

**AMASYA EFSANE, MENKABE VE
MEMORATLARI
(DERLEME – İNCELEME – METİN)**

Tuğrul BALABAN

**Doktora Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. Gülhan ATNUR
2013
Her Hakkı Saklıdır**

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Tuğrul BALABAN

AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARI
(DERLEME – İNCELEME – METİN)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Gülhan ATNUR

ERZURUM-2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

20/12/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARI (DERLEME – İNCELEME – METİN)” adlı eser-metin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, eser-metin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20/12/2013

Tuğrul BALABAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç.Dr. Gülhan ATNUR danışmanlığında, Tuğrul BALABAN tarafından hazırlanan bu çalışma 20 / 12 / 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr.Ali Berat ALPTEKİN

İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

İmza: .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

İmza: N. Feyzioğlu

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

İmza: H. Baydemir

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gülhan ATNUR

İmza: G. Atnur

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	1
II. AMASYA VE HALKBİLİMİ ARAŞTIRMALARI İÇERİSİNDEKİ YERİ ...	5
III. DERLEME AŞAMASINDA KARŞILAŞILAN BAZI ZORLUKLAR	22
IV. EFSANE, MENKABE VE MEMORAT TÜRLERİ.....	26
A. Efsane	26
B. Menkabe.....	48
C. Memorat	53

BİRİNCİ BÖLÜM

AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF İNCELEMESİ

1.1. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF SIRASI.....	56
1.1.1. Efsaneler	56
1.1.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri.....	56
1.1.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri.....	56
1.1.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler	60
1.1.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler	62
1.1.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler	69
1.1.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler	69
1.1.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler	72
1.1.1.2.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler	75
1.1.2. MENKABELER	76
1.1.2.1. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler	76

1.1.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler	79
1.1.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler	109
1.1.3. Memoratlar	114
1.1.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar.....	114
1.1.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar.....	147
1.1.3.3. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Memoratlar	148
1.1.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar	148
1.1.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar	150
1.1.3.4. Diğer Memoratlar	155
1.2. MOTİF KAVRAMI	156
1.3. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF	
INDEX OF FOLK LİTERATURE ADLI KATALOGA GÖRE TESPİT	
EDİLEN MOTİFLERİNİN TASNİFİ.....	159
1.3.1. A. Mitolojik Motifler	160
1.3.2. B. Hayvanlar	172
1.3.3. C. Yasak.....	180
1.3.4. D. Sihir	195
1.3.5. E. Ölüm.....	217
1.3.6. F. Olağanüstülükler	225
1.3.7. G. Devler	266
1.3.8. H. İmtihanlar.....	268
1.3.9. J. Akıllılar ve Aptallar.....	277
1.3.10. K. Aldatmalar	283
1.3.11. M. Geleceğin Tayini.....	290
1.3.12. N. Şans ve Talih.....	300
1.3.13. P. Cemiyet.....	305
1.3.14. Q. Mükâfatlar ve Cezalar	321
1.3.15. R. Esirler ve Kaçaklar	333
1.3.16. S. Anormal Zulümler.....	337
1.3.17. T. Cinsiyet.....	340
1.3.18. U. Hayatın Tabiatı	347
1.3.19. V. Din	349

1.3.20. W. Karakter Özellikleri	394
1.3.21. Z. Çeşitli Motif Grupları.....	400
1.4. MOTİF GRUPLARININ DAĞILIMININ DEĞERLENDİRMESİ	409
1.5. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ	414
1.5.1. Efsaneler	415
1.5.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri.....	415
1.5.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri.....	417
1.5.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler	424
1.5.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler	427
1.5.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler	432
1.5.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler	434
1.5.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler	437
1.5.1.2.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler	441
1.5.2. Menkabeler	445
1.5.2.1. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler	446
1.5.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler	451
1.5.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler	456
1.5.3. Memoratlar	461
1.5.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar.....	461
1.5.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar.....	471
1.5.3.3. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Memoratlar.....	472
1.5.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar	473
1.5.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar	477
1.5.3.2. Diğer Memoratlar	480
1.6. EFSANE-MENKABE VE MEMORATLARININ ANLATMA ORTAMI, ANLATICILARI, METİNLERİ.....	482

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. EFSANELER	504
2.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri	504

2.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri	504
2.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler	512
2.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler	514
2.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler	525
2.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler	525
2.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler	529
2.1.2.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler	534
2.2. MENKABELER	535
2.2.1. Din Büyükleri ve Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Menkabeler	535
2.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler	539
2.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler	581
2.3. MEMORATLAR.....	588
2.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar	588
2.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar	641
2.3.3. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Memoratlar.....	643
2.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar	643
2.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar	646
2.3.4. Diğer Memoratlar	654
SONUÇ.....	656
FOTOĞRAFLAR.....	659
Taş Kesilme Efsaneleri.....	660
Veliler ve Kutsal Şahıslarla İlgili Efsaneler	665
Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler	687
Mekânlarla İlgili Efsaneler	688
KAYNAK KİŞİLER	691
KAYNAKÇA	701
ÖZGEÇMİŞ.....	714

ÖZET**DOKTORA TEZİ****AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARI
(DERLEME – İNCELEME – METİN)****Tuğrul BALABAN****Danışman: Doç. Dr. Gülhan ATNUR****2013, 714 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN
Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU
Doç. Dr. Hüseyin BAYDEMİR**

Amasya efsaneleri üzerine hazırlanan bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Amasya ve halkbilimi içerisindeki yeri, efsane, menkabe ve memorat türü değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde efsane, menkabe ve memoratların özetleri verilmiş, genel değerlendirmeleri yapılmış ve anlatıma etki eden unsurlar karşılaştırılmıştır. Amasya bölgesinde yapılan derleme çalışması sonucu elde edilen 323 metnin, Stith Thompson'un "*Motif Index of Folk Literature*" adlı altı ciltlik eseri esas alınarak motifleri çıkarılmıştır. Efsanelerin Motif Index'e göre grafikleri çıkarılmış ve yorumlanmıştır.

İkinci bölümde derleme çalışması sonucu elde edilen 323 metin numara sırasıyla konularına göre sınıflandırılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmamızda ulaştığımız sonuçlar üzerinde durulmuştur. Maddi izi bulunan efsanelerin fotoğrafları çalışmanın sonunda verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amasya, efsane, motif, halk anlatısı, memorat, inanç.

ABSTRACT

Ph. D. THESIS

**AMASYA LEGEND, MENKABE AND MEMORATES
(COMPILATION- ANALYSIS –TEXT)**

Tuğrul BALABAN

Supervisor: Doç. Dr. Gülhan ATNUR

2013, Page: 714

**Jury: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN
Assoc. Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR**

This study consist of an introduction and two sections that prepared on Amasya legends. In the introduction, Amasya and its position in folklore, as a type of legend, menkabe and memorate are evaluated.

In the first section, Episode of legend, menkabe and memorate are given, general assesments are made and factors of affecting to expression are compared. Motifs of 323 texts that obtained from result of compilation of Amasya region based six volume work of Stith Thompson’s “Motif Index of Folk Literature” is subtracted. The graphics of legends are subtracted and commented according to Motif Index.

In the second section, 323 texts that obtained from compilation of result is classified according to topics by number sequence.

In the conclusion, the result of our study is worked on. The fotographes of legends that located tangible trail are given at the end of study.

Keywords: Amasya, legend, motif, folk narrative, memorate, belief

KISALTMALAR DİZİNİ

A.E.	: Amasya Efsaneleri
as.	: Aleyhisselâm
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
D.K.K.	: Diğer Kaynak Kişi
E.	: Efsane
E.Y.K.	: Efsaneyi/Memoratı Yaşayan Kişi
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
O.Y.D.	: Okuryazar Değil
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri, başkaları
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayın
Y.D.T.	: Yayınlanmamış Doktora Tezi
Y.Y.T.	: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
yy.	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. A. Mitoloji Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	170
Şekil 2. B. Hayvanlar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	178
Şekil 3. C. Yasak Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	193
Şekil 4. D. Sihir Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	215
Şekil 5. E. Ölüm Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	223
Şekil 6. F. Olağanüstülükler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri...	264
Şekil 7. G. Devler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	267
Şekil 8. H. İmtihanlar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	275
Şekil 9. J. Akıllılar ve Aptallar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	281
Şekil 10. K. Aldatmalar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	288
Şekil 11. M. Geleceğin Tayini Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	298
Şekil 12. N. Şans ve Talih Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	303
Şekil 13. P. Cemiyet Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	319
Şekil 14. Q. Mükâfatlar ve Cezalar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	331
Şekil 15. R. Esirler ve Kaçaklar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	335
Şekil 16. S. Anormal Zulümler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	338
Şekil 17. T. Cinsiyet Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	345
Şekil 18. U. Hayatın Tabiatı Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri..	348
Şekil 19. V. Din Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri.....	392
Şekil 20. W. Karakter Özellikleri Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	398
Şekil 21. Z. Çeşitli Motif Grupları Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri	407
Şekil 22. Amasya Efsanelerinin İlişkili Olduğu Motif Sayısı.....	411
Şekil 23. Tüm Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayıları.....	412
Şekil 25. Taş Kesilme Efsaneleri İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	420

Şekil 26. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	425
Şekil 27. Açıklayıcı Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı.....	429
Şekil 28. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsanelerin Motifler İçerisindeki Yeri	432
Şekil 29. Alkarısı İle İlgili Anlatılan Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	436
Şekil 30. Cinlerle İlgili Anlatılan Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	440
Şekil 31. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Anlatılan Efsane İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	442
Şekil 32. Menkabelerin motifler içerisindeki yeri	445
Şekil 33. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler içindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	449
Şekil 34. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	452
Şekil 35. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	458
Şekil 36. Memoratların motifler içerisindeki yeri.....	461
Şekil 37. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	465
Şekil 38 Hızır Aleyhisselamla İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	472
Şekil 39. Alkarısı ile İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	476
Şekil 40. Cinlerle İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	479
Şekil 41. Diğer Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı	481

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Göynücek, İkizyaka/Analıkızlı/Taş kesilme	660
Fotoğraf 2. Taşova, Uluköy, Çatalçam/ Kırkkızlar/ Taş kesilme	660
Fotoğraf 3. Taşova, Alparslan/ Beş Kardeşler/ Taş kesilme.....	661
Fotoğraf 4. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Gelin kayası / Taş kesilme.....	661
Fotoğraf 5. Amasya, Musaköy/ Gelin kayası / Taş kesilme	662
Fotoğraf 6. Merzifon, Çaybaşı/ Güzelcekız / Taş kesilme.....	662
Fotoğraf 7. Amasya, Aynalı Mağara / Taş kesilme	663
Fotoğraf 8. Taşova, Çalkaya/ Kızalan Kaya/ Taş kesilme.....	663
Fotoğraf 9. Merzifon, Karamustafapaşa/ Gelinkız Kayası/ Taş kesilme	664
Fotoğraf 10. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Gelinkız Kayası/ Taş kesilme.....	664
Fotoğraf 11. Merzifon, Hırka/Ukkaşe Sultan/Taşa çizilen dilek	665
Fotoğraf 12. Göynücek, Şeyhler/Cendere Evliyası.....	665
Fotoğraf 13. Göynücek, Davutevi/Veli Baba/Velinin Sırtını Dayadığı Ağaç	666
Fotoğraf 14. Göynücek, Ilısu/ Gül Baba	666
Fotoğraf 15. Göynücek/Örendede-Karababa	667
Fotoğraf 16. Göynücek/Gül Baba	667
Fotoğraf 17. Gümüşhacıköy, Çetmi/ Aşağı Evliyanın Şifa Veren Tokmağı	668
Fotoğraf 18. Gümüşhacıköy, Çetmi/ Yukarı Tekke (Emirce Sultan)	668
Fotoğraf 19. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Garip Hafız.....	669
Fotoğraf 20. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Sıgırcık Molla.....	669
Fotoğraf 21. Gümüşhacıköy, Alıcık/ Gönen Baba (Konan Baba)	670
Fotoğraf 22. Gümüşhacıköy, Eymir/ Ağca Dede.....	670
Fotoğraf 23. Gümüşhacıköy, Eymir/ Kurt Baba	671
Fotoğraf 24. Gümüşhacıköy, Eymir/ Öksürük Dede	671
Fotoğraf 25. Gümüşhacıköy, Korkut/ Süleyman Dede Türbesinden.....	672
Fotoğraf 26. Gümüşhacıköy, Keçiköy/ İmam Gazi Dede, Komşu Dede, Kul Hüseyin Dede	672
Fotoğraf 27. Gümüşhacıköy, Korkut/ Süleyman Dede.....	673
Fotoğraf 28. Hamamözü, Çayköy/ Çamlıca Dede	674
Fotoğraf 29. Hamamözü, Yemişen/ Kavşak Dede.....	674

Fotoğraf 30. Amasya, Vermiş/ Lokman Hekim.....	675
Fotoğraf 31. Amasya/ Dersitamam Hazretleri	675
Fotoğraf 32. Amasya, Karasenir/ Serçoban	676
Fotoğraf 33. Amasya, Elikteke/ Analıkızlı	676
Fotoğraf 34. Suluova, Dereköy/ Şeyh Mustafa.....	677
Fotoğraf 35. Suluova/Erarslan/ Erarslan Baba.....	677
Fotoğraf 36. Suluova, Kolay/ Malik İsmail	678
Fotoğraf 37. Suluova, Saygılı/ Gani Baba	678
Fotoğraf 38. Suluova, Yolpınar/ Necmeddin Yahya (Hasta mendili).....	679
Fotoğraf 39. Taşova, Şeyhli/ Hacı Baba (Dede)	679
Fotoğraf 40. Taşova, Yassıçal/ Ergonaş Baba	680
Fotoğraf 41. Taşova, Hacıbeyköy/ Davgunlar Tekkesi	680
Fotoğraf 42. Merzifon İnalanı, Hacı Veli Sultan (Başucundaki kayayı Merzifon'dan İnalanına atar ve buraya gönülür.).....	681
Fotoğraf 43. Merzifon, Karamustafapaşa/ Gaffur (Kafur/Gafur/Uyuşuk Dede)	681
Fotoğraf 44. Merzifon, Say/ Sucu Hatun	682
Fotoğraf 45. Merzifon, Karamustafapaşa, Dikenli Dede	682
Fotoğraf 46. Merzifon/ Kılıç Dede	683
Fotoğraf 47. Merzifon/ Abdürrahim-i Rumi	683
Fotoğraf 48. Merzifon/ Kümbet Hatun	684
Fotoğraf 49. Merzifon/ Piri Baba.....	684
Fotoğraf 50. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Seyyid Vakkas	685
Fotoğraf 51. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Meçhul Evliya (Yapıştırılmış dilek taşı)	685
Fotoğraf 52. Amasya, Şeyhsadi/ Şeyh Sadi (Günahsızlar ağacının arkasından geçebilir).....	686
Fotoğraf 53. Amasya, Şeyhsadi/ Şeyh Sadi (Cama mumla yazılmış dilek)	686
Fotoğraf 54. Göynücek, Gediksaray/Alkarısının kaybolduğu pınar	687
Fotoğraf 55. Göynücek/Cinlerin Sarı'yı kaçırdığı Sarının Pınarı Mevkii	687
Fotoğraf 56. Göynücek, Iısu/ Iısu	688
Fotoğraf 57. Göynücek, Iısu/Zeyve evliyası sabahları pınardan abdest alır.....	688
Fotoğraf 58. Gümüşhacıköy, Keçiköy/ Hz. Ali'nin atının (Düldül) ayak izi	689

Fotoğraf 59. İlyas/Balıklıgöl	689
Fotoğraf 60. Taşova, Sofualan/ Evliya pınarı (Velinin kılıcıyla getirdiği su)	690
Fotoğraf 61. Taşova, Zana/ Gözyaşı pınarı	690

ÖNSÖZ

Kalkolitik (Bakır-Taş, MÖ 5500) çağa kadar uzanan geçmişi ile bir uygarlıklar şehri olan Amasya, Anadolu’da Türk varlığının en eski izlerini taşıyan (1075) illerimizden birisidir. Osmanlı döneminde şehzade sancağı olması şehri bir kültür merkezine dönüştürmüştür. Cumhuriyetin doğuşunu oluşturan hareketler de Amasya’da hazırlanmıştır. Türklerin Anadolu’daki dönemlerinin tümüne şahadet eden şehir, tarihi, coğrafyası, mimarisi ve kültürel unsurlarıyla incelemeye değerdir. Fakat Amasya’ya ait halk bilimi unsurları üzerine bugüne kadar yeterli akademik çalışmanın olmaması dikkat çekicidir. Bu sebeple Amasya ili ve ilçelerinde efsane, menkabe ve memoratlarla ilgili çalışma yapılmaya karar verilmiştir.

Amasya’da anlatılan bazı efsane ve menkabeler üzerinde az sayıda amatör araştırmacının çalışması mevcuttur. Biz bu alandaki eksikliği görerek Amasya efsanelerini doktora tezi olarak belirledik. Başlangıçta yalnızca efsaneler üzerine durulmasına karar verilmiştir. Fakat derleme aşamasında arzu edilen oranda efsaneye rastlanmadığı gibi, derlenen menkabe ve memoratların da birbirine yaklaşık sayıda olması, bölgedeki efsane, menkabe ve memorat türlerinin mukayeseli olarak ele alınması fikrini doğurmuştur. Böylece türler arasında benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi imkânı ortaya çıkmıştır.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi, Amasya adı, Amasya’nın coğrafi konumu ve tarihi ile şehrin halk bilimi çalışmalarındaki yeri ve derlemede karşılaşılan zorluklar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra efsane, menkabe ve memorat türlerinin tanım, teşekkül ve tasnifleri yer almaktadır.

Birinci bölümde Amasya’dan derlenen üç türe ait motif sırası ve motifler yer almaktadır. Çalışmada ilk olarak motif kavramına değinilmiş, Stith Thompson’un Motif Index of Folk Literature adlı katalogu tanıtılarak bu esere göre motifler tespit edilmiş ve her başlığın devamına istatistiki bilgi eklenmiştir. Ayrıca efsane, menkabe ve memoratların motiflerine ait değerlendirmeler yapılmıştır. Yukarıdaki türler ayrıca anlatma ortamı, anlatıcılar, zaman, mekân vb. yönlerden mukayese edilmiş, benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Doktora tezinin ikinci bölümünü metinler oluşturmaktadır. Derleme sırasında çok sayıda kaynak kişiyle görüşülmüştür. Fakat bunlardan elde edilen metinler konu bütünlüğü açısından sağlam olmadıkları için 175 kişiden derlenen 323 metnin çalışmada yer almasına karar verilmiştir. Metinler efsane, menkabe ve memorat başlığı ve bunların alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu metinlerin yazımında kaynak kişilere ait yöresel konuşma ve ağız özelliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca anlaşılmasının zor olduğunu düşündüğümüz bazı yöresel kelimeler için de metin içerisinde veya dipnotta açıklamalar yapılmıştır.

Efsane, menkabe ve memorat metinlerinin motif gruplarını belirlenmiş ve motiflerin Index'e uyumu araştırılmıştır. Katalogda yer almayan motifler, Türk motifini simgeleyen (T) harfi motiflerin başlarına konulmak suretiyle ilâve edilmiştir.

Çalışmanın sonuç kısmında elde edilen tespitler dikkatlere sunulmuştur.

Maddi izi bulunan anlatmaların bazen metinlerden daha fazla şey anlatabileceği temel fikrinden hareketle Amasya efsanelerinin bazılarını ait fotoğraflara yer verilmiş; ayrıca yörede çekilmiş diğer fotoğraflar DVD ile dikkatlere sunulmuştur. Bu doktora çalışması, dizin, kaynak kişiler, kaynaklar ve öz geçmiş ile sona ermektedir.

Derleme, deşifre ve yazım aşamalarında bilgi ve fikirleri ile yardımlarını esirgemeyen Öğr. Gör. Mehmet Yapıcı ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaygana'ya; sahada yaptığımız çalışmalarda yanımızda yer alan dostlarımız ve kültürel değerlerini bizimle paylaşan Amasya halkına; sabırla destek olan, güç veren değerli eşim Fatma Balaban'a, oğullarım Afan Cihangir, Yunus Emre ve Kayı Alp'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında Türk kültürü ve onun değerlerine dair duyduğumuz ilgi belirleyici rol oynamıştır. Öğrencisi olarak kıymetli derslerinden istifade ettiğimiz, çalışma sürecinde bizi yönlendiren Hocam Prof. Dr. Dilaver Düzgün'e; tez konusunun belirlenmesi, planı, araştırma yöntemi konularında ve araştırmamız süresinde karşılaşılan problemlerin çözümünde teşvik edici rolü ile bize desteğini esirgemeyen Hocam Doç. Dr. Gülhan ATNUR'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Halkların mitolojik geçmişleri ile bugünleri arasında bir köprü vazifesi gören, mitlerin mirası üzerinde varlığını sürdüren “*efsane, menkabe ve memorat*” türleri binlerce yıllık birikim ve tecrübenin ürünüdür ve bundan dolayı içerisinde bulunduğu topluluğun sosyo-kültürel ve dinî yaşamında etkin, belirleyici bir role sahiptirler. Türlerin temel karakterini kutsiyet ve inanç oluşturmaktadır; ancak bu inanç, ilahî dinin ana kaideleri/yaptırımları dışında kalan, eski kültürden ve yaşamdan izler taşıyan değerleri ifade eder.

Yaşam üzerinde yaptırım gücü oldukça yüksek olan bu metinler, halkın ortak değer ve korkularından beslenirler. Aynı korkuların doğurduğu uygulamaların farklı coğrafyalar ve kültür kademelerinde birtakım değişiklikler göstermesi de oldukça tabiidir. Eski Türk inançlarında her nesnenin bir ruhu olduğu, dolayısıyla canlı addedilen bu etmenlerin insanların yaşamında olumlu ya da olumsuz etkiler bırakabildiği inancı ve yeni dinin atalar kültü ile birleşmiş bulunan veli inancı etrafında gelişen yaptırımları karşısında toplumun normları oluşur. Bu normlar toplumun bütününe kabulü haline geldiği için bağlayıcıdır.

Efsaneler üzerine Türkiye’de çeşitli araştırmalar ve incelemeler yapılmıştır. Bu araştırmalar hem yerli hem de yabancı bilim insanlarınca gerçekleştirilmiştir. 1880’li yıllarda Macar *İgnác Kúnos*’un yaptığı çalışmalarla Türk kültür unsurlarını derlenmeye başlanır. Türk bilim çevresinde *Pertev Naili Boratav*, efsaneleri de içeren derlemeler yayımlar; 1962’de Anwerb’de yapılan efsane tasnifini -bazı alt grupları değişiklik yapma yoluna giderek- Türk efsanelerine uyarlar. Mehmet Önder, Ali Püsküllüoğlu gibi amatör araştırmacılar sonra efsane, üniversitelerdeki halk bilimcilerin de dikkatini çekmiştir. 1957’de Atatürk Üniversitesi’nde Mehmet Kaplan’ın danışmanlığında ilk masal çalışmalarını yapan akademisyenlerden Saim Sakaoglu ile Bilge Seyidoğlu dikkatlerini efsanelere çevirir, bu konudaki ilk ve önemli kaynak eserleri hazırlarlar. Türkiye’de efsanelere gösterilen bu ilgiden Amasya da -çoğunluğu amatör olan araştırmacılar sayesinde- nasibini almıştır. Fakat Amasya efsaneleri üzerine yapılan çalışmalar bilimsel düzeyde olmayıp metin toplama ve yayımlama şeklindedir.

Anlatıya dayalı türler içinde efsane, menkabe ve memoratlar özel bir yere sahiptir. Yapısı bakımından kişinin yaşantısında belirleyici özellikler taşıyan bu metinlerin derlenmesi Türkiye’de henüz tamamlanmamıştır. Bu çalışmaların bir an önce tamamlanması Türk halkbilimi açısından elzemdir. Böylece halkın belleğinde var olan metinler yazıya geçirilerek onların unutulması önlenmelidir. Bu çalışma ile Türkiye sahasında ilerleyen zamanda oluşturulacak efsane, menkabe ve memorat atlaslarında Amasya’nın da yer alması mümkün olacaktır. Ayrıca Amasya efsane, menkabe ve memoratlarının gelecek kuşaklara aktarılması, şehrin yurt içi ve yurt dışında tanıtılması ve bu yolla turizme katkı sağlanması, ilerleyen zamanda yapılacak film, belgesel vb. çalışmalarda yer alması söz konusu olacaktır.

7500 yıllık tarihi geçmişe sahip olan Amasya, önce Arapların daha sonra da Türklerin ele geçirmeye çalıştığı merkezlerden biridir. Şehir Türklerin kontrolüne geçtikten sonra (1075) Anadolu’da Türk ve İslam unsurlarının ilk yerleştiği merkezlerden biridir. Anadolu Selçukluları, İlhanlılar ve Osmanlı döneminde kurulan imaret, darüşşifa ve medreselerle bir ilim merkezine dönüşmüş; şehzade sancağı olması dolayısıyla da bölge içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur.

Bu çalışma “Amasya efsane, menkabe ve memoratları”nı içermektedir. Türkiye’de yukarıdaki türler üzerine tüm şehirler ve birimlerinde (ilçe, belde, köy) derlenme ve bilimsel açıdan inceleme -kültürün özellikle son yıllarda maruz kaldığı erozyon dikkate alındığında- arzu edilen seviyede değildir. Amasya da bu tür çalışmaların eksikliğini hissedildiği illerden biridir.

Araştırmada dünya coğrafyasına yayılmış olan Türk halkına ait kültür kaynaklarından efsane, menkabe ve memoratların Amasya’daki yayılımının belirlenmesi, etki alanının ortaya koyulması, çeşitli yönlerden ele alınarak bir zemine oturtulması, araştırılması ve aydınlatılması amaçlarına hizmet etmektedir. Araştırmamızın konusu, toplumun sosyo-kültürel yapısını derinden ilgilendiren, fertlerin hayatını belli ölçülerde yönlendiren efsane, menkabe ve memoratlardır. Bu amaçla, adı geçen metinler sınıflandırılarak bu ürünlerin temelinde yatan duygu ve düşünceler, motifleri bağlamından hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Amasya bu metinlerin derlenmesi ve motiflerinin çıkarılması ile yerelden ulusala ve uluslararası

platforma taşınması hedeflenen Türk kültür ürünlerine dair bir eksik giderilmiş olacaktır.

Birçok açıdan önem arz eden kent hakkında yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmüş ve başlangıçta efsanelerinin derlenmesi ve incelenmesine karar verilmiştir. Konu ile ilgili daha önce yapılan ve yayımlanmış olan derlemelere müracaat edilmiş, saha araştırması sırasında bu metinlerin yol göstericiliğinden istifade edilmeye çalışılmış; fakat derlenmiş metinlerle ilgili şüpheye düşecek tespitler yapılmıştır. Mesela adak yeri olarak belirtilen araştırma sahasına gidildiğinde bölgede adı geçen türbe ve veliye ait bir ize rastlanmamış; bazı yerlerde de hakkında menkabe derlenen türbe ve velilerle ilgili anlatılar ahali arasında uzun bir süre araştırma yapılmasına rağmen metinlere ulaşılamamıştır. Bu sebeple derleme yoluyla elde edilen metinler üzerine yoğunlaşmasına karar verilmiştir. Araştırma veri/bilgi toplama aşaması ve derleme aşaması olmak üzere iki bölümde gerçekleştirilmiştir. Bilgi toplama aşamasında Amasya il haritası, il, ilçe ve köy mesafe belirleyici haritalar; il, ilçe ve köy istatistik bilgileri, önceki derlemelerden ve bilgilerden hareketle istifade edilebilecek kaynak kişilerin taranması ve yeni anlatıcıların belirlenmesi çalışmaları, il, ilçe ve köylerdeki referans kişi veya kurumların tespiti çalışmaları yürütülmüştür.

Çalışmanın kapsamı Amasya il merkezi, ilçeleri ile bunlara bağlı kasaba ve köyleri olarak belirlenmiştir. İl sınırındaki yerleşim birimlerinde derlenen iki menkabenin kahramanları Topçam Dede ve Bardaklı Baba bugün il sınırı dışındadır. Ancak konuları ve etkileri Amasya coğrafyasını ilgilendirdiği için çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca maddi izi bulunan bir efsanenin de tüm olay halkaları köy halkından parça parça derlendiyse de tam anlatımı elde edilememiştir. Bu sebeple derlenen motif parçalarının benzerlik gösterdiği, kaynaklara daha evvel alınmış metnin kullanılması gerekli görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele aldığımız “Amasya”, 6 ilçesi 22 beldesi ve 345 köyü (Merkez 7 belde 96 köy, Göynücek 2 belde 36 köy, Gümüşhacıköy 1 belde 42 köy, Hamamözü 19 köy, Merzifon 1 belde 69 köy, Taşova 10 belde 46 köy, Suluova 1 belde 37 köy) ile oldukça geniş bir bölgedir. İkinci aşamada önceden belirlenmiş olan yaklaşık 220 yerleşim birimi gezilerek sahada derleme yapılmıştır.

Bu çalışma, derleme, inceleme ve metin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Derleme aşaması öncesinde sahada folklor derleme ve inceleme yöntemleri hakkında yapılmış olan araştırmalar¹ incelenmiş ve elde edilen bilgi ve tecrübeler ışığında saha çalışmasına başlanmıştır.

Halkbilim çalışmalarında sahada derleme üç şekilde yapılmaktadır: Doğal veya yapay ortamda gözlem, yönlendirilmiş veya yönlendirilmemiş görüşme ve anket. Derleme aşamasında belli aşamada fikir sahibi olabilmek maksadıyla anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçların verimli olmadığı görüldüğünden anket çalışmasından vazgeçilmiştir. Temel malzeme "*yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş görüşme/mülakat*" ve "*gözlem*" yöntemleri kullanılmak suretiyle elde edilmiştir. Görüşmeler kişilerin kendi doğal ortamlarında yapılmış, çok sayıda anlatıcıyla görüşülmüştür.

Saha araştırması esnasında anlatmaların efsane, menkabe ve memoraları üzerine yoğunlaştığı görülmüş ve türler hakkında incelemeye yetecek malzeme elde edilemediğinden karşılaştırmalı bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada yukarıda bahsi geçen türler kendi aralarında tasnif edilmiş; Tarihi-Coğrafi Fin Metodu'nun önemli isimlerinden biri olan Stith Thompson'ın Motif Index of Folk Literature adlı eserinden yola çıkarak motif kataloğu oluşturulmuştur. Maksadımız motiflerin ilk ve en eski şeklini (urform) değil Amasya'dan derlenen metinlere ait motiflerin genel yapısını ortaya çıkarmaktır. Efsane, menkabe ve memoral motifleri karşılaştırmalı yöntemle inceleme kısmında el alınmış; türler arasındaki farklar ve benzerlikler de burada vurgulanmıştır.

Metinlerin tesbit ve yazıya geçirilme aşamasında ise 175 kaynak kişiden elde edilen 323 metin çalışmanın verilerini oluşturmuş; yazıya geçirilme sırasından metinlerin ağız özellikleri korunmuştur. Esasında derlemelerde yukarıda zikredilenden daha çok kaynak kişiyle görüşülmüş olmasına rağmen derlenen metinlerin konu

---

¹ Kenneth S. Goldstein, *Sahada Folklor Derleme Metotları*, (Çev. Ahmet E. Uysal), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1983; Julius Krohn ve Kaarle Krohn, *Halk Bilimi Yöntemi*, (Çev. Günsel İçöz), TDK, Ankara 1996; Muhan Bali, *Halk Edebiyatına Giriş Derleme Metotları (Ders Notları)*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1992; Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977; Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999; Ömer Gözükcü, *Halk Edebiyatında Yapılacak Derlemelere Dair Tespitler, Öneriler*, Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; Erman Artun, *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008; Metin Ekici, *Halk Bilgisi (Folklor)Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel, Ankara 2010.

bütünlüğünün bulunmaması veya türlerinin efsane, menkabe ve memorat dışında kalışı gibi sebeplerle bunlar incelemeye dâhil edilmemiştir.

Efsane, menkabe ve memoratlarla ilgili yapılmış olan diğer çalışmalarda da tespit edildiği gibi halkbiliminin anlatma esasına bağlı edebî metinlerinin sözlü gelenekten derlenerek yazılı ortama aktarılması beraberinde bazı zorlukları da getirmektedir. Bu çalışma daha sonra yapılacak araştırmalar için de bir uygulama örneği olarak değerlendirilebilir.

II. AMASYA VE HALKBİLİMİ ARAŞTIRMALARI İÇERİSİNDEKİ YERİ

Amaseia sözcüğü, “Ana” anlamına gelen ve özellikle “Ana Tanrıça” yı kasteden *Ama* ve onun çeşitlemesi olan *Mâ* ibaresi ile bağlantılıdır. Bu yönüyle Amaseia “Ana Tanrıçanın şehri” anlamına gelebilir. Amaseia, Persler zamanındaki asıl söyleniş şeklinin Hellen ağzına uydurulmuş biçimidir. (Umar 1993: 57-59) Bazı tarihçiler şehrin efsanevi *Amazonlar* tarafından kurulduğunu ve ismini de *Amesseia* adlı Amazon kraliçesinden aldığını ifade etmişlerdir (Menç 2000: 7).

Tarihi birçok kaynakta farklı isimlerle anılan şehrin ismine dair ilk tespit Hititler dönemindeki yazılı kaynaklarda yer alır. Şehir “*Hakmiş*” (Çığ 2005: 164) ya da “*Hakpiş*” (Macqueen 2001: 58) olarak geçer. Kentin açık olarak Amasya (AMACIAC) adı ile yazılı olarak anılması ilk kez Helenistik dönem şehir sikkelerinde görülür.

Milattan önce II. yüzyılın son çeyreğinde IV. Mitridates zamanında Amasya kenti adına basılan sikkeler üzerinde AMASEIA-AMASSIA, yine MÖ 65 yılında basılmış olan ve Amasya müzesinde kayıtlı olan sikkelerde AMASSEIAS-AMASSEIA² yazıları okunmaktadır. Roma döneminde de bu ismin korunduğu görülmektedir. (Erdoğan 2006: 11)

² Amasya Müze Müdürlüğü Sikke Koleksiyonu.

Roma İmparatoru Septimius Severus (M.S. 193-211) dönemine ait bir Amasya sikkesi üzerinde yer alan EPMHC KTICAC THN ΠΟΛΙΝ ifadesinden Hermes'e Ktistes³ olarak saygı gösterildiği anlaşılır. (Arslan 1992: 77) Bu yönüyle Hermes'in⁴, Amasya kentinin kurucu tanrısı olarak kabul edildiği görülür.

Stabon, Geographika isimli eserinin Anadolu coğrafyası ile ilgili verdiği bilgilerin yer aldığı 12., 13. ve 14. ciltlerinde Amasya için Amaseia kavramını kullanır. (Strabon 2000: 42)

Amasya adı Saltuk-nâme'de *Amasya Harcanavan* vilayeti ismiyle anılır. Amasya kalesinden de *Harcana (Harşena)* olarak bahsedilir. (Akalin 1988: 19) Dânişmend-nâme'de de *Haraşna* ismi sürekli "*yani Amasiyye*" açıklaması ile bir arada verilir. (Demir 2004: 556)

Anadolu'da ilk fethedilmiş yerlerden olan Amasya, Selçuklu, İlhanlı, Anadolu beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde de önemli bir merkez olarak görülür. Amasya ismi bu dönemlerde herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze değin kullanılmaya devam etmişse de bu ismin yanı sıra güzel adlandırma yoluyla çeşitli adlarla da anılmıştır: Mustafa Vâzih Efendi, *Belâbil'ür-Râsiyye fî Riyâzı Mesâil'il Amasiyye*⁵ isimli el yazması eserinde Amasya'yı tanıtır ve anıldığı diğer isimleri sıralar: Rûmiyye-i Suğra (Küçük Roma), Medînetü'l Hükemâ (Bilginlerin Medînesi-Bilginler şehri), Hayber-i Rûm (Anadolu'nun Hayber'i). (Ayar ve Özel 2011: 51) Farklı isimlendirmelere dair bir diğer dikkat de Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin Efendi'nin *Amasya Tarihi* adlı eserinde görülür: Bağdâdü'r-Rûm (Anadolu'nun Bağdat'ı), Dârü'l-İzz (Kıymetli/Kutsal yer), Dârü'n-Nasr (Nusret/Zafer ülkesi), Dârü'l-Fütûh (Fetih ülkesi), Kasru's-Selâtîn (Sultanların Köşkü), Hısnü'l-Mir'at (Aynalı Hisar), Kubbetü'l-Ulemâ (Âlimlerin kubbesi/merkezi) ve Türbetü'l-Evliyâ (Evliyânın türbesi). (1986: 17-19)

Şehrin Mısır hükümdarlarından "*Amasis*" tarafından kurulduğu için bu adı aldığı (Yalçın 1988: 25), Hüseyin Hüsameddin Efendiye göre Bizanslılardan önce bölgenin Türk hâkimiyeti altında olduğu ve kurucusu Amas adlı kişiden dolayı bu isimle anıldığı veya Ermeni kralı Amasyus'tan gelmiş olabileceği (Abdizade Hüseyin

³ Hellen kentlerinin mitolojik kurucularına verilen ad.

⁴ Roma mitolojisinde Zeus'un oğlu.

⁵ Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesi, Nr.0856.

Hüsameddin, 1986: 12-14), şehrin bir dönem Yavuz Sultan Selim'e izafetle "Selimiye" adıyla da anıldığı, ancak yaygınlaşmadığı (Zeyrek 2011: 17), halk arasında vaktiyle Amasya'da elmas çıkarılmış olmasından dolayı şehre "Elmasya" adı verildiği (Menç 2000: 7) ya da yörenin meşhur meyvesi elmadan değişerek "Elmasya" (elma ili) adını aldığı (Yalçın 1988: 17) kaynaklarda yer alan diğer rivayetlerdir; ancak genel kaniya ve tespitlere göre şehrin MÖ II. yüzyıldan itibaren çeşitli kaynaklarla takip edilebilen dönemlerinde değişmeden aynı adla anıldığı bilinmektedir.

Tarihin bilinen ilk coğrafyacısı Strabon (MÖ.64-MS.21;) memleketi olarak ifade ettiği Amasya'yı şu şekilde tanıtır: *"Benim kentim, içinden İris (Yeşilırmak) ırmağının aktığı geniş ve derin bir vadide kurulmuştur. İnsan emeği ve doğa buraya hem kent hem de kale karakterini olağanüstü bir şekilde sağlamıştır. Çünkü burası yüksek ve çok sarp bir kaya olup dimdik ırmağa doğru iner ve ırmak tarafında, kentin kurulmuş olduğu yerde, kıyıda bir duvar ve her iki tarafta sivri tepelere doğru uzanan duvarlar vardır. Bu tepeler iki tane olup doğal bir şekilde birbirlerine bağlıdır ve görkemli birer kule halinde yükselmektedirler."* (Tuzcu 2007: 6, Strabon 2000: 50-51)

Amasya Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu sıradağlarının alçalarak düzleştiği ve bir vadi ile birbirlerine geçit verdikleri muhitte 7500 yıl önce kurulmuş bir şehirdir.

Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde yer almakta olup, yaklaşık 34° 57' – 36° 31' doğu boylamları ile 41° 04' – 40° 16' kuzey

enlemleri arasında yer almaktadır. Amasya'nın ana jeomorfolojik ünitelerini dağlar, vadiler ve ovalar oluşturmaktadır. İl merkezinin deniz seviyesinden ortalama yükseltisi 412 m iken, ilin geneli dikkate alındığında ortalama yükseltinin 1150 m civarında olduğu görülür. Toplam 5701 km²'lik yüzölçümüne sahip Amasya, doğuda Tokat, güneyde Tokat ve Yozgat, batıda Çorum ve kuzeyde Samsun illeriyle komşudur. Bu iller ile olan toplam sınır uzunluğu ise yaklaşık 492 km'dir. Ankara'ya 336 km,

İstanbul'a 671 km uzaklıkta olan Amasya'nın komşu illerinden Çorum'a 92 km, Samsun'a 131 km, Tokat'a 114 km, Yozgat'a ise 196 km uzaklıktadır. İlin ilçelerine olan uzaklıkları ise; Göynücek 46 km, Gümüşhacıköy 68 km, Hamamözü 90 km, Merzifon 46 km, Suluova 27 km ve Taşova 48 km dir. (Aylar 2007: 19)

7500 yıllık bir medeniyet kenti olan ve şehrin dokusunda üzerinde misafir ettiği tüm unsurların izlerini taşıyan Amasya'ya son bin yıl içerisinde Türkler tarafından, özellikle bir ilim merkezi olması dolayısıyla, ayrı bir önem verilmiştir. Kentin, Medînetü'l Hükemâ, Dârü'l-İzz ve Türbetü'l-Evliyâ gibi isimlerle anılması kente izafe edilen kıymeti göstermesi bakımından önemlidir.

Amasyalıları, inanç açısından şehri kendileri için kutsal sayarlar. Bunun bir nedeni de söylenenlere göre ilde toplam doksan dokuz türbe ve yatacın bulunmasıdır. Doksan dokuz değil de yüz tane türbe olsaymış burasının tıpkı bir "Kâbe" gibi ziyaret edilebileceğine dair inanış, halk arasında yaygındır (Güneş 2002: 46). Bunun bir örneğini Merzifon Hırka köyünde görmekteyiz. Halkın inancına göre “Hz. Peygamber Ukkâşe Sultan'ın hırkasını bu yana (Merzifon'a) atınca seni ziyaret etmeden hacca gelenin haccı kabul olmasa gerek demiş.” (KK 123) Benzer bir hikâye Kanuni Sultan Süleyman ile ilgili anlatılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman Amasya'ya gelince atından bir türlü inmez. Ona niçin inmediği sorulduğunda “*Burada öyle çok evliya var ki ayağımı basacak bir yer bulamadım.*” der. (Dağlı 2012: 103) Mekânın kutsanmasının örneklerini içeren bu inanç anlatımları kabul görmüş bir geçmiş bilgidir. Zira her geçen gün yeni türbeler bulunmakta ya da yeni türbeler oluşturulmaktadır. Yakın bir zamanda vefat etmiş bulunan bir “dede”nin ya da “baba”nın kabrinin türbeye dönüşme potansiyeli Amasya'da her zaman vardır.

Amasya'daki ilk yerleşmeler mevcut bilgilerimiz ışığında Kalkolitik Çağa (MÖ 5500-3000) kadar uzanmaktadır. Hititler döneminde büyük bir uygarlık kenti olmuştur. Hitit egemenliği bir görüşe göre Karadeniz dağlarının kavgacı insanları Kaşgaların diğer bir görüşe göre ise, içinde Friglerin de bulunduğu ve Balkanlardan Anadolu'ya gelen bazı kavimlerin akınları sonucunda MÖ 1190 tarihi civarında etkisini kaybetmiştir. MÖ 750'den sonra siyasi bir güç olarak tarih sahnesine çıkmış olan Frigler, Kral Midas döneminde (MÖ 725-695/675) sınırlarını genişletmiş ve bunun sonucunda Amasya yöresi de Friglerin egemenlik sahası içerisinde kalmıştır. Kafkaslar üzerinden gelen

Kimmerler'in saldırılarına dayanamayan Frigler de MÖ 676 yılında yıkılma sürecine girerler. (Doğanbaş 2007: 150) Kimmerleri de Skythler (İskitler) bu topraklardan sürerler. (Herodotos 1973: 60) Amasya daha sonra sırasıyla Med, Pers ve Pontus hâkimiyetinde kalır, MÖ I. yüzyılda da Roma İmparatorluğu egemenliğine geçer. 609'da Sasanî Hükümdarı Hüsrev Perviz tarafından işgal edilmiş; 628 yılında da Bayan Han adlı Avar komutanı tarafından kuşatılmışsa da daha sonra Bizans idaresine geçmiştir. İslâm orduları tarafından Emevî ve Abbasî dönemlerinde de ele geçirilmeye çalışılmışsa da XI. yy'da Selçuklular tarafından Türk egemenliğine alınabilmiştir.

Türklerin Anadolu'daki ilk yerleşim merkezlerinden birisi Amasya'dır. Selçuklular Amasya'daki Bizans hâkimiyetine 14 Şubat 1075 tarihinde son verirler. 1071 tarihinde Anadolu'ya giren Sultan Alparslan'ın kumandanları Anadolu içlerine doğru akınlar başlatmışlardır. Amasya'nın fethi Melik Danişmend tarafından gerçekleştirilmiştir. Danişmend-nâme'ye göre Melik Danişmend, Sivas'ı aldıktan sonra mücadele ettiği ve yendiği bir Hıristiyan gencini (Artuhı) Müslüman olmaya davet eder. Müslüman olursa tüm sıkıntılarını gidereceğini söyler. Artuhı da Müslüman olur. Artuhı'nın sevdiği kız Amasya şahının kızıdır. Melik Danişmend, Artuhı'ya "*Ya Artuhı! Ol kızı senün için almayınca ve bu vilayeti feth itmeyince karar itmeyem.*" der ve uzun süren bir mücadeleden sonra sözünü yerine getirerek kızı alır ve Amasya'yı feth eder (Demir 2004: 69-200).

Emir Danişmend bu bölgede merkezi Sivas olmakla birlikte Amasya, Yozgat, Çanık, Çorum, Divriği ve Arapgir'i de içine alan yedi sancaktan müteşekkil bir eyalet kurar. (Witteck 1971: 84) Bir asır Danişmendlilerin egemenliğinde kalan kent (1075-1174/8) daha sonra Selçuklu hâkimiyeti altına girer.

Selçuklu hâkimiyetinde I. Kılıçarslan'ın ölümünden sonra Amasya merkezli Babaî hareketi baş gösterir. Selçuk-nâme'nin "*Hicretin 638. Yılında (1240-1241) Amasya'da bir Türkmen meydana çıktı. Peygamberlik daveti kıldı, hile ile yanıcı şekilde nesnelere gösterip, çok kimseyi cehâletten azdırdı, başına hayli adam topladı... Baba ile İshak esir edildi. İkisini de Sultan Gıyâse'd-Din'in huzuruna getirdiler, boyunlarını vurdular.*" (Merçil 1977: 153) sözleriyle aktardığı bu hareket daha sonraki dönemde halk sufiliğini geniş ölçüde etkileyecek ve ileride ortaya çıkacak dinî hareketlere öncülük eden büyük bir hadiseye dönüşecektir. (Ocak 2011: XII)

1243 Kösedağ Savaşı'nda Moğollar karşısında bozguna uğrayan Selçukluların hâkimiyetinden çıkan kent İlhanlıların yönetimine geçer. Ebu Said Bahadır Han'ın 1335 yılında vefat etmesiyle bozulan düzeni değerlendiren İlhanlıların Anadolu valisi Uygur kökenli Alaeddin Eretna bağımsızlık ilan eder ve 1341 yılında Eretna Beyliğini kurar. Bu beylik de kendisini çevreleyen toplum tarafından giderek emilir ve şu ya da bu ölçüde yeniden Türkleşir. (Cahen 2012: 308) Eretnalıların veziri Kadı Burhanettin elde ettiği güçle Eretna Beyliğini yıkarak kendi hanedanını ilan eder. Bu durum Kadı Burhanettin'in 1398 yılında Akkoyunlu Karayülük Osman Bey tarafından öldürülüşüne kadar on yedi yıl devam eder. (Zeyrek 2007: 164) Bu tarihten itibaren Amasya artık Osmanlı toprağı olarak anılacaktır. Âşık Paşazede, Amasya'nın Osmanlı egemenliğine geçmesini "*Amasya'yı Sultan Bayezid'e asıl sahibi (Amasya halkı) verdi. Burhaneddin Amasya'nın sahibini incitmişti. Bayezid Han'ın idaresinde iken Kadı Burhaneddin Hakk'ın rahmetine kavuştu. (...) Bu yüzden vilayetin ileri gelenleri Sultan Bayezid'e, "Gel!" diye adamlar gönderdiler. Bayezid Han yürüyüp Sivas' a geldi. Şehrin önde gelen adamları tarafından karşılandı. Padişahlığın kanunu ne ise yerine getirildi.*" (Yavuz ve Saraç 2003: 137) sözleriyle nakleler.

Osmanlı döneminde Amasya Eyalet-i Rum'un (Samsun, Sivas, Tokat ve Çorum) merkezi konumundadır. 14. yüzyılın sonundan itibaren şehzade sancağı olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Çelebi Mehmet, 1393 yılında sancak beyi olarak gittiği Amasya'yı fetret devrinde hareket merkezi olarak görmüş ve 1413 yılına kadar burada kalmış, Osmanlı'nın bozulan düzenini yeniden sağlamıştır. Padişah olduktan sonra Sivas ve Amasya yöresini Rum Beylerbeyliği olarak düzenlemiş ve Amasya Beylerbeyliği'ne ise Yörgüç Paşa'yı getirmiştir. (Baykara 1988: 87-96) 1386-1566 yılları arasında on iki şehzade Amasya'da valilik yapmış, bunlardan sırasıyla Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid ve III. Murat Osmanlı padişahı olarak tahta çıkmıştır. Özellikle kuruluş devri padişahlarının birçoğu Amasya'da valilik yapmıştır. (Uzunçarşılı 1975: 679) Bu durum şehrin Anadolu hâkimiyeti için önemini ortaya koymaktadır.

1523 yılına ait Amasya Sancağı'na dair ilk nüfus bilgilerine göre 989 hane (1.555 nefer) Müslüman, 414 hane (435 nefer) Yahudi ve Rum (74 nefer Yahudi, 361 nefer Hıristiyan) ahali vardır. Tahmini nüfusu belirleyebilmek için hane sayıları kabul gören beş sayısı ile çarpıldığında, ortalama nüfus 4.945 Müslüman, 2.070 gayrimüslim

ile toplam tahmini nüfus 7.015'tir. (Çatal 2009: 55) Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk nüfus sayımına göre (1831) Amasya'nın nüfusu genel olarak 40.558 olup bunun 34.076'sı İslâm, 5.940'ı reaya ve 60'ı Kıpti olarak kayıt edilmiştir (Karal 1995: 209-210) Ancak bu nüfusa o dönemde Amasya'ya bağlı olan Erbaa, Havza ve Lâdik nüfusu da dâhildir.

Osmanlı dönemine ait son nüfus sayımı 1914 yılında yapılmıştır. Buna göre Amasya sancağı nüfusu 178.679 Müslüman, 24.950 Rum, 534'ü Katolik olmak üzere 23.551 Ermeni, 1.913 Protestan ve 1.206 Çingene ile bunların dışında 1 Yahudi ve 3 Süryani olmak üzere toplam 230.262 kişiden oluşmaktadır (Karpat 2010: 376-377) Yine bu sayıya Cumhuriyet dönemi öncesinde Amasya sancağına bağlı olan Havza, Vezirköprü ve Lâdik nüfusları dâhildir.

2012 verilerine göre Amasya il merkezi nüfusu 91.874'tür. İlin toplam nüfusu 322.283 olup, bu nüfusun 110.809'u (%34.38) merkez ve ilçe köy ve beldelerinde, 211.474'ü (%65.61) ise il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. (http://www.amasyanufus.gov.tr/default_B0.aspx?id=96, Erişim Tarihi: 08.07.2013)

Her ne kadar medeniyetler arasında bir köprü hüviyeti gösteriyorsa da Amasya, geçmiş kültürleri aşarak bin yıldır toprağında ağırladığı yeni ev sahipleri Türklerin bütün yönleriyle sirayet ettiği bir şehirdir. Geçmiş medeniyetlere dair kaynaklardan aktarılan bazı bilgilerin dışında anlatma sahası İslami bir gelenek etrafında şekillenmiş bir Türk kültürüne sahiptir. Türk egemenliği öncesi medeniyetler gibi Selçuklular ve Osmanlılar ile daha sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de Amasya'yı merkez kentlerden birisi olarak görmüştür. Bu sebeple kurtuluş mücadelesi Amasya'dan başlamıştır. Ancak Amasya halk kültürü layığınca incelemeye tabi tutulmamıştır. Zengin kültür hazinesi müstakil kaynaklarda ele alınmayıp kitap aralarına sıkıştırılmış bazı bilgiler içerisinde kendine yer bulabilmiştir.

Elimizde Amasya efsaneleri ile ilgili müstakil bir kaynak bulunmamaktadır. Mevcut çalışmalar Amasya tarihi, folkloru ve kısmen edebiyatı ile ilgili konuları ihtiva eden ve birçoğu bilimsel bir gaye ile yazılmamış, valilik, kaymakamlık ve belediye gibi kurumlar tarafından hazırlanmış derleme çalışmaları ya da halk kültürüne dair merak duyan araştırmacılar tarafından kişisel özveriyle hazırlanmış amatör merakın ürünü eserlerdir. Bilimsel çalışmalar içerisinde Amasya'dan derlenmiş bazı metinler örnek

olarak kullanılmak suretiyle yer alabilmiştir. Yakın dönemde üniversitelerimizde yapılmış olan bazı yüksek lisans ve doktora çalışmalarında Amasya bölgesine ait efsane ve menkabe metinlerinin yer alması ile birlikte hem Amasya kendi içerisinde bir incelemeye tabi tutulabilmiş hem de sahaya bilimsel bir bakış açısı kazandırılmıştır. İlgili kaynaklar içerisinde on efsane metnine yer veren “*Yapısalcı Açından Amasya Efsaneleri*” ve elli beş adak yeri ile ilgili anlatıların konu edildiği “*Amasya’da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları*” bu açıdan önem arz eder.

Amasya efsaneleri ile ilgili anlatımlar genellikle dinî karakterlidir. Bunun en önemli sebepleri Anadolu’ya gelen kolonizatör Türk dervişlerinin ilk yerleştiği bölgelerden olması ile gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı devirlerinde bir ilim merkezi olması gösterilebilir.

Amasya Efsane ve Menkabelerine Yer Veren Araştırmalar

1. *Mehmet Önder (1970). Bitmez-Tükenmez Anadolu, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, (301 sayfa):* Yazar Türkiye’nin birçok iline ait efsane örneklerini bir araya getirdiği eserinde Amasya yöresine ait iki anlatıyı (s.106-107) da dâhil eder.

2. *Mustafa Necati Sepetçioğlu (1975). Türk-İslâm Efsaneleri, İstanbul: Yağmur Yayınları, (208 sayfa):* Amasya ile ilgili olarak “*Amasya’da Yeşilirmak*” (s.189-192) efsanesi yer alır.

3. *A. Aziz Taşan (1979). Dünden Bugüne Merzifon Ünlü Şair, Bilgin ve Devlet Adamları, İstanbul: Merzifonlular Derneği Yayını, (119 sayfa):* Merzifon monografisi görünümündeki eser içerisinde yörede yaşamış bazı velilerin hayatları ve şahsiyetleri etrafında oluşmuş menkabeleri bulmak mümkündür.

4. *Abdizade Hüseyin Hüsameddin (1986). Amasya Tarihi Cilt 1, Ankara: Amasya Belediyesi Yayını, (464 sayfa):* 12 ciltlik eserin ilk beş cildi basılmıştır. Diğer ciltleri Osmanlı Türkçesi (el yazması) olup günümüz harflerine aktarma çalışmaları devam etmektedir. Eser başlangıcından bugüne geniş kapsamlı bir Amasya tarihi olup birinci cildi genel şehir tanıtımını içerir. Aynı cilt coğrafi bilgiler, aile tanıtımları, köy ve nahiyeler hakkında bilgilerin yanı sıra Amasya’da yaşamış veliler ve onların

türbelerine dair bilgileri ve bu şahsiyetler ve türbeleri etrafında oluşmuş menkabeleri ihtiva eder.

5. *Komisyon (1988). Efsanelerimiz: İnönü Üniversitesi Efsane Derleme Yarışması, (Yayına Hazırlayanlar: Cahit Kavcar, Mehmet Yardımcı), Malatya: İnönü Üniversitesi Basımevi, (269 sayfa):* Eser içerisinde Amasya yöresine ait *Piri Baba ve Eski Hamam* (s.24-26), *Direkli* (104), *Serçoban* (s.105-106), *Yenice* (107-109) ve *Çifte Hamam* (s.238-241) efsaneleri yer alır. Ayrıca *Zeynel Abidin Elik* efsanesi Tokat Zile'ye bağlı olarak anlatılmakla birlikte bugün Eliktekte köyü Amasya il sınırları içerisinde yer almaktadır ve efsanenin iki ana şahsından biri Amasya padişahıdır. Bunun yanı sıra Ziyaddin Demirci tarafından derlenmiş olduğu belirtilmekle birlikte nereden derlendiğine dair bilgi bulunmayan *Kambur Kambur Üstüne* (s.119) ve *Zehirli Sütün Marifeti* (s.120) isimli efsanelerin de motif ve şahıs (Lokman Hekim) benzerliğinden dolayı Amasya yöresiyle ilgili olabileceğini düşünüyoruz.

6. *Türkiye Gazetesi (1992). Evliyalar Ansiklopedisi 12 Cilt, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları:* Eser Anadolu'da ve dünyada veli olarak görülen zatların yaşamları ve şahsiyetleri etrafında teşekkül etmiş menkabeleri içerir. On iki cilt içerisinde Amasya yöresine ait yirmi bir veli ve bu velilere ait menkabeler yer alır.

7. *Mustafa Güler (1996). Amasya Efsaneleri, Amasya: Eser Ofset Matbaası, (61 sayfa):* Çalışmada Amasya'ya ait üç efsane ve on üç menkabe metni yer almaktadır.

8. *Mustafa Özdamar (1996). Garip Hafız, İstanbul: Bayrak Matbaacılık (136 sayfa):* Eser, Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Gümüş beldesinde yaşamış olan Garip Hafız ve onun etrafında teşekkül etmiş anlatmalarla yazarın kendi ferdi tecrübelerini (memorat) içerir.

9. *Mehmet Önder (1997). Şehirden Şehire Anadolu, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını, (447 sayfa):* Eserde Anadolu ismiyle tüm Türkiye kastedilmiş ve şehirlerimizin kısa tarihleri ile birlikte birkaç efsane örneği verilmiştir. Eserde 33-39. sayfalar arasında ele alınan Amasya'ya ait kısa tarihi bilgi ile birlikte dört efsane metni yer alır.

10. *Metin Ergun (1997). Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi 1,2, Ankara: TDK Yayınları, (1. cilt 360 ve 2. cilt 559 sayfa):* Eserde şekil değiştirme motifine yer veren efsanelerin kataloğu içerisinde Amasya'ya ait iki efsanenin (Gelin Kayası ve Beş Kardeşler) motifleri de tespit edilir.

11. Ahmet Ankaralı (1999). *Sedat Cin, A. Galip Tuncay, Düinden Bugüne Gümüşhacıköy, Amasya: Gümüşhacıköy Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, (265 sayfa):* Eser Gümüşhacıköy ilçesi monografisidir. Gümüşhacıköy'ün Türk egemenliği öncesi ve sonrası dönemlerinin tarihi, yapıları, yönetim teşkilatı, geçim kaynakları ve coğrafyasının yanı sıra masal, bilmece, atasözü, deyim, dua-beddua, gelenek-görenek-folklor, giyim-kuşam ve inançlar gibi halkbilimi ürünlerini de içerir. Eser içerisinde ayrıca dokuz efsane metni bulunur.

12. Eraslan Doğanay (2000). *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar, İstanbul: Can Yayınları, (252 sayfa):* Eser Alevî-Bektaşî geleneği içerisinde Sivas, Samsun, Amasya, Tokat, Çorum, Yozgat ve çevresinde yer alan dergâh ve tekkeleri tanıtan ve bu tekkeler etrafında teşekkül eden menkabe ve inançları aktaran bir kaynak hüviyetindedir.

13. Turan Börekçi (2002). *Amasya Evliyaları, Amasya: Lazer Ofset Matbaası, (132 sayfa):* Eser içerisinde Amasya ve yakın çevresinde adları anılan elli beş velinin hayatı ve şahsiyetleri etrafında teşekkül etmiş menkabeler yer alır. Eserin sonunda velilerin bazılarına ait türbe fotoğrafları da okuyucuların dikkatine sunulur.

14. Osman Fevzi Olcay (2002), *Amasya Ünlüleri, (Osmanlıca'dan aktaran: Turan Börekçi), Ankara: Amasya Belediyesi Yayını, (153 sayfa):* Amasya'nın yetiştirmiş olduğu tarihî ve dinî şahsiyetleri tanıtan eser içerisinde velilere ait menkabeler de okuyucunun dikkatine sunulur.

15. Silvan Güneş (2002). *Amasya Folkloru, Ankara: Amasya Valiliği Yayını, (303 sayfa):* Amasya ilinin sosyo-ekonomik, geleneksel ve kültürel yapısı hakkında çeşitli örneklerin verildiği eser içerisinde belli bir başlık altında olmamakla birlikte birkaç efsane nakledilir. Ayrıca *Boşinançlar ve Yatırlar* başlığı içerisinde yedi evliya ve bu evliyalar etrafında teşekkül etmiş inançlar tanıtılır.

16. Saim Sakaoğlu (2004). *101 Türk Efsanesi, Ankara: Akçağ Yayınları (253 sayfa):* Amasya'nın Merzifon ilçesinde anlatılan *Ersandık* (s.162-163) efsanesi Türk efsaneleri arasında zikredilir.

17. Saim Sakaoğlu (2004). *101 Anadolu Efsanesi, Ankara: Akçağ Yayınları, (271 sayfa):* Eserde *Ferhat ile Şirin* (s.211-212) anlatısının metnine yer verilmiştir.

18. Türkiye Gazetesi (2004). *Orta Anadolu (Kuzey-Güney) Evliyaları 1, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları, (479 sayfa):* Eser içerisinde Amasya'da yaşamış yirmi üç velinin hayatları etrafında teşekkül etmiş olan menkabeler (s.41-86) yer alır.

19. Hikmet Tanyu (2007). *Türkiye’de Adak ve Adak Yerleri*, Ankara: Elips Kitap, (391 sayfa): Türkiye’de adak ve adak yerlerinin karşılaştırmalı olarak ele alındığı çalışmada Amasya bölgesine ait otuz iki veli ve onların etrafında teşekkül eden menkabeler ve çeşitli inançlar yer alır.

20. Hikmet Tanyu (2007). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, (239 sayfa): Taşlarla ilgili tarih boyunca süregelen efsaneleri kökenlerindeki inanç ile birlikte ele alarak inceleyen eserde Amasya ile ilgili altı efsane ve bu efsaneler etrafında teşekkül etmiş çeşitli inançlar yer alır.

21. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit*, 2. Cilt 1. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (s.212-223): 1645 yılında Amasya’ya gelen Evliya Çelebi bir süre burada konakladıktan sonra buradan Niksar’a geçmiştir. Evliya Çelebi, Amasya’nın kalesi, camileri, imareti, han ve hamamları, yiyecek ve içecekleri, dili, ahalinin kıyafetleri, sanatları, evliya ve bilginlerinin türbeleri ve ziyaret yerlerine dair bilgi verir ve bu velilerden Şeyh Hüsameddin oğlu Abdurrahman ve Şeyh Hazret-i Pir İlyas-ı Amasyavi hakkında iki menkabe nakleder. Ferhad ile Şirin hikâyesinin ilk örneği de Seyahatnâme’de yer alır.

22. Berin Taşan (2008). *Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rûmî*, İzmir: Egetan Matbaası (166 sayfa): Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rûmî’nin hayatı, ölümü, mezarı ile hayatı etrafında teşekkül etmiş bazı menkabeleri içeren çalışma biyografi hüviyetindedir.

23. Saim Sakaoğlu (2009). *Efsane Araştırmaları*, Konya: Kömen Yayınları, (346 sayfa): Eserde Şükrü Akkaya’dan alınan (Orta Anadolu’da Bir Dolaşma) Ersandık (s.296) efsanesine yer verilir.

24. Mehmet Sarıçoban (2010). *Kabağacın Gölgesindeki Köyümüz Hırka Köyü*, İstanbul: Can Yayınları, (400 sayfa): Eser Merzifon ilçesine bağlı Hırka köyünün tarihini, anlatma geleneğini, inanışlarını ve yaşamını tanıtan toplum ve kültür monografisi hüviyetindedir. Eserde ayrıca köyde metfun bulunan velilerle ve bunların türbeleriyle ilgili menkabeleri de bulmak mümkündür.

Amasya Halkbilimi Ürünlerini İçeren Araştırmalar

1. *Sedat Veyis Örnek (1971). Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara: DTCF Yayını (149 sayfa):* Eser içerisinde Amasya ve ilçelerinde ölüme dair pratikler ve inançlardan çeşitli örnekler verilmektedir.

2. *İlker Çakan (1988). İlçemiz Gümüşhacıköy, Samsun Eser Matbaası, (60 sayfa):* Gümüşhacıköy'ün tarihi ile ilgili bilgileri ihtiva eden eser içerisinde Gümüşhacıköy'ün milli kültür değerleri başlığı altında folklor, mani, mahalli yemekler, sofrada adabı, düğünler, gelenek ve görenekleri de tanıtılmaktadır.

3. *Zihni Özdemir (2003). Dünkü Zuday Bugünkü Alparslan, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (142 sayfa):* Taşova ilçesine bağlı bir belde olan Alparslan ya da yaygın kullanılan eski ismiyle Zuday kasabasının tarihi ve yaşam biçimi ile ilgili bilgileri ihtiva eden eser, aynı zamanda beldenin kuruluşunda yer almış olan komutan-veliler ve onların etrafında teşekkül etmiş inançları da aktarır.

4. *Metin Tekin (2004). Asırlık (AK) Yazımız, İstanbul: Biyografi Net Yayını, (528 sayfa):* 93 Harbi ile Osmanlı'nın elinden çıkan topraklar arasında Batum da vardır. Batum da kalmış olan Müslüman ahalinin Amasya Akyazı köyüne uzun yıllar süren göçünü, köyün kuruluşunu, geleneklerini ve folklorik özelliklerini içeren eser bir köy monografisi hüviyetindedir. Yazar, benzer bir diğer eserinde de 93 Harbinin, Kurtuluş Savaşının, Batum'dan Akyazı'ya göçün ve bu göçe iştirak eden kişilerin hikâyeleri bulunabilir. (*Sarıkamış'tan Sibiryaya Birinci Dünya Savaşı Anıları, İstanbul: Timaş Yayınları, 2007*)

5. *Asiye Yancı (2006). Amasya Folkloru, Amasya: Amasya Valiliği Yayını (88 sayfa):* Eser Amasya'daki sosyal hayat, özel günler, törenler ve bazı geleneklere dair etnofotografik bir çalışmadır.

6. *Şahin Köktürk (2007). Cönklerden Bir Cönk Amasya Cönkü, Samsun: E Yazı Yayınevi, (214 sayfa):* Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesinde tespit edilerek incelenen cönkte Âşık Ömer, Gevheri gibi halk şairlerinin yanı sıra Kerem ile Aslı Hikâyesinin tam bir rivayeti bulunur.

7. *Sadettin Tahir Sünbül ve Burhan Özbakır (2008). Amasya Türküleri, İstanbul: Amasya Belediyesi Yayını, (179 sayfa):* Amasya'nın musiki geçmişi ve

türkülerinden örneklerin sunulduğu eser içerisinde TRT repertuvarında bulunan 125 Amasya türküsünün de notaları bulunur.

Amasya Halkbilimi ile İlgili Yapılan Lisans Üstü Çalışmalar

1. *Ahmet Sönmez (1997). Merzifon Yöresindeki Yaygın Halk İnançları ve Dini İnançların Fert Üzerindeki Etkileri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YYT), İstanbul.*

2. *Nazlı Yener Demirkol (2002). Amasya'da Yaşayan 15 Yaş Üzeri Nüfusun Dinlediği Müzik Türlerinin Sosyokültürel Faktörlere Göre Dağılımı, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YYT), Ankara: Çalışmada Amasya'da yaşayan 15 yaş üzeri nüfusun dinlediği müzik türlerinin yaş, eğitim, gelir durumu ve meslek gibi sosyokültürel faktörler ile ilişkisi ele alınır. Araştırmanın sonuçlarına göre yaş ve eğitim, insanların müzik tercihlerini etkileyen en önemli sosyokültürel faktörlerdir.*

3. *Harun Yıldız (2003). Amasya Yöresi Alevileri Tarihçesi, İnançları, Örf ve Âdetleri, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, (YDT), Samsun 2003 (Harun Yıldız, Anadolu Aleviliği, Araştırma Yayınları, İstanbul 2004): “Amasya yöresi Alevilerinin tarihçeleri”, Coğrafi dağılımları ve demografik yapıları”, “İnançları, ibadetleri ve ahlaki kuralları” ve Örf-âdetleri ve dinî kurumları” bağlamında dört ana başlık altında yapılmış olan çalışma Amasya Aleviliği hususunda bir dinî araştırma olmakla birlikte birçok folklorik malzemeyi de içermektedir.*

4. *Öykü Mumcu (2004). (Amasya) Merzifon İlçesi Halk İlaçları, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (YYT), Ankara: Sağlık bilimleri alanında hazırlanan çalışmada Merzifon ilçesinde halk tarafından tedavi yöntemi olarak kullanılan kaynaklar ele alınmıştır. Bu bağlamda 35 bitkisel, 6 hayvansal ve 2 inorganik kaynağın, değişik şekillerde halk ilacı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.*

5. *Rahime Özdoğan (2006). Amasya'da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YYT), Samsun: Üç bölümden oluşan çalışmada Amasya yöresinden derlenen adak yerleri ile ilgili anlatılan elli beş menkabe metninin motif ve motif sıraları tespit edilmiş, Türk edebiyatındaki menkabelerin motif kaynaklarına göre değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca efsaneler*

fonksiyonlarına göre bir değerlendirmeye tâbi tutularak genel sonuçlar çıkarılmıştır. Yatır kimlikleri, adak yerlerinin ziyaret edilme sebepleri ve bu adak yerlerinde icra edilen ritüeller araştırmanın işlediği diğer konulardır.

6. Feray Söylemez (2009). *Amasya İli Suluova İlçesinde ve Köylerinde Bulunan Yöresel Başlıklar ve Kıyafetler*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (YYT), Ankara: Beş bölüm halinde düzenlenen çalışmada Amasya ili Suluova ilçesi baş süslemeleri ve kıyafetlerinin malzeme, renk, teknik özelliklerin, süsleme çeşitlerinin neler olduğu ekonomik ve turizme katkısı incelenerek özelliklerinin belgelenmesi amaçlanmıştır.

7. Burcu Göde (2011). *Amasya Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YYT), Isparta: Üç bölüm şeklinde düzenlenmiş olan çalışmada Amasya yöresinden derlenmiş bulunan 74 masal metni Tarihî-Coğrafi Fin metoduna göre tasnif ve tahlil edilmiştir.

8. Ahmet Dağlı (2012). *Yapısalcı Açından Amasya Efsaneleri*, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YDT), Samsun: Amasya yöresinden derlenmiş olan on efsane metni yapısalcı açıdan incelemeye tabi tutulmuştur.

Amasya Halkbilimi ile İlgili Diğer Çalışmaların Listesi:

1. Hikmet Takaz (1973). Amasya'da Selçuklu Devri Dinî Âbideleri ve Türk Mimarisindeki Yeri, Amasya.
2. Komisyon (1980). Merzifon'un Monoğrafyası, Amasya: Merzifonlular Yardımlaşma Derneği.
3. Strabon (2000). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Kitap XII-XIII-XIV, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
4. Hüseyin Menç (2000). *Tarih İçinde Amasya*, Ankara: Net Ofset.
5. Muzaffer Doğanbaş (2003). *Kültürel ve Sanatsal Boyutlarıyla Amasya*, Ankara: İnkansa Ofset.
6. Hikmet Özdemir (2004). *Amasya Belgelerini Yeniden Yorumlamak*, Amasya: Amasya Valiliği Yayını.

7. Ali Yardım (2004). Amasya Kaya Kitabesi (Bâyezid Paşa İmâreti Vakfıyesi), Ankara: Amasya Valiliği Yayını.
8. Ali Rıza Ayar ve Recep Orhan Özel (2011). Amasya Fetvâları ve İlk Amasya Şehir Tarihi (Belâbilü'r-Râsiye Fî Riyâz-ı Mesâili'l-Amâsiyye), Amasya: Amasya Belediyesi Yayını.
9. Ahmet Erdoğan (Editör) (2006). Tarihin Tanığı Amasya, Amasya: Amasya Valiliği Yayını.
10. Canan Oral (2006). Amasya İğne Oyaları, Amasya: Amasya Valiliği Yayını.
11. Ali Tuzcu (2007). İlkçağlardan Cumhuriyete Seyahatnamelerde Amasya, Kayseri: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
12. Amasya İl Yıllığı (2007). Amasya: Amasya Valiliği Yayını.
13. Osman Fevzi Olcay (2010). Amasya Şehri (Sadeleştirenler: Harun Küççük, Kurtuluş Altunbaş), Amasya: Amasya Belediyesi Yayını.
14. Hüseyin Menç (2010). Milli Mücadele Yıllarında Amasya Olaylar-Belgeler-Portreler, Amasya: Amasya Belediyesi Yayını.
15. Yunus Zeyrek (2011). Amasya'nın Altın Tarihi, Amasya: Amasya Valiliği Yayını.

Amasya Halkbilimi ile İlgili Makaleler ve Bildiriler

1. Süheyl Ünver (1936), Amasya ve Civarında Lokman Hekim Efsanesi ve Bazı Tıbbi İtikatlar, Halk Bilgisi Haberleri, S.52.
2. Hakkı Önkal (1980), Amasya Türbeleri, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Cilt: IV, ss. 190-201.
3. Hakkı Önkal (1980), Selçuklular Devri Amasya Türbeleri, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 4, ss.185-240
4. Sadi Bayram (1981), Merzifon'da Bilinmeyen Bir Türbe: Künbet Hatun, X. Türk Tarih Kongresi, ss. 1355-1361.
5. İsmail Onarlı (1997), Piri Baba, Cem Dergisi, C. 71 s. 18-19.
6. İsmail Onarlı (1997), Piri Baba Tekkesi I", Cem Dergisi, S. 71, s. 19-21
7. Muzaffer Doğanbaş (1998), Baba İlyas Horasani'nin Bilinmeyen Mezarı, Cem Dergisi, S. 78, s. 18-19.

8. Muzaffer Doğanbaş (1998), Amasya Medreseleri, Arkitekt Dergisi, S. 460, s. 38-42
9. Muzaffer Doğanbaş (1999), Tarih Boyunca Amasya'da Mezar ve Türbe Geleneği, Arkitekt Dergisi, S. 468, s. 66-73.
10. Muzaffer Doğanbaş (2000), Amasya'nın İnanç Turizmine Açılan Kapıları, Arkitekt Dergisi, S. 2000/3, s. 55-59.
11. Muzaffer Doğanbaş (2000), Tarih Boyunca Amasya'da Mezar ve Türbe Geleneği, Kardelen Dergisi, s.8-10.
12. Muzaffer Doğanbaş (2001), Amasya Yöresi Alevi Ziyaretghları, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.17, s. 105-113.
13. İsmail Onarlı (2001), Ali Pir Civan Ocağı, Yol Dergisi, C. XIII, s. 60-65.
14. Mehmet zsait, Nesrin zsait (2002) Amasya-Merzifon Araştırmaları, Anadolu Araştırmaları, S.16, ss. 527-553.
15. Hacı Yılmaz (2005), Anadolu Aleviliği: Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.33, s.569-572.
16. Ali Rıza Ayar (2007), İlk Amasya Tarihi Belbil'r-Râsiyye f Riyâz-ı Mesâili'l Amasiyye, Birinci Amasya Araştırmaları Sempozyumu ve Bildirileri, C.1, s.127-134, Amasya Valiliği, Amasya.
17. Ali Çelik (2007), Amasya'da Türk Halk İnanışlarında Atalar ile Yer-Su Kültünün İzleri, Birinci Amasya Araştırmaları Sempozyumu ve Bildirileri, C.2, ss.763-780, Amasya Valiliği, Amasya.
18. Mustafa Tatc (2007), Tezkireler Işığında Amasya'da Yaşayan Erenler, Birinci Amasya Araştırmaları Sempozyumu ve Bildirileri, C.2, ss.685-720, Amasya Valiliği, Amasya.
19. Muzaffer Doğanbaş (2007), Pir Baba Velayetnamesi, Türk Kültürü ve Hacıbektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 41.
20. Yusuf Ziya Sümbüllü (2010), Merzifon Kültüründe Geçiş Merasimleri (Doğum-Evlilik-lm) zerine Değerlendirmeler, Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu, (Editör: Doç. Dr. Hasan BABACAN), Merzifon Belediyesi Kültür Sanat Yayınları, ss.211-222, Ankara.

21. Şenel Çalışkan (2010), Merzifon'da "Çuhalı (Cufalı, Çufalı) Kına Yakma Geleneği, Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu, (Editör: Doç. Dr. Hasan BABACAN), Merzifon Belediyesi Kültür Sanat Yayınları, ss.253-271, Ankara.

22. Harun Yıldız (2011), Şah İbrahim Velî Ocağı'nın Amasya Yöresindeki İzdüşümleri, 1. Uluslararası Şah İbrahim Velî Sempozyumu, Malatya Kongre ve Kültür Merkezi, 29 Eylül-1 Ekim Malatya.

23. Harun Yıldız (2011), Amasya Yöresi Örneğinde Alevî/Bektaşî Kültüründe İnanç Merkezleri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, IV/16, 471-480.

24. Harun Yıldız (2011), "Amasya Yöresi Alevî Ocakları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, IV/19, 283-297.

25. Harun Yıldız (2011), Alevî/Bektaşî Kültüründe İnanç Merkezleri: Amasya Yöresi Örneği", I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Merkezi, (07-09 Mayıs 2010, Çorum), I, 267-285, Ankara.

26. Tuğrul Balaban (2012), Amasya'da Bâdeli Bir Kadın Âşık: Suriye Sarınar, I. Uluslararası Âşık Sümmani ve Âşıklık Geleneği Sempozyumu, (31 Mayıs-2 Haziran)

27. Harun Yıldız (2012), Şah İbrahim Velî Ocağı'nın Amasya Yöresindeki İzdüşümleri, Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 63, 127-138.

28. Cem Erdem (2013), Sözlü Tarih ve Kültür Açısından İmam Rıza Ocağı, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S. 66.

III. DERLEME AŞAMASINDA KARŞILAŞILAN BAZI ZORLUKLAR

Gerek Amasya ve gerekse yurdumuzun diğer bölgelerinde derleme faaliyetleri gerçekleştirecek olan araştırmacılara yol gösterici olması maksadıyla derlemenin çeşitli zorluklarından bahsetmeyi uygun görüyoruz.

Amasya bölgesi Osmanlı Devleti'nin şehzade sancağıdır. Bunun sebeplerinden birisi bölgenin en erken fethedilmiş (1076) ve dolayısıyla Türkmen yerleşimiyle güçlendirilmiş yerlerden olması ise bir diğeri bölgenin savunmaya elverişli dağlık yapısıdır. Bölgenin ilçelerinden ikisi ova adını taşımakla birlikte (Taşova, Suluova) şehir merkezi ve bir kısım arazinin bu isme uygun olduğunu asıl yerleşim yerlerinin dağlık ve genelde çok yüksek yerlerde bulunduğunu ifade etmek gerekir. Ayrıca muhitlerin de kimi yerlerde aralarında ciddi mesafeler (40-50 km) olması iki yerleşim merkezinin benzer olabilmesini her zaman mümkün kılmaz.

Bölgenin etnik yapısı da farklılıklar gösterir. Bölge halkının birbirine uyum sağlamış çeşitli etnik kimlikleri bünyesinde taşıdığı görülür. Bölgede asırlardır yaşayan etnik toplulukları Azeri (Genellikle Şirvanlı), Tatar, Ahıska Türkleri, Anadolu Türkmenleri ve Yörükler ile Çerkez, Gürcü ve Kürtler olarak sıralayabiliriz. Bunun dışında gayrimüslim tebaadan Ermenilerin de Amasya'da yaşadıklarını; fakat günümüzde sayılarının bir topluluk ifade edebilecek düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Bölgede ismi anılan topluluklar arasında ihtimâl ki şehzâde sancağı olması sebebiyle oldukça uyumlu bir diyalog ve ilişki vardır. Bilakis ayırım Yörük ve Türkmenlik olguları üzerinde birleşir. Bunda inanma biçimlerinin de etkisi vardır.

Bölgede Alevî-Bektaşî yerleşiminin de oldukça önemli seviyede olduğu görülür. 1996 nüfus sayımına göre yalnızca Taşova ilçesinde Alevî-Bektaşî yerleşiminin olmadığı görülür. Amasya genelinde Alevî-Bektaşî yerleşiminin yaklaşık olarak % 30 olduğu ifade edilebilir. (Erdoğan 1996: 55-73)

Yukarıda verilen etnik yapı ve inanca dair veriler anlatmaların sınırlandırılmasına sebep olur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi derleme yapan kişilere güven duyulmadan anlatma gerçekleşmemektedir.

Arazi şartlarıyla ilgili en büyük olumsuzluğun mevsimle bağlantılı olduğu ifade edilebilir. Yaz dönemlerinin çiftçinin ekim ve hasat dönemi olması dolayısıyla bazı derlemeler için uygun olmadığı halkbilimi araştırmacılarının genel kanaatidir.

Amasya'da da bu durum geçerliliğini korumaktadır. Kış mevsimi de bu coğrafyada derleme yapmak için çoğu zaman uygun değildir. Dağlık alanların ve yerleşim merkezlerinin bağlantı yolları her an kapanma tehlikesi barındırır. Dolayısıyla ulaşım sıkıntısı yaşanabilir. Yolların kapanmaması durumunda da yerlerin kar ve buzla kaplı olması bir başka olumsuz durumdur. Bu sebeplerle derlemenin ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde yapılmasını tavsiye etmekteyiz.

Derleme yapanların genellikle define arayan kişiler olarak görülmesi halkbilimi araştırmacılarının çok sık karşılaştığı bir durum olduğu için bu konuda açıklama yapmaya gerek duymuyoruz. Araştırma sahasında tarihî eser kaçakçılığı ve güvenlik sıkıntıları yoğun olarak yaşadığı için Amasya Valiliği ve Garnizon Komutanlığı ile irtibata geçtik. Yetkili makamlardan alınan araştırma izni ile sahaya çıkılmış ve gerekli görülen hallerde bu kurumlara ve ilçelerdeki temsilcileri olan kaymakamlıklar ve jandarma karakollarına bilgi verilmiştir.

Köy muhtarlarına valilik ya da kaymakamlıklar vasıtası ile önceden ulaşmayı düşünmediğimiz için muhtarlardan yardım almak konusunda oldukça zorlandık ve birçok kez muhtarlarla sorun yaşadık.

Derleme aşaması, alandan yapılacak kaynak kişilerin bulunması, onlarla sağlıklı ve doğrudan bir bağ kurulması, güvenilir olmak gibi alt yapılar gerektirmektedir. İnsanlardan bildiklerini anlatmasının istenmesi kurulacak diyaloglarla doğrudan ilgilidir. Bu bakımdan araştırma sahasında tanınan, güven duyulan kişilerden de yardım alınmış ve mümkün mertebe beraberimizde araştırma evreninde bağları bulunan insanlar da sahaya götürülmüştür. Sahayı bilen ve sahada tanınan kişilerle gidilen görüşmeler sahadaki kaynak kişilere ulaşmamızda ve görüşme gerçekleştirmemizde kolaylıklar sağladı. Ayrıca yerel kültürün değerini bilen yöresel araştırmacı, meraklı ya da toplum büyükleri ile kurulan irtibat çoğu problemin çözümünde kolaylık sağladı.

Kayıt altına alınan efsaneler, mümkün olduğu kadar yöresel dil özelliklerini bozmadan, metin tamiratı yapmadan sınıflandırılmıştır. İzaha muhtaç bölümler parantez açılarak ya da dipnotlarla açıklanmıştır.

Ses kaydı vermek istemeyen ve güvenini kazanamadığımız bazı anlatıcılar bilgi sahibi olmalarına rağmen bunları paylaşmak istememişlerdir. Bazen de anlatma geleneği kaybolduğu için varlığından amatör çalışmalardan dolayı haberdar olduğumuz

anlatmalara ulaşamadık. Bu sebeple bazı anlatmaları kayıt altına alamadığımız için veremedik. Bu durumun en tipik örneğini Merzifon ilçesi oluşturur. Önceki yüzyılın başından itibaren yabancı unsurların okullar açmış olduğu ve askeri üsler kurarak yerleştiği bölgede anlatma kültürünün yok olduğu müşahede edilmiştir. Birçok maddi izi bulunan yapı hakkında aktarımın kesildiği görülmüştür. Bölgede tespit ettiğimiz yirmi üç veli ile ilgili olarak Merzifon'a farklı günlerde yapılmış olan altı seyahatin sonucunda birkaç kısa anlatı dışında herhangi bir memorat tespit edilemediği gibi menkabe de anlatılmamıştır. Oysaki bu mekânlar etrafında dinî pratiklerin varlığı devam etmektedir. Bu yönüyle muhitin anlatı üzerindeki etkisinin doğru tespit edilmesi ve gerekli görülen hallerde bazı muhitlerin vakit israfını önlemek adına araştırma alanı kapsamından çıkarılması yararlı olacaktır.

Derleme çalışmaları kapsamında daha önce sahayla ilgili yapılmış olan çalışmalardan da istifade etmek yol gösterici olması dolayısıyla gereklidir. Amasya'da sayıları çok az olmakla birlikte yapılan çalışmalardan istifade ettik. Ancak bazı çalışmaların sahaya çıkılmadan hazırlanması sebebiyle bizi yanlış yönlendirdiğini fark ettik. Varlığından bahsedilen bazı anlatıları tespit edemedik. Bazı anlatıların da farklı köy ve hatta farklı ilçelerden çıkması bizi oldukça zorladı diyebiliriz.

Derlemeler sırasında karşılaştığımız ve oldukça etkisinde kaldığımız bir durum da geleneksel efsane anlatma misyonunu üstlenmiş kişilerin sayılarının azalmasıdır. Bu varlığından haberdar olduğumuz ya da olması gerektiğine inandığımız anlatıların tespit edilememesi sonucunu doğurmuştur. Örneğin Merzifon ilçesine bağlı olan ve ilçe merkezine 13 km. mesafede bulunan Gelinsini köyü ismini duyduğumuzda dikkatimizi çekmiş ve araştırma kapsamına bu köyümüzü de dâhil etmiştik. Gelinsini “gelin mezarı” anlamına geliyordu ki bu mezara dair bir anlatma bulabileceğimiz ümidiyle bölgeye gittik. Köyün yol şartları kötü olduğu için yaklaşık 30 dakikada ulaştığımız köyde en yaşlı kişi 50 yaşları civarındaydı. Birkaç saat köyde görüşmeler yaptıktan ve araziye dolaşarak ismin kaynağını nereden aldığını araştırdıktan sonra hiçbir bilgi elde edemedikten ayrılmak zorunda kaldık.

Bir başka önemli durum da maddi izlerle alâkalıdır. Efsanelerin maddi izleri tüm dünyada kültür turizminin merkezi konumundadırlar. Bu açıdan korunurlar. Bölgede korunamayan ve önemsenmeyen pek çok maddi ize rastlamamız bilincin yok olmasının

fiziki sonuçları olarak gözümüze çarpmaktadır. Bu durumu da iki örnekle açıklamak uygun olacaktır. Taşova ilçesine bağlı Alparıslan beldesinde küçük-büyük herkesin hakkında bir şeyler bildiği ve yaklaşık olarak muhitini herkesin gösterebildiği Beşkardeşler taş kesilme efsanesini tespit ettik. Arazide yaptığımız uzun süren araştırmalar sonucunda üzerinde çeşitli motifler bulunan 200-300 kg. ağırlığındaki taşların parçalanmaya çalışıldığına ve yerlerinden sökülerek tarla sınırına konulduğuna şahit olduk. Durumu ilettiğimiz belde belediye başkanı Durmuş Özer (Kendisine teşekkür ediyoruz) taşları belde merkezinde kurdukları açık-kapalı müzeye naklederek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır.

Bir diğer örneğimiz de Gümüşhacıköy'e bağlı Gümüş beldesine ait gelinkayasası ismiyle anılan bir başka taş kesilme anlatısı ile ilgilidir. Efsaneye ait kayalara ulaşmak için yaklaşık 30 dakika süren bir araç yolculuğu ve devamında karlı zeminde yaklaşık 40 dakikalık bir yürüyüşten sonra ulaştığımız gelin kayasının bazı bölümlerinin yağmur suları ve heyelan sebebiyle yıkıldığını gördük. Bize eşlik eden Muhittin Bozkurt'tan yıkılan bölümün geçen kış yerinde olduğunu ve asıl efsaneyi teşkil eden kısım olduğunu (Gelin ve damadın atın üzerinde olduğu ve yanlarında sandığının bulunduğu kısım) üzülererek öğrendik. Mevcut durumu çeşitli açılardan fotoğraflamak suretiyle etno-fotografik bir tespit yaparak (Bkz. Fotoğraf 4) ayrıldık.

Görüldüğü gibi efsane çalışmalarının artması, asırlarca tüm kültürel değerlerimizi içerisine kazıyarak biriktirdiğimiz efsanelerimizin en azından hatıralardan hafızalara aktarılarak yaşatılmasını sağlamak açısından önem arz etmektedir. Bu tür bölgesel çalışmalar arttığında Türk kültürünün inanç atlası sağlıklı bir şekilde çıkarılabilecektir kanaatindeyiz.

IV. EFSANE, MENKABE VE MEMORAT TÜRLERİ

A. Efsane

Efsane türü inanç ile yakın ilişki içerisinde dinler ve geçmiş inanmaların kontrolünde vücut, güç ve alan bulan bir geleneksel anlatma biçimidir. Din tasarımı her araştırmacı kendi bilgi ve tecrübeleriyle açıklamaya çalışmıştır. “Tylor” canlılığına, “Maret” kişilikdışı bir güç tasarımına, “Schmit” yaratıcı tek tanrı inancına, “Spencer” ölümlere ve atalara tapmaya, “A. Comte” fetişçiliğe, “R. Smith” doğadışı nesnelere soydaşlık inancına, “Thrnwald” hayvanlara tapınmaya, “Söderblom” gizli ve esrarlı güç inancına “Frazer” büyücülüğe, “Durkheim” Totemizme dayandırmaya çalışmışlardır.” (Esinoğlu 1996: 18-19) Halkın kültürel unsurlarını oluştururken bilinçli bir inanma tercihi yoktur. Çünkü bunu kendileri seçmemiş bu şekilde kurgulanan bir dar evrende doğmuşlardır.

Efsane, anlatma esasına bağlı edebî metinlerin tamamından izler taşır. O mitolojik dönemin mirasını kullanır. Mitin tarih öncesindeki hâkimiyet alanı tarih sonrası efsaneye geçer ya da mit tarih sonrasında kılık değiştirerek efsane olur. Destanın tarihîliği, masalın olağanüstülüğü, mitin kutsiyeti onun bünyesinde hayat bulur. Bu bakımdan bu türlerin tanımlarında efsane ile ayırımı belirtmek de zor olmuştur.

Günümüzde daha net tanımlarına ulaşılabilirse de bu tanımlar özelliklerini sıralamak şeklinde mümkün olabilmektedir. Çünkü efsane aynı anda birden çok şeydir. Linda Degh efsaneyi tanımlarken özelliklerini sıralar: “Efsane bir hikâyedir, bir anlatıdır, sözel bir davranıştır, sosyal bir olaydır, bir uyarıcıya karşı sözlü bir cevaptır, universal kültür ve bundan doğan bir formdur, şiirsel bir cevaptır (tepkidir).” Yazar, tanımlamanın güçlüğüne işaret ederek efsanenin tanımını şu ifadelerle özetler: “Bunların hepsini birleştirirsek bir folklor türüdür.” (Degh 2001: 24)

Efsanenin ne olduğu, birçok araştırmacının çeşitli tanımlarla ortaya koymaya çalıştığı halkbilimi problemidir. “Efsanenin tanımlarının çeşitliliğine rağmen kendisini oluşturan temel bileşenleri son derece istikrarlıdır.” (Degh 2001: 35) Efsane türünün konu zenginliği beraberinde ortak bir tanım yapma güçlüğünü de getirmiştir. Konularının çeşitliliği halkbilimi dışında pek çok farklı disiplinin de ilgisini çekmiştir. Halkbilimi, ilahiyat, tarih, antropoloji, etnoloji, sosyoloji, psikoloji bu bilim dallarından

birkaçıdır. Sayılan alanların efsaneyi kendi bakış, düşünüş ve algılayış şekillerine göre tanımlamaları farklı yönlerini görmeleri sebebiyledir. Bu sebeple efsanelerin tanımı iki aşırıdır çeşitli vesilelerle ve çeşitli yönleriyle sürekli gündeme gelmektedir.

Türkiye Türkçesindeki anlam karşılığıyla dilimize Farsça'dan geçen efsane kavramı sözlük anlamı olarak, "Bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini, tabiat elemanlarından birinde olan bir değişikliği, akıldışı, olağanüstü açıklamalarla anlatan hikâye" (Özön 1954: 74), "masal, hikâye" (Etik 1968: 42), "bir toplumun arkaik hayatını zamandışı bir vakalar hikâyesi hâlinde anlatan anılar bütünü" (Ülken 1969: 91), "masal, uydurulmuş yalan hikâye" (Yeğin vd. 1978: 307), "masal, asılsız hikâye, hurufat" (Sami, 1978: 136), "gerçekötesi, us ilkeleriyle bağdaşmayan, doğaüstü olaylara da efsane denir" (Eyüboğlu 1991: 218), "bir olayı akıldışı, olağanüstü yolda gelişmiş gösteren söylenti; genel anlamda masal, olmayacak şey, asılsız hikâye" (Akalin 1994: 93) "dile düşmüş şey, asılsız hikâye, masal, destan" (Pala 1995: 165), (Mit, Mitos, Usture) Gerçek olmayan ya da gerçek bir bilgiye dayanmayan uydurma hikâyeler; mitolojik bilgiler (Gündüz 1998: 109), "asılsız hikâye, masal, boş söz, saçmasapan lakırdı; dillere düşmüş, meşhur olmuş hadise" (Devellioğlu 1998: 206), "Masal, hikâye ve öykü" (Kanar 2000: 102), "hikâye ve sergüzeşt manasınadır ki ahvâl-i mâzîyeyi nakl ve beyandır; amme mesel muharrefi masal derler; sayi ve meşhur manasınadır ki dillerde destan olmuş tabir olunur" (TDK 2000: 200), "söylence, gerçekte olmayan fakat insanlarca olmuş gibi tasavvur edilen bir takım olayları anlatan, edebi kıymeti az bir çeşit masal" (Karataş 2001: 127) "mitolojik hikâye; masal" (Tietze 2002: 692), "eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hikâye, söylence" (Albayrak 2004: 152), "halkın gözünde ve anlatanın hayal gücünde biçim değiştirerek ve olağanüstü niteliklere büründürülerek anlatılan hikâye; eski çağlardan beri söylenegelen ve olağanüstü olay ve kahramanları konu alan hayalî hikâyeler, söylence, mitolojik hikâye; gerçeğe dayanmayan, asılsız söz ve hikâyeler" (Çağbayır 2007: 1370), "eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence; gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye (TDK 2011: 758) ifadeleriyle tanımlanmıştır. Kaynaklarda yer alan ve genellikle "*gerçek dışı hikâye*" şeklindeki tanımların efsane türünün hem anlatıcı hem de dinleyici açısından anlatının gerçekliğine dair duydukları inanç ve hadiselerin yaşanmışlığına dair duyulan

güveni gözardı ettiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan efsanenin en güçlü yönü olan inancı dikkate almadan yapılan tanımların bir yönüyle eksik olacağı açıktır.

Halkbilimi araştırmacılarının masallarla birlikte en çok dikkatlerini çeken efsaneler gerek Türkiye’de ve gerekse dünyada tanımlanırken ne oldukları yanında ne olmadıkları noktasından ele alınmışlardır. Bu bakımdan mit, masal, destan ve halk hikâyesinden farklı olan yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca menkıbe ve memorat gibi kavramlarla ilgisi üzerine pek çok farklı görüş ileri sürülmüştür. Bu durum efsanenin diğer anlatma esasına bağlı halk bilgisi ürünleriyle benzer ve çoğu zaman aynı unsurları konu edinmesi ile izah edilebilir. Kutsallık, inanç, mekâna ve zamana bağlılık diğer türlerle kısmen ya da tamamen ortak unsurlardır. Bu yönüyle efsane tanımları daha ziyade efsanenin özellikleri ve diğer türlerden farklı yönleri üzerine kurulmuştur.

Türk dilinde yer alan efsane kavramının kökeni Farsçadır. Arapça’da “ustûre/esâtir” terimi ile karşılanan terimin Batı dillerindeki karşılıkları Latince kökenli “legendus” sözcüğünden türetilmiştir. “Bu Latince terim, Hıristiyan azizlerin bayram günlerinde, kutsal ayinlerde okudukları, azizlerin hayatlarını anlatan bir anlatıya karşılık gelir.” “Bu terim için İngilizler “legend”, Fransızlar “légende”, Almanlar “legende” ve “sage”, İtalyanlar “legenda”, İspanyollar “leyenda”, Ruslar “legende”, “predaniye” ve “skaz”, Yunanlar “mythe/mythos” kelimelerini tercih ederler.” (Sakaoğlu 1980: 4)

Anadolu Türkleri arasında efsane, menkıbe, esâtir ve mitoloji terimleri yaygınlık kazanmıştır. Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerbaycan’da “esâtir, mif, efsane”; Türkmenlerde “epsana, rovayat”; Özbeklerde “efsane, rivoyat”; Karakalpaklarda “epsane, legenda, anız, anız-engime”; Kazaklarda anız, anız-engime, epsane-hikâyet”; Başkurlarda “rivayat, legenda”; Kırım Tatarlarında “efsane”; Kazan Tatarlarında “rivayat, legenda, ekiyet, beyt”; Altay Türklerinde “kuyuçın, kep-kuyuçın, mif-kuyuçın, legenda-kuyuçın”, Hakaslarda “kip-çoo, legenda, çoo-çaah” gibi terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır. (Ergun 1997, 1-2) Karakalpak Türkçesinde “epsane/epsana, rivayat, anız, anız-engime, legenda” (Dönmez Fedakar 2008: 95), Uygur Türkçesinde “rivayet, epsane” (Öger 2008: 76), Başkurlarda ise “legenda” ve “riveyet” (rivayet) kelimeleriyle ifade edilmektedir. (Atnur 2002: 5)

Efsane tanımlarının ilk örneklerini masallar üzerine Avrupa ve Amerika'da yapılan araştırmalarda görüyoruz. Grimm kardeşler, Max Luthi ve V. Propp, masal derlemeleri üzerinde yaptıkları çalışmalarda masala çok benzer özellikleri bulunan; ancak inanç gibi ayırıcı özelliklerini tespit ettikleri efsaneler üzerine de görüş belirtmişlerdir.

Grimm kardeşler efsaneyi "Gerçek veya hayalî, muayyen şahıs, hâdise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir." şeklinde tarif ederler. Bu tarif üç ana unsuru içine almaktadır:

“1. Efsane, anlatıcının tarihî zaman kavramı içinde uygundur. Şöyle ki:

a) Efsane, muayyen bir tarihî (gerçek veya hayalî) hâdise ile birleştirilmiştir.

b) Efsane, muayyen bir şahısla, yani, bir ad verilen tarihî (gerçek veya hayalî) bir şahsiyet ile birleştirilmiştir.

2. Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur; yani, o, belirli bir yerle birleştirilmiştir.

3. Efsane hakikî bir hikâyedir. Gerçi o, tabiatüstü hâdiselerle iş görür, ama anlatıcıları tarafından ona inanılır. Onu anlatanın ve dinleyenin hakikî dünyasına mahsusmuş gibi itibar edilir. Bu hususu masalla mukayese edersek şöyle diyebiliriz: Peri masalları da tabiatüstü hâdiselerle iş görür, fakat anlatıcıları ona inanmazlar.” (Sakaoğlu 1980: 4)

“Max Luthi'ye göre yeni bir kavram olan efsane (sage) aslında, gerçekte vukua gelmiş hâdiseleri hikâye eder. Fakat o, gerçekten iki şekilde uzaklaştırılmaktadır. Ağızdan ağıza nakledilirken değişikliğe uğramasının yanında şairler tarafından edebî olarak işlenmeleri de başlıca değişme sebebi olmaktadır. Dar mânâda efsane, masallarda olduğu gibi, tabiatüstü bir hâdisenin takdimidir; hikâye edilmiştir. Asıl halk efsanesi ise alışılmamış, tuhaf ve ekseriyetle huzursuzluk meydana getiren şeylerden, şekillerden ve hâdiselerden bahseder.” (Sakaoğlu 1980: 5)

Luthi efsaneyle ilgili şu tespitleri yapar: “Efsane kavramı, duygusal anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik

bir şekle sahip anlatım türünün adıdır.” Luthi, efsanenin konu ve şekil özellikleri dışında yaratım ve aktarım bağlamlarına da dikkat çeker. Efsanenin günlük ve modern bir anlatı türü olmadığını ifade eden yazar bu durumun sebebini anlatıcıda arar. (Luthi 2003: 314)

Wilfried Buch, efsane türünü işlevi açısından ele alır. Buch, masal ve efsane için *“Her ikisi de yüksek insan kültürünün iki bacağına teşkil ederler... Efsaneyle ilim, masalla saf edebiyat başlar”* ifadeleriyle başlangıçta olanı gösterir. (Buch 2003: 307) Bunun yanı sıra, efsanenin *“Her şeyden önce dikkati çeken, rahatsız edici hadiselerin rapor edilmesidir. Bu halleriyle inanılabilirlik iddiasındalar ve bunu da istemeye hakları vardır.”* ve *“Efsane, sadece verdiği haberle değil, aynı zamanda kendi dünya imajı dâhilinde rapor edilen şeyin izahı ile de inanılabilirlik iddia eder”* (Buch 2003: 309, 311) sözleriyle haber verme işlevini gösterir. Bu şekilde efsaneyi *“olağanüstülüğü, inanılır bir tür olması, rahatsızlık ve korku veren olayları konu edinmesi yönlerinden dikkatlere sunar. Buch masal ile efsane arasındaki temel farkı “inanılabilirlik ve inanma” konusunda arar. (Buch 2003: 311)*

“İnanılır olmaları yönüyle masallardan ayrılan efsaneler kısa halk anlatılarıdır.” (Atnur 2009: 3) Mircea Eliade, efsanenin bazı özelliklerini şu şekilde ifade eder: *“Her efsane bir gerçeğin nasıl varlık kazandığını anlatmaktadır; bu gerçek ister tam hakikat olan Kozmos veya isterse bir ada, bir bitki türü, insani bir kurum gibi bir parça olsun. (...) Bir şeyin nasıl doğduğu anlatılırken, her hakiki varoluşun yüce nedeni olan kutsalın dünyaya fıskırmasının ifşa edilmesi basit olgusuna dayanmaktadır.”* (Eliade 1991: 77)

Lauri Simonsuuri'nin efsane tanımı bugüne kadar yapılmış tanımları uyumlu bir şekilde birleştirir: *“Efsane, belirli bir yer ve zamanda meydana gelen; bir kişi, bir görüntü ya da olay hakkında hatıra gibi nakledilen anlatımlardır. İnanıdıcı ve öğretici olduğu varsayılan apaçık, doğru ve konsantre malumatı ihtiva eder. Yöreselliğine karşın bu anlatımlar, çokluk evrensel hakikatleri barındırır.”* (Degh 2001: 40)

Linda Dégh, türün içerdiği tüm özelliklerini birleştirerek şu şekilde bir tanıma ulaşır: *“Efsanelerin şimdiye kadar yapılmış olan tanımları çarpıcı benzerlikler göstermelerinin yanı sıra tanımlayıcılarının geçmişleri, deneyimleri ve kişisel ilgilerinin ürünü olarak farklılık da arz ederler. Ama ortada genel bir tanım da vardır. Efsane bir*

hikâyedir, bir anlatıdır, sözel bir davranıştır, sosyal bir olaydır, bir uyarıcıya karşı sözlü bir cevaptır, üniversal kültür ve bundan doğan bir formdur, şiirsel bir cevaptır (tepkidir). Bunların hepsini birleştirirsek bir folklor türüdür.” (Degh 2001: 24)

Robert Georges’un tanımına göre efsane “*yakın veya tarihî geçmişe dayandırılan, anlatan ve dinleyen ile ilgili, onlar tarafından doğru olduğuna inanılan bir hikâye veya anlatıdır*” (Sakaoğlu 1980: 5).

“*Efsane, sanatsal olarak formüle edilmiş, üçüncü bir şahsa anlatılan ve geçmişte ya da tarihsel geçmişte kurulmuş gelenekse bir hikâye ya da anlatıdır. Aslında gerçek değildir, ancak anlatıcı ve dinleyiciler tarafından gerçek olduğuna inanılır. Küçük topluluklarda biri tarafından diğerine sözlü olarak ve yüz yüze aktarılır*” (Degh 2005: 345-346).

Efsane tanımının ilk örneklerinden biri Ziya Gökalp’a aittir. “*Üstûreler, ilâhlara taalluk eden maceralardır. Menkabeler de kahramanlara yani nim ilâhlara isnat olunan sergüzeştlerdir.*” (1976a: 105) ifadeleriyle efsaneyi mite yaklaştırır. Menkabeleri de efsaneden kahramanları yönüyle ayırır.

Bahaeddin Ögel “*Tarihte adı geçmeyen, artık unutulmuş büyük kahramanlara ait efsaneler, mitolojinin kadrosuna girer. Tarihte yaşadıklarını bildiğimiz kişilere ait efsaneler ise destan, yani ‘legende’dir.*” (Ögel 2010a: V) demek suretiyle yaptığı efsane tanımında “destan”, “efsane” ve “mit” terimlerini tanım ve tasnif bakımından birbirinin yerine kullandığı görülür.

Bahaeddin Ögel ve Ziya Gökalp’tan sonra bir başka tanım da Pertev Naili Boratav’a aittir: “*Efsanenin başlıca niteliği, inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. (...) Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur.*” (Boratav 1969: 106) Boratav, efsanenin masaldan ayrılan özelliklerini söylemekle aslında onu diğer türlerden de ayırmış olur.

Efsatun Cem Güney’e göre “*efsaneler, mitler masalmsı mahsullerdir. Bunlarda olağanüstülük vardır ama toplumun inancına uymaktadır.*” (1971: 125)

Şükrü Elçin ise efsaneyi “*İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirden itibaren, aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen, zamanla inanç,*

âdet, an'ane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masal" (Elçin 1993: 314) olarak tanımlar. Elçin'in, efsaneyi masallar içerisinde tanımladığını görürüz.

Türkiye'de yapılan ilk efsane tanımlamalarında efsanelerin Batı'da olduğu gibi masal içerisinde değerlendirildiğini görüyoruz. Günümüzde ise tanımlar daha ziyade efsanelerin tür özelliklerini ifade etmek ve masaldan ayrılan yönlerini göstermektedir. Son dönem efsane araştırmalarının önde gelen isimlerinden Saim Sakaoğlu efsaneyi tanımlarken onu herhangi bir kalıbın içerisine sıkıştırmadan önemli iki özelliği olan inandırıcılık ve olağanüstülüğü temel alır ve özelliklerini sıralar:

- a. Şahıs, yer ve hâdiseler hakkında anlatılırlar.
- b. Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c. Umumiyetle şahıs ve hâdiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür Bunların yanına, tariflerde görülmeyen dördüncü bir hususiyeti de ilave etmektedir.
- ç. Efsanelerin belirli bir şekli yoktur, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır. (Sakaoğlu 1980: 6)

Seyidoğlu'nun tespit ettiği özellikler şunlardır; *"Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olmuş olduğuna inanırlar. (...) Efsaneler kısa anlatı türleridir. Bir veya bir kaç motif ihtiva ederler. (...) Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da sahip olduğu unsurlardır. Bir efsanenin temelinde inanç mutlaka vardır, fakat diğer özelliklerin bir veya bir kaçı mevcuttur. Efsaneler tarihî devirler içinde teşekkül etmişlerdir. Konusu bir olay, tarihî veya dinî bir şahsiyet yahut bir yer olabilir. (...) Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır; fakat tanrı veya yarı tanrı değildirler. (...) Efsaneler günümüzde oluşabilir ve tarih sahnesine çıkabilirler."* (Seyidoğlu 2005: 13-14)

Özkul Çobanoğlu, efsane türüne gösterilen ilgiyi şu şekilde açıklar: *"Şüphesiz efsaneye gösterilen bu ilginin ardında, halk inançları ve halk dini sisteminin en önemli kaynaklarından birisini oluşturmalarının yanı sıra, Batı Avrupa başta olmak üzere topyekün batı düşünce geleneğinde 'mit' türüne gösterilen özel ilgi yatmaktadır. Bu*

nedenle de efsane türünün mit türüne olan yakınlığı, efsane çalışmalarına olan ilgiyi artırmıştır, denilebilir. Öte yandan halkbilimi araştırmalarında metin merkezli çalışmaların hâkim olduğu uzun dönemde, özellikle de ‘antiquarian’ olarak adlandırılan ilk dönemden itibaren, ‘efsanelerin’ yerel tarihi anlatan sözlü tarih unsuru olarak kabul edilmesi, bu ilgiyi artıran nedenler arasında sıralanabilir.” (Çobanoğlu 2003a:12)

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle efsanelerin belli başlı özelliklerini şu şekilde maddelendirebiliriz:

- Tarihi bir olay, tarihî, dini veya olağanüstü bir kahraman, bulunduğu mekânda diğerlerinden farklı birtakım özellikleri olan bir yer hakkında anlatılırlar.
- Yapı bakımından kısa, süsten uzak, herhangi bir kurala ve şekle bağlı olmayan anlatımlardır.
- Kutsal kabul edilirler. Bu sebeple gerçek kabul edilirler.
- Dinden ya da mitolojiden beslendikleri için bu iki türün sorgulanamazlığı ile olağanüstü bir yapıya sahip anlatılardır.
- İcracıları sıradan kişilerdir.
- Belirli bir anlatma zamanı bulunmaz. Gerekli görüldüğünde nakledilir.
- Öğüt veren, örnek gösteren anlatma tarzıyla eğitici bir rol üstlenirler. Olumluya yönlendirir olumsuzdan uzak tutmaya çalışırlar.

Yapı, içerik, işlev ve icra temelinden ele alınarak yapılan çeşitli tanımlamaların birçok noktada kesiştiği görülür. Ansiklopedik bakışlar dışarıda bırakıldığında tanımlar arasında dikkate değer bir farklılık yoktur denilebilir. Her ne kadar tanımlar, türün çeşitli özellikleri üzerinden ele alınması neticesinde ortaya çıkan belirgin yönleri bakımından farklılık arz ediyorsa da inanılabilirlik ve kutsallık gibi esasa dair kanaatin genel kabul gördüğü açıktır.

Efsaneler ile ilgili olarak daha önce yapılan tanımlamalardan hareketle ve Amasya’da derlenen efsaneleri içerik ve icra merkezinden ele alarak biz de efsaneyi şu

şekilde tanımlıyoruz: Tarihi bir olay, metafizik bir tecrübe, tarihi, dini veya olağanüstü bir kahraman, bulunduğu mekânda diğer yapılardan farklı birtakım özellikleri olan bir yer hakkında anlatılan; kutsal kabul edilmesi yönüyle sorgulanamaz bir gerçekliğe sahip olan, bilgilendirici, öğüt verici ve eğitici kısa anlatmalardır.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar efsaneler masalların alt dalı olarak görülmüştür. Efsanelerin herhangi bir tanımının yapılmamış olması sebebiyle ayrı bir efsane tasnifi yapma ihtiyacı duyulmamıştır. Bauman'a göre "*tür ve tasnif, folklor derlemede ve derlenen malzemeyi arşivleme ile halkbiliminin öğretilip bilimsel çalışma yapmada halkbilimi çalışmalarının merkezini oluşturmuştur.*" (Çobanoğlu 2003a: 13)

Efsanelere yönelen dikkat 20. yüzyılda Grimm Kardeşlerin masal derlemeleri ile başlar. Avrupa'da başlayan derleme çalışmaları sonucunda elde edilen zengin efsane verilerin sınıflandırılması gerekliliği doğar. Bu gereklilik sonucu efsane tasnifine dair ilk dikkatler belirir. Efsanelerin sınıflandırmaları daha önce yapılan masal sınıflandırmalarından daha ayrı bir yaklaşım tarzını gerekli kılmaktadır. Efsanenin mitolojiden beslenmesi, olağanüstü yapısını inanç unsurları ile tamamlaması ve pek çok tarihî-kültürel malzemeyi bünyesinde bulundurması herkesin üzerinde ittifak edebileceği bir tanımlamayı zorlaştırır. Metinlerin birbirlerinden farklı yapısı onları belirli bir düzlemde birleştirme gücünü doğurur.

"Efsaneler üzerine yapılan araştırmaların 1959 yılı öncesinde bireysel bir yapı arz ettiği, 1959 sonrasında ise özellikle *International Society For Folk Narrative* (Halk Anlatmaları Uluslararası Topluluğu) adıyla kurulan cemiyetin çatısı altında geniş bir araştırmacı kitlesinin dikkatini çektiği görülür. 1959 yılında *International Society For Folk Narrative* tarafından düzenlenen efsane kongresinde efsane araştırmalarında karşılaşılan problemler, efsane tanımı ve efsanelerin tasnifi gibi konulara değinilmiştir. Özellikle 1962 Antwerp ve 1963 Budapeşte konferansları halk efsanelerine dair bir ilgi uyandırır." (Hand 1965: 439-440) Burada alınan kararların ve görüş birliğinin günümüzde de kabul edilmektedir. "*Önce altı ana başlık olarak belirlenen sınıflama daha sonra bazı başlıkların birleştirilmesiyle dörde indirilir.*" (Alptekin 2012: 22)

Budapeşte Kongresi'nin başkanı Kurt Ranke, Anvers'te hazırlanan raporları görüşmek için bir uzmanlar komitesi tayin eder. Bu komitenin teklifi üzerine yapılan

bazı önerilerle efsaneler dört ana gruba ve bu gruplar da kendi içlerinde çeşitli alt gruplara ayrılmıştır:

- “1. Etiyoloji (köken) ve eskatoloji (dünyanın sonu/kıyamet) ile ilgili efsaneler
2. Tarihi efsaneler ve uygarlık tarihi ile ilgili efsaneler
  - A. Uygarlığa dair yerlerin ve eşyanın kökeni
  - B. Bazı yerlerle ilgili efsaneler
  - C. Tarih öncesi ve erken dönem tarih (prehistorya) ile ilgili efsaneler
  - D. Savaşlar ve afetler
  - E. Üstün/seçkin kişiler
  - F. Bir düzenin bozuluşu
3. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler
  - A. Kader
  - B. Ölüm ve ölümler
  - C. Tekin olmayan (perili) yerler ve hayaletler
  - D. Hayaletlerin geçit törenleri ve savaşları
  - E. Öbür dünyada bir süre kalma
  - F. Doğal ruhlar (Cinler, periler)
  - G. Medeniyetle ilgili bazı yerlerdeki hayaletler
  - H. Dönüştürülmüş varlıklar
  - I. Şeytan
  - K. Hastalık getiren kötü ruhlar (cinler/periler/hortlaklar) ve hastalıkları
  - L. Tabiatüstü kuvvetlere sahip kimseler
  - M. Mitik (efsanevi) hayvanlar ve bitkiler
  - N. Hazineseler
4. Dinî efsaneler/ Tanrı ve kahramanlarla ilgili mitler” (Hand, 1965: 444).

“Uluslararası Halk-Anlatısı Araştırmaları Derneğinden özel bir komisyon tarafından geliştirilen ve Kurt Ranke tarafından dolaşıma sokulan dikkatli bir efsaneler sınıflaması da benzer hatalardan kendini kurtaramaz. Bu sınıflama tarihsel efsaneleri, yerel efsaneleri ve erken dönem tarihiyle ilgili efsaneleri kapsar. Bu sistemde iki ilke birbirine karıştırılmıştır: yerellik ve geçicilik.” (Propp 1998: 77)

Türk efsanelerinin sınıflandırılması Batı’da yapılan ilk tasniflerin etkisiyle başlar. Pertev Nâili Boratav tarafından Budapeşte’de kabul edilen tasnifin Türk efsanelerine tam olarak uymadığı düşünülerek, ilgili tasnif üzerinde bazı değişiklikler yapmak suretiyle Anadolu-Türk efsaneleri şu şekilde tasnif edilmiştir:

- I. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler
- II. Tarihi efsaneler
  - A. Sınırlandırılmış tabii yerlerin menşeleri (Dağlar, göller)
  - B. Meskûn yerlerin menşeleri (Şehirler, köyler)
  - C. Büyük binaların menşeleri (Binalar, köprüler)
  - D. Hazineseler
  - E. Milletlerin, hükümdar sülalelerin ve içtimai sınıfların menşeleri
  - F. Felaketler

- G. Tarihi olarak bilinen kahramanların yendikleri tabiatüstü güce sahip canavarlar
  - H. Savaşlar, fetihler, istilalar
  - I. Kurulu düzene başkaldırmalar
  - K. Diğer hadiseler ve üstün kişiler, medeniyet getiren kahramanlar bilginler, şairler
  - L. Aşk ve aile hayatı
  - M. Küçük bir cemiyetin tarihinin bir parçasını meydana getirdikleri ölçüde bilinen ortak veya ferdî karakterde çeşitli diğer kişilerle ilgili anlatmalar.
- III. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler
- A. Alın yazısı
  - B. Ölüm ötesi
  - C. Tekin olmayan yerler
  - D. Tabiatın bir parçası olan yerler (orman, göl vs.) ile hayvanların sahipleri, (koruyucuları)
  - E. Cinler, periler, ejderhalar vb. tabiatüstü güçte yaratıklar
  - F. Şeytan
  - G. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (albastı gibi)
  - H. Tabiatüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, efsuncu gibi)
  - I. “Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) hakkında anlatmalar
- IV. Dini efsaneler (Sakaoğlu 1980: 18-19)

Antwerp’te kabul gören tasnife milletler kendi kültürel değer ve inanç esasları doğrultusunda alt ilaveler yaparlar. Pertev Nâili Boratav’ın tasnifinde de bu durumun örneğini görmekteyiz. Boratav, bu yolla ulusal çapta yapılacak efsane derlemelerinde kullanılacak bir sınıflandırma ortaya koymuş olur.

Boratav’ın tasnifi model olarak alınırken daha dar kapsamlı olarak bölgesel hüviyette ya da kısmi konulu çalışmalarda farklı sınıflandırmalara yönelim de özellikle son dönemde kendisini hissettirir. Saim Sakaoğlu’nun “taş kesilme motifi” konulu tasnifi, belirli bir konuyu işleyen efsanelere dair önemli bir örnektir:

- A. Aşk
- B. Zor durumdan kurtulma
- C. Saygısızlıklar
- D. Kötü huylar
- E. Hızır ve insanlar
- F. Değişik taş kesilmeler
- G. Eksik anlatılanlar. (Sakaoğlu 1980: 65)

Belirli bir konuyu işleyen efsanelerin tasnifine bir başka örnek de Hasan Özdemir’in etiyolojik efsaneleri tasnif çalışmasıdır. Hasan Özdemir’in, etiyolojik efsanelerin tasnifine dair sunduğu bildiri dikkate değerdir: Bu çalışmada, etiyolojik efsaneler konularına göre şu şekilde sınıflandırılır:

1. Dünyanın yaratılışı.
2. Gök kubbenin yaratılışı.
3. Meteorolojik olay ve görüntüler.
4. İnsan ve kültür etiyolojileri.
5. Hayvanlar.

6. Bitkiler.
7. Türkiye'nin coğrafi ve toponomisiyle ilgili efsaneler.
8. Soyadı ve lakaplarla ilgili efsaneler. (Özdemir 1986: 305-310)

Bilge Seyidoğlu'nun Erzurum efsaneleri üzerine yapmış olduğu çalışma ise belirli bir bölgeye ait efsanelerin konularına göre tasnifini içerir:

- I. Dinî Binalarla İlgili Efsaneler.
  - A. Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler.
  - B. Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler.
  - C. Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler.
  - D. Türbeler üzerine söylenen efsaneler.
  - E. Kaleler üzerine anlatılan efsaneler.
- II. Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler
  - A. Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler.
  - B. Çobanların ve köprülerin efsaneleri.
  - C. Değirmen ile ilgili efsaneler.
  - D. Evler hakkında anlatılan efsaneler.
  - E. Hamamlar üzerine söylenen efsaneler.
  - F. Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler.
  - G. Keramet sahiplerinin efsaneleri.
  - H. Köylerle ilgili efsaneler.
  - I. Kuyu ile ilgili efsane.
  - İ. Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar.
- III. Tabiat ve Kırılarla İlgili Efsaneler
  - A. Çeşme ile ilgili efsane.
  - B. Düzlüklerle ilgili efsaneler.
  - C. Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler.
  - D. Kaphıçalarla ilgili efsaneler.
  - E. Mağaralarla ilgili efsaneler.
  - F. Nehirle ilgili efsane.
  - G. Pınarla ilgili efsane.
  - H. Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler (Seyidoğlu 2005: 7-8)

Belirli bir bölgeye ait efsanelerin konularına göre tasnifine ait bir başka örnek de Ali Berat Alptekin'in Malatya efsaneleri hakkındaki çalışmasıdır:

1. Dini efsaneler.
2. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler.
3. Hayvanlarla ilgili efsaneler.
4. Taş kesilme konusundaki efsaneler.
5. Adlarla ilgili efsaneler. (Alptekin 1988: 34-39)

Ali Duymaz'ın Bingöl ve çevresinden derlenen efsaneler hakkındaki yüksek lisans tez çalışmasında yer verdiği tasnif de Ali Berat Alptekin'in tasnifine benzer:

1. Dini efsaneler.
2. Osmanlı-Rus savaşı hakkındaki efsaneler.
3. Yer adları hakkındaki efsaneler.
4. Taş kesilme efsaneleri.
5. Hayvanlar hakkındaki efsaneler.

6. Olağanüstü varlıklar hakkındaki efsaneler.
7. Sevdaya bağlı teşekkül eden efsaneler.
8. Halk oyunları ve türküler hakkındaki efsaneler. (Duymaz 1989: 35-43)

İsmail Görkem'e ait olan bir başka tasnifte Elazığ efsaneleri konu edinilmiştir:

1. Dini efsaneler
  - 1.1. Evliya menkabeleri
  - 1.2. Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler
  - 1.3. Mecnunlarla ilgili efsaneler
  - 1.4. Hızır-İlyas ile ilgili efsaneler
2. Alkarısı, Kapoz ve cinlerle ilgili efsaneler
3. Taş kesilme efsaneleri
  - 3.1. Şekil değişikliği ile ilgili efsaneler
  - 3.2. Açıklayıcı efsaneler
4. Hayvan efsaneleri
5. Yer adlarıyla ilgili efsaneler
  - 5.1. Meskûn yerlerle ilgili efsaneler
  - 5.2. Yeryüzü şekilleriyle ilgili efsaneler (Görkem 2006: VI-VII)

Halil Altay Göde, Isparta efsaneleri üzerine yaptığı araştırmasında efsaneleri sekiz ana başlık altında ele alır ve alt başlıklar şeklinde ele alır belirlemiştir:

1. Taş kesilme efsaneleri
  - 1.1. Nimete saygısızlık sonucu taş kesilme
    - 1.2. Yaptığı kötülükten dolayı, beddua ile taş kesilme
    - 1.3. Diğer taş kesilme efsaneleri
2. Hayvanlarla İlgili Efsaneler
  - 2.1. Kuşlarla ilgi efsaneler
  - 2.2. Diğer hayvanlarla ilgili efsaneler
3. Açıklayıcı Efsaneler
4. Tabiat Şekillerinin Oluşumuyla İlgili Efsaneler
  - 4.1. Göllerin oluşumuyla ilgili efsaneler
  - 4.2. Pınarların oluşumuyla ilgili efsaneler
  - 4.3. Kuru ve ağaçların oluşumuyla ilgili efsaneler
5. Yerleşim Yeri ve Tabiat Şekillerinin Adlarıyla İlgili Efsaneler
  - 5.1. İlçe merkezinin adlarıyla ilgili efsaneler
  - 5.2. Belde ve köy adlarıyla ilgili efsaneler
  - 5.3. Dağ ve geçit adlarıyla ilgili efsaneler
  - 5.4. Kayalarla ilgili efsaneler
  - 5.5. Göllerle ilgili efsaneler
  - 5.6. Pınar ve kuyularla ilgili efsaneler
  - 5.7. Dere ve bataklıklarla ilgili efsaneler
  - 5.8. Ağaç ve ormanla ilgili efsaneler
6. Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler
  - 6.1. Cinler
  - 6.2. Şeytan
  - 6.3. Hazine ve koruyucularıyla ilgili efsaneler
7. Aşk ve Sevgi Üzerine Efsaneler
8. Dinî Efsaneler
  - 8.1. İzlerle ilgili efsaneler
  - 8.2. Kesikbaşla ilgili efsaneler

- 8.3. Tayyi mekân motifini içeren efsaneler
- 8.4. Hızır üzerine efsaneler
- 8.5. İbadet şekilleriyle ilgili efsaneler
- 8.6. Rüyada haber verme motifiyle ilgili efsaneler
- 8.7. Av ve avcılıkla ilgili efsaneler
- 8.8. Nefse hâkim olabilmeyeyle ilgili efsaneler (Göde, 2010: 29)

Bir diğer efsane araştırması Mehmet Naci Önal'a aittir. Önal, Muğla efsaneleri üzerine yaptığı çalışmasında Pertev Nâili Boratav'ın efsane tasnifini esas almakla birlikte üç ve dördüncü bölümlerde daha ayrıntılı bir tasnifi tercih etmiştir:

- 1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
  - 1.1. Evrenle ilgili efsaneler
  - 1.2. İnsanlarla ilgili efsaneler
  - 1.3. Hayvanlarla ilgili efsaneler
  - 1.4. Bitkilerle ilgili efsaneler
  - 1.5. Taşa dönüşümle ilgili efsaneler
- 2. Tarihî Efsaneler
  - 2.1. Tarihî şahsiyetlerle ilgili efsaneler
  - 2.2. Yapıların bir gecede oluşumu ile ilgili efsaneler
- 2.3. Köprülerle ilgili efsaneler
  - 2.4. Denizlerle ilgili efsaneler
  - 2.5. Göller ve sularla ilgili efsaneler
  - 2.6. Dağlarla ilgili efsaneler
  - 2.7. Şehirle ilgili efsaneler
  - 2.8. İlçelerle ilgili efsaneler
  - 2.9. Beldelerle ilgili efsaneler
  - 2.10. Köylerle ilgili efsaneler
  - 2.11. Mevkilerle ilgili efsaneler
- 3. Olağanüstü Varlıklar ve Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler
  - 3.1. Şeytanlarla ilgili efsaneler
  - 3.2. Cinlerle ilgili efsaneler
  - 3.3. Perilerle ilgili efsaneler
  - 3.4. Geçkincilerle ilgili efsaneler
  - 3.5. Diğer varlıklarla ilgili efsaneler
  - 3.6. Olağanüstü olaylarla ilgili efsaneler
- 4. Mistik Efsaneler
  - 4.1. Erenlerle ilgili efsaneler
    - 4.1.1. Şehirdeki erenler
    - 4.1.2. ilçelerdeki erenler
    - 4.1.3. Belde ve köylerdeki erenler
    - 4.1.4. Dağlardaki erenler
  - 4.2. Hızır'la ilgili efsaneler
    - 4.2.1. Paylaşma, bereket ve ödüllendirme
    - 4.2.2. Cezalandırma
    - 4.2.3. Don değiştirme
  - 4.3. Ağaçlarla ilgili efsaneler
    - 4.3.1. Gerçekçi efsaneler
    - 4.3.2. Gizemli efsaneler
  - 4.4. Hz. Ali'nin atı Düldül'ün ayak izi ile ilgili efsaneler (Önal 2005: 10-11)

Muhsine Helimoğlu Yavuz'un hazırlamış olduğu Diyarbakır efsanelerine dair tasnifini altı ana başlık ve altmaddeleri şeklinde kurar:

1. Dinî Efsaneler
  - 1.1. Dinî ve tarihî kişiler üzerine söylenmiş efsaneler
  - 1.2. Camiler, kiliseler (ibadet yerleri)
    - 1.2.1. Ziyaretler, mezarlar, türbeler
2. Olağanüstü Kuvvetler ve Varlıklar Üzerine Efsaneler
  - 2.1. Şeytan
  - 2.2. Cinler, periler, ejderhalar
  - 2.3. Hastalık ve ölüm getiren varlıklar
3. Hayvanlar Üzerine Efsaneler
4. Tarihî Efsaneler
  - 4.1. Savaşlar, fetihler, istilalar
  - 4.2. Hükümdar sülalelerinin ve beylerin menşeleri, adlar-unvanlar
  - 4.3. Kaleler, surlar, köprüler
  - 4.4. Meskûn yerlerle olanlar
    - 4.4.1. Evler
    - 4.4.2. Hamamlar, kaplıcalar
5. Tabiatla İlgili Efsaneler
  - 5.1. Taşlar, kayalar, tepeler, dağlar, kırlar
  - 5.2. Mağaralar
  - 5.3. Göller, nehirler
  - 5.4. Çeşmeler, pınarlar
6. Aşk Üzerine Efsaneler (Yavuz Helimoğlu 2007: 5-6)

M. Metin Türkteş Denizli efsanelerini altı bölümde sınıflandırır. Alt başlıklarıyla ayrıntılı bir tasnif ortaya koymuştur:

1. Oluşum ve Dönüşümle İlgili Efsaneler
  - 1.1. Taş kesilme efsaneleri
  - 1.2. Gök cisimlerinin oluşumuyla ilgili efsaneler
  - 1.3. Bulutların oluşumuyla ilgili efsane
  - 1.4. Hayvanların yaratılışı ile ilgili efsaneler
  - 1.5. Pınarların oluşumuyla ilgili efsaneler
2. Olağanüstü Varlık ve Olaylarla İlgili Efsaneler
  - 2.1. Meleklerle ilgili efsaneler
  - 2.2. Cinler ve şeytanlarla ilgili efsaneler
  - 2.3. Evranla ilgili efsaneler
  - 2.4. Rüyada haber verme ile ilgili efsaneler
  - 2.5. Tayyi mekân motifini içeren efsaneler
3. Açıklayıcı Efsaneler
  - 3.1. Yerleşim yerleriyle ilgili efsaneler
  - 3.2. Tabiat unsurları ile ilgili efsaneler
  - 3.3. Sularla ilgili efsaneler
  - 3.4. Ağaç, orman ve bitkilerle ilgili efsaneler
  - 3.5. Yer adlarıyla ilgili efsaneler
  - 3.6. Aşk ve sevgi ile ilgili efsaneler
  - 3.7. Mesleklerle ilgili efsaneler
  - 3.8. Diğer açıklayıcı efsaneler
4. Dinî Efsaneler
  - 4.1. İzlerle ilgili efsaneler
    - 4.1.1. Peygamberimizin ayak iziyle ilgili efsane
      - 4.1.1.2. Peygamberimizin atının ayak iziyle ilgili efsane

- 4.1.3. Hazreti Ali'nin atı Düldül ve köpeğinin ayak iziyle ilgili efsaneler
  - 4.1.4. Evliyanın ayak iziyle ilgili efsane
  - 4.1.5. Köroğlu'nun atının ayak iziyle ilgili efsane
- 4.2. Hızır üzerine efsaneler
- 4.3. Yatırlar ve mezarlıklarla ilgili efsaneler
- 4.4. Kesikbaşla ilgili efsane
- 5. Tarihle İlgili Efsaneler
  - 5.1. Tarihi olaylarla ilgili efsane
  - 5.2. Tarihi şahsiyetlerle ilgili efsaneler
  - 5.3. Tarihi ve turistik yerlerle ilgili efsaneler
- 6. Hayvanlarla İlgili Efsaneler
  - 6.1. Büyükbaş hayvanlarla ilgili efsaneler
  - 6.2. Küçükbaş hayvanlarla ilgili efsaneler
  - 6.3. Kuşlarla ilgili efsaneler
  - 6.4. Diğer hayvanlarla ilgili efsaneler (Türktaş 2012:41-42)

Belli bir konuya odaklanan efsanelerden bir diğeri Ferhat Aslan'a aittir. Arslan Çalışmasında Ayasofya Efsanelerini 4 ana başlıkta sınıflandırmıştır:

- 1. Bizans Dönemi Ayasofya Efsaneleri
  - 1.1. Ayasofya'nın Yapısı İle İlgili Efsaneler
  - 1.2. Bizans Dönemini Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri
  - 1.3. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed Tarafından Kusatılması Esnasını Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri
- 2. Osmanlı Dönemi Ayasofya Efsaneleri
  - 2.1. Fatih Sultan Mehmed'in Ayasofya'ya Girişi ve Ayasofya'nın Tekrar Kiliseye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler
  - 2.2. Ayasofya'nın Camiye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler
  - 2.3. Osmanlı Dönemini Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri
- 3. Cumhuriyet Dönemi Ayasofya Efsaneleri
  - 3.1. Ayasofya'nın Müzeye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler
  - 3.2. Ayasofya'nın Tekrar Camiye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler
- 4. Diğer Ayasofya Efsaneleri (Aslan 2009: 77)

Nursel Uyanıker Eyüp Sultan hakkında anlatılan efsaneleri üç ana başlık altında değerlendirir. Dördüncü bir başlık da menkabelerin zamanla şekil değiştirerek dönüştüğünü ifade ettiği inanç ve ritüeller olarak ifade edilir:

- 1. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin, Hz. Muhammed Döneminde Yaşamayı, O'na Sancaktar Olması ve Vefat Edişi ile İlgili Efsaneler
  - A. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin, Hz. Muhammed Döneminde Yaşamayı İle İlgili Efsaneler
  - B. Müslümanlar Tarafından İstanbul'un İlk Kez Kuşatılması ve Ebû Eyyûb'un Vefat Edişi İle İlgili Efsaneler
- 2. Osmanlı Devleti Dönemi'nde İstanbul'un Fethi ve Ebû Eyyûb'un Kabrinin Bulunuşu ile İlgili Efsaneler
- 3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadar Eyüp Sultan ve Türbesi İle İlgili Anlatılan Efsaneler
- 4. İnanç ve Ritüeller (Uyanıker 2011: 56-57)

Türkiye’de isimleri anılan çalışmaların dışında efsanelere ve efsane tasniflerine yer veren birçok çalışma yapılmıştır. Tümüne yer vermek mümkün değildir.⁶

Efsanelerin tasnifi, derlenen malzemenin konu, motif, yapı ve işlev gibi özellikleri dikkate alınarak farklılıklar gösterebilir. Biz de çalışmamızda konuya göre bir tasnif uyguladık. Amasya efsanelerini dört ana başlık ve alt başlıklarına göre sınıflandırdık.

1. Efsaneler

1.1.Yaratılış Efsaneleri – Oluşum Dönüşüm Efsaneleri

1.1.1.Taş Kesilme Efsaneleri

1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler

1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler

2.1. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.1.1. Alkarısı ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.1.2. Cinlerle İlgili Anlatılan Efsaneler

2.1.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Anlatılan Efsaneler

2. Menkabeler

2.1. Din Büyükleri ile İlgili Anlatılan Menkabeler

2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Anlatılan Menkabeler

2.3. Ziyaret Yerleri ve Dinî Mekânlar Üzerine Anlatılan Menkabeler

3. Memoratlar

3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar

---

⁶ Ruhi Kara, *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Atatürk Üniversitesi SBE (YYT), Erzurum 1991; Kudret Yıldırım Yağbasan, *Malatya Efsaneleri (Metinler-İnceleme)*, İnönü Üniversitesi SBE, (YYT) Malatya 1991; Zekeriya Karadavut, *Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi SBE (YYT), Konya 1992; Seyit Emiroğlu, *Konya Efsaneleri (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi SBE (YYT), Konya 1993; Refiye Okuşluk, *Adana Efsaneleri Araştırması (Derleme-İnceleme)*, Çukurova Üniversitesi SBE (YYT), Adana 1994; Nilgün Çıblak, *İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)*, Çukurova Üniversitesi SBE (YYT), Adana 1995, Neşe Işık, *Doğu Karadeniz Efsanelerini Derleme ve Araştırma (Trabzon, Rize ve Artvin Efsaneleri)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, Trabzon 1998; Mustafa Osan, *Kuzeydoğu Denizli Yöresinde Anlatılan Efsaneler*, Pamukkale Üniversitesi SBE (YYT), Denizli 2006.

3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar

3.3. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Memoratlar

3.3.1. Alkarısı İle İlgili Memoratlar

3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar

3.4. Diğer Memoratlar

Amasya efsanelerinin sınıflandırılması hususunda ana temaları belirlemek suretiyle yapılan bu tasnif daha ayrıntılı bir içerik sınıflandırmasına tabi tutulabilirdi; ancak bu durumda aynı efsanenin birçok başlık içerisinde yer alabilecek motifleri içereceği, dolayısıyla bir karışıklığa sebebiyet verebileceği düşünülmüştür. Bu sebeple çalışmada efsaneler dört ana başlık ve onlara ait alt başlıklarla tasnif edilmiştir.

Efsane türü birçok benzer özellikleri sebebiyle başlangıçta ayrı bir tür olarak görülmeyip masalın alt dalı olarak kabul edilmişlerdi. Masalın efsane ile benzeşen pek çok özelliği vardır ancak oluşumları bakımından birbirinden ayrılırlar. Efsane inanç unsuru içerdiği için gerçeklik iddiasındadır. Bu sıradan bir gerçeklik de değil reddedilemez, sorgulanamaz kutsal bir gerçekliktir. Oysaki masal gerçek olmadığını tanımında belirterek efsaneden ayrılır.

Efsanelerin teşekkülünü açıklayabilmek için önce köklerini araştırmak gerekir. Efsaneler aynı teşekkül ve oluşum sürecinden geçmezler. Dinî efsanelerin teşekkülü diğerlerine göre başka bir şekilde, başka bir yolla, farklı bir zaman sürecinden geçerek olmuştur. Tarihi efsaneler ise daha farklı bir yolla ve daha farklı bir zaman sürecinden geçerek oluşmuştur. Diğer efsane çeşitlerinin oluşumu da aynı şekilde farklılık arz eder (Ergun, 1997: 40-41).

“Pek çok araştırmacı efsanelerin teşekkülünü tarih öncesi devirlere dayandırma eğiliminde olduğu görülür. R. Rosieres efsanelerin bir kökten değil birden fazla kökten beslendiğini ifade eder:

a. Menşelerle ilgili kural: Aynı akli kapasiteye sahip olan bütün milletlerde hayal gücü aynı şekilde ortaya çıkar. Böylece benzer efsanelerin yaratılışına sebep olur.

b. *Birinin yerine diğ erinin geçmesi kuralı: Bir kahramanın hatı rası zayıfladıkça onun ş erefine yaratılmış olan efsane bu kahramanı terk eder ve daha meş hur birine mal olur.*

c. *Adapte olabilme kuralı: Çevre de ğ iştiren her efsane, yeni çevrenin sosyal ve etnografik koş ullarına uyum sa ğ lar” (Sakao ğ lu, 1980: 7).*

Metin Ergun, “Türk Dünyası Efsanelerinde De ğ iş me Motifi” eserinde benzer bir şekilde efsanelerin birden fazla kökten beslendiğini ifade eder. “Bu kökler ş u şekilde sıralanabilir:

1. Mitolojik kökler,
2. Tarihî kökler,
3. Dinî kökler,
4. Hayalî, fantastik kökler.

Bu köklerin hepsi her efsanede görülmez. Efsanenin çeşidine göre köklerden biri, mesela tarihî efsanelerde tarihî kökler, dinî efsanelerde dinî kökler, yaratılış efsanelerinde mitolojik ve fantastik kökler önem kazanır. Yalnız sunu da belirtmek gerekir ki, bir efsanede birden fazla kök bulunabilir. Yani tarihî kökün hâkim oldu ğ u bir efsanede dinî veya hayalî kökler bulunabilir.” (Ergun 1997: 41)

Ali Berat Alptekin de “Efsane ve Motifleri Üzerine” adlı eserinde efsanelerin teşekkülünü üç maddede de ğ erlendirir:

“1. Efsanelerin kayna ğ ı dinîdir: Her semavî dinin bir kitabı vardır. Bu kaynaklarda bugünkü efsane motiflerinin ilk örnekleri bulunabilir.

2. Efsanelerin kayna ğ ı mitolojidir: Bugün Anadolu co ğ rafyasında oldu ğ u gibi Türkiye dışındaki Türkler arasında da anlatılan şekil de ğ iştirme konulu pek çok efsanenin kayna ğ ını mitolojiye kadar indirebiliriz.

3. Efsaneler gerç ek hayatın artıklarıdır: Bugün Türkiye ve Türk dünyasında anlatılan efsanelerin bir bölümü günlük hayatımızın efsaneleşmiş şeklinden başka bir şey de ğ ildir. Halk arasında inanış veya gelenek görenek olarak da bilinen bu hikâyeler zamanla efsaneleşmektedir.” (Alptekin 2012: 18-19)

Halk için önemli olan bazı tarihî olay ve şahısların maceraları zamanla halkın muhayyilesinden katılan hayalî unsurlarla birlikte efsaneye dönüşmüştür. Halk,

geçmişte olmuş bu olayları, dilden dile nesilde nesle aktararak biraz da kendi muhayyilesinden kattığı hayalî unsurlarla yoğurarak günümüze kadar getirmiştir. Bu haliyle bu olaylar artık kronolojik tarihçilerin ilgi sahasından çıkıp folklorcuların alanına girer.

Folklor, bir halkın inançlarının, tâbi olduğu ve töre adıyla adlandırdığı normlarının bireysel tecrübe ve sözel aktarım yoluyla dimağında biriktirdiği maddi ve manevi değerlerinin bütününe verilen addır. Bu bağlamda folklor ürünleri yaşamı düzenleyen ve destekleyen aynı zamanda geleceği tasarlayan bir karaktere sahip olurlar.

“Kavimler, ama sadece bir iki kavim değil, kavimlerin büyük bir çoğunluğu folklordan dersini aldığı gün, ancak o zaman insanlığın hakiki sulh devri açılacaktır. İşte, salahiyettar bir adamın, dinleyicilerine, haklı olarak, sonsuz bir eğlence kaynağı gibi takdim edebileceği, bu, cazibelerle dolu ilim, kendisini buna vakfedenlere yalnız dinlendirici zevkler vermekle kalmaz, belki insan ruhunun büyük hareketlerini temaşaya kadar yükselenlerin asil haz ve sevinçlerini ve daha güzel, daha iyi bir insanîyet yaratmaya çalışanların en yüksek hazlarını taşır.” (Saintyves 1951: 47)

Her folklor malzemesi içinde yaşadığı halkın yaşamına bir şekilde temas eder. Bu temas ile ortaya çıkan sonuç folklor ürününün işlevini oluşturur. “William Bascom’un folklorun pek çok işlevi arasından seçerek dört maddeye indirgediği işlevleri şu şekilde sıralanmıştır:

“1. Hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi: Bu bağlamda bütün folklor icraları sadece bir eğlence olmaktan uzaktır. Eğlenme veya eğlendirme her ne kadar folklorun önemli bir işleviyse de tek işlevi değildir.

2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme: Folklorun ikinci işlevi, içinde yer aldığı kültürdeki icraları yapanlara ve icraları seyredip dinleyenlere, söz konusu kültürdeki ritüellerin toplumsal kurumları ve değerleri doğrulayıp onaylamasıdır. Böylece bu kurum ve değerlerin güncelleşmesini, güçlenip köklenmesini sağlar.

3. Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak eğitilmesi işlevi: Özellikle yazılı kültür geleneği olmayan veya sözlü kültür ortamının tek kültür ortamı olduğu toplumlarda, folklorun taşıdığı bilgiler tarihi olarak gerçek ve son

derece önemli olarak kabul edilir. Bu bağlamda folklor, kültürün aynası ve insanlara kılavuz olarak düşünülmektedir.

4. *Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması: “Kabul edilmiş davranış kalıplarına uygun olarak davranıyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulabilmeyi sağlamaktır.” (Çobanoğlu, 1999: 226)*

Bilge Seyidoğlu da efsanelerin işlevlerini dört madde ile izah eder:

1. Gelenek ve görenekleri koruyucudurlar: Efsanelerin teşekkül ettiği yerlerde bazı ritüel davranışlar, uyulması gereken kurallar vardır.
2. Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı, nelerin yapıp nelerin yapılmayacağını telkin eder: Hastaların, zayıfların, fakirlerin korunmaları gerektiğini telkin ederek insanları iyilik yapmaya teşvik ederler.
3. Teşekkül ettikleri yere mana kazandırır: Tarihi gerçeğin dışında halkın gerçek ve kutsal olarak belli bir yer etrafında efsane yaratması, o yerle birleşmesi anlamına gelir. Böylece insanlar o yerleri kendilerinden bir parça olarak görüp sahiplenirler.
4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır: Mekânla ilgili efsanelerin hem oluştukları yerleri hem de onlara inananları koruyucu fonksiyonları vardır. (Seyidoğlu 2005: 271-273)

Toplumunu oluşturan bireyleri toplumunun değerleriyle teçhiz eden, onların istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilen ve onları hayata hazırlayan tüm folklor ürünleri işlevini yerine getirmiş olacaktır. Bilge Seyidoğlu'nun işaret ettiği işlevleri Amasya'da da tespit ettik.

İlhan Başgöz, William Bascom'un folklorun işlevleri altında ele aldığı dört maddeyi “kurulu düzendeki kültüre sağlamlık ve süreklilik vermeye yönelik” (Başgöz 1996: 1) işlevler olarak niteler. Bu dört maddeye, kurulu düzenin işleyişine desteğin dışında aksayan yönleri de işaret etmesi sebebi ile “protesto” işlevini de ilave eden Başgöz, “kendi kültür tarihimizde de şiirin ve türkünün düzeni değiştirmeye, hatta yıkmaya yönelik eylemlere karıştığını, onlara güç vermek için kullanıldığını biliriz” (Başgöz 1996: 2) ifadeleriyle bu işlevi açıklar.

Belirli şekilleri olamayan efsanelerin tanımlanması da oldukça güçtür. İçerisinde pek çok kültürel malzemenin bulunması onun ayırt edilmesini iyice zorlaştırır. Efsaneleri tanıtabilmek için onun özelliklerinin söylenmesi tanımlamadan daha kolay olacaktır. Efsanelerin özellikleri aslında onun tanımını içeren bir yapıya zaten sahiptir. Ali Berat Alptekin “Efsane ve Motifleri Üzerine” adlı çalışmasında efsanelerin özelliklerini şu şekilde sıralar:

1. Efsaneler şahıs, yer ve olaylar hakkında anlatılır. Şahıslar hakkında anlatılan efsanelere menkıbe veya velilerle ilgili efsaneler diyoruz. Yer'lere ise tabiatta olan her mekân (dağ, taş, tepe, ağaç, göl, vb.) girmektedir. Bu özelliğin olay bölümü ise bizi tarih biliminin ilgi alanına götürmektedir.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır. Efsane hangi şahıs, yer ve olay hakkında anlatılırsa anlatılsın mutlaka inandırıcı olmak zorundadır. Efsane bu yönüyle diğer halk anlatılarından kolayca ayrılabilir.
3. Genellikle şahıs ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür. Masal türünün yanı sıra efsanede de olağanüstülük değişmez özelliklerin başında gelmektedir. Başlangıç olarak normal bir insan olan kahramanımız zamanla kendisini olağanüstülük zırhıyla kaplamaktadır.
4. Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır. Efsanede tasvir, hikâye etme gibi süsleme unsurları yoktur. Efsanenin üslubu yalındır.
5. Efsanelerin gerçek olmamasına karşılık gerçekmiş gibi kabul edilir. Başlangıçta, efsane anlatıcısı efsanenin hayal ürünü olduğunu bilir fakat kendisini efsanenin dünyasına kaptırır.
6. Efsanelerde zaman, geçmiş zamanla şimdiki zaman arasında değişir. Nitekim bundan yüzyıllar önce oluşan efsaneler olduğu gibi yaşadığımız zamanda oluşları da vardır.
7. Efsanelerin mekânı yaşadığımız dünyadır. Bu mekân bazen dar bir çevreyi, bazen de geniş bir çevreyi içine alabilir. Bilhassa evliya menkıbelerinde tayyizaman ve tayyimekânın çok geniş olduğuna işaret eder.
8. Efsaneyle kazanılan kutsiyet zamanla o mekânı veya şahsı dokunulmaz yapar. Bunun en güzel örneği mezarlıklardaki ağaçlardır. Ağacın

kutsallaştırılması onun kesilmesini, hatta budanmasını bile yasaklamıştır. Aynı şey şahıslar için de geçerlidir.

9. Efsanelerin tarihle çok yakın bir ilişkisi vardır. Tarihte yaşamış olan devlet adamları, komutanlar ve onların gerçek icraatları daha sonraki zamanlarda efsaneleşmektedir, bir başka ifadeyle gerçek burada efsaneye dönüşmektedir.
10. Efsaneler büyük ölçüde millîdirler, ancak milletlerarası özelliği olan gezgin efsaneler de vardır.
11. Efsaneler genellikle tek motif üzerine kurulurlar. Bu motif de genellikle “şekil değiştirme” olarak görülür. Bir kısım efsane ise adlandırmaları konu almaktadır. Bazı motifler ise daha çok beddua etrafında oluşmuştur. (Alptekin 2012: 16-17)

B. Menkabe

Arapça nekabe (isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak veya haber vermek) kökünden türeyen menkabe kavramına ilk olarak “*hadîs mecmualarında Peygamberin esbabının tarihen sâbît meziyetlerinden bahseden hadîslerin toplandığı fasılların isimlerinde*” (Ateş 1988: 701) rastlanır. “*Bundan başka, tarihî şahsiyetlerin tercemeihalleri, bazı zümrelerin övgüye değer işleri için de kullanılmış olduğu anlaşılıyor. Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, sûfilerin izhar ettikleri hârikulâde olaylar demek olan kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler mânasında tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Pek yaygın olmamakla beraber bu sebeple, kerâmet kelimesinin çoğulu olan kerâmât da menkabe veya menâkıb yerine kullanılmıştır. Şu halde menkabelerin esasını kerâmetler teşkil etmektedir.*” (Ocak 1997: 27)

Menkabe sınıfında ele alınan ve genellikle mutasavvıflar etrafında teşekkül etmiş bu anlatmaların “*İslâmiyet’ten önceki kavmî edebiyatla pek açık alâkaları bulunur*” (Köprülü 1976: 1). Fuad Köprülü (1980: 48-65) ve Ziya Gökalp (1976a: 100-105) destan kavramını menkabe ile karşılar.

Saim Sakaoğlu, dini konularda anlatılan efsanelerin dilbilgisi kurallarına göre doğru olan şeklinin “menkabe” olduğunu ifade eder. Sözlüklerde “menkıbe” şeklinde yer aldığı ve galat-ı meşhur haline geldiği için “menkıbe” terimini kabul eder. (Sakaoğlu 1997: 241-246) Biz de bu konuda Saim Sakaoğlu’nun göstermiş olduğu doğruyu takip etmeyi düşünüyor ve kavramı “menkabe” terimi ile karşılıyoruz.

Saim Sakaoğlu, efsane ile menkabe arasındaki ilişkiyi “*Bugüne kadar gerek efsaneler gerekse menkabeler, birkaç istisnanın dışında daima efsane başlığı altında toplanmıştır. Yayımlanan pek çok efsane kitabında azımsanmayacak menkabe metni de yer almıştır. Bundan böyle efsane olduklarına kesin gözüyle baktıklarımıza efsane, menkabe gözüyle baktıklarımıza da menkabe demeliyiz; tereddüde düşülenleri ise, şimdilik efsane ana başlığı altında ele almalı, bulunacak yeni örneklerine göre asıl yerini belirlemeye çalışmalıyız.*” (1997: 246) ifadeleriyle açıklar. Sakaoğlu’na göre “*keramet adını verdiğimiz harikulade olaylara yer veren küçük hikâyelere menkabe dendiğine göre, içinde bu tür olayların yer almadığı, sadece bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini anlatan küçük hikâyelere de efsane denilmelidir.*” (1997: 243)

Bilge Seyidoğlu, menkabeyi “*Tezkiretü’l-Evliyaların yanında Tanrı’ya yakın olarak kabul edilen velilerin etrafında teşekkül etmiş olan efsaneleri toplayan eserlere “menakıbname” diyoruz.*” şeklinde tanımlar (Seyidoğlu 2005: 15-16).

Şükrü Elçin, “*Kuvvetli bir anane bağı içinde yasayan ilk devir, mitos devri, hatta ortaçağ insanları inandıkları bilgilerle kâinata Tanrı, iyi ve fena ruh, kıyamet, melek, şeytan, cin, peri, gök, dağ, su yada (yağmur) taşı, büyücü vb. gibi üstün saydıkları maddî-manevî kudretlere umumiyetle teşhis ve intak yolu ile (canlandırarak veya konuşturarak) birtakım masallar uydurmuşlardır. Bugün masal sayılan mahsullerden ayrı olarak düşündüğümüz cemiyetin ortak malı bu eserler, sonraları yeni din, kültür ve ekonomi şartlarının ve alışverişinin hazırladığı muhit içinde az-çok tarihî gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsane ve menkabelere örnek (model) olmuşlardır. Türklerin hayatında şaman, alperen, peygamber, halife, padişah, şeyh, şeyhülislam, asker vb. gibi otoriterler etrafında veya şehirler, saraylar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar... üzerine doğmuş masallar ve menkabeler bu mahsuller arasında yer alırlar.*” (Elçin 1993: 314) ifadeleriyle tanıttığı dinî anlatımları efsanelerle aynı başlık altında kabul ederek masaldan ayırır. Tanım içerisinde iki türü ayıran bir

ifade kullanılmaması birbirlerinin karşılığı olarak kullanılmaları sonucunu doğurur. Bu iki türün birbirlerinin karşılığı olarak kullanılmaları menkabelerin tamamen dinî ve tarihî konuları işlemelerinden dolayı mümkün görünmemektedir. Efsanelerin dinlik konulardan farklı olarak işlediği konular göz önünde bulundurulduğunda menkabelere alt başlık olarak yer vermek daha kabul edilebilir bir yaklaşım olacaktır.

Menkabelerin efsane üst başlığı içerisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği de ayrı bir tartışmanın konusudur. Dursun Yıldırım, efsane ve menkabeleri “*sözlü ortam kaynakları içinde anlatmalık dokumalar*” arasında değerlendirirken menkabeyi efsaneden ayrı olarak ele alır. (Yıldırım 1998: 100-101)

Ahmet Yaşar Ocak, menkabenin efsane ile farklı yönleri de olduğunu belirtmekle birlikte ortak özelliklerinin birbirleri ile yakın ilgisine işaret eder ve menkabenin özelliklerini şu şekilde sıralar:

1. Kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
2. Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
3. Sırf eğlenmek, bir eşyanın yahut tabiat olayının izahını yapmak için uydurulmuş değildir. Gerçek olduklarına inanılır.
4. Yarı mukaddestirler ve bir dogma gibi kendilerini kabul ettirirler.
5. Konu edindikleri velî hayatta iken de, öldükten sonra da meydana gelebilirler.
6. Biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler. (Ocak 1997: 33)

Yazar, “Bektaşî Menakıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri” isimli çalışmasında da menkabelerin tasavvuf düşüncesine paralel olarak ortaya çıkmış olduğunu ifade eder. “*İslâm dünyasında IX. yüzyıldan itibaren tasavvuf cereyanının görülmeğe başladığı, XI. yüzyıldan beri de tarikatların teşekkül ettiği malumdur. Bu gelişmeye paralel olarak, bir velînin kerametlerini anlatan kısa hikâyeler demek olan menkâbeler yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Bunlar ilk önce tasavvufî tabakat kitaplarında ve evliya tezkirelerinde yer almıştır. Muhtemelen XIII. yüzyıldan başlayarak, tek bir velî hakkındaki menkâbeleri toplayan ve kendilerine Menakıb, Menakıbnâme veya bazan da Vilâyetname denilen müstakil eserler doğmuş, arapça, farsça veya türkçe gibi çeşitli dillerde yazılıp İslâm âleminin her tarafında okunur olmuşlardır.*” (Ocak 2002: 25)

Ahmet Yaşar Ocak, menkabeleri iki ana başlık altında tasnif eder:

“A. Tarihi gerçeklere dayanan menkâbeler

B. Hayâlî menkabeler

1. Toplumun içtimaî değerler sisteminden kaynaklanan menkabeler
2. Ahlâki teolojiye dayanan menkabeler
3. Propaganda maksadını güden menkabeler” (Ocak 1997: 34-35)

Menkabelerin büyük bir kısmının birinci grupta yer alan “*Tarihi gerçeklere dayanan menkabeler*” başlığı altında yer aldığı görülür. Menkabenin kahramanını ve bu kahraman etrafında gerçekleşen hadiseyi çoğunlukla tarihin sayfaları içerisinde tespit etmek mümkündür. Zaman ve mekâna gerçeklik bağı ile bağlı olan menkabeler, tarihi hadiseden içerisine nüfuz eden olağanüstülüğün sığınağı olan keramet ile ayrılırlar.

İkinci grup içerisinde yer alan hayali menkabelerin birçok benzeri olduğu görülür. Tarihte benzerlerini gördüğümüz kahramanlar belirli motiflerle süslenmiş kerametlerin sahibi olarak gösterilir ve bu yolla bir veli tipinin oluşması sağlanır. Konuyu içeren hadisenin zuhuru büyük bir önem taşımaz. Çünkü maksat mesaja yüküdür ve diğer unsurlar dekoratiftir.

Görüldüğü gibi menkabeler belirli bir tarihi hadiseden kaynağını alır. Efsanenin daha genel bir zaman, mekân ya da coğrafya algısına karşın menkabenin dar bir muhitte, belli bir zamanda ve tarih ile sabit kılınan yapısı dikkat çeker. Bu yönüyle menkabeler anlatma ortamı içerisinde efsane ile benzer özellikler göstermekle birlikte, efsaneden bağımsız, ayrı bir tür olarak ele alınması daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Bu şekilde bir tür olarak kabul edilen menkabeler kendisine mahsus hüviyetini tamamlayarak mitik bir anlatı olarak efsaneden ve dini bir anlatma şekli olan kıssalardan ayrılacaktır.

Menkabelerin yukarıda açıklanan özellikleri doğrultusunda efsaneler ile şu şekilde bir mukayese yapılabilir:

1. Efsaneler inanca bağlı menkabeler dine bağlı türlerdir. Kutsallığın yönü farklıdır. Efsanelerdeki inanç bir bağlılığı ifade eder. Dayanağı kutsal kitaplardan kaynaklanan bilgiler değil insani tecrübelerden yola çıkarak oluşturulmuş ve aktarılan bilgilerdir. Geçmiş inançların birleştirildiği heterodoks bir inanma şeklidir. Menkabelerde ise din yer alır. Kutsal kitabı (Kur’an-ı Kerim), peygamberi (Hz.

Muhammed) ve bu iki kaynaktan gelen aktarım geleneği (Hadis, kıssa, rivayet vb.) vardır. Bu anlamda inanma biçimleri farklıdır.

2. Menkabelerin tüm özellikleri efsane tarafından kapsanır, ancak tersi çoğu kez geçerli değildir. Efsaneler dini anlatılar olmakla sınırlıdır. Konuları bir şekilde dinle ya da din kahramanı ile ilgilidir. Efsanelerin çoğu kez olağanüstü bir kahramanı, bir coğrafyayı bir nesneyi konu edindikleri görülür. Menkabedeki keramet efsanede olağanüstülüğü ifade eden başka bir sözcükle karşılanır (büyü, sihir, lanet vb.).

3. Menkabe kahramanı destan kahramanına daha çok benzer. Destanlardaki milleti için olağanüstü mücadele veren kahraman menkabede dini için mücadele veren kahraman olarak görülür. Burada savaşın sadece sebebi değişir. Bu bakımdan bu tür menkabeler destansı bir başlangıca sahip olmaları yönüyle efsanelerin basit girişlerinden ayrılırlar. Menkabelerin uygun ortam bulmaları hâlinde dinî destanlara dönüşebileceği görülür. Battal Gazi, Danişmend Gazi, Satuk Buğra Kara Han destanları buna örnek olabilir.

4. Menkabeler gerçek kişilerin macerasını işler, efsane için bu her zaman geçerli bir tespit değildir. Menkabe kahramanını tarih sayfalarında buluruz. Halk hafızasında derin izler bırakan velilerle ilgili tarihi bilgilerin anlatma aşamasında meydana gelen derinleşme, onun gerçek kişiliğinin önüne geçen olağanüstü bir menkabe kahramanına dönüşmesine neden olur. Menkabenin kahramanı dinî yönüyle farklılaşır.

5. Menkabeler tarihi bir hadise, kahraman ya da mekân ile ilgili anlatmadır. Menkabelerde anlatılan olaylar, geçmiş tarihte yaşamış kişiler ve bu kişilerin hayatları çevresinde meydana gelen olaylar olup, tarihi bir gerçekliğe dayanması bakımından diğer türlerden ayrılır. Oysa masal ve efsanelerde bazen zaman ve mekân belirsizdir. Ya da simgesel bir yer veya zamandır.

6. Menkabelerin fonksiyonları da efsanelerle benzerlik gösterir; ancak bunu yaparken kullandıkları kaynak farklıdır. Toplumunun yaşamını düzenleyen normları belirlemek, geçmişin tecrübelerini aktarmak, ideal insanı vücuda getirmek her iki türün de vazifesidir. Menkabe burada efsaneden farklı olarak manevi bir boşluğu doldurma endişesi de taşır. İnsanın dinî ve ahlakî zaaflarını geçmişin bilgisi, dinin gücü ve olağanüstü kahramanın örnek yaşamıyla terbiye eder.

C. Memorat

Sözcüğün aynı zamanda isim babası olan Von Sydow, efsane ve memoratı birbirinden ayırır. Sydow, “*efsane ile ilişkili olarak ele alınan ama onunla ‘karakteristik ve gelenek’ bakımlarından uyuşmayan ‘şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde’ olan materyalin ayrı bir kategori olduğunu ve bu kategoriye giren materyalin ‘memorat’ olarak adlandırmayı uygun bulduğunu*” (Çobanoğlu 2003: 21) ifade eder. Reimund Kvideland ve Henning K. Sehmsdorf’un “*tabiatüstü ferdi bir tecrübeyi yaşayan ya da yaşayan dinlemiş üçüncü şahıslar tarafından anlatılan kişisel bir hikâye*” (1999: 19) olarak tanımladığı memoratı Fuzuli Bayat “*söylemeler*” (Bayat 2004: 5) kavramı ile karşılar ve “*gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatıları; anlatıcının yaşadığı olay veya birinden duyduğu olağanüstü varlıklarla iletişimin yaşandığına inanılan basit bir anlatı türü*” (Bayat 1997: 258) şeklinde açıklar. Doğan Kaya’nın açıklama sı da benzer bir yapıdadır: “*Yaşandığına inanılan metafizik bir hadisenin kendisi veya bir başkası tarafından anlatılan hikâyeye verilen ad. Bazı insanlar cin, peri, mekir, alkarısı, şeytan ile muhatap olduğunu ifade ederler.*” (Kaya, 2007: 512) Özkul Çobanoğlu “*Memoratların sözlü kültür nesir türleri içinde motif ve kahraman özelliklerinin ötesinde yapı ve işlev olarak benzeştiği hatta pek çok bakımdan örtüştüğü tek tür efsanedir*” (Çobanoğlu 2003a: 25) demek suretiyle onu efsanenin kadrosu içerisinde değerlendirir.

Memorat kavramı efsanenin kadrosu içerisinde yer alır. Efsanenin yapısıyla çok benzeşir; ancak özellikle zaman algısında temel bir farklılık dikkatleri çeker. Efsane geçmişte olup bitmiş hadiseleri nakleder. Memoratın hayata daha yakın olması onun inanılabilirliğini ve toplum üzerindeki tesirini artırır. Efsanenin geçmişte yaşandığını iddia ettiği hadiseleri memoratlar bugün bireylerin tecrübelerinde ortaya koyar.

Bu konuda yapılmış karşılaştırmalardan yararlanılarak şu şekilde bir mukayese yapmak mümkündür:

1. Efsane düne memorat bugüne aittir. “*Halkın nazarında efsanenin duruşu, bugünde değil geçmişte olmuş ve bitmiş olduğuna inanılan bir oluşturdur. Oysa memoratlar geçmişe değil şimdiye, bugüne aittirler ve bu ait oluş ve duruş her zaman*

yarına dolayısıyla da belki de bana tehdidini veya tahdidini taşıyan düşünceleri uyandırmaları bakımından efsanelerden ayrı bir duruş ve düşünüstün ürünleridir” (Çobanoğlu, 2003a: 31).

2. Memorat bireysel tecrübeye efsane nakle dayanır. Çobanoğlu, bu ilişkiyi “Memoratlarda yer alan ve ‘tabiatüstü’ kavramı ile ifade edilen yaratıklarla kurulan ilişkiler ve gerçekleşen olayların pek çoğu aynen efsanelerde de bulunmaktadır. Ancak efsanelerle memoratlar arasındaki fark da yine bu noktada oluşmaktadır. Çünkü konusu ne kadar tabiatüstü olursa olsun, hiçbir efsane anlatımında efsaneyi nakleden olayın bizzat basından geçtiğini veya naklettiği olayı gördüğünü yahut söz konusu olayı yasayan kişinin ağzından dinlediğini söylemez, söyleyemez. Söylediği veya söyleyebildiği durumdaysa anlatılmış olan anlatı bir ‘efsane’ değil memorattır.”, “Tabiatüstü güçlerle yaşanan bir ilişkinin nakledilen hatırası veya ‘raporu’ olarak tanımlanan memorat, yaşayanı belli bir kişinin kendisi veya kendisinden dinleyenlerin naklettiği ‘hatıra olma ölçütü’ iki türü ayırt eden en önemli hususiyettir.” şeklinde açıklar. (Çobanoğlu 2003a: 26)

3. Her iki türde de hadisenin geçtiği yer yaklaşık olarak bellidir. “Aynı şekilde masallarda yer ve zaman bu dünya dışında tam olarak bilinmeyen yerler olabilir. Ancak memoratlarda yer ve zaman kesinlikle bilinir ve bellidir” (Çobanoğlu 2003a: 25). Efsanenin de mekânı bellidir. Ancak bu bazen olağanüstü bir dünya (alt dünya, üst dünya), tahmini bir yer olabilir. Bazen de yerden hiç bahsedilmeden konuya geçilebilir. Ancak memoratların mekân ve zamanı konusunda şüphe yoktur.

4. İnanma her iki tür için de ortak tavidir. Ancak efsanelerdeki inanma daha ziyade olduğuna iman etme, görmeden kabullenmedir. Memorat ise karşılaşılan varlığın mücessem kimliği, etkisi; hadisenin yeri ve zamanı gibi insanda şüphe uyandırabilecek tüm ayrıntılara karşı cevaplarını hazırlayarak inancı sağlamlaştırır.

5. Her iki türün de gerçek olduğu düşünülür. Tecrübeler hayatın içerisinde kullandığı savunma mekanizmasıdır. Geçmişini bilen insan gelecekteki yaşantısını bunun üzerine kurar. Bu bakımdan insan geçmiş ile ân arasında sürekli mukayese yapar. Yeni öğrendiği bilgiyi geçmişte öğrendikleriyle karşılaştırır. Bu sebeple kabullenmekte güçlük çekmez. Anlatılan efsane ve yaşanan memorat geçmişte öğrendikleri ile desteklendiği için şüphe duymaya gerek yoktur.

6. Memoratların kahramanları da efsane kahramanları gibi insanlar ve bazen de cin, peri, ruh gibi soyut varlıklar olabilir. Memoratlar bir nesne değil bir özne ile karşılaşmayı ifade ederler. Bu sebeple bazı efsanelerin memoratlardan farklı olarak nesnelere açıklamayı konu edindiği görülür.

BİRİNCİ BÖLÜM

AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF İNCELEMESİ

1.1. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF SIRASI

1.1.1. Efsaneler

1.1.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

1.1.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri

1. Gelin Kayası (I)

(Amasya-Musaköy)

1. Musaköy'den başka bir köye gelin götürülür.
2. Haramiler gelin alayını basarlar.
3. Gelin ve damat alayları dere yatağının farklı iki yakasında kalırlar.
4. Başlarına kötü şeyler geleceğini anlayan gelin dua eder ve kervan taş kesilir.

2. Gelin Kayası (II)

(Amasya-Musaköy)

1. Birbirini seven iki genç düğün yapıp evlenirler.
2. Düşmanlar düğünü basarlar.
3. Yakalanacaklarını anlayınca dua ederler ve taş kesilirler.

3. Gelin Kayası (III)

(Amasya-Musaköy)

1. Komşu köyden kız istemeye gelirler.
2. Bu evliliği istemeyenler damat alayı ile gelin alayını ayırırlar.
3. Allah tarafından olayın tüm unsurları taş kesilir.

4. Gelinkız Kayası (I)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Komşu köyden kız alıp, Korkut köyüne götürmektedirler.
2. Gelinin altınlarını almak için haramiler yol keserler.
3. Gelin haramilerin elinden kurtulmak için dua eder.
4. Tüm gelin alayı taş kesilir.

5. Gelinkız Kayası (II)

(Gümüştacıköy-Gümüş)

1. Zengin bir ağanın oğluna layık bir kız bulunamaz.
2. Ağanın oğlu ava gider ve güzel bir kıza rastlar
3. Aileleri razı olurlar ve kırk gün kırk gece düğün yaparlar.
4. Gelin baba evinden getirilirken kızı daha önce isteyenler yollarını keserler.
5. Yol kesenler önce damadı sonra dünürleri öldürürler.
6. Gelinin talipleri gelini öldürmeye yeltenince kız dua eder.
7. Allah, gelini, davulcuyu, zurnacıyı ve peşindeki vatandaşları ve yer dökülen paraları taş yapar.

6. Kız...n Kayası (Sarı Kız, Güzelce Kız)

(Taşova-Şahinler-Kuşuf)

1. Tarlada çalışan bir genç kıza bir delikanlı musallat olur.
2. Kız delikanlıya taş kesilesin diye beddua eder.
3. Her ikisi de tarlanın ortasında taş kesilir.

7. Kız Kayası (Sarı Kız, Güzelce Kız)

(Merzifon-Çaybaşı)

1. Hristiyan olan Güzelce Kız gönlünü bir Müslüman gencine kaptırır.
2. Her gün kayanın tepesine çıkarak beni kurtar diye dua eder.
3. Üç Oda mağarasından çıkan eşkıyalar Güzelce Kız'a saldırırlar.
4. Allah, Güzelce Kız'ın duasını kabul eder ve kaya kızı yutar.
5. Kızın saçları ardıç ağacına, gözyaşları yağmur damlacıklarına dönüşür.

8. Aynalı Mağara (Güzelce Kız)

(Amasya-Merkez)

1. Hükümdarın çok güzel bir kızı vardır.
2. Kız o kadar güzeldir ki yüzünü görenler taş kesilir, bu yüzden peçeyle gezer.
3. Hükümdar kızıyla evlenecek kişiyi belirlemek için yarışma düzenler.
4. Kızın yüzüne bakmaya cesaret edip de taş kesilmeyen kişiyle evlenecektir.
5. Çok da yakışıklı olmayan bir çoban dağdan inerek kıza talip olur.
6. Kız peçesini kaldırıncı etrafı bir ışık kaplar ve ikisi de taş kesilir.
7. Kızın yüzünün güzelliği mağaraya yansır ve kaya Aynalı Mağara adını alır.

9. Kırkkızlar (I)

(Taşova-Uluköy-Çatalçam)

1. Savaş zamanı düşmanlar kızları kovalarlar.
2. Uçurumun kenarına gelince yakalanacaklarını anlayan kızlar dua ederler.
3. Kırk kız birden taş kesilir.

10. Kırkkızlar (II)

(Taşova-Uluköy-Çatalçam)

1. İki kız kardeş şehrin savunmasında görev üstlenirler.
2. Rum askerlerinin tecavüzünden kurtulmak için kaçarlar.
3. Rum askerlerine yakalanmak üzere iken dua ederler.
4. Kız kardeşler namuslarını koruyarak taş kesilirler.

11. Analıkızlı

(Göynücek-İkizyaka)

1. Annesi ile kızı derede banyo yaparlar.
2. Haramiler çıplak olan anne ve kıza saldırmak için yaklaşır.
3. Annesi ile kızı taş kesilmek için Allah'a dua ederler ve taş kesilirler.

12. Gelin Kayası (I) (Hacıyatmaz)

(Amasya-Küçükkızılca/Geygel)

1. Bir köyden Küçükkızılca köyüne rızası olmadan gelin götürülür.
2. Gelin o köye gitmektense taş olmak için Allah'a yalvarır.
3. Davulcusu, zurnacısı, develeri ve tüm kervan taş kesilir.

13. Gelin Kayası (II) (Hacı Hasan)

(Amasya-Küçükkızılca/Geygel)

1. Hacı Hasan namaz kılmayan, hiç abdest almamış, hiç evlenmemiş ve hiç yalan söylemeyen birisidir.
2. Uygur'a dağlardan yuvarlanan taşların önüne geçer ve dur der.
3. Taşlar durur ve kendisi de taş kesilir.

14. Gelin Kayası (III)

(Amasya-Küçükkızılca/Geygel)

1. Başkasına âşık olan kızı istemediği birine verirler.
2. İstemediği kişiyle evlenmektense taş olmayı diler.
3. Ziyarete gelenlerin sancılarını bırakıp gitmelerini niyaz eder.
4. Dünürleriyle, kervanıyla birlikte taş kesilir.

15. Gelin Kayası (IV)

(Amasya-Küçükkızılca/Geygel)

1. Kervan zamanı Geygel'den geçen kervanlar Seyyid Vakkas hazretlerini türbesinde rahatsız eder.
2. Seyyid Vakkas'ın bedduasıyla ticaret kervanı tüm mallarıyla taş kesilir.

16. Kızalan Kaya

(Taşova-Çalkaya)

1. Bir kızla bir oğlan Leyla ile Mecnun gibi birbirlerini severler.
2. Annesi ve babası kızı sevdiğine vermezler.
3. Âşıklar bizi ya kuş ya taş et diye dua eder.
4. Allah, âşıkların duasını kabul eder ve onları taş yaratır.

17. Beş Kardeşler

(Taşova-Alparslan)

1. Kâfirler köyü bastığında köyde iman eden sadece beş kardeş vardır.
2. Beş kardeş kâfirlerin zulmünden kaçarlar.
3. Yakalanacaklarını anlayan beş kardeş dua ederek taş kesilmeyi diler.

4. Beş kardeş aynı anda taş kesilir.

18. Çoban kız

(Suluova)

1. Akdağ'ın tepesinde, yaylada çok fazla kar yağar.
2. Çoban kız keçilerine vermek için yem bulamaz.
3. Baharın gelmesi için Allah'a dua eder ve bir keçi adar.
4. Bahar gelince sözünden döner ve "Allah'a da mudaram kalmadı" der.
5. Allah tarafından kadın da keçileri de taş kesilir.

19. Gelinkız Kayası

(Merzifon-Karamustafapaşa)

1. Zamanında bir kız ile bir oğlan kaçarlar.
2. Annesi, babası ve akrabaları öldürmek için âşıkları kovalar.
3. Gelinkız anne-babasının elinde ölmektense taş kesilmek için Allah'a dua eder.
4. Sadece gelin taş kesilir.

1.1.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler

20. Yusufçuk (I)

(Amasya-Musaköy)

1. Kadının yeni doğan çocuğu ölür.
2. Göğüsleri sütle dolu olduğu için sancılanan kadın evlat acısından yana yana kuş olur.
3. Kuş olan kadın oğlunu "Hasan (Yusuf) gel süt iç." Diyerek aramaktadır.

21. Yusufçuk (II)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Bir kız ve bir erkek kardeş savaş zamanı ayrı düşer.
2. Esir düşen kız, erkek kardeşin akıbetini bilemez.
3. Allah'a ya taş ya da kuş olmak için dua eder.

4. Allah kızın duasını kabul edip onu kuş yapar.
5. Kuş olan kız, Yusuf Yusuf diyerek kardeşini arar.

22. Yusufçuk (III)

(Amasya-Aydınca)

1. Hz. Yusuf ve Hz. Yakup kuş olarak birbirlerini ararlar.
2. Bu kuşların bazıları Yusuf bazıları Yakup diyerek öterler.

23. Köstebek

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Cimri bir ağaya insanlar güneşi görmeyesin diye beddua ederler.
2. Ağa köstebeğe dönüşür.
3. Bu yüzden yer altında yaşar, dışarıya çıkamaz.

24. İbibik Kuşu (I) (Taraklı Kuş)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Bir genç kız ile delikanlı birbirlerini severler.
2. Kızın annesi evlenmelerine mani olur ve kızını yaşlı birisine vermek ister.
3. Kız evleneceği zaman elinde tarağıyla saçlarını tararken dua ederek taş ya da kuş olmayı diler.
4. Allah kızın duasını kabul eder ve kız başındaki tarağıyla beraber kuş olur.

25. İbibik Kuşu (II)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Çok inançlı, namazlı, abdestli bir gelin saçlarını tarar.
2. Saçı çok uzun olan kızın örtüsüz saçlarını kayınpederi görür.
3. Gelin utancından ya taş ya da kuş olmak için Allah'a dua eder.
4. Duası kabul olan kız başındaki tarağıyla kuş olup uçar.

26. Ayı

(Amasya-Kayabaşı)

1. Pek çok koyunu olan bir adam çiftliğinde koyunların yünlerini kırpar.
2. Gelen fakirin yün istemesinden korkarak yünlerin altına saklanır.

3. Gelen kişi Hz. Hızır'dır ve adamın yünlerin altında saklandığını anlar.
4. Hz. Hızır, kalk kıllı ayı deyince adam yünlerin altından ayı olarak çıkar.

27. Kaplumbağa

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Kaplumbağa mallarını eksik tartan bir tüccardır.
2. Tüccar eksik tarttığı için ona beddua ederler.
3. Tüccarın elindeki çinik kafasına geçip kabuk olur.

1.1.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler

28. Karga (I)

(Amasya-Musaköy)

1. Allah, kargayı ölmüş bir insanın başında 40 gün beklemesi ve 40 gün sonra kalk demesi için gönderir.
2. Karga itaat etmez ve ölmüş adama “40 gün sonra kalk” demek yerine “Sarı su ol da ak.” der.
3. Allah, kargaya “Ağustosta sular gözüne kan görünsün” der.
4. Bu sebeple karga ağustosta susuz gezer su içemez.

29. Karga (II)

(Hamamözü-Damladere/Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Hz. Ali sığırlarını güderken karga hayvanların su içmelerine mani olur.
2. Gak gak demesi kendisine ceza verilmesi yüzündendir.
3. Sığırların su içmelerini engellediği için Hz. Ali beddua eder.
4. Kargalar bu sebeple ağustosta su içemez.

30. Karga (III)

(Hamamözü-Damladere/Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Hz. Ali sığırlarını güderken kargalar pınarın başına üşüşür ve hayvanların su içmelerine mani olur.

2. Sığırların su içmelerini engellediği için Hz. Ali kargalara “ağustosun sığağında bu sular sana kan görünsün.” diye beddua eder.

3. Bu beddua neticesinde kargalar pınarın başında oturup “grak, grak, grak” diye öter ancak su içemezler.

4. Kargalar bu sebeple ağustosta su içemez.

31. Kınalı Keklik

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Hazreti Ali şehit olduğunda keklik gelerek kanını saklamaya çalışır.

2. Çil keklik bağırarak kınalı kekliğin Hz. Ali'nin kanını gömdüğünü haber verir.

3. Kınalı keklik “sus çıft” diyerek çil kekliği susturur.

32. Baykuş (I)

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Peygamber efendimiz tüm kuşlara görev dağıtırken baykuşun kanadı ya da ayağı kırılır, toplantıya geç kalır.

2. Bütün görevler dağıtılır, baykuş geç kalır.

3. Baykuş Peygamber efendimize bir işe yaramadığını söyler ve bir vazife ister.

4. Peygamberimiz insanları sellerden korumak için yıldırım çakma vazifesini baykuşa verir.

5. Kanadının kırık olmasından dolayı yemeği önüne gelir.

33. Baykuş (II)

(Amasya-Gözlek)

1. Padişah kuş tüyünden saray (yatak) yaptırmak ister.

2. Bütün kuşlar gider, baykuş gitmez.

3. Padişahın neden gelmedin sorusuna soruyla karşılık verir.

4. Baykuşun cevabı padişaha ders olur.

5. Padişah baykuşa yiyeceğinin önüne geleceğini söyler.

34. Baykuş (III)

(Taşova-Şahinler-Kuşuf)

1. Hayvanların peygamberi olan Hz. Süleyman'dan karısı kuş kemiğinden saray yaptırmasını ister.
2. Hz. Süleyman bütün kuşları çağırır ama baykuş gelmez.
3. Baykuş, padişaha kadın sözü dinlediği için gelmediğini söyler.
4. Baykuşun sözüyle aklını başına toplayan padişah hatasından vazgeçer.
5. Padişah baykuşa "Sen bu kuşların beyisin, padişahısın. Her gün üç tane serçe gelsin, önüne konsun." der.

35. Baykuş (IV)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Hz. Süleyman'ın karısı kuş kemiğinden saray ister.
2. Hz. Süleyman tüm kuşları çağırır, baykuş gelmez.
3. Neden gelmedin sorusuna baykuş "Senin güvendiğin insan kanadımı kırdı." diye cevap verir.
4. Bu sebeple Süleyman "Cenab-ı Allah tarafından günde sana üç kuş gelecek yuvarlana yuvarlana." Diyerek baykuşa nasibini verir.

36. Baykuş (V)

(Gümüşhacıköy)

1. Hz. Süleyman bir kadına âşık olur.
2. Kadın Süleyman'a kuş kemiğinden saray yaptırsa evleneceğini söyler.
3. Süleyman bütün kuşlara haber gönderir baykuş üç kere çağırılmasına rağmen gelmez.
4. Baykuş, Sultan Süleyman sorumu bilirse gelirim der.
5. Sultan soruyu bilemez, baykuşun cevabı aklını başına getirir.
6. Hz. Süleyman, baykuşa üç serçe dövüşerek gelsin, birini ye bu ikisini bırak gitsin, der.

37. Yılan (I)

(Merzifon-Kayabaşı)

1. Hz. Âdem cennetten yılanın karnında çıkar.
2. Bu yüzden Allah yılanın ayaklarını alır, ebedi sürün diye beddua eder.

38. Yılan (II)

(Merzifon-Kayabaşı)

1. Şeytan cennete yılanın karnında girer.
2. Hz. Âdem yılan yüzünden cennetten kovulur.
3. Allah yılanı cezalandırır ve ayaklarını alır.

39. Yılan (III)

(Gümüshacıköy-Korkut)

1. Yılan cennetin kapısında bekçidir.
2. Yılan cennete dilinin altında saklayarak buğday sokar.
3. Âdem ile Havva buğdayı yiyince çişleri gelir.
4. Gizlice cennetin kenarına işerler ve kokmasın diye üzerini hurma yaprağıyla örterler.
5. Allah, bu durumun sorumlusu olarak yılanı görüyor ve onun ayaklarını alır.

40. Tavus Kuşu

(Amasya-Aydınca)

1. Tavus kuşu şeytanı kanatlarının altında cennete sokar.
2. Allah, tavus kuşuna beddua eder.
3. Tavus kuşunun sesi ve ayağı çok çirkin olur.

41. Katır

(Amasya-Aydınca)

1. Hazreti İbrahim ateşe atılacağı zaman odunları hiçbir hayvan taşımak istemez, sadece katır taşır.
2. Allah katıra “Senin de zürriyetin olmasın.” diye beddua eder.
3. Katır üreyemez, at ile eşeğin birleşmesinden olur.

42. Katır

(Amasya-Aydınca)

1. Hz. İbrahim as. Urfa’da mancınıkla ateşe atıldıktan sonra hiç bir hayvan gidip odun getirmez.

2. Katır Hz. İbrahim'in ateşine odun taşır.
3. Allah katıra "Senin de zürriyetin olmasın." diye beddua eder.

43. Kertenkele

(Amasya-Kayabaşı)

1. Hz. İbrahim ateşe atıldığında kertenkele ateş sönmesin diye odunlara üfler.
2. Allah kertenkeleye sen öldüğünde kuyruğun ölmesin diye beddua eder.
3. Kertenkelenin kuyruğu kesildikten sonra da titremeye devam eder.

44. Kadın

(Amasya-Kayabaşı)

1. Hz. İbrahim ateşe atıldığında çam odunlarını kimse taşımak istemez sadece kadın taşır ve ateşi yakar.
2. Allah, senin de saçın uzun aklın kısa olsun, işin bitmesin, diye beddua eder.

45. Çin ile Ken

(Amasya-Kayabaşı)

1. Hz. İbrahim mancınığa konulup ateşe atılmak istenir.
2. Atamayınca iki kardeşin halkın içinde zina etmesi gerektiği düşünülür.
3. Çin ile Ken adlarındaki iki kardeş halkın içinde zina eder.
4. Hz. İbrahim ateşe atılır.
5. Ateş suya, odunlar balığa döner. Balıklıgöl oluşur.
6. Çingenerin zürriyeti o iki kardeşten gelir.
7. Halk içinde iki kardeş zina ettiği için onların soyundan gelen çingenerin evi-barkı, yeri-yurdu yoktur.

46. Türk ile Kürt

(Amasya-Kayabaşı)

1. Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar.
2. Sırt sırta doğanlar da kendi aralarında evlenirler.
3. Üçüncüsü, dördüncüsü göbek göbeğe doğar.
4. Evlenecekleri kişilerin güzellikleri ve çirkinlikleri hususunda anlaşamayanlar kavga edince Allah onları cezalandırır ve her iki topluluğu da ayrı ayrı yerlere atar.

5. Ayrı yerlere atılanlardan birinin dili Türkçe olur diğerinin dili Kürtçe olur ve anlaşamazlar.

6. Kavga etmeselerdi göbek göbeğe doğanlar da birbirleriyle evlenebilecekti.

47. Gelin ile Kaynana

(Amasya-Kayabaşı)

1. Hazreti Ali Fadime anamızın üzerine ikinci kez evlenir.

2. Fadime anamız, Hz. Ali'nin gerdek gecesi gelip bizi dinlemeyeceksin yasağına ayaklarımla gelip dinlemeyeceğim diye yemin eder.

3. Fadime anamız sözüne sadık kalarak kayın validesinin sırtında ayakları yere basmadan gider ve gerdek odasının kapısını dinler.

4. Gerdek odasında Hz. Ali neden ikinci kez evlendiğini yeni karısına açıklar.

5. Fadime anamız Hz. Ali'ye gerdek sabahında kapıyı dinlediğini ve yeniden evlenme nedenini bildiğini ifade ederek büyük göğüslü kadınlara şefaate edeceğini söyler.

6. Hz. Ali'ye hileyi itiraf ederler ve Ali karısına ve annesine beddua eder.

7. Bu sebeple gelin ve kaynana Fadime anamız ve kayın validesinin gerdek odasını dinledikleri için kıyamete kadar anlaşamazlar.

48. Çam Ağacı

(Amasya-Kayabaşı)

1. Hazreti İbrahim'in ateşine hiçbir ağaç odununu vermek istemez, sadece çam ağacı odununu verir.

2. İbrahim çam ağacına, “ Allah'ım yaprakların dökülmesin, kış boyu üzerinde kalsın.” diye beddua eder.

3. Çam ağacının yaprağı o sebeple dökülmez.

49. Döngel

(Amasya-Kayabaşı)

1. Bütün meyvelerin adı konulurken bir meyveye de muşmula adı verilir.

2. İsmi beğenmeyen meyve diğer meyvelerin isimlerini kıskanır.

3. Küsmüş giderken diğer meyveler arkasından dn, gel diye bağırır ve yleyse senin ismin döngel olsun denilir.

50. zerlik Otu

(Amasya-Aydınca)

1. Kuyudan çıkan dev Durkal adıyla bilinen Kesikbaş, kişiye yer. Devın ağzından sadece kafası kurtulur.
2. İnsanlar Mekke'ye kadar gidip dört halifenin önünde Peygamber efendimizden yardım isteyince Peygamberimiz Hz. Ali'yi görevlendirir.
3. Hz. Ali Kesikbaş'ın kellesini Dldl'e koymak istiyorsa da yerinden kaldıramaz. Kesikbaş, yâ Ali sen yr ben senin peşinden gelirim der.
4. Hz. Ali devi öldürmek için mağaraya girerken Dldl' orada bulunan 150 kişi zapt edemez.
5. 150 kişinin zapt edemediği Dldl' Hz. Ali zerlik otuna bağlar.
6. zerlik otu nazara iyi gelir.

51. Kızılca'nın Madımağı

(Amasya-Kayabaşi)

1. Kızılca'da bir kadın madımak pişirir.
2. Fakir birisi kapıyı çalar ve kadından yemek ister, "Ne pişiriyorsan azıcık koysan da yesem." der.
3. Kadın yemek vermek istemez ve zehir pişiriyorum der.
4. Fakir, o zaman pişirdiğin madımak ve topladığın yerler zehir olsun diye beddua eder.
5. Kızılca ve çevresinin madımak pancarı bu sebeple yenmez.

52. Söğüt Ağacı ve Kavak Ağacı

(Amasya-Kayabaşi)

1. Tüm ağaçların yaratılışta meyveleri olmasına karşın söğüt ağacının ve kavak ağacının meyvesi yoktur.
2. Herkesin meyvesi var da benim neden yok, diyen söğüt ağlamaya başlar.

3. Söğüdün durduk yere damlamaya başlamasının sebebi onun ağlamasıdır.
4. Kavak ağacı da bu durumu kafasına hiç takmaz.
5. Kavak ağacı meyvesinin olmamasını dert edinmemesi sebebiyle uzar gider.

53. Mezarlıktaki Ağaçların Meyvesi

(Amasya-Kayabaşı)

1. Mezarlıkta yetişen bitkilere oradaki insanların eti ve kanı karışır.
2. Kadının birisi bunu ciddiye almaz ve mezarlıktan topladığı madımağı yer.
3. Kadının ağzı birden kan dolar, çünkü mezarlıkta bir şehit vardır.

54. Yumurtanın Kabuğu

(Amasya-Kayabaşı)

1. Besmelesiz atılan yumurta kabuklarını şeytan toplar.
2. Besmelesiz yere tükürüldüğünde şeytan o tükürükleri besmelesiz atılan yumurta kabuklarının içerisinde biriktirir.
3. İnsan ölürken şeytan gelir, “Sen bana imanını ver ben de sana su veriyim.” deyip besmelesiz atılan yumurta kabuğunda biriktirdiği tükürükleri insana içirir.
4. Çok susamış olan insan imanını verir ve suyu alır.

1.1.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler

1.1.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler

55. Alkarısı (I)

(Göynücek)

1. Ablasının kaynanası ve kayınbabası Osman Efendi ahırındaki hayvanların yelelerinin örüldüğünü görür.
2. Gece beklerler ve Alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar.
3. Uzunca bir süre yanlarında kalır dillerini de öğrenir.
4. Kendisini yakalayanlara bırakın artık gideyim, yakalandın diye beni öldürürler diye yalvarır.

5. Acıyarak iğneyi çıkartır ve kadını bırakırlar. Peşine gittiklerinde “Ben o çamurluğa gireyim, eğer beni öldürürlerse çamurluktan kan çıkar, kan çıkmazsa bilin ki kabul ettiler.” der ve çamurluğa girer.

6. Biraz sonra çamurluğun üzeri kan olur.

56. Alkarısı (II)

(Göynücek-Şeyhler)

1. Adamların ahırında çok miktarda at bulunur ve ahıra her gitmelerinde atların yelelerinin örüldüğünü görürler.

2. Gece ahıra gittiklerinde Alkarısı'nı görürler ve üzerine çengelli iğne takarlar.

3. Alkarısı üzerindeki iğneden dolayı kaçamaz ve onu evde çalıştırırlar.

4. Bir türlü konuşmayı öğrenemeyen Alkarısı, işaretlerle çocukları olduğunu anlatır ve üzerindeki iğneyi çıkarmalarını ister.

5. Yıllar sonra ona acıyarak iğneyi yakasından çıkarırlar. Gizlice takip eden köylüler Alkarısı'nın Çorağın Ayağı denilen yerdeki küçük bir gölete atladığını ve kaybolduğunu görürler.

6. Bir süre sonra çoraklığın üzerine kan çıkınca köylüler Alkarısı'nın akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar.

57. Alkarısı (III)

(Amasya-Başpınar)

1. Mehmet Canikligilin evinde Alkarısı'nın yakalandığı anlatılır.

2. Atın sırtına çamsakızı sürülür, Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır.

3. Bilmem kaç sene odun çektirirler.

4. Alkarısı giderken beddua eder. “Sizin odununuzun kapınızda hiç bereketi olmasın.” der. O sülalenin kapısındaki odunun bu sebeple bereketi olmaz.

58. Alkarısı (IV)

(Göynücek-Gediksaray)

1. Babaannesinin anlattığına göre eskiden cin (Alkarısı) yakalayıp çalıştırdıkları.

2. Çoluğu çocuğu olan Alkarısının yakasına iğne takıp yakalayınca “Beni serbest bırak sana kırk gün hizmet ederim.” diye yalvarmış. Sahibine sadık oluyormuş.

3. Köy pınarı denilen yerde Alkarısı yalvarınca acırlar. Yakalayan kişi “Benim sülaleme, aileme, yedi göbek sülaleme dokunmazsan, bundan sonra ilişmezsen seni azat ederim.” demiş.

4. Alkarısı “Ben pınarın su gelen gözünden gideceğim. Burada bekle. Buradan eğer su kan renginde akarsa beni ailem, dostlarım kabul etmedi, beni öldürdüler. Eğer su normal akmaya devam ederse bilin ki beni kabul ettiler. Ben de aileme söyleyeceğim sizin ailenize, sülalenize, köylünüze ilişmeyecekler.” diye söz verir.

5. Alkarısı köy pınarına girip kaybolur. Pınardan kan akmaz. Üstelik suyu daha da çoğalır.

59. Alkarısı (V)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Alakafagil’in evinde kadın doğum yapmış yatarken Alkarısı içeri girer, kadını yakasından tutar.

2. Kadını öldürmek üzereyken Alakafagil’in dedesi tarafından yakalanır.

3. Alkarısı, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim. Çocukların başına koyun, kırk günlük kadar olunca daha ona hiçbir şey olmaz.” demiş.

60. Alkarısı (VI)

(Göynücek-Harmancık)

1. Alkarısı’nın atların yelelerini ördüğüne şahittir.

2. Eski insanlar bir kadın olduğunu söylerler. Yakalayıp evde çalıştırırlar. Eli çok bereketlidir.

3. Kayınvalidesi yatarken Alkarısı gelir. Çocuk ağlıyor diyerek bir sürü çocukla yatağa girer.

4. Kayınvalidesi korkudan yataktan kaçır. Sabaha kadar Alkarısı’nın çocuklarının sesi susmaz.

61. Alkarısı (VII)

(Amasya-Eliktekke)

1. Aşağıda oturan amcalar ahırda Alkarısının eteğine iğne sokup yakalar.

2. Bir iki gün evde kalır. Aynı insan gibi. Hizmet etmiş. İki ya da üç gün hizmet etmiş.

3. İğneyi çıkarttıklarında Alkarısı ortadan kaybolur.

1.1.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler

62. Sarının Pınarı

(Göynücek)

1. Tarlaların sürülme zamanı Sarı ve arkadaşı çift sürerler.

2. Garip ötüşlü bir kuş gelir, Sarı böyle kuş mu öter diye kuşa taş atar ve yuvasını bozar.

3. Harman zamanı Sarı, buğdayını biçer ve dinlenmek için oturur.

4. Aynı kuş gelir insana dönüşür. Sen bize hakaret ettin, seni beyimize götüreceğiz, der.

5. Sarı gitmek istemeyince güreşe tutuşurlar ve epeyi bir süre güreşirler. Sarı baş edemeyeceğini anlar.

6. Cinler Sarı'yı alıp Ayıniçi denilen yere götürürler.

7. Cinler büyük bir ateş yakmışlar ve simsim oynuyorlar.

8. Güzel bir yer sofrası kurulur. Sofranın başında da şatafatlı birisi oturur.

9. Cinlerin beyi "Biz bunların toprakları üzerindeyiz, onların misafirleriyiz. Bırakın gelsin." der. İzzet-i ikramda bulduysa da Sarı hiçbir şey yemez.

10. Sabaha karşı Sarı gitmek isteyince izin verirler. Sarı düşe kalka aşağıya iner ve başından geçenleri anlatır ama kimse inanmaz.

11. Sarı hâlâ korkusundan o tarafa dönüp bakamadığını söyler.

63. Memiş Mıntış ve Cinler

(Göynücek)

1. Memiş Mıntış kağnısıyla sapa giderken kağnısına iki oğlak biner.

2. İndirmeye çalıştıysa da oğlaklar inmez. Besmele çekince inerler.

3. Oğlaklar bir süre daha meleyerek Memiş Mıntış'ı takip ederler.

4. Sırayaparak Tepesi denilen muhitte cin olduğuna inanılmaktadır. Bu olay da o mintıkada cereyan eder.

64. Cinler (I)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Eski zamanda ekin döverler ve rüzgârda savururlar. Bu sebeple akşama kalırlar.
2. Gencin birisi annesine söylemeden ekin yığınlarının arasında uyuyakalır.
3. İşleri bitip de eve geldiklerinde çocuğun olmadığını fark ederler ancak nasılsa sabah yine tarlaya gideceğiz diye düşünür ve çocuğu aramazlar.
4. Tarlada uyuyakalan çocuk davul sesi duyar. Davul-zurna sesine uyanan çocuk annesinin, babasının, kardeşlerinin, emmesinin ve dayısının yanında olmadığını, tarlada tek başına kaldığını fark eder.
5. Köyde düğün olmadığını bilen çocuk ekin yığınlarının arkasına saklanır ve oradan bakınca üç harflileri görür.
6. Cinlerin ellerinde taht gibi (tahtirevan) bir şey vardır ve bunun üzerinde birisi oturmaktadır. O, üç harflilerin başıdır.
7. Başlarındaki, helva yapmak için cinleri evlerden un ve şeker almaya gönderir.
8. Evlere gidip dönen cinler nereden ne alıp alamadıklarını anlatır: “Filanca eve gittik bismillahla koymuşlar orayı hiç açamadık. Şekerden, undan alamadık. Filancanın filancanın evinden aldık. Filancanın da evine gittik ki orda hiç noktasız siyah kedi duruyor. Bizi hiç koymadı. Böyle böyle... Bir de bismillahsız olan yerden bir de kara kedi olan yerden. Gerisinden hep yarı yarıya böldük.”
9. Cinler yiyecekleri hangi köyden kimlerin evinden aldıklarını anlatırken genç söylenenleri duyar.
10. Cinler helvayı kavurup leğenlere koyarak yerler. Bu sırada çocuğu fark edip ona da yedirirler. Helvamızın tadına bak, derler.
11. Cinler ezan vaktinin geldiğini anlayınca davulunu-zurnasını toplayıp ortadan kaybolur.
12. Çocuk hemen köye döner ve anlatılan yerlerde gerçekten siyah kedi var mı diye bakmaya gider. Cinlerin verdiği helva da elindeyken annesine başından geçenleri anlatır.

65. Cinler (II)

(Taşova-Yolaçan)

1. Oğlu cinler tarafından çarpılmış adam Molla Osman'dan yardım ister.

2. Molla Osman bir kâğıt yazarak verir. Kumruca köyünde mezarlığın yanındaki köprüde gece şu saatte bekleyeceksin, der. Cinler gelirler, geçerler. Sonunda beyaz atının atının dizginini tutacaksın, der.

3. Adam Molla Osman'ın dediğini yapar ve dediği yerde bekler ve beyaz atının atının dizginini tutup kâğıdı verir. Kâğıtta “ Eğer bu adamın oğlunu kurtarmazsanız askerinizin hepsini kırarım.” Yazmaktadır.

4. Cinlerin beyi Molla Osman'ın sözüne uyar. İlanat vererek cinlerini toplar ve falanca cin nerde diye sorar. Cinleri de Baraklı'da bacağı kırılan bir topal var, ona musallat derler.

5. Cinlerin beyinin emriyle cinler adamın oğlunu çarpan cini alır gelirler. Bu sayede genç kurtulur.

66. Cinler (III)

(Amasya-Musaköy)

1. Adam yatağına yatar ve bir ses duyar. Cinler adamı arkadaşlarının sesiyle çağırırlar.

2. Arkadaşlarının kılığındaki cinler “Beni götürmeyin.” Dese de alıp götürürler.

3. Cinler davul çalıp simsim oynamaktadır. Ateşin etrafında havada dönerler. Adamı da aralarına alıp oynarlar.

4. Adam sabah hayvan pisliklerinin arasında uyanır.

67. Cinler (IV)

(Amasya-Musaköy)

1. Değirmene giden adam un çuvallarının üstüne yatar.

2. Birisi (cinler) gelip al sana para der.

3. Adam sevinerek eve gider. Çuvalın içinden para yerine soğan kabuğu çıkar.

4. Cinler onun üzerine yattığı için adamı korkuturlar.

68. Cinler (V)

(Amasya)

1. Irmak kenarında yürüyen kadın çok şişman bir kurbağa görür ve ebesi ben olasıca der.

2. Gece iki kişi gelir ve gündüz söylediğin gibi kurbağanın doğumuna gideceğiz derler.
3. Kadın bŸyŸklerin “Kurbağa kılığına da girer bu cinler, periler.” SŸzŸnŸ hatırlayarak gelenlerin cin olduğunu anlar.
4. Kadının gŸzlerini kapatarak hamile kurbağanın doğum yaptığı yere gŸtŸrŸrlere.
5. Epeyce bir sŸre yŸrŸdŸkten sonra kurbağa yerine hamile bir kadınla karşılaşır.
6. Hiç itiraz etmeden kadını bildiği yŸntemlerle doğurtur.
7. Cinler kadını eve bırakırken bir hediye olarak bir Ÿval içerisinde bir Ÿeyler verirler.
8. Kadın cinler gittikten sonra ne verdiklerine bakmak için Ÿvalı açınca soğan kabuklarıyla karşılaşır. Soğan kabuklarını Ÿpe dŸken kadın kullanmak için Ÿvalı eve koyar.
9. Ertesi gŸn Ÿvalı kullanmak için çıkardığında içerisinden yere bir altın para dŸřŸnce soğan kabuklarının altına dŸnŸřtŸđŸnŸ anlar.

1.1.1.2.3. Diğer OlađanŸstŸ Varlıklarla İlgili Efsaneler

69. Ejderha

(Amasya)

1. Vaktiyle bir ejderha GŸllŸbađları mevkiinde Tersakan ayının Ÿzerine oturur.
2. Tersakan’dan akan su bahçelere iletilemediği için bŸtŸn mahsuller kurur ve Amasya uzun sŸre kıtlık çeker.
3. Şehrin ileri gelenleri toplanarak ejderhadan nasıl kurtulacaklarını dŸřŸnŸrlere.
4. Semizlerinden seçilen on tane deve kervanının Ÿzerine bŸyŸk çuvallarla tuz yŸkleyip ejderhanın ŸnŸne sŸrerler.
5. Ejderha develeri sırtlarındaki tuz ile birlikte yedikçe susar susadıkça Tersakan ayından içer.
6. Sonunda su içmekten çatlar ve Amasya ejderhadan kurtulur.

1.1.2. MENKABELER

1.1.2.1. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler

70. Lokman Hekim (I)

(Amasya-Vermiş)

1. Lokman Hekim bir bilge, Şahmeran da yılanların başıdır.
2. Padişahın oğlu benek benek Şeklinde amansız bir hastalığa yakalanır. Yalnız Şahmeranı görenlerin vucudu böyle olurmuş.
3. Padişahın adamları, oğlun Şahmeran'ın kanını iÇerse iyileşir diye akıl verirler.
4. Padişah başkasının vucudunda da böyle benekler var mı diye herkesin Kapıkaya'dan belden üstü çıplak olarak geÇmesini emreder.
5. Herkes geÇer sadece Lokman haberi olmadığı işin gelmez.
6. Lokman'ın vucudunu aÇarlar ve aynı beneklerden onda da olduğunu görürler.
7. Lokman Hekim'e Şahmeran'ı nasıl yakalayacaklarını sorarlar o da Şahmeran'ın sütü çok sevdiğini söyler.
8. Sütün iÇerisine zehir katarak Şahmeran'a iÇirirler ve hayvanı yakalayıp Lokman Hekim'in sırtına yüklerler.
9. Şahmeran Lokman Hekim'e sen bana kötülük ettin ama ben sana iyilik edeceğim diyerek kendisini keseceklerini, kanını  Ő Şişeye koyacaklarını anlattıktan sonra onun iŐmesi gereken Şişeyi söyler.
10. Şahmeran'ın dediği gibi kanını  Ő Şişeye koyarlar ve ilk olarak Lokman Hekim'e iÇirirler. Lokman Hekim Şahmeran'ın dediğini dinleyerek doğru ŐiŐedekini iÇer ve kalp gözü aÇılır. Diğer Şişeleri iŐenler ise ölürler.
11. Bu olaydan sonra Lokman Hekim nereye gitse geŐtiĐi yerlerdeki  iŐekler dile gelerek hangi dertlere deva olduklarını ona söylerler.
12. Lokman Hekim'in  l me çare bulduğunu  Ğrenen Cebrail as. K n  Köprü'de onu yakalar ve elindekilere vurarak ölümün sırrının yazılı olduğu k Ğıtları YeŐilirmek'a atar.
13. Allah Cebrail as.a Lokman'a ellemeyin, o büyük bir evliyadır der.

71. Lokman Hekim (II)

(Amasya-Vermiş)

1. Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulur.
2. Cebrail as. İle Künç Köprü’de karşılaşır.
3. Cebrail as. Bu sırlı bilginin insanlara ulaşmaması için Lokman Hekim’e (elindeki ilaca) tokat atar ve ilacı Yeşilirmak’a düşürür.
4. Künç Köprü’nün ayaklarında biten otlar bu ölümsüzlük ilacı sebebiyle yaz kış yemyeşil kalmaktadır.

72. İlyas Aleyhisselamın Ölümsüzlüğü

(Amasya-Vermiş)

1. İlyas as. Allah’a ibadet etmeyi çok sevmekte ve çokça ibadet etmektedir.
2. İlyas as. Öldükten sonra Allah’a ibadet edemeyeceğinden dolayı ölüm korkusu yaşamakta ve bu sebeple sürekli ağlamaktadır.
3. Allah, İlyas as.ın ağlamaları karşısında ona ölümsüzlük verir.
4. İlyas as. Ve Hızır as. Ölümsüzdür. Hızır karada İlyas da denizlerde darda kalan insanların yardımına koşarlar.

73. Battal Gazi

(Amasya-Vermiş)

1. Battal Gazi Amasya’yı fetheder ancak sevdiği Rum kızını ailesi alır Kayseri’ye kaçıtır.
2. Battal Gazi, peşlerinden Kayseri’ye gider ve Battal Gazi’nin öldüğünü zannederek onun mezarına taş atan bir Rum çobanı İslam’a davet eder. Kabul etmeyince öldürür, onun kıyafetlerini giyerek ve domuzlarını da güderek şehre girer.
3. Sevdiği kız Çoban zannettiği Battal Gazi’ye gelerek Battal Gazi’yi görüp görmediğini sorar. Çoban görmediğini ama Battal Gazi’nin onu çok sevdiğini söyleyince kız da duygularını açar. Kızın sevgisi karşısında Battal Gazi çoban kılığında çıkarak sevdiğine kendisini tanıtır.
4. Battal Gazi’yi yakalayan Rumlar dudaklarını, burnunu, göz kapaklarını keserler.

5. Cebrail as. Allah'tan haber getirir ve Battal Gazi eskisinden daha güçlü olarak bağlandığı ağacı kökünden sökerek ayağa kalkar.

6. Battal Gazi düşmanlarının hepsini helâk eder.

74. Hz. Ali⁷

(Hamamözü-Yemişen)

1. Hz. Muhammed hane-i saadetinde otururken Cebrail vahiy getirir. Cenabı Hakk'ın Mekke'yi kâfir sardı, orayı ıslah etsin yazılı nâmesini verir.

2. Tellal çığırtarak sefer hazırlığını duyurur. Altı gün erzak hazırlanacak yedinci gün sefere çıkar.

3. 32 bin kişiyle Mekke'ye varan Peygamber, Muaviye'ye kendisini tanımasını, İslâm olmasını ve aradaki düşmanlığın kalkmasını söyleyen bir name yollar.

4. 480 bin askeri olan Muaviye bu nameyi yırtar atar. Askerini dörde bölerek Peygamberin askerinin etrafını dört bir yandan sarar.

5. Hz. Ali'nin gözlerine ağrı indiği için savaşa katılamaz.

6. Kâfir askerlerinden biri sancağın altında Peygamberin ağzına taş vurur. Bu durum karşısında Cebrail as. Da neden duruyorsun, Ali'yi çağırırsana der. Peygamber Ali'nin kırk günlük mesafede olduğunu söyleyince Cebrail as. Bir dua okur, duanın bitmesiyle Hz. Ali yetişir.

7. Düldül'e binen Ali savaşmaya başlayınca onu durdurabilmek için 500-600 Kur'an-ı Kerim sahifesini mızrakların ucuna geçirirler. Ali onlarla savaşmayı bırakıp diğer tarafa döner. Bu kez de harama bakamayacağı için önüne 500-600 çıplak kadın çıkarırlar. Hz. Ali Muaviye'nin ordusunu perişan eder.

8. Hz. Peygamber bir adamıyla Hz. Ali'ye kılıcını kınına koysun diye haber gönderir. Haberi getiren kişi şaşırarak Hz. Peygamberin durmasını, çalsın dediğini iletir. Peygamber bir kez daha haber gönderir. Hz. Ali durmayınca üçüncüde kendisi gider ve neden kendisine itaat etmediğini sorar. O da haberin böyle geldiğini ama Zülfikâr'ın kesmemesinden durumu anladığını ifade eder.

⁷ Hz. Ali'nin Peygamberden daha önemli bir figür olarak kabul edildiği görülmektedir. Peygamber Rabbin elçisi olduğu, yanında Cebrail as. olduğu halde düğümü çözebilecek olan, kurtarıcı Hz. Ali'dir. Oysaki Hz. Muhammed 632 yılında vefat etmiştir. Burada bahsi geçen sefer ise Hz. Ali önderliğindeki Siffin Savaşı'dır ki onun tarihi 657 olup Peygamberin ölümünden 25 sene sonradır. Ayrıca kâfir ordusunun önderi olarak gösterilen Muaviye Hz. Peygamberin yaşadığı devirde Mekke'nin fethi (M. 630) esnasında Müslüman olur.

9. Muaviye ile anlaşmaya varılır.

10. İmam-ı Ali olmasaydı Muaviye Hz. Peygamber'in dişini kırdığı gibi İslamiyet'i de ortadan kaldıracaktı.

1.1.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler

75. Seydiyar Dede

(Hamamözü-Damladere)

1. Kadının birisi Seydiyar Dede Türbesinin yanında dinlenmek için oturur. Kuru bir pelit, bana ne edecek der.

2. Bir süre sonra kadın hamile kalır. On ay olmasına rağmen çocuk bir türlü doğmaz.

3. Adam karısının doğum yapabilmesi için Allah'a yalvarır ve hangi türbeyle oraya tosun adak adar.

4. Adamın adak adamasıyla kadının ertesi gün sancısı tutar zor da olsa doğum gerçekleşir.

5. Annesi evliyanın mezarında elini aynı o şekilde başına koyduğu için çocuğun başında da tarak gibi bir şey vardır. Ayrıca yine annesinin evliyanın mezarında oturduğu şekilde bağdaş kurmuş bir vaziyette doğar. Çocuğun saçı dişi fenaymış. Kadın tekkeden dolayı böyle olduğunu anlar.

6. Kadının kocası doğumun gerçekleşmesi için adadığı kurbanı kesince çocuk ölür.

7. Tekke yabancı olup da kendisine inanmayanlara bir şey yapmaz ama o bölgenin insanları inanmadığında onlara zarar verir.

76. Kurtboğan (I)

(Amasya)

1. Kurtboğan Hz.'nin türbesinin olduğu yerde bir mezarlık vardır ve kurtlar bu mezarlardaki taze ölüleri mezarlarından çıkararak yerlermiş.

2. Kurtboğan Hz. Vefat ettiğinde kurtlar onun mezarına gelirler ve mezarını kazmak istediklerinde Kurtboğan'ın eli mezardan çıkarak bir kurdun boğazını yakalar ve öldürür.

3. Evliyanın Şeyh Hamza olan adını Kurtboğan koyarlar ve eline abdest aldırırlar. Abdest alınınca tekrar mezara geri çekilir.

77. Kurtboğan (II)

(Amasya)

1. Kurtboğan Hz. Savaş zamanı Kıbrıs'a gider ve orada birisi ile arkadaş olur.
2. Kim olduğunu ve nereli olduğunu soran adama adının Kurtboğan olduğunu ve Amasya'da kime sorarsa yerini göstereceğini söyler.
3. Savaştan sonra adam Amasya'ya gelip kurtboğanı sorunca ve asker arkadaşı olduğunu söyleyince türbeyi gösterirler ve gülerler.
4. Türbeye giden adam siz kapıyı örtün de gidin der ahaliye. Orada Kurtboğan ile buluşurlar ve Kurtboğan ona bir ziyafet verir.

78. Yedi Gelinler (I)

(Taşova-Şeyhli)

1. Yedigelinlerden birisi (insanlara görünerek) elik (geyik) sağlar. Bu sırada geyik kıpırdadığı için süt dökülür. Gelin sütü döken geyiğe "Yedi kurşuna, kurşunlara nasip ol." diye beddua eder.
2. İbrahim Çolak orada avlanırken geyiği görünce ateş eder ve geyiği vurup öldürür.
3. Gelin İbrahim Çolak'a "Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasıca..." diye beddua eder.
4. O günden beri o sülalenin tırnakları olmaz. Soyadları da bu yüzden Çolak'tır.
5. Cuma akşamları Yedigelinler'in ordan ateş yanar. Köyden görünür yanına gidince kaybolur.

79. Yedi Gelinler (II)

(Taşova-Şeyhli)

1. Adam kendi arazisi içerisinde avlanmaya çıkar.
2. Yedigelinlerden birisi elik (geyik) sağarken hayvan kıpırdar ve süt dökülür.
3. Gelin sütü döken geyiğe "Allah der yağlı kurşunlara nasip olası." diye beddua eder.
4. Tarlasında avlanan adam geyiği görür ve atıp vurur.

5. Sütü sağan gelin ‘‘Hazır mıydın, Hızır mıydın? Eli kuruyasıca...’’ der ve o günden sonra adamın sülalesinin elinde tırnak olmaz. Soyadları da çolak olur.

80. İkiz Baba (Ekiz Baba-Öküz Baba)

(Göynücek-Şarklı)

1. Başboğa’dan bir Alevi Dede’sinin kızı kaçır. İnanca göre dedenin kızı kaçmaz. İnsanların cahildir demelerine karşın dede beddua eder.

2. Dede Ekiz Baba Türbesi’ne Koyuncu’lu bir topalla geceleyin giderek beddua eder. ‘‘Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.’’ der. Koyuncu’lu topala da babaladır (Şahit tutar).

3. Dede, ‘‘Burada evliyanın var olduğuna inanıyorum. Eğer bedduam tutarsa burda evliya var, eğer tutmazsa burada evliya mevliya yok.’’ der.

4. On üçüncü gün gelinin öldüğü haberi ulaşır.

81. Zeynel Abidin Hz.

(Amasya-Eliktekke)

1. Eliktekke’nin en eski yerleşimcisi Zeynel Abidin Hz.’nin yatır köyün girişindedir.

2. Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çifte koşar onların sütünü sağarmış.

3. Köpeklerine valinin ismini koyan Zeynel Abidin’i valiye şikayet ederler. Çok sinirlenen vali Zeynel Abidin’i Amasya’ya çağırır. Kendisini almaya gelen jandarmalara siz gidin ben gelirim der. Jandarmalar Amasya’ya döndüğünde Zeynel Abidin’in kendilerinden önce geldiğini görürler. (Amasya-Eliktekke arası 36 km.dir.)

4. Köpeklerine neden kendi adını verdiğini soran valiye benim köpeklerim helal ile haramı ayırır siz seçmeden yersiniz, der.

5. Çok sinirlenen paşaya iki et parçası getirin bana, birisi helal diğeri haram kazanılmış olsun size ispat edeyim, der.

6. Etler hazır olunca dışarıya çıkan Zeynel Abidin o sırada Eliktekke’de olan köpeklerini çağırır. Köpekler yanlarında belirir.

7. Etleri koklayan köpekler helal olandan yerler harama dokunmazlar. Zeynel Abidin köpeklerine tamam siz işinize gidin deyince köpekler kaybolurlar.

8. Vali yaptığı hatayı anlar Zeynel Abidin Hz.'nin kerametini görür ve af diler.

82. Garip Hafız (Dönen Dede-İbrahim Hakkı) (I)

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Cemal Hafız ve iki arkadaşı dinî eğitim almak üzere Suluova'dan Gümüş'e Garip Hafız'ın yanına gelirler. Üç arkadaş hava kararınca Merzifon'da yatarlar.

2. Garip Hafız'ın veliyullahtan olduğuna canı gönülden inanmayan Cemal Hafız rüyasında Seyyidi Ahmedî Kebir Hz.'nin vefat ettiğini görür. İlla bir keramet görmek istiyor. Arkadaşlarıyla bunu paylaşıyor.

3. Medreseye vardıklarında kapıyı çalarlar ve Garip Hafız gelin içeri der. Hiçbirinin ismini dahi sormadan Seyyidi Ahmedî Kebir Hz.'ni tanıyan var mı içinde, der.

4. Garip Hafız'ın kerametini gören Cemal Hafız evliya olduğuna inanır.

83. Garip Hafız (Dönen Dede-İbrahim Hakkı) (II)

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Garip Hafız Samsun'a (130 km.) gidip Büyük Cami'de namaz kılmayı çok severmiş. Gümüş'ten kalkan minibüs, erken gelip yerine oturmadığı için Garip Hafız'a kızar ve onu almadan gider.

2. Minibüs Çakallı'ya (95 km.) geldiğinde bakarlar ki Garip Hafız minibüsün 15-20 m. Önünde gidiyor. Minibüs durduğunda bakarlar ki hoca yok.

3. Minibüs ne kadar gaza bassa da Garip Hafız'ı geçemez. Samsuna vardıklarında ne zaman geldin hocam diye sorarlar. O da beraber, peşpeşe geldik ya der.

4. Garip Hafız geri dönerken de tüm ısrarlara rağmen benim arabada yerim yok der ve arabaya binmez. Döndüklerinde bakarlar ki Garip Hafız kendilerinden önce gelmiş. Hoca geçmiş olsun diyo. Yalnız herkes ne yaparsa onu biçer diyor.

84. Kurt Baba (I)

(Gümüshacıköy-Keçi/Eymir)

1. Eskiden beş metre kar yağmış. Kurt Baba kulübesinde sobanın başında otururken içeriye dilleri dışarda dört tane kurt girer.

2. Kurt Baba kurtlara buyrun der. Oturun deyince kurtlar oturur. Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. Siz de hoş geldiniz, siz de şuraya oturun der Kurt Baba.

3. Kurt Baba bunları size vurdurmam, bunlar bana Allah'ın lütfu, onlar beni koruyor, size de karnınız açsa işte ekmek der ve kızartır verir.

4. Kurt Baba ağustosun sıcaklığında bunlar bana hizmet ediyor mu diye kurtları çağırır. Kurtlar hemen gelirler ve Kurt Baba'ya yardım ederler.

85. Kurt Baba (II)

(Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir)

1. Avcılar avlanmak için ormana girerler ve bir sürü kurtla karşılaşır. Bu kurtları vurmaya kalkarlar.

2. Eymir ile Keçi köylerinin arasında sadece bir ev vardır. Avcılardan kaçan kurtlar bu evin önüne gelirler ve uzun boylu birisiyle karşılaşır. Bu adam onları kulübeye alır, avcılar hiçbir şekilde içeriye giremezler.

3. Bundan sonrada bu kişinin kurtlar ile beraber yaşadığı ve aç kalan kurtların bizzat bu eve geldiği, avcılardan kaçan kurtların bu eve geldiği görülür.

4. Ölümünden sonra da kurtlarla içli dışlı olduğu için bu kişiye Kurt Baba denilmiştir.

5. Şu anda bu kişinin Keçiköy'de tekkesi vardır, Kurt Baba tekkesi.

86. Kurt Baba (III)

(Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir)

1. Adamlar birisi helal diğeri hırsızlık malı iki koyun keserler kurban olarak.

2. Oraya gelen gerçek bir dede bu kurbanlar helal mi haram mı diye sorar. Gerçek dediklerinde şimdi anlarlar diyerek kurtlarını çağırır.

3. Kurtlar, hırsızlık malı olan kurbanı yemezler diğeri halis kurbanın etinden yerler.

87. Kurt Baba (IV)

(Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir)

1. Eskiden bir derviş peşinde kurtlarla beraber gezermiş. İhtiyarlayınca türbesinin olduğu yere gelmiş ve benim mezarımı buraya kazın demiş.

2. Kurt Baba gece ölür. İnsanlar gelir bakarlar ki kurtlar Kurt Baba'nın başında beklemektedir.

88. Serçoban (I)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Asker savaşa giderken Kapıkaya civarında bir çobana rastlar. Komutan yanındaki subayı yollayarak bize bir yemek verebilir mi, diye sordurur. Subay dağ başındaki bir çoban bu kadar askeri nasıl doyursun der.

2. Çoban subaya sen git, sofranızı serin bekleyin, ben geliyorum der. Hemen bir davar (küçükbaş hayvan) keser. Bir küçük kazan et pişirir yanına da bir küçük kazan pilav pişirir.

3. Durumu gören askerler bu kadarcık yemek kime yetecek derler.

4. Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar.

89. Serçoban (II)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Kayabaşının oralarda bir tabur asker gelir. Çoban, "Komutanım, asker aç, askeri doyurayım." der. Komutan inanmaz ve neyle doyuracaksın, diye sorar.

2. Çoban ısrarını üç dört kez tekrarlayınca "Ser Çoban" der. Çobanın adı da Serçoban kalır.

3. Serçoban, erzakını askerin önüne açar. Asker yedikten sonra erzak bitmez daha da artar.

90. Serçoban (III)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Sürünün içerisinde davarın (koyun) biri kaçır. Serçoban koyunun peşinde tepeyi yedi kez dolandır. Ağzından hiç kötü söz çıkmaz.

2. Koyunu yakalayan Serçoban gözlerinden öper, "Ey mübarek. Bu kadar koşmasaydın da kendini de beni de yormasaydın." der ve ikisi birden orada vefat eder.

3. Serçoban kendi mezarını kendisi kazar.

4. Allah tarafından davarlarının hepsi ağaca dönüşmüş.

91. Serçoban (IV)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Serçoban hayvanlarını güderken sürünün içerisinde bir koyunu kaçar.
2. Serçoban koyunun peşinden Karasenir köyünden hayvanlarını otlatıldığı tepeyi yedi kez döner.
3. Koyunu yakalayan Serçoban “Ya mübarek... “Beni de yordun, kendini de yordun. Yazık değil mi canımıza.” der ve ikisi birlikte vefat eder.
4. Serçoban ölünce koyunları da sakız ağacına dönüşür.

92. Serçoban (V)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Amasya’da yatan İğneci Baba (Mesçi Baba), Karaçayır’da yatan Hüseyin Dede (Çığırgan Dede) ve Kayabaşı’nda yatan Serçoban Dede üçü kardeşlerdir.
2. Serçoban sütü mendile koyar Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürür.
3. Bu sırada dükkana gelen kadın peçesini açınca Serçoban’ın hâli bozulur. Kadın ayakkabı ölçüsü için ayağını uzattığında ayağının topuğu görünür. Duvardaki süt damlamaya başlar.
4. İğneci Baba, kardeşine sütün damlıyor, kendine gel deyince Serçoban hatasını anlar ve ayılır.
5. İğneci Baba, kardeşine “Dağda yetişmeli değil, erkeksen burada yetişmeli. Günde kaç tane kadın gidip geliyor buraya.” der.

93. İğneci Baba, Serçoban, Kocacık Baba

(Amasya-Kapıkaya)

1. İğneci Baba, Kocacık Baba ve Serçoban üç kardeşlerdir. İğneci Baba ayakkabıcı, Serçoban ve Kocacık baba da çobandır.
2. Serçoban ve Kocacık Baba sütü mendile koyup çatmaya asarlar ve Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürler. Sütü duvara bez mendil içinde asarlar.
3. Dükkana bir bayan gelir ve ayakkabı ölçüsü vermek için ayağını uzattığında topuğu görünür. Serçoban kadına kötü gözle bakar. Bu sırada bezdeki süt yukarıdan damlamaya başlar.

4. İğneci Baba, “Serçoban’a kendine gel, dağ başında yetişmiyüksin, Amasya’nın ortasında yetişeceksin.” der.
5. Abisinin uyarısıyla Serçoban kendisine gelir ve süt damlamayı bırakır.
6. Serçoban bir daha Amasya’ya ayak basmamaya yemin eder. Karasenir’de ereceğini, yetişeceğini ve orada öleceğini söyleyerek gider.

94. İğneci Baba, Serçoban, Çal Baba

(Amasya-Sarayözü)

1. İğneci Baba, Çal Baba ve Serçoban üçü kardeştir. İki kardeş bizim abimiz İğneci Baba mesçilik yapıyor. Biz gidelim onu görelim, ziyaret edelim derler.
2. Çal Baba ve Serçoban birer mendile sütünü sağar. İkiyi yağlık ile giderler abilerini ziyarete giderler.
3. İğneci Baba dağda yetişmek nasıl, Amasya’da yetişmek nasıl diye kardeşlerine göstermek ister ve hanımını çağırarak ayak ölçüsünü alır. Çal Baba ve Serçoban’ın getirdiği sütler damlamaya başlar.
4. İğneci Baba, “Sütleriniz niye damlıyor, bir kadının topuğunu görünce bu hale geldiniz, dağ başında herkes yetişir, Önemli olan burada yetişmek unutmayın bunu.” der.
5. Çal Baba kendi evine döner ve orda kalır ve İğneci Baba’da Kayabaşı’na gelir ve orda kalır.

95. Şeyh Sadi (I)

(Amasya-Sarımeşe)

1. Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser, ve pişirir; fakat kemiğini kırmayın diye uyarır.
2. Askerler bu kadar insana senin kuzun yeter mi diye inanmazlar.
3. Şeyh Sadi siz besmele çekin kuzu da yeter pilav da der. Herkes yer ve karnını doyurur. Bu yüzden oraya hâlâ Paşa Pınarı derler.
4. Askerin biri merakından kuzunun bacağına kırar. Şeyh Sadi yemekten sonra sofrada okuyunca kuzu yeniden canlanır; fakat kuzu aksamaktadır.
5. Herkes yemek yerken birinin kuzunun bacağına kırdığını anlar.

96. Şeyh Sadi (II)

(Amasya- Şeyh Sadi)

1. Uzun boylu, cübbeli bir adam Şeyh Sadi'ye gelerek benim çok ağrım var der.
2. Şeyh Sadi, adamı yatırır ve eğer rüyada beni görürsen iyileşir kalkar gidersen ama beni görmezsen ağrın, sancın devam eder, der.
3. Adam sabah kalkar ki hiçbir ağrısı sızısı kalmamış.

97. Şeyh Sadi (III)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Şeyh Sadi medresede ders verirken haramiler köye baskın yapmaya gelirler. Gedikardı mevkiine gelince Allah tarafından her yer zifiri karanlık olur.
2. Bu durumdan haberdar olan kırk tabur asker Şeyh Sadi'ye haber gönderir "Seni korumaya geliyoruz." der.
3. Gitmek için havanın açılmasını bekleyen askerler Şeyh Sadi'ye kırk bin tane atımızı ve bizi neyle doyuracaksın, diye sorar.
4. Şeyh Sadi siz merak etmeyin, ben sizi de doyururum atlarınızı da der ve gider. Küçük bir kazanla bulgur pilavı yapar. Kaç gün kaldılarsa o küçük kazandaki pilav bütün askerlere yeter. Kırk bin atı da kendi eliyle küçük bir torbadan çıkardığı yemle besler.

98. Şeyh Sadi (IV)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Şeyh Sadi gidenim viran olsun gelenim mamur olsun diye beddua eder.
2. Köyden ayrılan senede bir kez ziyaret etmelidir. Bir iki sülale ziyaretine gelmez. Bu sebeple soyları kaybolup gitmiştir.

99. Piri Baba (I)

(Merzifon-Kayabaşı)

1. Piri Baba, Koyun Baba ve Gani Baba üç kardeşirler ve Erarşlan yakınlarında yaşarlar. Piri Baba ayakkabıcı, Koyun Baba da çobandır.

2. Koyun Baba abisine mendille süt getirir, süt damlamaz. Piri Baba dükkana gelen bir kadının ayakkabısını boyarken kadının bacağı açılır. Koyun Baba kadına meyil verir. Süt mendilden damlamaya başlar.

3. Sütün damladığını gören Piri Baba kardeşine “Kardeş kendine gel, dağda yetişmemeli böyle yerde yetişmeli.” diye nasihat eder.

4. Koyun Baba hemen kendine gelir, süt damlamayı keser.

100. Piri Baba (II)

(Merzifon)

1. Piri Baba, Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba dördü kardeşler. Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba çobandır Piri Baba ise ayakkabıcı.

2. Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba katık torbası gibi bir şeye süt koyar, onu götürürler, Piri Baba'nın dükkânına asarlar. Kendi aralarında sohbet ederken babalardan biri Piri Baba'ya sen burda kadınların bacaklarına bakarsın der.

3. Piri Baba'ya söylenen suçlamalar ile duvardaki bezde asılı süt damlamaya başlar.

4. Süt damlamaya başlayınca Piri Baba “İşte sizin getirdiğiniz süt bu kadar, şimdi bitecek. Siz kendi sütünüzü kötüye yordunuz. Benim öyle bi şey aklıma gelmiyor. Fakat sizin için de kötü düşündüğünüz için için için getirdiği hediye akıyo.” der.

101. Piri Baba (III)

(Merzifon)

1. Piri Baba çarşı içindeki hamamda hem erkeklere hem de kadınlara tellaklık yapar.

2. Padişah durumu öğrenince hamama gelir ve “Sen üstün kişilerin hanımlarına tellaklık yapıyormuşsun.” der. Böyle deyince Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. “Bunu sarayına götür, orada hamur olacak. Onu yediğinde önünde kimse duramayacak.” der.

3. Piri Baba padişaha mermeri verdikten sonra duvardan geçerek gider. Padişah bu durumu görünce Piri Baba'nın veli bir kişi olduğunu anlar.

4. Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı'nın Avupa zaferleri ondan sonra başlamıştır.

102. Çatalçam Evliyası

(Amasya-Eliktekke)

1. Çatalçam evliyası geyikleri sağır. Kardeşini ziyaret etmek ister. Sağdığı sütü zembille (Hasırdan örülmüş kulplu torba) götürüp kardeşinin dükkanına asar.
2. Kardeşi bir kadının ayakkabısını tamir ederken Çatalçam evliyasının gözü kadının ayağının topuğuna ilişir ve duvardaki zembilden süt damlamaya başlar.
3. Kunduracı, Çatalçam evliyasına “Kendine gel kardeşim, burası dağ başı değil. İşte böyle yerde kendini dene.” der. Çatalçam evliyası silkelenir, kendine gelir. Süt damlamayı keser.

103. Pir İlyas Dede (I)

(Taşova-Esençay)

1. Bir adam vakti zamanında Ziyaret'ten hacca gider. Parasını çaldığı için ağlamaktadır. Durumu gören bir kişi ağlamasının sebebini ve nereli olduğunu sorar. Adam anlatır ve Amasyalı olduğunu söyler.
2. Adam, “*Amasyalı Hacı İlyas her hafta (Mescid-i Nebevî) Cuma namazı kılmaya buraya gelir. Sen bu caminin yanında bekle üç defa Hacı İlyas diye bağır o seni bulur*”, der. Ona böyle yapmasını söyleyen adam da zaten mübarek bir zatmış zaten sakallı falan.
3. Adam söylenileni yapınca hazret “Hayrola, neden beni çağırıyorsun.” der. Sebebini açıklayınca işin acele değilse namazdan sonra ben seni götürürüm der ve birlikte namazlarını kılarlar.
4. Pir İlyas adama gözlerini kapat der. Gözünü yumar tam Pirlerin tepesinin oraya (Ziyaret Kasabasının üstündeki tepeye...) varırlar. Adam duruma şaşırınca hazret “Sen orasını karıştırma. Çünkü ben her Cuma namazını orada kılıp geliyorum.” der.

104. Pir İlyas Dede (II)

(Taşova-Esençay)

1. Pir İlyas Dede öldüğünde cenazesinin yıkandığı teneşirin ayağı kımıldamaktadır. Herkes şimdi cenaze yere düşecek diye telaşlanır.
2. Pir İlyas Dede'nin evliya olduğuna o zamana kadar pek inanılmazmış.
3. Cenaze yere düşecekken teneşirde ölmüş bir halde yatan Pir İlyas teneşirin ayağını tutar. Böylece herkes onun veli bir kişi olduğunu anlar.

4. Pir İlyas'a hacı denmesinin sebebi her hafta Cuma namazlarını Mekke'de kılmasındandır.

105. Kamalı Mehmet Efendi

(Taşova-Esençay)

1. Kamalı Mehmet Efendi ve Pir İlyas Çilehane'de medrese hocalığı yaparlar. İnsanların çocuklarıyla beraber cinlerin çocuklarını da okuturlar.

2. Cinlerin çocuklarından biri yılan suretinde gezen insanların çocukları tarafından öldürülür.

3. Ölen cin çocuğun ailesi davacı olur. Kamalı Mehmet Efendi mahkeme kurar. Çocuğun yılan suretinde olduğu için öldürüldüğünü dolayısıyla muzır hayvanın öldürülebileceğini söyleyerek davayı bitirir.

106. Ali Pircivan

(Gümüşhacıköy-Sarayözü)

1. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına katılan bir uçağın havada yakıtı biter.

2. Ali Pircivan havadaki uçağa binerek onu havaalanına indirir.

3. Ali Pircivan'a ismini Hz. Ali verir. Bir civanım der. Kıymetli anlamında.

107. Şeyh Mustafa

(Suluova-Dereköy)

1. Horasan'dan Anadolu'ya İslamiyet'i yaymak için gelen dervişlerden olan Şeyh Mustafa Gani Baba'nın müritlerindedir. Peygamberimizle cihat yaparak 19. Göbek olarak gelirler.

2. Gani Baba'ya Horasan'dan gönderirken "Orası biraz zahmetli olacak ama senin ziyaretçin bol olacak." Denmiştir.

3. Bunlar iki kardeş olup (Şeyh Mustafa ve Seyit Kâhya Hazretleri) Akdağ'ın o tarafta Çift Kapı Yaylası'nda senede bir kere toplanıp zikir çekerler, sohbet ederler ve cihatları tartışırlarmış.

4. Şeyh Mustafa ve Seyyid Ahmedî Kebir Çift Kapı Yaylası'na giderken Akdağ'da acıkırlar. Çantalarındaki bir somun ekmeği yiyince susamışlar. Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar.

5. Ellerinin izi kayada duruyor. Gidenler onu mühür olarak görüyorlar. Kaya ayrılıyor ve kömüştür gövdesi kadar su çıkıyor. O seneden bu seneye dereotu hala orada bitiyor. Her sene 7-9 Mayıs arası oraya kurban kesilir. Kurban kesilmezse suyun kaybolacağı inancı hâkimdir.

6. Gelirken Şeyh Mustafa suyu ben götüreceğim der ve dağdan taştan kılıcını sürüyerek getirir. Birkaç sene evveline kadar köyün suyu toprak arkından gelir. 2001 yılında su kesilir. Hiçbir kuvvet suyu getiremez. Ne oldu bilinmez ama köy halkı evliyanın üstünü yaptırır, bakım yaptırırlar. Çok yalvarır, kurbanlar keserler. Rabbim sularımı geri verir. 2001'e kadar da köyde suyun kesildiğini kimse görmemiş.

7. Seyit Yâhya hazretleri bu suyu Kağala'ya götürmek isteyince iki kardeş arasında anlaşmazlık çıkar. İki kardeş ağabeyleri Seyyid Ahmedî Kebir'in yanına gider durumu anlatırlar. Seyyid Ahmedî Kebir ben sizin suyunuzu ikiye böldüm der ve kardeşleri gönderir.

8. Şeyh Mustafa'nın çok ziyaretçisi vardır. Baş ağrıyan, elinde yara çıkan, evinde geçim sorunu olan, kanser olan, çocuğu olmayan gelir. Her şeye gelirler.

108. Cendere Evliyası (I)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Yolun üst tarafında evliyanın mezarının olduğu düşünülen, üzerine türbe yapılmamış yer bulunur. Burada akan su evliyaya bağlıdır.

2. Savaş zamanlarında evliyanın suyu kesilir. 1974 Kıbrıs savaşında da bu su tamamen kurur.

3. Evliya harbe gitmektedir. Harp alanında Türk askerinin, Müslüman askerinin su ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak bu suyun o bölgeye çekildiği rivayet edilir.

109. Cendere Evliyası (II)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. Daha sonra o otlar yakılır. Cevheri temrenin üzerine sürülür. Yara iyileşir.

2. Cendere evliyası zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından bu keserek yakılan ot ile beraber çıkar.

3. Cendere evliyası “Bana gelen bu otu yakacak, ne isterse Allah tarafından iyi olacak.” der.

110. Ergonaş Baba

(Taşova-Şahinler-Kuşuf)

1. Uluköy halkı çam ağacını sallayıp armut düş armut düş demişler. (Olmayacak işler yapmışlar)

2. Ergonaş Baba da onlara “Taş kesilin, yerliğiniz olmasın, yerli durmasın buranın.” diye beddua etmiş.

3. Evliyanın bedduasından dolayı Uluköy’ün yerlisi kalmıyor. Göç edip gidiyorlar. Kalanlar da fakir olurmuş dışarıdan gelenler zengin olurmuş.

4. Kuşuf Köyü de Kuş Baba evliyasının kerametiyle bereketliymiş ve az parayla geçinilirmiş.

111. Ergonaş Baba (II)

(Amasya-Yassıçal)

1. Ergonaş Baba Horasan’dan Efte (Sarımese) köyüne gelir. Efteliler Baba’yı rahatsız ederler. Baba da köyü terk eder.

2. Ergonaş Baba Eftelilere “Zengininiz yedi sene rahat görsün” diye beddua eder.

3. Bugün efteliler zengin olmaz. Efteliler zengin olamamalarının sebebi velinin bedduasıdır.

4. Yenice’ye gittiğinde köyde kimseyi bulamayan ve köylülerin yeşil yaprak toplamaya gittiğini öğrenen Ergonaş Baba onlara beddua eder. “Dalınızda yaprak olmasın, başınızda saç kalmasın, hasret kalın.” der.

5. Bugün Yenice’de yerli halk kalmaz, gider bu yüzden. Yenicenin erkeklerinin başları kel olurmuş.

6. Ergonaş Baba’nın türbesine gelen felçli hastalar sabah namazına kadar bekleyip giderler. İyileştiklerinde de adaklarını getirerek türbede keserler.

112. Ergonaş Baba (III)

(Amasya-Yassıçal)

1. Ergonaş Baba Anadolu’ya geldiğinde Rumları İslâm’a davet eder.

2. Rumlar Müslümanları yok etmek için Yeşilirmak'ın önüne baraj kurarak suyunu biriktirirler. Ergonaş Baba kılıcıyla bu barajı yıkar. Tekrar yapmaya çalışılırsa da Ergonaş Baba'nın kerametiyle bunu başaramazlar.

3. Ergonaş Baba Rumları tekrar İslam'a davet eder. Kabul etmeyenlerle savaşır ve bölgeyi Türkleştirir, İslamlaştırır.

113. Ergonaş Baba (IV)

(Amasya-Yassıçal)

1. Ergonaş Baba Yassıçal'a geldiğinde köy halkı harman kaldırmaktadır. Köy halkına rüzgâr satıyorum der.

2. Ergonaş Baba'ya sadece bir kişi inanır. İnanan kişinin harmanında Ergonaş Baba rüzgâr estirerek kerametini gösterir. Ürünler saplarından ayrılır.

114. Ergonaş Baba (V)

(Amasya-Yassıçal)

1. Askerler savaşa giderken Ergonaş Baba'ya denk gelirler. Karınları açtır ve Baba'dan yemek isterler. Büyük bir ordudur.

2. Ergonaş Baba küçük bir kazanla bulgur pilavı yapıp getirir.

3. Askerler bu kadar yemekle nasıl doyuracaksınız bizi, der ve inanmazlar. Ergonaş baba siz yiyecek yetmezse çaresine bakarız der.

4. Küçük kazandaki pilav bütün askeri doyurur yine de bitmez.

5. Komutan Baba'nın adını oraya konup da kendilerine aş verdiği için Er-gon-aş koyarlar.

115. Erenler

(Amasya-Yolyanı)

1. Erenler evliyası (kadın evliya) geyik sağarken Çakır Ali adında bir adam ava çıkar. Erenler evliyası süt sağmaktadır ama Çakır Ali bu kadını evliya olduğu için göremez.

2. Geyiği görünce avsız kalırım endişesiyle ateş eder; ancak vuramaz. Geyik ürkünce kadının elindeki süt kovanı devrilir ve süt dökülür.

3. Erenler evliyası gözün kör olsun diye beddua eder. Çakır Ali köye gider ve gözleri kör olur.

4. Bu sebeple o bölgeden kimse ağaç getirmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler.

5. Büyükler Erenler evliyasının kabrinin üzerine çatı yapıp türbeye çevirmek istiyorlarmış ama çatıyı kabul etmez.

6. Hamile kadınlar buradan geçmezler. Çocukta bir sakatlık olduğuna inanırlar. Emine ablanın çocuğu Mehmet'in kolu yoktur. Nedeni ise annesi hamileyken o yoldan geçmiş. Kocasıyla oradan geçerken aklına gelmiş.

7. Evliyalar kimseye zarar vermek istemez.

116. Ukkâşe Sultan (Köşe Dede) (I)

(Merzifon-Hırka)

1. Ukkâşe Sultan Hz. Peygamber'in seraskeridir. Tebük seferinden gelirken Peygamberin kırbağı Ukkâşe Sultan'ın sırtına değmiştir. Peygamber vedasında hakkı olan alsın der. Ukkâşe Hz. Kırbağ hakkını ister. Peygamber kırbağını getirir. Ukkâşe Hz. Peygamberin sırtı açılınca iki omzunun arasındaki peygamberlik mührünü öper. Senin peygamberlik mührüne dokunanı cehennem ateşi yakmaz der. Hakkını helal eder.

2. Hz. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe Hz. ne git hırkayı bul der. Bu köyün adı ondan değişmiyor. Merzifon'a gelir ve hırkasını bulur. Hırkasını bulduğu yerin adı da Hırka olur.

3. Hz. Peygamber Ukkâşe Sultan'ın hırkasını bu tarafa atınca "Seni ziyaret etmeden hacca gelenin hacı kabul olmasa gerek." diye dua eder.

117. Ukkâşe Sultan (Köşe Dede) (II)

(Merzifon-Hırka)

1. Hırka köyüne at satmak için gelen bir adam köyde bir katırı görür ve çok beğenir. Getirdiği at ile takas yapar. Adam katır ile çift koşmak isterse de bir türlü başaramaz. Çünkü katır arabaya koşulsa da çifte gitmezmiş.

2. Adam çok sinirlenir ve Köşe Dede türbesine (Ukkâşe Hz.) "Sen burada yatıver emi Köşe Dede. Zabanın bu katır nasıl olsa arabıya 94ötürür diyo. Senin buradan mezerinin taşını toprağını alıp süpürüp götürüp atacam. Bu arbi daha getmesin." diye serzenişte bulunur.

3. Ertesi gün çift koşmaya gittiklerinde katırın düzeldiğini görürler. Bu olaydan sonra katır hiç sıkıntı çıkarmadan sürekli çift koşar.

118. Ukkaşe Sultan (Köşe Dede) (III)

(Merzifon-Hırka)

1. Kadın hamileyken yasağa rağmen Ukkaşe Sultan türbesine girer.
2. Kadının eşarbından saçını dışarıya çıkar. Saçını eliyle geriye doğru düzeltir.
3. Kadının çocuğu doğduğunda saçının eşarbından çıktığı yerde aynı eliyle düzelttiği gibi geriye doğru bir nişan kalmıştır.
4. Eve gelen misafir çocuğun saçındaki nişanı fark eder ve nereden olduğunu öğrenince “Sen hiç korkma. Havada ve karada sana bir şey olmaz ama suya fazla yaklaşma. Böyle bir himmet edermiş oradaki mübarek. Havada ve karada himmeti dokunur ama suya yaklaşma.” der.

119. Koca Baba

(Amasya-Efte {Sarimeşe})

1. Türk askeri 1954'te Kore harbinde iken çember içerisine alınır. Komutanları son bir mücadele için süngü takma emri verir. Süngü takan askerler nasıl olduğunu anlamasalar da süngülerle Kore askerlerini teslim alırlar.
2. Koca Baba askerin Kore'de düştüğü durumu görmüş ve Kore'ye Sarimeşe köyünün yaylasından top atar. Top giderken öküzün yaylada böğürdüğü gibi böğerür.

120. Seyyid Vakkas (I)

(Amasya-Küçükkızılca)

1. Eski Kızılca köyünden birisi türbe olduğunu bilmesine rağmen Seyyid Vakkas'ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür.
2. Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. Seyyid Vakkas keramet gösterir.

121. Seyyid Vakkas (II)

(Amasya-Küçükkızılca)

1. Seyyid Vakkas'ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur.
2. Seyyid Vakkas'ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler, tövbe ederler. Ancak o zaman kapı tekrar görünür.
3. Seyyid Vakkas türbesini üstünü kapattırmaz.
4. Ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler.

122. Şeyh Abdal Mehmed Efendi

(Taşova-Şeyhli)

1. Şeyh Abdal Mehmed Efendi Erbaa'dan Karlık'a gelir. Karlık'tan Serçeler'e gelir. Serçelerden geçerken atının bacağı kırılır. Bu sebeple oraya sakat at denilir. Oranın adı şimdi Sakatat Mahallesidir.
2. Alan'a gelirken kadar yolda Ramazan'a denk gelir ve orucunu orada tutar. Oranın adı da Oruç Gazi olur.
3. Şeyh Abdal Mehmed Efendi Alan mahallesinde bayram yapar. Bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar oradan Şeyhli köyü camiinin yanına düşer. Şimdi türbesi oradadır. Orada yatmaktadır.
4. Bunlar yedi kardeştir. Şeyh Mehmed Abdal, Gül abdal (Ladik), Gara Abdal (Ladik), Nurettin Alparslan, Hacı Ali, yedi gardaş bunlar. Horasan'dan gelirler.

123. Şeyh Abdal Mehmed Efendi (II)

(Taşova-Şeyhli)

1. Askerler savaşa giderken Şeyhliden geçerler. Karınları aç olduğu için Şeyh Mehmed Abdal'dan kendileri ve atları için yemek isterler.
2. Şeyh Mehmed Abdal küçük bir çuvala saman koyar, küçük bir kazanla da yemek getirir.
3. Askerler bu kadarcık yemekle asker ve atlar nasıl doysun derler. Şeyh Mehmed siz yiyin çaresine bakarız der.

4. Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez.

124. Kul Fakr (Fakir)

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Gence (Keçi) Köyü'nde Kul Fakir ve Kul Hüseyin, Gümüş'te de Garip Hafız (Dönen Dede) vardır.

2. Kul Fakir eskiden çok zengindir. Güz mevsimlerinde insanlara keçi dağıtır. Garip Hafız'ın babası (Osman) çok fakirdir ama Kul Fakir Alevi Osman Sünni'dir. Birisi Osman'a sen de gidip bir keçi alsana der. Yalnız adım Osman deme Ali de, diye tembih eder.

3. Osman Kul Fakir'in cemaline bakar ve "Ben bu adama yalan söylemeyim" der. Adını sorunca Osman der. Kul Fakir "Ada bakma tada bak. Olsun." der ve bir keçi verir. Giderken de Keçi köyünde Kul Hüseyin'in yanına uğra bir keçi de o versin sana der.

4. Osman keçileri alır götürür. Sağar sütünü içer, keser etinden yer. Bir süre sonra Garip Hafız doğar. Hafız olarak kalır. (Garip Hafız'ın doğum ve Hafız olma sebebi olarak Kul Fakir ile Kul Hüseyin'in verdiği keçiler görülür.)

125. Sırıklı Dede (I)

(Gümüşhacıköy-Sarayözü)

1. Gümüş tepelerinde Kara Mağara'da bir ışık yanıp söner. Çok zengin olan ağa durumu merak edip kim var orda diye bakmaya gönderir. Giderler bembeyaz sakallı güzel bir dedeyle karşılaşır. Ağanın davetini iletince ben sonra gelirim der adamları gönderir.

2. Dede eşeğiyle gelir. Ağa benim için çalışır mısın der. Dede de ben sadece kömüşlerini güderim, karnımı doyursan yeter, der.

3. Kömüşlerden beş kilo süt veren on kiloya çıkartır. Ağa da iyi adamdır. Dedenin hakkını her sene ayırır.

4. Dede başkasının elinden bi şey yemez. Yemeğini sadece ağanın karısını verir. Onu gelini olarak görür ama ana der. Bir gün kadını çağırır ve "Ben yarın gidiyorum, kocan çizgiyi aştı, zinaya başladı. Bu malınız erir gider." der. Dede gittikten sonra ağa iflas eder.

126. Sırlıklı Dede (II)

(Gümüşhacıköy-Sarayözü)

1. Sarayözü'ne gidip de türbeye selam vermeden Sırlıklı Dede'ye bir Fatıha okumandan geçilirse eve götürülen odunlar kendiliğinden tutuşmaya başlar.

2. Adamın birisi Sırlıklı Dede'nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. Köyden birisi odunları keser gece tutuşunca geri götürür. Başka birisi "Ben getirecem odunları." der. Odunları getirir, yakar. O odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. O odunları alıp geri götürür. Başka bir adam oradan odunu keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur. Adama iftira atıp hapse atarlar. O odunları getiremez.

3. Sırlıklı Dede Sarayözü halkına beddua eder. "Hey milletim şu ormana doyum olmaz. Şu toprağa doyum olmaz. Şu otunuza doyum olmaz. Aileniz, kendiniz, insanların babayiğit olun. Siz hiç ne bu toprağa ne bu ormana sahip çıkmıyorsunuz. Yatıra da sahip çıkmıyorsunuz. Malınız çok olsun, paranız çok olsun. Şehire gidin, gelirken cebiniz boş olsun." der.

4. Bugün Sırlıklı Dede'nin bedduasından dolayı Sarayözü'nün köy halkının malı çok olur. Ürünü Gümüşhacıköy'e götürür satar. Parayı Gümüşhacıköy'de yer geri götüremez.

127. Sığırcık Molla

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Amasya boğazından Gümüş'e doğru ovaya çekirge sürüsü gelir. Öyle bir sürü ki binlerce, saymakla tükenmez. O kadar kalabalık ki güneşi bile keserler. Halk yardım almak için Mehmet Hoca'ya gidelim der. Mehmet Hoca "Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum." der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder.

2. Çekirge sürüsü dalar, ağzı burnu kovalara girip yıkanır, geri döner. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. Hocanın adı da Sığırcık Molla kalır. Türbesi Gümüş'te.

3. Hıdırlık Dede'nin, Sığırcık Molla'nın, Sinan Hoca'nın kabirlerinin etrafındaki ağaçlar kesilmez. Kesilen ağaçları geri götürmek zorunda kalırlar.

128. Çeltek Baba

(Taşova-Esençay)

1. Çeltek Baba Esençay'a yerleşir ve orada vefat eder. Halk kerametini görür.
2. Kıbrıs Savaşı'nda onun başına devamlı su konulur abdest alsın diye. O suyun bittiği söylenir. Velinin savaşa gidip gelip o suyu içtiği ve abdest aldığı söylenir.
3. Mübarek bir zattır. Onun duasının kabul olduğu söylenir. Çoğu zaman hastalar gelir. Onun yüzü gözü hürmetine Allah'a dua ederler. Onun büyük bir zat olduğunu düşünerek türbesine giderler.

129. Yusuf Hoca

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Hacı Salih Efendi hacca gider. Hac dönüşünde parasını çaldırıp, parasız kalır. Oradaki bir adam "Filanca camideki Yusuf Hoca'ya gideceksin, benim durumum bu diyeceksin. O seni götürür. Yalnız biraz inattır hoca. Cübbesine sarıldın mı salma, kapsa da salma." der.
2. Adam sabah namazına gider, halk çıktıktan sonra hoca çıkarmış. Hocanın cübbesine sarılır. Hoca sağa sola sallar. Hacı Efendi derdin ne diye sorar. Adam da durumu anlatır.
3. Yusuf Hoca Üzerindeki giysisini adamın başına örter. Adam gözünü açar ki Karga pınarı denilen (Gümüş'e yakın bir yerde) yerde kendini bulur.
4. Yusuf Hoca adama "Gideceksin Sinan Hocanın sırtına hafif vuracaksın, Yusuf Hocanın selamı var diyeceksin" der. Adam evine gitmeden Sinan Hocanın sırtına vurur. "Hocam Yusuf Hocanın selamı var" der. Sinan Hoca da "Hay kerata, Karga pınarına kadar geldi de yüz metre buraya gelemiyor muydu" diye söylenir.

130. Sinan Hoca

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Hacı Mehmet Efendi zengin olduğu için ikici kez hacca gider. Hacca giderken Sinan Hocaya uğrar. Sinan Hoca " Gittiğinde Yusuf Hoca'yı bul, selamımı söyle." der. Gittiğinde Yusuf Hoca'yı bulur ve selamımı söyler. Yusuf Hoca giderken bana uğra der.

2. Hacı Mehmet Efendi hac bitip de döneceği sırada Yusuf Hocanın yanına gider “Ben gidiyorum bir arzunuz, isteğiniz var mı?” der. Yusuf Hoca da “Şu iki seccadeyi Sinan Hocaya verirsin” der Mehmet Efendiye.

3. Mehmet Efendi Döndüğünde hanımı, gelini, çocukları karşılayıp ne getirdiğini sorarlar. Ailesi Sinan Hoca’ya da acem dokuması, ipek iki tane seccade getirdiğini öğrenince ona herkes götürüyor, birisi bizde kalsın der. Mehmet Efendi onların sözünü dinler ve seccadenin birini alır.

4. Bir süre sonra zezem suyunu alıp Sinan Hocanın yanına gider. “Yusuf Hocanın selamı var, bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor.” der. Sinan hoca oturur, duvara üç defa vurur.” Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?” der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. Mehmet Efendi, hocam kusura bakmayın der. Koşup getireyim diyerek seccadeyi teslim eder.

131. Topçam Dede

(Mecitözü-Dağsaray)

1. Ordu Dağsaray geldiğinde bir değirmene rastlar. Komutan değirmenciye askerime yemek kavuştur der. Çörek yap, külleme yap der.

2. Topçam Dede küllemeleri yapı getirir. Komutan bu yetmez der. Topçam Dede bunu yiyin yetmezse ben yine yaparım der.

3. Askerlerin hepsi doyduğu gibi bu yiyecekten yiyenler üç gün yemek yemezler.

4. Komutan bana şu adamı bulun der. Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. Topçam Dede ortadan kaybolur. Değirmen de ortadan kaybolur.

132. Pir Hamdullah

(Gümüşhacıköy-Alıcık)

1. Pir Hamdullah Sarayözü’ne geldiğinde küçük bir araziye çevirir ve yerleşir. Sarayözü halkı Pir Hamdullah’ı orada istemezler. Git derler.

2. Pir Hamdullah o zaman ben Ankara’ya gidiyorum diyerek yanan, kızgın sobanın üstüne oturur fakat yanmaz.

133. Kuş Baba (I)

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Kuş Baba'nın türbesi eskiden sadece bir çit ile çevrilidir.
2. Köy halkından birisi öküzünü yıkamak için çite bağlar. Sabah geldiklerinde öküzlerin boynuzlarının aşağıya eğildiğini görürler.
3. Evliyanın kudretini anlayan köy halkı kabrin etrafını beton duvarla çevirir.

134. Kuş Baba (II)

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. Herkes duasını yapar. Sapasağlam geri gelirler.
2. Düşmanlar bütün köyleri yakarlar ama bu türbenin, mübareğin sayesinde Kuşuf köyüne giremezler.
3. Kuş Baba Cihan Harbi'nde ve Kore Harbi'nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. Giderken sesini duyarlar.

135. Kılıç Dede

(Merzifon)

1. Belediye Kılıç Dede'nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. Kepçe kabri kaldırmaya çalışırken kepçenin ucu kırılır.
2. Bu olay sonrasında belediye kabri kaldırmaktan vazgeçer.

136. Fevzi Baba

(Merzifon)

1. Fevzi Baba yanan fırına girer ve fırında yanmaz.
2. Fevzi Baba Mürşid-i Kamil bir kişidir ve talebeleri vardır. Hasan Gicesefası onun halkasında yetişmiştir.

137. Çamlıca Dede (I)

(Hamamözü-Çayköy)

1. Çayköy'de cem yapılırken kadınlar ceme gitmek isterler; ancak çocuklarını nereye bırakacaklarını bilemezler. Çocukları Çamlıca Dede Türbesine bırakır ceme

giderler. Sabaha kadar da dönmezler. Kadınlar eğer bu evliya bizim yolumuzsa beklemesi lazım.

2. Sabah geldiklerinde çocukları nasıl yatırdılarsa o şekilde bulurlar. Bunun köyde şahitleri de vardır.

138. Çamlıca Dede (II)

(Hamamözü-Çayköy)

1. Çayköy’de bir adam Çamlıca Dede’nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. Yaşlı, bilgili kadınlar kesme yavrum, bunun sana zararı olur diyerek uyarırlarsa da fayda etmez. Bu bana ne edecek ki der. Adam pelit ağacını keser ve satar.

2. Bir düğünde gelin almaya giderken hiç olmayacak bir kaza olur. Araba devrilir. Kimseye bir şey olmaz, muhtar ölür.

139. Çamlıca Dede (III)

(Hamamözü-Çayköy)

1. Çamlıca Dede türbesinde her sene adak kurbanı kesilir. Kadının biri Damladere’den Çayköy’e adakların kesildiği zamanda türbe ziyaretine gider. Dönerken Çamlıca Dede’nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür.

2. Kadının kaynanası kızım alma, felç olursun der. Kadın deneyeyim bakalım bana ne edecek der.

3. Kadın bu olaydan sonra getirdiği odunlardan birini dahi ocağa koyamadan felç olur. Dört sene felç yatar ve ölür.

140. Çamlıca Dede (IV)

(Hamamözü-Çayköy)

1. Çamlıca Dede’nin kabri etrafındaki ağaçlar kesinlikle alınmaz. Eğer alınırsa evde kendiliğinden tutuşmaya başlar.

2. Köy halkından birisi Çamlıca Dede’nin kabri etrafındaki ağaçlardan birinin dallarını soyar. Adam hayli bir zaman felç yatar.

3. Çamlıca Dede uzun boylu, cübbeli birisidir. Arkasında bir tabur asker vardır.

141. amlıca Dede (V)

(Hamamözü-Çayköy)

1. Hamamözü'nden bir aile ayky'e bazı Şeyler satmak için götürürler. Yanlarında bir de komşularının kızı vardır. Kadın onlardan alışveriŐ yapar. Para sandığından parasını verir geri kalan paraları sandığa koyar. Yolcu edince geri döner ki sandıktaki para alınmıŐ.

2. Satıcılar Çamlıca Dede Türbesine yaklaşınca komşularının kızı kadının parasını çaldığı için atlar olduğu yerden hareket etmez. Satıcı adam karısı ve komşularının kızına "Ben geceli gndzly her daim geliyom. Siz bu adamlara bi Şey ettiniz." der. Arabayı salar atları da başka yerden götürür.

3. Kadın akşam satıcıların evine gider. Kız çaldığı parayı iade eder.

142. Kandil Dede

(Hamamözü-Yemişen)

1. Adam yaylaya çıkınca Kandil Dede'nin türbesini görür. "Lan, bu gızılbaşların hiç aklı yok, burada yatır olur mu, buruya kim gel." der.

2. Türbenin kıyısından demlik büyüklüğünde bir taşı kopartır ve aşağı yuvarlar. Adamın karısı da Kandil Dede türbesinin bulunduğu seviyeden daha yüksekte karşıdaki dağda mandalarını otlatmaktadır. Yuvarlanan taş aşağıya doğru değil de yanlamasına ve hatta yukarıya doğru giderek balağın (manda yavrusu) kafasına vurur, balak ölür.

3. Adam akşam eve geldiğinde karısı durumu anlatır ve balağın kafasına çarpan taşı gösterir. Adam taşa bakar ki kendisinin türbenin kenarından kopartarak yuvarladığı taş. O zaman yaptığı hatayı anlar.

4. Bu tarafta hayvanlar kaldığı zaman hiçbir Şey olmaz. Evliya onları korur.

5. Hayvanlar hastalandığı zaman tavuk götürüp kesilir. Türbenin toprağından cevher getirilip hasta olan hayvana yedirilir. Hayvan Şifa bulur.

6. Kandil Baba denmesinin sebebi önceden gz gelip de davara teke salımı gelince, koçu salmadan önce oraya getirir bir cebrail (horoz) keserler (mum yakarlar). Ondan sonra koçu salarlar. Oraya giderler. Zarar ziyan olmasın, sağlıkla doğsun kuzular diye öyle yapılır. İnanç meselesi, tekkeye.

143. Pir İlyas

(Amasya)

1. Timur'un ordusu şehirlere girmeden önce âlimlere çok zor bazı sorular sorarlar. Eğer bilirlerse o şehre girmezler. Timur, Amasya'ya geldiğinde Pir İlyas onun hazırladığı çok zor soruları bilir ve Amasya'yı işgalden kurtarır.

2. Pir İlyas öldüğünde cenazesi bir bağda ağaçların altında yıkanırken ağacın bir dalı kırılıp aşağı düşer. Pir İlyas birden doğrulur ve dalı yakalayarak kenara koyar. Sonra tekrar geri uzanır. Cenazenin başındakiler hayretle bakakalırlar.

144. Avcılar ve Evliya

(Göynücek-Yassıkışla)

1. Evliya denilen yerde bir kulübe bulunur. Tipi bastırıldığında avcılar bu kulübeye sığınır. İçeride ateş yakarlar. Kulübede şeker bulurlar. Çayımız yok, bir de çay olsaydı derler.

2. Oradaki yarıda bulunan ermişin eli yatacın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. Avcılar bu çayı demleyerek içerler. Başka bir zaman da oraya içtikleri çaya karşılık olarak çay bırakırlar.

145. Karaağaç Dede (Garip Dede)

(Gümüştacıköy-Köseler)

1. Köyün üzerinde bir karaağaç evliyası vardır. İnsanlar orada mum yakıp dilek dilerler.

2. Köy heyeti karar alıp karaağacı keser ve satarlar.

3. O yıl büyük bir afet olur. 50-60 tane hayvan sele kapılır gider. Bütün ağaçları yerinden söker. Tarlalarda ekin bırakmaz.

146. Göynücek Evliyalari

(Göynücek)

1. Göynücek'in suları boldur. Harp olduğu zamanlarda o sular kaybolurlar. Suların hepsini (evliya) savaş zamanı cepheye götürür. Hangi harp olursa bütün sular kesilir.

147. Hacı Nadir (Nazır) Baba

(Gümüşhacıköy)

1. Vatandaşın birisi Hacı Nadir Baba türbesinden sarkan dalları kasten keser. Ertesi gün bacağı kırılır.
2. Evliya duta sahip çıkar, çevreye sahip çıkar, herkese sahip çıkar. Sana da sahip çıkıyor bu, şu durumda.
3. Hiçbir hamam çalışmaz, Hacı Nadir Baba'nın türbesindeki hamam çalışır. Şifalıdır... Ne kadar yorgun olunursa olunsan hamama gelen dimdik çıkar gider.

148. Kenan Baba (Gönen Baba, Konan Baba) (I)

(Gümüşhacıköy-Alıcık)

1. Eski Alıcık'tan insanlar Kenan Baba'nın yanına gitmek isterler ama suyu olmadığı için gidemediklerini söylerler. Bir hafta sonra gelirler ki Kenan Baba'nın olduğu yerde su patlamıştır.
2. Kenan Baba insanlara, "Yanıma gelin, sıkılıyorum." der. Eski Alıcıklılar gelmezler.
3. Kenan Baba ben sizi getirmesini bilirim der. Eski Alıcık'ta birdenbire yılanlar peyda olur. Her yerden çıkarlar. Kenan Baba insanları göç etmeye mecbur bırakır.
4. Askere gidenler Kenan Baba'nın türbesinden küçük bir taş alırlar ve askerlikleri süresince yanlarında taşırlar. Gelince de taşı yerine bırakırlar. Bu taşın koruyuculuğuna inanılır. Taş sayesinde köyden hiç şehit çıkmadığına inanılır.

149. Kenan Baba (Gönen Baba, Konan Baba) (II)

(Gümüşhacıköy-Alıcık)

1. Almanya'dan Alıcık tarafında gelen adam yolda bir kamyonu arkasından çarpar. Yetiş bu zamanın (evliyası, velisi), diyerek yardım ister.
2. Birden paltolu (cübbeli) birisi çıkar. Kamyonu iter, arabayı da takla attırarak dört tekerinin üstüne düşürür. Hiç kimsenin burnu kanamaz.
3. Evliyayı gören şoför, "Sana kim derler, ben seni nerde bulabilirim." der. Evliya, "Bana Kenan Baba derler. Ararsan Alıcık'ta bulursun." der.

150. Meczup Deli Azmi

(Gümüşhacıköy)

1. Deli azmi ne zaman öleceğini önceden bilir. Gider mezarına yatar. Halk mezarını üzerine tekke (türbe) yapar.
2. Bir tepede yangın çıkar. Deli azmi tepeye bakar ve “Yan tepe yan. Bir gün olacak donacan burda.” der. Bugün o tepenin etrafını baraj çevrelemiştir. Tepe Deli Azmi'nin dediğı gibi ortada kalır. Etrafı su içinde kalır.

151. Bardaklı Baba

(Hamamözü-Damladere)

1. Ordu Damladere'ye gelir. (Alevi-Sünni çatışmasından dolayı) Yiyip içtikten sonra akşam bütün köy ahalisini kar üstüne dışarıya atar. Birkaç kişinin ırzına geçilir, kadın ve çocuklar bir yere hapsedilir ve üzerleri tuğla, kerpiçle örülür. ırzına geçilen kadınlardan birisi çocuğunu kaybeder.
2. Çocuğunu kaybeden kadın sabah ölü çocuğıyla beraber Bardaklı Baba'ya gider. “Beni nasıl yaptılarsa onları benden daha beter et”, diye beddua eder.
3. Ordu giderken Kızılırmak deniz olur bin beş yüz askerden yüz iki yüz kişi kurtulur. Kurtulan kişilerin de elleri ve dilleri kırka bölünür. Bu yüzden kurtulmak için yöneldikleri dağa Kırkdilim dağı denir.
4. Kurtulan askerlerin kimisi hasta olur, kimisi şehit olur.

152. Meçhul Evliya

(Suluova-Dereköy)

1. Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın süründüğü yerden köye su gelir.
2. Mühendisler bugün bile dereden tepeden suyun nasıl geldiğini çözemezler.

153. Hamamözü Dedeleri

(Suluova-Dereköy)

1. Damladere köyünde cem yapılır. Dedelerle toplantı olur. Toplanan gelir. Sünni tarafından da bir adam gelir. Siz bu dedeye bu kadar hürmet ediyorsunuz hünerini görelim, kerameti nedir, der. Dedeye keramet gösterebilir misin derler.

2. Dede peşimden gelin diyerek yemek pişirilen yere götürür. Kazanda yahni “foşur foşur” kaynamaktadır. Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz.

3. Adam size inancım var der ve Alevi olur.

154. Ahır ve Evliya

(Göynücek)

1. Ahırdaki hayvanlar sürekli ölmektedir bundan dolayı ahırın bulunduğu yerde bir evliya olduğunu anlarlar.

2. Ahırını geri çekerek yeniden yapınca hayvanları kurtulur.

155. Zuday (Alparslan) Evliyalari

(Taşova-Alparslan)

1. (Rumlar) Zuday'ı (Alparslan) basmak isterler. Tepelerden aşağıya inmeye başlayınca Cenab-ı Allah zindan gibi kara bir bulut yürütür. Göz gözü görmez. Geri dönerler. Yedi kere denerler.

2. Evliyalar Zuday'ı düşman saldırısından korur.

156. Gani Baba (I)

(Suluova-Saygılı)

1. Gani Baba türbesi Tersakan ırmağının kıyısındadır. İrmaktan sel gelecek diye çalışma yaparlar. Bu sırada birisi atla gelir. Sakallı birisi. “Siz ne yapıyorsunuz burada. Diye sorar. Biz Gani Baba'yı sel götürmesin diye çalışıyoruz deyince atın üzerindeki adam siz gidin işinize bakın, o kendisine sahip çıkar, der.

2. Ertesi gün geldiklerinde ırmağın elli yüz metre öteden aktığını görürler.

3. Atın üzerinde gelen adam da Gani Baba'nın kendisiymiş.

157. Gani Baba (II)

(Suluova-Saygılı)

1. Tersakan ırmağı önceden düz akarmış. Gani Baba'nın türbesi bu ırmağın kıyısındadır.

2. Bir gün çok şiddetli bir yağmur başlar. Gani Baba'nın türbedarı "Eyvah! Bu evliyai muhakkak sel götürür. Ne yapalım, ne edelim? Bugün ben burada kalmayım ki evliyai sel basar." der ve evine gidip yatar.

3. Türbedar eve gidince uyur. Rüyasında bir Gani Baba "Ahmet Bey, kendini düşünmeyen evliyai bırak sel götürsün." der. Sabah kalktığında gider bakar ki ırmak ters akıyor. Irmağın ismi de oradan kalır.

158. Gani Baba (III)

(Suluova-Saygılı)

1. Gani Baba türbesinde üzerini kapattırılmaz. Daha önce insanlar namaz kılariken ıslanmasınlar diye üzeri kapatılır. Sabah gelirler ki tekrar yıkılmış.

2. Adam rüyasında üstü betonla örtülen Gani Baba'nın betonla beraber kalktığını görür.

159. Gani Baba (V)

(Suluova-Saygılı)

1. Gani Baba'nın türbesini eşmek için hazine arayan üç beş kişi gelir. Türbeye yirmi otuz metre kala dururlar, ileriye gidemezler. Türbeye gittiklerinde de adamların kazmayı vuracak takatleri kalmaz.

2. Adamlar yaptıkları hatayı anlayıp eşmekten vaz geçerler. Geri dönerler.

160. Dersitamam Hz.

(Suluova-Saygılı)

1. Dersitamam Hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. Adı o sebeple Dersitamam'dır.

2. Belediye kabrini yol ortasında kaldığı için kaldırmak ister. Dozerin kepçesi kırılır. Velinin kerametini anlayınca kabri olduğu yerde bırakıp etrafını çevirirler.

3. Dersitamam Hz.nin kabir toprağının üzerinde bulunan işyeri sürekli iflas edip el değiştirir.

1.1.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler

161. Örenbaba (Dede) Evliyası

(Göynücek-Alan)

1. Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz.
2. Eğer dokunursa doğan çocuğun o bölgesinde mutlaka bir işaret, siyah bir leke olur.
3. Evliyanın çevresinde yapılan evlerde doğan çocuklar anormal olurlar. Mutlaka bir sakatlık bırakır. Hamile bir kadın oradan geçerken bir yerine dokunsa iz bırakır.
4. Köyden bir gelin türbenin yanında elini karnına koyar. Doğan çocuğun karnında beş parmağın da izi çıkar.
5. Kadın hamileyken tarlada eline diken batar. Türbenin orada dikenini çıkarır. Doğan çocuğun o bölgesinde iz kalır. Bir başka çocuk da altı parmaklı doğar.

162. Örenbaba (Dede) Evliyası

(Göynücek-Alan)

1. Hamile kadın Ören Baba evliyasının yanından geçerken elini karnına koyar. Çocuğu doğduğunda karnında beş parmak izi kalır.
2. Bir başka hamile kadının eline diken batar ve dikenini çıkarır. Çocuğunun parmakları çatal doğar.

163. Terziköy Kaplıcası

(Amasya-Terziköy)

1. Terziköy kaplıcalarında bir evliya vardır. Hamile kadınlar kaplıcanın bulunduğu bölgeden geçerken yolda “Bana bir nişan bırakır.” diye aklına gelirse doğan çocuğun vücuduna ben basar.
2. Dayısının karısı hamileyken Terziköy’e hamama gider. İki eliyle omuzlarını tutar ki o sırada hamile olduğu aklına gelir.
3. Kadının ikiz çocukları olur. Bir çocuğunun sağ diğer çocuğunun sol omzunda parmak izi gibi çökük bulunur.

4. Köyde bir kadın kaplıcada elleriyle saçlarına dokunur. Doğan çocuğun saçlarının yarısı beyaz diğer yarısı siyahtır.

5. Kadının aklına havuza atlayacakken hamile olduğu gelir ve elleriyle saçlarını iter. Doğan çocuğun boynunun o bölgesi farklı deri rengine sahiptir.

164. Kuş Baba Türbesi

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Kuş Baba türbesine hamile kadınlar girmezler. Eğer girerlerse kesin bir iz bırakır. Kadın hamile olduğunu bilmeden girer. Doğan çocuğun bir kulağı eksiktir. Bir başka kadın hamileyken girer, çocuğu ölü doğar.

165. Bulak Kalesi (Keçiköy İsmi) (I)

(Gümüshacıköy-Keçiköy)

1. Rum kralının kızı çeşmeye indiğinde Kul Hüseyin baban neyden korkar diye sorar. Kız da babam ateşten korkar der.

2. Kul Hüseyin bütün çevre köylerdeki keçileri toplar boynuzlarına çıra bağlar ve ateşe verir. Keçiler kaleye girince her tarafı ateşe verir.

3. Kral korkup kaçır. Bu yüzden bu köyün adı Keçiköy'dür.

166. Bulak Kalesi (Keçiköy İsmi) (II)

(Gümüshacıköy-Keçiköy)

1. Battal Gazi'nin bir komutanı Ermenilerin yaşadığı Çal köyünü fethetmeye gelir. Ermeniler kalede yaşadıkları için alamaz.

2. Kralın bir kızı vardır. Bu kız Battal Gazi'nin komutanına âşık olur.

3. Komutan kıza baban neyden korkar diye sorar. O da ateşten korkar der.

4. Battal Gazi'nin komutanı keçilerin boynuzuna mumları yakar. Gece karanlığında keçileri kaleye salar. Ermeniler, düşman bizi kuşattı der ve kaçarlar. Oraya Gavuruçan Kaya denir. Oradan Eymir'e, Korkut'a, Çömezlere doğru kaçarlar. Ondan dolayı burası Keçiköy olarak anılır.

167. Amasya Kalesi (I)

(Amasya)

1. Eskiden “Kaleler düşmandan kuvvetli.” Denilirmiş.
2. Hz. Ali'nin bir atı vardır. Hz. Ali'nin ne dediğini anlar ve ne diyorsa onu yapar. Hz. Ali Amasya Kalesini fethetmek ister. Döldül'e kalenin içerisine girelim der.
3. Düşmanlar kaçmaya başlarlar. Kalenin altından bir yol yapmışlar, oradan kaçmaya çalışırlar. Döldül o yolu bulur ve Hz. Ali'ye “Eğil, sırtıma iyice yapış.” der. Döldül kalenin içine girer. Hz. Ali kaleyi fetheder.
4. Hz. Ali'den sonra Battal Gazi de iki üç kere kaleyi yeniden fetheder. Battal Gazi en sonunda hiç kimseyi bırakmaz. Hep gâvurları (!) kırar. Bu yüzden Battal Gazi'ye çok düşmandırlar.

168. Amasya Kalesi (II)

(Amasya)

1. Amasya kalesinin fethine kırk eren katılır.
2. Kaleyi fethettikten sonra 39 evliya kaleden aşağıya atlar ve uçar. Bir tanesi atlamaya cesaret edemez. Durumu gören kalede yaşayan bir Hristiyan kendini kaleden aşağıya bırakınca o da uçmaya başlar ve kırklara karışır.

169. Balıklı Göl (I)

(Amasya-İlyas)

1. Azıtepe köyünde çoban çuhasını, sırtına giydiği abasını su kaynağına tıkar, su kaynardan (Balıklıgöl) çıkar.
2. Ferhat'ın Amasya'ya götürmeye çalıştığı su da bu sudur.

170. Balıklı Göl (II)

(Amasya-İlyas)

1. Kaynar'daki balıklar evliya balığı olarak görülürler. Bu sebeple halk tarafından yenmez.
2. Buradaki balıklar savaşa giderler savaştan sonra geri gelirler.
3. Tavada pişirirken tavadan közlerken de ateşten sıçrayarak tekrar suya dönerler.

171. Komşu Dede Türbesi

(Amasya-İlyas)

1. Dört yol ağzına gelen sel Komşu Dede türbesine gelince ikiye bölünür. O nişana dokunmaz.
2. Komşu Dede harmanda gezer, senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak dermiş. Dedikleri de çıkarmış. Çoğunun adını o şekilde koymuş.

172. Düldül Ayağı (Aşağı Tekke)

(Amasya-İlyas)

1. Keçiköy'de Hz. Ali'nin atının ayak izi bulunur. Bu sebeple oraya Düldülayağı adı verilir.
2. 1949 da bir ay kadar deprem sürer. Depremin önüne ancak Düldülayağı geçebilir diye düşünülür. Depremin önüne geçebilmek için Düldülayağı'nda kurban kesilir.
3. Bu olaydan sonra bir daha deprem olmaz.

173. İlsu

(Amasya-İlyas)

1. Hamile kadınlar suyun göz tarafına girmezler. Göz tarafına girerlerse çocuklarda iz kalır.
2. Kadın hamile olarak göz kısmına girer ve sırtına dokunur. Çocuğun orasında erkek tüyü gibi tüy bulunur.

174. Garip Dede Türbesi

(Suluova-Salucu)

1. Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. Gelini de ensesine dokunur.
2. Torunu doğum yapınca dokunduğu yerde parmak izlerinin kaldığını görürler.
3. Düşünde gören çok olur. Her yerden gelen olur. Çocuğu olmayan da, hasta olan da, sakat olan da gelir. Mübarek evliyanın her şeye şifası vardır.

175. Topuzlu Evliya (I)

(Taşova-Yayladibi)

1. Yayladibi köyünde evliyanın kabrinin bulunduğu araziye satarlar ve alan adama da oradaki ağaçları kesmemesini söylerler.
2. Tarlayı alan adam evliyanın yanındaki büyük pelit ağacını keser.
3. Aynı gece adamın evi, ocağı ve samanlığı yanar.

176. Topuzlu Evliya (II)

(Taşova-Yayladibi)

1. Şeyhli tarafına giden bir adam Topuzlu Evliya'nın kabrinin baş ucunda duran taşa tekme atar. Buranın evliyasından ne olur der.
2. Adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. Kısa süre sonra da adam ölür.

1.1.3. Memoratlar

1.1.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar

177. Hz. Ali

(Gümüshacıköy-Korkut)

1. Adamın eşi hastadır. Bir hafta acı içerisinde yatar. Gece gelini, “Bu ölecek, kalkın hepiniz gusül abdesti alın.” der. Herkes abdestini alır bekler.

2. Adam uyumaktadır. Üvey kızı emmi kalk kalk diyerek uyandırır, Hz. Ali geldi der.

3. Gözlerini açtığı anda evin kapısı açılır. Deve yedeğinde, başında yeşil bir sarıkle Hz. Ali içeriye girer. Duvar birden açılır Hz. Ali karşı taraftaki yazlık eve gider.

4. Hz. Ali'nin uğradığı yazlık evin her tarafı karıncayla dolar. İğne atılsa yere düşmeyecek kadar karınca eve gelir. Mutfağı karıncalar öyle bir sarmıştır ki arı oğul verir gibi. Dışarıdaki merdiveni küçük sarı karınca sarar.

5. Sabah erkenden hocaya giderler. Sabah ezanından evvel salâ verirler. Salâ verince bir tek canlı mahlûk (karınca) kalmaz.

6. Adam bu durumu eski dervişlere sorar. Onlar da senin eşin ermiş derler. Hz. Ali askerleriyle gelip eşini götürmüş derler. Bunu bir ölen kadının kocası değil orada bulunan herkes görür. Köy halkının yarısı olaya şahittir.

7. Ölen kadın çok iyi ahlaklıdır. Hiçbir şeyden şikâyet etmez. Nerede bir aç görse kocası evde olsun olmasın doyurur. Kadın her zaman “Sokranma (şikâyet etme), ne ışık görürsek ekmeğimizden. Bi kul hakkı, bi yetim hakkı iki, başka komşulara kötülük yapma üç.” der.

178. Halid Baba

(Amasya-Ezinepazar)

1. Ali Sofu'nun karısı gece uyanır ki evin içerisinde üç adam oturmuş zikir çekmektedir. Halid Baba'yla birlikte zikir çekerler. Hemen yorganı kafasına örter.

2. 1938 depremi oluyormuş. Zikir çekenlerden Halid Baba “Korkmayın Ezineliler. Sizin köyünüzde bir şey yok.” derler. Ezine'nin etrafındaki bütün köyler yıkılır, Ezine'ye bir şey olmaz.

3. Evlerini Halid Baba'nın türbesine yakın yapanlar mutlaka bir zarar görürler. Araya duvar örenlerin duvarlarını yıkar. Tekkenin etrafını pis tutmazlar. Pis tutanın kafasında saç kalmaz. Kabakçı Ahmet'in bacakları tekkeden dolayı kırılır.

4. Adam türbenin yanına göçer. Orada ahır yapar. Adamın başı dertten hiç kurtulmaz. Karısı hastalanır, kafasında saç kalmaz.

5. En sonunda Kağrı Mıstık'ın rüyasına girer. Beni burdan kurtarın, etrafımı çevirin der. Köy halkı bir araya gelerek mezarını yapar, ondan sonra sıkıntı yaşamazlar.

179. Hacı Nadir (Nazır) Baba

(Gümüşhacıköy)

1. Gencin birisi Hacı Nadir Baba türbesine gelip gidip dua okur. Esnaf durumu görür ve sorar. Genç "Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs'ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy'de bulursun demişti." der. Üç gün önce rüyasına girerek çağırdığını söyler.

2. Günlerden cumadır. Adam Cuma namazını kılar gelir yine dua eder. Esnaftan helallik alır ve gider.

180. Analıkızlı Evliyası (I)

(Amasya-Eliktekke)

1. Kayınpederi çeşme mevkiinde sabaha karşı bir yere giderken çeşmenin başında evliya ve kızını fark eder. Durup bir süre seyrederek. Kız aşağıdan annesi yukarıdan gelir. Hem kızın hem de annesinin elinde birer fener (gaz lambası) vardır. Kadın kızın elinden tutar ve tarlaya doğru giderler.

2. Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. Adam oradan dolayı iyice anlar ki bu mübarek evliya ve kızıdır.

181. Analıkızlı Evliyası (II)

(Amasya-Eliktekke)

1. Tekkenin orada evliya bulunur. İnsanlar oraya türbe, yatır yapmışlardır. Oraya kurban da keserler.

2. Çoban hayvanlarını güderken bir ineği gelmez. Karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür.

3. Kadın ve kızı adama iyice yaklaşırlar. Birden ortadan kaybolurlar. Analı-kızlı denilen yere giderler.

182. Kurt Baba (I)

(Gümüşhacıköy-Eymir)

1. Adam Gümüşhacıköy'e giderken Kurt Baba hakkında "dürzü" diyerek hakaret eder.

2. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların dili dişi dönmüştür.

3. Adam yaptığı hatayı anlar. "Bir daha sana atmam kurban olduğum" deyince kurtlar ortadan kaybolur.

183. Kurt Baba (II)

(Gümüşhacıköy-Eymir)

1. Çoban Kurt Baba türbesinin karşısındaki tepede hayvanlarını sular. Kurt Baba türbesine yaklaşınca üç tane kurt peyda olur. Adam kurtulmaya çalıştıysa da başaramaz.

2. Orada büyük bir kuşburnu dikenini vardır. Kurtlar kuşburnunun yanında olduğu yerde kaybolurlar. Adam bu hadisenin Kurt Baba'nın kerameti olduğunu anlar.

184. Kurt Baba (III)

(Gümüşhacıköy-Eymir)

1. Kurt Baba türbesinden bir pelit yola devrilir. Ispara köyünden bir adam gelip pelidi kağnısına yığar ve götürür.

2. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek adamı rahatsız eder. Adam hava aydınlanana kadar uyuyamaz. Sabah tekrar kağnısına yükleyerek geri bırakır.

3. Kurt Baba türbesinden bir şey alınmaz. Ama orada yakılmasında bir mahsur yoktur.

4. Eskiden yatır değilken kurtlar Kurt Baba'nın mezarının etrafında yatarlarmış.

185. Meçhul Evliya

(Hamamözü-Yemişen)

1. Adamın on üç on dört yaşlarında rüyasında sağ gözünde çıban çıkar. Rüya doktor doktor gezerler tedavi edemezler. Veli rüyasında “Hacı Ahmet’in kapısında tekke var, oradan cevher (toprak) sürersen iyileşir, başka dermanı yok.” der.

2. Çocuk uyandığında rüya olduğunu anlar. Ancak bir hafta sonra gözünde çıban çıkar. Evdekilere rüyasını anlatır ve rüyada gördüğü türbeye gider. Türbede mum yakar ve mum bitene kadar bekler, cevherinden sürer. Az çok dua okur. Üç gün sonra çıban kaybolur. Şifayı bulur.

186. Şeyh Abdurrahman (I)

(Amasya)

1. Çilehane Camiinde ceylan derisi bir Kur’an-ı Kerim vardır. Burada görev yapan imam Kur’an’ı alıp eve götürmek ister.

2. İmam Kur’an-ı Kerim’i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önüne durur. Adam diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur’an’ı yerine bırakır. Bakar kapıda kimse yok. Tekrar alır yine yılan kapıya dikilir.

3. Kur’an-ı Kerim’e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman’dır. Oranın manevi bekçisi odur çünkü.

187. Şeyh Abdurrahman (II)

(Amasya)

1. İmam sabah namazına kalkamaz uyuyakalır. Cemaat gelir “Hocam, sen sabah namazını kıldırдың gittin. Bayram namazı gılınacak nerdesin.” der. Oysaki hoca sabah namazına uyanamamıştır.

2. Kapalı olan kapılar açılmış, ışıklar yanmıştır. İmam durumu anlar ama cemaate sezdirmez. Namazı imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırmıştır. Bayram namazını kıldırıp gider.

188. Şeyh Abdurrahman (III)

(Amasya)

1. İmam Pirlar Camiinde otururken uyuyakalır. Ayaklarını biraz fazla uzatır. Biraz edebi kaçırır.

2. İmam uyurken Şeyh Abdurrahman hz.den iyi bir tokat yer. Uyandığında etrafında kimseler yoktur. Bakar ki uygunsuz yatmaktadır o zaman nedenini anlar.

189. Ana-Kız

(Amasya)

1. Evlerini tamir ettirirken Anıtlar Kurulu yapımı durdurur. Bir yıla yakın beklerler. Evin önündeki ağaçları da yol üstünde kalmasın diye bir kenara yığarlar.

2. Ağaçları kaldırdıktan sonra gece kadının rüyasına bir kadın girer. Kadın ile kızı komşularının duvarı ile kendi arazilerinin arasında kucak kucağa sarılmış yatmaktadırlar. “Bizim üzerimizi açtın, ıslandık, o ağaçları bizim üzerimize yığın.” derler. Kadın da o halde yardım edin de bu ev bir an önce yapılsın biz de sizin üzerinizi örtelim der. Sabah erkenden gelerek ağaçları alır ve üzerlerine örter.

3. O bahar Anıtlar Kurulundan evin yapımı için izin gelir.

4. Kadın rahatsız olmasınlar diye evini sürekli temiz tutmaktadır.

190. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (I)

(Göynücek-Harmancık)

1. Adamın oğlu Harmancık evliyasını görür. Evliya uzun boylu, siyah elbiseli yaşlı birisidir. Konuşmaya çekinir.

2. Gencin kardeşi inanmaz ve yalan söylüyorsun der. Sizin ödünüz yok, der. Bana rastlasaydı der bir de küfür eder.

3. Gece rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adam. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der.

4. Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. Veli önüne çıkar. “Ulan, niye küfrediyon.” der ve çobana iki tokat vurur. Bahçeye atlar ve gözden kaybolur.

5. Harmancık köyünün hiçbir gelir kaynağı yoktur. Diğer köylerin pek çok gelir kaynağı olmasına rağmen Harmancık evliya sayesinde hepsinden iyi geçinir.

191. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (II)

(Göynücek-Harmancık)

1. Kadın çocukken evliyayı görür. Boydan, kırmızı bir elbise (cübbe) giymiştir. İçinde beyaz elbise başında da kocaman beyaz bir sarığı vardır. Beyaz sakalı vardır. Boyu uzun, yiğit bi adamdır.

2. Veli Kapının kenarından dolanır, evin etrafını gezer. Çocuk da peşinden gider. Bahçenin kenarına gelince kaybolur.

3. Harmancık evliyası pisliği kaldırmaz. Emmisi evliyanın kabrinin oraya kelle atar ve felç olur. O kelleyi kabirden aldıktan sonra rahatlar. Pislik atıldığı zaman rahatsız eder.

192. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (III)

(Göynücek-Harmancık)

1. Harmancık evliyasının kabrinden hamile kadınlar geçerken ellerini bir yerlerine değdirirlerse siyah bir leke bırakır. (Naime'nin oğlununki oraninki. Hümeyra'nınki, benim oğlum. Turgay'ınki şuramı kaşımışım... Siyah lekesi var.)

2. Eşinin rüyasına girer ve "Ben Kara Celal'im, seni çarparım." der.

193. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (IV)

(Göynücek-Harmancık)

1. Kadın evde uyumaktadır. Gece çok korkar. O gece köye kaçak indi diye haber alır.

2. Birisi kapıya üç kez vurur. Kadın kim o deyince Harmancık evliyası "Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma. Ben burda olduğum sürece sana kimse gelemmez." der. Aynısını kızın annesine de söyler.

194. Şeyhler Evliyası (Sakızlık)

(Göynücek-Şeyhler)

1. Evliya odununu kimseye vermez. Üstünü kapattırmaz. Odununu getirdiğin zaman evde kendiliğinden tutuşur.

2. Çerkez ebe tesadüfen evliyanın odunlarından getirir. Gece az kalsın evi yanıyormuş. Köylü elbirliği ile söndürür.

3. Şeyhler evliyası mum yakıp Cendere evliyasına gider. Evliyanın türbesinde taştan küçük bir pencere vardır. Çocuklar evliyanın gece yaktığı mumları gündüz gidip elleriyle toplarlar.

195. Topçu Dede

(Suluova-Dereköy)

1. Kalp gözü açık yaşlı bir teyze, Topçu Dede'nin kabrinin yanından geçerken yürüyemez olur.
2. Kabirden “Bir selam bir sabah vermeden nereye gidiyorsun böyle.” diye bir ses gelir. Kadın yürüyemez olur.
3. Üç İhlas bir Fatiha okuyup yoluna o şekilde devam edebilir.

196. Göz Dede (I)

(Suluova-Erarslan)

1. Gözleri rahatsız olan adama doktorlar çare bulamaz.
2. Rüyasında Erarslan köyünde Gözdede diye bir tekke var. O tekkeye git.” der.
3. Rüya sonrasında oraya gider ve hiç ameliyat olmadan gözleri iyi olur.

197. Göz Dede (II)

(Suluova-Erarslan)

1. Kadın tekkeyi rüyasında görür.
2. Evliya bir tepenin üstüne askeri araba ile gelir. Bir su pompası gösterir. “Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Erarslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Erarslan'ı, hem de suyunu koruyorum.” der.

198. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (I)

(Hamamözü-Damladere)

1. Kadın rüya görür. Adamın boyu (Seydiyar Dede) kısacıktır. Sakalları uzundur. Yanındaki iki kişi daha yaşlı ve babayiğittir. Eski bir heybenin içerisine trampet sokmuşlar, üçünün de eşeği vardır, üç eşeğe binmiş gelirler.
2. Bunu görünce kadın durumu anlar ve “meyti çıkmış” der. Kadın korkar ve namaza durmayı düşünür. Çünkü namaza duranı kesmezlermiş. Kadın namaza durur ve Kör Ali gelir. “Hiç boşa kaçma, bunlar geldiler boş gitmezler.” der.
3. Kadın kapıyı kilitler kapı geri açılır. Gözlerini açtığında sabah olmuştur.
4. Kadın çeşmenin başındaki arkadaşlarının yanına gider ve gördüğü rüyayı anlatır. Kadının kız kardeşi “Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. O bana geldi. Vallaha gardaşım. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Dedim ki gocam gelsin de öyle

canımı al. Bebeklerim gorkar deyince, elini geri çekdi. Üç kişileridi. Çekdilê gittilê. Bunu ben 121ötürü gozümnen. Uyanığıdım.” der.

5. Kadın ertesi akşam ölür. Akşam kocası gelir ve durumu anlatır, kocası da inanmaz ve o düş der, kahveye gider. O sırada gelen Hıdır emmiye “Gitme, korkuyorum. Azrail bizim evde bekliyor, Halil gelene kadar gitme.” der.

6. Kocası eve gelir. Kadın kocasına “Üstüme bir çarşaf çektiler, beni doğrult.” der. Doğrultmaya kalmadan kocasının kucagında vefat eder.

199. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (II)

(Hamamözü-Damladere)

1. Kadına yabancılar Seydiyar Dede türbesinde yakması için mum verirler. Evleri çok yakındır. Akşamüzeri olduğu için kendisi gitmez mumu yakmaya çocukları gönderir.

2. Gece Seydiyar Dede gelir kadının boğazını sıkar. Kadın Dede’yi göremez ama “Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın. Sen mumu gendin niye yakmıyon.” diye sesini duymaktadır.

3. Kadın tamam der. Beni bırak, bir daha mum getiren olursa ben kendim yakacağım, söz veriyorum, der. Öyle deyince kurtulur. Kadın uyanır ki etrafında hiç kimse yoktur.

4. Kadın bu olaydan sonra mum getirilirse abdestini alır, mumları kendisi yakar. Mumların ölülerin burnuna gideceğine inanılır.

200. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (III)

(Hamamözü-Damladere)

1. Mezarlığı tarlaya çevirirler ve ekin ekerler. Ekinler daha çok küçükken kadın tarlada tırmık çeker.

2. Kadının gece rüyasına girer. Kadına arkasından biri sarılır “Utan utan bi yol şu geri yannına dön. Anamın hem ağzını yırttın hem kaakşamüzerinnını.” der. Kadın arkasını döner ki cenazelerin hepsi dışarıdadır. Kimisinin ağzı kimisinin karnı yırtılmış.

3. Kadın kocasına durumu anlatınca kocası onlar senden bir Aşir Kur’an istiyor der. Oradan çok iyi ürün alırlar. Kocası ürünü hiç ambara koymadan götürüp satar ve bir

keçi alarak keser, komşuları toplayıp Kur'an okutur. Ondan sonra evliya bir daha da bir şey demez.

201. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (IV)

(Hamamözü-Damladere)

1. Seydiyar Dede türbesinde bir iğde ağacını keserler. Kadın ağacın yongalarını eteğine toplayarak eve götürür, sobanın önüne koyar.

2. Kadın gece bir uyanır, evin içerisinde ateş dolanmaktadır. Sobadan ateş düşmüş zanneder elini değdirir elini yakmaz. Aynı mum yanar gibi yanar.

3. Kadın sabah yongaları götürüp türbeye geri bırakır.

202. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (V)

(Hamamözü-Damladere)

1. Kadın Seydiyar Dede Türbesinden kesilmiş dallardan alır eve götürür. Götürür götürmez kadının bir buçuk yaşındaki çocuğu badaldan (merdiven) yuvarlanır.

2. Adam kozalaklarını alır tohum yapmak amacıyla eve götürür. O gece sabaha kadar adamı uyutmaz. Sabah alır geri götürür. Türbede yakıldığında bir şey demez.

203. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (VI)

(Hamamözü-Damladere)

1. Kadının eltisinin üç oğlu olur, kadının hiç oğlu olmaz. Yatıp kalkıp bir erkek çocuk vermesi için Allah'a dua eder.

2. Seydiyar Dede kadının rüyasına girer. Pelit ağacının dibinde oturmuş, başını sarmış bir haldedir. Kadın "Dedem, ben sana geldim. Bana bir oğlan çocuğu versen. Hayırlı olsun, hayırsız olmasın. İçgi içmesin, ırakı içmesin. Öyle bi oğlan çocuğu istiyom senden." der. Dede de "Bana itigat etmedin hiç şindiye gada. Oğlun olacâdı. Üç dene gızın vâ. Bak oğlan istiyon. Bana gelip de bi gurban keserim, bana bi oğlan vi (ver) demedin. Gara bi goç geti kes bana. Bak senden siyah istiyom. Oğlun olacak." der.

3. Kadın sabah durumu kocasına anlatır. Kurbanı keserler o ay hamile kalır ve bir oğlu olur.

204. Garip Hafız (I)

(Gümüştacıköy-Gümüş)

1. Adam Garip Hafız'ın sohbetini dinlemek için gider. Sofra kurulduğunda rafta duran üç tane narı görür ve canı çeker. Şu narı yemekten sonra yesek diye içinden geçirir.

2. Yemekten sonra adam kalkmak için müsaade isteyince Garip Hafız “Efendi, şu narın birini götür de çocuklarıyla evde ye.” diye ikramda bulunur.

205. Garip Hafız (II)

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Kuyumcu Ahmet Efendi Garip Hafız'ı kendi yazdığı mevlidi okutmak üzere Merzifon'a götürür. Yaylı arabasıyla (at arabası) dönerken arabanın tekeri kırılır. O sırada yoldan geçmekte olan başka bir yaylının sürücüsü Garip Hafız'ı götürmek istese de Garip Hafız ben sonra geleceğim der.

2. Yaylının sürücüsü Gümüş'e vardığın da bir de bakar ki Garip Hafız Gümüş Parkında oturmaktadır.

206. Garip Hafız (III)

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Garip Hafız Gümüş'e üç kilometre uzaklıkta kimsenin uğramadığı bir dereye gider. Her sabah 100-150 kiloluk taşı tek eliyle, çift eliyle alıp vermek suretiyle hareket yaptığını görürler.

2. Gümüş Hafız'ın koca taşı kaldırıp indirdiğini gören adam “O taşla ne uğraşıp duruyordun. Bir gün ayağına düşse etse.” der. Bu durumu da Gümüş'te anlatır.

3. Garip Hafız “Eyvah! Benim bütün ilmimi boşa verdin.” der diyor, bir daha da yapamaz.

207. Serçoban (I)

(Amasya-Kayabaşı)

1. Kadın Serçoban türbesindeki çalılardan toplayıp evine götürür. Fırında yakarken birisi arkasından iter. Kadın son anda kurtulur.

2. Götür o odunları yerine bırak diye bir ses gelir. Kadın odunları yerine bırakır.

3. Serçoban ağacını vermez. Oradan bir şey alınırsa Serçoban gece rüyasına girip geri getirmesini ister.

208. Serçoban (II)

(Amasya-Kapıkaya)

1. Türbeye Tokat'tan dili tutulmuş bir bayan gelir. Doktor doktor dolaşmış fakat çare bulamamışlardır.

2. Adamın rüyasına giren Serçoban "Gelini benim yanıma getirin." der. İki erkek bir bayan İçeriye girerler, erkekler dışarıya çıkar bayan kalır.

3. Yarım saat sonra bayan içeriden çıkar "Baba hadi gitmiyor muyuz?" diye çıkınca şaşırırlar.

4. Adam bir koç getirip burda kurban edeceğim der.

209. Kavaklar Evliyası (I)

(Amasya-Gafarlı)

1. Adam çift sürerken köylüsü gelir ve evliyanın Kavaklar evliyasının türbe arazisini işaret ederek "Ben olsam burayı da çevirirdim." der. Adam "İsmail Ağa, sen çevirirsin de biz çeviremeyiz." der.

2. Aynı gece rüyada da aksakallı biri gelip İsmail ağanın göğsünün üzerine oturur ve "Sen benim yerimi daraltıyorsun. Neden böyle bir şey yapıyorsun? Bu tarlalardan sürülerden de yiyorsun da benim yerimi neden daraltıyorsun?" der. Evliya adamın uzun zamandan sonra doğan çocuğunu işaret ederek "Seni ona bağlıyorum." der.

210. Kavaklar Evliyası (II)

(Amasya-Gafarlı)

1. Kadın büyük oğluyla türbenin yanından geçerken dışarıya çıkan kütükleri oğluna almasını söyler. Alıp da akşama sobada yakalım der. Çocuk annesine itiraz eder. Buranın odunu gitmez, der.

2. Kavaklar evliyası o gece kadının rüyasına girer. Kadın neredeyse boğulacak hale gelir.

211. Ahi Barak Baba

(Gümüşhacıköy)

1. Perşembe akşamları hamamın tekkeye (türbeye) bakan odasına Ahi Barak Baba yıkansın diye kese, sabun ve lif konulur.

2. Gece hamamın yanından geçen insanlar su şırlıtısı duyar. Sabah olduğunda bırakılan malzemelerin kullanıldığı görülür.

3. Kese, lif ve sabun sadece bir tane bırakılır ama üç kişi tarafından kullanılır. Evliyanın ailesi de kullanır.

212. Hacı Dede (I)

(Taşova-Şeyhli)

1. Köy halkından birisi (M.Polat) Hacı Dede türbesinin yanından geçerken kızılıcak ağacının dalından besmelesiz koparır.

2. O gece veliyi rüyasında görür, sabaha kadar uyuyamaz. Kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar.

3. Ertesi gün gelip türbenin etrafını çevirir.

213. Hacı Dede (II)

(Taşova-Şeyhli)

1. Beş altı arkadaş tavşan avına çıkar. Bir tavşanı kovalayarak Hacı Dede türbesine kadar gelirler.

2. Adam elindeki saçma dolu tüfekte tavşana ateş eder ama tavşan türbeye sığındığı için bir tüyü bile kopmaz.

214. Hacı Dede (III)

(Taşova-Şeyhli)

1. Hacı Dede savaş zamanlarında savaşa gidermiş. Her Cuma gecesi hacca gider.

2. Dedesi ve babasına görünmüştür. Sakalları upuzundur.

215. İsmail Dede

(Amasya-Gafarlı)

1. Çamlık Dede de İsmail Dede de ağacını kestirmez. Ağacını vermez.

2. Adam oradan omzuna alır odunu ve evine götürür. Ocağa atar atmaz ateş evin içerisine dağılır. Adam sabah kalkar kalkmaz odunları geri götürür.

3. Evliyanın üstünde bir pınar vardır. Önünde de küçük bir göl bulunur. Bu su asla orada taşıp gitmez. Suyunu da dışarıya vermez.

216. Cemal Hafız

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Cemal Hafız Kur'an-ı Kerim yarışmasına gelir.
2. Cemal Hafız ayaktaiken birden oturur. Etrafındakiler müdahale etmek isterler dokunmayın der. Ben görüyorum, canımı almaya geldi, teslim oluyorum der ve ölür.

217. Şeyh Abdal Mehmet Efendi (I)

(Taşova-Şeyhli)

1. Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını köyden birkaç kişi hazine var diye eğerler.
2. Babası istiareye yatar ve veliye neden türbeni eşmelerine izin verdin diye sorar. Veli de "Ben o gece hacdaydım. Türbede yoktum. Onun için eşbildiler. Ama belalarını buldular. Onların her biri bir yerde yuvarlanacak, bacakları kırılacak." der.
3. Kısa bir süre sonra birisi Terziköy'de diğerinin Bursa'da bacakları kırılır.
4. Köyden birisi türbenin yanından geçerken devrilmiş ağacı götürüp yakmak ister. Aniden ağzı burnu birbirine girer. Okurlar üflerler, mübareğe yalvarırlar, tövbe eder o zaman ağzı doğrulur. Adam bir daha oradan geçmez.

218. Şeyh Abdal Mehmet Efendi (II)

(Taşova-Şeyhli)

1. Bir milletvekili türbenin avlusuna girer ve sigara yakar. Adamı "Burada sigara içilmez, Allah seni yuvarlar." diye uyarırlar. Adam "Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyonuz böyle şeylere." der.
2. Aynı gün vekilin giderken arabası yuvarlanır ve ölür.
3. Şeyh Abdal Mehmet Efendi davul kabul etmez. Bu sebeple Şeyhli'de düğünlerde davul çalınmaz. Şeyhlide düğünler ilahilerle yapılır.

219. Zeynel Abidin Evliyası (I)

(Amasya-Eliktekke)

1. Adam Zeynel Abidin hz.nin aşağıdan eşi Sultan Ana'nın yukarıdan gelerek köy içerisinde buluştuklarını görür.
2. Adamı fark edince birden kaybolurlar.

220. Zeynel Abidin Evliyası (II)

(Amasya-Eliktekke)

1. Çoban keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından biraz dal keser. İnsanlar orası tekkenin, kesme diye uyarılarına rağmen adam “Evliya bana ne yapacak?” der.

2. Adam akşam yatar, rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. “O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm.” der. Adam uyanınca kimseyi göremez. Birisi şaka yapıyor zannederek yeniden yatar ve aynı şeyi görür.

3. Adam yanına birisini alarak dalları türbeye geri götürür.

221. Zeynel Abidin Evliyası (III)

(Amasya-Eliktekke)

1. Eliktekke köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam “Ya evliya ne edecek.” deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Ağacın dallarını da kışın yakmak için merdivenin altına koyar.

2. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur.

3. Adam kendini camdan atıp kurtulur ama iki çocuğu yanarak ölür.

222. Zeynel Abidin Evliyası (IV)

(Amasya-Eliktekke)

1. Zeynel Abidin evliyasının oradan ağaç kesilmez.

2. Eliktekke köyünde muhtar camiye yardım olsun diye Zeynel Abidin türbesinden iki kamyon ağaç keser.

3. Tüm köylü bu hadiseden sonra perişan olur.

4. Köyde kaza üstüne kaza olur ve bir günde üç kişi ölür.

223. Cendere Evliyası (I)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Cendere evliyasının türbesinden babası odun getirir. İp sandalyelerin üzerine koyar. Elbiselerini de üstüne koyar.

2. Odunlar kendi kendine tutuşup babasının elbiselerini yakar ama ip sandalyeyi yakmaz.

224. Cendere Evliyası (II)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Çoban geceleyin hayvanlarını Cendere evliyasının bahçesine koyar. Gece uyanır ki ak sakallı (Cevdere evliyası) hayvanları oradan aşağıya indirmektedir.
2. Evliya ertesi gün çobanın rüyasına girerek bir daha hayvanları buraya koyma der.
3. Gözleri görmeyen bir adam Cendere evliyasının bahçesini tarif eder. “Girişte iki tane taş var. Evliya o taşın altında yatıyor, insanlar evliyanın üzerinden geçiyor, muhtara söyle üzerini kapattırsın.” der. (Taşların yerini kimse bilmez)

225. Cendere Evliyası (III)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Tekkeli ebe loğusalığında evliyaya su almaya gider. Suyu doldurur geri giderken türbenin kapısının ağzında koca bir yılan görür ve küfreder. Yılanın üstünden atlayarak kaçır.
2. Tekkeli ebe ondan sonra nereye bassa yılana basıyorum zanneder. Atlaya atlaya gitmeye başlar. Gözüne öyle görünür. Bir hafta hasta yatar.
3. Kadını kağnya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir.

226. Abdürrahim-i Rumi (I)

(Merzifon)

1. Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah’tan iki rekât namaz kılacaksın der. Namazda Mülk suresini okuyacaksın, senin kalp gözün açılacak der.

227. Abdürrahim-i Rumi (II)

(Merzifon)

1. Şeyh Abdürrahim-i Rumi’nin kabrinin yanında bir çeşme bulunur. Bu çeşmeye havlu asılır.
2. Asılan havlunu her sabah ısladığı görülür. Halk Abdürrahim-ii Rumi’nin namaz için abdest aldığına inanır. Bunu gören insanlar vardır.

228. Ömer Efendi (I)

(Taşova-Çakırsu)

1. Babaannesinin çoban olan kardeşi Ömer Efendi'nin evine hırsızlığa girer. Tavuğu çalmış giderken Ömer Efendi rastlar, yemeye götürüyorum deyince bunu götür ama bir daha gelme der.

2. Çoban bir kere daha gelir. Ömer Efendi gökyüzünden bir ateş olarak önüne dikilir. Adam geri kaçır, nereye gitse önüne ateş gelip dikilir. Tavuğu bırakınca ateş kaybolur.

3. Çoban tekrar tavuk çalmaya gidince Ömer Efendi yakalar ve sana tembih etmedim mi ben der. Ömer Efendi elini kaldırır "Şöyle bir tane vursam ağzını burnunu kırarım." der. Ömer Efendi vurmaz, sadece elini kaldırır. Çobanın ağzı yamulur. Ölene kadar öyle kalır.

229. Ömer Efendi (II)

(Taşova-Çakırsu)

1. Ev yaptırırken ormancılar gelir ve velinin torunlarını yakalar. Heyetten bir kişi ormancıyı bunların bir tarafı evliya, uğraşma bu adamlarla dese de ormancı "Akınoğlu'nda demiş bir tane evliya vardı, onun içerisinde üç tane çam ağacı vardı. Ben kestim evliya bana bi şey yapmadı, yapamaz da." der.

2. Ormancı köyde bir eve misafir olur. Rüyasına üç kişi girer. Duvardan içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin adamın ayaklarının altına vurarak kalk bakalım derler. Kalkamayınca evliya parmaklarının ucuna basar ve adam odun gibi dimdik kalkar. Hesap sorarlar. Adam hasta olur.

3. Adamın inancı olmadığı için inanmaz. Uyandıktan sonra doktor doktor gezer çare bulamaz. İstanbul'daki doktor durumu anlar ve sen boşuna gezme sen git hangi türbeye hata yaptıysan ondan özür dile der.

4. Adam tekrar gelir türbeye okur üfler iyi olur.

230. Ömer Efendi (III)

(Taşova-Çakırsu)

1. Adam dili lal olmuş kızı için çare arar. Rüyasında (Hiç bilmemesine rağmen) Ömer Efendi tekkesini görür. Arayıp bulur.

2. Adam türbeyi ziyaret eder ve gider. Bir hafta on beş gün geçmeden tekrar tekkeye gelirler. Türbedar hasta nasıl oldu diye sorunca kızın babası kendin sor der. Kız Hoş bulduk, iyi oldum amca.” der.

3. Kız “Amca, şurada giriş kapısı var. Burada nizamiyeden içeri daldım, üç tane yılan arkaları birbirine dolaşmış, kafaları da dışarıda. Bana aniden rüyamda saldırdılar. Bana saldırırken bağırdım ve dilim açıldı.” der.

4. Adam adadığı kurbanı keser ve gider.

231. Ömer Efendi (IV)

(Taşova-Çakırsu)

1. Esençay’dan birileri soygun yapmak için Çakırsu’ya doğru gelirler. İki köy arasındaki Çölpınar mevkiine gelince dinlenmek için oturunca uyuyakalırlar. Ertesi akşam yapalım derler yine uyku bastırır ve saati kaçırlar.

2. Burada büyük zatlar var deyip vazgeçerler.

232. Çermik Evliyası

(Taşova-İlisu)

1. Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der.

2. Hemen o sırada adamın gözü şaşırır olur ağzı eğilir.

3. Arazi sahipleri sadece dallarını budarlar. Çok sıkıntı yaşarlar. Ağaçları kestiren adam kısa süre sonra da vefat eder.

233. Çal Evliyası

(Taşova-Çalkaya)

1. Evliyaya dilek dilenir, dua edilir. Kurban kesince yağmur yağmaya başlar.

2. Çal evliyasının mezarındaki ağaçlar kesildiğinde oradaki taşlar yılan olup insanı vurur (sokar).

3. Köyün çobanı türbedeki ağacın dallarını keser, yılan vurur. Çoban ölür, iki gün sonra bulurlar.

234. Ören Baba (Dede) Evliyası (I)

(Göynücek-Alan)

1. Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba'yı görür. Sakallı bir dededir. Görünüp birden kaybolur.

235. Ören Baba (Dede) Evliyası (II)

(Göynücek-Alan)

1. Babası inşaat yapmaktadır. Ören Baba'nın türbesinin etrafından taş almak için gelir. Orada bulunan bir başka adam ben burdan taş götürdüm çocuğum öldü, burdan taş götürmesen iyi olur der.

2. Babası evliya taşı ne yapacak, der ve götürür. İkinci sefer gelirler ama korktukları için var geçer dönerler.

3. Taşı aldıkları gece adamın küçük bebeği ölür.

236. Ören Baba (Dede) Evliyası (III)

(Göynücek-Alan)

1. Fadik ebe köy halkıyla birlikte Ören Baba türbesinde geceleri ateş yandığını görür. Orada evliya olduğu için ateş yandığına inanırlar.

237. Kuş Baba (I)

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Kuş Baba'yı rüyasında gören de vardır ayan açık gören de vardır. Emin dayı hastalıktan kalkınca türbenin yanında durur.

2. Mübarek, bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. Emin dayıya "Emin hadi git oğlum çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel." derler.

3. Emin dayıyı da alıp camiye namaza götürürler. Onlar namazı kılıp çıkar. Emin o ara çıkıyor bir bakıyor ki yanında kimse yok. Kendisi yaşamış.

238. Kuş Baba (II)

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Köyün ihtiyar bekçisi sabah ezan okundu diye evden çıkar birden sakallı sakallı adamların arasında bulur kendini.

2. Bekçi camiye varınca etrafındakiler yok olur. Evliyalara karıştığını anlar.

3. Kuş Baba beyaz sakallı beyaz tenli orta boyludur.

239. Kuş Baba (III)

(Taşova-Şahinler/Kuşuf)

1. Bekir hocanın oğlu Kuşuf köyünden bir kızla nişanlıdır. Köye nişanlısının yanına gelir. Çocuk hazirenin üstünde uyuyup kalır.
2. Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. Dikilince çocuk korkar.
3. Kuş Baba çocuğa ayan açık buradan git der.

240. Analıkızlı

(Göynücek-İkizyaka)

1. Adam evliya bana ne yapacak, ağaç burda çürüyor zaten der ve türbenin ağaçlarını götürür. Neden götürdün diye uyarırlar ama adam bir şey olmaz der.
2. Adamın ertesi gün arabası devrilir yaralanır. Gece sabaha kadar yatamaz.
3. Ağaçları gece traktörle gelir kesip götürür. Analıkızlı evliyası gece rahatsız eder. Adam tekrar ağaçları traktörle geri götürür.

241. Softa Baba

(Merzifon)

1. Okulun bahçesinde bulunan yatırı kaldırmak isterler. Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. Beni rahatsız etmeyin diyerek kaybolur. Kabri kaldırmaktan vaz geçerler.
2. Daha sonra kabrin kaldırılması gündeme geldiğinde bu hadise anlatılır ve vaz geçerler.

242. Sıtma Evliyası

(Taşova-Ballıdere)

1. Yol yapım çalışması sırasında dozer operatörü bu neymiş, yolu daraltıyor, şunu yıkalım da genişletelim diyerek türbeyi dozerle yıkmaya çalışınca dozerin ucundaki bıçağı kırılır. Operatör çok korkar.
2. Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. Kabrin etrafını yaptırırlar, tövbe istiğfar ederler de iyileşirler.
3. Sıtma evliyası dibini de eştirmez dallarını da kestirmez.

243. Erenler Evliyası

(Taşova-Karsavul)

1. Evliyanın türbesinde yuvarlak bir taş bulunur. Gencin birisi içinde hazine vardır zannıyla taşı parçalamaya kalkışır.
2. Evliya genci öteki dağın dibine fırlatır. Tekke etrafını korur.
3. Tekkeye yakın bir yerde bir pelit ağacı bulunur. Yaşlılar Erenler evliyasını orada abdest alırken görürler.
4. O ağacın bulunduğu araziye satın alanlar velinin korkusundan ağacı kesemezler.

244. Topuzlu Evliya (I)

(Taşova-Yayladibi)

1. Türbeye herhangi bir saygısızlık yapılsa hemen bir ceza verir.
2. Adam türbe etrafındaki ağaçları kesmeye kalkar. Kesme sana bir zarar verir diyenleri de dinlemez.
3. Adam pelidi keserken karısından telefon gelir. Karısı, evimiz yandı, hiçbir şey kurtulmadı, der.
4. Türbenin yakınından ağaç kesilemez. Etrafında yere vurulmaz. Türbenin içerisine saygılı, abdestli girmek gerekir.

245. Topuzlu Evliya (II)

(Taşova-Yayladibi)

1. Yayladibi köyünden birisi Kıbrıs Harbinde evliyayı görür.
2. Topuzlu evliyanın harp meydanında tabancası tüfeği yoktur. Soplanın ucunda yumruk büyüklüğünde bir topuz vardır, onunla savaşır.

246. Topuzlu Evliya (III)

(Taşova-Yayladibi)

1. Evliyanın türbesini yaparken üzerinde işaret olan kafa büyüklüğünde bir taş bulurlar. Birkaç tane de küçük taş çıkar. Bu taşları üst üste koyup giderler. Sabah geldiklerinde taşlar yerinde yoktur.

2. Ustalar çalışırken duruma şaşırın ustaya diğer bir usta ses etme sen işine devam et der. O sırada “gürrr” diye bir ses duyulur taşlar yerine gelir aynı şekilde, üst üste.

247. Meçhul Evliya

(Amasya- Şeyh Sadi)

1. Kadının doğumu yaklaşmıştır. Veli usulca yorganı açar “Besmeleyi çek yavrum. Senin çocuğunun ismini koymaya geldim.” der.

2. Veli, “Yavrum, bir daha Ümit, Müfit koyma çocuğunun ismini. Abdurrahman koyun çocuğun ismini. Ben gidiyorum, Allah selamet versin.” der kapıyı açıp gider.

3. Veli Aksakallıdır, sakalları bembeyazdır. Krem rengi ceket, mantosu (Cübbesi) vardır. Kafasında sarığı vardır. Yüzünde öyle bir nuru vardır ki evin içerisine nur saçar. Evin içerisine güneş vurmuş gibidir. Uzun boylu, kalıplı, babayiğittir.

4. Kadın çocuğunun adını Abdurrahman koyar.

248. Gazilik Dede

(Gümüşhacıköy-Alicık)

1. Velinin türbesinin kapısı camiye bakmaktadır.

2. Velinin türbeden çıkıp namaza gittiğini görürler.

249. Tekke Hamamı

(Gümüşhacıköy-Gümüş)

1. Türbe hamamın içindedir. Hamamın göbek taşına gece havlu koyulur ve hamam kilitlenip çıkarılır. Sabah gidildiğinde havluların kullanılmış olduğu görülür.

2. Hamamın bekçisi türbede gece ışık yandığını görür. Bu hadise sadece Cuma akşamları gerçekleşir.

250. Kılıç Dede

(Merzifon)

1. Kılıç Dede'nin mezarını bir türlü başka yere nakledemezler. Mezarını kazmaya çalışanlar da bir süre sonra ölür.

2. Mezarı kaldırmaya çalışan kepçenin bıçakları kırılır.

3. Belediye kabri yol ortasından kaldırmak istediğinde belediye başkanının rüyasına girerek mezarında rahatsız edilmemesini ister.

251. Komşu Dede ve Süleyman Dede (I)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Adam Korkut'a gelir. Türbeye hakaret eder. Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor der.
2. Birden yumruk büyüklüğünde bir taş yuvarlanır ve adamın bacağına çarpar. Adam epeyi bir süre çeker.
3. Olayı anlattığı bir doktor durumu anlar ve seni ancak o türbe kurtarır der.
4. Adam hatasını anlar, türbeye gelir yalvarır yakarır, büyük de bir kurban keser. Ancak ondan sonra şifa bulur.
5. Türbeye hastalık için gidilir. Çocuğı olmayan gelir, kabrin üzerine çemberini (eşarp) serer. Eşarp toplanırsa Allah çocuk verir.

252. Komşu Dede ve Süleyman Dede (II)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Komşu Dede ve Süleyman Dede'deki ağaçlardan dal dahi alınmaz. Yere düşen kozalaklar da alınmaz.
2. Köy halkından bir adam Komşu Dede ve Süleyman Dede türbesinden kuşburnu ağacını söküp evine götürür. Adamın elleri çolak olur. Bir süre sonra da ölür.

253. Komşu Dede ve Süleyman Dede (III)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Korkut köyü halkından bir adam fırını tutuşturmak için Komşu Dede türbesinden kozalak götürür.
2. Adamın mandası aynı gün çatlayıp ölür.

254. Komşu Dede ve Süleyman Dede (IV)

(Gümüşhacıköy-Korkut)

1. Adam Komşu Dede ve Süleyman Dede türbesinin kozalaklarından almak ister.
2. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler.
3. Adam "Nasıl müsaade etmezse etmesin." der ve kozalakları toplayıp gider.
2. Adam kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar.

255. Gani Baba (I)

(Suluova-Saygılı)

1. Kızın gözleri doğuştan kapalıdır. Doktorlara götürüldü ama çare bulamazlar.
2. Kızı Gani Baba türbesine götürürler, dua ederler.
3. Orada bulunan insanlarla konuşurken bakarlar kızın gözleri açılıp kapanmaktadır.

256. Gani Baba (II)

(Suluova-Saygılı)

1. Adam yürüyemez. Gani Baba türbesine ziyarete getirirler. Namazını kılar. Türbeden yürüyerek gider.
2. Adamın gözleri görmez. Türbeyi ziyaret eder, gözleri açılır gider.
3. Çocuğu olmayan kadınlar gelirler. Çocuğu olur, ismini Gani koyar. Çocuk kız olursa Ganime koyarlar.

257. Gani Baba (III)

(Suluova-Saygılı)

1. Gani Baba türbesinde hamile kadınlar ellerini bir yerlerine değdirirlerse kesin bir iz bırakır.
2. Kadın hamile olarak türbeye gelir. Elini ayağına değdirir.
3. Doğan çocuğunda ve hatta torunun da dahi aynı izden vardır.

258. Gani Baba (IV)

(Suluova-Saygılı)

1. Yüzbey köyünden birisinin gözleri gece kalktığında görmez olur.
2. Adam, “Beni Gani Baba türbesine götürün.” der. Traktöre bindirirler. Adam “Siz beni Amasya’ya götürüyorsunuz. Dönün ve beni Gani Baba’ya götürün.” der. Dönerler ve Gani Baba türbesinin yoluna girince adamın gözleri açılır.
3. Adam ziyaretini yapar, ertesi gün de tosun kurban getirir, keser.

259. Söbe Dede

(Suluova-Saygılı)

1. Amcasının kızı traktörle tarlaya gider. Babasına yavaş ol askeriye arabasına çarpacaksın der.
2. Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. Askerlerin hepsinde tabanca vardır.

260. Kavaklar

(Göynücek-Şeyhler)

1. Kavaklar, kimseye bir çöpünü dahi vermez.
2. Caminin hocası kavakları keselim de camide yakalım der.
3. Adam baltayı vurunca kavaktan bir ses gelir. Hoca baltayı bırakır.
4. Hoca epeyi bir süre dua okur. Ondan sonra baltayı vurunca bir şey demez.

261. Kul Hüseyin Dede

(Gümüşhacıköy-Keçiköy)

1. Kul Hüseyin misafirlerine dem ikram eder. Bir süre sonra dem tükenir.
2. Kul Hüseyin Patlak Ali'ye git şu pınardan dem getir der.
3. Adam pınardan su doldurur, su olduğu gibi rakı olur.

262. Kul Hüseyin Dede

(Gümüşhacıköy-Keçiköy)

1. Kul Hüseyin misafirleriyle otururken dem tükenir. Hanımı mahcup olunca sen endişelenme der.
2. Kul Hüseyin havaya doğru "Merkel, demi al, tez gel diye seslenir. Merkel 12-20 kilometre ötede Gümüş'te oturmaktadır. Seslenme biter bitmez Merkel kapıdan sırtında dem küpüyle girer.
3. Kul Hüseyin seslenince on beş yirmi kilometre uzaktaki Merkel hanımına "Hanım hanım, kalk bizi Keçi köyünden çağırıyolar. Bi desti şarap götüreceğim." der. Şarap testisini sırtına alır gider.

263. Pir Hamza

(Amasya-Böke)

1. Adam her gece Pir Hamza'nın metfun olduğu mezarlıktan geçer.
2. Bir gece geçerken mezarlıktan dur, derler. Korkuturlar.
3. Adam bir keçi alarak mezarlıkta keser, ondan sonra rahatsız etmezler.

264. Seyyid Vakkas

(Amasya-Küçükkızılca)

1. Köy halkından biri evliyanın arazisinden yol geçerken açılan yoldan çıkan taşları ev yapmak için alır.
2. Köyün büyükleri taşları alma, bu ağacını, taşını vermiyor dese de adam bir şey olmaz, evliya ne edecek taşı der.
3. Adam evi bitirmeden duvar üstüne yıkılır, adamın beli kırılır.

265. Necmeddin Yahya (I)

(Suluova-Yolüstü)

1. Necmeddin Yahya Hz.'nin türbesinde iki tane antika sanduka bulunur. Hırsızlar sandukaları çalarlar.
2. Veli kadının rüyasına girer ve kadın neden çalmalarına izin verdin der. Allah dostu da "Ben o zaman Mekke'de tavaf yapıyordum. Ben burada yoktum." der.

266. Necmeddin Yahya (II)

(Suluova-Yolüstü)

1. İnançsız bir adam mübareği ziyarete gelir. Arabasını Türbenin kapısına park eder saygısız da bir konuşma yapar.
2. Adam türbeden dışarıya çıkar ki arabasının yönü değişir.
3. Askere gidenler türbede dualanır. Hiçbir şey olmadan da dönerler. Kadının eşi Şırnak'ta askerlik yapar. 20 arkadaşını şehit verir ona bir şey olmaz. Necmeddin Yahya onu korur.

267. Necmeddin Yahya (III)

(Suluova-Yolüstü)

1. İstanbul'dan türbeyi ziyarete gelirler. Türbedarı da alarak türbeye giderler. Araçlarını türbenin kapısına park ederek içeriye girerler.

2. Dışarıya çıktıklarında bir arabanın dönmesi mümkün olmayan yerde araba kendi kendine ters yöne doğru dönmüştür.

3. Misafir kadın aynı bu hadiseyi rüyasında üç sene evvel aynı bu şekilde gördüğünü söyler. Kadın her sene türbeyi gelip ziyaret edeceğine söz verir.

268. Pir Hamdullah

(Suluova-Yolüstü)

1. Adamın doğan bütün çocukları kısa sürede ölür. Adama Pir Hamdullah'a kurban ada, türbede taşı kaldır, altından ne çıkarsa yiyeceksin." derler.

2. Adam taşı kaldırır altından bir şey çıkmaz. O da toprağından alıp yer.

3. Bu hadiseden kısa süre sonra çocuğı doğar, üç kere kurban götürürler.

4. Türbelere kurban kesmenin yasak olduğu dönemlerde Pir Hamdullah adamın rüyasına girer. "Ferfere mi yedin. Azıcık kanını akıtıp da niye bana bir şey getirmedin." der. Çocuk huysuzlaşmaya başlayınca adam bir kurban daha götürür. Çocuk düzelir.

269. Şeyh Sadi (I)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Köy halkından bir kadın türbenin üzerini yaptırır.

2. Şeyh Sadi türbeyi yaptıran kadının ve köy halkından bazılarının rüyasına girer. "Üzerimi yaptırdığı için buradan gidiyorum. Benim türbemi bir erkek benim düzenlerse geri gelirim." der. Kadının türbeyi yaptırmasını kabul etmez.

3. Erkekler türbeyi yeniden tadil ederler.

270. Şeyh Sadi (II)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Şeyh Sadi'nin mezarında hazine ararlar. Hazine arayan gençler hasta olurlar. Yıllarca hasta yatarlar.

2. Kabrin etrafındaki ağaçlar asla kesilmez. Alıp götürülemez.

3. Adam türbenin etrafındaki bir pelidi hayvana yükleyip evine götürür.

4. Kapının önüne gelince pelit kıpkırmızı kesilir. Akşam olunca odunlar kendiliğinden tutuşur. Yaptığı hatayı anlayınca götürür ağaçları yerine geri bırakır.

271. Şeyh Sadi (III)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. İki genç Şeyh Sadi türbesinin üst taraflarından ahır yapmak için ağaç keserler.
2. Ahırını yaparlar. İçeriye küspeleri taşırlarken elektrik direğinin kablosu kopar aşağıya üstlerine düşer.
3. İki genç de orada ölür.

272. Şeyh Sadi (IV)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Türbenin oradan geçerken kadın türbeye hayvan girmesin diye kapısını kapatır.
2. Gece “Ben Şeyh Sadi Babayım. Kalk namaza dur. Kapımı kapattın.” der. Kadın namaza durur ellerini bağlar ses kesilir, ellerini açınca tekrar Ben Şeyh Sadi Babayım diye bağırır.
3. Kadın sabah erkenden akrabalarıyla türbeye giderek kapısını açar. Ondan sonra başka ses işitmez.

273. Şeyh Sadi (V)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Tekkelerin kapatıldığı zaman köye Şeyh Sadi Baba türbesini kapatmak için adamlar gelir.
2. Köyün muhtarı sabah gidirsiniz diyerek misafir eder.
3. Adamlar gece ateşlenirler, sabaha kadar yatamazlar. Ağızları, burunları şişer. Şeyh Sadi korkutur. Adamlar türbeyi kapatmaktan vaz geçerler.
4. Bütün köylerin ismi değiştiği halde Şehhsadi'nin adı evliyadan dolayı değişmez.

274. Erarslan Baba (I)

(Suluova-Erarslan)

1. Adam dışarıdan Erarslan'a misafir gelir. Namaza camiye gider. Namazdan sonra gidecek yeri olmadığı için dışarıda kalır.

2. Erarşlan Baba buyur ben seni misafir edeyim der. Alır adamı türbeye götürür konuklar. Adam türbeyi ev gibi görür.

3. Erarşlan Baba ve misafiri sabah namazına giderler camiye Erarşlan Baba adamın yanından kaybolur. (E.301)

4. Adam başka bir zaman geldiğinde Erarşlan Baba'nın evi nerede diye sorunca türbeyi gösterirler.

275. Erarşlan Baba (II)

(Suluova-Erarşlan)

1. Erarşlan Baba Rahmi Abi'nin rüyasına girer ve bir şehidiniz olacak der.

2. Rahmi Abi askere gidecek olanlara “İnşallah Allah korur, inşallah sağ salim gelirsiniz, içinizden bir tane şehidimiz var.” der ve öyle de olur.

276. Gafur Dede

(Merzifon-Karamustafapaşa)

1. Belden altı tutmayan otuz otuz beş yaşlarında dünya güzeli bir kadın ve kocası bir şifa bulmak ümidiyle Gafur Dede'yi ziyarete gelir. Ziyareti yapar dönerler.

2. On dört on beş gün sonra duyduğu tıkırtıya uyanan adam karısının oturduğunu fark eder. Karısı durumu anlatır: “Bana aksakallı adamlar geldi. Daha bu zamana kadar ne yatıyosun diye vurdu böyle. Kalk dedi, bi sıçradım. Bacaklarıma, gövdemden alt tarafıma bir derman gelmiş. Tuvalete gittim geri geliyom.” der.

277. Zeyve Evliyası

(Göynücek)

1. Adam camide imam olarak görevlidir. Sabah namazı için abdest almaya İlisu'ya suyun gözüne iner.

2. Adam Zeyve evliyasını görür. Mübarek bi zat, nur parçası, cübbe, sarık kafasında.

3. Adam abdestini alır doğrulur mübarek kaybolur.

278. Davgun/Davun (Çitlembik, Mahlep) Evliyası

(Göynücek-Şarklı)

1. Adam karısı vefat ettiği zaman davgun ağacının altında oturur Kur'an-ı Kerim okur.
2. Üç dört tane sakallı adam gelir. "İsmail amca sen niye ağlıyorsun? Haydi bizimden gel, bizimden yaşa sen." der. Adam peşlerine düşer gider.
3. Yer altına bir yere inerler, dayalı döşeli.
4. Adamlar dünyalığını mı istersin ahretliğini mi, diye sorarlar. Adam da "Ya bir Mıstıgımnan Bilalimi göreyim, ondan sonra geleyim sizin yanınıza." Deyince sen bize yaramazsın diye adamı kaldırıp dışarıya atarlar.
5. Adam Koyun Baba türbesinin orada kendine gelir.

279. Meçhul Evliya (Abdül Dede)

(Suluova-Erarslan)

1. Abdül Dede mahallesindeki insanların rüyasına girer. Üstümden geçiyorsunuz, beni mutlaka çevirin, der.
2. Mahallenin gençleri taş getirerek türbesini yaparlar.
3. Komşular veliyi görürler. Genç bir insan olduğunu söylerler.
4. Adam uyumaktadır. Abdül Dede "Oğlum üstünü ört." der, battaniyeyi üstüne çekiverir.

280. Şeyh Mustafa

(Suluova-Dereköy)

1. Hasta bir genç kızı şifa ümidiyle Şeyh Mustafa'nın türbesine getirirler.
2. Gelin niyetlenip kabrin yanında yatar. Bir süre sonra bağırarak dışarıya çıkar. "Bi aksakallı dede geldi. Elime bıçak verdi. Elinde koyun vardı bunu kesecen dedi." der.
3. Kurban bulup keserler gelin iyi olur, evlenir, çocuğuyla tekrar ziyarete gelir.
4. İnsanlar namaz kılar yatar, kimi sırtımı sıvazladı, kimi zikir çekiyorlar içlerinde de bir kadın var, kimi elimi tuttu, kimi yara yerimi tuttu der.
5. Şeyh Mustafa türbesine gelen ağır hastalar ya iyi olur ya hemen ölür. Gelen hastanın günü sayılır. Ya iyi olur ya ölür.
6. Kıbrıs ya da Kore harbinde türbedar Şeyh Mustafa'nın kılıcında kan görür.

281. Mehmet Dede (I)

(Hamamözü-Yemişen)

1. Mehmet Dede türbesine hasta olanlar ziyarete gelir. Gözü ağrıyanlar gelip adağını adar, kibrit çöpü kadar bir çırayı yakıp da gözüne sürdüğü zaman gözünün ağrısı gider.
2. Reis kalkan atıyla Köseler'e giderken Mehmet Dede tekkesinin yakınına varınca at geri silkinir. Atı birkaç kez zorlayınca ancak devam eder.
3. Türbenin yanında dört tane sakallı dedeyi çamın altında otururken görür. Korkusundan bir daha geriye dönüp bakamaz.

282. Mehmet Dede (II)

(Hamamözü-Yemişen)

1. Mehmet Dede'nin türbesinden hiçbir şey getirilmez. Zararı olur.
2. Tombul dayı hayvanlarını güderken türbenin etrafından odun getirir. Gelirken türbenin odunlarından da karışır içerisine.
3. Akşam olduğunda odunların içerisinde o odun kendiliğinden yanmaya başlar. Yanına yaklaşırlar bir şey yok, yanından ayrılınca yine kıvılcım yanar gibi bir alev peyda olur.
4. Tombul dayı ertesi gün odunları alır türbeye geri bırakır.

283. Arap Dede

(Gümüshacıköy)

1. Eski belediye başkanı evliyanın türbesinin olduğu yere gelen suyu sarhoş geliyor diye keser.
2. Bu olaydan kısa süre sonra başkanın arabası Arap Dede türbesinin yakınında kaza yapar. Başkanın eşi ve kızı ölür.
3. Başkan yaptığı hatayı anlar ve suyu tekrar bağlar.

284. Arap Dede

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Darphane Camii'nin yanında bir mezarlıkta Arap Dede diye bir veli yatar. Cuma akşamları ışık yandığını pek çok kişi görür.

2. İnanmayan bazı insanları götürürler, besmele çekerler, ışık pır yanar pır söner. Işık sadece Cuma akşamları akşamla yatsı arası görünür. Bütün cemaat görür.

285. Cender Bağları (Evliyası)

(Göynücek-Şeyhler)

1. Cender bağlarından gece giderken bir çocuk sesi duyar. Ağlayan çocuk önde gider adam onu takip eder. Çocuk birden kaybolur.

2. Cender bağlarında bir ışık peyda olur. Adam epeyi bir süre ışığı takip eder, peşinden gider.

3. Adam okuyup üfleyince ışık kaybolur.

286. Yamaç Tekke

(Hamamözü-Damladere)

1. Yamaç tekke köy halkının rüyalarına girer. “Ben tekkeyim, gelin bana itaat edin. Ne isteğiniz varsa vereyim.” der. İnsanları davet eder.

287. Meçhul Evliya

(Göynücek-Gediksaray)

1. Gece bıçaklık yere iner, adam sesini duyar, sabah kalktığında her şey yerli yerinde durur.

2. Adam evliyanın arazisi içerisindeki evinin kapısına ibrik, su ve terlik koyduğu zaman bir sıkıntı yaşamaz, koymadığı zaman bıçaklık sürekli yere düşer. O suyla evliyanın abdest aldığına inanılır.

3. Evliya pencereden görünür “Senin gençliğine kıyamıyorum.” der.

4. Eski hamamın yanındaki kadınlar görürler. Veli beyaz bir kıyafet giymiş. Kadınlar korkup bir daha gelmezler.

288. Pir Sücaaddin İlyas (I)

(Amasya)

1. Kadir gecesinde Türbe civarında nöbette olan polisler bir dua edip öyle gidelim diyerek türbenin arkasına yaklaşırlar.

2. İçeride genç genç, sarıklı, cübbeli insanlar görürler.

3. Türbe açık zannederek biz de bir namaz kılalım diye geldiklerinde kapının kilitli olduğunu fark ederler.

4. Geri döndüklerinde kimseyi göremezler, kaybolurlar.

289. Pir Sücaaddin İlyas (II)

(Amasya)

1. Ankara'dan gelen bir adam türbeye kurban getirir ve keser. İnsanlara dağıtır.

2. Müftü senin bu yaptığın hurafe der. Adam ben türbeye kesmiyorum, orada kesip insanlara dağıtıyorum diye kendisini savunsa da neticede türbede kesiyorsun hurafedir der.

3. Türbede kurban kesmek hurafedir diyen müftünün evinde tüp patlar, ailecek yanarlar.

290. Pir Sücaaddin İlyas (III)

(Amasya)

1. Vali Pir Sücaaddin İlyas türbesini yıkmaya kalkışır.

2. Pir İlyas, Gece valinin şoförünün rüyasına girer, "Bana dokunmayın. Benim kimseye bir zararım yok." der.

3. Türbeyi yıkmaya gelen dozerin kepçesi kırılır.

4. Akşam türbenin üzerini açarlar sabah geldiklerinde geri kapanmış olur. Vali bunları görünce türbede tadilat yaptırır.

291. Pir Sücaaddin İlyas (IV)

(Amasya)

1. Vali Pir İlyas'ın türbesini yıktırmak ister.

2. Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek "Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmayın. Benim kimseye bi zararım yok burda." der. Şoför durumu valiye anlatınca "Biz diriden korkmayacağız da ölüden mi korkacağız." der.

3. Valinin 20 yaşındaki kızı trafik kazasında ölür. Vali ondan sonra Pir İlyasla uğraşmayı bırakır.

292. Pir Sücaaddin İlyas (V)

(Amasya)

1. Genç akşam ezanından evvel türbede bir dua edip de öyle eve gideyim der.

2. Türbede dört beş sarıklı namaz kılmaktadır. Pir İlyas çocuğu görür ve diğer velilere sessiz olun çocuk korkmasın der.

293. Cemal Hoca

(Taşova-Şeyhli)

1. Adam tarlada ekin biçen gelinine “Tekkeye gidiyom. Benim bu son gidişim. Ben üç gün yaşıycam, Üç gün yatakta duracam, üç gün sonra öleceim. Beni gabre götüreceniz. Ben ölünce, ben mezerde olduğum zaman beni bi sene sonra, iki sene sonra eşeceniz. Beni çıkartacaksınız, bakacaksınız. Dağıldıysam galdırıp atacanız. Ben onu kazanamadıysam var benim halıma.” der, gider.

2. Cemal Hoca dediği gibi üç gün yatar üç gün sonra ölür.

3. Cemal Hoca hiç boşa konuşmayan birisidir. Boş konuşulan yerde de durmaz.

294. Pehlivan Dede

(Merzifon-Karamustafapaşa)

1. Amasya'nın Arıcak köyünden bir adam hasta olan eşini Karamustafapaşa köyündeki Pehlivan Dede türbesine getirir. Yürüyemeyen kadını bir sala bindirerek yüksekteki türbeye çıkarırlar ve dua ederler. Adam eşim iyi olursa koç keseceğim diye adak adar.

2. İki dizi de tutmayan kadın on beş gün sonra yürümeye başlar.

295. Sıtma Evliyası

(Göynücek-Şeyhler)

1. Eskiden insanlar adak kurbanlarını Sıtma evliyasına getirler. İnançları vardır.

2. Bir gün Asarkavak'tan Felçli adamı getirirler. Sıtma evliyasına ziyarete gidilir. Ertesi gün gider. Bir iki ay sonra adam iyileşmiş olarak adak kurbanını getirir.

3. Adam Sıtma evliyasından iyileştiğine inanır.

296. Sırlıklı Dede

(Gümüshacıköy-Sarayözü)

1. Köy halkından birisi Sırlıklı Dede'nin kabrinden odun kesip evine götürür.

2. Köylüler uyarsalar da adam “Ben odunları getireceğim.” der.

3. Sırıklı Dede'nin türbesinden gelen odunları yakınca adamın küçük çocuğunun kolu yanar ve düşer.

4. Dede'nin türbesinden ağaç kesen adamın üzerine cinayet iftirası atılır.

5. Adam uzun süre hapiste yatar.

1.1.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar

297. Hızır Aleyhisselam (I)

(Amasya-Merkez)

1. Anlatıcının yeğenleri Amasya'da okurlarken onların yemeklerini yapan komşuları ve nineleri olan kadın köye gider.

2. Köyden gelmiş olan küçük bir küp pekmez küpü neredeyse bitmektedir ve gençler nine gelmezse biz ne yaparız diye düşünürler.

3. Kapıya gelen karnı aç bir ihtiyar yemeğiniz var mı diye sorar. Gençler de küçük bir küp pekmezleri olduğunu ve beraber yiyebileceklerini söyler.

4. Dede yiyip yemediği bile belli değilken tamam ben doydum, hepimiz şen olun diye dua ederek gider.

5. O sene boyunca o küçük küpteki pekmez bitmeyince gençler o ihtiyarın Hızır as. Olduğunu anlarlar.

298. Hızır Aleyhisselam (II)

(Amasya-Merkez)

1. Anlatıcı küçük kardeşi, annesi ve anneannesiyle birlikte yaşamaktadır. Maddi durumları oldukça kötüdür. Bir tane inekleri vardır ve onun sütüyle geçinmektedirler.

2. Kapıya yaşlı bir adam gelir ve su ister, kadın adama ayran ikram eder.

3. Ertesi gün evden çıkmak için feracesini giyen kadın bir cebinde bulgur diğer cebinde pirinç olduğunu fark eder. Bu durum ilerleyen günlerde tekrar eder.

4. Kadın korktuğu için hocaya (imam) giderek durumu anlatır. Hoca kadına Hızır as.ın geldiğini, bunu kimseye anlatmamasını yoksa bereketin kaçacağını anlatır.

5. Kadın, sabredemeyip bir komşusuna durumu anlatınca büyü bozulur.

299. Hızır Aleyhisselam (III)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. Anlatıcının babaannesi pekmez yayar ve Cuma akşamı olduğu için pekmezin üzerini örtüp gider.

2. Pekmezin üzerini örttüğünden emin olamayan kadın tekrar aşağıya indiğinde pekmezin taşığını görür ve Hızır'ın uğradığını anlar.

3. Kadın, pekmez ziyan olmasın diye akış yönüne doğru başka bir kap koyunca o tarafa değil bu tarafa koy ki onlar da dolsun diye bir ses duyar ve o sesin dediğini yapar.

4. Sabah geldiğinde bir çömleğin beş altı çömlek olduğunu, içlerinde de sopalarıyla ayağa kaldırılmış, hazır halde olduğunu görür.

1.1.3.3. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Memoratlar

1.1.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar

300. Alkarısı (I)

(Göynücek-Gediksaray)

1. Anneannesinin çocukları beş altı yaşlarında mor mor olup ölür.
2. Anneanesi merak eder ve durumu gözlemlemek için uyuyor gibi yapar.
3. Odadaki dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın çocuğun yanına gider.
4. Anneanesi hazırladığı yorgan iğnesini kadının eteğine iliştirir. Yedi sene yanında çalıştırır.
5. Bir daha yedi silsileme, sülaleme ellemeyeceksin diye tövbe ettirirler.
6. “Beni Ağpınara götürün bırakın. Eğer kanlı köpük gelirse beni bilin ki kestiler, almadılar, beyaz köpük gelirse aralarına kabul ettiler.” Deyince eteğindeki iğneyi çıkarıp serbest bırakırlar.
7. Alkarısı suya girip kaybolur.

301. Alkarısı (II)

(Göynücek-İkizyaka)

1. Gece hayvanlara bakmaya gidenler atların yelelerinin örüldüğünü görürler.
2. Alkarısı ata biner, koşturur ve terletir.

3. Atın üzerine karasakız yapıştırılır ve Alkarısı yakalanır.
4. Yakasına iğneyi takıp çalıştırılır, odun çektirirler.

302. Alkarısı (III)

(Amasya-Kızılca)

1. Musa Karadeniz adlı arkadaşının ahırına girince atların kuyruklarının insan eliyle örülemeyecek kadar ince örüldüğünü görür.
2. O örgüleri eliyle açar ama Alkarısı yeniden örermiş onları.
3. Yaşlıların dediğine göre onu gördüğün zaman iğne batırırsan efsanesi kaybolur ve insan olur. İnsan olunca hizmet edermiş.

303. Alkarısı (IV)

(Göynücek)

1. Eskiden ahıra gidildiğinde atların kuyrukları, yeleleri çok düzgün bir şekilde örülmüş ve çok aşırı derecede koşturulmuş gibi terlemiş olduğuna şahittir.
2. Annesi yeni evlendiği zaman görmüş. Alkarısı korkma demiş. Sadece buraları temiz tut benden size zarar gelmez demiş.

304. Alkarısı (V)

(Amasya-Eliktekke)

1. Amcasının oğlu ahıra girer ve atın üzerinde Alkarısı'nı görür.
2. Alkarısı nasıl olduysa attan iner ortadan kaybolur.
3. Alkarısı ata binip terletmiş, eziyet vermiş, yelelerini örmüş.

305. Alkarısı (VI)

(Göynücek-Harmancık)

1. Atların yelelerinin örüldüğüne bizzat şahittir. Akşamdan açılan yeleler sabaha kadar örülmüş olur.
2. Atların vücudundan su akar gibi ter çıkar.
3. Ağabeyi gece nöbet bekler, Alkarısı onu uyutup ondan sonra atların yelelerini yine örer.

306. Alkarısı (VII)

(Amasya-Şeyhsadi)

1. 1972 yılında kocası askerdeyken doğum yapar.
2. Gece yatarken üzerine Alkarısı oturur, konuşamaz. Dişleri kitlenir.
3. İnemeleri kayınpederi duyar, gelince Alkarısı oradan gider.
4. Doğum yapan kadın Alkarısı giderken kıpkırmızı bir elbise giydiğini görür.

1.1.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar

307. Yusuf Dede

(Amasya-Eliktekke)

1. Cinler tanıdığı kişilerin sesiyle Yusuf dedeyi çağırırlar.
2. Beni bekleyin dese de cinler biz önden gidiyoruz sen bizi yetişirsin diyerek tepenin başına kadar giderler.
3. Yusuf dede tepenin başına kadar gelir. Sadece ses duyar, kimseyi göremez. Aşağısı da uçurumdur.
4. Yusuf dede bunu cinlerin yaptığını ve kendisini uçurumdan atmaya çalıştıklarını anlar.
5. Biraz dinleyince sesler daha da derinden gelir. Saati anlamak için ülker yıldızına bakar.
6. Yusuf dede durumu anlar ve usulca köye geri döner.

308. Cinler (I)

(Amasya-Akyazı)

1. Eşinin halası sabah bağlara gitmek için komşularıyla akşamdan sözleşir.
2. Gece yarısı bir ses gelir, pencereden bakar. Cinler komşusunun sesiyle ve Gürcüce biz gidiyoruz der. Cinler kadını kandırıp köyden çıkarırlar.
3. Gürcüce, komşunun sesi ile, hadi sen de gelmiyon mu demiş? Kadın beni de bekleyin dese de cinler biz gidiyoruz sen de yetişirsin derler.
4. Köyün çıkışında çeşmenin oraya geldiğinde kadın Saraçoğlu'nun babası Abbas dedeye rast gelir. Abbas dede o sırada sabah namazını kılmaktadır.
5. Cinler Saraçoğlu'nun babasını görünce yollarını değiştirirler. Yollarını değiştirdince kadın şüphelenir. Tongaya düştüğünü anlar.
6. Kadın cinlerin ortadan kaybolmasıyla gece yarısı tek başına kalır.

7. Abbas dede namazını selamlayıp kalkınca kadın başından geçeni ona anlatır. Abbas dede “Amaan, ne tehlike yapmışın yavrum sen. Ne tehlike işlemişin. Sen birilerinin peşine düşmüş gitmişin.” Deyince kadın durumu anlar.

8. Abbas dede kadına kızar. Sen nasıl Müslüman’sın, aklına besmele çekmek gelmedi mi, der. Bir besmele çekseydin onlar kaybolurdu yavrum, der.

9. Abbas dede kadını köye kadar götürür kendisi yine bağlara döner. Erkenden bağlara inermiş. Eskinin adamları azimlidir.

309. Cinler (II)

(Amasya-Başpınar)

1. Dayısının oğluna cinler musallat olur. Zile’de bir hocaya götürürler. Hoca dayısının oğlu Yusuf’u cinlerden kurtarır.

2. Başka bir gün Yusuf’u cinlerden kurtaran hoca anlatıcının köyüne gelir.

3. Anlatıcı o gün Amasya il merkezine gitmiş ve üç sinemadaki filmleri de izleyerek köye dönmüştür.

4. Aynı gün Meşeliçiftliği’nden bir kız cin tutmuştur. Onu kurtarsın diye hocaya götürürler.

5. Hoca okur, üfler. Ortaya bir kap su koyar ve suyun içerisine bir kâğıt yazıp atar. Kıza cinleri toplar ve ne isterseniz sorun der.

6. Anlatıcı hayatında Amasya’ya gitmemiş olan kıza bugün Amasya’daki sinemalarda hangi filmler oynadı diye sorar.

7. Kız Amasya’daki üç sinemada oynayan filmlerin bayan, erkek tüm oyuncularını ile birlikte isimlerini sayar.

8. Anlatıcı “ Cinlere gel de inanma şimdi.” Diyerek inancını ortaya koyar.

310. Cinler (III)

(Göynücek-Şarklı)

1. Sarı Mehmet’in babası ve dedesi gece tarlaya giderler. Dedesi önden gider, aradan birkaç saat geçince babası da kestirmeden gider. Tarlaya vardığında hayvanlar

yığıını yemektedir ama dedesi ortalarda görünmez. Araya araya başka bir komşularının evinin yakınlarında bulur. Başına gelenleri anlatır.

2. Sarıklı adamlar gelin almış atlara binmiş giderler. Davul-zurna da vardır.

3. Cinler simsim oynarlarken Sarı Mehmet'in dedesini de aralarına alırlar ve birlikte oynarlar.

4. Cinler bizimle gelir misin derler. Sarı Mehmet'in dedesi kabul etmeyince yanından uçup giderler.

5. Cinler Cenâb-ı Allah tarafından yaratılmıştır. İnsanlar topraktan onları ateşten.

311. Cinler (IV)

(Hamamözü-Damladere)

1. Kız kardeşini bostan bekleyip eve gelirken oğlak biçiminde, keçi biçiminde şeytanlar, cinler çevirir.

2. Bismillah desem bunlar görünmez dese de dili dönüp söyleyemez.

3. Cinler korkuturlar, iyice bunaltırlar. Bağırarak ister bağırılmaz.

4. Zorla Bismilla-rah-mani- rahim der, cinler gözünün önünden kaybolurlar.

312. Cinler (V)

(Hamamözü-Damladere)

1. Akrabalardan biri un öğütmeye değirmene gider. Gece un çıkınca arabasına yükler köye dönmek için yola çıkar.

2. Dönüş yolunda karşısına bir kedi çıkar, eşeğin önünden yürümeye başlar. Eşek artık gidemez.

3. Kedi büyüye büyüye aslan kadar olur ve eşeğin başını tutar.

4. Besmele de çekse fayda etmez, kedi (cin) arabanın önüne dikilir.

5. Arabanın yükünü indirmek için kullandığı odunu eline geçiren kişi cine öyle bir vurur ki çılgılığı ortalığı kaplar. Dağ taş iniltiden çınlamaya başlar. Cin sopayı yiyince ortadan kaybolur.

6. Beti benzi atan adamı babası görür ve ne olduğunu sorar. Durumu anlayan adam oğlunu imama götürür.

7. İmam anlatılanlardan onun tam bir şeytan (cin) olduğu sonucuna varır. Sopayı iyi ki vurmuş, eğer vurmasaydı azdırıp kandıracakmış, der.

313. Cinler (VI)

(Amasya-Aydınca)

1. Beldağı yolu üzerine odun almaya gider. Orda cin var derseler de cin bana ne yapacak diyerek dinlemez.
2. Odun alırken cinler bir vururlar, burnu eğrilir.
3. İki üç gün kendine gelemeyen adamda cinlerin tesiri kalmaz.

314. Cinler (VII)

(Gümüshacıköy-Gümüş)

1. Tarlada sabah namazını kıldıktan sonra omzuna bir kuş konar. Kuşun gagası insana benzemektedir.
2. Omzunu çökerten kuşa vurur, kuş da ona vurunca bayılır. Cinlerin tokat attığı kıpkırmızı bellidir. O sırada yanında iki oğlu ve iki gelini bulunmaktadır.
3. Kendinde değildir, çocukları doktora götürürler. Birisi bunu cinler, periler çarpmış, hocaya götürelim der.
4. Hocaya giderken aynı kuş yine arabanın önüne geçer ama sadece cinlerin musallat olduğu kişi görebilir.
5. Hoca kitap açar ve cinlerin çarptığını anlar. Abdestli olmasaydı ağzı eğilirdi der. Hoca perinin dişi olduğunu da bilir.
6. Hoca okunmuş su vererek ağzı eğilmiş hastayı tedavi eder. Evin etrafını da çizerek cinlere karşı korunaklı hale getirir. Eve bir çivi çakar ve o çividen dolana dolana okur, o çiviye bağlar.

315. Cinler (VIII)

(Göynücek-Gediksaray)

1. Annesi bir gün evde tek başına kalır. Kapılar kilitli olmasına rağmen korkar. Yatağa yattığında merdivenlerden bir ayak sesi geldiğini fark eder. Ses yukarıya doğru çıkıldığını göstermektedir.
2. İlk önce karşı odanın kapısı açılır, kapanır ardından yatak odasının kapısı açılır. Korkudan yorganı kafasından kaldıramasa da birisinin içeriye girdiğini ve içeride dolaştığını bilir.

3. Kalk der gibi yatak sallanır. Kadın, “Ben senin kim olduğunu biliyorum. Ben çok korkuyorum. Ne olur bana ilişme. Git burdan...” der ve cin geldiği gibi kapıları örtterek evden gider. Kadın bildiği bütün duaları okur bir daha da cin gelmez.

316. Cinler (IX)

(Göynücek-Harmancık)

1. Gece karanlıkta ışığı yakmadan damat adayıyla telefonda konuşmaktayken etrafı birden cinlerle çevrilir.
2. Tabanları ters ters, saçları uzun uzun cinler etrafında bağıarak, kötü kötü sesler çıkararak halay çekmektedir.
3. Işığı yakmasıyla cinler birden kaybolur.

317. Cinler (X)

(Göynücek-Gediksaray)

1. Kaynanası camdan bakar ve görünmesine samanlıktaki cinleri gösterir.
2. Kaynana cinlerin samanlıkta ateş yaktıklarını ve etrafında oynadıklarını görür ve haydi kelam et haydi kelam et dediklerini duyar.
3. Cinler küçük küçüktür. Başları sivri sivridir.
4. Samanlıkla ev arasından sadece bir yol geçmektedir. Kadının pencereyi açmaya çalışır. Pencerenin sesini duyunca kaçarlar.

318. Cinler (XI)

(Göynücek-Gediksaray)

1. Anlatıcının babası hastadır. Babasının yengesini cin tutar. Koşarak başını alır, köy dışında evliya denen yere gider, mezarın üzerine yüzükoyun yatar.
2. Kadın ellerini yere koyarak “modur modur” konuşur, konuşur. Ellerini toprağa koyar, yerden aldığı ağzına götürür.
3. Mezardan aldıklarını “Bunu bana verdi, bunu da sana verdi.” Diyerek anlatıcının babasına uzatır.
4. Kadının elini açtıklarında elinde bir muska olduğunu görürler. Babası onu kaybedene kadar hep başının üzerinde taşır. Başının ağrısını tedavi etmektedir.

319. Cinler (XII)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Sabah ezanından önce cinler iki tepeden karşılıklı birbirlerine bağırırlar.
2. Sabah ezanı okunacağı zaman cinler ezanın kulaklarına gelmeyeceği bir yere kaçarlar.

320. Cinler (XIII)

(Göynücek-Kışlabey)

1. Amcasının korusunda ateş yandığını görür.
2. Korudaki cinler vujur vujur ses çıkarırlar.
3. Annesi ve babası “Oğlum boş verin, Onlar cin.” der.

1.1.3.4. Diğer Memoratlar**321. Baykuş**

(Gümüshacıköy-Korkut)

1. Adam baykuş yavrusuna ateş eder, öldürür.
2. Olaydan çok kısa bir süre sonra adamın bir gözü tamamen kapanır bir gözü de yarı kör olur. Doktorlar çare bulamaz.

322. Hortlak (I)

(Göynücek)

1. Adam ölür ve götürüp gömerler.
2. Adam gece mezarında çıkıp evine geri döner. Mutfağa gidip kafasını un çuvalına sokar.
3. Ev halkı adamı görünce hortladığını anlarlar ve “Unla uğraşma, ben sana irmik hazırlarım.” Diyerek koluna girer mezarlığı geri götürüp gömerler.
4. Mezarına işde kazığı çıkarlar. Hortlayan insanın mezarına işde kazığı çakılınca bir daha çıkamazmış.

323. Hortlak (II)

(Amasya)

1. Kadın din görevlisidir (hoca).

2. Kocasından boşanan kadın kocası ne kadar ısrar etse de, yalvarsa da onu eve almaz.

3. Adam kadına “Dilerim Allah’tan ki hortlarsın.” diye beddua eder.

4. Kadın öldüğünde götürüp gömerler. Gece sabaha karşı Üçler mahallesinin bütün kapıları çalınmış. Ölen kadının arkadaşı kapının göz deliğinden bakar ki hoca kadın dirilmiş.

5. Sabah olduğunda mezarlıktan gelen sesleri duyanlar bir cenazenin hortladığını ve mezarına geri giremediğini anlarlar.

6. Hoca kadının arkadaşı mezarlığa gider ve hortlayan arkadaşını mezara sokar ve ezan okur. Ezan okununca hortlak daha çıkamazmış.

1.2. MOTİF KAVRAMI

Latince kökenli motif sözcüğü uyarıcı, harekete geçirici ve tahrik edici gibi anlamlara gelen *motivum* kelimesinden türetilmiştir. (Alptekin 2002: 113; Özarslan 2006: 88) Metin, doku, çevre ve şartlar ilişkisi ve bu ilişkinin halk bilim çalışmalarına yapacağı katkının yanında, halkbilim çalışmalarında kullanılan bazı terimlere de bu çerçevede yer vermek gerekir. (Ekici 1998: 30) Bu anlamda yapılan bazı tanımlara bakmakta yarar vardır:

Motif konusu üzerine en geniş çalışmaları yapmış olan araştırmacıların başında gelen Stith Thompson motifi *“masalın gelenekte yaşama gücüne sahip olan en küçük unsurudur. Bu güce sahip olabilmesi için de alışılmamış ve çarpıcı olması gerekir.”* (1951: 415) şeklinde tanımlar. Max Lüthi *Märchen* adlı eserinde motifi *“hikâye etmenin en küçük şeklidir”* (Alptekin 2002: 113) ifadesiyle açıklar. Arthur Christensen’e göre motif *“Canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifî güç bir psikolojik kanuna göre, dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlar”*dır. (Sakaoğlu 1980: 24), Doğan Kaya motifi, *“Mitoloji, masal, efsane, destan ve halk hikâyesi gibi türlerde, yaşama gücüne sahip en küçük ögeye verilen ad. Motifin varlığını sürdürebilmesi taşıdığı olağanüstü nitelikler sayesinde.”* (Kaya 2007: 532) şeklinde tanımlamaktadır. Unsurlar

arasındaki sürekliliği sağlamak yoluyla tema bütünlüğünü koruyan motif, genel olarak “metnin anlamlı en küçük birimi” olarak kabul edilir.

Metin Ekici, ülkemizde yapılan derleme çalışmaları ile ilgili eleştirilerinde motif olmayan unsurların da motif gibi anlaşıldığını ifade eder. Bu konunun daha iyi anlaşılması için S. Thompson’ın tanımını verir: “*Motif, bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.*” Thompson’a göre motifler üç tarif içerisinde yer almalıdır: “*Birinci grupta yer alanlar; tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler, periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleridir. İkinci grupta ise; bir hareketin arkasındaki büyümlü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise; tek tek olaylar yer alır*” Thompson son olarak izahlarını örneklerle de açıklama yoluna gitmiştir: “Masalda bir anne olmak motif değildir. Hain üvey anne ise bir motif olabilir, çünkü o en azından görülmemiş bir şey olarak düşünülmüştür. Hayatın gelişigüzel olayları ise motif değildir. (Ekici 1998: 29-31).

N. Veselovskiy, motifin anlatmanın en küçük unsuru olduğu konusunda diğer araştırmacılarla hemfikirdir. Veselovskiy motiflerin özelliklerini şu şekilde sıralar:

“1. Motif olarak, ilk basamakta tabiatın örtülü olaylarına cevap arayan bir formülü ve gerçeğin en çarpıcı, en önemli olarak görünen veya sık sık tekrarlanan izlenimini anlıyorum.

2. Motif kavramı olarak, ilkel zihnin ve hayat şartlarının izlenimlerine canlı bir şekilde cevap arayan basit anlatı birimini anlamaktayım.

3. Motifin en önemli niteliği, onun, basit mitoloji ve masallarda yer alan bölünmeyen unsur olarak bulunmasıdır.

4. En basit motif a-b formülü ile ifade edilebilmektedir.

5. Motifler, farklı çevrelerin benzerliklerinin oluşumunu, hayat standartlarının ortaklığı ve onlardaki psikolojik süreçlerin oluşumlarıyla şekillendirmektedir.” (Diykanbayeva 2004: 127)

Veselovskiy’ye göre motif, anlatının ayrıştırılamayacak bir birimidir. Vladimir Propp bu görüşe katılmadığını “*Örnek olarak verilmiş motifler ayrıştırılabilir. Motif, mantıksal bir bütünse, masalın her tümcesi bir motif üretir. Motifler gerçekten ayrılmaz*

olsalardı çok iyi olurdu. Böylece motifler dizini oluşturulabilirdi.” (Propp 2011: 17) sözleriyle anlatır.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle metindeki herhangi bir unsurun motif olabilmesi için doğal özelliğinin dışında, dikkat çekici ve çarpıcı bir yönünün bulunması, anlatıya bir yönüyle tesir etmesi ve çıkarıldığında metnin yapısında bozulmanın meydana gelmesi gerekmektedir. Anlatımda dikkat çekmeyen unsurları motif olarak değil anlatının doğal ortamı olarak kabul etmek veri karmaşasını önleyecektir. Ayrıca motifler kendinden sonra gelecek olan motife zemin hazırlama işlevi görürler.

1.3. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ MOTİF INDEX OF FOLK LİTERATURE ADLI KATALOGA GÖRE TESPİT EDİLEN MOTİFLERİNİN TASNİFİ

Stith Thompson, metnin en temel araştırma birimi olan motifleri “*Gelenekte yaşama gücüne sahip olan en küçük unsurdur.*” ifadeleriyle tanımlar. Buradan hareketle en küçük birimin tanımlanması ve devamında tasnif edilmesine yönelik birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi Stith Thompson’ın ilk baskısını 1932-1936 yılları arasına yapan altı ciltlik Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı çalışmadır. Eser 1955-1958 yılları arasında genişletilmiş olarak bir kez daha basılır. Bu baskıya ilk baskıdan sonra hazırlanmış diğer verilerle W. Eberhard ve P.N. Boratav tarafından hazırlanan “Typen Türkischer Volksmärchen” adlı katalogdaki masal tipleri de ilave edilmiştir. (Çobanoğlu 1999: 104)

Eserin ilk beş cildinde yirmi üç maddeden oluşan motif katalogu, altıncı cildinde de bunlarda yer alan kavramların ve kaynakların alfabetik indeksi yer alır. Motif Index’in konu ana başlıkları ve bunların ifade edildiği harflerin sıralanışı şu şekildedir: A. Mitolojik Motifler, B. Hayvanlar, C. Yasak, D. Sihir, E. Ölüm, F. Olağanüstülükler, G. Canavarlar, H. İmtihanlar, J. Akıllılar ve Aptallar, K. Aldatmalar, L. Kaderin Ters Dönmesi, M. Geleceğin Tayini, N. Şans ve Kader, P. Cemiyet, Q. Mükâfatlar ve Cezalar, R. Esirler ve Kaçaklar, S. Olağanüstü Zulüm, T. Cinsiyet, U. Hayatın Tabiatı, V. Din, W. Karakter Özellikleri, X. Mizah, Z. Çeşitli Motif Grupları.

Katalogda yirmi üç ana başlık altında toplanan motifler, daha sonra kendi içerisinde bütünden aşama aşama ayrıntıya doğru seyreden bir tasnif yer alır. Tasnif sisteminde kullanılan bir başka özellik de ileride yapılacak çalışmalarla ortaya çıkabilecek olan yeni motifler için katalogda bazı numaralar boş bırakılmıştır.

Çalışmamızda ilk olarak Amasya’da derlediğimiz 323 efsane metninin motif gruplarını belirledik ve motiflerin Index’e uyumunu araştırdık. Tespit ettiğimiz motiflerin büyük bir kısmının katalogla uyumlu olduğu gözlemlendi. Katalogda yer almayan motifleri, Türk motifini simgeleyen (T) harfini motiflerin başlarına koymak suretiyle ilâve ettik. Çalışmamızda L. Kaderin Ters Dönmesi ve X. Mizah başlıklarına dâhil edilebilecek bir

motife rastlayamadık. Ayrıca U. Hayatın Tabiatı başlığı altında da yalnızca iki motif yer almıştır.

1.3.1. A. Mitolojik Motifler

A63. “Şeytan yaratma girişimini bozar”

A63.7. “Asi tanrı tüm zehirli şeylerin yaratıcısıdır”

(T) A63.7.2. “Şeytanın biriktirdiği pis su”

Besmelesiz yere tükürdüğünde şeytan o tükürükleri besmelesiz atılan yumurta kabuklarının içerisinde biriktirir. (E.54)

A165. Tanrının görevlileri ve memurları

A165.2. “Tanrıların elçisi/habercisi”

A165.2.3. “Allah’ın elçisi/habercisi olarak melekler”

Cebrail, Allah’tan haber getirir. (E.73)

Hz. Muhammed hane-i saadetinde otururken Cebrail vahiy getirir. Cenabı Hakk’ın “Mekke’yi kâfir sardı, orayı ıslah etsin.” Yazılı nâmesini verir. (E.74)

A182. “Tanrı ölümlülere kendini gösterir”

A182.3. “Allah (Melek) ölümlü ile konuşur”

Cebrail ile Lokman Hekim ölüme çare bulunmasıyla ilgili konuşurlar. (E.70)

A190. “Tanrılarla ilgili çeşitli motifler”

Hz. Âdem cennetten yılanın karnında çıkmaya çalışırken Allah görür ve yılanın ayaklarını alır. (E.37)

Allah, Âdem’i kandırdığı için yılanın ayaklarını alır. (E.38)

Tanrı, yasağa karşı gelen yılanı cezalandırır. (E.39)

A511. “Kültür kahramanının (yarı tanrı) doğumu ve yetiştirilmesi”

A511.3. “Kültür kahramanının eğitimi”

A511.3.1. “Kültür kahramanı inzivaya çekilir”

Serçoban bir daha Amasya'ya ayak basmamaya yemin eder. Karasenir'de ereceğini, yetişeceğini ve orada öleceğini söyleyerek gider. (E.93)

Çal Baba kendi evine, İğneci Baba da Kayabaşı'na döner ve orada kalır. (E.94)

A903. “Hayvanların neden olduğu topografik özellikler”

Keçiköy'de Hz. Ali'nin atının ayak izi bulunur. Bu sebeple oraya Döldülayağı adı verilir. (E.172)

A941. “Su kaynaklarının kökeni”

A941.5. “Veli su kaynağı ortaya çıkarır”

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. (E.107)

Azıtepe köyünde çoban çuhasını, sırtına giydiği abasını su kaynağına tıkar, su kaynardan (Balıklıgöl'ün yöresel adı) çıkar. (E.169)

A972. “İnsanın (hayvanın) taşlar üzerinde bıraktığı izler”

A972.3. “Taş üzerindeki delikler velinin parmak izleridir”

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. Ellerin izi kayada duruyor. Gidenler onu mühür olarak görüyorlar. (E.107)

A974. “İnsanların taş kesilmesinden oluşan kayalar”

Gelin dua eder tüm kervan taş kesilir. (E.1)

Musaköy'deki kayalar düğün alayının taş kesilmesinden oluşur. (E.2)

Allah, gelini, davulcuyu, zurnacıyı ve peşindeki vatandaşları ve yere dökülen altınları taş yapar. (E.5)

Tarlanın ortasındaki kayalar bu kız ile erkektir. (E.6)

Aynalı Mağara Güzelcekız ile çobanın taş kesilmesinden oluşur. (E.8)

Kırkız kayaları kızların taş kesilmesinden oluşur. (E.9)

Kızlar dua eder ve uçurumun kenarında taş kesilirler. (E.10)

Analıkızlı kayası anne ile kızının taş kesilmesinden oluşur. (E.11)

A980. “Belli yerlerin menşei”

Kervanın taş kesildiği yer Gelinkız Kayası adıyla bilinir. (E.1)

Aynalı Mağara Güzelcekız ile çobanın taş kesilmesinden oluşur. (E.8)

A1142. “Gök gürültüsünün kökeni”**A1142.0.1. “Yıldırımın kökeni”**

Şimşek insanları uyarmak için baykuş tarafından çakılır. (E.32)

A1331. “Cennetten kovulma”**A1331.1. “Yasak meyve (içecek) sebebiyle cennetten kovulma”****A1331.1.1. “Yasak yiyecek sebebiyle cennetten kovulma”**

Yılan, Âdem ile Havva’ya cennet dışından gelen buğday yedirir. (E.39)

A1333. “Dillerin karmaşası”

Ayrı yerlere atılanlardan birinin dili Türkçe; diğerinin dili Kürtçe olur ve anlaşamazlar. (E.46)

A1372. “Kadınların diğer özelliklerinin kökeni”**(T) A1372.11. “Neden kadının saçı uzun aklı kısadır”**

Kadın ateşe odun taşıyıp yaktığı için Allah, senin de saçın uzun aklın kısa olsun, işin bitmesin, diye beddua eder. (E.44)

A1457. “Balıkçılığın kökeni”**A1457.6. “Balık havuzlarının kökeni”**

Hz. İbrahim’in ateşe atıldığı yer Balıklıgöl olur. (E.45)

Azıtepe köyünde çoban çuhasını (sırtına giydiği abasını) su kaynağına tıkar, su kaynardan (Balıklıgöl) çıkar. (E.170)

A1482. “Dillerin kökeni”

Ayrı yerlere atılanlardan birinin dili Türkçe; diğerinin dili Kürtçe olur ve anlaşamazlar. (E.46)

A1500. “Geleneklerin menşei”

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. Kaya ayrılıyor ve kömüştü gövdesi kadar su çıkıyor. Her sene 7-9 Mayıs arası oraya kurban kesilir. Kurban kesilmezse suyun kaybolacağı inancı hâkimdir. (E.107)

A1552. “Yakın akrabalar arasındaki evlilik”**A1552.3. “İlk anne-babanın çocukları arasındaki evlilik”**

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. Sırt sırta doğanlar da kendi aralarında evlenirler. (E.46)

A1577. “Şahıs adlarının kökeni”

Sabah geldiklerinde durumu görenler kurdu boğarak öldürdüğü için evliyanın adını Kurtboğan olarak koyarlar. (E.76)

Gelin İbrahim Çolak’a “Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasıca...” diye beddua eder. O günden beri o sülalenin tırnakları olmaz. Soyadları da bu yüzden Çolak’tır. (E.78)

Sütü sağan gelin “Hazır mıydın, Hızır mıydın? Eli kuruyasıca...” der ve o günden sonra adamın sülalesinin elinde tırnak olmaz. Soyadları da çolak olur. (E.79)

Çoban ısrarını üç dört kez tekrarlayınca “Ser Çoban” der. Çobanın adı da Serçoban kalır. (E.89)

Pir İlyas’a hacı denmesinin sebebi her hafta Cuma namazlarını Mekke’de kılmasındandır. (E.104)

Ali Pircivan’a ismini Hz. Ali verir. Bir civanım der. Kıymetli anlamında. (E.106)

Komutan Baba’nın adını oraya konup da kendilerine aş verdiği için Er-gon-aş koyarlar. (E.114)

Çekirge sürüsü tarlalara doğru gelince molların isteği üzerine ahlali her tarlanın başına bir kova su koyar. Çekirgeler kovalarda yıkanıp dönerler. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. Hocanın adı da Sığırcık Molla kalır. (E.127)

Kandil Baba denmesinin sebebi önceden davara teke salımı gelince, koçu salmadan önce oraya getirir bir cebrail (horoz) keserler (ve mum yakarlar). (E.142)

Dersitamam hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. Adı o sebeple Dersitamam'dır. (E.160)

A1617. "Yer isimlerinin menşei"

Musaköy'deki bu kayaların olduğu yere Gelinkız Kayası mevkii denir. (E.2)

Hadisenin olduğu yer Kızs...n adıyla bilinir. (E.6)

Irmak kıyısındaki kaya Güzelcekız ismini alır. (E.7)

Yüzünün güzelliğinin yansımından mağara aynalı mağara olarak anılır. (E.8)

Zeynel Abidin bu mübarek Allah dostuymuş. Geyik koşarmış. Yani elik, onlara çift sürermiş. Onlardan sağarmış sütü. Bir hayli zaman yaşamış bu mübarek yatırları burada. (E.81)

Şeyh Sadi, "Siz besmele çekin kuzu da yeter pilav da." der. Herkes orada yiyip karnını doyurduğu için oraya hâlâ Paşa Pınarı derler. (E.95)

Hız. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe hz.ne "Git hırkayı bul." der. Bu köyün adı ondan değişmiyor. Merzifon'a gelir ve hırkasını bulur. Hırkasını bulduğu yerin adı da Hırka olur. (E.116)

Şeyh Abdal Mehmed Efendi Erbaa'dan Karlık'a gelir. Karlık'tan Serçeler'e gelir. Serçelerden geçerken atının bacağı kırılır. Bu sebeple oraya Sakat At denilir. Oranın adı şimdi Sakatat Mahallesi'dir. (E.122)

Şey Abdal Mehmed Efendi Alan'a gelirken yolda Ramazan'a denk gelir ve orucunu orada tutar. Oranın adı da Oruç Gazi olur. (E.122)

Ordu giderken Kızılırmak deniz olur bin beş yüz askerden yüz iki yüz kişi kurtulur. Kurtulan kişilerin de elleri ve dilleri kırka bölünür. Bu yüzden kurtulmak için yöneldikleri dağa Kırkdilim Dağı denir. (E.151)

Rüyasında Gani Baba "Ahmet Bey, kendini düşünmeyen evliya'yı bırak sel götürsün." der. Sabah kalktığında ırmağın ters aktığını görür ve ırmağın ismi de oradan kalır. (E.157)

Kul Hüseyin bütün çevre köylerdeki keçileri toplar, boynuzlarına çıra bağlar ve ateşe verir. Keçiler kaleye girince her tarafı ateşe verir. Kral korkup kaçır. Bu yüzden bu köyün adı Keçiköy'dür. (E.165)

Battal Gazi'nin komutanı keçilerin boynuzlarına mumları yakar. Gece karanlığında keçileri kaleye salar. Ermeniler, düşman bizi kuşattı der ve kaçarlar. Oraya Gavuruçan Kaya denir. (E.166)

Kaledekiler keçilerin boynuzlarındaki ateşten korkup Eymir'e, Korkut'a, Çömezlere doğru kaçarlar. Ondan dolayı burası Keçiköy olarak anılır. (E.166)

Keçiköy'de Hz. Ali'nin atının ayak izi bulunur. Bu sebeple oraya Döldülayağı adı verilir. (E.172)

A1715. “İnsanın değişimiyle ortaya çıkan hayvanlar”

Yünlerin altına saklanan insan Hızır'ın bedduası ile ayıya dönüşür. (E.26)

A1836. “Ayının yaratılması”

Yünlerin altına saklanan insan Hızır'ın bedduası ile ayıya dönüşür. (E.26)

A1840. “Kemirici hayvanların yaratılışı”

Cimri ağa köstebeğe dönüşür. (E.23)

A2236. “Hayvan özellikleri: İnsanı mahvetmeyi planlama cezası”

A2236.2. “Hayvan özellikleri: Şeytanı içinde cennete sokma cezası”

A2236.2.1. “Yılan şeytanı karnında cennete sokar, ayaklarını kaybeder.”

Şeytan cennete yılanın karnında girer. (E.38)

A2236.2.2. “Tavus kuşu şeytanı cennete kanatlarının altında sokar. Bu yüzden sesi ve ayakları çirkindir.”

Tavus kuşu şeytanı kanatlarının altında cennete sokar. (E.40)

A2330. “Hayvan özelliklerinin menşei: Yüz”

(T) A2330.9. “Kekliğin gagası neden kırmızıdır”

Kımalı keklik gagasıyla Hz. Ali'nin kanını saklar. (E.31)

A2371. “Hayvanın bacaklarının doğası ve kökeni”

A2371.3. “Niçin hayvanların bacakları yoktur”

A2371.3.1. “Neden yılanın bacakları yoktur”

Yılan, Hz. Âdem’i cennetten karnında çıkarmaya çalıştığı için Allah tarafından ayakları alınmış ve sürünmeye mahkûm edilmiştir. (E.37)

Yılan insanları kandırdığı için ayakları alınmıştır. (E.38)

Âdem ile Havva’ya yasak meyveyi yedirdiği için Allah ayaklarını alır. (E.39)

A2371. “Hayvanın bacaklarının kökeni ve doğası”**A2371.4. “Hayvanların bacak renginin kökeni”****(T) A2371.4.3. “Kekliğin ayakları neden kırmızıdır”**

Kınalı keklik ayaklarıyla Hz. Ali’nin kanını saklar. (E.31)

A2375. “Hayvan ayaklarının doğası ve kökeni”**A2375.2. “Hayvan ayaklarının doğası”****A2375.2.2. “Tavus kuşunun ayakları neden çirkindir”**

Tavus, şeytani kanatlarının altında cennete soktuğu için ayakları çirkindir. (E.40)

A2411. “Hayvan renginin kökeni”**A2411.2. “Kuş renginin kökeni”****A2411.2.6. “Diğer kuşların renginin kökeni”****A2411.2.6.8. “Kekliğin rengi”**

Kınalı keklik gagasının ve ayaklarının rengini Hz. Ali’nin kanından alır. (E.31)

A2423. “Hayvan seslerinin genel niteliği”**A2423.1. “Hayvanların çirkin sesi”**

Garip ötüşlü bir kuş gelir, Sarı böyle kuş mu öter diye kuşa taş atar. (E.62)

A2423.1.2. “Tavus kuşunun çirkin sesi”

Tavus, şeytani kanatlarının altında cennete soktuğu için sesi çirkindir. (E.40)

A2431. “Kuş yuvası”

Sarı böyle kuş mu öter diye kuşa taş atar ve yuvasını bozar. (E.62)

A2435. “Hayvan yiyeceği”**A2435.1. “Hayvanın yiyecek tercihi”****A2435.1.1. “Bazı kuşlar niçin nehir dışında bir yerden su içmez”****(T) A2435.1.1.1. “Niçin karga ağustosta su içmez”**

Allah, kargaya “Ağustosta sular gözüne kan görünsün” der. (E.28)

Karga, Hz. Ali’nin sığırlarının su içmesine engel olduğu için ağustosta su içemez. (E.29)

Hz. Ali, sığırlarına su içirmeyen kargalara beddua eder, bu sebeple kargalar ağustos sıcağında su içemezler. (E.30)

A2435.4. “Kuşların yiyeceği”**A2435.4.9. “Baykuş yiyeceği”****A2435.4.9.3. “Baykuş niçin serçe yer”**

Baykuşun önüne her gün üç serçe gelir, birini yer diğerlerini azat eder. (E.32)

Padişahın aklını başına getiren baykuşun önüne her gün üç serçe gelir. (E.33)

Sultan Süleyman’ın aklını başına getiren baykuşa her gün üç serçe ödül olarak verilir. (E.34)

Hz. Süleyman “Cenab-ı Allah tarafından günde sana üç kuş gelecek yuvarlana yuvarlana.” Diyerek baykuşa nasibini verir. (E.35)

Süleyman’ı fikrinden vazgeçiren baykuşun önüne her gün üç serçe gelir. (E. 35)

A2470. “Hayvanların mutat bedensel hareketleri”

Allah kertenkeleye sen öldüğünde kuyruğun ölmesin diye beddua eder. (E.43)

A2522. “Hayvan niçin sevilmez”**(T) A2522.8. “Çil keklik neden sevilmez”**

Kınalı keklik Hz. Ali’nin kanını örterken çil keklik yerini haber verir. Bu yüzden çil kekliğin eti yenmez. (E.31)

A2561. “Bazı hayvanlar niçin kısırdır”**A2561.1. “Katır niçin kısırdır”**

Hazreti İbrahim ateşe atılacağı zaman odunları hiçbir hayvan taşımak istemez, sadece katır taşır. (E.41)

Allah katıra “Senin de zürriyetin olmasın.” diye beddua eder. (E.42)

A2571. “Hayvanlar isimlerini nasıl aldılar”

Hız. Ali’nin kanı gagasına ve ayağına yapıştığı için kınalı keklik denilir. (E.31)

A2600. “Bitkilerin kökeni”

Şeyh Mustafa, “Bismillah” diyerek kayaya vurunca su çıkar. Kaya ayrılır ve kömüştü gövdesi kadar su çıkar. O seneden bu seneye dereotu orada biter. (E.107)

Cendere evliyası, zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından (keserek yakılan) ot ile beraber çıkar. (E.109)

A2617. “İnsandan (hayvandan) bitkiye dönüşüm”

A2617.2. “Canlı hayvanların bitkiye dönüşümü”

Serçoban ölünce Allah tarafından davarlarının hepsi ağaca dönüşmüş. (E.90)

Serçoban ölünce koyunları da sakız ağacına dönüşür. (E.91)

A2631. “Ceza olarak bitkilerin kökeni”

Hızır beddua ettiği için Kızılca’nın madımağı yenmez. (E.51)

A2741. “Kazara ortaya çıkan bitki özellikleri”

Hala orada –Künç Köprü’nün hem ayaklarında hem de kenarındaki otlarda, toprak birikintilerinde – yaz kış yeşil biten otlar vardır. (E.71)

A2681. “Ağaçların kökeni”

A2681.1. “Söğüt ağacının ağlamasının kökeni”

“Herkesin meyvesi var da benim neden yok.” Diyerek söğüt ağacı ağlamaya başlar. (E.52)

A2723. “Bitki cezalandırılır”

(T) A2723.2 “Çam ağacı cezalandırılır: İğne yaprakları dökülmez”

Hız. İbrahim’in ateşine odunlarını veren çam beddua aldığı için yapraklarını hep üzerinde taşır. (E.48)

A2777. “Niye bazı ağaçlar kutsaldır”

Serçoban ölünce Allah tarafından davarlarının hepsi ağaca dönüşmüş. (E.90)

Serçoban ölünce koyunları da sakız ağacına dönüşür. (E.91)

A2778. “Niçin bazı ağaçların boyu uzundur”**(T) A2778.3. “Niçin kavak ağacının boyu uzundur”**

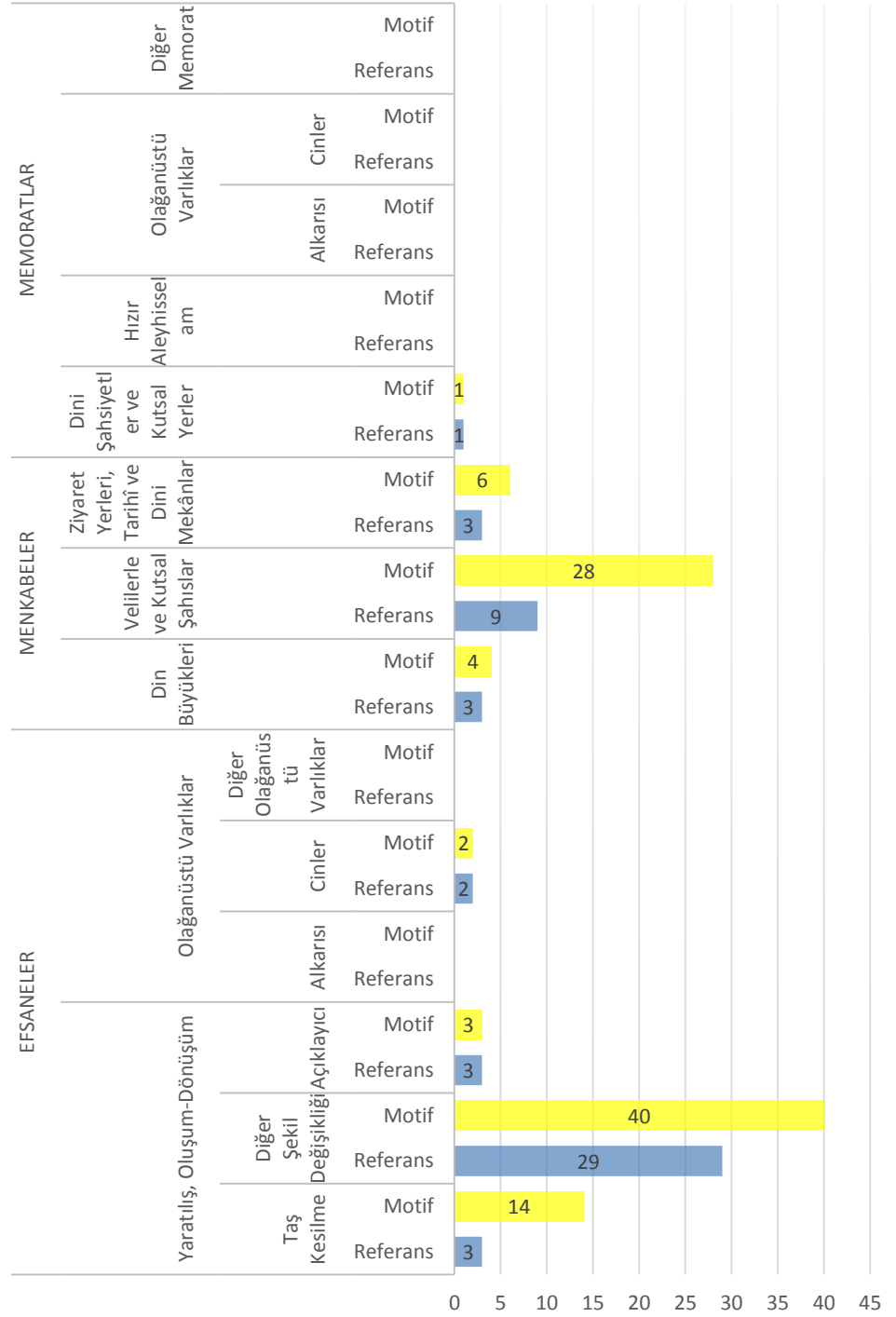
Kavak ağacı meyvesinin olmamasını dert edinmez. Bu yüzden uzar gider. (E.52)

A2781. “Bitki isimlerinin kökeni”

Bütün meyvelerin adı konulurken bir meyveye de muşmula adı verilir. (E.49)

A2791. “Ağaçların çeşitli özellikleri”**A2791.7. “Niçin bazı ağaçlar meyve vermezler”**

Tüm ağaçların yaratılışta meyveleri olmasına karşın söğüt ve kavak ağaçlarının meyvesi yoktur. (E.52)

Şekil 1. A. Mitoloji Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Yukarıdaki tabloda mitolojiye dair motiflerin “yaratılış, oluşum-dönüşüm” efsaneleri içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir diğer ağırlık merkezini de “dinî efsaneler” oluşturmaktadır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri 35 motif başlığı

ve 57 motif verisi içerir. Kendi içerisinde ise “taş kesilme efsaneleri” 3 başlık 14 motif; “diğer şekil değişikliğine bağlı efsaneler” 29 başlık 40 motif ve “açıklayıcı efsaneler” 3 başlık ve 3 motif içerir. Amasya efsaneleri 967 motif başlığı içerir. “A. Mitoloji” 53 motif başlığı ile tüm motiflerin %5,48’ini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 98 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %3,74’tür. Bu şekilde incelendiğinde “A. Mitoloji” motifi en çok işlenen konular içerisinde başlık açısından beşinci sırada veri açısından da dokuzuncu sırada yer alır.

Amasya efsanelerinde mitolojik öğelere rastlanmanın yanısıra mitoloji üzerine bina edilmiş değıllerdir. Elde bulunan anlatı metinlerinin önemli bir kısmı dinî motifler içerir. Bu durum efsanelerin kökenini göstermesi bakımından motiflerde de dikkati çekmektedir.

Öne çıkan iki motifin “yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri” ve “dinî efsaneler” olması geçmiş yaşantılardan ayrı değerlendirilemeyeceğini de ortaya koyacaktır. Köken mitlerini içeren yaratılış, oluşum-dönüşüm efsanelerinin mitolojik öğeleri içermesi doğal kabul edilebilirken aynı durum dini efsaneler için söz konusu değildir. Bu durumda dinî içerikli metinlerin özellikle İslâm kültür dairesinin içerisinde yer almalarına karşın İslâmiyet öncesi dönemden etkilenmiş olduğu açıktır.

Efsanelerin “mitlerin modernleşmiş şekli” (Seyidoğlu 2005: 22) oldukları bilgisinden hareketle geçmişte mitik anlatımlar etrafında görülen yapının bugün eski fonksiyonlarını kaybederek ya da şekil değıştirerek Amasya efsaneleri içerisinde ve özellikle de dinî anlatımlarda yaşadığı söylenebilir.

Mitolojik motifler içerisinde (T) A63.7.2. “Şeytanın biriktirdiğı pis su”, (T) A1372.11. “Neden kadının saçı uzun akli kısıdır”, (T) A2330.9. “Kekliğın gagası neden kırmızıdır”, (T) A2371.4.3. “Kekliğın ayakları neden kırmızıdır”, (T) A2435.1.1.1. “Niçin karga ağustosta su içmez”, (T) A2522.8. “Çil keklik neden sevilmez”, (T) A2723.2 “Çam ağacı cezalandırılır: İğne yaprakları dökülmez”, (T) A2778.3. “Niçin kavak ağacının boyu uzundur” başlıkları tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 44 motif başlığının “Motif Index” ile uyumlu olduğu görülmüştür. Bu durum efsanelerle ilgili olarak aynı aklı kapasiteye sahip toplumlarda benzerlerinin oluşabileceğı tezini de doğrulamaktadır.

1.3.2. B. Hayvanlar

B0-B99. “Mitolojik hayvanlar”

B11. “Ejderha”

Vaktiyle ejderha Göllübağları mevkiinde Tersakan çayının üzerine oturur. (E.69)

B11.3. “Ejderhanın yaşadığı yer”

Vaktiyle bir ejderha Göllübağları mevkiinde Tersakan çayının üzerine oturur. Tersakan’dan akan su bahçelere iletilemediği için bütün mahsuller kurur ve Amasya uzun süre kıtlık çeker. (E.69)

B11.7. “Yağmur ruhu olarak Ejderha”

B11.7.1. “Ejderha suyu kontrol altına alır”

Ejderha Tersakan çayının üzerine oturur. Tersakan’dan akan su bahçelere iletilemediği için bütün mahsuller kurur ve Amasya uzun süre kıtlık çeker. (E.69)

B91. “Mitik yılan”

Yılanın eskiden ayakları vardır. (E.37)

Cennetteyken yılanın ayakları vardır. (E.38)

Yılanın cennette ayakları vardır. (E.39)

B131. “Doğru sözlü kuş”

B131.0.1. “Doğru söyleyen baykuş”

Baykuş padişahın sorusuna doğru cevap verir. (E.33)

Baykuş Hz. Süleyman’ın doğru söylediğine ikna olur. (E.34)

B163. “Diğer hayvan akli”

(T) B163.2. “Akıl veren baykuş”

Baykuş, padişaha doğru yolu gösterir. (E.33)

Baykuş Sultan Süleyman’a akıl vererek onu fikrinden vazgeçirir. (E.34)

Baykuş Süleyman’ı fikrinden vazgeçirir. (E. 35)

B175. “Sihirli balık”

Balıkligöl'deki balıklar tavada pişirirken tavadan, közlerken de ateşten sıçrayarak tekrar suya dönerler. (E.170)

B176. “Sihirli sürüngen”**B176.1. “Sihirli yılan”****B176.1.1. “Cennetteki hilekâr yılan”**

Yılan Âdem ile Havva'yı kandırır. (E.39)

B184. “Sihirli dört ayaklılar – Toynaklılar”**B184.5. “Sihirli keçi”**

Memiş Mıntış kağnisıyla sapa giderken kağnisına iki oğlak biner. (E.63)

B200-B299. “İnsan özelliği gösteren hayvanlar”**B.211. “İnsan gibi konuşan hayvanlar”**

Kuş olan kadın oğlunu “Hasan (Yusuf) gel süt iç.” Diyerek aramaktadır. (E.20)

Kuş olan kız, Yusuf Yusuf diyerek kardeşini arar. (E.21)

B211.1. “Konuşan evcil hayvanlar”**B211.1.3. “Konuşan at”**

Düldül kalenin içindeki o yolu bulur ve Hz. Ali'ye “Eğil, sırtıma iyice yapış.” der. Düldül kalenin içine girer. (E.167)

B211.3. “Konuşan kuş”

Baykuş peygambere “Ya Resulullah ben de canlıyım, ben de ümmetimin, ben ne görev yapacağım?” der. (E.32)

Baykuş padişahla konuşur. (E.33)

Baykuş, padişaha “Bu dünyada kadın mı çok, erkek mi çok?” diye sorar. (E.34)

Baykuş padişahın neden gelmedin sorusuna “Senin güvendiğin insan kanadımı kırdı.” diye cevap verir. (E.35)

Baykuş Süleyman'la konuşur. (E. 35)

B211.3.9. “Konuşan karga”

Karga insanlara “Sarı su ol da ak.” der. (E.28)

Karga gak gak (kalk gidelim) der. (E.29)

(T) B211.3.10. “Konuşan Yusufçuk”

Bu kuşların bazıları Yusuf bazıları Yakup diyerek öterler. (E.22)

(T) B211. 3.11. “Konuşan keklik”

Kımalı keklik çil kekliğe “Sus çiftit.” der. (E.31)

(T) B211. 3.12. “Konuşan Baykuş”

Baykuş peygambere “Ya Resulullah ben de canlıyım, ben de ümmetimin, ben ne görev yapacağım?” der. (E.32)

Baykuş, padişaha “Bu dünyada kadın mı çok, erkek mi çok?” diye sorar. (E.33)

Baykuş Süleyman’a “Sen bir kadının lafıyla bu kadar cana kıyacaksın. Yazık değil mi?” der. (E.34)

Baykuş padişaha “Senin güvendiğin adam benim kanadımı kırdı.” der. (E.35)

Baykuş, Süleyman’a dünyadaki kadınların sayısını sorar. (E. 35)

B211.6. “Sürüngenle konuşma”**B211.6.1. “Yılanla konuşma”**

Şahmeran (Lokman Hekim’e sesleniyor) “Eyy insanoğlu, sen bana kötülük yaptın ama ben sana bir iyilik yapayım.” Diyor. (E.70)

B215. “Hayvanların dilleri”

Hız. Süleyman hayvanların dillerini bilir. (E. 35)

B244. “Sürüngenlerin kralı (başı)”**B244.1. “Yılanların kralı”**

Şahmeran da yılanların başıymış. (E.70)

B400. “Yardımcı evcil hayvanlar”

Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çifte koşar, onların sütünü sağarmış. (E.81)

B401. “Yardımcı at”

Düldül’e binen Ali savaşmaya başlar. (E.74)

Gitmek için havanın açılmasını bekleyen askerler Şeyh Sadi’ye “Kırk bin tane atımızı ve bizi neyle doyuracaksın.” diye sorar. Şeyh Sadi, kırk bin atı da kendi eliyle küçük bir torbadan çıkardığı yemle besler. (E.97)

Askerler, karınları aç olduğu için Şeyh Mehmed Abdal’dan kendileri ve atları için yemek isterler. (E.123)

Düşmanlar kaçmaya başlarlar. Kalenin altından bir yol yapmışlar, oradan kaçmaya çalışırlar. Düldül o yolu bulur ve Hz. Ali’ye “Eğil, sırtıma iyice yapış.” der. Düldül kalenin içine girer. Hz. Ali kaleyi fetheder. (E.167)

B402. “Yardımcı eşek”

Sııklı Dede eşeğiyle gelir. (E.125)

B403. “Yardımcı katır”

Katır, ateş için odunları taşıyarak yardım eder. Hz. Bu sebeple kısır (E.41)

Katır Hz. İbrahim’in ateşine odun taşır. (E.42)

Adam Köşe Dede’ye (Ukkaşe Hz.) serzenişte bulunur. Ertesi gün çift koşmaya gittiklerinde katırın düzeldiğini görürler. Bu olaydan sonra katır hiç sıkıntı çıkarmadan sürekli çift koşar. (E.117)

B413. “Yardımcı keçi”

Osman keçileri alır götürür. Sağar sütünü içer, keser etinden yer. (E.124)

B435. “Faydalı vahşi hayvanlar (Köpekgiller ve diğer etoburlar)”**B435.3. “Yardımcı kurt”**

Kurt Baba “Bunları size vurdurmam, bunlar bana Allah’ın lütfu, onlar beni koruyor.” der. Kurtlar daha sonra Kurt Baba’nın yardımcısı olurlar. (E.84)

B443.1. “Yardımcı geyik”

Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çifte koşar, onların sütünü sağarmış. (E.81)

B451. “Yardımcı kuşlar–Ötücü kuşlar”**B451.4. “Yardımcı karga”**

Allah, kargayı insanlara yardım etmesi için gönderir. (E.28)

B461. “Yardımcı kuşlar—Kuzgun kuşları”**B461.2. “Yardımcı baykuş”**

Baykuş insanları sele karşı uyarmak için şimşek çaktırır. (E.32)

B491. “Yardımcı sürüngen”**B491.2. “Yardımcı kertenkele”**

Kertenkele ateş sönmeyin diye odunlara üfler. (E.43)

B511. “Tedavi edici hayvan”**B511.1. “Şifacı olarak Yılan”**

Ahali, padişaha “Senin oğlun şahmeranın kanını içerse birebir iyi olur içmezse ölür.” der. (E.70)

B531. “İnsanlara gıda sağlayan hayvanlar”**B531.2. “Olağandışı hayvan sağma”**

Yedigelinlerden birisi (insanlara görünerek) elik (geyik) sağlar. (E.78)

Yedigelinlerden birisi Şehli köyünde bir adamın tarlasında elik sağlar. (E.79)

Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çifte koşar onların sütünü sağarmış. (E.81)

Çal Baba ve Serçoban birer mendile sütünü sağlarlar. İkisi yağlık ile giderler abilerini ziyarete giderler. Sütler mendilden damlamaz. (E.94)

Çatalçam evliyası geyikleri sağlar ve kardeşini ziyarete gider. (E.102)

Erenler evliyası (kadın evliya) geyik sağarken Çakır Ali adında bir adam ava çıkar. Erenler evliyası süt sağmaktadır ama Çakır Ali bu kadını evliya olduğu için göremez. (E.115)

B576. “Bekçi olarak hayvan”**(T) B576.6. “Yılan cennetin bekçisidir”**

Yılan cennetin kapısında bekçidir. (E.39)

B765.4. “Yılan geceleri inek sağar”

“Süte hemen gelir dayanamaz inekleri bile emer.” der. (E.70)

B765. “Yılanların hayali nitelikleri”**B765.6. “Yılan çocukla birlikte süt ve ekmek yer”****B765.6.1. “Yılan süt içer”**

Soruyorlar “Biz nasıl yakalarız Şahmeranı?” diye. Lokman Hekim de diyor ki “Bu sütü çok sever.” (E.70)

B776. “Zehirli hayvanlar”**B776.5. “Zehirli olduğu düşünölen hayvan kanı”****B776.5.3. “Zehirli yılan kanı”**

Şahmeranı kesiyorlar, kanını pişiriyorlar. Şişeleri diziyorlar oraya. İkinci şişeyi de bir adama içiriyorlar o ölüyor. (E.70)

B811. “Kutsal hayvanlar”

Kaynar’daki balıklar evliya balığı olarak görülürler. Bu sebeple halk tarafından yenmez. (E.170)

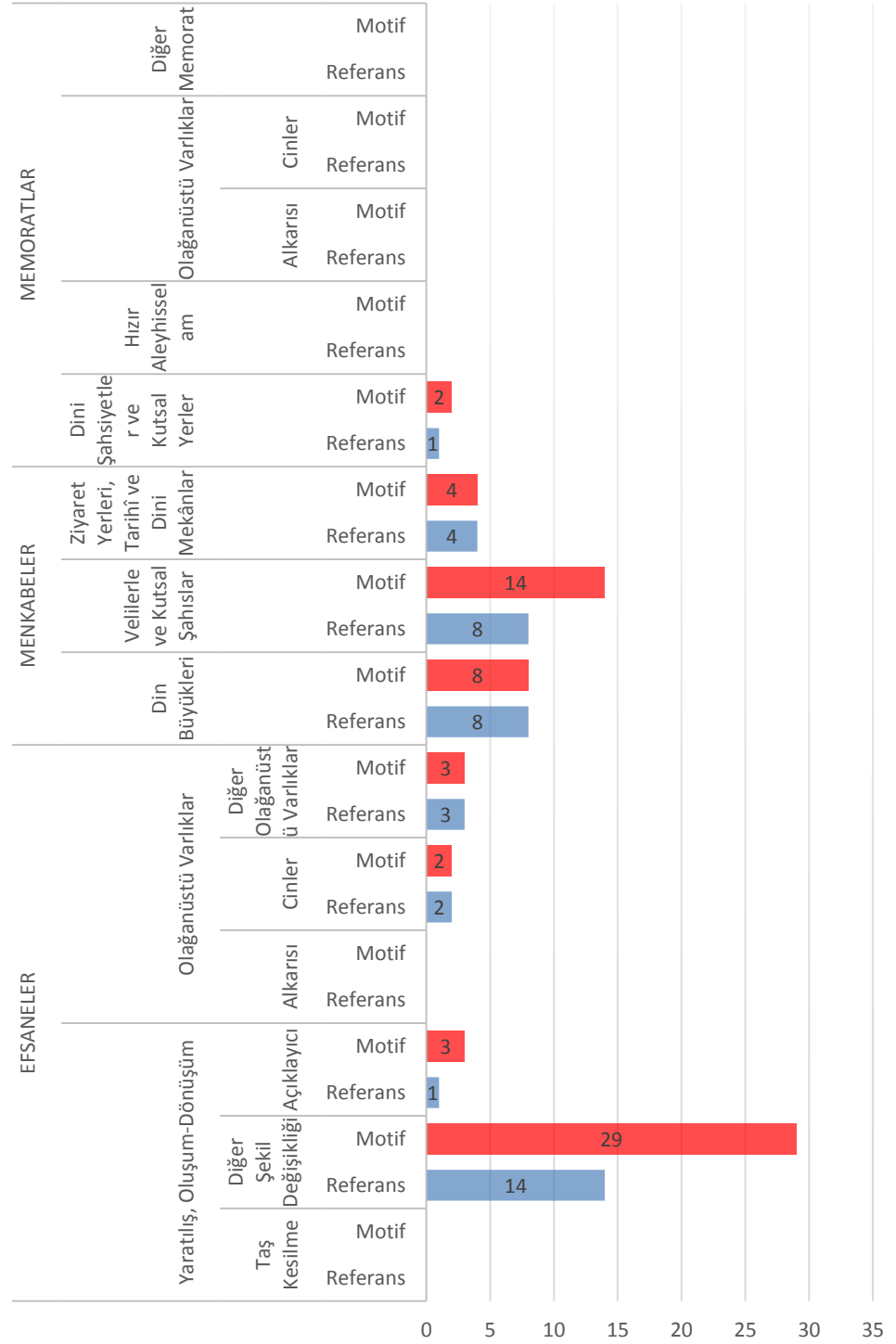
B875. “Dev sürüngenler”**B875.1. “Dev yılan”**

İmam Kur’an-ı Kerim’i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önünde durur. Diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur’an’ı yerine bırakır. (E.186)

Tekkeli ebe loğusalığında evliyaya su almaya gider. Suyu doldurur geri giderken türbenin kapısının ağzında koca bir yılan görür ve küfreder. Yılanın üstünden atlayarak kaçır. (E.225)

B876. “Dev amfibi ve diğer hayvan şekilleri”**B876.1. “Dev kurbağa”**

Irmak kenarında yürüyen kadın çok şişman bir kurbağa görür. (E.68)

Şekil 2. B. Hayvanlar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Hayvanlarla ilgili motifleri içeren efsaneler açıklayıcı efsanelerde yoğunlaşmıştır. Ancak genel başlık altında dinî efsanelerin bu konuyu tüm alt başlıklarında işlediği görülür. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda

görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri 15 motif başlığı ve 32 motif verisi içerir. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsanelerde 5 motif başlığı ve 5 motif verisi yer alır. Menkabelerde 20 motif başlığı ve 26 motif verisi bulunur. Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “B. Hayvanlar” 41 motif başlığı ile tüm motiflerin %4,23’ünü içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 65 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %2,48’dir. Bu şekilde incelendiğinde “B. Hayvanlar” motifi en çok işlenen konular içerisinde başlık açısından sekizinci sırada motif açısından da on birinci sırada yer alır.

B. Hayvanlar başlığı içerisinde ele alınan motiflerin mitolojik kökene sahip oldukları açıkça görülür. Varlıkların kökenine veya zaman içerisinde kazandığı özelliklerine dair bilgi aktarırlar. “*Ejderha*”, “*Mitik yılan*”, “*Sihirli dört ayaklılar – Toynaklılar*”, “*İnsan özelliği gösteren hayvanlar*”, “*Tedavi edici hayvan*”, “*Kutsal hayvanlar*” mit kaynağından beslendiğini gösterir motiflerdir. Amasya efsaneleri içerisinde yer verilen hayvanların bugünkü şekillerine nasıl geldikleri ya da bugünkü özelliklerini nasıl aldıklarını açıklar. Bunun dışında insanın bazen gücünden bazen de eti, sütü ya da yününden faydalandığı bu varlıkların hayatın içerisinde işgal ettiği yer gösterilir.

İnsanoğlunun henüz yaratılmasında hayvan ile kader birliği ettiği görülür. Mitik anlatmada Tanrı, yarattığı dalsız, budaksız dokuz dallı ağacın dallarının köklerinden biten dokuz kişiye ağaçtaki dört dalın meyvesini yasak eder. Köpek ve yılanı da bunun için bekçi tayin eder ve gider. (İnan 2000: 15-16) Burada yaratılış kozmosta gerçekleşir. Mekân belli değildir. İslâmi anlatmada ise benzer hadise cennette gerçekleşir. Bekçi olarak da yine yılan tayin edilir. Her iki anlatmada da yılanın akıbeti aynıdır. İnsanların düşmanlığını kazanmış, ayakları elinden alınmıştır. (E.37, 38, 39) Görülüyor ki eldeki efsaneler mitik anlatmalarla örtüşmektedir.

(T) B163.2. “*Akıl veren baykuş*”, (T) B211.3.10. “*Konuşan Yusufçuk*, (T) B576.6. “*Yılan cennetin bekçisidir*” başlıkları tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 56 motif başlığının “Motif Index” ile uyumlu olduğu görülmüştür. Hayvanlarla ilgili başlıkların evrensel motifler taşıdığı görülür.

1.3.3. C. Yasak

C0. “Tabiatüstü varlıklarla temas yasağı”

Hamile kadınlar buradan geçmezler. Çocukta bir sakatlık olduğuna inanırlar. “Emine ablanın çocuğu Mehmet’in kolu yoktur. Nedeni ise annesi hamileyken o yoldan geçmiş.” (E.115)

Kuş Baba türbesine hamile kadınlar girmezler. Eğer girerlerse kesin bir iz bırakır. (E.164)

Hamile kadınlar Ilısu’da suyun göz tarafına girmezler. Göz tarafına girerlerse çocuklarda iz kalır. (E.173)

Ali Sofu’nun karısı gece uyandığında evin içerisinde üç adamın oturduğu halde Halid Baba’yla birlikte zikir çektiklerini görür ve hemen yorgani kafasına örter. (E.178)

C51. “Tanrının varlığına dokunma yasağı”

C51.1. “Mabede saygısızlık yasağı”

(T)C51.1.3. “Türbeye saygısızlık yasağı”

Kadının birisi Seydiyar Dede türbesinin yanında dinlenmek için oturur. “Kuru bir pelit, bana ne edecek.” der. Bir süre sonra kadın hamile kalır. On ay olmasına rağmen çocuk bir türlü doğmaz. (E.75)

Belediye Kılıç Dede’nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. Kepçe kabri kaldırmaya çalışırken kepçenin ucu kırılır. Bu olay sonrasında belediye kabri kaldırmaktan vazgeçer. (E.135)

Adam türbeye saygısızlık yaparak türbenin kıyısından demlik büyüklüğünde bir taşı kopartır ve aşağı yuvarlar. Yuvarlanan taş aşağıya doğru değil de yanlamasına ve hatta yukarıya doğru giderek balağın (manda yavrusu) kafasına vurur, balak ölür. (E.142)

Köy heyeti karar alıp Karaağacı (velinin ağacını) keser ve satarlar. O yıl büyük bir afet olur. 50-60 tane hayvan sele kapılır gider. Bütün ağaçları yerinden söker. (E.145)

Belediye kabrini yol ortasında kaldığı için kaldırmak ister. Dozerin kepçesi kırılır. (E.160)

Adam türbenin yanına göçer. Orada ahır yapar. Adamın başı dertten hiç kurtulmaz. Karısı hastalanır, kafasında saç kalmaz. (E.178)

Harmancık evliyası pislği kaldırmaz. Emmisi evliyanın kabrinin oraya kelle atar ve felç olur. (E.191)

Köyden birisi türbenin yanından geçerken devrilmiş ağacı götürüp yakmak ister. Aniden ağzı burnu birbirine girer. (E.217)

Çoban keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından biraz dal keser. İnsanlar orası tekkenin, kesme diye uyardılarına rağmen “Evliya bana ne yapacak?” der. Zeynel Abidin evliyası gece iki kere rüyasına girerek korkutur. Adam dalları yerine götürüp bırakır. (E.220)

Evliyanın türbesinde yuvarlak bir taş bulunur. Gencin birisi içinde hazine vardır zannıyla taşı parçalamaya kalkışır. Evliya, genci öteki dağın dibine fırlatır. (E.243)

Şeyh Sadi'nin kabri etrafındaki ağaçlar asla kesilmez. Alıp götürülemez. Götürenlerin odunları (pelit) ateş olur, kıpkırmızı kesilir. (E.270)

Eski belediye başkanı evliyanın türbesinin olduğu yere gelen suyu sarhoş geliyor diye keser. Bu olaydan kısa süre sonra başkanın arabası Arap Dede türbesinin yakınında kaza yapar. Başkanın eşi ve kızı ölür. (E.283)

C51.2. “Tanrı’ya ya da veliye ait olanı alma yasağı”

Erenler evliyası gözün kör olsun diye beddua eder. Çakır Ali köye gider ve gözleri kör olur. Bu sebeple o bölgeden kimse ağaç getirmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

Küçükkızılca köyünden bir adam Seyyid Vakkas'ın türbesinden “Bu bana ne edecek ki.” diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Dışarıdan gelen birileri Seyyid Vakkas'ın türbesine hırsızlık yapmak için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur. (E.121)

Sarayözü'ne gidip de türbeye selam vermeden Sııklı Dede'ye bir Fatiha okumandan geçilirse eve götürülen odunlar kendiliğinden tutuşmaya başlar. (E.126)

Hıdırlık Dede'nin, Sığırık Molla'nın, Sinan Hoca'nın kabirlerinin etrafındaki ağaçlar kesilmez. Kesilen ağaçları geri götürmek zorunda kalırlar. (E.127)

Yayladibi köyünde evliyanın kabrinin bulunduğu araziye satarlar ve alan adama da oradaki ağaçları kesmemesini söylerler. (E.175)

Kurt Baba türbesinden bir şey alınmaz. Ama orada yakılmasında bir mahsur yoktur. (E.184)

İmam, Kur'an-ı Kerim'i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önüne durur. Diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur'an'ı yerine bırakır. (E.186)

Evliya odununu kimseye vermez. Üstünü kapattırılmaz. Odununu getirdiği zaman ev kendiliğinden tutuşur. (E.194)

Kadın, Seydiyar Dede türbesinde bir iğde ağacını keser. Ağacın yongalarını eteğine toplayarak eve götürür, sobanın önüne koyar. Gece bir uyanır, evin içerisinde ateş dolanmaktadır. (E.201)

Adam Seydiyar Dede'nin türbesinden kozalakları alır, tohum yapmak amacıyla eve götürür. Seydiyar Dede adamı o gece sabaha kadar adamı uyutmaz. Adam, sabah kozalakları alır, geri götürür. (E.202)

Serçoban ağacını vermez. Oradan bir şey alınırsa Serçoban gece rüyasına girip geri getirmesini ister. (E.207)

Kadın büyük oğluluyla türbenin yanından geçerken dışarıya çıkan kütükleri oğluna almasını söyler. Alıp da akşama sobada yakalım der. Çocuk annesine itiraz eder. Buranın odunu gitmez, der. (E.210)

Köy halkından birisi (M.Polat) Hacı Dede türbesinin yanından geçerken kızılık ağacının dalından besmelesiz koparır. (E.212)

Çamlık Dede de İsmail Dede de ağacını kestirmez. Ağacını vermez. Evliyanın üstünde bir pınar vardır. Önünde de küçük bir göl bulunur. Bu su asla orada taşıp gitmez. Suyunu da dışarıya vermez. Köy halkından birisi oradan omzuna alır odunu ve evine götürür. Ocağa atar atmaz ateş evin içerisine dağılır. Adam sabah kalkar kalkmaz odunları geri götürür. (E.215)

Eliktekte köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam "Ya evliya ne edecek." deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur. (E.221)

Zeynel Abidin evliyasının oradan ağaç kesilmez. Eliktekte köyünde muhtar camiye yardım olsun diye Zeynel Abidin türbesinden iki kamyon ağaç keser. Köyde kaza üstüne kaza olur ve bir günde üç kişi ölür. (E.222)

Kışlabey köyünde anlatıcının babası Cendere evliyasının türbesinden odun getirir. İp sandalyelerin üzerine koyar. Elbiselerini de üstüne koyar. Odunlar kendi kendine tutuşup adamın babasının elbiselerini yakar ama ateş ip sandalyeyi yakmaz. (E.223)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşır olur ağzı eğrilir. (E.232)

Çal evliyasının mezarındaki ağaçlar kesildiğinde oradaki taşlar yılan olup insanı vurur (sokar). (E.233)

Anlatıcının babası inşaat yapmaktadır. Ören Baba'nın türbesinin etrafından taş almak için gelir. Orada bulunan bir başka adam ben burdan taş götürdüm çocuğum öldü, burdan taş götürmesen iyi olur der. Adam, “Evliya taşı ne yapacak.” der ve taşları götürür. Taşı aldıkları gece adamın küçük bebeği ölür. (E.235)

Adam evliya bana ne yapacak, ağaç burda çürüyor zaten der ve türbenin ağaçlarını götürür. Adamın ertesi gün arabası devrilir yaralanır. Gece sabaha kadar yatamaz. (E.240)

Sıtma evliyası dibini de eşirmez dallarını da kestirmez. (E.242)

Türbenin yakınından ağaç kesilemez. Türbeye herhangi bir saygısızlık yapılsa hemen bir ceza verir. (E.244)

Komşu Dede ve Süleyman Dede'deki ağaçlardan dal dahi alınmaz. Yere düşen kozalaklar da alınmaz. (E.252)

Adam kozalaklarından almak ister. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler. (E.254)

Kavaklar, kimseye bir çöpünü dahi vermez. (E.260)

Köyden birisi evliyanın arazisinden yol geçerken çıkan taşları ev yapmak için alır. Büyükler, “Alma, bu ağacını, taşını vermiyor.” der. Adam, “Bir şey olmaz, evliya ne edecek taşı.” der. Adam, evi bitiremeden duvar üstüne yıkılır ve beli kırılır. (E.264)

Mehmet Dede'nin türbesinden hiçbir şey getirilmez. Zararı olur. (E.282)

Adamın birisi Sırıklı Dede'nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. Köyden birisi odunları keser gece tutuşunca geri götürür. Başka birisi “Ben getirecem odunları.” der. Odunları getirir, yakar. O odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. O

odunları alıp geri götürür. Başka bir adam oradan odunu keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur. Adama iftira atıp hapse atarlar. O odunları getiremez. (E.296)

C90. “Kutsal varlıklara bağlanmış diğer yasaklar”

Seyyid Vakkas türbesinin üstünü kapattırılmaz. (E.121)

Kuş Baba türbesine hamile kadınlar girmezler. Eğer girerlerse kesin bir iz bırakır. (E.133)

Gani Baba üzerini kapattırılmaz. Daha önce, insanlar namaz kılariken ıslanmasınlar diye türbenin üzeri kapatılır. Sabah gelirler ki tekrar yıkılmış. (E.158)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. (E.161)

Ören Baba evliyasının çevresinde yapılan evlerde doğan çocuklar anormal olurlar. Mutlaka bir sakatlık bırakır. (E.161)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. (E.162)

Evliyanın çevresinde yapılan evlerde doğan çocuklar anormal olurlar. Mutlaka bir sakatlık bırakır. (E.162)

Terziköy kaplıcalarında bir evliya vardır. Hamile kadınlar kaplıcanın bulunduğu bölgeden geçerken yolda “Bana bir nişan bırakır.” diye aklına gelirse doğacak olan çocuğun vücudunu ben basar. (E.164)

Hamile kadınlar Iısu’da suyun göz tarafına girmezler. Göz tarafına girerlerse çocuklarda iz kalır. (E.173)

Harmancık evliyasının kabrinden hamile kadınlar geçerken ellerini bir yerlerine değdirirlerse doğacak olan çocukta siyah bir leke şeklinde iz kalır. (E.192)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi davulu sevmez. Bu sebeple Şeyhli’de düğünlerde davul çalınmaz. (E.218)

Kılıç Dede’nin mezarını kazmaya çalışanlar kısa sürede ölür. (E.250)

Gani Baba türbesinde hamile kadınlar ellerini bir yerlerine değdirirlerse kesin bir iz bırakır. (E.257)

C94. “Kutsal kişi veya nesneye saygısızlık yasağı”

Ergonaş Baba Horasan’dan Efte (Sarımüşe) köyüne gelir. Efteliler Baba’yı rahatsız ederler. Baba da Yenice’ye beddua eder ve köyü terk eder. (E.111)

Adam Gümüşhacıköy’e giderken Kurt Baba hakkında “dürzü” diyerek hakaret eder. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Adam yaptığı hatayı anlar. “Bir daha sana atmam kurban olduğum” deyince kurtlar ortadan kaybolur. (E.182)

Genç adam, Harmancık evliyasını görür. Gencin kardeşi buna inanmaz ve “Yalan söylüyorsun. Sizin ödünüz yok. Bana rastlasaydı.” der bir de küfür eder. Harmancık evliyası gece rüyasına girer. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

C100-C199. “Cinsel yasak”

Ancak iki kardeşin zina etmesi durumunda Hz. İbrahim ateşe atlar. (E.45)

C117. “Gerdek yasağı”

Hazreti Ali Fadime anamızın üzerine ikinci kez evlenir. Hz. Fatma’ya “gerdek gecesi gelip bizi dinlemeyeceksin.” dediği halde Hz. Fatma hile yaparak kayın validesinin sırtında, yere basmadan gider ve gerdek odasının kapısını dinler. Hz. Ali Hz. Fatma ve annesine beddua eder. Bu sebeple gelin ve kaynana Fadime anamız ve kayın validesinin gerdek odasını dinledikleri için kıyamete kadar anlaşamazlar. (E.47)

C190. “Çeşitli cinsiyet yasakları”

Köy halkından bir kadın Şeyh Sadi türbesinin üzerini yaptırır. Şeyh Sadi türbeyi yaptıran kadının ve köy halkından bazılarının rüyasına girer. “Üzerimi yaptırdığı için buradan gidiyorum. “Türbemi bir erkek düzenlerse geri gelirim.” der. Kadının türbeyi yaptırmasını kabul etmez. Erkekler türbeyi yeniden tadil ederler. (E.269)

C200. “Yeme yasağı (genel)”

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser ve pişirir; fakat kemiğini kırmayın diye uyarır. Yemekten sonra sofraya duası okuyunca kuzu yeniden canlanır; fakat kuzu aksayınca herkes yemek yerken birinin kuzunun bacağı kırıldığını anlar. (E.95)

C211. “Diğer dünyada yemek yeme yasağı”**C211.1. “Perilerin ülkesinde yemek yeme yasağı”**

Cinlerin beyi izzet-i ikramda bulunduysa da Sarı hiçbir şey yemez. (E.62)

C221.1.3. “Balık yeme yasağı”**C221.1.3.1. “Bazı balıkları yeme yasağı Tabu: Bazı balık yeme”**

Kaynar’daki (Balıklıgöl) balıklar evliya balığı olarak görülürler. Bu sebeple halk tarafından yenmez. (E.170)

C300. “Bakma yasağı”

Gelin kızın örtüsüz saçlarını kayınpederi görür. Gelin, utancından ya taş ya da kuş olmak için Allah’a dua eder. Duası kabul olan kız başındaki tarakla kuş olur. (E.25)

C312. “Kadına bakma yasağı”

Dükkana gelen kadın peçesini açınca Serçoban’ın hâli bozulur. Kadın ayakkabı ölçüsü için ayağını uzattığında ayağı görünür. Duvardaki süt damlamaya başlar. (E.92)

Dükkâna bir bayan gelir ve ayakkabı ölçüsü vermek için ayağını uzattığında topuğu görünür. Serçoban kadına kötü gözle bakar. Bu sırada bezdeki süt yukarıdan damlamaya başlar. (E.93)

İğneci Baba, hanımını çağırarak ayak ölçüsünü alınca Çal Baba ve Serçoban’ın getirdiği sütler damlamaya başlar. (E.94)

Piri Baba dükkâna gelen bir kadının ayakkabısını boyarken kadının bacağı açılır. Koyun Baba kadına meyil verir. Süt mendilden damlamaya başlar. (E.99)

Kendi aralarında sohbet ederken babalardan biri Piri Baba’ya “Sen burda kadınların bacaklarına bakarsın.” der. Piri Baba’ya yöneltilen suçlamalar sonucu duvardaki bezde asılı duran süt damlamaya başlar. (E.100)

Piri Baba çarşı içindeki hamamda hem erkeklere hem de kadınlara tellaklık yapar. Padişah durumu öğrenince hamama gelir ve “Sen üstün kişilerin hanımlarına tellaklık yapıyormuşsun.” der. (E.101)

Kardeşi bir kadının ayakkabısını tamir ederken Çatalçam evliyasının gözü kadının ayağına ilişir ve duvardaki zembilden süt damlamaya başlar. (E.102)

C312.1. “Çıplak kadına bakma yasağı”

Düldül’e binen Hz. Ali’yi durdurabilmek için 500-600 Kur’an-ı Kerim sayfasını mızrakların ucuna geçirirler. Ali savaşımayı bırakıp diğer yöne döner. Bu kez de harama Bu kez de harama bakamayacağı için önüne 500-600 çıplak kadın çıkarırlar. (E.74)

C423. “Olağanüstülükleri açıklama yasağı”

Gümüş Hafız’ın koca taşı kaldırıp indirdiğini gören adam “O taşla ne uğraşıp duruyordun. Bir gün ayağına düşse etse.” der. Bu durumu da Gümüş’te ifşa eder. Garip Hafız “Eyvah! Benim bütün ilmimi boşa verdin.” der, bir daha da yapamaz. (E.206)

C429. “Sırları söyleme yasağı”

Hoca, kadına Hızır as.ın geldiğini ve bu durumu kimseye anlatmamasını yoksa bereketin kaçacağını anlatır. (E.298)

C430. “İsim yasağı”

Köpeklerine valinin ismini koyan Zeynel Abidin’i valiye şikâyet ederler. Çok sinirlenen vali jandarmaları göndererek Zeynel Abidin’i Amasya’ya getirtir. (E.81)

C432. “Doğüstü varlığın adını söyleme yasağı”

Köyde düğün olmadığını bilen çocuk ekin yığınlarının arkasına saklanır ve oradan bakınca üç harflileri görür. (E.64)

C510. “Ağaç ve bitkiye dokunma yasağı”

Analıkızlı’nın etrafındaki ağaçlardan dal almak bile yasaktır. (E.11)

Mezarlıklardan alınan hiçbir şey yenmez. (E.53)

Seydiyar Dede’nin metfun bulunduğu mezarlıkta ağaçların dalı alınmaz. Dalından alındığı zaman felç eder. (E.75)

Erenler evliyasının olduğu bölgeden kimse ağaç getirmmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

Eski Kızılca köyünden birisi türbe olduğunu bilmesine rağmen Seyyid Vakkas’ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya

götürür. Adam, ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da odunlarla birlikte ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Adamın birisi Sırıklı Dede'nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. (E.126)

Köyden birisi Sırıklı Dede'nin oradan odunları keser gece tutuşunca geri götürür. (E.126)

Hıdırlık Dede'nin, Sığircık Molla'nın, Sinan Hoca'nın kabirlerinin etrafındaki ağaçlar kesilmez. Kesilen ağaçları geri götürmek zorunda kalırlar. (E.127)

Adam Çamlıca Dede'nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. Yaşlı, bilgili kadınlar “Kesme yavrum, bunun sana zararı olur.” Diyerek uyarırlarsa da fayda etmez. Adam pelit ağacını keser ve satar. Bir düğünde gelin almaya giderken hiç olmayacak bir kaza olur. Araba devrilir. Kimseye bir şey olmaz, adam ölür. (E.138)

Kadının biri Damladere'den Çayköy'e adakların kesildiği zamanda türbe ziyaretine gider. Dönerken Çamlıca Dede'nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür. Kadının kaynanası “Kızım alma, felç olursun.” der. Kadın bu olaydan sonra getirdiği odunlardan birini dahi ocağa koyamadan felç olur. Dört sene felç yatar ve ölür. (E.139)

Çamlıca Dede'nin kabri etrafındaki ağaçlar kesinlikle alınmaz. Eğer alınırsa evde kendiliğinden tutuşmaya başlar. (E.140)

Köy heyeti karar alıp karaağacı keser ve satarlar. O yıl büyük bir afet olur. 50-60 tane hayvan sele kapılır gider. Bütün ağaçları yerinden söker. (E.145)

Gümüshacıköy'de birisi Hacı Nadir Baba türbesinden sarkan dalları kasten keser. Ertesi gün bacağı kırılır. Evliya duta, çevreye, herkese sahip çıkar. (E.147)

Yayladibi köyünde evliyanın kabrinin bulunduğu araziye satarlar ve alan adama da oradaki ağaçları kesmemesini söylerler. (E.175)

Kurt Baba türbesinden ağaç dalları alınmaz. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek dal alan kişiyi rahatsız eder. Ama orada yakılmasında bir mahsur yoktur. (E.184)

Evliya odununu kimseye vermez. Üstünü kapattırılmaz. Odununu getirdiğin zaman evde kendiliğinden tutuşur. (E.194)

Serçoban türbesindeki ağaçlara kimse dokunamaz. Serçoban, oradan bir şey alanın geri getirmesi için rüyasına girer. (E.207)

Adam, ağaçları gece traktörle gelir, kesip götürür. Analıkızlı evliyası gece rahatsız edince tekrar ağaçları geri götürür. (E.240)

Adam türbe etrafındaki ağaçları kesmeye kalkar. Kesme sana bir zarar verir diyenleri de dinlemez. Pelidi keserken karısından telefon gelir. Karısı, evimiz yandı, hiçbir şey kurtulmadı, der. (E.244)

Şeyh Sadi'nin kabri etrafındaki ağaçlar asla kesilmez. Alıp götürülemez. Götürenlerin odunları (pelit) ateş olur, kıpkırmızı kesilir. (E.270)

Sırıklı Dede'nin türbesinden bir başkası "Ben getirecem odunları." der ve odunları getirip yakar. Odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. (E.296)

Sırıklı Dede'nin türbesinden başka bir adam odun keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur, getiremez. Adama iftira atıp hapse atarlar. (E.296)

C572. "Hırsızlık yasakları"

Kurt Baba'nın kurtları helal olan eti yer, hırsızlık malı olan eti yemez. (E.86)

C735. "Uyuma yasağı"

C735.2. "Belirli yerlerde uyuma yasağı"

C735.2.7. "Kuştüyü yatakta uyuma yasağı"

Baykuş, padişahı kuştüyü yatak yapma fikrinden vazgeçirir. (E.33)

C755. "Bir işi belirli bir zamanda yerine getirme koşulu"

Şimşek, yağmur yağacağı zaman çakılır ki insanlar korunsun. (E.32)

C815. "Anne sözü dinleme yasağı"

(T) C815.2. "Kadın sözü dinleme yasağı"

Hız. Süleyman, karısının isteği olan kuş kemiğinden saray yaptırmak fikrinden vazgeçer. (E.34)

Kadın sözü dinleyen Süleyman, kuş kemiğinden saray yaptırmak ister. (E.36)

C841. "Bazı hayvanları öldürme yasağı"

C841.8. "Geyik öldürme yasağı"

İbrahim Çolak orada avlanırken geyiği görünce ateş eder ve geyiği vurup öldürür. Gelin, İbrahim Çolak'a "Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasınca..." diye beddua eder. O günden beri o sülalenin tırnakları olmaz. (E.78)

Adam tarlasında avlanırken geyiği görünce ateş eder ve geyiği vurup öldürür. Gelin adama "Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasınca..." diye beddua eder. O günden sonra adamın sülalesinin elinde tırnak olmaz. (E.79)

C885. "Dinleme yasağı"

Hz. Ali, Hz. Fatma'ya "Gerdek gecesi gelip bizi dinlemeyeceksin." der. (E.47)

C900. "Yasağın ihlâli ile ilgili cezalar"

Annesi evliyanın mezarında elini aynı o şekilde başına koyduğu için çocuğun başında da tarak gibi bir şey vardır. Ayrıca çocuk yine annesinin evliyanın mezarında oturduğu şekilde, bağdaş kurmuş bir vaziyette doğar. Çocuğun saçı dişi fenaymış. Kadın tekkeden dolayı böyle olduğunu anlar. (E.75)

Annesi hamileyken Erenler evliyasının türbesinin bulunduğu yoldan geçtiği için Emine ablanın çocuğu Mehmet'in kolu yoktur. Kocasıyla oradan geçerken aklına gelmiş. (E.115)

Kadın hamileyken yasağa rağmen Ukkâşe Sultan türbesine girer. Kadının eşarbindan saçı dışarıya çıkar. Saçını eliyle geriye doğru düzeltir. Kadının çocuğu doğduğunda saçının eşarbindan çıktığı yerde aynı eliyle düzelttiği gibi geriye doğru bir nişan kalmıştır. (E.118)

Büyükkızılca köyünden gelen bir adam Seyyid Vakkas'ın türbesinde "Bu bana ne edecek ki?" diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Köyün üzerinde bir karaağaç evliyası vardır. İnsanlar orada mum yakıp dilek dilerler. Köy heyeti karar alıp karaağacı keser ve satarlar. O yıl büyük bir afet olur. 50-60 tane hayvan sele kapılır gider. Bütün ağaçları yerinden söker. (E.145)

Vatandaşın birisi Hacı Nadir Baba türbesinden sarkan dalları kasten keser. Ertesi gün bacağı kırılır. (E.147)

Belediye kabrini yol ortasında kaldığı için kaldırmak ister. Dozerin kepçesi kırılır. (E.160)

Yayladibi köyünde evliyanın kabrinin bulunduğu araziye satarlar ve alan adama da oradaki ağaçları kesmemesini söylerler. Tarlayı alan adam evliyanın yanındaki büyük pelit ağacını keser. Aynı gece adamın evi, ocağı ve samanlığı yanar. (E.175)

Kurt Baba türbesinden bir pelit yola devrilir. Ispara köyünden bir adam gelip pelidi kağnısına yığar ve götürür. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek adamı rahatsız eder. (E.184)

Kadın, Seydiyar Dede Türbesinden kesilmiş dallardan alır eve götürür. Götürür götürmez kadının bir buçuk yaşındaki çocuğu badaldan (merdiven) yuvarlanır. (E.202)

Kadın, Serçoban türbesindeki çalılardan toplayıp evine götürür. Fırında yakarken birisi arkasından iter. Kadın son anda kurtulur. (E.207)

Kavaklar evliyası, o gece kadının rüyasına girer. Kadın neredeyse boğulacak hale gelir. (E.210)

Köy halkından birisi (M.Polat) Hacı Dede türbesinin yanından geçerken kızılıcak ağacının dalından besmelesiz koparır. O gece, veliyi rüyasında görür, sabaha kadar uyuyamaz. Kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar. Ertesi gün gelip türbenin etrafını çevirir. (E.212)

Arazi sahipleri sadece dallarını budarlar. Çok sıkıntı yaşarlar. Kestiren adam da çok fazla yaşamaz. (E.232)

Adam "Evliya bana ne yapacak, ağaç burda çürüyor zaten." der ve Analıkızlı türbesinin ağaçlarını kesip götürür. Adamın ertesi gün arabası devrilir yaralanır. Gece sabaha kadar yatamaz. (E.240)

Adam türbe etrafındaki ağaçları kesmeye kalkar. Pelidi keserken karısından telefon gelir. Karısı, evimiz yandı, hiçbir şey kurtulmadı, der. (E.244)

Adam türbeden kuşburnu söker elleri böyle çolak olur. (E.252)

Korkut köyü halkından bir adam fırını tutuşturmak için Komşu Dede türbesinden kozalak götürür. Adamın mandası aynı gün çatlayıp ölür. (E.253)

Adam Komşu Dede ve Süleyman Dede'nin metfun olduğu yerden kozalak almak ister. "Buranın hiçbir şeyi götürülmez." derler. Adam "Hani nasıl müsaade etmezse etmesin." der ve kozalakları toplayıp gider. Adam kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar. (E.254)

Köy halkından biri evliyanın arazisinden yol geçerken çıkan taşları ev yapmak için alır. Adam evi bitirmeden duvar üstüne yıkılır, adamın beli kırılır. (E.264)

C920. “Yasağın ihlali sebebiyle ölüm”

Eliktekke köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam “Ya evliya ne edecek.” deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Ağacın dallarını da kışın yakmak için merdivenin altına koyar. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur. Adam kendini camdan atıp kurtulur ama iki çocuğu yanarak ölür. (E.221)

Zeynel Abidin evliyasının oradan ağaç kesilmez. Eliktekke köyünde muhtar camiye yardım olsun diye Zeynel Abidin türbesinden iki kamyon ağaç keser. Köyde kaza üstüne kaza olur ve bir günde üç kişi ölür. (E.222)

Köyün çobanı Çal evliyasının türbesindeki ağacın dallarını keser, yılan çobanı vurur (ısıtır). Çoban ölür, iki gün sonra bulurlar. (E.233)

Anlatıcı ve babası inşaat yapmaktadır. Ören Baba'nın türbesinin etrafından taş almak için gelirler. Taşı aldıkları gece anlatıcının küçük kardeşi ölür. (E.235)

İki genç Şeyh Sadi türbesinin üst taraflarından ahır yapmak için ağaç keserler. Ahır yaparlar. İçeriye küspeleri taşırlarken elektrik direğinin kablosu kopar aşağıya üstlerine düşer. İki genç de orada ölür. (E.271)

C949. “Yasağın ihlalinden dolayı çeşitli hastalıklar”

Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını köyden birkaç kişi hazine var diye eşerler. Kısa bir süre sonra birisinin Terziköy'de, diğerinin Bursa'da bacakları kırılır. (E.217)

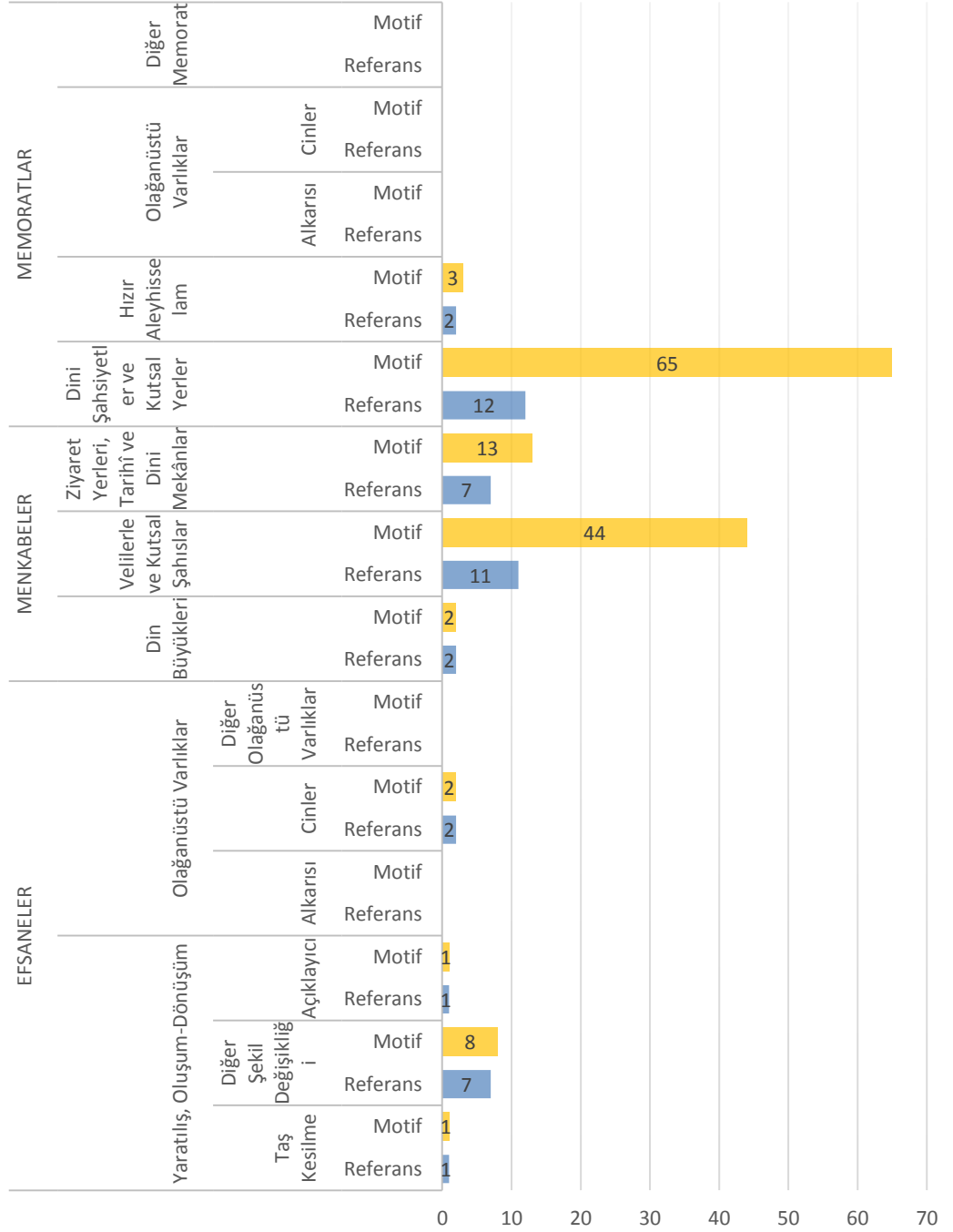
Köyden birisi türbenin yanından geçerken devrilmiş ağacı götürüp yakmak ister. Aniden ağız burnu birbirine girer. (E.217)

Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. (E.242)

Şeyh Sadi'nin mezarında hazine ararlar. Hazine arayan gençler hasta olurlar. Yıllarca hasta yatarlar. (E.270)

C949.2. “Yasağın ihlali sebebiyle kellik”

Adam türbenin yanına göçer. Orada ahır yapar. Adamın başı dertten hiç kurtulmaz. Karısı hastalanır, kafasında saç kalmaz. (E.178)

Şekil 3. C. Yasak Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Yasakla ilgili motifleri içeren efsaneler menkabeler ve memoratlar etrafında yoğunlaşır. Her iki başlığın da temel konusunu kutsal varlıkların oluşturması yasağın da kutsala dair olduğunu ortaya koymaktadır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Menkabeler 20 motif başlığı ve 59

motif verisi içerir. Memoratlar 14 motif başlığı 68 motif verisi içerir. Yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri 9 motif başlığı ve 10 motif ve olağanüstü varlıklarla ilgili efsanelerde 2 motif başlığı ve 2 motif yer alır. Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “C. Yasak” 45 motif başlığı ile tüm motiflerin % 4,65’ini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 139 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı % 5,3’tür. Bu şekilde incelendiğinde “C. Hayvanlar” motifi en çok işlenen konular içerisinde başlık açısından yedinci sırada motif açısından da beşinci sırada yer alır.

(T) C815.2. “Kadın sözü dinleme yasağı” “Motif Index” içerisinde yer almayıp tarafımızdan eklenen tek motif başlığıdır. Bu yönüyle yasak motifinin evrensel bir karakter arz ettiği söylenebilir.

Yasak (Tabu) motifi de kaynağını mitolojiden almaktadır. Tabu, “dokunulması, yenmesi, içine girilmesi yani yapılması yasak olan” anlamına gelir. “Kavramın temelinde iki duygu yatmaktadır: Korku ve saygı” (Örnek 2000: 33). Evrenin yaratılışında henüz toplumsal düzenin kurulması aşamasında yasakla karşılaşırız. Mitolojide Tanrı ağacın bazı dallarındaki meyveyi yasaklarken tarihi devirlerde kutsal kaynaklarda Allah Âdem ile Havva’ya meyveyi yasaklamıştı. Yasağın sırrı bilinmiyordu sadece yasaktı.

C51. “Tanrının varlığına dokunma yasağı”, C94. “Kutsal kişi veya nesneye saygısızlık yasağı”, C100-C199. “Cinsel yasak”, C200. “Yeme yasağı”, C300. “Bakma yasağı”, C429. “Sırları söyleme yasağı”, C735. “Uyuma yasağı”, C841. “Bazı hayvanları öldürme yasağı”, C885. “Dinleme yasağı” örneklerinde olduğu gibi neredeyse hayatın her alanında yasaklarla karşılaşılır. Yasağa uyulması karşılığında her zaman bir ödül getirmese de uyulmamasının karşılığı cezadır. C949. “Yasağın ihlalden dolayı çeşitli hastalıklar”la karşılaşılacağı gibi C920. “Yasağın ihlali sebebiyle ölüm” de verilebilecek cezalardandır.

Mitik devirler toplumsal normların oluşmaya başladığı bir zamanı ifade eder. Amasya efsanelerinin de bu fonksiyonu benzer bir şekilde yerine getiriyor olması “C.Yasak” maddesinin mitoloji kaynağından beslendiğini ortaya koymaktadır. Çünkü hukuk, töre ya da etik kuralları yasaklar ve cezalar üzerine bina edilir.

1.3.4. D. Sihir

D100- D199. “İnsanın hayvan şekline dönüşmesi”

Kadının yeni doğmuş olan çocuğu ölür. Göğüsleri sütle dolu olduğu için sancılanır. Kadın evladının acısından yana yana kuş olur “Hasan (Yusuf) gel süt.” İç diye bağırarak oğlunu aramaya başlar. (E.20)

Bir kız bir erkek kardeş savaş zamanı ayrı düşerler. Kız, erkek kardeşinin şehit mi esir mi olduğunu bilemez. “Allah’ım beni de ya taş et ya kuş et.” der. Kız, Yusufçuk kuşuna dönüşür. (E.21)

Bir genç kız ile delikanlı birbirlerini severler. Kızın annesi evlenmelerine mani olur ve kızını yaşlı birisine vermek ister. Kız evleneceği zaman elinde tarağıyla saçlarını tararken dua ederek taş ya da kuş olmayı diler. Allah kızın duasını kabul eder ve kız başındaki tarağıyla beraber kuş olur. (E.24)

Çok inançlı bir gelin saçını tararken kayınpederi içeriye girer ve kızın saçlarını görür. Gelin utancından Allah’a yalvarır ve “Ya beni taş et ya beni kuş et.” der. Başındaki tarağıyla beraber kuş olur. (E.25)

Adamın koyunların yünlerini kırkarken fakir birisinin geldiğini görür ve “Benden yün ister.” diye düşünerek yünlerin altına saklanır. Gelen kişi Hızır as.dır. Hızır as. beddua eder ve “Kalk kıllı ayı, ne yatıyorsun yünün içerisinde?” diye sorar. Adam yünlerin altından ayı olarak çıkar.. (E.26)

Kaplumbağa sürekli eksik tartan bir tüccardır. Eksik tarttığı için beddua ederler, çinik başına geçip kabuk olur. (E.27)

D113. “İnsanın köpekgillerden (vahşi) bir hayvana dönüşümü”

D113.2. “İnsan aya dönüşür”

Adamın koyunların yünlerini kırkarken fakir birisinin geldiğini görür ve “Benden yün ister.” diye düşünerek yünlerin altına saklanır. Gelen kişi Hızır as.dır. Hızır as. beddua eder ve “Kalk kıllı ayı, ne yatıyorsun yünün içerisinde?” diye sorar. Adam yünlerin altından ayı olarak çıkar.. (E.26)

D150. “İnsan kuşa dönüşür”

Bir genç kız ile delikanlı birbirlerini severler. Kızın annesi evlenmelerine mani olur ve kızını yaşlı birisine vermek ister. Kız evleneceği zaman elinde tarağıyla saçlarını

tararken dua ederek taş ya da kuş olmayı diler. Allah kızın duasını kabul eder ve kız başındaki tarağıyla birlikte kuş olur. (E.24)

Çok inançlı bir gelin saçını tararken kayınpederi içeriye girer ve kızın saçlarını görür. Gelin utancından Allah'a yalvarır ve "Ya beni taş et ya beni kuş et." der. Başındaki tarağıyla beraber kuş olur. (E.25)

D154. "İnsanın kuşa dönüşümü–Yağmur kuşları"

D154.1. "İnsanın Kumru (Yusufçuk) kuşuna dönüşmesi"

Kadının yeni doğmuş olan çocuğu ölür. Göğüsleri sütle dolu olduğu için sancılanır. Kadın evladının acısından yana yana kuş olur "Hasan (Yusuf) gel süt." İç diye bağırarak oğlunu aramaya başlar. (E.20)

Bir kız bir erkek kardeş savaş zamanı ayrı düşerler. Kız, erkek kardeşinin şehit mi esir mi olduğunu bilemez. "Allah'ım beni de ya taş et ya kuş et." der. Kız, Yusufçuk kuşuna dönüşür. (E.21)

Birbirinden ayrı kalan Hz. Yakup ve Yusuf kuş olarak birbirlerini ararlar. (E.22)

D193. "İnsan kaplumbağaya döner"

Kaplumbağa sürekli eksik tartan bir tüccardır. Eksik tarttığı için beddua ederler, çinik başına geçip kabuk olur. (E.27)

D231. "İnsan taş kesilir"

Gelin dua eder ve tüm kervan taş kesilir. (E.1)

Gelin dua eder ve tüm kervan taş kesilir. (E.2)

Haramiler düğünü basarlar. Allah tarafından herkes taş kesilir. (E.3)

Allah gelini, davulcuyu, zurnacıyı ve peşindeki vatandaşları taş yapar. (E.5)

Geç kız beddua eder ve delikanlı ile birlikte taş kesilir. (E.6)

Kız peçesini kaldırıncı etrafı bir ışık kaplar ve çobanla birlikte taş kesilir. (E.8)

Kırk kız dua eder ve uçurum kıyısında çam ağaçları altında taş kesilirler. (E.9)

İki kız kardeş dua ederek taş kesilir. (E.10)

Anne ile kızı dua ederek taş kesilir. (E.11)

Gelin dua eder ve tüm kervan taş kesilir. (E.12)

Taşlar Hacı Hasan'ın emriyle durur, Hacı Hasan da taş kesilir. (E.13)

Genç kız, dünürleriyle birlikte taş kesilir. (E.14)

Kervandaki herkes taş kesilir. (E.15)

Âşıklar dua eder ve taş kesilirler. (E.16)

Beş kardeşler aynı anda taş kesilir. (E.17)

Allah karşı hadsizlik yapan kadın, keçileri ile birlikte taş kesilir. (E.18)

Sevdiği ile kaçan gelinin ailesi peşine düşer. Gelin ana-babasının elinden ölmektense taş kesilmeyi diler ve tek başına taş kesilir. (E.19)

D285. “İnsan ateşe dönüşür”

Çoban bir kere daha gelir. Ömer Efendi gökyüzünden bir ateş olarak önüne dikilir. Adam geri kaçır, nereye gitse önüne ateş gelip dikilir. (E.228)

D420-D429. “Hayvanların taş kesilmesi”

Develeri ve kervan taş kesilir. (E.12)

D422. “Memeli hayvanın (evcil) nesneye dönüşümü”

D422.1. “At nesneye dönüşür”

D422.1.2. “At taş kesilir”

Gelin atın üzerinde dua eder ve tüm kervan taş kesilir. (E.1)

(T) D422.4. “Keçi taş kesilir”

Allah tarafından kadın da keçileri de taş kesilir. (E.18)

D442. “Mineralli madde yılan dönüşür”

Çal evliyasının mezarındaki ağaçlar kesildiğinde oradaki taşlar yılan olup insanı vurur (sokar). Köyün çobanı türbedeki ağacın dallarını kesince yılan tarafından sokulur. Çoban ölür, iki gün sonra bulurlar. (E.233)

D457. “İnsan veya hayvan aksamalarının nesneye dönüşümü”

D457.4. “Saç başka bir nesneye dönüşür”

D457.4.2. “Saç ormana dönüşür”

Güzelcekız'ın saçları ardıç ağacına dönüşür. (E.7)

D457.18. “Gözyaşlarının başka bir nesneye dönüşümü”**(T) D457.18.3. “Gözyaşı yağmur damlasına dönüşür”**

Güzelcekiz’in gözyaşları yağmur damlacıklarına dönüşür. (E.7)

D471. “Eşya taş kesilir”

Gelin dua eder ve tüm kervan taş kesilir. (E.1)

Gelinin sandığı da taş kesilir. (E.5)

Genç kız kervanıyla birlikte taş kesilir. (E.14)

Kervan tüm mallarıyla taş kesilir. (E.15)

(T) D471.11 “Para taş kesilir.”

Allah, yere dökülen altınları taş yapar. (E.5)

D475. “Nesne hazineye dönüşür (veya tersi)”**D475.1. “Nesne altına dönüşür”****(T)D475.1.22. “Soğan kabuğu altına dönüşür”**

Kadın cinler gittikten sonra ne verdiklerine bakmak için çuvalı açınca soğan kabuklarıyla karşılaşır. Soğan kabuklarını çöpe döken kadın kullanmak için çuvalı eve koyar. Ertesi gün çuvalı kullanmak için çıkardığında içerisinden yere bir altın para düşünce soğan kabuklarının altına dönüştüğünü anlar. (E.68)

D475.2. “Nesne paraya dönüşür (veya tersi)”

Adam sevinerek eve gider. Çuvaldan para yerine soğan kabuğu çıkar. (E.67)

D476. “Yiyeceğe dönüşüm”**D476.1. “Yenmeyen nesnenin yenilebilir nesneye dönüşümü”**

Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. “Bunu sarayına götür, orada hamur olacak.” der. Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı’nın Avupa zaferleri ondan sonra başlar. (E.101)

D521. “Dilek dileme sonucu dönüşme”

Gelinin duası kabul olur ve taş kesilir. (E.1)

- Gelinin duası kabul olur ve taş kesilir. (E.2)
- Gelinin duası kabul olur, Allah herkesi taş yapar. (E.5)
- Allah, Güzelce Kız'ın duasını kabul eder ve kaya kızı yutar. (E.7)
- Kırk kızın duası kabul olur ve taşa dönüşürler. (E.9)
- Kız kardeşlerin duası kabul olur ve taşa dönüşürler. (E.10)
- Anne ile kızının duası kabul olur ve taşa dönüşürler. (E.11)
- Gelinin duası kabul olur ve tüm kervan taş kesilir. (E.12)
- Genç kızın duası kabul olur ve taşa dönüşür. (E.14)
- Allah kızın duasını kabul eder ve onu kuş yapar. (E.21)
- Genç kızın duası kabul olur ve kuş olur. (E.24)
- Gelin kuşa dönmeyi diler. (E.25)

D641. “Zor bir yere ulaşmak için Dönüşüm”

D641.2. “Düşman kampına erişmek için kılık değiştirme”

Battal Gazi, peşlerinden Kayseri'ye gider ve Battal Gazi'nin öldüğünü zannederek onun mezarına taş atan bir Rum çobanı İslam'a davet eder. Kabul etmeyince öldürür, onun kıyafetlerini giyerek ve domuzlarını da güderek şehre girer. (E.73)

D661. “Ceza olarak değişme”

Tüccar kaplumbağaya dönüşür. (E.27)

D699. “Şekil değiştirmeler”

Aynı kuş gelir insana dönüşür. (E.62)

D700-D799. “Sihrin/büyünün bozulması”

Yere tükürürken ya da yumurta kabuğu atarken besmele çekmek gerekir. (E.54)

Gümüş Hafız'ın koca taşı kaldırıp indirdiğini gören adam “O taşla ne uğraşıp duruyordun. Bir gün ayağına düşse etse.” der. Garip Hafız “Eyvah! Benim bütün ilmimi boşa verdin.” der ve bir daha da yapamaz. (E.206)

Alkarısı gördüğü zaman iğne batırılırsa efsanesi (büyüsü) kaybolur ve insan olur. (E.302)

Hoca cinlerin çarptığı kişiyi okur ve düzeltir. (E.314)

D765.1.2. “İğnenin çıkarılması ile bozulan sihir”

Alkarısını yakalayıp uzun bir süre yanlarında çalıştıranlar acıyarak iğneyi çıkarır ve kadını bırakırlar. (E.55)

Yıllar sonra Alkarısı'na acıyarak iğneyi yakasından çıkarırlar ve gider. (E.56)

İğneyi çıkarttıklarında Alkarısı ortadan kaybolur. (E.61)

Alkarısı'nı eteğindeki iğneyi çıkarıp serbest bırakırlar. (E.300)

D789. “Sihrin bozulmasının diğer sebepleri”

Kadının pencereyi açmaya çalışır. Cinler pencerenin sesini duyunca kaçarlar. (E.317)

Kadın, sabredemeyip bir komşusuna durumu anlatınca büyü bozulur. (E.298)

Adamın adak adamasıyla kadının ertesı gün sancısı tutar, zor da olsa doğum gerçekleşir. (E.75)

Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

Seyyid Vakkas'ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler, tövbe ederler. Ancak o zaman kapı tekrar görünür. (E.121)

Adam yaptığı hatayı anlar. “Bir daha sana atmam kurban olduğum” deyince kurtlar ortadan kaybolur. (E.182)

Kabirden “Bir selam bir sabah vermeden nereye gidiyorsun böyle.” diye bir ses gelir. Kadın yürüyemez olur. Üç İhlas bir Fatıha okuyup devam edebilir. (E.195)

O gece veliyi rüyasında görür, sabaha kadar uyuyamaz. Kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar. (E.212)

Okuyup üfler, mübareğe yalvarırlar, tövbe eder o zaman ağzı doğrulur. (E.217)

Adam tekrar gelir türbeye okur üfler iyi olur. (E.229)

Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. Kabrin etrafını yaptırırlar, tövbe istiğfar ederler de iyileşirler. (E.242)

Adam hatasını anlar, türbeye gelir yalvarır yakarır, büyük de bir kurban keser. Ancak ondan sonra şifa bulur. (E.251)

Hoca epeyi bir dua okur. Ondan sonra baltayı vurunca bir şey demez. (E.260)

Adam bir keçi alarak mezarlıkta keser, ondan sonra rahatsız etmezler. (E.263)

Çocuk huysuzlanınca adam bir kurban daha götürür. Çocuk düzelir. (E.268)

Kadın sabah erkenden akrabalarıyla türbeye giderek kapısını açar. Ondan sonra başka ses işitmez. (E.272)

Cender bağlarında bir ışık peyda olur. Adam epeyi bir süre ışığı takip eder, peşinden gider. Adam okuyup üfleyince ışık kaybolur. (E.285)

Adam evliyanın arazisi içerisindeki evinin kapısına ibrik, su ve terlik koyduğu zaman bir sıkıntı yaşamaz, koymadığı zaman bıçaklık sürekli yere düşer. (E.287)

(T)D789.11. Ezan/Selâ sesiyle sihrin bozulması

Cinler ezan vaktinin geldiğini anlayınca davulunu-zurnasını toplayıp ortadan kaybolur. (E.64)

Sabah erkenden hocaya giderler. Sabah ezanından evvel salâ verirler. Salâ verince bir tek canlı mahlûk (karınca) kalmaz. (E.177)

Sabah ezanı okunacağı zaman cinler ezanın kulaklarına gelmeyeceği bir yere kaçarlar. (E.319)

Hoca kadının arkadaşı mezarlığa gider ve hortlayan arkadaşını mezara sokar ve ezan okur. Ezan okununca hortlak daha çıkamazmış. (E.323)

D810. “Sihirli nesnelere hediye edilmesi”

Mezardan aldıklarını “Bunu bana verdi, bunu da sana verdi.” Diyerek anlatıcının babasına uzatır. (E.318)

D927. “Sihirli su kaynağı”

D927.4. “Su kaynağı veliyi takip eder”

Şeyh Mustafa Akdağ’dan gelirken gördüğü suyu “Ben götüreceğim.” der ve dağdan taştan kılıcını sürüyerek suyu getirir. (E.107)

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın sürüdüğü yerden köye su gelir. Mühendisler bugün bile dere den tepeden suyun nasıl geldiğini çözemezler. (E.152)

D965. “Sihirli bitki”

D965.18. “Sihirli yabani otlar”

Yüz elli kişinin zapt edemediği Düldül’ü Hz. Ali üzerlik otuna bağlar. (E.50)

D1030. “Sihirli yiyecek”

Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Serçoban, erzağını askerin önüne açar. Asker yedikten sonra erzak bitmez daha da artar. (E.89)

Bir kuzu binlerce askere yeter. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı'nın Avrupa zaferleri ondan sonra başlamıştır. (E.101)

Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

Topçam Dede küllemeleri yapıp getirir. Komutan bu yetmez der. Topçam Dede bunu yiyin yetmezse ben yine yaparım der. Askerlerin hepsi doyduğu gibi bu yiyecekten yiyenler üç gün yemek yemezler. (E.131)

D1032. “Sihirli et”

Serçoban küçük bir kazanda et pişirir. Yanına da küçük bir kazanla pilav pişirir. Halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Şeyh Sadi siz besmele çekin kuzu da yeter pilav da der. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

D1033. “Sihirli tahıl (gıda)”

Şeyh Sadi, küçük bir kazanla bulgur pilavı yapar. Kaç gün kaldılarsa o küçük kazandaki pilav bütün askerlere yeter. (E.97)

Ergonaş Baba'nın yaptığı küçük kazandaki pilav bütün askeri doyurur yine de bitmez. (E.114)

D1033.1. “Sihirli pirinç”

Serçoban küçük bir kazanda et pişirir. Yanına da küçük bir kazanla pilav pişirir. Halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Şeyh Sadi siz besmele çekin kuzu da yeter pilav da der. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

D1053. “Sihirli Cübbe”

Yusuf Hoca Üzerindeki giysisini adamın başına örter. Adam gözünü açar ve kendini Karga pınarı denilen (Gümüş’e yakın bir yerde) yerde bulur. (E.129)

D1148. “Sihirli mezar”

Anlatıcının babasının yengesini cin tutar. Kadın koşarak köy dışında evliya denen yere gider, mezarın üzerine yüzükoyun yatar. Kadın ellerini yere koyarak “modur modur” konuşur, konuşur. (E.318)

D1162. “Sihirli ışık”

İnanmayan bazı insanları götürürler, besmele çekerler, ışık pır yanar pır söner. Işık sadece Cuma akşamları akşamla yatsı arası görünür. Bütün cemaat görür. (E.284)

Cender bağlarında bir ışık peyda olur. Adam epeyi bir süre ışığı takip eder, peşinden gider. Adam okuyup üfleyince ışık kaybolur. (E.285)

D1181. “Sihirli iğne”

Gece beklerler ve Alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar. (E.55)

Alkarısı üzerindeki iğneden dolayı kaçamaz ve onu evde çalıştırırlar. (E.56)

Alkarısının yakasına iğne takıp yakalanır. (E.58)

Aşağıda oturan amcalar ahırda Alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. (E.61)

Anneanesi hazırladığı yorgan iğnesini kadının eteğine ilişirir. (E.300)

Alkarısı’nın yakasına iğneyi takıp çalıştırırlar, odun çektirirler. (E.301)

Onu gördüğün zaman iğne batırırsan efsanesi kaybolur. (E.302)

D1242. “Sihirli sıvı”

D1242.1. Sihirli su

Hoca, ortaya bir kap su koyar ve suyun içerisine bir kâğıt yazıp atar. Cinleri kızın başına toplar ve ne isterseniz sorun der. (E.309)

D1263. “Sihirli değirmen”

Komutan bana şu adamı bulun der. Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. Topçam Dede ortadan kaybolur. Değirmen de ortadan kaybolur. (E.131)

D1271. “Sihirli ateş”

Cuma akşamları Yedigelinler’in ordan ateş yanar. Köyden görünür, yanına gidince kaybolur. (E.78)

O bölgeden kimse ağaç getirmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

Odununu getirdiğin zaman evde kendiliğinden tutuşur. Çerkez ebe tesadüfen evliyanın odunlarından getirir. Gece az kalsın evi yanıyormuş. Köylü elbirliği ile söndürür. (E.194)

Adam oradan omzuna alır odunu ve evine götürür. Ocağa atar atmaz ateş evin içerisine dağılır. Adam sabah kalkar kalkmaz odunları geri götürür. (E.215)

Eliktekke köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam “Ya evliya ne edecek.” deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur. (E.221)

Anlatıcının babası Cendere evliyasının türbesinden odun getirir. İp sandalyelerin üzerine koyar. Elbiselerini de üstüne koyar. Odunlar kendi kendine tutuşup babasının elbiselerini yakar ama ateş ip sandalyeyi yakmaz. (E.223)

Ömer Efendi gökyüzünden bir ateş olarak çobanın önüne dikilir. Adam geri kaçır, nereye gitse önüne ateş gelip dikilir. Tavuğu bırakınca ateş kaybolur. (E.228)

Fadik ebe köy halkıyla birlikte Ören Baba türbesinde geceleri ateş yandığını görür. Orada evliya olduğu için ateş yandığına inanırlar. (E.236)

Kapının önüne gelince pelit kıpkırmızı kesilir. Akşam olunca odunlar kendiliğinden tutuşur. (E.270)

Akşam olduğunda odunların içerisinde o odun kendiliğinden yanmaya başlar. Yanına yaklaşılır bir şey yok, yanından ayrılınca yine kıvılcım yanar gibi bir alev peyda olur. (E.282)

Adamın birisi Sııklı Dede’nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. (E.296)

D1299. “Diğer sihirli nesnelere”***D1299.1. “Sihirli işaret (sembol, nişan)”***

Bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar, oradan Şeyhler köyü camiinin yanına düşer. Şimdi türbesi oradadır. Orada yatmaktadır. Kılıcı da birkaç yıl öncesine kadar duruyormuş. (E.122)

D1342. “Sihirli nesne sağlık verir”***D1342.5. “Muska sağlığı korur”***

Cinlenmiş kadının elini açtıklarında elinde bir muska olduğunu görürler. Anlatıcının babası onu kaybettiği güne kadar hep başının üzerinde taşır. Başının ağrısını tedavi etmektedir. (E.318)

D1380. “Koruyucu sihirli nesne”

Çocukların başına konan kırmızı çaput onları korur. (E.59)

Askere gidenler Kenan Baba'nın türbesinden küçük bir taş alırlar ve askerlikleri süresince yanlarında taşırlar. Gelince de taşı yerine bırakırlar. Bu taşın koruyuculuğuna inanılır. Taş sayesinde köyden hiç şehit çıkmadığına inanılır. (E.148)

D1381. “Sihirli nesne saldırılara karşı korur”

Hoca evin etrafını da çizerek cinlere karşı korunaklı hale getirir. Eve bir çivi çakar ve o çividen dolana dolana (dua) okur, aynı çiviye bağlar. (E.314)

D1381.11. “Sihirli daire cinlerden korur”

Hoca cinlerin bir daha gelmemesi için evin etrafını daire şeklinde çevirir. (E.314)

D1385. “Sihirli nesne kötü ruhlardan korur”***D1385.26. “Kırmızı renk kötü ruhlara karşı korur”***

Alkarısı, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim. Çocukların başına koyun, kırk günlük kadar olunca daha ona hiçbir şey olmaz.” der. (E.59)

D1472.1. “Sihirli nesneden elde edilen yiyecek”

D1472.1. “Doğrudan sihirli nesneden elde edilen yiyecek”

D1472.1.22. “Sihirli torbadaki (çuval) yiyecekler”

Şeyh Mehmed Abdal küçük bir çuvala saman koyar, atlar doymasına rağmen çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

D1500. “Hastalığı kontrol altına alan sihirli nesne”

D1500.1. “Hastalıkları tedavi eden sihirli nesne”

D1500.1.7. “İnsanın bir parçasında veya vücudundaki hastalığı tedavi eden ürünler”

D1500.1.7.3. “Sihirli şifa olarak kan”

Ahali padişaha “Senin oğlun şahmeranın kanını içerse iyi olur, içmezse ölür.” der. (E.70)

D1503. “Sihirli nesne yarayı tedavi eder”

D1503.12. “Sihirli toprak yaraları tedavi eder”

D1503.12.1. “Velinin toprağı iyileştirir”

Ayağı ağrıyanlar İkiz Baba'nın türbesine giderek cevherinden (toprağından) alır, yalar ve ağrısı diner. (E.80)

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. Daha sonra o otlar yakılır. Cevheri (toprağı) temrenin üzerine sürülür. Yara iyileşir. (E.109)

Hayvanlar hastalandığı zaman tavuk götürüp kesilir. Türbenin toprağından cevher getirilip hasta olan hayvana yedirilir. Hayvan şifa bulur. (E.142)

Anlatıcının on üç on dört yaşlarında rüyasında sağ gözünde çıban çıkar. Uyandığında rüya olduğunu anlar. Ancak bir hafta sonra gözünde gerçekten de çıban çıkar. Evdekilere rüyasını anlatır ve rüyada gördüğü türbeye gider. Türbede mum yakar ve mum bitene kadar bekler, cevherinden sürer. Az çok dua okur. Üç gün sonra çıban kaybolur. Şifayı bulur. (E.185)

D1520. “Olağanüstü ulaşım sağlayan sihirli nesne”

D1520.18. “Hamak ile sihirli ulaşım”

D1520.18.2. “Tahtirevanla sihirli ulaşım”

Cinlerin ellerinde taht gibi (tahtirevan) bir şey vardır ve bunun üzerinde birisi oturmaktadır. O, üç harflilerin başıdır. (E.64)

D1552. “Açılıp kapanan dağlar ve kayalar”

D1552.6. “Duvar açılır veli geçince kapanır”

Piri Baba padişaha mermeri verdikten sonra duvardan geçerek gider. (E.101)

Duvar birden açılır Hz. Ali karşı taraftaki yazlık eve gider. (E.177)

Uyarılara rağmen velinin torunlarını ağaç keserken yakalayan ormancı, köyde bir eve misafir olur. Rüyasına üç kişi girer. Duvardan içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin adamın ayaklarının altına vurarak kalk bakalım derler. (E.229)

D1567. “Sihirli nesne su kaynağı çıkarır”

D1567.6. “Kayaya vurulan eşya (asa, değnek vs.) su çıkarır”

Şeyh Mustafa ve Seyyid Ahmedî Kebir çantalarındaki ekmeği yiyince susarlar. Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. (E.107)

D1610. “Konuşan sihirli nesnelere”

Sinan Hoca oturur ve duvara üç defa vurur. “Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?” der. Duvardan ses gelir: “İkiydi, iki”. (E.130)

D1610.3. “Konuşan bitkiler”

İsmi olmadığı için küsüp giden meyvenin arkasından diğer meyveler “Dön, gel. Senin adın döngel olsun.” diye seslenir. (E.49)

Söğüt ağacı “Herkesin meyvesi var da benim neden yok.” Diyerek ağlar. (E.52)

D1610.5. “Konuşan baş”

Kesikbaş, “Yâ Ali, sen yürü ben senin peşinden gelirim.” der. (E.50)

D1652. “Tükenmeyen nesne”

D1652.1. “Tükenmeyen yiyecek”

İhtiyarın duasıyla o sene boyunca küçük küpteki pekmez bitmez. (E.297)

D1652.1.3. “Tükenmeyen tahıl”

Kadının elbisesinin cebi her gün tahılla dolar. (E.298)

Şeyh Sadi, kırk bin atı da kendi eliyle küçük bir torbadan çıkardığı yemle besler. (E.97)

D1722. “Peygamberlerin sihirli gücü”

Hz. İbrahim ateşe atıldığında ateş su olur odunlar da balık olur. (E.45)

Hz. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe Hz. ne git hırkayı bul der. Hırka Amasya'nın Merzifon İlçesi'ne düşer. (E.116)

D1776. “Tükürmenin sihirli sonuçları”

Besmelesiz yere tükürüldüğünde şeytan o tükürükleri besmelesiz atılan yumurta kabuklarının içerisinde biriktirir. (E.54)

D1792. “Kargışların sihirli sonuçları”

Kadın zehir pişiriyorum deyince Hızır beddua eder ve Kızılca'nın madımağı zehirli olur. (E.51)

D1810. “Sihirli malumat”

D1810.8. “Rüyada öğrenilen sihirli bilgi”

Ömer Efendi türbesine ziyarete gelen adam, dili lal olmuş kızı için çare arar. Rüyasında (tekkeyi hiç bilmemesine rağmen) Ömer Efendi tekkesini görür. Arayıp bulur. (E.230)

D1810.8.3. “Rüyalarda uyarı”

Harmancık evliyasını gören gencin kardeşi bu duruma inanmaz. Evliya gece inanmayan gencin rüyasına girer. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

Harmancık evliyası anlatıcının eşinin rüyasına girer ve “Ben Kara Celal'im, seni çarparım.” der. (E.192)

Göz Dede, rüyasında kadına “Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Eraslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Eraslan'ı, hem de suyunu koruyorum.” der. (E.197)

Gece Seydiyar Dede gelir kadının boğazını sıkar. Kadın Dede'yi göremez ama “Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın. Sen mumu gendin niye yakmıyon.” diye sesini duymaktadır. (E.199)

Seydiyar Dede kadının gece rüyasına girer. Kadına arkasından sarılır ve “Utan utan. Bi yol şu geri yanına dön. Anamın hem ağzını yırttın hem kaakşamüzerinnını.” der. (E.200)

Evliya, adamın uzun zamandan sonra doğan çocuğunu işaret ederek “Seni ona bağışlıyorum.” der. (E.209)

Adam akşam yatar, rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. “O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm.” der. Adam uyanınca kimseyi göremez. Birisi şaka yapıyor zannederek yeniden yatar ve aynı şeyi görür. (E.220)

Çoban sürüsünü Cendere evliyasının metfun olduğu bahçeye salar. Evliya, çobanın rüyasına girerek “Bir daha hayvanları buraya koyma.” der. (E.224)

Ormancının rüyasına giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin ormancıya hesap sorarlar. (E.229)

Belediye kabri yol ortasından kaldırmak istediğinde belediye başkanının rüyasına girerek mezarında rahatsız edilmemesini ister. (E.250)

Türbelere kurban kesmenin yasak olduğu dönemlerde Pir Hamdullah adamın rüyasına girer. “Ferfere mi yedin. Azıcık kanını akıtıp da niye bana bir şey getirmedin.” der. (E.268)

Pir İlyas, Gece valinin şoförünün rüyasına girer, “Bana dokunmayın. Benim kimseye bir zararım yok.” der. (E.290)

Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek “Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmayın. Benim kimseye bir zararım yok burda.” der. (E.291)

D1811. “Sihirli bilgi”

Oğlu cinler tarafından çarpılmış adam Molla Osman'dan yardım ister. Molla Osman adama bir kâğıt yazarak verir ve “Kumruca köyünde mezarlığın yanındaki köprüde gece şu saatte bekleyeceksin. Cinler gelirler, geçerler. Sonunda beyaz atının atının dizginini tutacaksın.” der. (E.65)

Gözleri görmeyen bir adam Cendere evliyasının bahçesini tarif eder. “Girişte iki tane taş var. Evliya o taşın altında yatıyor, insanlar evliyanın üzerinden geçiyor, muhtara söyle üzerini kapattırsın.” der. (Taşların yerini kimse bilmez) (E.224)

D1811.2. “Doğüstü varlıktan alınan sihirli bilgi”

Hoca okur, üfler. Ortaya bir kap su koyar ve suyun içerisine bir kâğıt yazıp atar. Kıza cinleri toplar ve ne isterseniz sorun der. (E.309)

D1812. “Geleceği bilen sihirli güç”

D1812.3. “Geleceği öğrenmenin araçları”

D1812.3.3. “Rüyada görülen ortaya çıkar”

D1812.3.3.1. “Şafak vakti görülen gerçekçi rüyalar”

Kadın Seydiyar Dede’yi rüyasında görür. Gözlerini açtığında sabah olmuştur. Kadın çeşmenin başındaki arkadaşlarının yanına gider ve gördüğü rüyayı anlatır. Kadının kız kardeşi “Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. O bana geldi. Vallaha gardaşım. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Dedim ki gocam gelsin de öyle canımı al. Bebeklerim gorkar deyince, elini geri çekti. Üç kişileridi. Çekdilê gittilê. Bunu ben gordüm gozümnen. Uyanığıdım.” der. (E.198)

D1814. “Sihirli nasihat”

D1814.2. “Rüyada nasihat”

Seydiyar Dede “Bana itigat etmedin hiç şindiye gada. Oğlun olacâdı. Üç dene gızın vâ. Bak oğlan istiyon. Bana gelip de bi gurban keserim, bana bi oğlan vi (ver) demedin.” der. (E.203)

Adamın gelininin dili tutulur. Adamın rüyasına giren Serçoban “Gelini benim yanıma getirin.” der. (E.208)

D1841. “Zarar vermeyen bazı şeyler”

D1841.3. “Yakmayan sihirli ateş”

Bu sebeple o bölgeden kimse ağaç getirmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

D1841.3.2. “Ateş veliye zarar vermez”

Cendere evliyası zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından bu keserek yakılan ot ile beraber çıkar. (E.109)

Pir Hamdullah o zaman ben Ankara’ya gidiyorum diyerek yanan, kızgın sobanın üstüne oturur. (E.132)

Fevzi Baba yanan fırına girer ve fırında yanmaz. (E.136)

Dede peşimden gelin diyerek yemek pişirilen yere götürür. Kazanda yahni “foşur foşur” kaynamaktadır. Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz. (E.153)

Kadın gece bir uyanır, evin içerisinde ateş dolanmaktadır. Sobadan ateş düşmüş zanneder elini değdirir elini yakmaz. Aynı mum yanar gibi yanar. (E.201)

D1850. “Ölümsüzlük”

Lokman Hekim, en sonunda ölüme çare bulur. (E.70)

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulur. (E.71)

D1851. “Ölümsüzlük ihsan etme”

D1851.5. “Tanrı tarafından ihsan edilen ölümsüzlük”

Ondan sonra da Allahu Teâla dedi ki ellemeyin İlyas’ıma dedi. Nereye dilersen oraya gideceksin dedi. (E.72)

D1960. “Sihirli uyku”

Ağabeyi gece nöbet bekler, Alkarısı onu uyutup ondan sonra atların yelelerini yine örer. (E.305)

D1980. “Sihirli görünmezlik”

D1981.2. “Velinin sihirli görünmezliği”

Erenler evliyası (kadın) geyik sağarken Çakır Ali adlı adam ava çıkar. Erenler evliyası süt sağmaktadır ama Çakır Ali bu kadını evliya olduğu için göremez. (E.115)

D2031. “Sihirli yanulsama”

D2031.18. “Aynı anda birden fazla yerde görünme”

O sırada yoldan geçmekte olan başka bir yaylının sürücüsü Garip Hafız’ı götürmek istese de Garip Hafız ben sonra geleceğim der. Yaylının sürücüsü Gümüş’e vardığın da bir de bakar ki Garip Hafız Gümüş Parkında oturmaktadır. (E.205)

D2064. “Sihirli hastalık”

Tekkeli ebe ondan sonra nereye bassa yılanı basıyorum zanneder. Atlaya atlaya gitmeye başlar. Gözüne öyle görünür. Bir hafta hasta yatar. (E.225)

Adamlar gece ateşlenirler, sabaha kadar yatamazlar. Ağızları, burunları şişer. Şeyh Sadi korkutur. (E.273)

D2121. “Sihirli yolculuk”

Balıkliğöl’deki balıklar savaşa giderler, savaştan sonra geri gelirler. (E.170)

D2122. “Sihir hızıyla yolculuk”

D2122.5. “Velinin sihirli yolculuğu”

Kurtboğan Hz.nin türbesi Amasya’dayken kendisi Kıbrıs’a savaşa gider. (E.77)

Kendisini almaya gelen jandarmalara siz gidin ben gelirim der. Jandarmalar Amasya’ya döndüğünde Zeynel Abidin’in kendilerinden önce geldiğini görürler. (Amasya-Elikteke arası 36 km.dir.) (E.81)

Gümüş’ten kalkan minibüs, erken gelip yerine oturmadığı için Garip Hafız’a kızar ve onu almadan gider. Minibüs Çakallı’ya (95 km.) geldiğinde bakarlar ki Garip Hafız minibüsün 15-20 m. Önünde gidiyor. Minibüs durduğunda bakarlar ki hoca yok. (E.83)

Garip Hafız geri dönerken de tüm ısrarlara rağmen benim arabada yerim yok der ve arabaya binmez. Döndüklerinde bakarlar ki Garip Hafız kendilerinden önce gelmiş. (E.83)

Kurt Baba etlerin helal mi haram mı olduğunu şimdi seçerler der. Şoo, demesiyle kurtlar (36 km. uzaktan anında) gelir. (E.86)

Pir İlyas adama “Sen orasını karıştırma. Çünkü ben her Cuma namazını orada kılıp geliyorum.” der. (E.103)

Veli, Kıbrıs savaşına gidip gelip o suyu içer ve abdest aldığı söylenir. (E.128)

Yusuf Hoca üzerindeki giysisini adamın başına örter. Adam gözünü açar ki Karga Pınarı denilen (Gümüş’e yakın bir yerde) yerde kendini bulur. (E.129)

Hacı Dede savaş zamanında savaşa gider. Her Cuma gecesi hacca gider. (E.214)

Babası istiareye yatar ve veliye neden türbeni eşmelerine izin verdin diye sorar. Veli de “Ben o gece hacdaydım. Türbede yoktum.” der. (E.217)

D2135. “Sihirli hava yolculuğu”

D2135.0.3. “Sihirli uçma yeteneği”

Amasya kalesinin fethine kırk eren katılır. Kaleyi fethettikten sonra otuz dokuz evliya kaleden aşağıya atlar ve uçar. Bir tanesi atlamaya cesaret edemez. Durumu gören kalede yaşayan bir Hristiyan kendini kaleden aşağıya bırakınca o da uçmaya başlar ve kırklara karışır. (E.168)

D2156. “Hayvanlar üzerindeki sihirli kontrol”

Eski Alıcık halkı Kenan Baba’nın davetine icabet etmezler. Kenan Baba “Ben sizi getirmesini bilirim.” der. Eski Alıcık’ta birdenbire yılanlar peyda olur. Her yerden çıkarlar. Kenan Baba insanları göç etmeye mecbur bırakır. (E.148)

Hz. Ali’nin uğradığı yazlık evin her tarafı karıncayla dolar. İğne atılsa yere düşmeyecek kadar karınca eve gelir. Mutfağı karıncalar öyle bir sarmıştır ki arı oğul verir gibi. Dışarıdaki merdiveni küçük sarı karınca sarar. (E.177)

Adam Gümüşhacıköy’e giderken Kurt Baba hakkında “dürzü” diyerek hakaret eder. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların dili dişi dönmüştür (Çok kızgındır). (E.182)

Yatır değilken kurtlar, Kurt Baba’nın mezarının yanında yatarmış. (E.184)

D2156.6. “Veli böcek felaketinden kurtarır”

Amasya’dan Gümüş’e çekirge sürüsü gelir. Halk yardım için Mehmet Hoca’ya gidelim der. Hoca “Herkes tarlasına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum.” der.

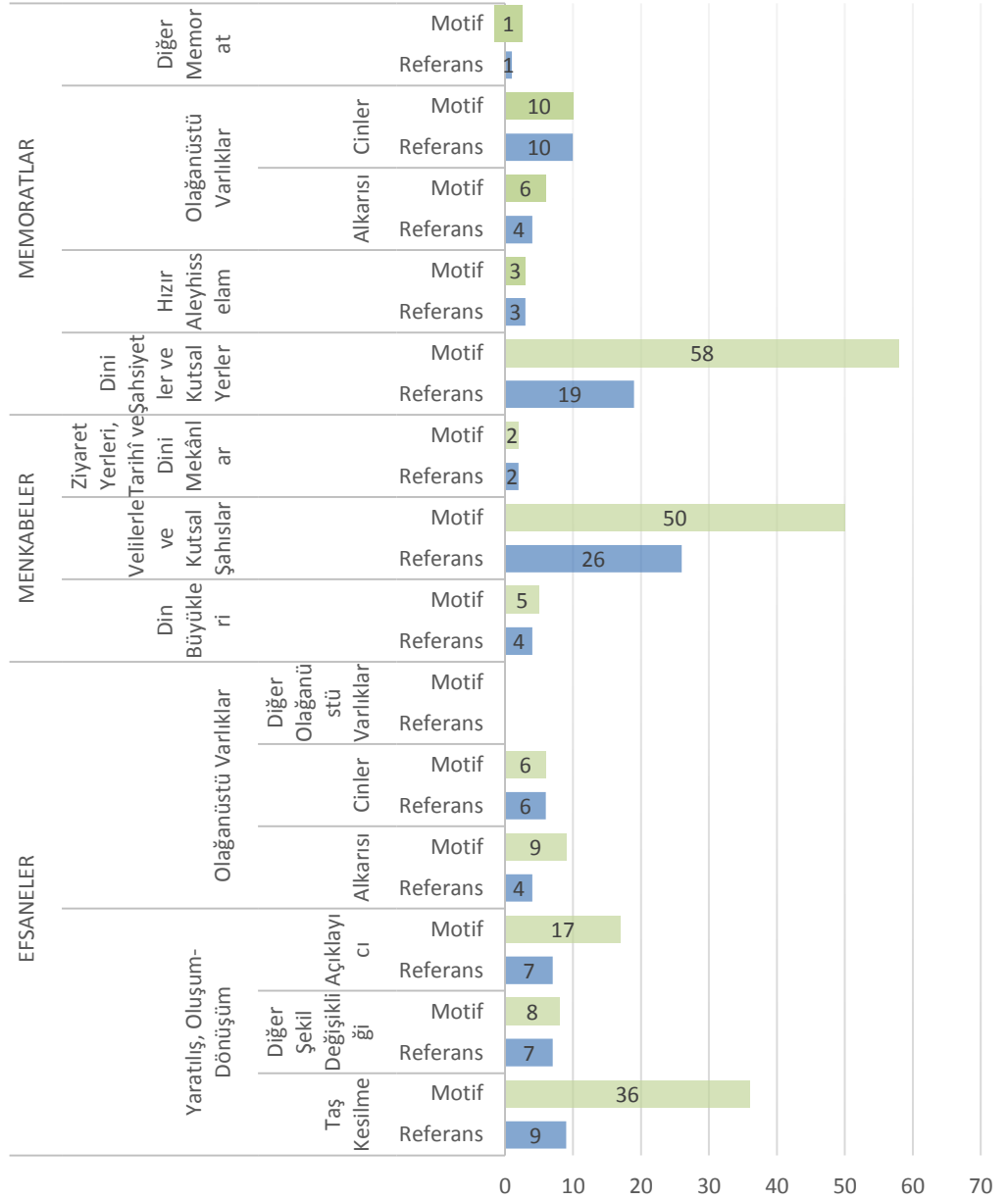
Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder. Çekirge sürüsü dalar, ağız burnu kovalara girip yıkanır, geri döner. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. (E.127)

D2163. “Mücadelede sihirli savunma”

D2163.8. “Velinin lütfu/nimeti zafer getirir”

Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. “Bunu sarayına götür, orada hamur olacak. Onu yediğinde önünde kimse duramayacak.” der. Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı’nın Avrupa zaferleri ondan sonra başlamıştır. (E.101)

Şekil 4. D. Sihir Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Sihirle ilgili motifleri içeren efsaneler taş kesilme efsaneleri, veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler ve memoratlar etrafında yoğunlaşır. Bu durumda inanmaların etkisi görülür. Kutsal şahıslar ve memoratların din ile yakın ilgisi olduğu görülüyor.

Daha çok mitik karakter arz eden taş kesilme efsanelerinde de din dua ile kendisini göstermektedir. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri 23 motif başlığı ve 60 motif içerir. Olağanüstü varlıklar içerisinde 10 motif başlığı ve 15 motif yer alır.

Menkabelerde 32 motif başlığı ve 57 motif görülür. Memoratlar 37 motif başlığı 78 motif verisi içerir. Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “D. Sihir” 102 motif başlığı ile tüm motiflerin % 10,54’ünü içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 211 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı % 8,06’dır. Bu şekilde incelendiğinde “D. Sihir” motifi başlık açısından da veri açısından da en çok işlenen konular içerisinde üçüncü sırada yer alır.

Sihir motifi din ve olağanüstülükler motiflerinin ardından en çok işlenen konudur ve bu iki motif ile yakından ilişkilidir. *“Gerek büyü gerekse de din yalnızca mitolojik geleneğe dayanırlar ve her ikisi de mucizevi güçlerinin sürekli olarak açıklandığı bir mucize atmosferinde varolurlar. Her ikisi de eylemlerini maddi dünyanın eylemlerinden ayıran tabular ve kurullarla çevrilidirler”* (Malinowski 1990: 76-77).

Sihir ya da bir benzer şekli büyüünün tanımı şu şekilde yapılabilir. “Menşeyini mitlerden alan ve onlar gibi gerçek olduğu düşünülen, yine mitlerde olduğu gibi gizli ve muhtelif törenlerle icra edilen, sırrına herkesin vakıf olmadığı, vakıf olan kişinin de bu sırrı iyi veya kötü amaçlar için kullandığı kurullar sistemidir” (Atnur 2002: 256-257). *“Büyü eski sanatların altın çağıyla bugünün mucizevi etkili güçleri arasındaki köprüdür. Bu yüzden formüller mitolojik araştırmalarla doludur; bunlar, söylendikleri zaman, geçmişin güçlerini çözer, bugüne getirirler”* (Malinowski 1990: 72).

(T) D422.4. “Keçi taş kesilir”, (T) D457.18.3. “Gözyaşı yağmur damlasına dönüşür”, (T) D471.11 “Para taş kesilir.”, (T) D475.1.22. “Soğan kabuğu altına dönüşür”, (T) D789.11. “Ezan/Selâ sesiyle sihrin bozulması” başlıkları indekse tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 98 motif başlığının “Motif Index” ile uyumlu olduğu görülmüştür. “D. Sihir”le ilgili başlıkların da evrensel motifler taşıdığı görülür. (T) motifi mevcut motiflerin % 4,85’ini oluşturur.

1.3.5. E. Ölüm

E35. “Vücut parçalarından dirilme”

Mezarını kazmak istediklerinde Kurtboğan'ın eli mezardan çıkarak bir kurdun boğazını yakalar ve öldürür. (E.76)

Cenaze yere düşecekken teneşirde ölmüş bir halde yatan Pir İlyas teneşirin ayağını tutar. (E.104)

Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. (E.144)

E151. “Yeniden dirilme”

On beşinci yüzyılda ölmüş olan Kurtboğan Hz. Savaş zamanı Kıbrıs'a gider ve orada birisi ile arkadaş olur. (E.77)

1974 Kıbrıs Barış Harekâtına katılan bir uçağın havada yakıtı biter. Ali Pircivan havadaki uçağa binerek onu havaalanına indirir. (E.106)

Savaş zamanlarında evliya harbe gitmektedir. Harp alanında Türk askerinin, Müslüman askerinin su ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak türbesinin yanındaki suyun o bölgeye çekildiği rivayet edilir. (E.108)

Koca Baba, askerın Kore'de düştüğü durumu (mezarında) görür ve Kore'ye Sarımeşe köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Büyükkızılca köyünden bir adam Seyyid Vakkas'ın türbesinden “Bu bana ne edecek ki?” diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. Adam ocaklıkta (fırında) ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Çeltek Baba Esençay'a yerleşir ve orada vefat eder. Halk kerametini görür. Kıbrıs Savaşı'nda onun başına devamlı su konulur abdest alsın diye. O suyun bittiği söylenir. Velinin savaşa gidip gelip o suyu içtiği ve abdest aldığı söylenir. (E.128)

Kuş Baba Cihan Harbi'nde ve Kore Harbi'nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. Giderken sesini duyarlar. (E.134)

Genç “Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs'ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy'de bulursun demişti.” der. Üç gün önce rüyasına girerek çağırıldığını söyler. (E.179)

Kayınpederi çeşme mevkiinde sabaha karşı bir yere giderken çeşmenin başında evliya ve kızını fark eder. Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. Adam oradan dolayı iyice anlar ki bu mübarek evliya ve kızıdır. (E.180)

Çoban hayvanlarını güderken bir ineği gelmez. Karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür. Kadın ve kızı adama iyice yaklaşır. Birden ortadan kaybolurlar. (E.181)

Kadın kim o deyince Harmancık evliyası “Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma.” der. (E.193)

Adam Zeynel Abidin Hz.nin aşağıdan eşi Sultan Ana'nın yukarıdan gelerek köy içerisinde buluştuklarını görür. (E.219)

Gece uyanır ki ak sakallı (Cevdere evliyası) hayvanları oradan aşağıya indirmektedir. (E.224)

Kadını kağnyaya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir. (E.225)

Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba'yı görür. (E.234)

Emin dayı hastalıktan kalkınca türbenin yanında durur. Kuş Baba, yanında babası ve iki oğlu ile cübbe giyinmiş olarak gelirler. Emin dayıya “Emin hadi git oğlum. Çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel.” derler. (E.237)

Köyün ihtiyar bekçisi sabah ezan okundu diye evden çıkar, birden sakallı sakallı adamların arasında bulur kendini. Bekçi camiye varınca birden etrafındakiler yok olurlar. Evliyalara karıştığını anlıyor o zaman. (E.238)

Çocuk hazirenin üstünde uyuyup kalır. Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. Kuş Baba çocuğa ayan açık (gözle görülür bir şekilde) buradan git der. (E.239)

Okulun bahçesinde bulunan yatırını kaldırmak isterler. Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. Beni rahatsız etmeyin diyerek kaybolur. (E.241)

Tekkeye yakın bir yerde bir pelit ağacı bulunur. Yaşlılar Erenler evliyasını orada abdest alırken görürler. (E.243)

Yayladibi köyünden birisi Kıbrıs Harbinde evliyayı görür. (E.245)

Velinin türbeden çıkıp namaza gittiğini görürler. (E.248)

Hamamın göbek taşına gece havlu koyulur ve hamam kilitlenip çıkılır. Sabah gidildiğinde havluların kullanılmış olduğu görülür. Hamamın bekçisi türbede gece ışık yandığını görür. (E.249)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

Adam her gece Pir Hamza'nın metfun olduğu mezarlıktan geçer. Bir gece geçerken mezarlıktan dur, derler. Korkuturlar. (E.263)

Adam Zeyve evliyasını görür. Mübarek bir zattır. Nur parçası gibidir. Sırtında cübbe başında sarık vardır. (E.277)

Adam uyumaktadır. Abdül Dede "Oğlum üstünü ört." der, battaniyeyi üstüne çekiverir. (E.279)

Gelin niyetlenip kabrin yanında yatar. Bir süre sonra bağırarak dışarıya çıkar. "Bi aksakallı dede geldi. Elime bıçak verdi. Elinde koyun vardı bunu kesecen dedi." der. (E.280)

Reis kalkan atıyla Köseler'e giderken Mehmet Dede tekkesinin yakınına türbenin yanında dört tane sakallı dedeyi çamin altında otururken görür. (E.281)

Evliya pencereden görünür "Senin gençliğine kıyamıyorum." der. Eski hamamın yanındaki kadınlar görürler. Veli beyaz bir kıyafet giymiş. (E.287)

İçeride genç genç, sarıklı, cübbeli insanlar görürler. (E.288)

Türbede dört beş sarıklı namaz kılmaktadır. Pir İlyas çocuğu görür ve diğer velilere sessiz olun çocuk korkmasın der. (E.292)

E279. "Çeşitli kötü niyetli ruhlar"

E279.2. "Ruh uyuyan kişiyi rahatsız eder"

Cinler onun üzerine yattığı için adamı korkuturlar. (E.67)

E345. "Hatalarını düzeltmek için ölümden dönme"

Kocasından boşanan kadın, kocası ne kadar ısrar etse de, yalvarsa da onu eve almaz. Kadın öldüğünde götürüp gömerler. Ölen kadın dirilerek geri döner. (E.323)

E380. "Cin/Ruh/Hayalet çağırma"

Hoca, ortaya bir kap su koyar ve suyun içerisine bir kâğıt yazıp atar. Cinleri kızın başına toplar ve ne isterseniz sorun der. (E.309)

E401. “Mezarlıkta ölülerin sesleri duyulur”

Sabah olduğunda mezarlıktan gelen sesleri duyanlar bir cenazenin hortladığını ve mezarına geri giremediğini anlarlar. (E.323)

E402. “Gizemli ruhaninin sesi duyulur”

Gece Seydiyar Dede gelir kadının boğazını sıkır. Kadın Dede’yi göremez ama “Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın. Sen mumu gendin niye yakmıyon.” diye sesini duymaktadır. (E.199)

Götür o odunları yerine bırak diye bir ses gelir. Kadın odunları yerine bırakır. (E.207)

Gece “Ben Şeyh Sadi Babayım. Kalk namaza dur. Kapımı kapattın.” der. Kadın namaza durur ellerini bağlar ses kesilir, ellerini açınca tekrar Ben Şeyh Sadi Babayım diye bağıırır. (E.272)

E402.1. “Gürültüler insanın hayaletinden kaynaklanır”**E402.1.1. “İnsanların hayaletlerinin sesleri”****E402.1.1.3. “Cinlerin bağıırış ve çığlıkları”**

Arabanın yükünü indirmek için kullandığı odunu eline geçiren kişi cine öyle bir vurur ki çığlığı ortalığı kaplar. Dağ taş iniltiden çınlamaya başlar. (E.312)

Cinler etrafında bağıırarak, kötü kötü sesler çıkararak halay çekmektedir. (E.316)

E417. “Ölü kişi mezarından konuşur”

Kabirden “Bir selam bir sabah vermeden nereye gidiyorsun böyle.” diye bir ses gelir. Kadın yürüyemez olur. (E.195)

Kadın ellerini yere koyarak mezarla “modur modur” konuşur, konuşur. (E.318)

E421. “Hayali ruhlar/cinler”**E421.1. “Görünmeyen ruhlar/cinler”****E421.1.2. “Ruh/cin yalnız eşeklere görünür”**

Dönüş yolunda karşısına bir kedi çıkar, eşeğin önünden yürümeye başlar. Eşek artık gidemez. (E.312)

E432. “Hayalet/ruh aldatır”

Adam sevinerek eve gider. Çuvalın içinden para yerine soğan kabuğu çıkar. (E.67)

Cinler komşusunun sesiyle ve Gürcüce biz gidiyoruz der. Cinler kadını kandırıp köyden çıkarırlar. (E.308)

E439. “Ruhlara karşı diğer korumalar”

Abbas dede kadını köye kadar götürür kendisi yine bağlara döner. (E.308)

E545. “Ölü ile konuşma”

Evliyayı gören şoför, “Sana kim derler, ben seni nerde bulabilirim.” der. Evliya, “Bana Kenan Baba derler. Ararsan Alıcık’ta bulursun.” der. (E.149)

E586. “Ölü definden sonra geri döner”

Adam ölür ve götürüp gömerler. Adam gece mezarında çıkıp evine geri döner. (E.322)

Kadın öldüğünde götürüp gömerler. Gece sabaha karşı Üçler mahallesinin bütün kapıları çalınmış. Ölen kadının arkadaşı kapının göz deliğinden bakar ki hoca kadın dirilmiş. (E.323)

E723.7.3. “Hayalet kapıyı açar ve kapatır”

Kadın kapıyı kilitler kapı geri açılır. Gözlerini açtığında sabah olmuştur. (E.198)

Odanın kapısı açılır, kapanır; yatak odasının kapısı açılır. Korkudan yorganı kafasından kaldıramasa da birisinin içeriye girdiğini ve içeride dolaştığını bilir. (E.315)

E733. “Sürünge şeklindeki ruh”**E733.1. “Yılan şeklindeki Ruh”**

İmam Kur’an-ı Kerim’i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önüne durur. Diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur’an’ı yerine bırakır. (E.186)

Tekkeli ebe loğusalığında evliyaya su almaya gider. Suyu doldurur geri giderken türbenin kapısının ağzında koca bir yılan görür ve küfreder. Yılanın üstünden atlayarak kaçır. (E.225)

E740. “Ruhun diğer formları”

Kapalı olan kapılar açılmış, ışıklar yanmıştır. İmam durumu anlar ama cemaate sezdirmez. Sabah namazını imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırılmıştır. (E.187)

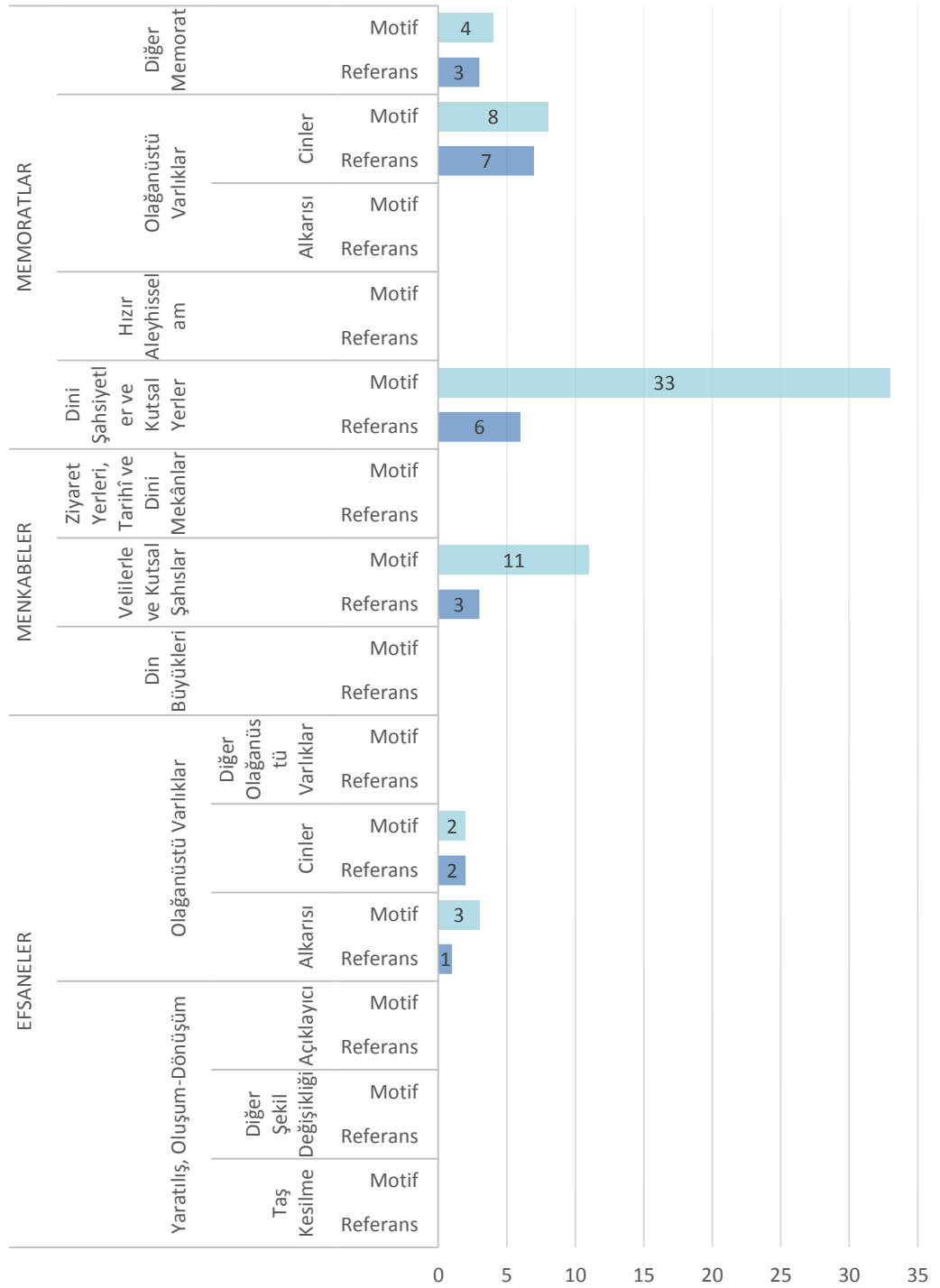
E761. “Yaşamın simgesi”***E761.1. “Yaşamın simgesi olarak kan”******E761.1.1. “Yaşam belirtisi: Su kana dönüşür”***

Alkarısı çamurluğa (Pınarın suyunun aktığı yer) girer, biraz sonra çamurluğun üzeri kan olur. (E.55)

Bir süre sonra çoraklığın (bir muhit adı) üzerine kan çıkınca köylüler Alkarısı'nın akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar. (E.56)

Alkarısı pınara girip kaybolur. Pınardan kan akmaz. Üstelik suyu daha da çoğalır. (E.58)

Şekil 5. E. Ölüm Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Ölümlle ilgili motifleri içeren efsaneler taş kesilme efsaneleri, Cinlerle ilgili efsaneler, alkarısı ile ilgili efsaneler, veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler ve memoratlar içerisinde yer alır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda

görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Memoratlar 16 başlık 45 motif verisi ile en çok işlenen konu olur. Veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler, taş kesilme efsaneleri ile cinlerle ilgili efsaneler diğer bahsedilen konulardır.

Türk kültüründe ölüm kavramı yokluk anlamında kurgulanmaz. Kişiler ruhunu teslim ederler, hakka yürürler, uçmağa varırlar, hakkın rahmetine kavuşurlar, dünyadan göçerler, dünyasını değiştirirler ancak hiçbir şekilde ölmezler. Ayrıca gömülmek de bir yok oluş değildir. Saklamak veya sır olmak kavramlarıyla kişinin âlemini değiştirdiği ve şu an için etrafta görünmediği anlatılır ve bir geri dönüşün kapısı aralık bırakılır. “Ölüm, yaşamın öbür dünyada devam etmesi gibi bir umut ya da en azından bir teselli de taşımaktadır” (Roux 1999: 11).

Ruhun bedeni terk edişi yeni bir yaşama geçiş ile izah edilir. Zaten başka bir evrene geçiş olmasaydı yeniden dirilme sözkonusu olamazdı. Kırgız destan kahramanı manas iki kez dirilmek suretiyle geri döner, şamanlar alt dünya ve üst dünyalar arasında seyahat eder vb. çoğaltmak mümkündür. Görülüyor ki ölüm kavramı inanç ile doğrudan ilişkilidir ve mitik bir kökten beslenir. Bu da onu kutsanmak suretiyle tartışmasız gerçek kılar. “Ruh kavramı ancak sözde-bilimsel bir varsayım (hipotez) olmaktan çıkıp tanrıbilimsel bir dogma olduğundadır ki, birliği ve bölünmezliği üzerinde temel bir özellik gibi inatla durulur” (Frazer 1992: 305)

Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “E. Ölüm” 22 motif başlığı ile tüm motiflerin % 2.27’sini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 61 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı % 2,33’tür. Bu şekilde incelendiğinde “E. Ölüm” motifi en çok işlenen konular içerisinde başlık açısından on üçüncü sırada motifleri bakımından da on dördüncü sırada yer alır.

Amasya efsanelerinde ölümle ilgili motiflerin çok az sayıda olduğu görülmektedir. Bu bölümde tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 23 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır. Bu yönüyle ölüm motifi de evrensel bir yapı arz etmektedir.

“E151. Yeniden dirilme”, E545. “Ölü ile konuşma”, E421. “Hayali ruhlar/cinler”, E733. “Sürüngeş şeklindeki ruh”, E740. “Ruhun diğer formları”, E761. “Yaşamın simgesi” motifleri ölüm başlığının mitoloji ve ruhlarla yakın ilgisini göstermektedir.

1.3.6. F. Olağanüstülükler

F80. “Alt dünyaya yolculuk”

Adam peşlerine düşer gider. Yer altına bir yere inerler, dayalı döşeli. (E.278)

F212. “Periler suyun altında yaşar”

Alkarısı'nın Çorağın Ayağı denilen yerdeki küçük bir gölete atladığını ve kaybolduğunu görürler. (E.56)

Alkarısı “Ben pınarın su gelen gözünden gideceğim. Burada bekle.” der. Köy pınarına girip kaybolur. (E.58)

Alkarısı “Beni Ağpınara götürün bırakın.” der. Suyu girip kaybolur. (E.300)

F220. “Perilerin yaşadığı yer”

Cinler Sarı'ya “Seni Ayıniçi'ndeki şeyhe götüreceğiz.” derler. (E.62)

Sırayaprak Tepesi denilen muhitte cin olduğuna inanılmaktadır. Bu olay da o mntıkada cereyan eder. (E.63)

Periler yaşadıkları yeri görmesin diye kadının gözlerini bağlayarak doğumun yapılacağı yere götürür. (E.68)

Beldağı yolu üzerine odun almaya gider. Adama “Orada cin var.” derseler de “Cin bana ne yapacak.” Diyerek dinlemez. (E.313)

F230. “Perilerin görünüşü”

Alkarısı'nın o kadar büyük göğüsleri vardır ki ekmek yaparken göğüslerinin birini bir omzuna birini de diğer omzuna atar. (E.56)

Odadaki dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın çocuğun yanına gider. (E.300)

F232. “Perinin vücudu”

F232.2. “Periler çok uzun olan göğüslerini omuzlarının üstüne atarlar”

Alkarısı'nın o kadar büyük göğüsleri vardır ki ekmek yaparken göğüslerinin birini bir omzuna birini de diğer omzuna atar. (E.56)

F232.4. “Periler uzun saçlıdır”

Cinlerin saçları uzun uzundur. (E.316)

F234. “Dönüştürülmüş peri”**F234.1. “Hayvan şeklindeki Peri”****F234.1.2. “Keçi şeklindeki peri/cin”**

Memiş Mıntış kağnısıyla sapa giderken kağnısına iki oğlak biner. İndirmeye çalıştıysa da oğlaklar inmez. Besmele çekince inerler. (E.63)

Kız kardeşini bostan bekleyip eve gelirken oğlak biçiminde, keçi biçiminde şeytanlar, cinler çevirir. (E.311)

F234.1.5. “Kurbağa şeklindeki peri”

Irmak kenarında yürüyen kadın çok şişman bir kurbağa görür ve ebesi ben olasıca der. (E.68)

F234.1.15. “Kuş şeklindeki peri”

Sarı tarlada çalışırken garip ötümlü bir kuş gelir. Sarı, “Böyle kuş mu öter.” diye kuşa taş atar ve yuvasını bozar. Aynı kuş gelir insana dönüşür. (E.62)

Adam tarlada sabah namazını kıldıktan sonra omzuna bir kuş konar. Kuşun gagası insana benzemektedir. (E.314)

(T)F234.1.17. “Kedi şeklinde peri”

Dönüş yolunda karşısına bir kedi çıkar, eşeğin önünden yürümeye başlar. (E.312)

F234.2. “İnsan şeklindeki periler”

Alkarısı'nın çok büyük göğüsleri vardır. (E.56)

Alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. Alkarısı aynı insan gibi insanlara hizmet eder. (E.61)

Cinler arkadaşlarının kılığında görünür. (E.66)

Gece insan şeklinde iki cin gelerek kurbağanın doğumuna gideceklerini söylerler. (E.68)

Odadaki dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın (alkarısı) çocuğun yanına gider. (E.300)

F235. “Perilerin görünürlüğü”

Gece ahıra gittiklerinde alkarısını görürler. (E.56)

Annesi yeni evlendiği zaman görmüş. Alkarısı korkma demiş. (E.303)

Amcasının oğlu ahıra girer ve atın üzerinde Alkarısı’ını görür. (E.304)

Hocaya giderken aynı kuş yine arabanın önüne geçer ama sadece cinlerin musallat olduğu kişi görebilir. (E.314)

F235.1 “Görünmeyen periler”

Yusuf Dede tepenin başına gelir. Sadece ses duyar, kimseyi göremez. (E.307)

F235.2. “Sadece belirli zamanlarda görünen periler”

F235.2.1. “Periler yalnızca gece görülebilirler”

Gün ışıırken sabah ezanına doğru onlar (cinler) kaybolurlarmış. (E.64)

Gece karanlıkta ışığı yakmadan damat adayıyla telefonda konuşmaktayken etrafı birden cinlerle çevrilir. (E.316)

F235.3. “Periler tek başına olan insanlara görünürler”

Annesi bir gün evde tek başına kalır. Kapılar kilitli olmasına rağmen korkar. Yatağa yattığında merdivenlerden bir ayak sesi geldiğini fark eder. (E.315)

F236. “Perilerin giysisi”

Aşağıda oturan amcalar ahırda alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. (E.61)

Anneanesi hazırladığı yorgan iğnesini kadının eteğine ilişdirir. (E.300)

Sarı Mehmet’in dedesi tarlada sarıklı adamların gelin alıp gittiğini görür. (E.310)

F236.1. “Perilerin giysi rengi”

F236.1.1. “Periler kırmızı giyer”

Doğum yapan kadın alkarısı giderken kıpkırmızı bir elbise giydiğini görür. (E.306)

(T)F236.1.8. Periler/cinler siyah giyer

Dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın çocuğun yanına gider.
(E.300)

F239. Perilerin/Cinlerin çeşitli görünüşleri

Cinlerin başları sivri sivridir. (E.317)

F239.4. “Perilerin boyutu”**F239.4.3. “Periler küçüktür”**

Cinler küçük küçüktür. (E.317)

F241. “Perilerin hayvanları”**F241.1. “Perilerin atları”**

Sarıklı sarıklı adamlar gelin almış, atlara binmiş giderler. (E.310)

F241.1.1. “Perilerin atlarının rengi”**F241.1.1.1. “Periler beyaz atlara binerler.”**

Molla Osman, sonunda beyaz atının atının dizginini tutacaksın, der. (E.65)

F243. “Perilerin yiyeceği”

Güzel bir yer sofrası kurulur. Sofranın başında da şatafatlı birisi oturur. (E.62)

(T)F243.6. “Periler helva yer”

Cinler helvayı kavurup leğenlere koyarak yerler. (E.64)

F251. “Perilerin kökeni”

Cenâb-ı Allah cinleri ateşten insanları topraktan yaratmıştır. (E.310)

F252. “Perilerin/Cinlerin Yönetimi”**F252.1. “Perilerin kralı”**

Cinlerin beyi “Biz bunların toprakları üzerindeyiz, onların misafirleriyiz. Bırakın gelsin.” der. (E.62)

Cinlerin ellerinde taht gibi (tahtirevan) bir şey vardır ve bunun üzerinde birisi oturmaktadır. O, üç harflilerin başıdır. (E.64)

Cinlerin beyi ilanet (ilan ettirmek) vererek cinlerini toplar ve “Falanca cin nerede?” diye sorar. (E.65)

F254. “Perilerin ölümlülere benzeyen özellikleri”

F254.4. “Periler yaralanabilirler”

Arabanın yükünü indirmek için kullandığı odunu eline geçiren kişi cine öyle bir vurur ki çılgılığı ortalığı kaplar. Dağ taş iniltiden çınlamaya başlar. (E.312)

F258. “Arkadaş canlısı periler”

Cinler bu sırada çocuğu fark edip ona da yedirirler. Helvamızın tadına bak, derler. (E.64)

Cinler yatağında uyuyan adamı adamı arkadaşlarının sesiyle kandırıp çağırırlar. Arkadaşlarının kılığındaki cinler “Beni götürmeyin.” dese de alıp götürürler. Adamı da aralarına alıp oynarlar. (E.66)

Cinler simsim oynarlarken Sarı Mehmet’in dedesini de aralarına alırlar ve birlikte oynarlar. (E.310)

F261. “Perilerin dansı”

F261.1. “Periler çimenlerin üzerinde daire şeklinde sıralanır”

F261.1.1. “Periler kendi aralarında dans eder”

Cinler büyük bir ateş yakmışlar ve ateşin etrafında simsim oynuyorlar. (E.62)

Cinler davul zurna oynuyorlar oynuyorlar. Neyse düğün yapıyorlar. (E.64)

Cinler davul çalıp simsim oynamaktadır. (E.66)

Cinler simsim oynarlarken Sarı Mehmet’in dedesini de aralarına alırlar ve birlikte oynarlar. (E.310)

Cinler etrafında bağırarak, kötü kötü sesler çıkararak halay çekmektedir. (E.316)

F261.3. “Perilerin dans ettiği diğer yerler”

F261.3.5. “Periler samanlıkta dans eder”

Kaynana cinlerin samanlıkta ateş yakarak etrafında oynadıklarını görür. (E.317)

(T)F261.3.8. “Periler ateşin etrafında dans eder”

Cinler ateşin etrafında simsim oynarlar. (E.66)

Cinlerin samanlıkta ateşin etrafında oynadıklarını görür. (E.317)

(T)F261.3.9. “Periler havada dönerek dans eder”

Cinler ateşin etrafında havada dönerler. (E.66)

F262. “Periler müzik yapar”

Tarlada uyuyan çocuk davul sesi duyar. Cinler davul-zurna çalmaktadır. (E.64)

Cinler davul çalarlar. (E.66)

Cinlerin gelin alayında davul-zurna da vardır. (E.310)

F264. “Peri düğünü”

Köyde düğün olmadığını bilen çocuk ekin yığınlarının arkasına saklanır ve oradan bakınca üç harflileri görür. (E.64)

Cinlerin gelin alayında davul-zurna da vardır. (E.310)

F271. “İşçi olarak periler”**F271.10. “Periler ekmek pişirir”**

Alkarısı'nın o kadar büyük göğüsleri vardır ekmek yaparken göğüslerinin birini omzunun bir tarafına birini de diğer tarafına atar. (E.56)

F273. “Peri olağanüstü beceri gösterir”

Ahıra ne zaman gitseler atlarının yelelerinin ince ince, emek verilerek örüldüğünü, kuyrukların saç örgüsü gibi örüldüğünü görürler. (E.56)

Alkarısı, atların kuyruklarını insan eliyle örülemeyecek kadar ince örür. (E.302)

F276. “Periler ölümlülere seslenir”

Cinler adamı arkadaşlarının sesiyle çağırırlar. (E.66)

Cinler un çuvalının üstünde uyuyan kişiyi uyandırarak al sana para derler. (E.67)

Cinler tanıdığı kişilerin sesiyle Yusuf dedeyi çağırırlar. (E.307)

Kaynana cinlerin haydi kelam et haydi kelam et dediklerini duyar. (E.317)

F300–F399. Periler ve Faniler

Kayınvalidesi yatarken Alkarısı gelir. Çocuk ağlıyor diyerek bir sürü çocukla yatağa girer. (E.60)

Oğlaklar (cinler) bir süre daha meleyerek Memiş Mıntış'ı takip ederler. (E.63)

Cinler çocuğu fark edip ona da helva yedirirler. (E.64)

Cinler kadını kandırıp köyden çıkarırlar. (E.308)

Dayısının oğluna cinler musallat olur. (E.309)

Cinler simsim oynarlarken Sarı Mehmet'in dedesini de aralarına alırlar ve birlikte oynarlar. (E.310)

Cin kalk der gibi yatağı sallar. (E.315)

F320. “Periler insanları ülkelerine götürürler”

Cinler “Sen bize hakaret ettin, seni beyimize götüreceğiz.” der. Sarı gitmek istemeyince güreşe tutuşurlar ve epeyi bir süre güreşirler. Sarı baş edemeyeceğini anlar. (E.62)

F329. “Diğer peri kaçırımları”

F329.4. “Ölümlülerle ikamet eden periler”

Alkarısı uzunca bir süre insanların yanında kalır dillerini de öğrenir. (E.55)

Alkarısı üzerindeki iğneden dolayı kaçamaz ve onu evde çalıştırırlar. (E.56)

Atın sırtına çamsakızı sürülür, Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. Bilmem kaç sene odun çektirirler. (E.57)

Eski insanlar Alkarısı'nın bir kadın olduğunu söylerler. Yakalayıp evde çalıştırırlar. Eli çok bereketlidir. (E.60)

Alkarısı bir iki gün evde kalır. Aynı insan gibi hizmet eder. (E.61)

Anneannesi hazırladığı yorgan iğnesini Alkarısı'nın eteğine ilişdirir. Yedi sene yanında çalıştırır. (E.300)

Atın üzerine karasakız yapıştırılır ve Alkarısı yakalanır. Yakasına iğneyi takıp çalıştırırlar, odun çektirirler. (E.301)

F333. “Peri insan ebesine minnettardır”

İnsan, cin kadını bildiği yöntemlerle doğurtur. Periler onu evine geri götürür ve hediye verirler. (E.68)

F340. “Perilerin hediyeleri”

Alkarısı, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim.” der. (E.59)

Genç, cinlerin verdiği helva da elindeyken annesine başından geçenleri anlatır. (E.64)

Cinler kadını eve bırakırken bir hediye olarak bir çuval içerisinde bir şeyler verirler. (E.68)

F342. “Periler ölümlülere para verirler”

Cinler un çuvalının üstünde uyuyan kişiyi uyandırarak para verirler. (E.67)

F360. “Kötülük yapan hain periler “

Alkarısı, kadını öldürmek üzereyken Alakafagil’in dedesi tarafından yakalanır. (E.59)

Oğlu cinler tarafından çarpılmış adam Molla Osman’dan yardım ister. (E.65)

Adam sabah hayvan pisliklerinin arasında uyanır. (E.66)

Anneannesinin çocukları beş altı yaşlarında “mor mor” olup ölür. (E.300)

Gece yatarken üzerine Alkarısı oturur, konuşamaz. Dişleri kitlenir. (E.306)

Yusuf dede bunu cinlerin kendisini uçurumdan atmaya çalıştıklarını anlar. (E.307)

Cinler korkuturlar, iyice bunaltırlar. Bağırarak ister bağırılmaz. (E.311)

Odun alırken cinler bir vururlar, burnu eğilir. (E.313)

Omzunu çökerten kuşa vurur, kuş da ona vurunca bayılır. Cinlerin tokat attığı kıpkırmızı bellidir. (E.314)

Babasının yengesini cin tutar. (E.318)

F361. “Perilerin intikamı”

Garip ötüşlü bir kuş gelir, Sarı böyle kuş mu öter diye kuşa taş atar ve yuvasını bozar. Aynı kuş gelir insana dönüşür. Sen bize hakaret ettin, seni beyimize götüreceğiz, der. (E.62)

F362. “Periler hastalığa sebep olurlar”

Cinlerin çarptığı kişi kendinde değildir, çocukları doktora götürürler. (E.314)

“F364. Periler ve faniler arasındaki savaş”**F364.2. “Periler ölümlülerle güreşir”**

Sarı gitmek istemeyince güreşe tutuşurlar ve epeyi bir süre güreşirler. Sarı baş edemeyeceğini anlar. (E.62)

F365. “Perilerin hırsızlığı”**F365.7. “Periler yemeklik çalar”**

Cinler yiyecekleri hangi köyden kimlerin evinden aldıklarını anlatırken genç söylenenleri duyar. (E.64)

F366. “Periler hayvanlara kötü davranır”**F366.2. “Periler gece ölümlülerin atlarına biner”**

Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. (E.57)

Alkarısı ata biner, koşturur ve terletir. (E.301)

Atların çok aşırı derecede koşturulmuş gibi terlediğine şahittir. (E.303)

Amcasının oğlu ahıra girer ve atın üzerinde Alkarısı'nı görür. (E.304)

F366.2.1. “Periler atların yelelerini ve kuyruklarını örer”

Ablasının kaynanası ve kayınbabası Osman Efendi ahırındaki hayvanların yelelerinin örüldüğünü görür. (E.55)

Adamların ahırında çok miktarda at bulunur ve ahıra her gitmelerinde atların yelelerinin örüldüğünü görürler. (E.56)

Alkarısı'nın atların yelelerini ördüğüne şahittir. (E.60)

Gece hayvanlara bakmaya gidenler atların yelelerinin örüldüğünü görürler. (E.301)

O örgüleri eliyle açar ama Alkarısı yeniden örermiş onları. (E.302)

Eskiden ahıra gidildiğinde atların kuyrukları, yeleleri çok düzgün bir şekilde örülmüş olurdu. (E.303)

Alkarısı ata binip terletmiş, eziyet vermiş, yelelerini örmüş. (E.304)

Atların yelelerinin örüldüğüne bizzat şahittir. Akşamdan açılan yeleler sabaha kadar örülmüş olur. (E.305)

F381. “Perilerden kurtulma”

Sabaha karşı Sarı gitmek isteyince izin verirler. Sarı düşe kalka aşağıya iner ve başından geçenleri anlatır ama kimse inanmaz. (E.62)

İndirmeye çalıştıysa da oğlaklar inmez. Besmele çekince inerler. (E.63)

Cinlerin beyinin emriyle cinler adamın oğlunu çarpan cini alır gelirler. Bu sayede genç kurtulur. (E.65)

Hoca dayısının oğlu Yusuf'u cinlerden kurtarır. (E.309)

Besmele de çekse bildiği duaları da okusa fayda etmez. (E.312)

Hoca okunmuş su vererek ağzı eğilmiş hastayı tedavi eder. (E.314)

Kadın, “Ben senin kim olduğunu biliyorum. Ben çok korkuyorum. Ne olur bana ilişme. Git burdan...” der ve cin geldiği gibi kapıları örterek evden gider. (E.315)

F385. “Peri/cin büyülerini önleyici yöntemler”

Hoca evin etrafını da çizerek cinlere karşı korunaklı hale getirir. Eve bir çivi çakar ve o çividen dolana dolana okur, o çiviye bağlar. (E.314)

F387. “Yakalanmış/tutsak edilmiş peri”

Gece beklerler ve alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar. Uzunca bir süre yanlarında kalır dillerini de öğrenir (E.55)

Gece ahıra gittiklerinde alkarısını görürler ve üzerine çengelli iğne takarlar. (E.56)

Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. Bilmem kaç sene odun çektirirler. (E.57)

Çoluğu çocuğu olan Alkarısının yakasına iğne takıp yakalayınca “Beni serbest bırak sana kırk gün hizmet ederim.” diye yalvarır. (E.58)

Alakafagil'in evinde kadın doğum yapmış yatarken Alkarısı içeri girer, kadını yakasından tutar. (E.59)

Aşağıda oturan amcalar ahırda Alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. (E.61)

Anneannesi Alkarısı'nı yedi sene çalıştırır. Tarlaya tapana gidermiş. Ne iş varsa yaptırırlar. (E.300)

Atın üzerine karasakız yapıştırılır ve Alkarısı yakalanır. (E.301)

F389. "Periler farklı bir şekilde yenilir"

F389.4. "Periler ölümlüler tarafından öldürülür"

Cinlerin çocuklarından biri yılan suretinde gezeken insanların çocukları tarafından öldürülür. (E.105)

F401. "Ruhların görünümü"

F401.3. "Hayvan şeklindeki Ruh"

F401.3.4. "Şişe içerisindeki sinek şeklindeki ruh"

F401.3.4.2. "Karınca şeklinde ruh"

Eşinin ölüm anında Hz. Ali'yi gören adam bu durumu eski dervişlere sorar. Onlar da senin eşin ermiş derler. Hz. Ali askerleriyle (karıncalar) gelip eşini götürmüş derler. (E.177)

F401.3.8. "Yılan şeklindeki cin/peri"

Cinlerin çocuklarından biri yılan suretinde gezeken insanların çocukları tarafından öldürülür. (E.105)

F401.6. "İnsan şeklindeki ruh"

Alakafagilin babası kadını (Alkarısı) tutmuş. (E.59)

Eski insanlar (Alkarısının) bir kadın olduğunu söylerler. (E.60)

F401.9. "Cinin/ruhun ayakları terstir"

Cinlerin tabanları ters terstir. (E.316)

F402. "Kötü ruhlar"

F402.1. "Kötü ruhların eylemleri"

F402.1.4. Kötü ruhlar aldatmak için insan şekline girerler

Cinler tanıdığı kişilerin sesiyle Yusuf dedeyi çağırırlar. Beni bekleyin dese de cinler, önden gidiyoruz sen bizi yetişirsin diyerek tepenin başına kadar giderler. (E.307)

Arkadaşlarının kılığındaki cinler “Beni götürmeyin.” dese de götürürler. (E.66)

Birisi (cinler) gelip al sana para der. (E.67)

Cinler komşusunun sesiyle ve Gürcüce biz gidiyoruz der. Cinler kadını kandırıp köyden çıkarırlar. (E.308)

F402.1.14. “Peri ve atlar”

Ahırda sabahleyin kalkıyorlar ki atların yeleleri parmak gibi örülmüş iki tarafa. Beklerler Alkarısı’nı ahırda yakalarlar. (E.55)

Ahıra ne zaman gitseler atlarının yelelerinin ince ince, emek verilerek örüldüğünü, kuyrukların saç örgüsü gibi örüldüğünü görürler. Eskilerden duydukları kadarıyla bunun Alkarısı tarafından yapıldığını düşünürler. (E.56)

Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. (E.57)

Alkarısı ata biner, koşturur ve terletir. (E.301)

Alkarısı Musa adlı arkadaşının ahırındaki atların kuyruklarını örer. (E.302)

Eskiden ahıra gidildiğinde atların kuyrukları, yeleleri çok düzgün bir şekilde örülmüş ve çok aşırı derecede koşturulmuş gibi terlemiş olduğuna şahittir. (E.303)

Alkarısı ata binip terletmiş, eziyet vermiş, yelelerini örmüş. (E.304)

Atların yelelerinin örüldüğüne bizzat şahittir. (E.305)

F403. “İyi ruhlar”

F403.2. “Ruhlar ölümlüye yardımcı olur”

F403.2.3. “Tanıdık ruhların eylemleri”

F403.2.3.7. “Ruhların ve cinlerin ordusu”

Cinler döndükten sonra onun askerleri oldukları için başlarındaki o adamın karşısına geçip evlerden neler aldıklarını anlatırlar. (E.64)

Cinlerin beyi “ılanat” vererek cinlerini toplar. (E.65)

F405. “Ruhlarla mücadele etmenin yolları”

Alkarısı’ndan korunmak için doğum yapınca baş ucuna Kur’an-ı Kerim ve mendil kadar kırmızı çaput konulur. (E.59)

Abbas dede cinler tarafından kandırılıp bağlara götürülen kadına “Sen nasıl Müslüman’sın, aklına besmele çekmek gelmedi mi? Bir besmele çekseydin onlar kaybolurdu yavrum.” der. (E.308)

Cimnlerle karşılaşan kadın zorla “Bismilla-rah-mani- rahim” der, cinler gözünün önünden kaybolurlar. (E.311)

Kadın bildiği bütün duaları okur bir daha da cin gelmez. (E.315)

F405.5. “Kedi, köpek ve farelerin bölgesine kötü ruhlar giremez”

(T)F405.5.2. “Kediler kötü ruhlardan evi korur”

Cinler hiç noktasız siyah kedi olan evden bir şey çalamazlar. (E.64)

F407. “Ruhların hareketleri”

F407.2. “Ruh ortadan kaybolur”

İğneyi çıkarttıklarında Alkarısı ortadan kaybolur. (E.61)

Alkarısı nasıl olduysa attan iner ortadan kaybolur. (E.304)

Kadın cinlerin ortadan kaybolmasıyla gece yarısı tek başına kalır. (E.308)

Cinler bizimle gelir misin derler. Sarı Mehmet’in dedesi kabul etmeyince yanından kuş gibi uçup giderler. (E.310)

Cinlerle karşılaşan kadın zorla “Bismilla-rah-mani-rahim” der, cinler gözünün önünden kaybolurlar. (E.311)

Cin sopayı yiyince ortadan kaybolur. (E.312)

Işığı yakmasıyla cinler birden kaybolur. (E.316)

Samanlıkla ev arasından sadece bir yol geçmektedir. Kadının pencereyi açmaya çalışır. Pencerenin sesini duyunca kaçarlar. (E.317)

F411. “Ruhlar nasıl seyahat eder”

Kumruca köyündeki köprünün üstünden gece yarısı gelirler geçerler. (E.65)

F412. “Görünmez ruhlar”

F412.1. “Görünmez ruhun konuşması”

F412.1.1. “Ruh sadece bir kişiye görünür”

Kocası eve gelir. Kadın kocasına “Üstüme bir çarşaf çektiler, beni doğrult.” der. Doğrultmaya kalmadan kocasının kucağında vefat eder. (E.198)

Cemal Hafız ayaktayken birden oturur. Etrafindakilere dokunmayın der. Ben görüyorum, canımı almaya geldi, teslim oluyorum der ve ölür. (E.216)

Kadını kağnıya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir. (E.225)

Amcasının kızı traktörle tarlaya gider. Babasına yavaş ol askeriye arabasına çarpacaksın der. (E.259)

F499. “Diğer muhtelif ruhlar”

F499.3. “Cinler”

Cinler Sarı’yı alıp Ayıniçi denilen yere götürürler. (E.62)

Cinler tanıdığı kişilerin sesiyle Yusuf dedeyi çağırırlar. (E.307)

Memiş Mıntış kağnısıyla sapa giderken kağnısına iki oğlak biner. Oğlaklar besmele çekince inerler. (E.63)

Çocuk ekin yağınlarının arkasına saklanır ve bakınca üç harflileri görür. (E.64)

Adamın oğlu cinler tarafından çarpılır. (E.65)

Cinler adamı arkadaşlarının sesiyle çağırırlar. (E.66)

Cinler un çuvalının üstünde uyuyan insanı rahatsız ederler. (E.67)

Gece iki kişi (cin) gelir ve gündüz söylediğin gibi kurbağanın doğumuna gideceğiz derler. (E.68)

Kadın beni de bekleyin dese de cinler biz gidiyoruz sen yetişirsin derler. (E.308)

Aynı gün Meşeliçiftliği’nden bir kızı cin tutmuştur. (E.309)

Cinler Sarı Mehmet’in dedesine bizimle gelir misin derler. (E.310)

Kız kardeşini bostan bekleyip eve gelirken oğlak biçiminde, keçi biçiminde şeytanlar, cinler çevirir. (E.311)

Adamın karşısına dönüş yolunda bir kedi (cin) çıkar, eşeğin önünden yürümeye başlar. (E.312)

Odun alırken cinler bir vururlar. (E.313)

Tarlada sabah namazını kıldıktan sonra omzuna yüzü insan yüzüne benzeyen bir kuş (cin) konar. (E.314)

Kadın telefonda konuşmaktayken etrafı birden cinlerle çevrilir. (E.316)

Kaynana, cinlerin samanlıkta ateş yaktıklarını ve etrafında oynadıklarını görür.
(E.317)

Sabah ezanından önce cinler iki tepeden karşılıklı birbirlerine bağırırlar. (E.319)

Korudaki cinler vujur vujur ses çıkarırlar. (E.320)

(T)F499.4. “Alkarısı”

Gece beklerler ve Alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar. (E.55)

Gece ahıra gittiklerinde Alkarısı'nı görürler ve üzerine çengelli iğne takarlar.
(E.56)

Mehmet Canıkligilin evinde Alkarısı'nın yakalandığı anlatılır. (E.57)

Babaannesinin anlattığına göre eskiden cin (Alkarısı) yakalayıp çalıştırmış.
(E.58)

Alakafagil'in evinde kadın doğum yapmış yatarken Alkarısı içeri girer, kadını yakasından tutar. (E.59)

Kayınvalidesi yatarken Alkarısı gelir. (E.60)

Aşağıda oturan amcalar ahırda Alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. (E.61)

Odadaki dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın çocuğun yanına gider. (E.300)

Alkarısı ata biner, koşturur ve terletir. (E.301)

Alkarısı Musa Karadeniz'in ahırındaki atların kuyruklarını örer. (E.302)

Annesi yeni evlendiği zaman Alkarısı'nı görür. (E.303)

Amcasının oğlu ahıra girer ve atın üzerinde Alkarısı'nı görür. (E.304)

Alkarısı onu uyutup ondan sonra atların yelesini yine örer. (E.305)

Gece yatarken üzerine Alkarısı oturur. (E.306)

F530. “Olağanüstü durumlar”

Kayaların arasında “insan dikmiş gibi” kendiliğinden ağaçlar büyür. (E.11)

Hacı Hasan dağdan gelen taşları emir vererek durdurur. (E.13)

Kesikbaş, yâ Ali sen yürü ben senin peşinden gelirim der. (E.50)

Kadın, mezarlıktan topladığı madımağı yer ve ağzı ölülerin kanlarıyla dolar.
(E.53)

Cendere evliyası zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından bu keserek yakılan ot ile beraber çıkar. (E.109)

Hz. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe Hz. ne git hırkayı bul der. Hırka Amasya'nın Merzifon İlçesi'ne düşer. (E.116)

Koca Baba askerın Kore'de düştüğü durumu görür ve Sarımeşe köyünün yaylasından top atar. Top giderken öküzün yaylada böğürdüğü gibi böğürür. (E.119)

Seyyid Vakkas'ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Seyyid Vakkas'ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur. (E.121)

Amasya boğazından Gümüş'e doğru ovaya çekirge sürüsü gelir. Öyle bir sürü ki binlerce, saymakla tükenmez. O kadar kalabalık ki güneşi bile keserler. Mehmet Hoca "Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum." der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder. Çekirge sürüsü dalar, ağzı burnu kovalara girip yıkanır, geri döner. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. (E.127)

Bir süre sonra zezem suyunu alıp Sinan Hocanın yanına gider. "Yusuf Hoca'nın selamı var, bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor." der. Sinan Hoca oturur, duvara üç defa vurur." Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?" der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. (E.130)

Fevzi Baba yanan fırına girer; ancak fırında yanmaz. (E.136)

Türbenin kıyısından demlik büyüklüğünde bir taş kopartır ve aşağı yuvarlar. Adamın karısı da Kandil Dede türbesinin bulunduğu seviyeden daha yüksekte karşıdaki dağda mandalarını otlatmaktadır. Yuvarlanan taş aşağıya doğru değil de yanlamasına ve hatta yukarıya doğru giderek balağın (manda yavrusu) kafasına vurur, balak ölür. (E.142)

Göynücek'in suları boldur. Harp olduğu zamanlarda o sular kaybolurlar. Suların hepsini (evliya) savaş zamanı cepheye götürür. (E.146)

1938 depremi oluyormuş. Zikir çekenlerden Halid Baba "Korkmayın Ezineliler. Sizin köyünüzde bir şey yok." derler. Ezine'nin etrafındaki bütün köyler yıkılır, Ezine'ye bir şey olmaz. (E.178)

Genç “Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs’ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy’de bulursun demişti.” der. Üç gün önce rüyasına girerek çağırdığını söyler. (E.179)

Kayınpederi çeşme mevkiinde sabaha karşı bir yere giderken çeşmenin başında evliya ve kızını fark eder. Durup bir süre seyrederek. Kız aşağıdan annesi yukarıdan gelir. Hem kızın hem de annesinin elinde birer fener (gaz lambası) vardır. Kadın kızın elinden tutar ve tarlaya doğru giderler. Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. (E.180)

Çoban hayvanlarını güderken bir ineği gelmez. Karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür. Kadın ve kızı adama iyice yaklaşır. Birden ortadan kaybolurlar. (E.181)

Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Adam yaptığı hatayı anlar. “Bir daha sana atmam kurban olduğum” deyince kurtlar ortadan kaybolur. (E.182)

Kurt Baba türbesine yaklaşınca üç tane kurt peyda olur, kurtulmaya çalıştıysa da başaramaz. Kurtlar kuşburnunun yanında olduğu yerde kaybolurlar. (E.183)

Birisi kapıya üç kez vurur. Kadın kim o deyince Harmancık evliyası “Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma. Ben burda olduğum sürece sana kimse gelemmez.” der. (E.193)

Kalp gözü açık yaşlı bir teyze, Topçu Dede’nin kabrinin yanından geçerken yürüyemez olur. Kabirden “Bir selam bir sabah vermeden nereye gidiyorsun böyle.” diye bir ses gelir. (E.195)

Esençay’dan birileri soygun yapmak için Çakırsu’ya doğru gelirler. İki köy arasındaki Çölpınar mevkiine gelince dinlenmek için oturunca uyuyakalırlar. Ertesi akşam yapalım derler yine uyku bastırır ve saati kaçırlar. (E.231)

Şeyh Sadi türbeyi yaptıran kadının ve köy halkından bazılarının rüyasına girer. “Üzerimi yaptırdığı için buradan gidiyorum. Benim türbemi bir erkek benim düzenlerse geri gelirim.” der. (E.269)

Adam türbenin etrafındaki bir pelidi hayvana yükleyip evine götürür. Kapının önüne gelince pelit kıpkırmızı kesilir. Akşam odunlar kendiliğinden tutuşur. (E.270)

İki genç Şeyh Sadi türbesinin üst taraflarından ahır yapmak için ağaç keserler. Ahır yaparlar. İçeriye küspeleri taşırlarken elektrik direğinin kablosu kopar aşağıya üstlerine düşer. İki genç de orada ölür. (E.271)

Adam camide imam olarak görevlidir. Sabah namazı için abdest almaya İlisu'ya suyun gözüne iner. Adam Zeyve evliyasını görür. Mübarek bi zat, nur parçası, cübbe, sarık kafasında. Adam abdestini alır doğrulur mübarek kaybolur. (E.277)

İnsanlar namaz kılar yatar, kimi sırtımı sıvazladı, kimi zikir çekiyorlar içlerinde de bir kadın var, kimi elimi tuttu, kimi yara yerimi tuttu der. (E.280)

Reis kalkan atıyla Köseleler'e giderken Mehmet Dede tekkesinin yakınına varınca at geri silkinir. Atı birkaç kez zorlayınca ancak devam eder. Türbenin yanında dört tane sakallı dedeyi çamın altında otururken görür. (E.281)

Tombul dayı hayvanlarını güderken türbenin etrafından odun getirir. Gelirken türbenin odunlarından da karışır içerisine. Akşam olduğunda odunların içerisinde o odun kendiliğinden yanmaya başlar. Yanına yaklaşırlar bir şey yok, yanından ayrılınca yine kıvılcım yanar gibi bir alev peyda olur. (E.282)

Darphane Camii'nin yanında bir mezarlıkta Arap Dede diye bir veli yatar. Cuma akşamları ışık yandığını pek çok kişi görür. İnanmayan bazı insanları götürürler, besmele çekerler, ışık pır yanar pır söner. (E.284)

Cender bağlarından gece giderken bir çocuk sesi duyar. Ağlayan çocuk önde gider adam onu takip eder. Çocuk birden kaybolur. (E.285)

Cender bağlarında bir ışık peyda olur. Adam epeyi bir süre ışığı takip eder, peşinden gider. Adam okuyup üfleyince ışık kaybolur. (E.285)

Kadir gecesinde Türbe civarında nöbette olan polisler türbede genç, sarıklı, cübbeli insanlar görürler. Türbe açık zannederek biz de bir namaz kılalım diye geldiklerinde kapının kilitli olduğunu fark ederler. Geri döndüklerinde kimseyi göremezler, kaybolurlar. (E.288)

Adamın birisi Sırıklı Dede'nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. Köyden birisi odunları keser gece tutuşunca geri götürür. Bir başkası "Ben getirecem odunları." der. Odunları getirir, yakar. Odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. O odunları alıp geri götürür. Başka bir adam oradan odunu keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur. Adama iftira atıp hapse atarlar. O odunları getiremez. (E.296)

Hayatında Amasya'ya gitmemiş olan kız Amasya'daki üç sinemada oynayan filmlerin bayan, erkek tüm oyuncularını ile birlikte isimlerini sayar. (E.309)

Adam ölür ve götürüp gömerler. Adam gece mezarında çıkıp evine geri döner. Mutfağa gidip kafasını un çuvalına sokar. (E.322)

Kadın öldüğünde götürüp gömerler. Gece sabaha karşı Üçler mahallesinin bütün kapıları çalınmış. Ölen kadının arkadaşı kapının göz deliğinden bakar ki hoca kadın dirilmiş. (E.323)

F533. “Dikkate değer uzun boylu adam”

Avcılardan kaçan kurtlar bu evin önüne gelirler ve uzun boylu birisiyle karşılaşır. Bu adam onları kulübeye alır, avcılar hiçbir şekilde içeriye giremezler. (E.85)

Uzun boylu adam Şeyh Sadi’ye gelir “Benim çok ağrım var.” der. (E.96)

F540. “Olağanüstü bedensel organlar”

Alkarısı’nın o kadar büyük göğüsleri vardır ekmek yaparken göğüslerinin birini omzunun bir tarafına birini de diğer tarafına atar. (E.56)

F555. “Olağanüstü saç”

F555.3. “Çok uzun saç”

Gelinin saçları çok uzundur. (E.25)

F575. “Olağanüstü güzellik”

F575.1. “Olağanüstü güzellikteki kadın”

Kız o kadar güzeldir ki yüzünü görenler taş kesilir. (E.8)

Belden altı tutmayan otuz otuz beş yaşlarında dünya güzeli bir kadın ve kocası bir şifa bulmak ümidiyle Gafur Dede türbesini ziyarete gelir. (E.276)

F576. “Olağanüstü çirkinlik”

Tavus kuşunun sesi ve ayakları çok çirkindir. (E.40)

F600. “Olağanüstü güçleri olan kişiler”

Battal Gazi eskisinden daha güçlü olarak bağlandığı ağacı kökünden sökerek ayağa kalkar. (E.73)

Cendere evliyası zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından yakılarak şifa olan ot ile beraber çıkar. (E.109)

Rumlar Müslümanları yok etmek için Yeşilirmak'ın önüne baraj kurarak suyunu biriktirirler. Ergonaş Baba kılıcıyla bu barajı yıkar. Tekrar yapmaya çalışılırsa da Ergonaş Baba'nın kerametiyle bunu başaramazlar. (E.112)

Koca Baba askerın Kore'de düştüğü durumu görmüş ve Kore'ye Sarimeşe köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Kuş Baba Cihan Harbi'nde ve Kore Harbi'nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. Giderken sesini duyarlar. (E.134)

F610. "Son derece güçlü adam"

Battal Gazi eskisinden daha güçlü olarak bağlandığı ağacı kökünden sökerek ayağa kalkar. (E.73)

Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. (E.101)

F617. "Güçlü güreşçi"

Sarı gitmek istemeyince güreşe tutuşurlar ve epeyi bir süre güreşirler. Sarı baş edemeyeceğini anlar. (E.62)

F624. "Muazzam kaldıracı"

F624.2. "Güçlü adam büyük bir taş kaldırır"

Garip Hafız Gümüş'e üç kilometre uzaklıkta kimsenin uğramadığı bir dereye gider. Her sabah 100-150 kiloluk taşı tek eliyle, çift eliyle alıp vermek suretiyle hareket yaptığını görürler. (E.206)

F641. "İnsanın olağanüstü işitmesi"

Kul Hüseyin seslenince on beş yirmi kilometre uzaktaki Merkel hanımına "Hanım hanım, kalk bizi Keçi köyünden çağırıyolar. Bi desti şarap götürececem." der. Şarap testisini sırtına alır gider. (E.262)

F648. "Hayvanlarla olağanüstü iletişim"

Etler hazır olunca dışarıya çıkan Zeynel Abidin o sırada Eliktekte'de olan köpeklerini çağırır. Köpekler yanlarında belirir. Zeynel Abidin köpeklerine tamam siz işinize gidin deyince köpekler kaybolurlar. (E.81)

Kurt Baba kurtlara buyrun der. Oturun deyince kurtlar oturur. (E.84)

Bundan sonrada bu kişinin kurtlar ile beraber yaşadığı ve aç kalan kurtların bizzat bu eve geldiği, avcılardan kaçan kurtların bu eve geldiği görülür. (E.85)

Kurt Baba, ölümünden sonra da kurtlarla içli dışlı olmuştur. (E.85)

Kurt Baba etlerin helal mi haram mı olduğunu şimdi seçerler der. Şoo, demesiyle kurtlar gelir. (E.86)

Eskiden bir derviş peşinde kurtlarla beraber gezermiş. (E.87)

F660. “Olağanüstü hünerler”

Alkarısı, atların kuyruklarını insan eliyle örülemeyecek kadar ince örür. (E.302)

Akşamdan açılan yeleler sabaha kadar yeniden örülmüş olur. (E.305)

F679. “Çeşitli olağanüstü yetenekler”

F679.5. “Usta avcı”

Gelin sütü döken geyiğe “Yedi kurşuna, kurşunlara nasip ol.” diye beddua eder. İbrahim Çolak orada avlanırken geyiği görünce ateş eder ve vurup öldürür. (E.78)

Yedigelinlerden birisi elik (geyik) sağarken hayvan kıpırdar ve süt dökülür. Gelin sütü döken geyiğe “Allah der yağlı kurşunlara nasip olasin.” diye beddua eder. Tarlasında avlanan adam geyiği görür ve atıp vurur. (E.79)

F771. “Olağanüstü kale (ev, saray)”

Hız. Süleyman’ın karısı bencilce davranarak kuş kemiğinden saray ister. (E.34)

Hız. Süleyman karısı için kuş kemiğinden saray yaptırmak ister. (E.35)

F811. “Olağanüstü ağaçlar”

Oradan bir dal götüren götürdüğü gibi geri getirir. (E.11)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşır olur ağzı eğrilir. (E.232)

Adam türbeden kuşburnu söker elleri böyle çolak olur. (E.252)

Tekkenin yanındaki ekmek fırınında yakmak için adam kozalak alır türbeden. Aynı gün adamın mandası çatlayıp ölür. (E.253)

Adam kozalaklarından almak ister. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler. Adam “Hani nasıl müsaade etmezse etmesin.” der kozalakları toplayıp gider, kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar. (E.254)

Caminin hocası kavakları keselim de camide yakalım der. Adam baltayı vurunca kavaktan bir ses gelir. Hoca baltayı bırakır. (E.260)

F814. “Olağanüstü çiçek”

F814.2. “Konuşan çiçekler”

Bu olaydan sonra Lokman Hekim nereye giderse çiçekler bağıyor. Lokman, biz falana ilacız falana ilacız diyor. (E.70)

F830. “Olağanüstü silahlar”

Topuzlu evliyanın harp meydanında tabancası tüfeği yoktur. Sapanın ucunda yumruk büyüklüğünde bir topuz vardır, onunla savaşıyor. (E.245)

F900-F1099. “Olağanüstü hadiseler”

Ejderha Tersakan çayının üzerine oturur. Tersakan’dan akan su bahçelere iletilemediği için bütün mahsuller kurur ve Amasya uzun süre kıtlık çeker. (E.69)

Köyden bir gelin türbenin yanında elini karnına koyar. Doğan çocuğun karnında beş parmağın da izi çıkar. Kadın hamileyken tarlada eline diken batar. Türbenin orada dikenini çıkarır. Doğan çocuğun o bölgesinde iz kalır. Bir başka çocuk da altı parmaklı doğar. (E.162)

Azıtepe köyünde çoban çuhasını, sırtına giydiği abasını su kaynağına tıkar, su kaynardan (Balıklıgöl) çıkar. (E.169)

Tavada pişirirken tavadan közlerken de ateşten sıçrayarak tekrar suya dönerler. (E.170)

Kadın hamile olarak suyun göz adı verilen kısmına girer ve orada kendi sırtına dokunur. Çocuğun orasında erkek tüyü gibi tüy bulunur. (E.173)

Şeyhli tarafına giden bir adam Topuzlu Evliya’nın kabrinin baş ucunda duran taşa tekme atar. Buranın evliyasından ne olur der. Adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. Kısa süre sonra da adam ölür. (E.176)

Hız. Ali'nin uğradığı yazlık evin her tarafı karıncayla dolar. İğne atılsa yere düşmeyecek kadar karınca eve gelir. Mutfağı karıncalar öyle bir sarmıştır ki arı oğul verir gibi. Dışarıdaki merdiveni küçük sarı karınca sarar. (E.177)

İmam sabah namazına kalkamaz uyuyakalır. Cemaat gelir "Hocam, sen sabah namazını kıldırдың gittin. Bayram namazı gılınacak nerdesin." der. Oysaki hoca sabah namazına uyanamamıştır. Kapalı olan kapılar açılmış, ışıklar yanmıştır. (E.187)

İmam Pirlar Camiinde otururken uyuyakalır. Ayaklarını biraz fazla uzatır. Biraz edebi kaçırır. İmam uyurken Şeyh abdurrahman Hz.den iyi bir tokat yer. Uyandıığında etrafında kimseler yoktur. (E.188)

Kadın evin önündeki ağaçları kaldırdıktan sonra gece rüyasına bir kadın girer. Kadın ile kızı komşularının duvarı ile kendi arazilerinin arasında kucak kucağa sarılmış yatmaktadırlar. "Bizim üzerimizi açtın, ıslandık, o ağaçları bizim üzerimize yığın." derler. (E.189)

Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. Veli önüne çıkar. "Ulan, niye küfrediyon." der ve çobana iki tokat vurur. Bahçeye atlar ve gözden kaybolur. (E.190)

Veli kapının kenarından dolanır, evin etrafını gezer. Çocuk da peşinden gider. Bahçenin kenarına gelince kaybolur. (E.191)

Kadının kız kardeşi "Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. O bana geldi Vallaha gardaşım. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Dedim ki gocam gelsin de öyle canımı al. Bebeklerim gorkar deyince, elini geri çekti. Üç kişileridi. Çekdilê gittilê. Bunu ben gordüm gozümnen. Uyanığdım." der. (E.198)

Gece Seydiyar Dede gelir kadının boğazını sıkır. Kadın Dede'yi göremez ama "Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın. Sen mumu gendin niye yakmıyon." diye sesini duymaktadır. (E.199)

Mezarlığı tarlaya çevirirler ve ekin ekerler. Ekinler daha çok küçükken kadın tarlada tırmık çeker. Kadının gece rüyasına girer. Kadına arkasından biri sarılır "Utan utan bi yol şu geri yanına dön. Anamın hem ağzını yırttın hem kaakşamüzerinnını." der. Kadın arkasını döner ki cenazelerin hepsi dışarıdadır. (E.200)

Perşembe akşamları hamamın tekkeye (türbeye) bakan odasına Ahi Barak Baba yıkansın diye kese, sabun ve lif konulur. Gece hamamın yanından geçen insanlar su şırıltısı duyar. Sabah olduğunda bırakılan malzemelerin kullanıldığı görülür. (E.211)

Cemal Hafız ayaktayken birden oturur. Etrafindakilere dokunmayın der. Ben görüyorum, canımı almaya geldi, teslim oluyorum der ve ölür. (E.216)

Bir milletvekili türbenin avlusuna girer ve sigara yakar. Adamı “Burada sigara içilmez, Allah seni yuvarlar.” diye uyarırlar. Adam “Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyorsunuz böyle şeylere.” der. Aynı gün vekilin arabası yuvarlanır ve ölür. (E.218)

Şeyh Abdürrahim-i Rumi’nin kabrinin yanında bir çeşme bulunur. Bu çeşmeye havlu asılır. Asılan havlunu her sabah ısladığı görülür. Halk Abdürrahim-ii Rumi’nin namaz için abdest aldığına inanır. Bunu gören insanlar vardır. (E.227)

Ormancı köyde bir eve misafir olur. Rüyasına üç kişi girer. Duvardan içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin adamın ayaklarının altına vurarak kalk bakalım derler. Kalkamayınca evliya parmaklarının ucuna basar ve adam odun gibi dimdik kalkar. Hesap sorarlar. Adam hasta olur. (E.229)

Adam türbeyi ziyaret eder ve gider. Bir hafta on beş gün geçmeden tekrar tekkeye gelirler. Türbedar hasta nasıl oldu diye sorunca kızın babası kendin sor der. Kız Hoş bulduk, iyi oldum amca.” der. (E.230)

Topuzlu evliyanın harp meydanında tabancası tüfeği yoktur. Sapanın ucunda yumruk büyüklüğünde bir topuz vardır, onunla savaşıyor. (E.245)

Evliyanın türbesini yaparken üzerinde işaret olan kafa büyüklüğünde bir taş bulurlar. Birkaç tane de küçük taş çıkar. Bu taşları üst üste koyup giderler. Sabah geldiklerinde taşlar yerinde yoktur. Ustalar çalışırken duruma şaşırıp ustaya diğer bir usta ses etme sen işine devam et der. O sırada “gürrr” diye bir ses duyulur taşlar yerine gelir aynı şekilde, üst üste. (E.246)

Kadının doğumu yaklaşmıştır. Veli usulca yorganı açar “Besmeleyi çek yavrum. Senin çocuğunun ismini koymaya geldim.” der. Veli, “Yavrum, bir daha Ümit, Müfit koyma çocuğunun ismini. Abdurrahman koyun çocuğun ismini. Ben gidiyorum, Allah selamet versin.” der kapıyı açıp gider. (E.247)

Hamamın göbek taşına gece havlu koyulur ve hamam kilitlenip çıkılır. Sabah gidildiğinde havluların kullanılmış olduğu görülür. Hamamın bekçisi türbede gece ışık yandığını görür. Bu hadise sadece Cuma akşamları gerçekleşir. (E.249)

Kılıç Dede’nin mezarını bir türlü başka yere nakledemezler. Mezarı kaldırmaya çalışan kepçenin bıçakları kırılır. Kazmaya çalışanlar da bir süre sonra ölür. (E.250)

Adam Korkut'a gelir. Türbeye hakaret eder. Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor der. Birden yumruk büyüklüğünde bir taş yuvarlanır ve adamın bacağına çarpar. Adam epeyi bir süre çeker. (E.251)

Amcasının kızı traktörle tarlaya gider. Babasına yavaş ol askeriye arabasına çarpacaksın der. Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

Adam her gece Pir Hamza'nın metfun olduğu mezarlıktan geçer. Bir gece geçerken mezarlıktan dur, derler. Korkuturlar. (E.263)

Necmettin Yahya türbesini ziyarete gelenlerin arabası ters yöne döner. Misafir kadın aynı bu hadiseyi rüyasında üç sene evvel aynı bu şekilde gördüğünü söyler. (E.267)

Gece "Ben Şeyh Sadi Babayım. Kalk namaza dur. Kapımı kapattın." der. Kadın namaza durur ellerini bağlar ses kesilir, ellerini açınca tekrar Ben Şeyh Sadi Babayım diye bağıırır. Kadın sabah erkenden arabalarıyla türbeye giderek kapısını açar. Ondan sonra başka ses işitmez. (E.272)

Üç dört tane sakallı adam gelir. "İsmail amca sen niye ağlıyorsun? Haydi biziminen gel, biziminen yaşa sen." der. Adam peşlerine düşer gider. Adamlar dünyalığını mı istersin ahretliğini mi, diye sorarlar. Adam da "Ya bir Mıstığımnan Bilalimi göreyim, ondan sonra geleyim sizin yanınıza." Deyince sen bize yaramazsın diye adamı kaldırıp dışarıya atarlar. (E.278)

Adam uyumaktadır. Abdül Dede "Oğlum üstünü ört." der, battaniyeyi üstüne çekiverir. (E.279)

Adam evliyanın arazisi içerisindeki evinin kapısına ibrik, su ve terlik koyduğu zaman bir sıkıntı yaşamaz, koymadığı zaman bıçaklık sürekli yere düşer. Evliya pencereden görünür "Senin gençliğine kıyamıyorum." der. (E.287)

Türbede kurban kesmek hurafedir diyen müftünün evinde tüp patlar, ailecek yanarlar. (E.289)

Türbeyi yıkmaya gelen dozerin kepçesi kırılır. (E.290)

Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek "Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmasın. Benim kimseye bi zararım yok burda." der. Valinin 20 yaşındaki kızı trafik kazasında ölür. (E.291)

F900. “Olağanüstü olaylar (kerametler)”

Hacı Hasan taşlara dur der ve taşlar durur. (E.13)

Molla Osman Kumruca köyünde mezarlığın yanındaki köprüde gece şu saatte bekleyeceksin, der. Cinler gelirler, geçerler. Sonunda beyaz atının atının dizginini tutacaksın, der. (E.65)

İhtiyarın duasıyla o sene boyunca küçük küpteki pekmez bitmez. (E.297)

Hızır yaşlı bir adam kılığında geldiği eve bereket getirir. (E.298)

Sabah geldiğinde bir çömleğin beş altı çömlek olduğunu, içlerinde de sopalarıyla ayağa kaldırılmış, hazır halde olduğunu görür. (E.299)

Cebrail, ben şimdi bir dua okuyacam dedi. Lebbeyike ya Rasulallah dedi ve İmam-ı Ali yetiştirdi duanın bitmesiyle. (E.74)

Kadın türbeye inanmaz ve bana ne yapacaktı ki der. Bir süre sonra kadın hamile kalır. On ay olmasına rağmen çocuk bir türlü doğmaz. Doğunca da sakat doğar. (E.75)

Mezarını kazmak istediklerinde Kurtboğan'ın eli mezardan çıkarak bir kurdun boğazını yakalar ve öldürür. (E.76)

On beşinci yüzyılda ölmüş olan Kurtboğan Hz. Savaş zamanı Kıbrıs'a gider. (E.77)

Türbeye giden adam siz kapıyı örtün de gidin der ahaliye. Orada Kurtboğan ile buluşurlar ve Kurtboğan ona bir ziyafet verir. (E.77)

Dedenin bedduasından on üç gün sonra gelin ölür. (E.80)

Kendisini almaya gelen jandarmalara siz gidin ben gelirim der. Jandarmalar Amasya'ya döndüğünde Zeynel Abidin'in kendilerinden önce geldiğini görürler. (Amasya-Elikteke arası 36 km.dir.) (E.81)

Cemal Hafız rüyasında Seyyidi Ahmedi Kebir Hz.nin vefat ettiğini görür. İlla bir keramet görmek istiyor. Medreseye vardıklarında kapıyı çalarlar ve Garip Hafız gelin içeri der. Hiçbirinin ismini dahi sormadan Seyyidi Ahmedi Kebir Hz.ni tanıyan var mı içinizde, der. (E.82)

Gümüş'ten kalkan minibüs, erken gelip yerine oturmadığı için Garip Hafız'a kızar ve onu almadan gider. Minibüs Çakallı'ya (95 km.) geldiğinde bakarlar ki Garip Hafız minibüsün 15-20 m. Önünde gidiyor. Minibüs durduğunda bakarlar ki hoca yok. (E.83)

Garip Hafız geri dönerken de tüm ısrarlara rağmen benim arabada yerim yok der ve arabaya binmez. Döndüklerinde bakarlar ki Garip Hafız kendilerinden önce gelmiş. (E.83)

Bundan sonrada bu kişinin kurtlar ile beraber yaşadığı ve aç kalan kurtların bizzat bu eve geldiği, avcılardan kaçan kurtların bu eve geldiği görülür. (E.85)

Kurt Baba'nın kurtları helal olan eti yerler haram olanı yemezler. (E.86)

İhtiyarlayınca türbesinin olduğu yere gelmiş ve benim mezarımı buraya kazın demiş. Kurt Baba gece ölür. İnsanlar gelir bakarlar ki kurtlar Kurt Baba'nın başında beklemektedir. (E.87)

Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Serçoban, erzakını askerin önüne açar. Asker yedikten sonra erzak bitmez daha da artar. (E.89)

Serçoban kendi mezarını kendisi kazar. (E.90)

Serçoban ölünce koyunları da sakız ağacına dönüştür. (E.91)

Serçoban sütü mendile koyar Amasya'daki abisi İğneci Baba'ya götürür. (E.92)

Serçoban ve Kocacık Baba sütü mendile koyup çatmaya asarlar ve Amasya'daki abisi İğneci Baba'ya götürler. Sütü duvara bez mendil içinde asarlar. (E.93)

Çal Baba ve Serçoban birer mendile sütünü sağar. İkiisi yağlık ile giderler abilerini ziyarete giderler. Sütler mendilden damlamaz. (E.94)

Şeyh Sadi "Siz besmele çekin, kuzu da yeter pilav da." der. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

Şeyh Sadi, adamı yatırır ve eğer rüyada beni görürsen iyileşir kalkar gidersen ama beni görmezsen ağrın, sancın devam eder, der. Adam sabah kalkar ki hiçbir ağrısı SIZISIZI kalmamış. (E.96)

Şeyh Sadi, küçük bir kazanla bulgur pilavı yapar. Kaç gün kaldılarsa o küçük kazandaki pilav bütün askerlere yeter. (E.97)

Koyun Baba abisine mendille süt getirir, süt damlamaz. (E.99)

Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba katık torbası gibi bir şeye süt koyar, onu götürürler, Piri Baba'nın dükkânına asarlar. (E.100)

Piri Baba padişaha mermeri verdikten sonra duvardan geçerek gider. (E.101)

Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. “Bunu sarayına götür, orda hamur olacak. Yersen önünde kimse duramaz.” der. Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı'nın Avrupa zaferleri ondan sonra başlamıştır. (E.101)

Çatalçam evliyası geyikleri sağlar. Sağdığı sütü zembille (Hasırdan örülmüş kulplu torba) götürüp kardeşinin dükkânına asar. (E.102)

Pir İlyas adama gözlerini kapat der. Gözünü yumar tam Pirlerin tepesinin oraya (Ziyaret Kasabasının üst tarafındaki tepeye...) varırlar. (E.103)

Cenaze yere düşecekken teneşirde ölmüş bir halde yatan Pir İlyas teneşirin ayağını tutar. (E.104)

Kamalı Mehmet Efendi ve Pir İlyas Çilehane'de medrese hocalığı yaparlar. İnsanların çocuklarıyla beraber cinlerin çocuklarını da okuturlar. (E.105)

1974 Kıbrıs Barış Harekâtına katılan bir uçağın havada yakıtı biter. Ali Pircivan havadaki uçağa binerek onu havaalanına indirir. (E.106)

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca su çıkmaya başlar. (E.107)

Gelirken Şeyh Mustafa suyu ben götüreceğim der ve dağdan taştan kılıcını sürüyerek getirir. (E.107)

Seyyid Ahmedî Kebir ben sizin suyunuzu ikiye böldüm der ve kardeşleri gönderir. (E.107)

Savaş zamanlarında evliyanın suyu kesilir. 1974 Kıbrıs savaşında da bu su tamamen kurur. Harp alanında Türk askerinin, Müslüman askerinin su ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak bu su Cendere evliyası tarafından o bölgeye götürülür. (E.108)

Cendere evliyası zamanında yanan fırının içerisine girer. Fırından bu keserek yakılan ot ile beraber çıkar. (E.109)

Adam Köşe Dede'ye (Ukkaşe Hz.) serzenişte bulunur. Ertesi gün çift koşmaya gittiklerinde katırın düzeldiğini görürler. Bu olaydan sonra katır hiç sıkıntı çıkarmadan sürekli çift koşar. (E.117)

Ergonaş Baba kılıcıyla bu barajı yıkar. Tekrar yapmaya çalıştılsa da Ergonaş Baba'nın kerametiyle bunu başaramazlar. (E.112)

Ergonaş Baba'ya sadece bir kişi inanır. İnanan kişinin harmanında Ergonaş Baba rüzgâr estirerek kerametini gösterir. Ürünler saplarından ayrılır. (E.113)

Ergonaş Baba'nın yaptığı küçük kazandaki pilav bütün askeri doyurur yine de bitmez. (E.114)

Koca Baba askerin Kore'de düştüğü durumu görmüş ve Kore'ye Sarimeşe köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. Seyyid Vakkas keramet gösterir. (E.120)

Seyyid Vakkas'ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur. (E.121)

Şeyh Abdal Mehmed Efendi bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar. Kılıç oradan Şeyhli köyü camiinin yanına düşer. Şimdi türbesi oradadır, orada yatmaktadır. (E.122)

Şeyh Mehmed Abdal küçük bir çuvala saman koyar, küçük bir kazanla da yemek getirir. Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

Osman keçileri alır götürür. Sağar sütünü içer, keser etinden yer. Bir süre sonra Garip Hafız doğar. Hafız olarak kalır. (E.124)

Sııklı Dede ağanın yanında çalışmaya başlayınca kömüşlerden beş kilo süt veren on kiloya çıkartır. (E.125)

Sarayözü'ne gidip de türbeye selam vermeden Sııklı Dede'ye bir Fatiha okumandan geçilirse eve götürülen odunlar kendiliğinden tutuşmaya başlar. (E.126)

Mehmet Hoca "Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum." der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekat namaz kılar, dua eder. Çekirge sürüsü dalar, ağız burnu kovalara girip yıkanır, geri döner. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. (E.127)

Çeltek Baba Esençay'a yerleşir ve vefat eder. Halk kerametini görür. Kıbrıs Savaşı'nda başına devamlı su konulur abdest alsın diye. O suyun bittiği söylenir. (E.128)

Yusuf Hoca Üzerindeki giysisini adamın başına örter. Adam gözünü açar ki Karga pınarı denilen (Gümüş'e yakın bir yerde) yerde kendini bulur. (E.129)

Yusuf Hoca adama "Gideceksin Sinan Hocanın sırtına hafif vuracaksın, Yusuf Hocanın selamı var diyeceksin" der. Adam evine gitmeden Sinan Hocanın sırtına vurur. "Hocam Yusuf Hocanın selamı var" der. Sinan Hoca da "Hay kerata, Karga pınarına

kadar geldi de yüz metre buraya gelemiyor muydu?” diye söylenir. (Onun Gümüş’e geldiğini bilir.) (E.129)

Bir süre sonra zezem suyunu alıp Sinan Hocanın yanına gider. “Yusuf Hocanın selamı var, bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor.” der. Sinan hoca oturur, duvara üç defa vurur.” Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?” der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. (E.130)

Topçam Dede küllemeleri yapı getirir. Komutan bu yetmez der. Topçam Dede bunu yiyin yetmezse ben yine yaparım der. Askerlerin hepsi doyduğu gibi bu yiyecekten yiyenler üç gün yemek yemezler. (E.131)

Pir Hamdullah o zaman ben Ankara’ya gidiyorum diyerek yanan, kızgın sobanın üstüne oturur. (E.132)

Kuş Baba’nın türbesi eskiden sadece bir çit ile çevrilidir. Köy halkından birisi öküzünü yıkamak için çite bağlar. Sabah geldiklerinde öküzlerin boynuzlarının aşağıya eğildiğini görürler. (E.133)

Kadın hamile olduğunu bilmeden girer. Doğan çocuğun bir kulağı eksiktir. Bir başka kadın hamileyken girer, çocuğu ölü doğar. (E.133)

Düşmanlar bütün köyleri yakarlar ama bu türbenin, mübareğin sayesinde Kuşuf köyüne giremezler. (E.134)

Kuş Baba Cihan Harbi’nde ve Kore Harbi’nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. (E.134)

Fevzi Baba yanan fırına girer ve fırında yanmaz. (E.136)

Çayköy’de cem yapılırken kadınlar ceme gitmek isterler; ancak çocuklarını nereye bırakacaklarını bilemezler. Çocukları Çamlıca Dede Türbesine bırakır ceme giderler. Sabaha kadar da dönmezler. Sabah geldiklerinde çocukları nasıl yatırdılarsa o şekilde bulurlar. Bunun köyde şahitleri de vardır. (E.137)

Adam pelit ağacını keser ve satar. Bir düğünde gelin almaya giderken hiç olmayacak bir kaza olur. Araba devrilir. Kimseye bir şey olmaz, muhtar ölür. (E.138)

Kadın dönerken Çamlıca Dede’nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür. Bu olaydan sonra getirdiği odunlardan birini dahi ocağa koyamadan felç olur. Dört sene felç yatar ve ölür. (E.139)

Köy halkından birisi Çamlıca Dede’nin kabri etrafındaki ağaçlardan birinin dallarını soyar. Adam hayli bir zaman felç yatar. (E.140)

Pir İlyas öldüğünde cenazesi bir bağda ağaçların altında yıkılırken ağacın bir dalı kırılıp aşağı düşer. Pir İlyas birden doğrulur ve dalı yakalayarak kenara koyar. Sonra tekrar geri uzanır. (E.143)

Vatandaşın birisi Hacı Nadir Baba türbesinden sarkan dalları kasten keser. Ertesi gün bacağı kırılır. (E.147)

Eski Alıcık'tan insanlar Kenan Baba'nın yanına gitmek isterler ama suyu olmadığı için gidemediklerini söylerler. Bir hafta sonra gelirler ki Kenan Baba'nın olduğu yerde su patlamıştır. (E.148)

Kenan Baba insanları, "Yanıma gelin, sıkılıyorum." diye çağırır. Eski Alıcıklılar gelmezler. Kenan Baba ben sizi getirmesini bilirim der. Eski Alıcık'ta birdenbire yılanlar peyda olur. Her yerden çıkarlar. Kenan Baba insanları göç etmeye mecbur bırakır. (E.148)

Deli azmi ne zaman öleceğini önceden bilir. Gider mezarına yatar. (E.150)

Ordu giderken Kızılırmak deniz olur bin beş yüz askerden yüz iki yüz kişi kurtulur. Kurtulan kişilerin de elleri ve dilleri kırka bölünür. (E.151)

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın sürüdüğü yerden köye su gelir. (E.152)

Dede peşimden gelin diyerek yemek pişirilen yere götürür. Kazanda yahni "foşur foşur" kaynamaktadır. Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz. (E.153)

Ertesi gün geldiklerinde ırmağın elli yüz metre öteden aktığını görürler. (E.156)

Gani Baba türbesinde üzerini kapattırılmaz. Daha önce insanlar namaz kılarken ıslanmasınlar diye üzeri kapatılır. Sabah gelirler ki tekrar yıkılmış. (E.158)

Gani Baba'nın türbesini eşmek için hazine arayan üç beş kişi gelir. Türbeye yirmi otuz metre kala dururlar, ileriye gidemezler. Türbeye gittiklerinde de adamların kazmayı vuracak takatleri kalmaz. (E.159)

Dersitamam Hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. (E.160)

Dersitamam Hz.nin kabir toprağının üzerinde bulunan işyeri sürekli iflas edip el değiştirir. (E.160)

Dayısının karısı hamileyken Terziköy'e hamama gider. İki eliyle omuzlarını tutar ki o sırada hamile olduğu aklına gelir. Kadının ikiz çocukları olur. Bir çocuğunun sağ diğer çocuğunun sol omzunda parmak izi gibi çökük bulunur. (E.163)

Köyde bir kadın kaplıcada elleriyle saçlarına dokunur. Doğan çocuğun saçlarının yarısı beyaz diğer yarısı siyahtır. (E.164)

Kadının aklına havuza atlayacakken hamile olduğu gelir ve elleriyle saçlarını iter. Doğan çocuğun boynunun o bölgesi farklı deri rengine sahiptir. (E.164)

Amasya kalesinin fethine kırk eren katılır. Kaleyi fethettikten sonra 39 evliya kaleden aşağıya atlar ve uçar. Bir tanesi atlamaya cesaret edemez. Durumu gören bir Hristiyan kendini kaleden aşağıya bırakınca uçmaya başlar ve kırklara karışır. (E.168)

Komşu Dede harmanda gezer, senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak dermiş. Dedikleri de çıkarmış. (E.171)

1938 depremi oluyormuş. Zikir çekenlerden Halid Baba "Korkmayın Ezineliler. Sizin köyünüzde bir şey yok." derler. Ezine'nin etrafındaki bütün köyler yıkılır, Ezine'ye bir şey olmaz. (E.178)

Kurtlar kuşburnunun yanında olduğu yerde kaybolurlar. Adam bu hadisenin Kurt Baba'nın kerameti olduğunu anlar. (E.183)

Ispara köyünden bir adam gelip pelidi kağnısına yığar ve götürür. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek adamı rahatsız eder. (E.184)

İmam Kur'an-ı Kerim'i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önüne durur. Diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur'an'ı yerine bırakır. (E.186)

Sabah namazını imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırılmıştır. (E.187)

Sofrada otururken rafta duran üç tane narı görür ve canı çeker. Şu narı yemekten sonra yesek diye içinden geçirir. Yemekten sonra kalkmak için müsaade isteyince Garip Hafız "Efendi, şu narın birini götür de çocuklarınla evde ye." der. (E.204)

O sırada yoldan geçmekte olan başka bir yaylının sürücüsü Garip Hafız'ı götürmek istese de Garip Hafız ben sonra geleceğim der. Yaylının sürücüsü Gümüş'e vardığını da bir de bakar ki Garip Hafız Gümüş Parkında oturmaktadır. (E.205)

Garip Hafız Gümüş'e üç kilometre uzaklıkta kimsenin uğramadığı bir dereye gider. Her sabah 100-150 kiloluk taşı tek eliyle, çift eliyle alıp vermek suretiyle hareket yaptığını görürler. (E.206)

Hacı Dede savaş zamanlarında savaşa gidermiş. Her Cuma gecesi hacca gider. Dedesi ve babasına görünmüştür. Sakalları upuzundur. (E.214)

Ömer Efendi gökyüzünden bir ateş olarak çobanın önüne dikilir. Adam geri kaçar, nereye gitse önüne ateş gelip dikilir. (E.228)

Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba'yı görür. Sakallı bir dededir. Görünüp birden kaybolur. (E.234)

Yüzbey köyünden birisinin gözleri gece kalktığında görmez olur. Adam, "Beni Gani Baba türbesine götürün." der. Traktöre bindirirler. Adam "Siz beni Amasya'ya götürüyorsunuz. Dönün ve beni Gani Baba'ya götürün." der. Dönerler ve Gani Baba türbesinin yoluna girince adamın gözleri açılır. (E.258)

Kul Hüseyin Patlak Ali'ye git şu pınardan dem getir der. Adam pınardan su doldurur, su olduğu gibi rakı olur. (E.261)

Kul Hüseyin havaya doğru "Merkel, demi al, tez gel diye seslenir. Merkel 12-20 kilometre ötede Gümüş'te oturmaktadır. Seslenme biter bitmez Merkel kapıdan sırtında dem küpüyle girer. (E.262)

Erarslan Baba buyur ben seni misafir edeyim der. Alır adamı türbeye götürür konuklar. Adam türbeyi ev gibi görür. (E.274)

İnsanlar namaz kılar yatar, kimi sırtımı sıvazladı, kimi zikir çekiyorlar içlerinde de bir kadın var, kimi elimi tuttu, kimi yara yerimi tuttu der. (E.280)

İki dizi de tutmayan kadın on beş gün sonra yürümeye başlar. (E.294)

Bir gün Asarkavak'tan Felçli adamı getirirler. Sıtma evliyasına ziyarete gidilir. Ertesi gün gider. Bir iki ay sonra adam iyileşmiş olarak adak kurbanını getirir. (E.295)

Adamın birisi Sırıklı Dede'nin oradan traktörle odunları alır eve götürür. Gece durup dururken odunlar tutuşmaya başlar. Köyden birisi odunları keser gece tutuşunca geri götürür. Başka birisi "Ben getirecem odunları." der. Odunları getirir, yakar. O odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. O odunları alıp geri götürür. Başka bir adam oradan odunu keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur. Adama iftira atıp hapse atarlar. O odunları getiremez. (E.296)

F931. "Denizle alakalı olağanüstü olaylar"

F931.3. "Sular/Dalgalar velinin mezarına dokunmaz"

Dörtüol ağzına gelen sel Komşu Dede türbesine gelince ikiye bölünür. O nişana dokunmaz. (E.171)

F949. “Çeşitli olağanüstü yeraltı (sualtı) kaybolmaları”

Alkarısı çamurluğa girer, biraz sonra çamurluğun üzeri kan olur. (E.55)

Gizlice takip eden köylüler Alkarısı'nın Çorağın Ayağı denilen yerdeki küçük bir gölete atladığını ve kaybolduğunu görürler. (E.56)

Alkarısı köy pınarına girip kaybolur. Pınardan kan akmaz. Üstelik suyu daha da çoğalır. (E.58)

Alkarısı suya girip kaybolur. (E.300)

Kadın ellerini yere koyarak “modur modur” konuşur, konuşur. Ellerini toprağa koyar, yerden aldığını ağzına götürür. Mezardan aldıklarını “Bunu bana verdi, bunu da sana verdi.” Diyerek anlatıcının babasına uzatır. (E.318)

F950. “Olağanüstü tedaviler”

Ahali padişaha diyorlar ki senin oğlun şahmeranın kanını içerse birebir iyi olur içmezse ölür diyorlar. (E.70)

Birinin ayağı ağrırsa, bilmem ne yapsa. Şimdi kalkıyo bi ortopediciye gidiyo. Bi şeye gidiyo. Ağrı kesici kullanıyor. Öyle bi şey yoğudu. Giderdi oranın cevherinden alırdı, toprağından alırdı. Yalardı. O da onun ağrı kesicisi. (E.80)

Şeyh Sadi, adamı yatırır ve eğer rüyada beni görürsen iyileşir kalkar gidersin ama beni görmezsen ağrın, sancın devam eder, der. Adam sabah kalkar ki hiçbir ağrısı sızısı kalmamış. (E.96)

Şeyh Mustafa'nın çok ziyaretçisi vardır. Baş ağrıyan, elinde yara çıkan, evinde geçim sorunu olan, kanser olan, çocuğu olmayan gelir. Her şeye gelirler. (E.107)

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. Sonra o otlar yakılır. Cevheri temrenin üzerine sürülür. Yara iyileşir. (E.109)

Ergonaş Baba'nın türbesine gelen felçli hastalar sabah namazına kadar bekleyip giderler. İyileştiklerinde de adaklarını getirerek türbede keserler. (E.111)

Ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler. (E.121)

Çoğu zaman hastalar gelir. Çeltek Baba'nın yüzü gözü hürmetine Allah'a dua ederler. Şifa bulurlar. (E.128)

Hayvanlar hastalandığı zaman tavuk götürüp kesilir. Türbenin toprağından cevher getirilip hasta olan hayvana yedirilir. Hayvan şifa bulur. (E.142)

Düşünde gören çok olur. Her yerden gelen olur. Çocuğu olmayan da, hasta olan da, sakat olan da gelir. Mübarek evliyanın her şeye şifası vardır. (E.174)

Çocuk uyandığında rüya olduğunu anlar. Ancak bir hafta sonra gözünde çıban çıkar. Evdekilere rüyasını anlatır ve rüyada gördüğü türbeye gider. Türbede mum yakar ve mum bitene kadar bekler, cevherinden sürer. Az çok dua okur. Üç gün sonra çıban kaybolur. Şifayı bulur. (E.185)

Rüya sonrasında oraya gider ve hiç ameliyat olmadan gözleri iyi olur. (E.196)

Türbeye hastalık için gidilir. (E.251)

Kızı Gani Baba türbesine götürürler, dua ederler. Orada bulunan insanlarla konuşurken bakarlar kızın gözleri açılıp kapanmaktadır. Gözleri iyileşir. (E.255)

Adamın doğan bütün çocukları kısa sürede ölür. Adama Pir Hamdullah'a kurban ada, türbede taşı kaldır, altından ne çıkarsa yiyeceksin." derler. Adam taşı kaldırır altından bir şey çıkmaz. Toprağından alıp yer. Kısa süre sonra çocuğu doğar. (E.268)

Belden altı tutmayan otuz otuz beş yaşlarında dünya güzeli bir kadın ve kocası bir şifa bulmak ümidiyle Gafur Dede türbesini ziyarete gelir. (E.276)

Hasta bir genç kızı şifa ümidiyle Şeyh Mustafa'nın türbesine getirirler. Kurban bulup keserler gelin iyi olur, evlenir, çocuğuyla tekrar ziyarete gelir. (E.280)

Mehmet Dede türbesine gözü ağrıyanlar gelip adağını adar, kibrit çöpü kadar bir çırayı yakıp da gözüne sürdüğü zaman gözünün ağrısı gider. (E.281)

Adam hasta olan eşini Karamustafapaşa köyündeki Pehlivan Dede türbesine getirir. Yürüyemeyen kadını bir sala bindirerek yüksekteki türbeye çıkarırlar ve dua ederler. İki dizi de tutmayan kadın on beş gün sonra yürümeye başlar. (E.294)

Bir gün Asarkavak'tan Felçli adamı getirirler. Sıtma evliyasına ziyarete gidilir. Ertesi gün gider. Bir iki ay sonra adam iyileşmiş olarak adak kurbanını getirir. (E.295)

F962. "Olağanüstü yağış (yağmur, kar, vb)"

F962.10. "Olağanüstü sis (karanlık)"

Haramiler köye baskın yapmaya gelirler. Gedikardı mevkiine gelince Allah tarafından her yer zifiri karanlık olur. (E.97)

F964. “Ateşin olağanüstü davranışı”

Bu sebeple o bölgeden kimse ağaç getirmez. Getirilen ağaçlar kendiliğinden tutuşur. Bu ağaçlar herhangi bir yeri yakmazlar. Külleri de yere düşmez. Yerlerine geri götürülmeden de sönmezler. (E.115)

F969. “Çeşitli olağanüstü doğa olayları”

F969.7. “Kıtlık”

Ejderha suyun hepsini içtiği için bağlara su gitmez ve Amasya’da kıtlık olur. (E.69)

F970. “Ağaçların ve bitkilerin olağanüstü davranışları”

Meyveler kendi isimlerini koyarlar. (E.49)

Hz. Ali, yüz elli kişinin zapt edemediği Döldül’ü üzerlik otuna bağlar. (E.50)

Söğüt ağacı meyvesi olmadığı için insan gibi ağlar. (E.52)

F971. “Mucizevi çiçek ve meyvenin taşınması”

F971.8. Tanrı cennete geldiğinde ağaçlar yapraklarını sunar

(T) F971.8.1. “Âdem ile Havva çişlerini hurma yaprağıyla saklar”

Âdem ile Havva gizlice cennetin kenarına işerler ve kokmasın diye üzerini hurma yaprağıyla örterler. (E.39)

F980. “Hayvanlarla ilgili olağanüstü olaylar”

Etler hazır olunca dışarıya çıkan Zeynel Abidin o sırada Eliktekte’de (36 km. uzakta) olan köpeklerini çağırır. Köpekler yanlarında belirir. (E.81)

Kurt Baba etlerin helal mi haram mı olduğunu şimdi seçerler der. Şoo, demesiyle kurtlar gelir. (E.86)

F983. “Olağanüstü büyüyen hayvan”

F983.0.1. “Hayvanın olağanüstü hızlı büyümesi”

Kedi büyüye büyüye aslan kadar olur ve eşeğin başını tutar. (E.312)

F1041. “Kişilerin olağanüstü fiziksel tepkileri”

F1041.1. “Olağanüstü ölüm”

Alkarısı çamurluğa girer, biraz sonra çamurluğun üzeri kan olur. (E.55)

Çoraklığın üzerine kan çıkınca köylüler Alkarısı'nın akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar. (E.56)

Dede Ekiz Baba Türbesi'ne Koyuncu'lu bir topalla geceleyin giderek beddua eder. “Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” der. On üçüncü gün gelinin öldüğü haberi ulaşır. (E.80)

F1041.9. “Olağanüstü bir hastalık”

Padişahın oğlu amansız bir hastalığa yakalanıyor. Böyle benli benli. Bu Şahmeran'ı gören adamların vücutları böyle ala ala olurmuş. (E.70)

F1051. “Çok fazla ağlama”

İlyas as. yeterince ibadet edemediği için gece gündüz, sürekli ağlar. (E.72)

F1068. “Realist rüya”

Cemal Hafız rüyasında Seyyidi Ahmedî Kebir Hz.'nin vefat ettiğini görür. Medreseye vardıklarında kapıyı çalarlar ve Garip Hafız gelin içeri der. Hiçbirinin ismini dahi sormadan Seyyidi Ahmedî Kebir Hz.'ni tanıyan var mı içinizde, der. (E.82)

Rüyasında bir Gani Baba “Ahmet Bey, kendini düşünmeyen evliya'yı bırak sel götürsün.” der. Sabah kalktığında gider bakar ki ırmak ters akıyor. Irmağın ismi de oradan kalır. (E.157)

En sonunda Kağrı Mıstık'ın rüyasına girer. Beni burdan kurtarın, etrafımı çevirin der. Köy halkı bir araya gelerek mezarını yapar, ondan sonra sıkıntı yaşamazlar. (E.178)

Genç “Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs'ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy'de bulursun demişti.” der. Üç gün önce rüyasına girerek çağırdığını söyler. (E.179)

Adamın on üç on dört yaşlarında rüyasında sağ gözünde çıban çıkar. Rüyada doktor doktor gezerler tedavi edemezler. Veli rüyasında “Hacı Ahmet’in kapısında tekke var, oradan cevher (toprak) sürersen iyileşir, başka dermanı yok.” der. (E.185)

Kadın evin önündeki ağaçları kaldırdıktan sonra gece rüyasına bir kadın girer. Kadın ile kızı komşularının duvarı ile kendi arazilerinin arasında kucak kucağa sarılmış yatmaktadırlar. “Bizim üzerimizi açtın, ıslandık, o ağaçları bizim üzerimize yığın.” derler. (E.189)

Gece rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adam. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

Gözleri rahatsız olan adama doktorlar çare bulamaz. Rüyasında Eraslan köyünde Gözdede diye bir tekke var. O tekkeye git.” der. (E.196)

Kadın tekkeyi rüyasında görür. Evliya bir tepenin üstüne askeri araba ile gelir. Bir su pompası gösterir. “Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Eraslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Erarslan’ı, hem de suyunu koruyorum.” der. (E.197)

Kadın rüya görür. Adamın boyu (Seydiyar Dede) kısacıktır. Sakalları uzundur. Yanındaki iki kişi daha yaşlı ve babayiğittir. Eski bir heybenin içerisine trampet sokmuşlar, üçünün de eşeği vardır, üç eşeğe binmiş gelirler. (E.198)

Gece Seydiyar Dede (rüyada) gelir kadının boğazını sıkarak. Kadın Dede’yi göremez ama “Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın. Sen mumu gendin niye yakmıyon.” diye sesini duymaktadır. Kadın tamam der. Beni bırak, bir daha mum getiren olursa ben kendim yakacağım, söz veriyorum, der. Öyle deyince kurtulur. Kadın uyanır ki etrafında hiç kimse yoktur. (E.199)

Kadının gece rüyasına girer. Kadına arkasından biri sarılır “Utan utan bi yol şu geri yanına dön. Anamın hem ağzını yırttın hem kaakşamüzerinnini.” der. Kadın arkasını döner ki cenazelerin hepsi dışarıdadır. Kimisinin ağzı kimisinin karnı yırtılmış. (E.200)

Seydiyar Dede kadının rüyasına girer. Pelit ağacının dibinde oturmuş, başını sarmış bir haldedir. Kadın “Dedem, ben sana geldim. Bana bir oğlan çocuğu versen. Hayırlı olsun, hayırsız olmasın. İçgi içmesin, ırakı içmesin. Öyle bi oğlan çocuğu istiyom senden.” der. (E.203)

Adamın rüyasına giren Serçoban “Gelini benim yanıma getirin.” der. (E.208)

Aynı gece rüyada da aksakallı biri gelip İsmail ağanın göğsünün üzerine oturur ve “Sen benim yerimi daraltıyorsun. Neden böyle bir şey yapıyorsun? Bu tarlalardan sürülerden de yiyorsun da benim yerimi neden daraltıyorsun?” der. (E.209)

Kavaklar evliyası o gece kadının rüyasına girer. Kadın neredeyse boğulacak hale gelir. (E.210)

Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah’tan iki rekât namaz kılacaksın der. Namazda Mülk suresini okuyacaksın, kalp gözün açılacak der. (E.226)

Rüyasına üç kişi girer. Duvardan içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin ormancıya hesap sorarlar. Adam hasta olur. (E.229)

Kız “Amca, şurada giriş kapısı var. Burada nizamiyeden içeri daldım, üç tane yılan arkaları birbirine dolaşmış, kafaları da dışarıda. Bana aniden rüyamda saldırdılar. Bana saldırırken bağırdım ve dilim açıldı.” der. (E.230)

Veli kadının rüyasına girer ve kadın neden çalmalarına izin verdin der. Allah dostu da “Ben o zaman Mekke’de tavaf yapıyordum. Ben burada yoktum.” der. (E.265)

Türbelere kurban kesmenin yasak olduğu dönemlerde Pir Hamdullah adamın rüyasına girer. “Ferfere mi yedin. Azıcık kanını akıtıp da niye bana bir şey getirmedi.” der. (E.268)

Şeyh Sadi türbeyi yaptıran kadının ve köy halkından bazılarının rüyasına girer. “Üzerimi yaptırdığı için buradan gidiyorum. Benim türbemi bir erkek benim düzenlerse geri gelirim.” der. (E.269)

Erarslan Baba Rahmi Abi’nin rüyasına girer ve bir şehidiniz olacak der. (E.275)

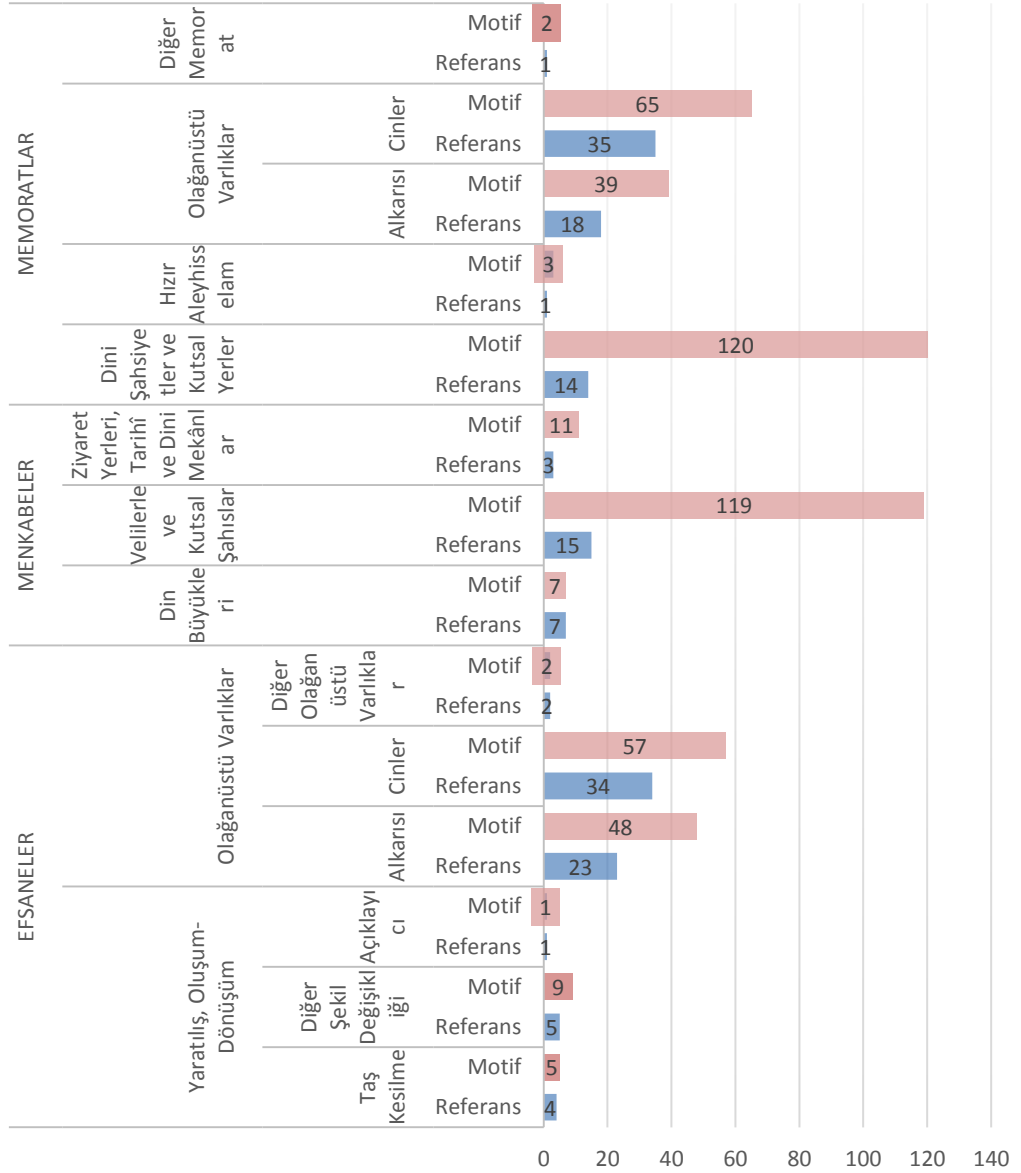
On dört on beş gün sonra duyduğu tıkırtıya uyanan adam karısının oturduğunu fark eder. Karısı durumu anlatır: “Bana aksakallı adamlar geldi. Daha bu zamana kadar ne yatıyorsun diye vurdu böyle. Kalk dedi, bi sıçradım. Bacaklarıma, gövdemden alt tarafıma bir derman gelmiş. Tuvalete gittim geri geliyorum.” der. (E.276)

Abdül Dede mahallesindeki insanların rüyasına girer. Üstümden geçiyorsunuz, beni mutlaka çevirin, der. (E.279)

Yamaç tekke köy halkının rüyalarına girer. “Ben tekkeyim, gelin bana itaat edin. Ne isteğiniz varsa vereyim.” der. İnsanları davet eder. (E.286)

Pir İlyas, Gece valinin şoförünün rüyasına girer, “Bana dokunmayın. Benim kimseye bir zararım yok.” der. (E.290)

Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek “Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmayın. Benim kimseye bi zararım yok burda.” der. (E.291)

Şekil 6. F. Olağanüstülükler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Olağanüstülüklerle ilgili motifleri içeren efsaneler veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler ve Cinlerle ilgili efsaneler etrafında yoğunlaşırlar. Memoratlar ve alkarısı ile ilgili efsaneler diğer önemli konu başlıklarını oluşturur. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Memoratlar 69 başlıkta 229 motif ile olağanüstülüklerin en sık işlendiği metinlerdir. Efsaneler 69 başlık 122 motif ve menkabeler 25 başlık 137 motif içerirler.

Olağanüstülükler, motif başlığı açısından en fazla işlenen konu olurken motif verileri açısından da ikinci sırada yer alarak “*V.Din*” başlığı ile birlikte Amasya efsanelerinin temel dayanak noktalarını oluştururlar. Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “F. Olağanüstülükler” 163 motif başlığı ile tüm motiflerin % 16,85’ini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 488 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı % 18,66’dır.

80. “*Alt dünyaya yolculuk*”, F220. “*Perilerin yaşadığı yer*”, F230. “*Perilerin görünüşü*”, F401. “*Ruhların görünümü*”, F402. “*Kötü ruhlar*”, F403. “*İyi ruhlar*”, F412. “*Görünmez ruhlar*” vb. olağanüstü varlıklar üzerine; F530. “*Olağanüstü durumlar*”, F575. “*Olağanüstü güzellik*”, F576. “*Olağanüstü çirkinlik*”, F660. “*Olağanüstü hünerler*”, F900. “*Olağanüstü olaylar (kerametler)*”, F950. “*Olağanüstü tedaviler*”, vb. gündelik yaşamdan farklı olarak görünen durumlar üzerine anlatılan ve masal dünyasından izler taşıyan motiflerdir. Bu durum olağanüstülükler etrafında oluşan motiflerin mitik dönemden çok sonra ortaya çıkmış bir masal dönemiyle sıkı bağını ortaya koymaktadır. Anlatmanın efsane başlığı içerisinde yer alması inanç unsuru ile güçlendirilmesini ve inandırıcılığının artmasını sağladıysa da benzer motifleri masalın evreninde de görebilmek pek tabiidir. Başlangıçta masalın dünyasını da kurgulayan unsur mitlerdir. Dolayısıyla masal için mitlerin inandırıcılık ve kutsallık gibi temel dinamiklerini kaybetmiş, modern şekilleridir demek mümkündür. Bu açıdan Amasya efsaneleri olağanüstülük motiflerini mitik unsurların yerini almış masal kaynağından aldığı söylenebilir.

(T)F234.1.17. “*Kedi şeklinde peri*”, (T)F236.1.8. “*Periler/cinler siyah giyer*”, (T)F243.6. “*Periler helva yer*”, (T)F261.3.8. “*Periler ateşin etrafında dans eder*”, (T)F261.3.9. “*Periler havada dönerek dans eder*”, (T)F405.5.2. “*Kediler kötü ruhlardan evi korur*”, (T)F499.4. “*Alkarısı*”, (T) F971.8.1. “*Âdem ile Havva çişlerini hurma yaprağıyla saklar*”, başlıkları indekse tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 121 motif başlığının “Motif Index” ile uyumlu olduğu görülmüştür. “F. Olağanüstülükler”le ilgili başlıkların evrensel motifler taşıdığı görülür. Olağanüstülükler başlığı altına ilave edilen (T) motifi mevcut motiflerin % 6,20’sini oluşturur.

1.3.7. G. Devler

G0. “Devler”

Kuyudan çıkan dev Durkal adıyla bilinen Kesikbaş, kişiyi yer. (E.50)

G20. “Ceset hırsızı”

Kurtboğan Hz. Vefat ettiğinde kurtlar onun mezarına cesedi çıkarıp yemek için gelirler ve mezarını kazmak istediklerinde Kurtboğan'ın eli mezardan çıkarak bir kurdun boğazını yakalar ve öldürür. (E.76)

G303. “Şeytan”

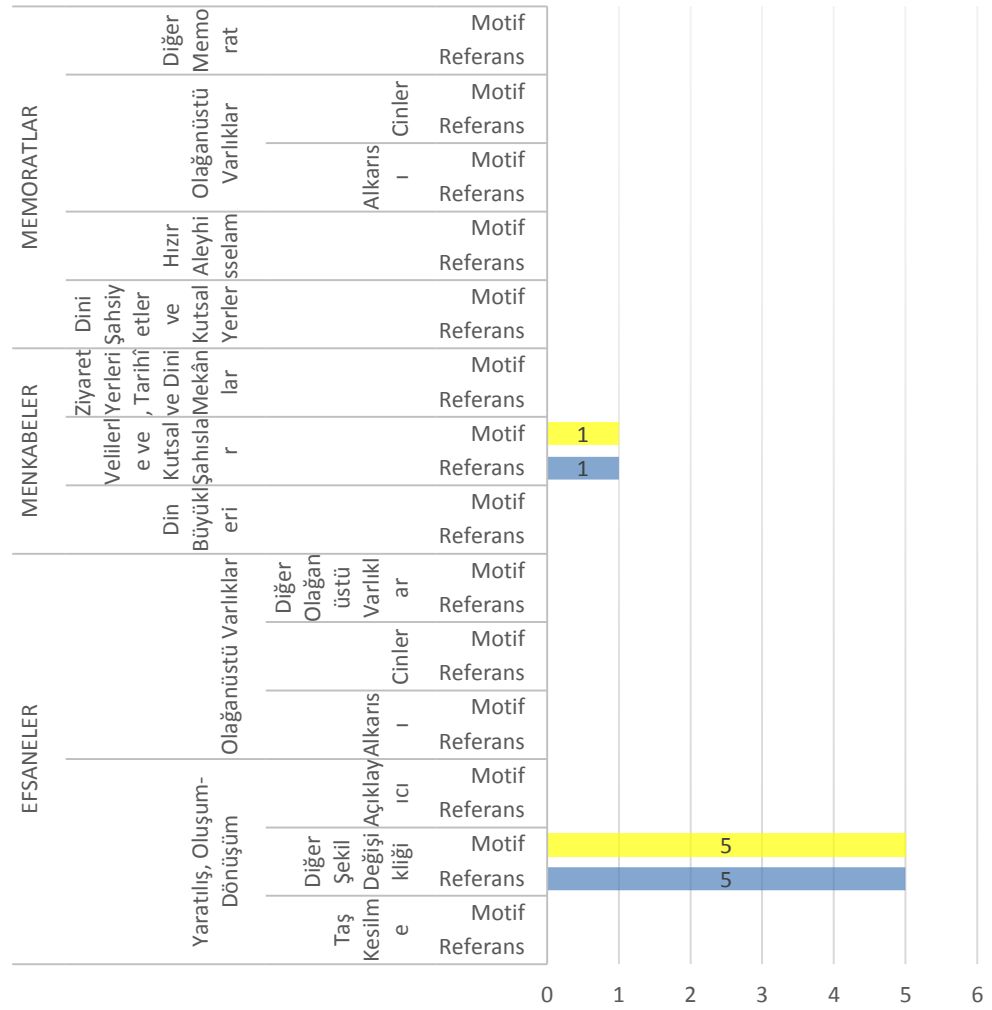
Şeytan cennete yılanın karnında girer. (E.38)

Tavus kuşu şeytanı kanatlarının altında cennete sokar. (E.40)

Besmelesiz atılan yumurta kabuklarını şeytan toplar. (E.54)

G550. “Devden kurtulma”

Devin ağzından sadece kafası kurtulur. (E.50)

Şekil 7. G. Devler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“G.Devler”le ilgili motifleri içeren efsaneler açıklayıcı efsaneler ve veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler içerisinde yer almaktadırlar. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Efsaneler içerisinde 5 başlık 5 motif ve menkabeler içerisinde 1 başlık 1 motif yer alır. Devlerle ilgili motiflerin diğer motiflere oranı başlıkları yönüyle %0,44 motifleri yönüyle ise %0,23’tür. U.Hayatın tabiatı ile birlikte en az işlenen konudur. Motif Index içerisindeki motiflerle uyumludurlar.

Bu motif başlığının masalın dünyasına ait olduğu görülmektedir. Bunun dışında G303. “Şeytan” motifi de bu sınıflama içerisinde yer alır. Bu yönüyle onun da insan vasıfları taşıyan, insana benzeyen bir varlık olarak tahayyül edildiği ifade edilebilir.

1.3.8. H. İmtihanlar

H0. “Kimlik (tanıma) imtihanları”

Kadın büyüklerin “Kurbağa kılığına da girer bu cinler, periler.” Sözüünü hatırlayarak gelenlerin cin olduğunu anlar. (E.68)

Hoca kitap açar ve cinlerin çarptığını anlar. Abdestli olmasaydı ağzı eğilirdi der. Hoca perinin dişi olduğunu da bilir. (E.314)

Kadın, “Ben senin kim olduğunu biliyorum. Ben çok korkuyorum. Ne olur bana ilişme. Git burdan...” der ve cin geldiği gibi kapıları örterek evden gider. (E.315)

H20. “Benzeterek tanıma”

Annesi evliyanın mezarında elini aynı o şekilde başına koyduğu için çocuğun başında da tarak gibi bir şey vardır. Ayrıca yine annesinin evliyanın mezarında oturduğu şekilde bağdaş kurmuş bir vaziyette doğar. Çocuğun saçı dişi fenaymış. Kadın tekkeden dolayı böyle olduğunu anlar. (E.75)

Eve gelen misafir çocuğun saçındaki nişanı fark eder ve nereden olduğunu öğrenir. (E.118)

H30. “Kişisel özellikleri yoluyla tanıma”

Abbas dede, cinler tarafından komşularının sesiyle kandırılarak bağlara götüren kadına, “Amaan, ne tehlike yapmışın yavrum sen. Ne tehlike işlemişin. Sen birilerinin peşine düşmüş gitmişin.” Deyince kadın durumu anlar. Abbas dedeyi gören cinler yolunu değiştirip ortadan kaybolunca kadın onların cin olduğunu bilir. (E.308)

H80. “Alametlerinden tanıma”

Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. Adam oradan dolayı iyice anlar ki bu mübarek evliya ve kızıdır. (E.180)

Kurtlar kuşburnunun yanında olduğu yerde kaybolurlar. Adam bu hadisenin Kurt Baba'nın kerameti olduğunu anlar. (E.183)

Kur'an-ı Kerim'e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman'dır. Oranın manevi bekçisi odur çünkü. (E.186)

Kapalı olan kapılar açılmış, ışıklar yanmıştır. İmam durumu anlar ama cemaate sezdirmez. Sabah namazını imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırmıştır. (E.187)

İmam uyurken Şeyh Abdurrahman hz.den iyi bir tokat yer. Uyandığında etrafında kimseler yoktur. Bakar ki uygunsuz yatmaktadır o zaman nedenini anlar. (E.188)

Bunu görünce kadın durumu anlar ve “meysi çıkmış” der. (E.198)

Bekçi camiye varınca birden etrafındakiler yok olurlar. Evliyalara karıştığını anlıyor o zaman. (E.238)

Olayı anlattığı bir doktor durumu anlar ve seni ancak o türbe kurtarır der. Adam hatasını anlar, türbeye gelir yalvarır yakarır, büyük de bir kurban keser. (E.251)

H150. “Tanımanın şartları”

(Şahmeran da diyor ki) Yalnız birinci şişedeki suyu içme o zehirli onu değiştir, baştakini sona, sondakini başa koy diyor. Ortadaki şişeyi al en başa koy baştakini de ortaya koy diyor ilk sana içirecekler ya diyor. (E.70)

H200-H299. “Doğruluk imtihanları”

Çok sinirlenen paşaya iki et parçası getirin bana, birisi helal diğeri haram kazanılmış olsun size ispat edeyim, der. Etleri koklayan köpekler helal olandan yerler harama dokunmazlar. (E.81)

Oraya gelen gerçek bir dede bu kurbanlar helal mi haram mı diye sorar. Gerçek dediklerinde şimdi anlarlar diyerek kurtlarını çağırır. (E.86)

H257. “Veliden keramet isteme”

Damladere köyünde cem yapılır. Dedelerle toplantı olur. Toplanan gelir. Sünni tarafından da bir adam gelir. Siz bu dedeye bu kadar hürmet ediyorsunuz hünerini görelim, kerameti nedir, der. Dedeye keramet gösterebilir misin derler. (E.153)

H300. “Evlilikle ilgili sınavlar”

Kızın yüzüne bakmaya cesaret edip de taş kesilmeyen kişiyle evlenecektir. (E.8)

Kadın Süleyman’a kuş kemiğinden saray yaptırırsa evleneceğini söyler. (E. 35)

H591. “Olağanüstü olayların açıklanması”

Piri Baba duvardaki mermerden bir parça koparıp padişaha verir. “Bunu sarayına götür, orada hamur olacak. Onu yediğinde önünde kimse duramayacak.” der. Padişah o taşı götürür, hamur yaptırıp yer. Osmanlı’nın Avrupa zaferleri ondan sonra başlamıştır. (E.101)

Adam duruma şaşırınca Pir İlyas “Sen orasını karıştırma. Çünkü ben her Cuma namazını orada kılıp geliyorum.” der. (E.103)

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın sürüdüğü yerden köye su gelir. Mühendisler bugün bile dereden tepeden suyun nasıl geldiğini çözemezler. (E.152)

(T) H707. “Dünyada kaç insan yaşıyor.”**(T) H707.1. “Dünyada kaç kadın yaşıyor.”**

Baykuş Süleyman’a dünyada kaç kadın yaşıyor diye sorar. (E. 35)

H900. “Zorla verilen vazife”

Şişeleri yan yana dizince Lokman Hekim’i çağırıyorlar. Birinci şişeyi Lokman Hekim’e veriyorlar, al bunu iç diyorlar. Hep mi içeyim diyor, hep iç diyorlar. (E.70)

H920. “Vazifelerin tayin edicileri”

Peygamber efendimiz kuşlara vazife dağıtır. (E.32)

Hız. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe hız.ne git hırkayı bul der. Hırka Amasya’nın Merzifon İlçesi’ne düşer. (E.116)

H970. “Yardımla yerine getirilen vazifeler”

(Şahmeran da diyor ki) Yalnız birinci şişedeki suyu içme o zehirli onu değiştir, baştakini sona, sondakini başa koy diyor. Ortadaki şişeyi al en başa koy baştakini de ortaya koy diyor ilk sana içirecekler ya diyor. Lokman Hekim dediğini yapıyor. (E.70)

H984. “Görevler kutsal kişilerin yardımıyla tamamlanır”

Sabah geldiğinde bir çömleğin beş altı çömlek olduğunu, içlerinde de sopalarıyla ayağa kaldırılmış, hazır halde olduğunu görür. (E.299)

Hız. Ali yetişince İslâm ordusu savaşı kazanır. (E.74)

Hız. Ali'den sonra Battal Gazi de iki üç kere kaleyi yeniden fetheder. (E.167)

“Bizim üzerimizi açtın, ısladık, o ağaçları bizim üzerimize yığın.” derler. Kadın da o halde yardım edin de bu ev bir an önce yapılısın biz de sizin üzerinizi örtelim der. Sabah erkenden gelerek ağaçları alır ve üzerlerine örter. O bahar Anıtlar Kurulundan evin yapımı için izin gelir. (E.189)

H1050. “Mantığa aykırı görünen vazifeler”

Karısı Hız. Süleyman'dan kuş kemiğinden saray yaptırmasını ister. (E.35)

Kadın, Süleyman'a kuş kemiğinden saray yaptırsa evleneceğini söyler. (E. 35)

H1109. “Mucizevi sürat gerektiren işler”

İhtiyar, haneniz şen olsun der ve gider. Peşinden bakarlar ki ihtiyar toz olmuş. (E.297)

Yusuf Hoca Üzerindeki giysisini adamın başına örter. Adam gözünü açar ki Karga pınarı denilen (Gümüş'e yakın bir yerde) yerde kendini bulur. (E.129)

Komutan bana şu adamı bulun der. Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. Topçam Dede ortadan kaybolur. (E.131)

Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. (E.180)

Kadın ve kızı adama iyice yaklaşırlar. Birden ortadan kaybolurlar. (E.181)

Adam yaptığı hatayı anlar. “Bir daha sana atmam kurban olduğum” deyince kurtlar ortadan kaybolur. (E.182)

Orada büyük bir kuşburnu dikenini vardır. Kurtlar kuşburnunun yanında olduğu yerde kaybolurlar. (E.183)

Veli önüne çıkar. “Ulan, niye küfrediyon.” der ve çobana iki tokat vurur. Bahçeye atlar ve gözden kaybolur. (E.190)

Veli Kapının kenarından dolanır, evin etrafını gezer. Çocuk da peşinden gider. Bahçenin kenarına gelince kaybolur. (E.191)

O sırada yoldan geçmekte olan başka bir yaylının sürücüsü Garip Hafız'ı götürmek istese de Garip Hafız ben sonra geleceğim der. Yaylının sürücüsü Gümüş'e vardığın da bir de bakar ki Garip Hafız Gümüş Parkında oturmaktadır. (E.205)

Adam Zeynel Abidin Hz.'nin aşağıdan eşi Sultan Ana'nın yukarıdan gelerek köy içerisinde buluştuklarını görür. Adamı fark edince birden kaybolurlar. (E.219)

Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba görünüp birden kaybolur. (E.234)

Emin dayıyı da alıp camiye namaza götürürler. Onlar namazı kılıp çıkar. Emin o ara çıkıyor bir bakıyor ki yanında kimse yok. (E.237)

Bekçi camiye varınca birden etrafındakiler yok olurlar. (E.238)

Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. Beni rahatsız etmeyin diyerek kaybolur. (E.241)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

Kul Hüseyin havaya doğru "Merkel, demi al, tez gel diye seslenir. Merkel 12-20 kilometre ötede Gümüş'te oturmaktadır. Seslenme biter bitmez Merkel kapıdan sırtında dem küpüyle girer. (E.262)

Erarslan Baba ve misafiri sabah namazına giderler camiye Erarslan Baba adamın yanından kaybolur. (E.274)

Adam abdestini alır doğrulur mübarek kaybolur. (E.277)

Cender bağlarından gece giderken bir çocuk sesi duyar. Ağlayan çocuk önde gider adam onu takip eder. Çocuk birden kaybolur. (E.285)

Geri döndüklerinde kimseyi göremezler, kaybolurlar. (E.288)

H1130. "İnsanüstü vazifeler"

Şimşeği baykuş atar. (E.32)

Karısı Süleyman'dan kuş kemiğinden yapılmış saray ister. (E. 34)

Kadın Süleyman'dan kuş kemiğinden saray ister. (E. 35)

Komutan yanındaki subayı yollayarak bize bir yemek verebilir mi, diye sordurur. Hemen bir davar (küçükbaş hayvan) keser. Bir küçük kazan et pişirir yanına da bir küçük kazan pilav pişirir. Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

H1151. "Bir görev olarak hırsızlık"

Beyleri, helva yapmak için cinleri evlerden un ve şeker almaya gönderir. (E.64)

H1154. “Yakalanmış hayvanları çalıştırma”**H1154.3. “Vahşi bir hayvanı dizginlemeyerek çalıştırma”****H1154.3.6. “Çift süren geyik”**

Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çifte koşar onların sütünü sağarmış. (E.81)

H1233. “Yardım arayışı”**H1233.3. “Yardım arayışındaki kutsal adam”**

İlyas as. Ve Hızır as. Ölümsüzdür. Hızır karada İlyas da denizlerde darda kalan insanların yardımına koşarlar. (E.72)

H1400-H1499. “Diğer imtihanlar”

Kurt Baba ağustosun sıcağında bunlar bana hizmet ediyor mu diye kurtları çağırır. Kurtlar hemen gelirler ve Kurt Baba'ya yardım ederler. (E.84)

H1410. “Korkunç bir yerde durma”

Hava kararır. Genç kız korkudan iki adım atamaz, derenin içinde kalır. (E.311)

H1416. “Geceyi korkunç bir yerde geçirme”

Tarlada uyuyakalan genç cinlerin düğününün olduğu yerde uyanır. (E.64)

Sarı Mehmet'in dedesi geceyi Vazuğun Damda cinlerle birlikte geçirir. (E.310)

H1506. “Misafirlik imtihanları”

Hızır dilenci kılığında yemek ister ama kadın vermek istemez. (E.51)

Kapıya gelen karnı aç ihtiyaçla tek yemekleri olan pekmezi paylaşırlar. İhtiyarın duasıyla o sene boyunca küçük küpteki pekmez bitmez. (E.297)

Kapıya yaşlı bir adam gelir ve su ister, kadın adama ayran ikram eder. İlerleyen günlerde kadının elbiselerinin cepleri tahılla dolmaya başlar. (E.298)

H1553. “Sabır İmtihanları”

Sürünün içerisinde davarın (koyun) biri kaçar. Serçoban koyunun peşinde tepeyi yedi kez dolandır. Ağzından hiç kötü söz çıkmaz. Koyunu yakalayan Serçoban

gözlerinden öper, “Ey mübarek. Bu kadar koşmasaydın da kendini de beni de yormasaydın.” der. (E.90)

Serçoban hayvanlarını güderken sürünün içerisinde bir koyunu kaçar. Koyunun peşinden Karasenir köyünden hayvanlarını otlattığı tepeyi yedi kez döner. Koyunu yakalayan Serçoban “Ya mübarek... “Beni de yordun, kendini de yordun. Yazık değil mi canımıza.” der ve ikisi birlikte vefat eder. (E.91)

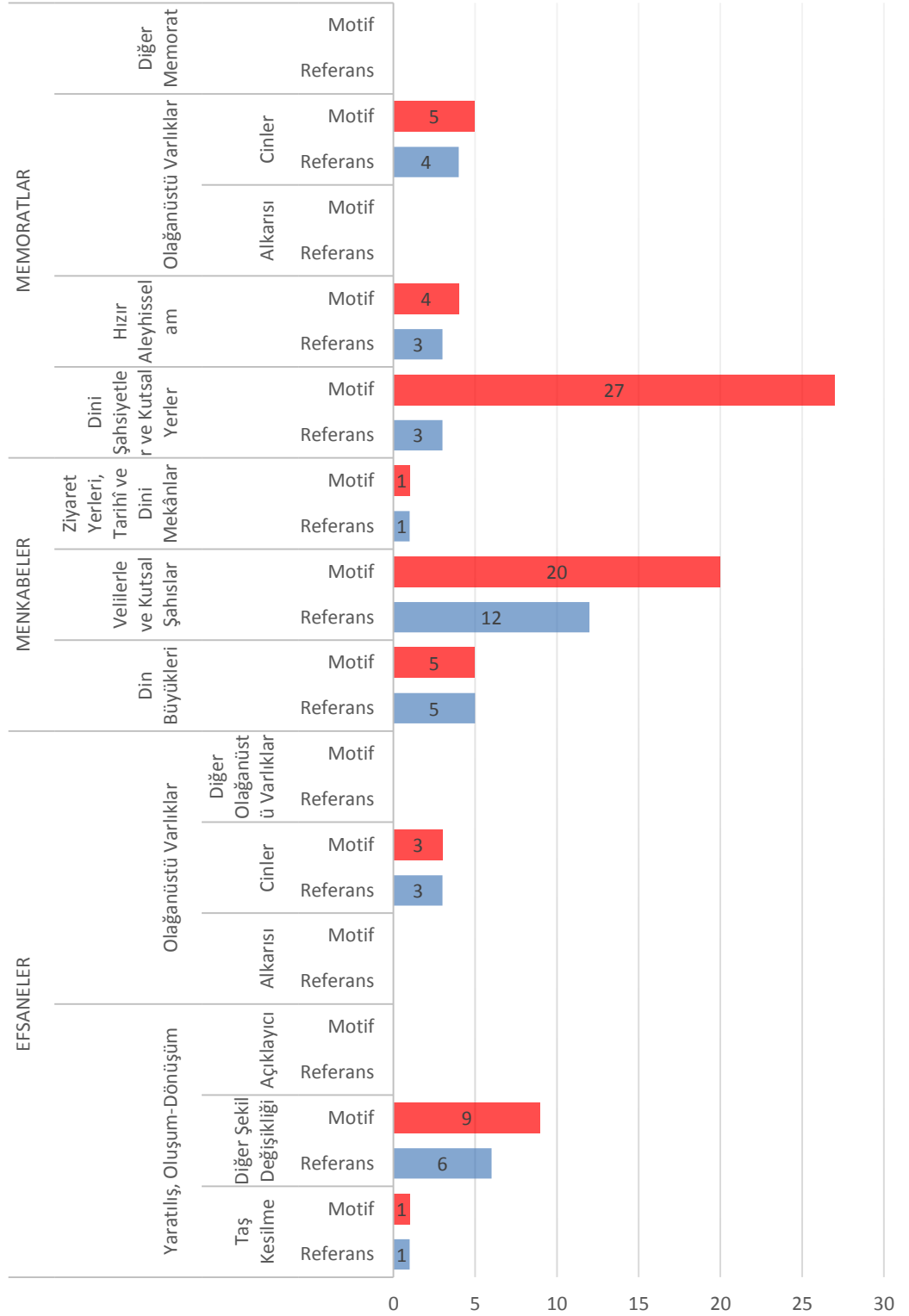
H1563. “Hüner sınavları”

Komutan yanındaki subayı yollayarak bize bir yemek verebilir mi, diye sordurur. Hemen bir davar (küçükbaş hayvan) keser. Bir küçük kazan et pişirir yanına da bir küçük kazan pilav pişirir. Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Çoban, “Komutanım, asker aç, askeri doyurayım.” der. Komutan inanmaz ve neyle doyuracaksın, diye sorar. Çoban ısrarını üç dört kez tekrarlayınca “Ser Çoban” der. (E.89)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser ve pişirir. Askerler bu kadar insana senin kuzun yeter mi diye inanmazlar. Bir kuzu binlerce askere yeter. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

Gitmek için havanın açılmasını bekleyen askerler Şeyh Sadi’ye kırk bin tane atımızı ve bizi neyle doyuracaksın, diye sorar. Şeyh Sadi kırk bin atı da kendi eliyle küçük bir torbadan çıkardığı yemle besler. (E.97)

Şekil 8. H. İmtihanlar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Yukarıdaki tabloda imtihanlara dair motif verilerinin “dinî efsaneler” içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir diğer ağırlık merkezini de “memoratlar”

oluşturmaktadır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Dinî efsaneler 18 motif başlığı ve 26 motif içerir. Memoratlar içerisinde 10 motif başlığı ve 36 motif verisi yer alır. “H. İmtihanlar” 38 motif başlığı ile tüm motiflerin %3,92’sini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 75 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %2,86’dır.

(T) H707. “*Dünyada kaç insan yaşıyor.*” (T) H707.1. “*Dünyada kaç kadın yaşıyor.*” Motifleri dışında diğer başlıklar “Motif Index” içerisinde yer almaktadır. İmtihanlar başlığının diğer toplumlara ait motiflerle benzeştiği söylenebilir.

İmtihan kavramı yasaklarla birlikte insanın yaşam evrenine girmiş olmalıdır. İmtihan yasağın çevresinde kurgulanmıştır. Bu yönüyle hem eski inançlarda hem de İslâmi devir inaniş algısında yasaklar ilk insanın yaratılması ile ortaya çıkarlar. İnsan yasağa uyup uymama yönüyle imtihana tabi tutulur. Öyleyse imtihanlar başlığının her iki yönünü de vurgulamak gerekir. Çünkü yasakların bir kısmının kaynağı mitik döneme aitken önemli bir kaynağı da dindir. Yasak temeline dayanan imtihanın da bu iki kaynağa dayandığı anlatılmalarda görülmektedir.

H257. “*Veliden keramet isteme*”, H900. “*Zorla verilen vazife*”, H920. “*Vazifelerin tayin edicileri*”, H1050. “*Mantığa aykırı görünen vazifeler*”, H1109. “*Mucizevi sürat gerektiren işler*”, H1130. “*İnsanüstü vazifeler*” motif başlıkları imtihanın mitoloji ve dinî kaynağını ortaya koymaktadır. İmtihanın olağanüstü boyutları ve kaynağı bu sonucu vermektedir.

1.3.9. J. Akıllılar ve Aptallar

J100-J1249. “Zeki insanlar ve hareketleri”

Şehrin ileri gelenleri toplanarak ejderhadan nasıl kurtulacaklarını düşünürler. Semizlerinden seçilen on tane deve kervanının üzerine büyük çuvallarla tuz yükleyip ejderhanın önüne sürerler. (E.69)

J130. “Hayvanlardan öğrenilen bilgi”

(Şahmeran da diyor ki) Beni şimdi kesecekler, kanımı pişirecekler ve kanımı 3 şişeye koyacaklar. Yalnız birinci şişedeki suyu içme o zehirli onu değiştir, baştakini sona, sondakini başa koy diyor. Ortadaki şişeyi al en başa koy baştakini de ortaya koy diyor ilk sana içirecekler ya diyor. Aynısını yapıyorlar. (E.70)

J151. “Yaşlı insandan alınan akıl”

Adam Çamlıca Dede'nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. Yaşlı, bilgili kadınlar kesme yavrum, bunun sana zararı olur diyerek uyarırlarsa da fayda etmez. (E.138)

Dönerken Çamlıca Dede'nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür. Kadının kaynanası kızım alma, felç olursun der. (E.139)

Abbas dede “Amaan, ne tehlike yapmışın yavrum sen. Ne tehlike işlemişin. Sen birilerinin peşine düşmüş gitmişin.” Deyince kadın durumu anlar. (E.308)

Annesi ve babası “Oğlum boş verin, Onlar cin.” der. (E.320)

J152. “Bilgeden/Dervişten alınan bilgi/nasihat”

Köpeklerine neden kendi adını verdiğini soran valiye benim köpeklerim helal ile haramı ayırır siz seçmeden yersiniz, der. (E.81)

Garip Hafız kendisini almadan giden minibüsün yolcularına “Yalnız herkes ne yaparsa onu biçer.” der. (E.83)

İğneci Baba, kardeşine “Dağda yetişmeli değil, erkeksen burada yetişmeli. Günde kaç tane kadın gidip geliyor buraya.” der. (E.92)

İğneci Baba, “Serçoban'a kendine gel, dağ başında yetişmiyeksın, Amasya'nın ortasında yetişeceksın.” der. (E.93)

İğneci Baba, “Sütleriniz niye damlıyor, bir kadının topuğunu görünce bu hale geldiniz, dağ başında herkes yetişir, Önemli olan burada yetişmek unutmayın bunu.” der. (E.94)

Sütün damladığını gören Piri Baba kardeşine “Kardeş kendine gel, dağda yetişmemeli böyle yerde yetişmeli.” diye nasihat eder. (E.99)

Süt damlamaya başlayınca Piri Baba “İşte sizin getirdiğiniz süt bu kadar, şimdi bitecek. Siz kendi sütünüzü kötüye yordunuz. Benim öyle bi şey aklıma gelmiyor. Fakat sizin için de kötü düşündüğünüz için için için getirdiği hediyeye akıyo.” der. (E.100)

Kunduracı, Çatalçam evliyasına “Kendine gel kardeşim, burası dağ başı değil. İşte böyle yerde kendini dene.” der. Çatalçam evliyası silkelenir, kendine gelir. Süt damlamayı keser. (E.102)

“Siz ne yapıyorsunuz burada. Diye sorar. Biz Gani Baba’yı sel götürmesin diye çalışıyoruz deyince atın üzerindeki adam siz gidin işinize bakın, o kendisine sahip çıkar, der. (E.156)

Adam bu durumu eski dervişlere sorar. Onlar da senin eşin ermiş derler. Hz. Ali askerleriyle gelip eşini götürmüş derler. Bunu bir ölen kadının kocası değil orada bulunan herkes görür. Köy halkının yarısı olaya şahittir. (E.177)

Gece rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adam. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

J180. “Hikmet sahibi olmak”

Birinci şıeyi Lokman Hekim’e verip, al bunu iç derler. İçince gözünün kapakları açılır. Her tarafı ayan beyan görür, kalp gözü açılır. (E.70)

J200. “Seçimler”

İhtiyara “Dünyalığını mı istersin ahretliğini mi?” diye sorarlar. İhtiyar da “Ya, bir Mıstığımnan Bilalimi göreyim, ondan sonra geleyim sizin yanınıza.” deyince, “Sen bize yaramazsın.” diye adamı kaldırıp dışarıya atarlar. (E.278)

J580. “Uyarıcı bilgi”

Yayladibi köyünde evliyanın kabrinin bulunduğu araziye satarlar ve alan adama da oradaki ağaçları kesmemesini söylerler. (E.175)

Çocuk annesine itiraz eder. Buranın odunu gitmez, der. (E.210)

Bir milletvekili türbenin avlusuna girer ve sigara yakar. Adamı “Burada sigara içilmez, Allah seni yuvarlar.” diye uyarırlar. (E.238)

Çoban keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından dal keser. İnsanlar orası tekkenin, kesme diye uyarılarına rağmen adam “Evliya bana ne yapacak?” der. (E.220)

Ev yaptırırken ormancılar gelir ve velinin torunlarını yakalar. Heyetten bir kişi ormancıyı bunların bir tarafı evliya, uğraşma bu adamlarla dese de ormancı “Akınoğlu’nda demiş bir tane evliya vardı, onun içerisinde üç tane çam ağacı vardı. Ben kestim evliya bana bi şey yapmadı, yapamaz da.” der. (E.229)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşı olur ağzı eğrilir. (E.232)

Orada bulunan bir başka adam ben burdan taş götürdüm çocuğum öldü, burdan taş götürmesen iyi olur der. Babası evliya taşı ne yapacak, der ve götürür. (E.235)

Adam evliya bana ne yapacak, ağaç burda çürüyor zaten der ve türbenin ağaçlarını götürür. Neden götürdün diye uyarırlar ama adam bir şey olmaz der. (E.240)

Adam türbe etrafındaki ağaçları kesmeye kalkar. Kesme sana bir zarar verir diyenleri de dinlemez. (E.244)

Adam kozalaklarından almak ister. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler. Adam “Hani nasıl müsaade etmezse etmesin.” der kozalakları toplayıp gider, kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar. (E.254)

Köyün büyükleri taşları alma, bu ağacını, taşını vermiyor dese de adam bir şey olmaz, evliya ne edecek taşı der. (E.264)

J1283. “Kardeşlerin hediyeleri”

Serçoban sütü mendile koyar Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürür. (E.92)

Serçoban ve Kocacık Baba sütü mendile koyup çatmaya asarlar ve Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürler. Sütü duvara bez mendil içinde asarlar. (E.93)

Çal Baba ve Serçoban birer mendile sütünü sağar. İkisi yağlık ile giderler abilerini ziyarete giderler. Sütler mendilden damlamaz. (E.94)

Koyun Baba abisine mendille süt getirir, süt damlamaz. (E.99)

Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba katık torbası gibi bir şeye süt koyar, onu götürürler, Piri Baba'nın dükkânına asarlar. Kendi aralarında sohbet ederler. (E.100)

Çatalçam evliyası geyikleri saçar. Kardeşini ziyaret etmek ister. Sağdığı sütü zembille (Hasırdan örülmüş kulplu torba) götürüp kardeşinin dükkânına asar. (E.102)

J1463. “Uzun sakal ve kutsallık”

Ona böyle yapmasını söyleyen adam da zaten mübarek bir zatmış zaten sakallı falan. (E.103)

J1650- J1699. “Çeşitli zekice davranışlar”

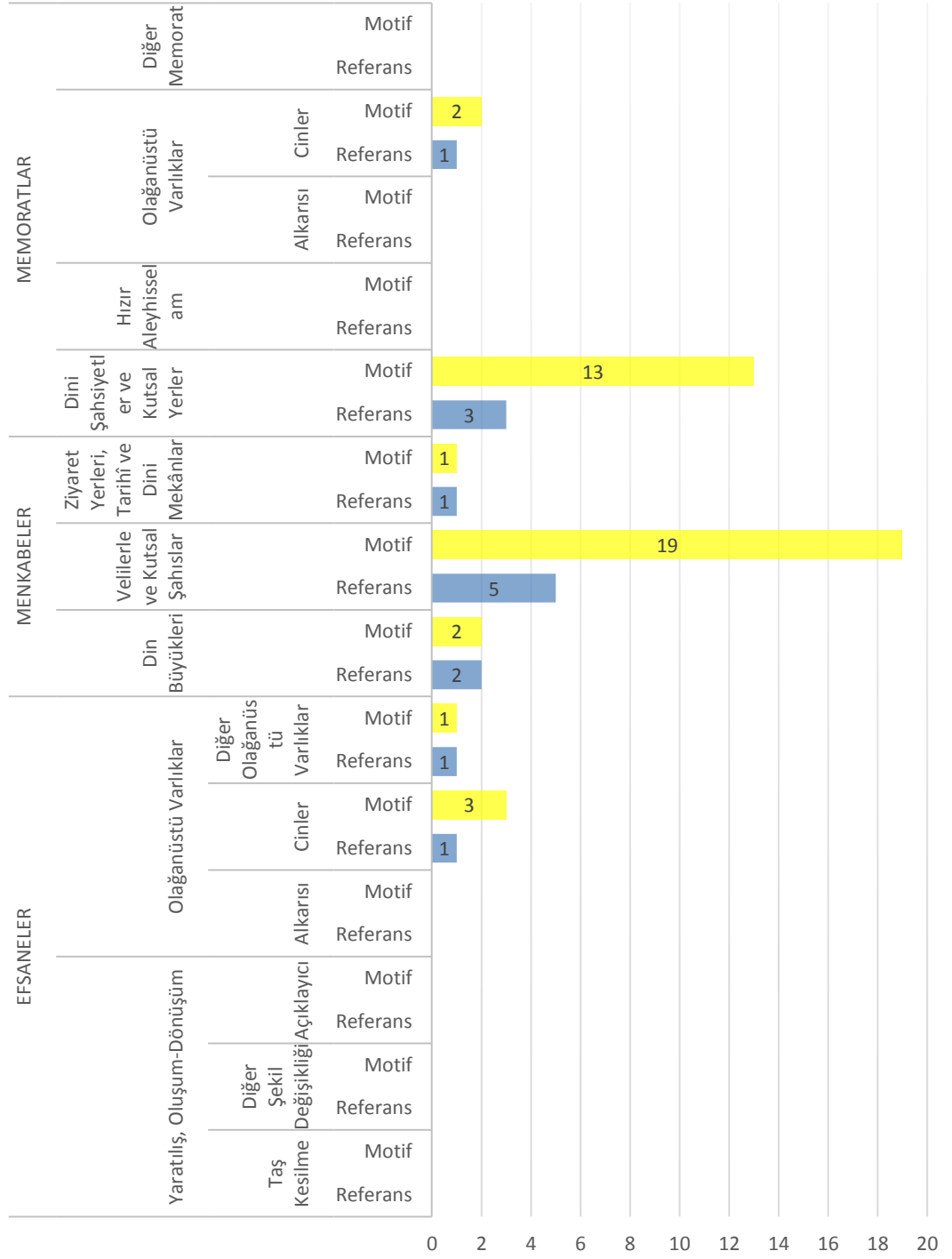
Mehmet Hoca “Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum.” der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder. Çekirge sürüsü dalar, ağzı burnu kovalara girip yıkanır, geri döner. Kimsenin mahsulüne bir şey olmaz. (E.127)

J2460. “Tam itaat”

Adam, Molla Osman'ın dediğini yapar ve dediği yerde bekler ve beyaz atının atının dizginini tutup kâğıdı verir. (E.65)

Cinlerin beyi Molla Osman'ın sözüne uyar. İlanat vererek cinlerini toplar ve falanca cin nerde diye sorar. (E.65)

Hiç itiraz etmeden kadını bildiği yöntemlerle doğurtur. (E.68)

Şekil 9. J. Akıllılar ve Aptallar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Akıllılar ve Aptallar başlığına dair motif verilerinin menkabeler içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir diğer ağırlık merkezini de “memoratlar” oluşturmaktadır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Menkabeler 8 motif başlığı ve 22 motif içerir. Memoratlar 4 motif

başlığı ve 15 motif verisi ile diğer önemli veri sınıfını oluşturur. Amasya efsaneleri 967 motif başlığı içerisinde “*J. Akıllılar ve Aptallar*” 14 motif başlığı ile tüm motiflerin %1,44’ünü içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 41 motif bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %1,56’dır.

Amasya efsanelerinde imtihanlarla ilgili motiflerin az sayıda olduğu görülmektedir. Bu bölümde tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 13 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır. İmtihanların benzer akli kapasiteye sahip topluluklarda benzer biçimde ortaya çıktığı görülür.

J130. “Hayvanlardan öğrenilen bilgi”, J152. “Bilgeden/Dervişten alınan bilgi/nasihat”, J180. “Hikmet sahibi olmak”, J200. “Seçimler”, J580. “Uyarıcı bilgi”, J2460. “Tam itaat” motif başlıkları bir yönüyle mitolojiktir. Çünkü insanların ilk bilgi kaynağı mitlere dayanır. Yaşantılarına şekil veren, yaşadığı toplumun değerlerini ve düzenini oluşturan normlar bu döneme dair bilgilerden hareketle oluşturulmuştur. Türk kültüründe bu yapıya töre adı verilmiştir. Bilginin bir diğer kaynağı da dindir. Bu iki temel unsurun “*J. Akıllılar ve Aptallar*” başlığına kaynaklık ettiği görülür.

1.3.10. K. Aldatmalar

K100. “Aldatıcı anlaşmalar”

Hz. Fatma gerdek kapısını ayaklarıyla gelerek dinlemeyeceğine söz verir ve ayaklarıyla değil ama kayınvalidesinin sırtında ayakları yere basmadan dinler. (E.47)

Şeytan ölüm döşeğindeki susamış insana imanını verirse su vereceğini söyler ama tükürük verir. (E.54)

Ukkaşe Hz. Kırbaç hakkını ister. Peygamber kırbacını getirtir. Ukkaşe Hz. Peygamberin sırtı açılınca iki omzunun arasındaki peygamberlik mührünü öper. Senin peygamberlik mührüne dokunanı cehennem ateşi yakmaz der. Hakkını helal eder. (E.116)

Hırka köyüne at satmak için gelen bir adam köyde bir katırı görür ve çok beğenir. Getirdiği at ile takas yapar. Adam katır ile çift koşmak isterse de bir türlü başaramaz. Çünkü katır arabaya koşulsa da çifte gitmezmiş. (E.117)

Birisi Osman’a sen de gidip bir keçi alsana der. Yalnız adım Osman deme Ali de, diye tembih eder. (E.124)

K310 – K439. “Hırsızlık”

Bir adam vakti zamanında Ziyaret’ten hacca gider. Parasını çaldığı için ağlamaktadır. (E.103)

Seyyid Vakkas’ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur. (E.121)

Hacı Salih Efendi hacca gider. Hac dönüşünde parasını çaldırıp parasız kalır. (E.129)

Adamlar birisi helal diğeri hırsızlık malı iki koyun keserler kurban olarak. (E.86)

Saticılar Çamlıca Dede Türbesine yaklaşınca komşularının kızı kadının parasını çaldığı için atlar olduğu yerden hareket etmez. (E.141)

Babaannesinin çoban olan kardeşi Ömer Efendi’nin evine hırsızlığa girer. (E.228)

Esençay’dan birileri soygun yapmak için Çakırsu’ya doğru gelirler. (E.231)

Necmeddin Yahya Hz.’nin türbesinde iki tane antika sanduka bulunur. Hırsızlar sandukaları çalarlar. (E.265)

K500. “Aldatarak tehlikeden ya da ölümden kurtulma”

Şişeleri yan yana dizince Lokman Hekim’i çağırıyorlar. Lokman hekim o sırada işi beceriyor (şişelerin yerini değiştiriyor) yani. (E.70)

Bunu görünce kadın durumu anlar ve “meyti çıkmış” der. Kadın korkar ve namaza durmayı düşünür. Çünkü namaza duranı kesmezlermiş. Kadın namaza durur ve Kör Ali gelir. “Hiç boşa kaçma, bunlar geldiler boş gitmezler.” der. (E.198)

K700. “Aldatarak yakalama”

Neysel Şahmeran’a sütü içiriyorlar ama sütün içine de zehir katıyorlar. Zehir katınca sarhoşluyor hayvan. Bunu yakalıyorlar. (E.70)

K735. “Tuzağa düşürme”

Gece beklerler ve Alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar. (E.55)

Atın sırtına çamsakızı sürülür, Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. (E.57)

Anneanesi merak eder ve durumu gözlemlemek için uyuyor gibi yapar. Anneanesi hazırladığı yorgan iğnesini kadının eteğine iliştirir. (E.300)

Atın üzerine karasakız yapıştırılır ve Alkarısı yakalanır. (E.301)

K871. “Ölümcül zehirlenme”

Şahmeranı kesiyorlar, kanını pişiriyorlar. Şişeleri diziyorlar oraya. İkinci şişeyi de bir adama içiriyorlar o ölüyor. (E.70)

K1300. “İğfal”

Delikanlı genç kızı iğfal eder. (E.6)

Birkaç kişinin ırzına geçilir, kadın ve çocuklar bir yere hapsedilir ve üzerleri tuğla, kerpiçle örülür. (E.151)

K1549. “Zina yapan koca – çeşitli motifler”

Sırıklı Dede, bir gün ağanın karısını çağırır ve “Ben yarın gidiyorum, kocan çizgiyi aştı, zinaya başladı. Bu malınız erir gider.” der. Dede gittikten sonra ağa iflas eder. (E.125)

K1821. “Fiziki görünümünü değiştirerek gizleme”**K1821.3. “Yüzünü peçeyle gizler”**

Yüzünü görenler taş kesilir, bu yüzden peçeyle gezer. (E.8)

K1837. “Kıyafet değiştirme”

Hızır dilenci kılığında gelir. (E.26)

Hızır, kadından dilenci kılığında yemek ister. (E.51)

Hızır gençlerin kapısına karnı acıkmış bir ihtiyar kılığında gider. (E.297)

Hızır kapıya yaşlı bir adam kılığında gelir ve su ister. (E.298)

K1886. “Görüntü yanılması”

Tekkeli ebe ondan sonra nereye bassa yılanı basıyorum zanneder. Atlaya atlaya gitmeye başlar. Gözüne öyle görünür. Bir hafta hasta yatar. (E.225)

Erarslan Baba buyur ben seni misafir edeyim der. Alır adamı türbeye götürür konuklar. Adam türbeyi ev gibi görür. (E.274)

K1887. “Hayali sesler”

Kadın, pekmez ziyan olmasın diye akış yönüne doğru başka bir kap koyunca o tarafa değil bu tarafa koy ki onlar da dolsun diye bir ses duyar ve o sesin dediğini yapar. (E.299)

K1887.2. “Aldatıcı gece sesleri”

Adam yatağına yatar ve bir ses duyar. Cinler adamı arkadaşlarının sesiyle çağırırlar. (E.66)

Cinler tanıdığı kişilerin sesiyle Yusuf dedeyi çağırırlar. (E.307)

Gece yarısı bir ses gelir, pencereden bakar. Komşusunun sesiyle ve Gürcüce biz gidiyoruz derdiğini duyar. (E.308)

K1887.3. “Periler seslerin çeşitli yönlerden duyulmasına sebep olur”

Sabah ezanından önce cinler iki tepeden karşılıklı birbirlerine bağırlar. (E.319)

Korudaki cinler vujur vujur ses çıkarırlar. (E.320)

K1889. “Diğer yanılısamalar”

Cinler arkadaşlarının kılığında görünür. (E.66)

Yusuf dede tepenin başına kadar gelir. Sadece ses duyar, kimseyi göremez. (E.307)

Gürcüce, komşunun sesi ile, hadi sen de gelmiyon mu demiş? Kadın beni de bekleyin dese de cinler biz gidiyoruz sen de yetişirsin derler. (E.308)

K1900. “Hileler, sahtekârlıklar”

Adam, fakire yün vermemek için yünlerin altına saklanır. (E.26)

Tüccar mallarını eksik tartar. (E.27)

Hz. Fatma Hz. Ali’ye verdiği sözü hile yaparak tutmaz. (E.47)

K2100. “Uydurma suçlamalar (iftiralar)”

Kendi aralarında sohbet ederken babalardan biri Piri Baba’ya sen burda kadınların bacaklarına bakarsın der. Piri Baba’ya söylenen suçlamalar ile duvardaki bezde asılı süt damlamaya başlar. (E.100)

K2110. “İftiralar”

Başka bir adam oradan odunu keser. O odunlar senelerce türbenin kapısının önünde durur. Adama iftira atıp hapse atarlar. O odunları getiremez. (E.296)

K2295. “Hain hayvanlar”

Karga, ölmüş adama “40 gün sonra kalk” demek yerine “Sarı su ol da ak.” der. (E.28)

Karga Hz. Ali’nin sığırlarının su içmesine izin vermez. (E.29)

Karga Hz. Ali’nin sığırlarının su içmelerine izin vermez. (E.30)

Çil keklik Hz. Ali’nin kanının döküldüğünü bağıarak ifşa eder. (E.31)

Yılan karnında Hz. Âdem’i saklayarak cennetten çıkarmak ister. (E.37)

Yılan şeytanı karnında cennete sokar. (E.38)

Yılan Âdem ile Havva’ya yasak yiyeceği yedirerek onları kandırır. (E.39)

Tavus kuşu şeytanı kanatlarının altında cennete sokar. (E.40)

Odonları hiçbir hayvan taşımak istemez, sadece katır taşır. (E.41)

Odonları hiçbir hayvan taşımak istemez, sadece katır taşır. (E.42)

Hz. İbrahim ateşe atıldığında kertenkele ateş sönmesin diye odunlara üfler. (E.43)

K2300-K2399. “Diğer aldatmalar”

Hz. Âdem cennetten yılanın karnında çıkmaya çalışır. (E.37)

Şeytan yılanın karnında cennete girer. (E.38)

Yılan Âdem ile Havva’ya cennet dışından gelen buğday yedirir. (E.39)

K2350. “Askeri strateji”

Düldül’e binen Ali savaşıma başlayınca onu durdurabilmek için 500-600 Kur’an-ı Kerim sahifesini mızrakların ucuna geçirirler. Ali onlarla savaşmayı bırakıp diğer tarafa döner. Bu kez de harama bakamayacağı için önüne 500-600 çıplak kadın çıkarırlar. (E.74)

Türk askeri 1954’te Kore harbinde iken çember içerisine alınır. Komutanları son bir mücadele için süngü takma emri verir. (E.119)

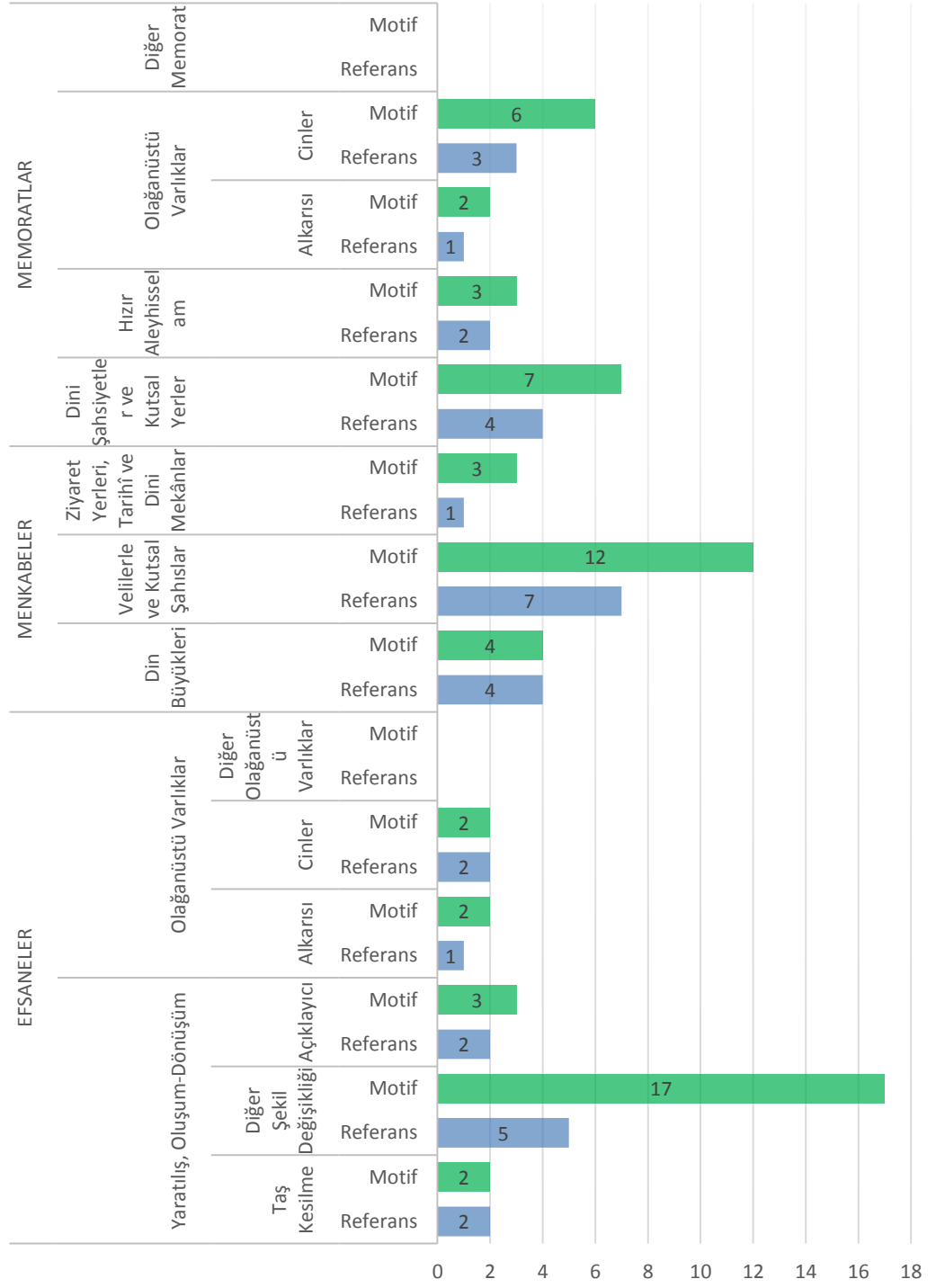
Kul Hüseyin bütün çevre köylerdeki keçileri toplar boynuzlarına çıra bağlar ve ateşe verir. Keçiler kaleye girince her tarafı ateşe verir. (E.165)

Battal Gazi’nin komutanı keçilerin boynuzuna mumları yakar. Gece karanlığında keçileri kaleye salar. Ermeniler, düşman bizi kuşattı der ve kaçarlar. (E.166)

Düşmanlar kaçmaya başlarlar. Kalenin altından bir yol yapmışlar, oradan kaçmaya çalışırlar. (E.167)

K2370. “Çeşitli aldatmalar”

Bir süre sonra zezem suyunu alıp Sinan Hocanın yanına gider. “Yusuf Hocanın selamı var, bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor.” der. Sinan hoca oturur, duvara üç defa vurur.” Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?” der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. (E.130)

Şekil 10. K. Aldatmalar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Akıllılar ve Aptallar başlığına dair motif verilerinin “dinî efsaneler” içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Açıklayıcı efsanelerin alt başlık olarak en fazla motif verisine sahip olduğu görülür. Amasya efsaneleri 967 motif başlığı içerisinde “K.

Aldatmalar” 34 motif başlığı ile tüm motiflerin %3,51’ini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 63 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %2,4’tür.

Bu bölümde tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 31 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır. Evrensel bir benzerlik arz ettiği görülür. Bunun temel sebebi aldatmalar başlığı içerisinde genellikle *K100*. “*Aldatıcı anlaşmalar*”, *K310 – K439*. “*Hırsızlık*”, *K500*. “*Aldatarak tehlikeden ya da ölümden kurtulma*”, *K735*. “*Tuzağa düşürme*”, *K1821*. “*Fiziki görünümünü değiştirerek gizleme*”, *K1837*. “*Kıyafet değiştirme*”, *K2100*. “*Uydurma suçlamalar (iftiralar)*” gibi bugünün dünyasına ve insanına ait ortak değerler isteminin yer alması gösterilebilir. Bir başka açıdan da bu motifin *K1887*. “*Hayali sesler*”, *K1887.2*. *Aldatıcı gece sesleri*, *K2295*. “*Hain hayvanlar*” başlıklarından hareketle mitik köklerinin de varlığı görülebilmektedir.

1.3.11. M. Geleceğin Tayini

M199. “Söz ve yeminler”

Serçoban bir daha Amasya’ya ayak basmamaya yemin eder. (E.93)

M200. “Anlaşmalar ve sözleşmeler”

Yakalayan kişi “Benim sülaleme, aileme, yedi göbek sülaleme dokunmazsan, bundan sonra ilişmezsen seni azat ederim.” der. (E.58)

Alkarısı, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim. Çocukların başına koyun, kırk günlük kadar olunca daha ona hiçbir şey olmaz.” demiş. (E.59)

Muaviye ile anlaşmaya varılır. (E.74)

Alkarısını yakalayan kişiler yedi sene çalıştırdıktan sonra “Bir daha yedi silsileme, sülaleme ellemeyeceksin.” diye tövbe ettirirler. Alkarısı kabul eder ve serbest bırakırlar. (E.300)

Alkarısı korkma demiş. Sadece buraları temiz tut benden size zarar gelmez demiş. (E.303)

M210. “Şeytan ile anlaşma”

Şeytan, yılanla anlaşarak cennete girer. (E.38)

Şeytan, ölüm döşeğindeki susamış insana imanını verirse su vereceğini söyler. Çok susamış olan insan, imanını verir ve suyu alır. (E.54)

M250. “Ölüm ile bağlantılı anlaşmalar”

Şeytan ölüm döşeğindeki susamış insana imanını verirse su vereceğini söyler. (E.54)

M300. “Geleceğin tayini/kehanetler”

Peşine gittiklerinde “Ben o çamurluğa gireyim, eğer beni öldürürlerse çamurluktan kan çıkar, kan çıkmazsa bilin ki kabul ettiler.” der ve çamurluğa girer. Biraz sonra çamurluğun üstü kan olur. (E.55)

Alkarısı “Ben pınarın su gelen gözünden gideceğim. Burada bekle. Buradan eğer su kan renginde akarsa beni ailem, dostlarım kabul etmedi, beni öldürdüler. Eğer su normal akmaya devam ederse bilin ki beni kabul ettiler.” der. (E.58)

“Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” der. Dede, “Burada evliyanın var olduğuna inanıyorum. Eğer bedduam tutarsa burda evliya var, eğer tutmazsa burada evliya mevliya yok.” der. (E.80)

Gani Baba’yı Horasan’dan gönderirken “Orası biraz zahmetli olacak ama senin ziyaretçin bol olacak.” Denmiştir. (E.107)

Cendere evliyası “Bana gelen bu otu yakacak, ne isterse Allah tarafından iyi olacak.” der. (E.109)

Ergonaş Baba da onlara “Taş kesilin, yerliğiniz olmasın, yerli durmasın buranın.” diye beddua etmiş. (E.110)

Bugün efteliler zengin olmaz. Efteliler zengin olamamalarının sebebi velinin bedduasıdır. (E.111)

Ergonaş Baba Yenice’ye beddua eder. Bugün Yenice’de yerli halk kalmaz, gider bu yüzden. Yenicenin erkeklerinin başları kel olurmuş. (E.111)

Bir gün ağanın karısını çağırır ve “Ben yarın gidiyorum, kocan çizgiyi aştı, zinaya başladı. Bu malınız erir gider.” der. Dede gittikten sonra ağa iflas eder. (E.125)

Sırıklı Dede Sarayözü halkına beddua eder. Bugün Sırıklı Dede’nin bedduasından dolayı Sarayözü’nün köy halkının malı çok olur. Ürünü Gümüşhacıköy’e götürür satar. Parayı Gümüşhacıköy’de yer geri götüremez. (E.126)

Deli azmi ne zaman öleceğini önceden bilir. Gider mezarına yatar. (E.150)

Bir tepede yangın çıkar. Deli azmi tepeye bakar ve “Yan tepe yan. Bir gün olacak donacan burda.” der. Bugün o tepenin etrafını baraj çevrelemiştir. Tepe Deli Azmi’nin dediği gibi ortada kalır. Etrafı su içinde kalır. (E.150)

1938 depremi oluyormuş. Zikir çekenlerden Halid Baba “Korkmayın Ezineliler. Sizin köyünüzde bir şey yok.” derler. (E.178)

Kadın namaza durur ve Kör Ali gelir. “Hiç boşa kaçma, bunlar geldiler boş gitmezler.” der. (E.198)

Seydiyar Dede “Gara bi goç geti kes bana. Bak senden siyah istiyom. Oğlun olacak.” der. (E.203)

Veli de “Ben o gece hacdaydım. Onun için eşbildiler. Ama belalarını buldular. Onların her biri bir yerde yuvarlanacak, bacakları kırılacak.” der. (E.217)

Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah’tan iki rekât namaz kılacaksın der. Namazda Mülk suresini okuyacaksın, kalp gözün açılacak der. (E.226)

Rahmi Abi askere gidecek olanlara “İnşallah Allah korur, inşallah sağ salim gelirsiniz, içinizden bir tane şehidimiz var.” der ve öyle de olur. (E.275)

Adam tarlada ekin biçen gelinine “Tekkeye gidiyorum. Benim bu son gidişim. Ben üç gün yaşaycam, Üç gün yatakta duracam, üç gün sonra öleceğim. Beni gabre götüreceğiniz. Ben ölünce, ben mezerde olduğum zaman beni bi sene sonra, iki sene sonra eşeceğiniz. Beni çıkartacaksınız, bakacaksınız. Dağıldıysam galdırıp atacanız. Ben onu kazanamadıysam var benim halıma.” der. Gider. (E.293)

Alkarısı, “Beni Ağpınar’a götürün bırakın. Eğer kanlı köpük gelirse beni bilin ki kestiler, almadılar, beyaz köpük gelirse aralarına kabul ettiler.” der. (E.300)

M301. “Peygamberler”

Hz. Yakup ve Hz. Yusuf peygamberdir. (E.22)

Hz. Süleyman, hayvanların peygamberidir. (E.34)

Hz. Süleyman karısı için kuş kemiğinden saray yaptırmak ister. (E.35)

Hz. Süleyman kurdun kuşun dilini bilen bir peygamberdir. (E. 35)

Hz. Âdem cennette yaşamaktaydı. (E.37)

Hz. Âdem yılan tarafından kandırılır. (E.38)

Hz. Âdem ve Hz. Havva cennettedir. (E.39)

Hz. İbrahim’i ateşe atmak isterler. (E.41)

Hazreti İbrahim’i ateşe atmak isterler. (E.42)

Hz. İbrahim ateşe atılır. (E.43)

Hz. İbrahim ateşe atılır. (E.44)

Hz. İbrahim’i ateşe atamazlar. (E.45)

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. (E.46)

Hazreti İbrahim ateşe atılmak istenir. (E.48)

M301.7. “Kutsal kitapta geçen peygamberler”

M301.7.3. “Peygamber olarak İbrahim”

Hazreti İbrahim ateşe atılacağı zaman odunları hiçbir hayvan taşımak istemez, sadece katır taşır. (E.41)

Hz. İbrahim as. Urfa'da mancınıkla ateşe atılır. (E.42)

Hz. İbrahim ateşe atıldığında kertenkele ateş sönmesin diye odunlara üfler. (E.43)

Hz. İbrahim ateşe atıldığında çam odunlarını kimse taşımak istemez. (E.44)

Hz. İbrahim mancınığa konulup ateşe atılmak istenir. (E.45)

Hazreti İbrahim'in ateşine hiçbir ağaç odununu vermek istemez, sadece çam ağacı odununu verir. (E.48)

M341. "Ölüme Dair Kehanet"

M341.2. "Kehanet: Belirli bir şey ile ölüm"

M341.2.8. "Kehanet: Zehirle ölüm"

(Şahmeran da diyor ki) "Beni şimdi kesecekler, kanımı pişirecekler ve kanımı 3 şişeye koyacaklar. Yalnız birinci şişedeki suyu içme o zehirli onu değiştir, baştakini sona, sondakini başa koy. Ortadaki şişeyi al en başa koy, baştakini de ortaya koy. İlk sana içirecekler ya" diyor. Aynısını yapıyorlar. (E.70)

M369. "Çeşitli kehanetler"

M369.7. "Çocukların doğumu hakkında kehanetler"

M369.7.3. "Doğmamış çocuğun cinsiyetini hakkında kehanet"

Komşu Dede harmanda gezer, senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak dermiş. Dedikleri de çıkarmış. (E.171)

M391. "Kehanetin gerçekleşmesi"

Şahmaran, Lokman Hekim'e "Ortadaki şişeyi al, en başa koy. Baştakini de ortaya koy. İlk sana içirecekler ya." Diyor. Aynısını yaparlar. (E.70)

Evliyanın bedduasından dolayı Uluköy'ün yerlisi kalmaz. Göç edip giderler. Kalanlar fakir, dışarıdan gelenler zengin olurmuş. (E.110)

Bugün Efteliler zengin olmaz. Efteliler zengin olamamalarının sebebi velinin bedduasıdır. (E.111)

Ergonaş Baba Yenice'ye beddua eder. Bugün Yenice'de yerli halk kalmaz, gider bu yüzden. Yenicenin erkeklerinin başları kel olurmuş. (E.111)

Sırıklı Dede bir gün ağanın karısını çağırır ve “Ben yarın gidiyorum, kocan çizgiyi aştı, zinaya başladı. Bu malınız erir gider.” der. Dede gittikten sonra ağa iflas eder. (E.125)

Sırıklı Dede Sarayözü halkına beddua eder. Bugün Sırıklı Dede'nin bedduasından dolayı Sarayözü'nün köy halkının malı çok olur. Ürününü Gümüşhacıköy'e götürür satar. Parayı Gümüşhacıköy'de yer geri götüremez. (E.126)

Bir tepede yangın çıkar. Deli azmi tepeye bakar ve “Yan tepe yan. Bir gün olacak donacan burda.” der. Bugün o tepenin etrafını baraj çevrelemiştir. Tepe Deli Azmi'nin dediği gibi ortada kalır. Etrafı su içinde kalır. (E.150)

Komşu Dede harmanda gezer, “Senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak.” dermiş. Dedikleri de çıkarmış. (E.171)

Ezine'nin etrafındaki bütün köyler yıkılır, Ezine'ye bir şey olmaz. (E.178)

Seydiyar Dede, “Gara bi goç geti kes bana. Bak senden siyah istiyom. Oğlun olacak.” der. Kadın sabah durumu kocasına anlatır. Kurbanı keserler o ay hamile kalır ve bir oğlu olur. (E.203)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını hazine aramak için kazanlar kısa bir süre sonra birisi Terziköy'de diğeri Bursa'da kaza yaparlar ve bacakları kırılır. (E.217)

Rahmi Abi askere gidecek olanlara “İnşallah Allah korur, inşallah sağ salim gelirsiniz, içinizden bir tane şehidimiz var.” der ve öyle de olur. (E.275)

Cemal Hoca, dediği gibi üç gün yatar. Üç gün sonra ölür. (E.293)

M400 – M499. “Beddua”

M411. “Bedduanın yerine gelmesi”

Kız delikanlıya taş kesilesin diye beddua eder. (E.6)

Seyyid vakkasın bedduasıyla kervan taş kesilir. (E.15)

İnsanların bedduası yerine gelir ve ağa köstebeğe dönüşür. (E.23)

Hz. Hızır'ın bedduası tutar ve adam ayı olur. (E.26)

Beddua tutar tüccar kaplumbağaya dönüşür. (E.27)

Hz. Ali'nin bedduası tutar ve kargalar su içemez. (E.29)

Sığırların su içmelerini engellediği için Hz. Ali kargalara “ağustosun sığağında bu sular sana kan görünsün.” diye beddua eder. Bu beddua neticesinde kargalar pınarın başında oturup “grak, grak, grak” diye öter ancak su içemezler. (E.30)

Allah’ın bedduası yerine gelir ve katır üreyemez. (E.41)

Allah’ın bedduası yerine gelir ve kertenkelenin kuyruğu kopsa da titrer. (E.43)

Allah’ın bedduası yerine gelir ve kadının saçı uzun aklı kısa olur, işi bitmez. (E.44)

Hz. Ali’nin bedduası yüzünden gelin ve kaynana geçinemez. (E.47)

Hz. İbrahim’in bedduasıyla çamın yaprakları hep üzerinde kalır. (E.48)

Hızır’ın bedduası tutar ve Kızılca’nın madımağı yenmez. (E.51)

Alkarısı’nın bedduası kabul olur. O sülalenin kapısındaki odunun bu sebeple bereketi olmaz. (E.57)

Gelin sütü döken geyiğe “Yedi kurşuna, kurşunlara nasip ol.” diye beddua eder. İbrahim Çolak orada avlanırken geyiği görünce ateş eder ve geyiği vurup öldürür. (E.78)

Gelin İbrahim Çolak’a “Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasınca...” diye beddua eder. O günden beri o sülalenin tırnakları olmaz. (E.78)

Gelin sütü döken geyiğe “Allah der yağlı kurşunlara nasip olasin.” diye beddua eder. Bı sırada tarlasında avlanan adam geyiği görür ve atıp vurur. (E.79)

Sütü sağan gelin “Hazır mıydın, Hızır mıydın? Eli kuruyasınca...” der ve o günden sonra adamın sülalesinin elinde tırnak olmaz. Soyadları da çolak olur. (E.79)

Köyden ayrılan senede bir kez ziyaret etmelidir. Bir iki sülale ziyaretine gelmez. Bu sebeple soyları kaybolup gitmiştir. (E.98)

Evliyanın bedduasından dolayı Uluköy’ün yerlisi kalmıyor. Göç edip gidiyorlar. Kalanlar da fakir olurmuş dışarıdan gelenler zengin olurmuş. (E.110)

Erenler evliyası gözün kör olsun diye beddua eder. Çakır Ali köye gider ve gözleri kör olur. (E.115)

Bugün efteliler zengin olmaz. Efteliler zengin olamamalarının sebebi velinin bedduasıdır. (E.111)

Bugün Yenice’de yerli halk kalmaz, gider bu yüzden. Yenicenin erkeklerinin başları kel olurmuş. (E.111)

Bugün Sırıklı Dede'nin bedduasından dolayı Sarayözü'nün köy halkının malı çok olur. Ürünü Gümüşhacıköy'e götürür satar. Parayı Gümüşhacıköy'de yer geri götüremez. (E.126)

Kadının beddua ettiği ordu giderken Kızılırmak deniz olur bin beş yüz askerden yüz iki yüz kişi kurtulur. Kurtulan kişilerin de elleri ve dilleri kırka bölünür. Bu yüzden kurtulmak için yöneldikleri dağa Kırkdilim dağı denir. (E.151)

Kadın öldüğünde götürüp gömerler. Gece sabaha karşı Üçler mahallesinin bütün kapıları çalınmış. Ölen kadının arkadaşı kapının göz deliğinden bakar ki hoca kadın dirilmiş. (E.323)

M411.1. "Anne baba bedduası"

Dede Ekiz Baba Türbesi'ne Koyuncu'lu bir topalla gece giderek beddua eder. "Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim namusum temizlenecek." der. (E.80)

M411.2. "Dilencinin kargışı"

Dilenci kılığındaki Hızır adama beddua eder. (E.26)

Dilenci kılığındaki Hızır kendisine yemek vermek istemeyen kadına beddua eder. (E.51)

M411.4. "Tanrının lanetine uğrayan insan"

M411.4.1. "Tanrının kargışı/laneti"

Allah, tavus kuşuna beddua eder. (E.40)

Allah katıra "Senin de zürriyetin olmasın." diye beddua eder. (E.41)

Allah katıra "Senin de zürriyetin olmasın." diye beddua eder. (E.42)

Allah kertenkeleye sen öldüğünde kuyruğun ölmesin diye beddua eder. (E.43)

Allah, Hz. İbrahim'in atıldığı ateşe odun taşıyan kadına, senin de saçın uzun aklın kısa olsun, işin bitmesin, diye beddua eder. (E.44)

M411.7. "Perilerin kargışı"

Alkarısı giderken beddua eder. "Sizin odununuzun kapınızda hiç bereketi olmasın." der. (E.57)

M411.8. “Velinin/kutsal şahısların (peygamberlerin) kargışı”

Seyyid Vakkas kendisini rahatsız eden kervanlara beddua eder. (E.15)

Hz. Hızır cimri adama beddua eder. (E.26)

Hz. Ali kargalara beddua eder. (E.29)

Sığırların su içmelerini engellediği için Hz. Ali kargalara “Ağustosun sıcağında bu sular sana kan görünsün.” diye beddua eder. (E.30)

Hz. Ali annesine ve karısı Hz. Fatma’ya beddua eder. (E.47)

Hz. İbrahim, ateşine odun veren çam ağacına beddua eder. (E.48)

Hızır kendisine yemek vermek istemeyen kadına beddua eder. (E.51)

Gelin sütü döken geyiğe “Yedi kurşuna, kurşunlara nasip ol.” diye beddua eder. (E.78)

Gelin İbrahim Çolak’a “Hazır mıydın Hızır mıydın. Eli kuruyasınca...” diye beddua eder. (E.78)

Gelin sütü döken geyiğe “Allah der yağlı kurşunlara nasip olasın.” diye beddua eder. (E.79)

Sütü sağan gelin “Hazır mıydın, Hızır mıydın? Eli kuruyasınca...” diye beddua eder. (E.79)

Şeyh Sadi gidenim viran olsun gelenim mamur olsun diye beddua eder. (E.98)

Ergonaş Baba da onlara “Taş kesilin, yerliğiniz olmasın, yerli durmasın buranın.” diye beddua etmiş. (E.110)

Geyik ürkünce kadının elindeki süt kovası devrilir ve süt dökülür. Erenler evliyası gözün kör olsun diye beddua eder. (E.115)

Ergonaş Baba Eftelilere “Zengininiz yedi sene rahat görsün” diye beddua eder. (E.111)

Yenice’ye gittiğinde köyde kimseyi bulamayan ve köylülerin yeşil yaprak toplamaya gittiğini öğrenen Ergonaş Baba onlara beddua eder. “Dalınızda yaprak olmasın, başınızda saç kalmasın, hasret kalın.” der. (E.111)

Sırıklı Dede Sarayözü halkına beddua eder. “Hey milletim şu ormana doyum olmaz. Şu toprağa doyum olmaz. Şu otunuza doyum olmaz. Aileniz, kendiniz, insanların babayiğit olun. Siz hiç ne bu toprağa ne bu ormana sahip çıkmıyorsunuz. Yatıra da sahip çıkmıyorsunuz. Malınız çok olsun, paranız çok olsun. Şehire gidin, gelirken cebiniz boş olsun.” der. (E.126)

M430. “Şahısların bedduası”

Kız, delikanlıya “Taş kesilesin.” diye beddua eder. (E.6)

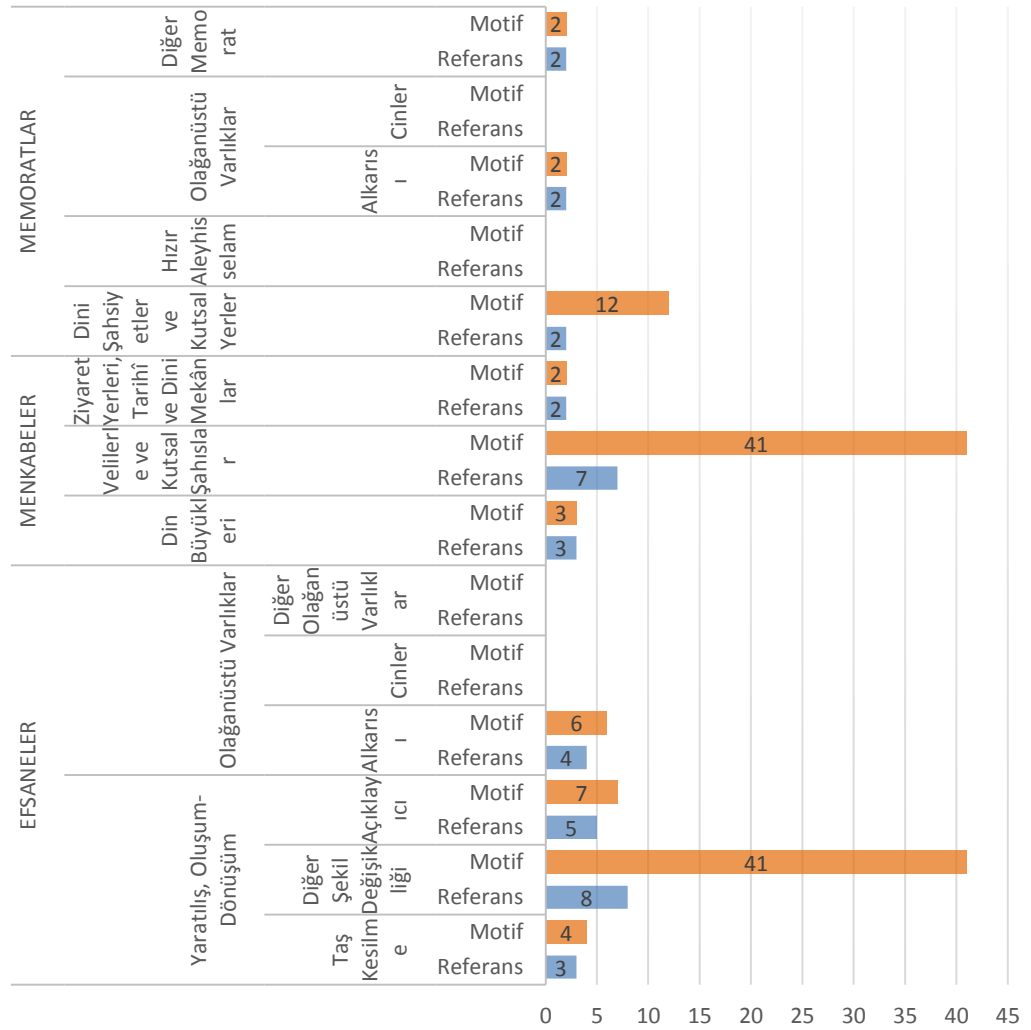
İnsanlar cimri ağaya beddua eder. (E.23)

Eksik tartan tüccara beddua ederler. (E.27)

Başboğa’dan bir Alevi Dede’sinin kızı sevdiği adamla kaçır. İnanca göre dedenin kızının kaçmaması gerekir. İnsanların “cahildir” demesine karşın dede “Benim kızım on beş gün içinde ölecek.” diye beddua eder. Kız, on üçüncü gün ölür. (E.80)

Çocuğunu kaybeden kadın sabah ölü çocuğuyla beraber Bardaklı Baba’ya gider. “Beni nasıl yaptılarsa onları benden daha beter et”, diye beddua eder. (E.151)

Adam kadına “Dilerim Allah’tan ki hortlarsın.” diye beddua eder. (E.323)

Şekil 11. M. Geleceğin Tayini Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“*Geleceğin Tayini*” başlığına dair motif verilerinin “yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri” içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir diğer ağırlık merkezini de “dinî efsaneler” oluşturmaktadır. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Efsaneler 20 motif başlığı ve 58 motif, menkabeler 18 motif başlığı ve 62 motif, memoratlar 6 motif başlığı ve 16 motif içerir. Geleceğin tayini Amasya efsaneleri içerisinde 38 motif başlığı ile tüm motifler karşısında %,92 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 120 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %4,58’dir.

M199. “Söz ve yeminler”, M210. “Şeytan ile anlaşma”, M300. “Geleceğin tayini/kehanetler”, M301. “Peygamberler”, M400 – M499. Beddua, M411.4. “Tanrının lanetine uğrayan insan”, M411.8. “Velinin/Kutsal Şahısların (Peygamberlerin) kargışı” gibi motif başlıkları bu sınıflamanın inanç ile doğrudan ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu bağın Amasya efsaneleri için İslâm dini inanışıyla açıklanması gerekir. Sözler ve yeminler, kehanetler, beddua kavramları İslâm öncesi inanç dairesinde de çok önemli bir yer işgal etmektedir. Yemin ve beddua Türk kültüründe içiçedir. Yemin bir lanetleme ile edilir. “*Kırgız, Yabaku, Kıpçak ve daha başka boyların halkı and içtiklerinde yahut sözleştiklerinde, demiri ululamak için, kılıcı çıkararak öne korlar, bu kök kirsünkızıl çıksun, derler. Sözünde durmazsan kılıç kanına bulansın; demir senden öcünü alsın demektir*” (Kaşgarlı Mahmud I 1998: 362). Bu yönüyle geleceğin tayini motifinin İslâmiyet öncesi kültüre dair unsurlar içerdiği de görülmektedir.

Bu bölümde tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 36 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır.

1.3.12. N. Şans ve Talih

N127. “Kutsal (uğurlu) gün (günler)”

N127.4. “Kutsal gün olarak Cuma”

Anlatıcının babaannesi pekmez yayar ve Cuma akşamı olduğu için pekmezin üzerini örtüp gider. (E.299)

N400. “Şanslı tesadüfler”

İnemeleri kayınpederi duyar, gelince Alkarısı oradan gider. (E.306)

Köyün çıkışında çeşmenin oraya geldiğinde kadın Saraçoğlu'nun babası Abbas dedeye rast gelir. Abbas dede o sırada sabah namazını kılmaktadır. Cinler Saraçoğlu'nun babasını görünce yollarını değiştirirler. (E.308)

N500 – N599. “Hazine”

Gani Baba'nın türbesini eşmek için hazine arayan üç beş kişi gelir. Türbeye yirmi otuz metre kala dururlar, ileriye gidemezler. Türbeye gittiklerinde de adamların kazmayı vuracak takatleri kalmaz. (E.159)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını köyden birkaç kişi hazine var diye eşerler. (E.217)

Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. (E.242)

Evliyanın türbesinde yuvarlak bir taş bulunur. Gencin birisi içinde hazine vardır zannıyla taşı parçalamaya kalkışır. Evliya genci öteki dağın dibine fırlatır. (E.243)

Şeyh Sadi'nin mezarında hazine ararlar. Hazine arayan gençler hasta olurlar. Yıllarca hasta yatarlar. (E.270)

N810. “Doğüstü yardımcı”

Bir hamur yoğuruyormuş, yeter artık demeyince elinin değdiği bereketli oluyormuş, bitmiyormuş. Yeter artık diyerek hamuru bölüp öteki hamurun üzerine atınca o dakika bitiyormuş. (E.55)

Onun yaptığı ekmek bitmezmiş. Ancak o ekmekten bir hayvana ya da çöpe attıklarında hamur bitermiş. Hayvana verilmezse teknedden sürekli taşarmış. (E.56)

Alkarısına bilmem kaç sene odun çektirirler. (E.57)

Babaannesinin anlattığına göre eskiden cin (Alkarısı) yakalayıp çalıştırlarmış. (E.58)

Alkarısı'ını yakalayıp evde çalıştırlar. Eli çok bereketlidir. (E.60)

Alkarısı hizmet etmiş. İki ya da üç gün hizmet etmiş. (E.61)

Anneanesi Alkarısı'ını yedi sene çalıştırır. Tarlaya tapana gidermiş. Ne iş varsa yaptırırlar. (E.300)

Alkarısı'nın yakasına iğneyi takıp çalıştırlar, odun çektirirler. (E.301)

Alkarısı insan olunca hizmet edermiş. (E.302)

N810.1. "Görünmez veliler"

Kadın, pekmez ziyan olmasın diye akış yönüne doğru başka bir kap koyunca o tarafa değil bu tarafa koy ki onlar da dolsun diye bir ses duyar. (E.299)

N814. "Yardımcı melek"

Peygamber Ali'nin kırk günlük mesafede olduğunu söyleyince Cebrail as. Bir dua okur, duanın bitmesiyle Hz. Ali yetişir. (E.74)

N817. "Tanrının Yardımcısı"

Cebrail as. "Cenab-ı Allahü Teâla'nın yanına gider. (Allah) Lokman'a ellemeyin der. (E.70)

N820. "İnsanın yardımcıları"

Ahali padişaha diyorlar ki senin oğlun şahmeranın kanını içerse birebir iyi olur içmezse ölür diyorlar. (E.70)

N825. "Yaşlı kişilerin yardımı"

Hız. Fatma'yı kayınvalidesi sırtında gerdek odasını dinlemeye götürür. (E.47)

N844. "Yardımcı olarak derviş"

Sabah geldiğinde bir çömleğin beş altı çömlek olduğunu, içlerinde de sopalarıyla ayağa kaldırılmış, hazır halde olduğunu görür ve bunları Hızır'ın yaptığını anlar. (E.299)

Kuşuf Köyü de Kuş Baba evliyasının kerametiyle bereketliymiş ve az parayla geçinilirmiş. (E.110)

Ergonaş Baba'ya sadece bir kişi inanır. İnanan kişinin harmanında Ergonaş Baba rüzgâr estirerek kerametini gösterir. Ürünler saplarından ayrılır. (E.113)

Dede eşeğiyle gelir. Ağa benim için çalışır mısın der. Dede de ben sadece kömüşlerini güderim, karnımı doyursan yeter, der. (E.125)

Amasya boğazından Gümüş'e doğru ovaya çekirge sürüsü gelir. Halk yardım almak için Mehmet Hoca'ya gidelim der. (E.127)

Oradaki bir adam "Filanca camideki Yusuf Hoca'ya gideceksin, benim durumum bu diyeceksin. O seni götürür. Yalnız biraz inattır hoca. Cübbesine sarıldın mı salma, kapsa da salma." der. (E.129)

Kuş Baba Cihan Harbi'nde ve Kore Harbi'nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. (E.134)

Çocukları Çamlıca Dede Türbesine bırakır ceme giderler. Sabaha kadar da dönmezler. Sabah geldiklerinde çocukları nasıl yatırdırsa o şekilde bulurlar. Bunun köyde şahitleri de vardır. (E.137)

Bu tarafta hayvanlar kaldığı zaman hiçbir şey olmaz. Kandil Dede onları korur. (E.142)

Göynücek'in suları boldur. Harp olduğu zamanlarda o sular kaybolurlar. Suların hepsini (evliya) savaş zamanı cepheye götürür. (E.146)

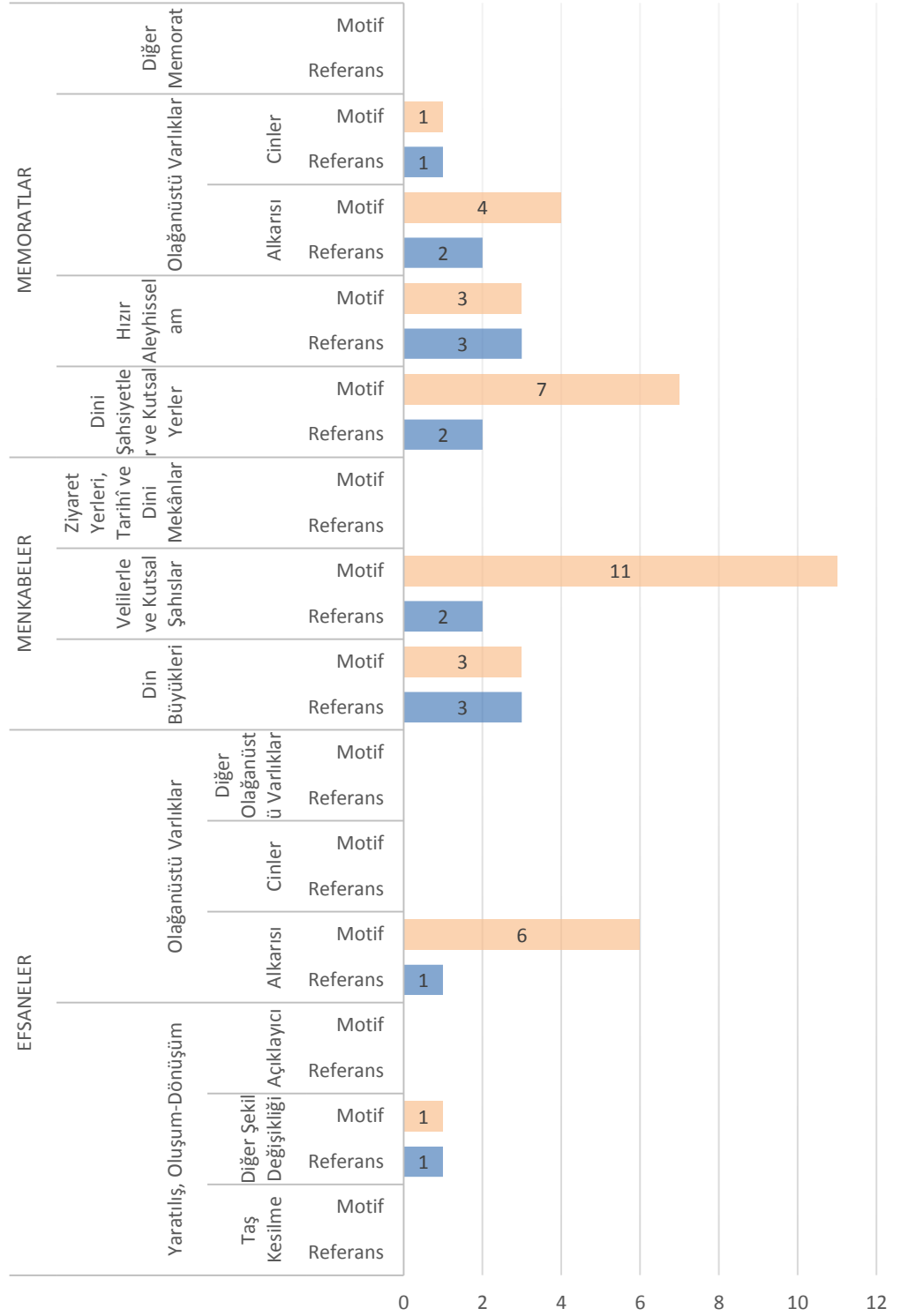
Evliya duta sahip çıkar, çevreye sahip çıkar, herkese sahip çıkar. Sana da sahip çıkıyor bu, şu durumda. (E.147)

Kadın kim o deyince Harmancık evliyası "Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma. Ben burda olduğum sürece sana kimse gelemmez." der. (E.193)

Göz Dede, "Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Eraslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Eraslan'ı, hem de suyunu koruyorum." der. (E.197)

Adam elindeki saçma dolu tüfekle tavşana ateş eder ama tavşan türbeye sığındığı için bir tüyü bile kopmaz. (E.213)

Şekil 12. N. Şans ve Talih Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“Şans ve Talih” başlığına dair motif verilerinin “Dini efsaneler” içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir diğer ağırlık merkezini de “alkarısı” ve “memoratlar” oluşturmaktadır. Şans ve talih, Amasya efsaneleri içerisinde 15 motif başlığı ile tüm motifler karşısında %1,55 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 36 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %1,37’dir.

N127. “Kutsal (uğurlu) gün (günler)”, N400. “Şanslı tesadüfler”, N810. “Doğüstü yardımcı” gibi başlıklar mitik dönemden izler taşır. N810.1. “Görünmez veliler”, N814. “Yardımcı melek”, N817. “Tanrının Yardımcısı”, N820. “İnsanın yardımcıları” başlıklarında da İslâm etkisi açıkça görülmektedir. Şans ve talih başlığında insanın yardımcısı konumunda bulunan kuvvetlere vurgu yapılır. Tanrı, yardımcıları/melekleri vasıtasıyla insanların dünyasına müdahil olmaktadır. Ayrıca insanlar arasında bulunan ve tanrı tarafından seçkin bir zümreye dâhil edilmiş bulunan veliler insanların diğer yardımcılarıdır. Bu unsurların yaşamı düzenleme noktasında etken oldukları dikkati çeker.

Bölümde yer alan 14 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer alması evrensel bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

1.3.13. P. Cemiyet

P10. “Krallar/Hükümdarlar/Padişahlar”

Hükümdarın çok güzel bir kızı vardır. (E.8)

Padişahın oğlu amansız bir hastalığa yakalanıyor. (E.70)

Padişah durumu öğrenince hamama gelir ve “Sen üstün kişilerin hanımlarına tellaklık yapıyormuşsun.” der. (E.101)

P12. “Kralların/Hükümdarların/Padişahların karakteri”

Padişah, karısı için kuş tüyünden saray (yatak) yaptırmak ister. (E.33)

Sultan Süleyman karısının bencil isteğini yerine getirmek ister. (E.34)

P30. “Prensler/Şehzadeler”

Padişahın oğlu amansız bir hastalığa yakalanıyor. (E.70)

P40. “Kral/Hükümdar/Padişah kızları”

Hükümdarın çok güzel bir kızı vardır. (E.8)

Rum kralının kızı çeşmeye indiğinde Kul Hüseyin baban neyden korkar diye sorar. Kız da babam ateşten korkar der. (E.165)

Kralın bir kızı vardır. Bu kız Battal Gazi’nin komutanına âşık olur. (E.166)

P120. “Din adamları”

Bir süre sonra Garip Hafız doğar. Adı, Hafız olarak kalır. (E.124)

Kadın din görevlisidir (hoca). (E.323)

(T)P121. “Hoca (İmam)”

Oğlu cinler tarafından çarpılmış adam Molla Osman’dan yardım ister. (E.65)

Kadın korktuğu için hocaya (imam) giderek durumu anlatır. (E.298)

Sabah erkenden hocaya giderler. (E.177)

Çilehane Camiinde ceylan derisi bir Kur’an-ı Kerim vardır. Burada görev yapan imam Kur’an’ı alıp eve götürmek ister. (E.186)

İmam sabah namazına kalkamaz uyuyakalır. (E.187)

Caminin hocası kavakları keselim de camide yakalım der. Adam baltayı vurunca kavaktan bir ses gelir. Hoca baltayı bırakır. (E.260)

Adam camide imam olarak görevlidir. Sabah namazı için abdest almaya İlisu'ya suyun gözüne iner. (E.277)

Dayısının oğluna cinler musallat olur. Zile'de bir hocaya götürürler. (E.309)

Durumu anlayan adam oğlunu imama götürür. İmam anlatılanlardan onun tam bir şeytan (cin) olduğu sonucuna varır. (E.312)

Hoca kitap açar ve cinlerin çarptığını anlar. Abdestli olmasaydı ağzı eğilirdi der. Hoca perinin dişi olduğunu da bilir. (E.314)

P150. “Zengin insanlar”

Zengin bir ağanın oğluna layık kız aranır. (E.5)

Cimri bir ağaya insanlar beddua eder. (E.23)

Pek çok koyunu olan bir adam çiftliğinde koyunların yünlerini kırpar. (E.26)

Kul Fakir eskiden çok zengindir. Güz mevsimlerinde insanlara keçi dağıtır. (E.124)

Çok zengin olan ağa durumu merak edip kim var orda diye bakmaya gönderir. (E.125)

Hacı Mehmet Efendi zengin olduğu için ikici kez hacca gider. (E.130)

P190. “Çeşitli sosyal sınıflar”

Garip Hafız'ın babası (Osman) çok fakirdir. (E.124)

P200. “Aile”

Alkarısı “ Buradan eğer su kan renginde akarsa beni ailem, dostlarım kabul etmedi, beni öldürdüler.” der. (E.58)

Anlatıcı küçük kardeşi, annesi ve anneannesiyle birlikte yaşamaktadır. (E.298)

P210. “Karı-koca”

Padişah karısı için kuş tüyünden yastık yapmak ister. (E.33)

Hz. Süleyman'dan karısı kuş kemiğinden saray yaptırmasını ister. (E.34)

Hz. Süleyman karısı için kuş kemiğinden saray yaptırmak ister. (E.35)

Âdem ile Havva yılan tarafından kandırılır. (E.39)

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. (E.46)

P230. “Ebeveynler ve çocukları”

Kadının yeni doğan çocuğu ölür. (E.20)

Sabaha kadar Alkarısı'nın çocuklarının sesi susmaz. (E.60)

Davul-zurna sesine uyanan çocuk annesinin, babasının, kardeşlerinin, emmisinin ve dayısının yanında olmadığını, tarlada tek başına kaldığını fark eder. (E.64)

P231. “Ana ve oğul”

Hz. Ali annesine ve karısı Hz. Fatma'ya beddua eder. (E.47)

P232. “Ana ve Kızı”

Anne ve kızı derede çıplak bir vaziyette banyo yaparlarken eşkıyaların saldırısına uğrarlar. (E.11)

Kayınpederi çeşme mevkiinde sabaha karşı bir yere giderken çeşmenin başında evliya ve kızını fark eder. Durup bir süre seyreder. Kız aşağıdan annesi yukarıdan gelir. Hem kızın hem de annesinin elinde birer fener (gaz lambası) vardır. Kadın kızın elinden tutar ve tarlaya doğru giderler. (E.180)

Karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür. (E.181)

Kadın ile kızı komşularının duvarı ile kendi arazilerinin arasında kucak kucağa sarılmış yatmaktadırlar. “Bizim üzerimizi açtın, ıslandık, o ağaçları bizim üzerimize yığın.” derler. (E.189)

Kadın kim o deyince Harmancık evliyası “Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma. Ben burda olduğum sürece sana kimse gelemmez.” der. Aynısını kızın annesine de söyler. (E.193)

P233. “Baba ve oğullar”

Hz. Yakup Hz. Yusuf'un babasıdır. (E.22)

Adamın oğlu cinler tarafından çarpılır. (E.65)

Mübarek (Kuş Baba), bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. (E.237)

Sarı Mehmet'in babası ve dedesi gece tarlaya giderler. (E.310)

Beti benzi atan adamı babası görür ve ne olduğunu sorar. Durumu anlayan adam oğlunu imama götürür. (E.312)

O sırada yanında iki oğlu ve iki gelini bulunmaktadır. (E.314)

P234. “Baba ve kızları”

Hükümdarın çok güzel bir kızı vardır. (E.8)

P250. “Erkek ve kız kardeşler”

Bir kız ve bir erkek kardeş savaş zamanı ayrı düşmüş. (E.21)

Çin ile Ken adındaki iki kardeş vardır. (E.45)

P251. “Erkek kardeşler”

P251.5 “İki erkek kardeş”

Çatalçam evliyası geyikleri saçar. Kardeşini ziyaret etmek ister. (E.102)

Bunlar iki kardeş olup (Şeyh Mustafa ve Seyit Kâhya Hazretleri) Akdağ'ın o tarafta Çift Kapı Yaylası'nda senede bir kere toplanıp zikir çekerler, sohbet ederler ve cihatları tartışmışlar. (E.107)

P251.6. “Birkaç erkek kardeş”

P251.6.1. “Üç erkek kardeş”

Amasya'da yatan İğneci Baba (Mesçi Baba), Karaçayır'da yatan Hüseyin Dede (Çılgırgan Dede) ve Kayabaşı'nda yatan Serçoban Dede üçü kardeşler. (E.92)

İğneci Baba, Kocacık Baba ve Serçoban üç kardeşler. (E.93)

İğneci Baba, Çal Baba ve Serçoban üçü kardeşler. (E.94)

Piri Baba, Koyun Baba ve Gani Baba üç kardeşler ve Erarşlan yakınlarında yaşarlar. (E.99)

Piri Babayla Koyun Baba. Yaz Baba da var. Üçü kardeşmişler. (E.101)

Seyit Yâhya hazretleri bu suyu Kağala'ya götürmek isteyince iki kardeş arasında anlaşmazlık çıkar. İki kardeş ağabeyleri Seyyid Ahmedî Kebir'in yanına gider durumu anlatırlar. (E.107)

P251.6.2. “Dört erkek kardeş”

Piri Baba, Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba dördü kardeşirler. (E.100)

P251.6.3. “Altı ya da yedi erkek kardeş”

Bunlar yedi kardeşir. Şeyh Mehmed Abdal, Gül abdal (Ladik), Gara Abdal (Ladik), Nurettin Alparıslan, Hacı Ali, yedi gardaş bunlar. Horasan’dan gelirler. (E.122)

(T) P251.6.8. “Beş erkek kardeş”

Köyde iman eden sadece beş kardeş vardır. (E.17)

P252. “Kız kardeşler”

Kız kardeşini bostan bekleyip eve gelirken oğlak biçiminde, keçi biçiminde şeytanlar, cinler çevirir. (E.311)

P252.1. “İki kız kardeş”

İki kız kardeş dua ederek taş kesilir. (E.10)

P260. “Kanuni akrabalar”

Köylüler Alkarısı’nın akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar. (E.56)

Davul-zurna sesine uyanan çocuk annesinin, babasının, kardeşlerinin, emmesinin ve dayısının yanında olmadığını, tarlada tek başına kaldığını fark eder. (E.64)

Eşinin halası sabah bağlara gitmek için komşularıyla akşamdan sözleşir. (E.308)

P261. “Kayınpeder”

Saçı çok uzun olan kızın örtüsüz saçlarını kayınpederi görür. (E.25)

P262. “Kayınvalide”

Hız. Fatma’yı kayınvalidesi sırtında gerdek odasını dinlemeye götürür. (E.47)

Kaynanası camdan bakar ve görümcesine cinleri gösterir. (E.317)

P262.1. “Gelin ile kaynana arasındaki kötü ilişki”

Fadime anamız kayınvalidesinin sırtında gerdek odasını dinlediği için Hz. Ali ona beddua eder ve gelin ile kaynana o tarihten sonra anlaşamaz. (E.47)

P310. “Dostluk arkadaşlık”

Tarlaların sürülme zamanı Sarı ve arkadaşı çift sürerler. (E.62)

P320. “Misafir ve ev sahipleri/konukseverlik”

Kapıya gelen karnı aç bir ihtiyar yemeğiniz var mı diye sorar. Gençler de küçük bir küp pekmezleri olduğunu ve beraber yiyebileceklerini söyler. (E.297)

Kapıya yaşlı bir adam gelir ve su ister, kadın adama ayran ikram eder. (E.298)

Kurt Baba kurtlara buyrun der. Oturun deyince kurtlar oturur. Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. Siz de hoş geldiniz, siz de şuraya oturun der, Kurt Baba. Size de karnınız açsa işte ekmek der ve kızartır verir. (E.84)

Eymir ile Keçi köylerinin arasında sadece bir ev vardır. Avcılardan kaçan kurtlar bu evin önüne gelirler ve uzun boylu birisiyle karşılaşır. Bu adam onları kulübeye alır, avcılar hiçbir şekilde içeriye giremezler. (E.85)

Komutan yanındaki subayı yollayarak bize bir yemek verebilir mi, diye sordurur. Çoban subaya sen git, sofranızı serin bekleyin, ben geliyorum der. Hemen bir davar (küçükbaş hayvan) keser. Bir küçük kazan et pişirir yanına da bir küçük kazan pilav pişirir. (E.88)

Kayabaşının oralarda bir tabur asker gelir. Çoban, “Komutanım, asker aç, askeri doyurayım.” der. Komutandan izin alan Serçoban, erzakını askerin önüne açar. (E.89)

Serçoban sütü mendile koyar Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürür. (E.92)

Serçoban ve Kocacık Baba sütü mendile koyup çatmaya asarlar ve Amasya’daki abisi İğneci Baba’ya götürler. Sütü duvara bez mendil içinde asarlar. (E.93)

İki kardeş bizim abimiz İğneci Baba meşçilik yapıyor. Biz gidelim onu görelim, ziyaret edelim derler. (E.94)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser, ve pişirir. (E.95)

Koyun Baba abisine mendille süt getirir, süt damlamaz. (E.99)

Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba katık torbası gibi bir şeye süt koyar, onu götürürler, Piri Baba’nın dükkânına asarlar. Kendi aralarında sohbet ederler. (E.100)

Çatalçam evliyası geyikleri sağlar. Kardeşini ziyaret etmek ister. Sağdığı sütü zembille (Hasırdan örülmüş kulplu torba) götürüp kardeşinin dükkânına asar. (E.102)

Askerler savaşa giderken Ergonaş Baba'ya denk gelirler. Karınları açtır ve Baba'dan yemek isterler. Ergonaş Baba küçük bir kazanla bulgur pilavı yapıp getirir. (E.114)

Askerler savaşa giderken Şeyhliden geçerler. Karınları aç olduğu için Şeyh Mehmed Abdal'dan kendileri ve atları için yemek isterler. Şeyh Mehmed Abdal küçük bir çuvala saman koyar, küçük bir kazanla da yemek getirir. Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

Komutan değirmenciye askerime yemek kavuştur der. Çörek yap, külleme yap der. Topçam Dede küllmeleri yapı getirir. Komutan bu yetmez der. Topçam Dede bunu yiyin yetmezse ben yine yaparım der. (E.131)

Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. (E.144)

Kul Hüseyin misafirlerine dem ikram eder. Bir süre sonra dem tükenir. (E.261)

Kul Hüseyin misafirleriyle otururken dem tükenir. Hanımı mahcup olunca sen endişelenme der. (E.262)

Adam dışarıdan Erarşlan'a misafir gelir. Namaza camiye gider. Namazdan sonra gidecek yeri olmadığı için dışarıda kalır. Erarşlan Baba buyur ben seni misafir edeyim der. Alır adamı türbeye götürür konuklar. (E.274)

P340. "Hoca ve talebe"

Şeyh Sadi medresede ders verir. (E.97)

Kamalı Mehmet Efendi ve Pir İlyas Çilehane'de medrese hocalığı yaparlar. (E.105)

Horasan'dan Anadolu'ya İslamiyet'i yaymak için gelen dervişlerden olan Şeyh Mustafa Gani Baba'nın müritlerindedir. (E.107)

Fevzi Baba mürşid-i kâmil bir kişidir ve talebeleri vardır. Hasan Gicesefası onun halkasında yetişmiştir. (E.136)

Dersitamam Hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. (E.160)

P360. “Efendi/bey/ağa ve hizmetkârları”

Çok zengin olan ağa durumu merak edip kim var orda diye bakmaya gönderir. Giderler bembeyaz sakallı güzel bir dedeyle karşılaşılır. Ağanın davetini iletince ben sonra gelirim der adamları gönderir. (E.125)

P400. “Esnaf ve meslekler”

Tellal çığırtarak sefer hazırlığını duyurur. (E.74)

P411. “Rençper”

Tarlaların sürülme zamanı Sarı ve arkadaşı çift sürerler. (E.62)

Memiş Mintiş kağnısıyla sapa giderken kağnısına iki oğlak biner. (E.63)

Abbas dede kadını köye kadar götürür kendisi yine bağlara döner. Erkenden bağlara inermiş. Eskinin adamları azimlidir. (E.308)

Eski zamanda ekin döverler ve rüzgârda savururlar. Bu sebeple akşama kalırlar. (E.64)

Adam, Beldağı yolu üzerine odun almaya gider. (E.313)

Çiftçi tarlada sabah namazını kıldıktan sonra omzuna bir kuş konar. (E.314)

Ergonaş Baba Yassıçal’a geldiğinde köy halkı harman kaldırmaktadır. (E.113)

P412. “Çoban”

Çok da yakışıklı olmayan bir çoban dağdan inerek kıza talip olur. (E.8)

Çoban kız Akdağ’ın tepesinde keçileriyle kara yakalanır. (E.18)

Hz. Ali sığırlarını güder. (E.29)

Hz. Ali sığırlarını güderken kargalar pınarın başına üşüşür. (E.30)

Diyorlar ki falan köyde bir çoban var. Lokman Hekim’miş meğer o çoban da. (E.70)

Sevdiği kız, çoban zannettiği Battal Gazi’ye gelerek Battal Gazi’yi görüp görmediğini sorar. (E.73)

Asker savaşa giderken Kapıkaya civarında bir çobana rastlar. (E.88)

Çoban, “Komutanım, asker aç, askeri doyurayım.” der. (E.89)

Sürünün içerisinden davarın (koyun) biri kaçır. Serçoban koyunun peşinde tepeyi yedi kez dolandır. (E.90)

Serçoban hayvanlarını güderken sürünün içerisinde bir koyunu kaçar. (E.91)

Serçoban sütü mendile koyar Amasya'daki abisi İğneci Baba'ya götürür. (E.92)

İğneci Baba ayakkabıcı, Serçoban ve Kocacık baba da çobandır. (E.93)

Çal Baba ve Serçoban birer mendile sütünü saçar. (E.94)

Koyun Baba çobandır. (E.99)

Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba çobandır Piri Baba ise ayakkabıcı.
(E.100)

Çatalçam evliyası geyikleri saçar ve kardeşini ziyarete gider. (E.102)

Azıtepe köyünde çoban çuhasını, sırtına giydiği abasını su kaynağına tıkar, su kaynardan (Balıklıgöl) çıkar. (E.169)

Çoban hayvanlarını güderken bir ineği gelmez. Karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür. (E.181)

Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. (E.190)

Çoban keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından biraz dal keser.
(E.220)

Çoban geceleyin hayvanlarını Cendere evliyasının bahçesine koyar. (E.224)

Babaannesinin çoban kardeşi Ömer Efendi'nin evine hırsızlığa girer. (E.228)

Köyün çobanı türbedeki ağacın dallarını keser, yılan vurur. Çoban ölür, iki gün sonra bulurlar. (E.233)

Tombul dayı hayvanlarını güderken türbenin etrafından odun getirir. (E.282)

P414. "Avcı"

İbrahim Çolak orada avlanırken geyiği görünce ateş eder ve geyiği vurup öldürür. (E.78)

Adam kendi arazisi içerisinde avlanmaya çıkar. Tarlada geyiği görür ve atıp vurur. (E.79)

Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. (E.84)

Erenler evliyası (kadın) geyik saçar Çakır Ali adlı adam ava çıkar. (E.115)

Evliya denilen yerde bir kulübe bulunur. Tipi bastırıldığında avcılar bu kulübeye sığınır. (E.144)

Beş altı arkadaş tavşan avına çıkar. Bir tavşanı kovalayarak Hacı Dede türbesine kadar gelirler. (E.213)

P424. “Hekim.”

Lokman Hekim bilgili bir adamdır. (E.70)

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulur. (E.71)

P431. “Tüccar”

Kaplumbağa mallarını eksik tartan bir tüccardır. (E.27)

P443. “Değirmenci”

Ordu, Dağsaray’a geldiğinde bir değirmene rastlar. Komutan değirmenciye “Askerime yemek kavuştur.” der. Değirmenci az bir yemekle orduyu doyurur. (E.131)

P453. “Ayakkabıcı/Kunduracı/Mesçi”

İğneci Baba (Mesçi Baba) dadının ayakkabı ölçüsünü alırken kadının topuğu görünür. (E.92)

İğneci Baba ayakkabıcı, Serçoban ve Kocacık baba da çobandır. (E.93)

İğneci Baba, Çal Baba ve Serçoban üçü kardeştir. İki kardeş bizim abimiz İğneci Baba mesçilik yapıyor. Biz gidelim onu görelim, ziyaret edelim derler. (E.94)

Piri Baba ayakkabıcılık yapar. (E.99)

Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba çoban, Piri Baba ayakkabıcıdır. (E.100)

Kardeşi bir kadının ayakkabısını tamir ederken Çatalçam evliyasının gözü kadının ayağının topuğuna ilişir ve duvardaki zembilden süt damlamaya başlar. (E.102)

P460. “Diğer esnaflar ve meslekler”**(T) P460.1. “Davulcu ve Zurnacı”**

Davulcu ve zurnacı da taş kesilir. (E.5)

Davulcu ve Zurnacı kervanla birlikte taş kesilir. (E.12)

(T) P460.2. “Tellak”

Piri Baba çarşı içindeki hamamda hem erkeklere hem de kadınlara tellaklık yapar. (E.101)

P461. “Asker”

Savaş zamanı düşman askerleri kızları kovalar. (E.9)

Rum askerleri iki kız kardeşe saldırırlar. (E.10)

480 bin askeri olan Muaviye Peygamberin gönderdiği nameyi yırtar atar. (E.74)

Savaştan sonra adam Amasya'ya gelip kurtboğanı sorunca ve asker arkadaşı olduğunu söyler. (E.77)

Asker savaşa giderken Kapıkaya civarında bir çobana rastlar. (E.88)

Kayabaşının oralarda bir tabur asker gelir. (E.89)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser, ve pişirir. (E.95)

Bu durumdan haberdar olan kırk tabur asker Şeyh Sadi'ye haber gönderir “Seni korumaya geliyoruz.” der. (E.97)

Askerler, savaşa giderken Ergonaş Baba'ya denk gelirler. (E.114)

Ukkaşe Sultan Hz. Peygamber'in seraskeridir. (E.116)

Türk askeri, 1954'te Kore harbinde iken çember içerisine alınır. (E.119)

Askerler, savaşa giderken Şeyhli'den geçerler. (E.123)

Ordu Dağsaray geldiğinde bir değirmene rastlar. Komutan değirmenciye askerime yemek kavuştur der. (E.131)

Sebahattin Deveci Çamlıca Dede'yi rüyasında görür. Arkasında bir tabur asker vardır. (E.140)

Kurtulan askerlerin kimisi hasta olur, kimisi şehit olur. (E.151)

Hz. Ali askerleriyle (karıncalar) gelip eşini götürmüş derler. (E.177)

Genç “Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs'ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy'de bulursun demişti.” der. (E.179)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

P475. “Haramiler”

Haramiler gelin alayını basarlar. (E.1)

Gelinin altınlarını almak için haramiler yol keserler. (E.4)

Üç Oda mağarasından çıkan eşkıyalar Güzelce Kız'a saldırırlar. (E.7)

Haramiler derede çıplak olarak yıkanan anne ve kızına saldırırlar. (E.11)

Şeyh Sadi medresede ders verirken haramiler köye baskın yapmaya gelirler. (E.97)

P500. “Hükümet/Hükümet temsilcisi”

Köpeklerine valinin ismini koyan Zeynel Abidin’i valiye şikayet ederler. (E.81)

P510. “Hukuk mahkemeleri”

Ölen cin çocuğun ailesi davacı olur. Mehmet Efendi mahkeme kurar. (E.105)

P550. “Askerî işler”

Zeynel Abidin Hz. Kendisini almaya gelen jandarmalara “Siz gidin, ben gelirim.” der. Jandarmalar, Amasya’ya döndüğünde Zeynel Abidin’in kendilerinden önce geldiğini görürler. (E.81)

P551. “Ordu”

Savaş zamanı düşman askerleri kızları kovalar. (E.9)

32 bin kişiyle Mekke’ye varan Peygamber, Muaviye’ye kendisini tanımasını, İslâm olmasını ve aradaki düşmanlığın kalkmasını söyleyen bir name yollar. 480 bin askeri olan Muaviye bu nameyi yırtar atar. (E.74)

Asker savaşa giderken Kapıkaya civarında bir çobana rastlar. (E.88)

Askerler savaşa giderken Ergonaş Baba’ya denk gelirler. Karınları açtır ve Baba’dan yemek isterler. Büyük bir ordudur. (E.114)

Ordu Dağsaray geldiğinde bir değirmene rastlar. (E.131)

Ordu Damladere’ye gelir. (E.151)

P552. “Savaşa Hazırlık”

Tellal çığırarak sefer hazırlığını duyurur. Altı gün erzak hazırlanacak, yedinci gün sefere çıkılacak. (E.74)

P553. “Silahlar”

O zaman düdülüne bindi ve Zülfikar’ını sıyırdı. Tez çalıştı, harman gibi aştı. İmam-ı Ali Kur’an’a kılıç çekmez. (E.74)

Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. (E.84)

Gelirken Şeyh Mustafa suyu ben götüreceğim der ve dağdan taştan kılıcını sürüyerek getirir. (E.107)

Rumlar Müslümanları yok etmek için Yeşilirmak'ın önüne baraj kurarak suyunu biriktirirler. Ergonaş Baba kılıcıyla bu barajı yıkar. (E.112)

Türk askeri 1954'te Kore harbinde iken çember içerisine alınır. Komutanları son bir mücadele için süngü takma emri verir. (E.119)

Koca Baba askerin Kore'de düştüğü durumu (mezarında) görmüş ve Kore'ye Sarimeşe köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Şeyh Abdal Mehmed Efendi bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar. Kılıç oradan Şeyhli köyü camiinin yanına düşer. (E.122)

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın sürüdüğü yerden köye su gelir. (E.152)

Çoban hayvanlarını güderken bir ineği gelmez. Tüfeğini alır karanlıkta ineğini ararken düz tarlada elinde Harput lambası ile kızının elinden tutmuş giden kadını görür. (E.181)

Adam elindeki saçma dolu tüfikle tavşana ateş eder ama tavşan türbeye sığındığı için bir tüyü bile kopmaz. (E.213)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. Askerlerin hepsinde tabanca vardır. (E.259)

Kıbrıs ya da Kore harbinde türbedar Şeyh Mustafa'nın kılıcında kan görür. (E.280)

P555. “Savaşta bozguna uğratma/kazanma”

Battal Gazi düşmanlarının hepsini helâk eder. (E.73)

Hz. Ali, Muaviye'nin ordusunu perişan eder. (E.74)

Süngü takan askerler nasıl olduğunu anlamasalar da süngülerle Kore askerlerini teslim alırlar. (E.119)

Keçiler kaleye girince her tarafı ateşe verir. Kral korkup kaçır. (E.165)

Battal Gazi'nin komutanı keçilerin boynuzuna mumları yakar. Gece karanlığında keçileri kaleye salar. Ermeniler, düşman bizi kuşattı der ve kaçır. (E.166)

Hz. Ali'den sonra Battal Gazi de iki üç kere kaleyi yeniden fetheder. Battal Gazi en sonunda hiç kimseyi bırakmaz. Hep “gâvurları” kırır. (E.167)

P600. “Gelenekler/Töreler”

Başboğa'dan bir Alevi Dede'sinin kızı kaçar. İnanca göre dedenin kızı kaçmaz. İnsanların cahildir demelerine karşın dede beddua eder. (E.80)

Her sene 7-9 Mayıs arası oraya kurban kesilir. Kurban kesilmezse suyun kaybolacağı inancı hâkimdir. (E.107)

Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. Herkes dua eder. (E.134)

Çamlıca Dede türbesinde her sene adak kurbanı kesilir. Kadının biri Damladere'den Çayköy'e adakların kesildiği zamanda türbe ziyaretine gider. (E.139)

Kandil Baba denmesinin sebebi önceden güz gelip de davara teke salımı gelince, koçu salmadan önce oraya getirir bir cebrail (horoz) keserler (ve mum yakarlar). Ondan sonra koçu salarlar. Oraya giderler. Zarar ziyan olmasın, sağlıklı doğsun kuzular diye öyle yapılır. (E.142)

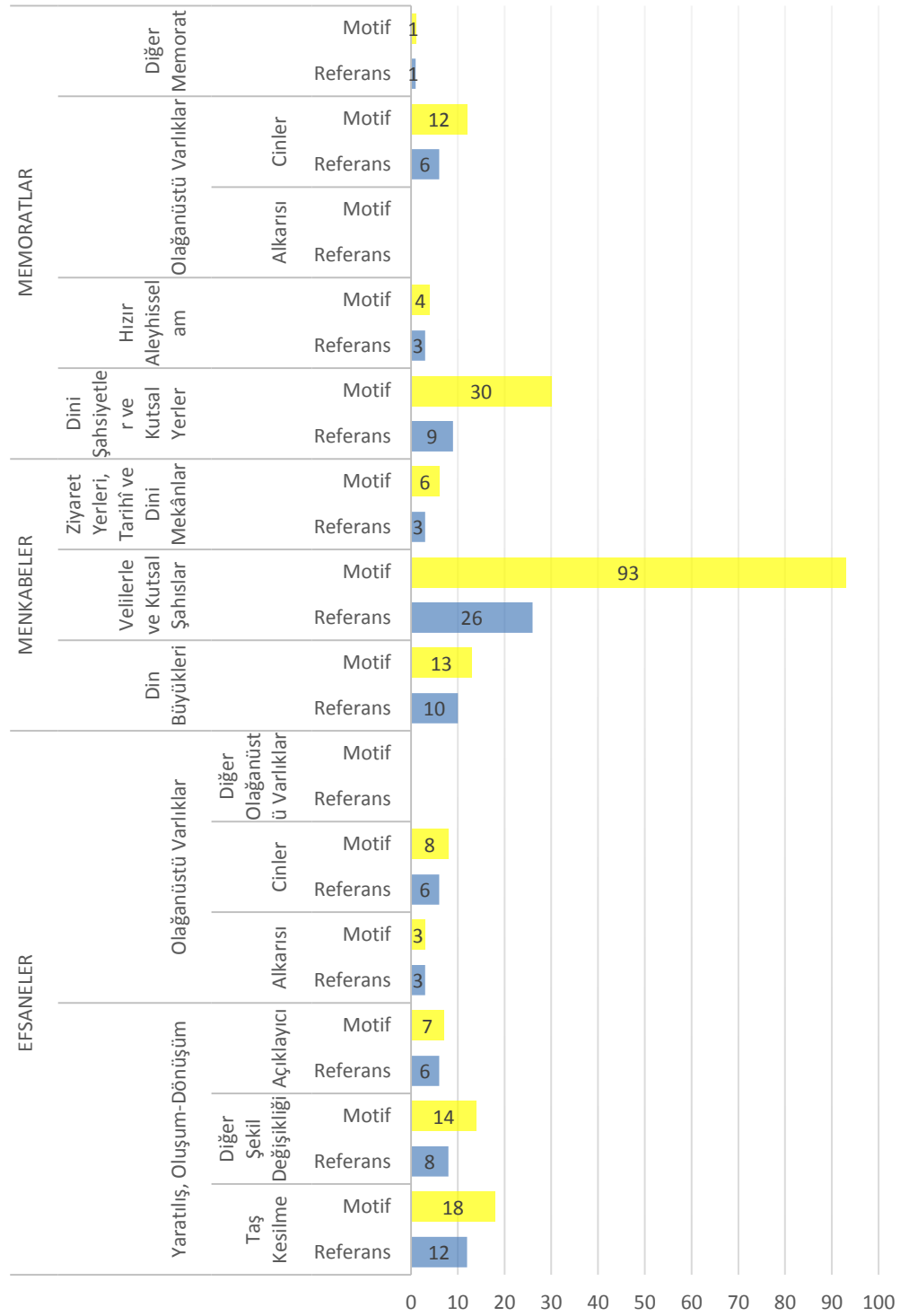
Şeyh Abdal Mehmet Efendi davul kabul etmez. Bu sebeple Şeyhli'de düğünlerde davul çalınmaz. Şeyhlide düğünler ilahilerle yapılır. (E.218)

Askere gidenler türbede dualanır. Hiçbir şey olmadan da dönerler. Kadının eşi Şırnak'ta askerlik yapar. Yirmi arkadaşını şehit verir ona bir şey olmaz. Necmeddin Yahya onu korur. (E.266)

P710. "Milletler"

Ayrı yerlere atılanlardan birinin dili Türkçe olur diğerinin dili Kürtçe olur ve anlaşamazlar. (E.46)

Şekil 13. P. Cemiyet Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“*Cemiyet*” başlığı menkabelerde 39 motif başlığı ve 112 motif içerisinde yer bulur. Efsanelerde 35 başlık 50 motif, memoralarda 19 başlık 47 motif yer alır. Cemiyet, Amasya efsaneleri içerisinde 93 motif başlığı ile tüm motifler karşısında

%9,61 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 209 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %7,99'tür. Bu şekilde incelendiğinde "P. Cemiyet" motifi en çok işlenen konular içerisinde hem başlık açısından hem de veri açısından dördüncü sırada yer alır.

(T)P121. "Hoca (İmam)", (T) P251.6.8. "Beş erkek kardeş", (T) P460.1. "Davulcu ve Zurnacı", (T) P460.2. "Tellak" başlıkları tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 28 motif başlığının "Motif Index" ile uyumlu olduğu görülür.

P10. "Krallar/Hükümdarlar/Padişahlar", P120. "Din adamları", P150. "Zengin insanlar", P260. "Kanuni akrabalar", P310. "Dostluk arkadaşlık", P340. "Hoca ve talebe", P360. "Efendi/Bey/Ağa ve Hizmetkârları", P400. "Esnaf ve meslekler", P500. "Hükümet/Hükümet temsilcisi", P551. "Ordu", kavramları bugüne ya da yakın geçmişe aittirler. Modern zamanların ürünleri olarak tarihî devirlerde gördüğümüz, tanıdığımız bir evren içerisinde yaşayan varlıklardır.

Görüldüğü gibi Amasya efsanelerinde toplumun yaşamı ve toplumu oluşturan fertlerin meslekleriyle ilgili motiflere sıkça yer verilmektedir. Askerlik, çobanlık, avcılık, rençberlik ve din adamlığı en fazla yer verilen meslek motifleridir. Bu mesleklerin Türk kültürüne dair fikir verebileceği görülür. Özellikle askerlik, avcılık ve çobanlık en eski meslekler içerisinde yer alırlar. Rençberlik ve din adamlığı motifi daha sonraki bir döneme ait olmalıdır.

1.3.14. Q. Mükâfatlar ve Cezalar

Q10. “Ödüllendirilmiş işler”

Baykuş şimşek çaktırarak insanları uyardığı için yemeği ayağına gelir. (E.32)

Padişahın aklını başına getiren baykuşa her gün üç serçenin önüne yiyecek olarak gelmesi ödülü verilir. (E.33)

Sultan Süleyman’ın aklını başına getiren baykuşa her gün üç serçe ödül olarak verilir. (E.34)

Q20. “Dindarlık ödüllendirilir”

İlyas as. Öldükten sonra Allah’a ibadet edemeyeceğinden dolayı ölüm korkusu yaşamakta ve bu sebeple sürekli ağlamaktadır. Allah, İlyas as.ın ağlamaları karşısında ona ölümsüzlük verir. (E.72)

S39. “Dindarlıklar ödüllendirilir – Çeşitli”

Q39.1. “Züht/riyazet ödüllendirilir”

Cemal Hoca hiç boşa konuşmayan birisidir. Boş konuşulan yerde de durmaz. “Tekkeye gidiyom. Benim bu son gidişim. Ben üç gün yaşıycam, Üç gün yatakta duracam, üç gün sonra öleceğim. Beni gabre götüreceğiniz. Ben ölünce, ben mezerde olduğum zaman beni bi sene sonra, iki sene sonra eşeceğiniz. Beni çıkartacaksınız, bakacaksınız. Dağıldıysam kaldırıp atacanız. Ben onu kazanamadıysam var benim halıma.” der, gider. Cemal Hoca dediği gibi üç gün yatar, üç gün sonra ölür. (E.293)

Q40. “İyilik ödüllendirilir”

Ölen kadın çok iyi ahlaklıdır. Hiçbir şeyden şikâyet etmez. Bu sebeple öldüğünde ruhunu teslim almaya Hz. Ali gelir. (E.177)

Q42. “Cömertlik ödüllendirilir”

Ölen kadın çok iyi ahlaklıdır. Hiçbir şeyden şikâyet etmez. Nerede bir aç görse kocası evde olsun olmasın doyurur. Kadın her zaman “Sokranma (şikâyet etme), ne ışık görürsek ekmeğimizden.” der. Bu sebeple öldüğünde ruhunu teslim almaya Hz. Ali gelir. (E.177)

Q42.3. “Kılık değiştirmiş kutsal kişiye cömertlik ödüllendirilir”

Kapıya gelen karnı aç ihtiyarla tek yemekleri olan pekmezi paylaşırlar. İhtiyarın duasıyla o sene boyunca küçük küpteki pekmez bitmez. (E.297)

Kadın adama ayran ikram eder. Ertesi gün evden çıkmak için feracesini giyen kadın bir cebinde bulgur diğer cebinde pirinç olduğunu fark eder. Bu durum ilerleyen günlerde tekrar eder. (E.298)

Q85. “Doğru soruyu sorduğu için mükâfatlandırma”

Padişah doğru söyleyen baykuşa “Sen bundan sonra hazır yiyeceksin ve senin günde ayağına üç tane serçe kuşu gelecek, bunun bir tanesini yiyeceksin iki tanesini bırakacaksın.” der. (E.33)

Baykuşun sorduğu soru Hz. Süleyman’ın aklını başına getirir. (E.34)

Q200. “Cezalandırılmış işler”

Tüccarın mallarını eksik tartması cezalandırılır. Çinik kafasına geçer ve kabuk olur. (E.27)

Allah yılanı cezalandırır ve ayaklarını alır. (E.37)

Allah Âdem’i kandırđıęı için yılanın ayaklarını alır. (E.38)

Âdem ile Havva’ya yasak meyveyi yediren yılanın ayakları alınır. (E.39)

Tavus kuşu şeytanı kanatlarının altında cennete soktuğu için sesi ve ayakları çirkin olur. (E.40)

Allah katırı odun taşımasından dolayı kısır yaparak cezalandırır. (E.41)

Allah katırın odun taşımasından dolayı “Senin de zürriyetin olmasın.” diye beddua eder. (E.42)

Kertenkele ateş sönmesin diye odunlara üflediği için kuyruğu kopsa bile titremeye devam eder. (E.43)

Kadının ateşe odun taşıması nedeniyle cezalandırılır. Saçı uzun, akli kısa olur; işi de bitmez.(E.44)

Anlaşamayan insanlar kavga edince Allah onları cezalandırır ve her iki topluluğu da ayrı ayrı yerlere atar. (E.46)

Fadime anamız gerdek odasını dinlediği için Hz. Ali ona beddua eder. Bu beddua sebebiyle gelin ve kaynana geçinemez. (E.47)

Hazreti İbrahim'in ateşine odun veren çam ağacının yaprakları dökülmez. (E.48)

Kadın zehir pişiriyorum deyince Hızır beddua eder ve Kızılca'nın madımağı zehirli olur. (E.51)

Q211. Ölümle cezalandırma

İnsanların esiri olan alkarısı evine dönünce kabul edilmez ve öldürülür. (E.55)

Köylüler, alkarısının akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar. (E.56)

Battal Gazi, kendisinin öldüğünü zannederek mezarına taş atan bir Rum çobanı İslam'a davet eder. Kabul etmeyince öldürür. (E.73)

Seyyid Vakkas'ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Bir kadın hamileyken Kuş Baba'nın türbesine girer, çocuğu ölü doğar. (E.133)

Adam pelit ağacını keser ve satar. Bir düğünde gelin almaya giderken hiç olmayacak bir kaza olur. Araba devrilir. Kimseye bir şey olmaz, adam ölür. (E.138)

Kadın dönerken Çamlıca Dede'nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür. Bu olaydan sonra getirdiği odunlardan birini dahi ocağa koyamadan felç olur. Dört sene felç yatar ve ölür. (E.139)

Türbenin kenarına oturan adam saygısızlık yaparak türbenin kenarından bir taşı koparıp yuvarlar. Yuvarlanan taş aşağıya doğru değil de yanlamasına ve hatta yukarıya doğru giderek balağın (manda yavrusu) kafasına vurur, balak ölür. (E.142)

Eski belediye başkanı evliyanın türbesinin olduğu yere gelen suyu "Sarhoşlar buraya geliyor." diye keser. Bu olaydan kısa süre sonra başkanın arabası Arap Dede türbesinin yakınında kaza yapar. Başkanın eşi ve kızı ölür. (E.283)

Q222. "Kutsal yerlere saygısızlık cezalandırılır"

Kadın Seydiyar Dede tekkesine saygısızca konuşur ve inanmaz. O yüzden çocuğu sakat doğar. (E.75)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını köyden birkaç kişi hazine var diye eşerler. Kısa bir süre sonra mezarı eşenlerin birisinin Terziköy'de diğerinin Bursa'da bacakları kırılır. (E.217)

Yol yapım çalışması sırasında dozer operatörü bu neymiş, yolu daraltıyor, şunu yıkalım da genişletelim diyerek türbeyi dozerle yıkmaya çalışınca dozerin ucundaki bıçağı kırılır. Operatör çok korkar. (E.242)

Evliyanın türbesinde yuvarlak bir taş bulunur. Gencin birisi içinde hazine vardır zannıyla taşı parçalamaya kalkışır. Evliya, genci öteki dağın dibine fırlatır. (E.243)

Türbeye herhangi bir saygısızlık yapılsa hemen bir ceza verir. (E.244)

Q240. “Cezalandırılmış cinsi günahlar”

Genç kıza musallat olan delikanlı Allah tarafından taş kesilerek cezalandırılır. (E.6)

Zina eden iki kardeş lanetlenir. (E.45)

Q285. “Zalimlik cezalandırılır”

Adam baykuş yavrusuna ateş eder, öldürür. Olaydan çok kısa bir süre sonra adamın bir gözü tamamen kapanır bir gözü de yarı kör olur. (E.321)

Q285.1. “Hayvanlara zulüm cezalandırılır”

Q285.1.2. “Kuş yuvasını bozduğu için cezalandırılır”

Garip ötüşlü bir kuş gelir, Sarı böyle kuş mu öter diye kuşa taş atar ve yuvasını bozar. Aynı kuş gelir insana dönüşür. Sen bize hakaret ettin, seni beyimize götüreceğiz, der. Cinler Sarı'yı zorla alıp Aynıçi denilen yere götürürler. (E.62)

Q325. “İtaatsizlik cezalandırılır”

Allah'a itaat etmeyen karga ağustosta su içememekle cezalandırılır. (E.28)

Hız. Ali'ye itaat etmeyen kargalar cezalandırılır. (E.29)

Hız. Ali, sığırlarına su içirmeyen kargalara beddua eder, bu sebeple kargalar ağustos sıcaklığında su içemezler. (E.30)

Kenan Baba insanlara, “Yanıma gelin, sıkılıyorum.” der. Eski Alıcıklar gelmezler. Kenan Baba ben sizi getirmesini bilirim der. Eski Alıcık'ta birdenbire yılanlar peyda olur. Her yerden çıkarlar. İnsanları göç etmeye mecbur bırakır. (E.148)

Q395. “Saygısızlık cezalandırılır”

Çoban kız Allah’la alay ettiği için taş kesilir. (E.18)

Adam Gümüşhacıköy’e giderken Kurt Baba’ya “dürzü” diyerek hakaret eder. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların dili dişi dönmüştür (Kızgındır). (E.182)

İmam, Pirlar Camiinde otururken uyuyakalır. Edep ölçüsünü kaçırarak ayaklarını biraz fazla uzatır. Uyurken Şeyh abdurrahman Hz. İmama tokat atar. Uyandığında etrafında kimseler yoktur. Bakar ki uygunsuz yatmaktadır o zaman nedenini anlar. (E.188)

Harmancık evliyası kendisine inanmayan gencin rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adamdır. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

İsmail Ağa, çift süren adama kavaklar evliyasının türbe arazisini işaret ederek “Ben olsam burayı da çevirirdim.” der. Rüyada da aksakallı biri gelip İsmail Ağa’nın göğsünün üzerine oturur. “Sen benim yerimi daraltıyorsun. Neden böyle bir şey yapıyorsun? Bu tarlalardan sürülerden de yiyorsun da benim yerimi neden daraltıyorsun?” der. Evliya, adamın uzun zamandan sonra doğan çocuğunu işaret ederek “Seni ona bağışlıyorum.” der. (E.209)

Q450. “Zalimce cezalar”**Q450.1. “Ceza olarak işkence”**

Battal Gazi’yi yakalayan Rumlar dudaklarını, burnunu, göz kapaklarını keserler. (E.73)

Q520. “Pişmanlıklar”

Vali, yaptığı hatayı anlar. Zeynel Abidin Hz.nin kerametini görür ve af diler. (E.81)

Seyyid Vakkas’ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler, tövbe ederler. Ancak o zaman kapı tekrar görünür. (E.121)

Sinan Hoca oturur, duvara üç defa vurur.” Yusuf, seccade iki miydi, tek miydi?” der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. Mehmet Efendi, “Hocam, kusura bakmayın. Koşup getireyim.” Diyerek seccadeyi teslim eder. (E.130)

Belediye Kılıç Dede'nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. Kepçe kabri kaldırmaya çalışırken kepçenin ucu kırılır. Bu olay sonrasında belediye kabri kaldırmaktan vazgeçer. (E.135)

Adam taşa bakar ki kendisinin türbenin kenarından kopartarak yuvarladığı taş. O zaman yaptığı hatayı anlar. (E.142)

Gani Baba türbesini hazine aramak için eşmek isteyen adamlar türbeye yaklaştıklarında takatleri kalmaz. Adamlar yaptıkları hatayı anlayıp Gani Baba'nın türbesini eşmekten vaz geçerler. Geri dönerler. (E.159)

Kurt Baba'ya saygısızlık yapan adamın yoluna Kurt Baba'nın kurtları çıkar. Adam yaptığı hatayı anlar. "Bir daha sana atmam kurban olduğum" deyince kurtlar ortadan kaybolur. (E.182)

Adam, Kurt Baba'nın türbesinden odun alarak götürür. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek adamı rahatsız eder. Adam hava aydınlanana kadar uyuyamaz. Sabah tekrar kağnisına yükleyerek geri bırakır. (E.184)

Kadın, Seydiyar Dede'nin türbesinden dal alıp götürür. Kadının bir buçuk yaşındaki çocuğu badaldan (merdiven) yuvarlanınca sabah yongaları götürüp türbeye geri bırakır. (E.201)

Adam Seydiyar Dede'nin türbesinden kozalakları alır, tohum yapmak amacıyla eve götürür. Seydiyar Dede, o gece sabaha kadar adamı uyutmaz. Adam, sabah kozalakları geri götürür. (E.202)

Kadın Serçoban türbesindeki çalılardan toplayıp evine götürür. Fırında yakarken birisi arkasından iter. Kadın son anda kurtulur. "Götür o odunları yerine bırak." diye bir ses gelir. Kadın odunları yerine bırakır. (E.207)

Çamlık Dede ve İsmail Dede türbelerinin ağacını kestirmez, dalını vermez. Adam oradan omzuna alır odunu ve evine götürür. Ocağa atar atmaz ateş evin içerisine dağılır. Adam sabah kalkar kalkmaz odunları geri götürür. (E.215)

Köyden birisi Şeyh Abdal Mehmet Efendi türbesinin yanından geçerken devrilmiş ağacı götürüp yakmak üzere götürmek ister. Aniden ağzı burnu birbirine girer. Okurlar üflerler, mübareğe yalvarırlar, adam tövbe eder. O zaman ağzı doğrulur. (E.217)

Çoban, keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından biraz dal keser. Rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. “O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm.” der. Adam yanına birisini alarak dalları türbeye geri götürür. (E.220)

Adam Analıkızlı evliyasının türbesinden yakmak için dal götürür. Analıkızlı evliyası gece rahatsız eder. Adam tekrar ağaçları geri götürür. (E.240)

Okulun bahçesinde bulunan Softa Baba yatırını kaldırmak isterler. Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. “Beni rahatsız etmeyin.” Diyerek kaybolur. Kabri kaldırmaktan vaz geçerler. (E.241)

Sıtma evliyası türbesinin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. Kabrin etrafını yaptırırlar, tövbe istiğfar ederler de iyileşirler. (E.242)

Adam Korkut’a gelir. Türbeye hakaret eder. “Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor.” der. Birden yumruk büyüklüğünde bir taş yuvarlanır ve adamın bacağına çarpar. Adam epeyi bir süre çeker. Adam hatasını anlar, türbeye gelir yalvarır yakarır, büyük de bir kurban keser. Ancak ondan sonra şifa bulur. (E.251)

Adam Şeyh Sadi türbesinin etrafındaki bir pelidi hayvana yükleyip evine götürür. Kapının önüne gelince pelit kıpkırmızı kesilir. Akşam olunca odunlar kendiliğinden tutuşur. Yaptığı hatayı anlayınca götürür ağaçları geri bırakır. (E.270)

Tekkelerin kapatıldığı zaman köye Şeyh Sadi Baba türbesini kapatmak için adamlar gelir. Adamlar gece ateşlenirler, sabaha kadar yatamazlar. Ağzıları, burunları şişer. Şeyh Sadi korkutur. Adamlar türbeyi kapatmaktan vaz geçerler. (E.273)

Tombul dayı, hayvanlarını güderken türbenin etrafından odun getirir. Gelirken türbenin odunlarından da karışır içerisine. Akşam olduğunda odunların içerisindeki o karışmış olan odun kendiliğinden yanmaya başlar. Tombul dayı ertesi gün o odunları alır, türbeye geri bırakır. (E.282)

Başkan yaptığı hatayı anlar ve suyu tekrar bağlar. (E.283)

Vali Pir Sücaeddin İlyas türbesini yıkmaya kalkışır. Türbeyi yıkmaya gelen dozerin kepçesi kırılır. Akşam türbenin üzerini açarlar sabah geldiklerinde geri kapanmış olur. Vali bunları görünce türbede tadilat yaptırır. (E.290)

Vali Pir İlyas’ın türbesini yıktırmak ister. Vali, “Biz diriden korkmayacağız da ölüden mi korkacağız.” der. Valinin 20 yaşındaki kızı trafik kazasında ölür. Vali ondan sonra Pir İlyasla uğraşmayı bırakır. (E.291)

Adamın birisi Sııklı Dede'nin türbesindeki odunları kastederek "Ben getirecem odunları." der. Odunları getirir, yakar. O odunlar yanarken adamın çocuğunun kolu yanar, düşer. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. O odunları alıp geri götürür. (E.296)

Q551. "Cezalarda sihir alametleri"

Q551.3. "Dönüştürerek cezalandırma"

Q551.3.2. "Hayvan şekline sokarak cezalandırma."

Ağa, cimriliği sebebiyle köstebeğe dönüşür. (E.23)

Malları eksik tartan tüccar hayvan şekline sokularak cezalandırılır. (E.27)

Q551.3.4. "Taşa çevirerek cezalandırma"

Allah tarafından düğün kervanında bulunan her şey taş kesilir. (E.3)

Allah tarafından kadın da keçileri de taş kesilir. (E.18)

Q551.6. "Ceza olarak sihirli hastalık"

Q551.6.5. "Kutsal yerlere saygısızlığın cezası olarak sihirli hastalık"

Kadın, Seydiyar Dede tekkesine saygısızca konuşur ve inanmaz. Hamile kalınca çocuğu on ay olmasına rağmen bir türlü doğmaz. (E.75)

Köy halkından birisi Çamlıca Dede'nin kabri etrafındaki ağaçlardan birinin dallarını soyar. Adam hayli bir zaman felç yatar. (E.140)

Topuzlu Evliya'nın kabrinin başındaki taşa tekme atan adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. (E.176)

Tekkeli ebe suyu doldurur, geri giderken türbenin kapısının ağzında koca bir yılan görür ve küfreder. Yılanın üstünden atlayarak kaçır. Tekkeli ebe ondan sonra nereye bassa yılanı basıyorum zanneder. Atlaya atlaya gitmeye başlar. Gözüne öyle görünür. Bir hafta hasta yatar. (E.225)

Çoban tekrar tavuk çalmaya gidince Ömer Efendi yakalar ve sana tembih etmedim mi ben der. Ömer Efendi elini kaldırır "Şöyle bir tane vursam ağzını burnunu kırırım." der. Ömer Efendi vurmaz, sadece elini kaldırır. Çobanın ağzı yamulur. Ölene kadar öyle kalır. (E.228)

Ormancı "Akinoğlu'nda demiş bir tane evliya vardı, onun içerisinde üç tane çam ağacı vardı. Ben kestim evliya bana bi şey yapmadı, yapamaz da." der. Rüyasına üç kişi

girer. Duvardan içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin ormancıya hesap sorarlar. Adam hasta olur. (E.229)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşırır ağzı eğilir. (E.232)

Adam Korkut’a gelir. Türbeye hakaret eder. Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor der. Birden yumruk büyüklüğünde bir taş yuvarlanır ve adamın bacağına çarpar. Adam epeyi bir süre çeker. (E.251)

Adam türbeden kuşburnu söker elleri böyle çolak olur. (E.252)

Q552. “Ceza olarak olağanüstülükler”

Q552.2. “Ceza olarak toprak çökmesi”

Q552.2.0.1. “Ceza olarak yer sarsıntısı”

Q552.2.0.1.1. “Veli depremleri önler”

1949’da bir ay kadar deprem sürer. Depremin önüne ancak Düldülayağı geçebilir diye düşünülür. Depremin önüne geçebilmek için Düldülayağı’nda kurban kesilir. Bu olaydan sonra bir daha deprem olmaz. (E.172)

1938 depremi oluyormuş. Zikir çekenlerden Halid Baba “Korkmayın Ezineliler. Sizin köyünüzde bir şey yok.” derler. Ezine’nin etrafındaki bütün köyler yıkılır, Ezine’ye bir şey olmaz. (E.178)

Göz Dede, “Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Eraslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Eraslan’ı, hem de suyunu koruyorum.” der. (E.197)

Q556. “Beddua ile cezalandırma”

Dede beddua eder. “Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” der. (E.80)

Q558. “Ceza olarak gizemli ölüm”

Q558.14. “Kutsal yerlere saygısızlığın cezası olarak gizemli ölüm”

Topuzlu Evliya’nın kabrinin başındaki taş tekme atan adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. Kısa süre sonra da adam ölür. (E.176)

Bir milletvekili türbenin avlusuna girer ve sigara yakar. Adamı “Burada sigara içilmez, Allah seni yuvarlar.” diye uyarırlar. Adam “Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyorsunuz böyle şeylere.” der. Aynı gün vekilin arabası yuvarlanır ve ölür. (E.218)

Kılıç Dede'nin mezarını bir türlü başka yere nakledemezler. Mezarı kaldırmaya çalışan kepçenin bıçakları kırılır. Kazmaya çalışanlar da bir süre sonra ölür. (E.250)

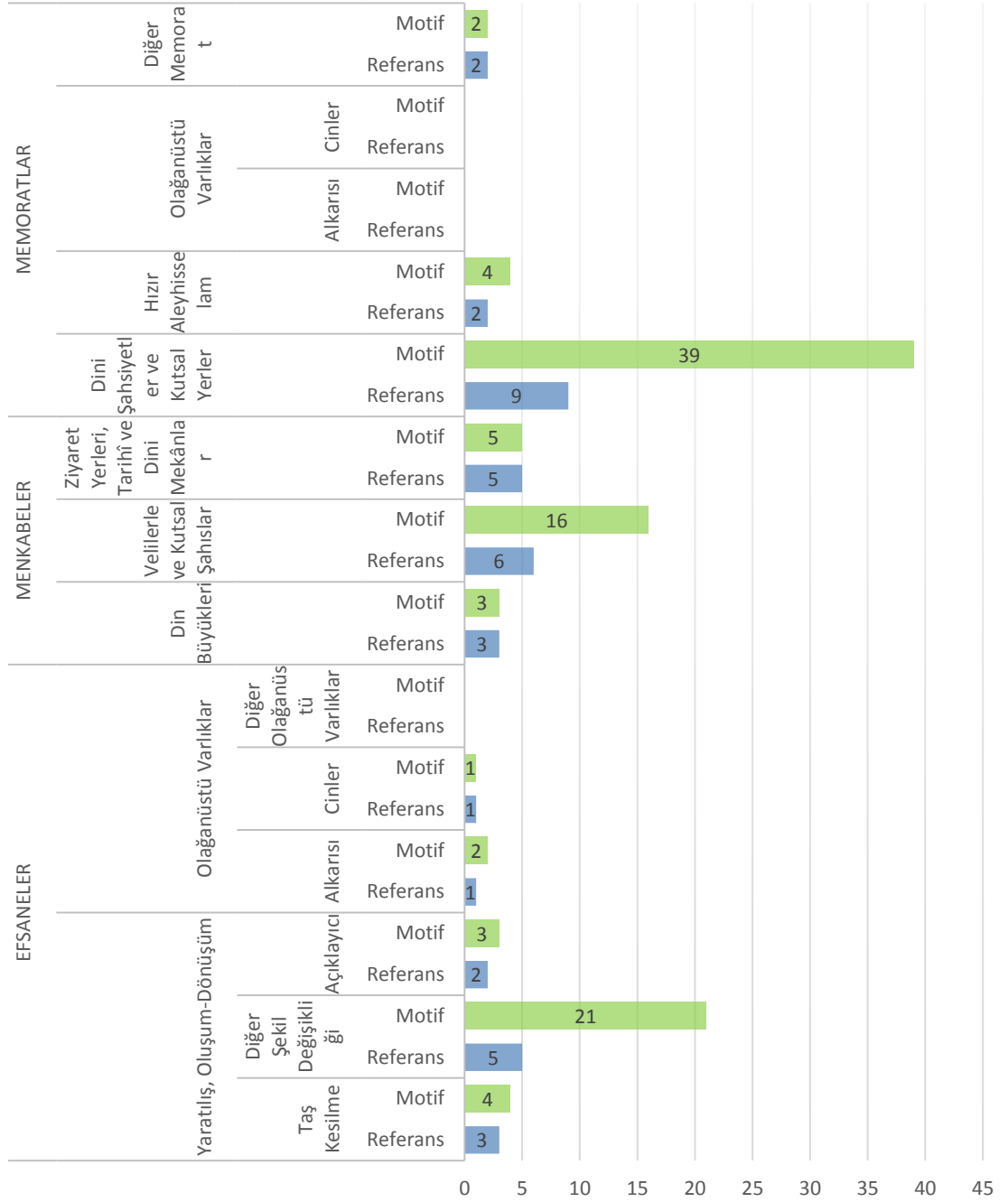
Q590. “Çeşitli cezalar”

Adam baykuş yavrusuna ateş eder, öldürür. Olaydan çok kısa bir süre sonra adamın bir gözü tamamen kapanır bir gözü de yarı kör olur. (E.321)

Q1200. “Mükâfatlandırılmış işler”

Kapıya gelen karnı aç ihtiyarla tek yemekleri olan pekmezi paylaşırlar. O sene boyunca o küçük küpteki pekmez bitmez. (E.297)

Kadın adama ayran ikram eder. Ertesi gün evden çıkmak için feracesini giyen kadın bir cebinde bulgur diğer cebinde pirinç olduğunu fark eder. Bu durum ilerleyen günlerde tekrar eder. (E.298)

Şekil 14. Q. Mükâfatlar ve Cezalar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“Mükâfatlar ve Cezalar” başlığına dair motif verilerinin dinî efsaneler ve memoratlar içerisinde ağırlıklı olarak yer aldığı görülür. Amasya efsaneleri içerisinde 39 motif başlığı ile tüm motifler karşısında %4,03 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 100 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %3,82’dir.

Ödül ve ceza kâinatın var edilmesi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Türk kültüründe bu mitolojiye ve mitik anlatımlara dayanır, İslâm kültüründe kutsal kaynaklar içerisinde işlenir. Hayatın başlangıcında vardır ve işleyişinde tesir eder. İnsanın tüm davranışlarının doğal bir sonucu vardır. Davranışın doğurduğu sonuç ve insanın bu sonuçtan kazandığı deneyim, davranışlarının hangilerini sürdüreceklerini ya da hangilerini terk edeceklerini belirler. Efsaneler de bir yönüyle eğitim araçlarıdır. Kişi efsane ile davranışlarını toplumun değerlerine uygun hale getirir. Kişinin efsane karşısındaki tutumu ortaya olumlu ya da olumsuz bir sonuç çıkaracaktır. Her iki durumda da hem fert hem de ferdin içlerinde yaşamını sürdürdüğü toplum, tecrübe yoluyla eğitilmiş olacaktır.

Q10. “Ödüllendirilmiş işler”, Q20. “Dindarlık ödüllendirilir”, Q40. “İyilik ödüllendirilir”, Q42. “Cömertlik ödüllendirilir” başlıkları bireyin hangi davranışları benimsemesi gerektiğini öğretirler. Q200. “Cezalandırılmış işler”, Q222. “Kutsal yerlere saygısızlık cezalandırılır”, Q240. “Cezalandırılmış cinsi günahlar”, Q285. “Zalimlik cezalandırılır”, Q285.1. “Hayvanlara zulüm cezalandırılır”, Q325. “İtaatsizlik cezalandırılır”, Q395. “Saygısızlık cezalandırılır” bireyin kaçınması gereken durumları anlatırlar. Cezanın ne şekilde verileceği de çoğu zaman bellidir ve cezalar da oldukça ağırdır: Q211. Ölümle cezalandırma, Q450.1. “Ceza olarak işkence”, Q551.3.2. “Hayvan şekline sokarak cezalandırma.”, Q551.3.4. “Taşa çevirerek cezalandırma”, Q551.6. “Ceza olarak sihirli hastalık”, Q558. “Ceza olarak gizemli ölüm”.

Motif başlıkları incelendiğinde bu anlatımların inanç eksenli karaktere sahip olduğu görülür. Özellikle taşa çevirerek ve hayvan şekline sokarak cezalandırma bize mitik döneme ait olduğu sonucunu vermektedir; ancak diğer başlıkların motif verileri incelendiğinde kutsal şahısların konuyla ilgisi dikkat çeker. Bu yönüyle “*Mükâfatlar ve Cezalar*” başlığı için mitik kaynakların tesiri görülmekle birlikte İslâm algısı belirleyici olmuştur denilebilir.

Bu bölümde tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 36 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır. “*Q. Mükâfatlar ve Cezalar*” başlığının diğer toplumlarda da benzer motiflerinin bulunabileceği görülür.

1.3.15. R. Esirler ve Kaçaklar

R9. “Çeşitli esaretler”

(T)R9.7. “Alkarısı yakalanır”

Gece beklerler ve alkarısı gelince yakasına iğneyi takarlar. Uzunca bir süre yanlarında kalır dillerini de öğrenir. (E.55)

Alkarısı üzerindeki iğneden dolayı kaçamaz ve onu evde çalıştırır. (E.56)

Alkarısı gelip atın sırtına bindiğinde kaçamaz ve yakalanır. (E.57)

Çoluğu çocuğu olan Alkarısının yakasına iğne takıp yakalayınca “Beni serbest bırak sana kırk gün hizmet ederim.” diye yalvarır. (E.58)

Kadını öldürmek üzereyken Alakafagil’in dedesi tarafından yakalanır. (E.59)

Eski insanlar bir kadın olduğunu söylerler. Yakalayıp evde çalıştırır. (E.60)

Ahırın yanında oturan insanlar ahırda alkarısının eteğine iğne sokup yakalar. Alkarısı bir iki gün evde kalır. (E.61)

Anneanesi Alkarısı’nı yedi sene çalıştırır. Tarlaya tapana gidermiş. Ne iş varsa yaptırır. (E.300)

Atın üzerine karasakız yapıştırılır ve Alkarısı yakalanır. (E.301)

R39. “Çeşitli esir olmalar/kaçırmalar”

Gece iki kişi (cin) gelir, gündüz söylediğin kurbağanın doğumuna gideceğiz der. Kadının gözlerini kapatarak hamile kurbağanın doğum yaptığı yere götürürler. (E.68)

Aynı gün Meşeliçiftliği’nden bir kızı cin tutmuştur. Onu kurtarsın diye hocaya götürürler. (E.309)

Birisi cin çarpmış, hocaya götürelim der. Hoca kitap açar ve cinlerin çarptığını anlar. Abdestli olmasaydı ağzı eğilirdi, der. Hoca perinin dişi olduğunu da bilir. (E.314)

Babasının yengesini cin tutar. Koşarak başını alır, köy dışında evliya denen yere gider, mezarın üzerine yüzükoyun yatar. (E.318)

R49. “Esirliğin diğer yerleri”

R49.1. “Ağaca bağlayarak esir etme”

Battal Gazi eskisinden daha güçlü olarak bağlandığı ağacı kökünden sökerek ayağa kalkar. (E.73)

R75. “Teslim olmak”

Süngü takan askerler nasıl olduğunu anlamasalar da süngülerle Kore askerlerini teslim alırlar. (E.119)

R100-R199. “Kurtulma”

Ejderha develeri sırtlarındaki tuz ile birlikte yedikçe susar susadıkça Tersakan çayından içer. Sonunda su içmekten çatlar ve Amasya ejderhadan kurtulur. (E.69)

R168. “Kurtarıcı olarak melekler”

Cebrail as. Allah’tan haber getirir ve Battal Gazi eskisinden daha güçlü olarak bağlandığı ağacı kökünden sökerek ayağa kalkar. (E.73)

R200-R299. “Firarlar ve takipler”

Güzelcekız haramilerden kaçır. (E.7)

R210. “Firarlar”

Gelin ve damat alayı haramilerden kaçarken derenin iki yakasında kalırlar. (E.1)

Gelin ve damat birlikte kaçarlar. (E.2)

Kırk kız düşmandan uçurumun kıyısına kadar kaçarlar. (E.9)

İki kız kardeş Rumların elinden uçurumun kıyısına kadar kaçarlar. (E.10)

Beş kardeş kâfirlerin zulmünden kaçarlar. (E.17)

Gelinkız ve âşığı anne-babasından kaçır. (E.19)

Hız. Âdem cennetten yılanın karnında çıkmaya çalışır. (E.37)

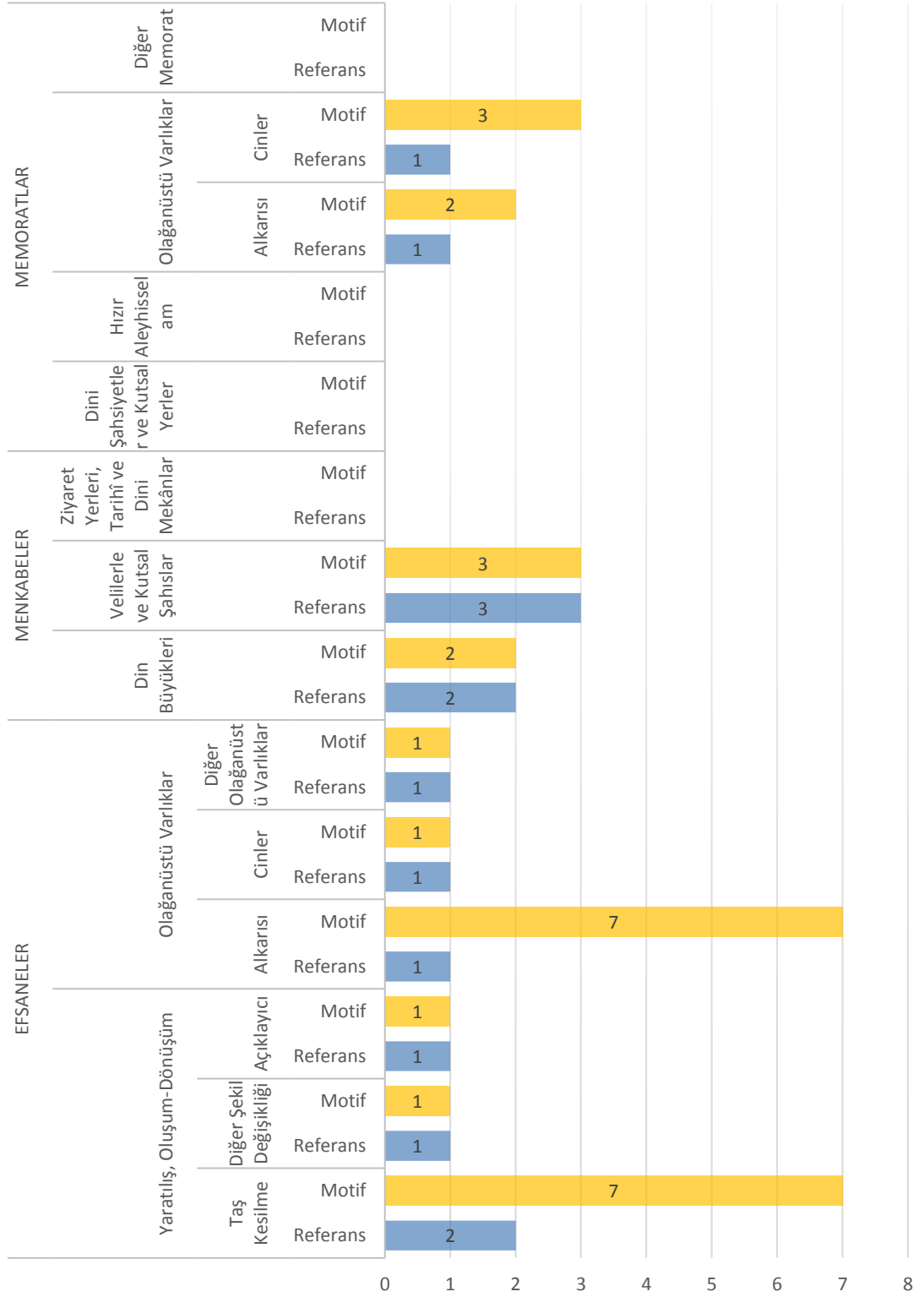
Başboğa’dan bir Alevi Dede’sinin kızı kaçır. (E.80)

R111. “Esirlik”

Esir düşen kız, erkek kardeşinin akıbetini bilemez. (E.21)

Ordu Damladere’ye gelir (Alevi-Sünni çatışmasından dolayı). Yiyip içtikten sonra akşam bütün köy ahalisini kar üstüne dışarıya atar. Birkaç kişinin ırzına geçilir, kadın ve çocuklar bir yere hapsedilir ve üzerleri tuğla, kerpiçle örülür. (E.151)

Şekil 15. R. Esirler ve Kaçaklar Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“*Esirler ve Kaçaklar*” başlığına dair motif verilerinin, memoraatlar ve ziyaret yerleri ile ilgili efsaneler dışında efsanelerin tümünde görülen bir motif olduğu dikkat çeker. Amasya efsaneleri içerisinde 14 motif başlığı ile tüm motifler karşısında %1,44 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 28 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %1,07’dir.

Amasya efsanelerinde esirler ve kaçaklarla ilgili motiflerin az sayıda olduğu görülür. Bu bölümde sadece (T)R9.7. “*Alkarısı yakalanır*” motifi tarafımızdan eklenmiştir. Diğer motif başlıklarının “Motif Index” içerisinde yer aldığı görülür. Bu yönüyle evrensel bir yapı görülür.

(T)R9.7. “*Alkarısı yakalanır*” motifinde olağanüstü bir varlığın yakalanışı mitik bir motiftir. Yine R39. “*Çeşitli esir olmalar/kaçırmalar*”, ruhun esareti yönüyle işlenmiştir. Bu yapı eski Türk topluluklarının hastalık algılaması ruhun esir edilmesi ile ilgilidir. “*Bir insan hasta olmakla ruhunun vücudunu terk ettiğine, vücudun içine kötü bir ruhun veya cismin girdiğine*” inanılırdı. (Şeşen 1975: 121) Ruhun olağanüstü varlık tarafından ele geçirilmesi bu yönüyle mitik anlatımlarla benzerlik gösterir. Diğer motiflerin dünyevi esaretler ve kurtulmalarla ilgili olmakla modern zamanların motiflerini oluştururlar.

1.3.16. S. Anormal Zulümler

S10. “Zalim anne baba”

Kız, istemediği halde gelin edilir. (E.12)

Başkasına âşık olan kızı istemediği birine verirler. (E.14)

Başkasına âşık olan kızı istemediği birine verirler. (E.16)

Anne ve babası gelinkızı öldürmek için takip eder. (E.19)

S11. “Zalim baba”

Dede (Kızın babası Alevi dedesidir.) beddua eder. “Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” der. Dedenin bedduasından on üç gün sonra kız ölür. (E.80)

S12. “Zalim anne”

Annesi genç kızı zorla yaşlı bir insanla evlendirmek ister. (E.24)

S50. “Zalim kanuni akrabalar”

Akrabaları gelinkızı öldürmek için takip eder. (E.19)

Bir süre sonra çoraklığın üzerine kan çıkınca köylüler alkarısının akrabaları tarafından kabul edilmeyerek öldürüldüğünü anlarlar. (E.56)

S139. “Çeşitli acımasız cinayetler”

İrzına geçilen kadınlardan birisi çocuğunu kaybeder. Çocuğunu kaybeden kadın sabah ölü çocuğuyla beraber Bardaklı Baba’ya gider. (E.151)

S200-S299. “Zalimce kurban etmeler”

Hz. İbrahim mancınıkla ateşe atılarak öldürülmek istenir. (E.45)

S 200. “Zalimce kurban etmeler”

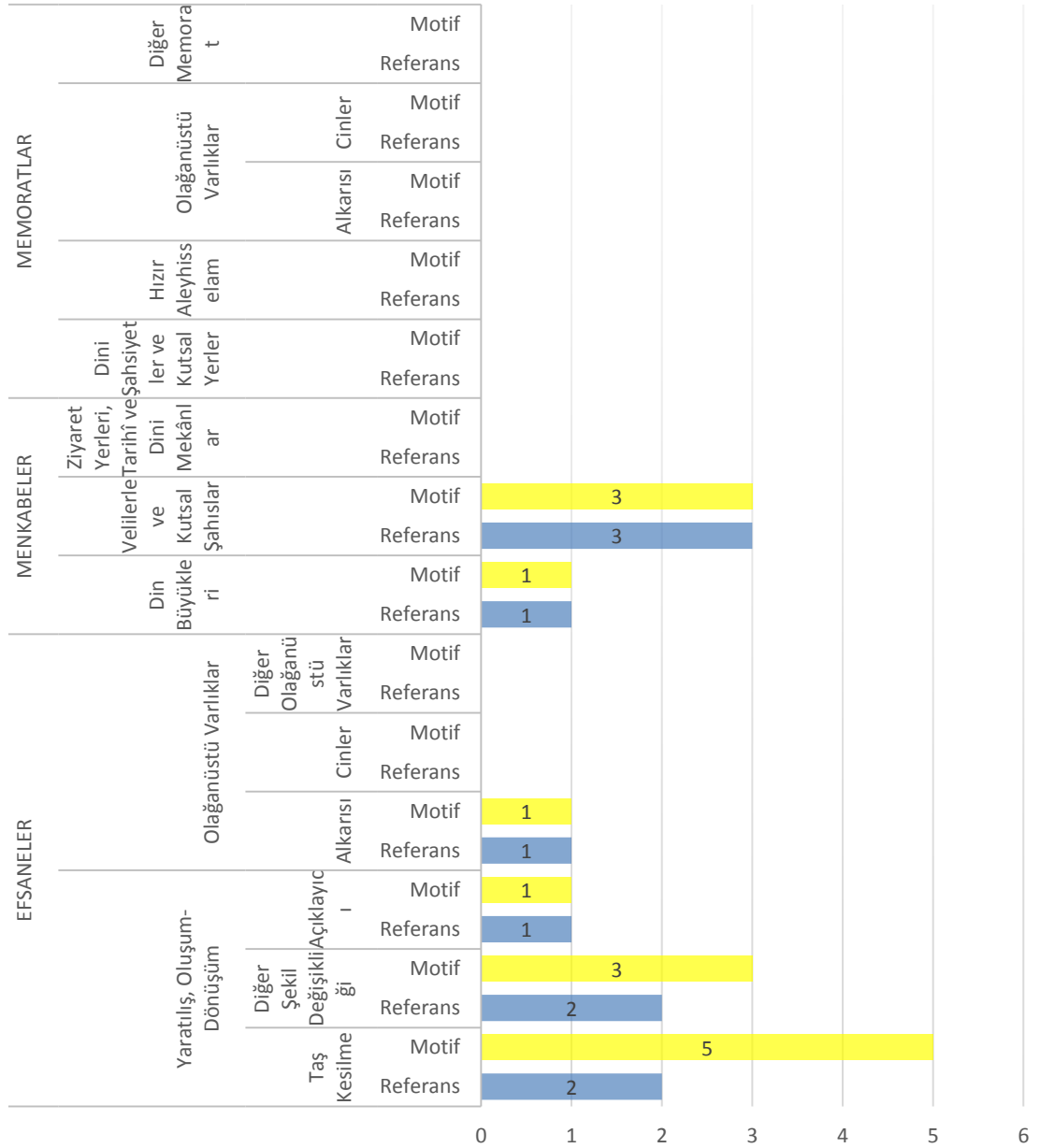
Şahmeranı kesiyorlar pişiriyorlar. (E.70)

S400-S499. “Zalim işkenceler”

Hz. İbrahim mancınıkla ateşe atılmak istenir. (E.45)

Hz. İbrahim ateşte yakılmak istenir. (E.48)

Ordu Damladere’ye gelir. (Alevi-Sünni çatışmasından dolayı) Yiyip içtikten sonra akşam bütün köy ahalisini kar üstüne dışarıya atar. Birkaç kişinin ırzına geçilir, kadın ve çocuklar bir yere hapsedilir ve üzerleri tuğla, kerpiçe örülür. (E.151)

Şekil 16. S. Anormal Zulümler Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“*Anormal Zulümler*” başlığına dair motif verilerini içeren efsanelerin yaratılış, oluşum-dönüşüm efsaneleri etrafında yoğunlaştığı görülür. Amasya efsanelerinin 967 motif başlığı içerisinde “S. Anormal Zulümler” 10 motif başlığı ile tüm motiflerin % 1,03’ini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 14 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı % 0, 53’tür. Bu şekilde incelendiğinde en az işlenen üçüncü motifin anormal zulümler olduğu söylenebilir. Bu bölümdeki tüm motifler “Motif Index” içerisinde yer alır.

1.3.17. T. Cinsiyet

T0-T99. “Aşk”

Birbirini seven iki genç evlenir. (E.2)

Genç kızın başka bir sevdiği vardır. (E.14)

Bir kızla oğlan Leyla ile Mecnun gibi birbirlerini severler. (E.16)

Genç kız ile delikanlı birbirlerini severler. (E.24)

Hz. Süleyman bir kadına âşık olur. (E. 35)

Battal Gazi Amasya’yı fetheder ancak sevdiği Rum kızını ailesi alır, Kayseri’ye kaçıtır.

Kralın bir kızı vardır. Bu kız Battal Gazi’nin komutanına âşık olur. (E.166)

T69. “Kur yapmayla ilgili, çeşitli motifler”

Süleyman sevdiği kadınla evlenmek için kuşların kemiğinden saray yaptırmak ister. (E. 35)

T75.3. “Ümitsiz aşk”

Güzelce Kız, gönlünü bir Müslüman gencine kaptırır. (E.7)

Kavuşamayacaklarını anlayan âşıklar dua eder ve taş kesilirler. (E.16)

Birbirini seven gençler kavuşamayacaklarını anlayınca kaçarlar. (E.19)

Genç kız sevdiğiyle değil yaşlı bir insanla evlendirmek isterler. Kız evleneceği zaman elinde tarağıyla saçlarını tararken dua ederek taş ya da kuş olmayı diler. Allah kızın duasını kabul eder ve kız başındaki tarağıyla beraber kuş olur. (E.24)

T100. “Evlilik”

Sırt sırta doğanlar da kendi aralarında evlenirler. (E.46)

T130. “Evlilik adetleri”

(T)T130.1. “Dünür olma”

Yol kesenler önce damadı sonra dünürleri öldürürler. (E.5)

Genç kız, dünürleriyle, kervanıyla birlikte taş kesilir. (E.14)

T131. “Evlilik kısıtlamaları”**T131.1. “Evlilik için onay gerekir”****T131.1.2. “Oğlunun (kızının) evliliği için baba onayı”**

Başboğa'dan bir Alevi Dede'sinin kızı babasının rızasını almadan sevdiği kişi ile kaçır. (E.80)

T133. “Düğün için seyahat”

Musaköy'den başka bir köye gelin götürülür. (E.1)

Komşu köyden kız alıp, Korkut köyüne götürmektedirler. (E.4)

Gelin baba evinden getirilirken kızı daha önce isteyenler yollarını keserler. (E.5)

Bir köyden Küçükkızılca köyüne rızası olmadan gelin götürülür. (E.12)

Sarıklı adamlar (cinler) gelin almış giderler. (E.310)

T133.5. “Gelin getirmek için ata bindirilir”

Haramiler gelin alayını basar. Gelin o sırada atın üzerindeyken dua eder. (E.1)

T134. “Törenden önce çiftlerle ilgili kurallar”**T134.2. “Nişanlılar düğünden önce görüşemez”**

Bekir Hoca'nın oğlu Kuşuf köyünden bir kızla nişanlıdır. Köye nişanlısının yanına gelir. Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. Kuş Baba çocuğa ayan açık buradan git der. (E.239)

T136. “Düğüne refakat edenler”**T136.3. “Düğün eğlencesi”**

Musaköy'den gelin götürülür. (E.1)

Birbirini seven gençler düğün yapıp evlenirler. (E.2)

Aileler razı olur ve düğün kurulur. (E.5)

Küçükkızılca köyüne götürülen geline düğün kervanı eşlik eder. (E.12)

T145. “Çokeşli evlilikler”**T145.0.1. “Birden fazla kadınla evlenme”**

Hız. Ali, Hız. Fatma'nın üzerine bir kez daha evlenir. (E.47)

T192. “Zorla evlilik”

Bir köyden Küçükkızılca köyüne rızası olmadan gelin götürülür. (E.12)

Başkasına âşık olan kızı istemediği birine verirler. (E.14)

T376. “Evllenme hazırlığı”

Komşu köyden kız istemeye gelirler. (E.3)

Komşu köyden kız alıp, Korkut köyüne götürmektedirler. (E.4)

Hz. Ali Hz. Fatma'nın üzerine tekrar evlenmeyi düşünür. İkinci eşiyse Hz. Ali gerdeğe girer. (E.47)

T415. “Erkek ve kız kardeşlerin ilişkisi”**T415.5. “Erkek ve kız kardeşlerin evliliği”**

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. Sırt sırta doğanlar da kendi aralarında evlenirler. Kavga etmeselerdi göbek göbeğe doğanlar da birbirleriyle evlenebilecekti. (E.46)

T471. “Cinsel saldırı”

Tarlada çalışan bir genç kıza bir delikanlı musallat olur.(E.6)

Rum askerleri kızlara cinsel saldırıda bulunmak ister.(E.10)

Haramiler çıplak bir halde ırmakta yıkanan anne ve kıza saldırırlar.(E.11)

T481. “Zina”

Sırıklı Dede, bir gün ağanın karısını çağırır ve “Ben yarın gidiyorum, kocan çizgiyi aştı, zinaya başladı.” der. (E.125)

T540. “Mucizevi doğum”**T540.1. “Velinin doğüstü doğumu”**

Osman keçileri alır götürür. Sağar sütünü içer, keser etinden yer. Bir süre sonra Garip Hafız doğar. Hafız olarak kalır. (Garip Hafız'ın doğum ve Hafız olma sebebi olarak Kul Fakir ile Kul Hüseyin'in verdiği keçiler görülür.) (E.124)

T569. “Anormal doğumlar- çeşitli”

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. (E.46)

Annesi evliyanın mezarında elini aynı o şekilde başına koyduğu için çocuğun başında da tarak gibi bir şey vardır. Ayrıca yine annesinin evliyanın mezarında oturduğu şekilde bağdaş kurmuş bir vaziyette doğar. (E.75)

Emine ablanın çocuğu Mehmet’in kolu yoktur. Nedeni ise annesi hamileyken o yoldan geçmiş. Kocasıyla oradan geçerken aklına gelmiş. (E.115)

Kadının çocuğu doğduğunda saçının eşarbindan çıktığı yerde aynı eliyle düzelttiği gibi geriye doğru bir nişan kalmıştır. (E.118)

T570. “Gebelik”

Seydiyar Dede’nin türbesine saygısızlık yapan kadın, bir süre sonra hamile kalır. On ay olmasınarağmen çocuğu doğmaz. (E.75)

Hamile kadınlar buradan geçmezler. Çocukta bir sakatlık olduğuna inanırlar. (E.115)

Kadın hamileyken yasağa rağmen Ukkâşe Sultan türbesine girer. (E.118)

Kuş Baba türbesine hamile kadınlar girmezler. (E.133)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. (E.161)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. (E.162)

Hamile kadınlar kaplıcanın bulunduğu bölgeden geçerken yolda “Bana bir nişan bırakır.” diye aklına gelirse vücuduna ben basar. (E.164)

Hamile kadınlar suyun göz tarafına girmezler. (E.173)

Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. (E.174)

Harmancık evliyasının kabrinden hamile kadınlar geçerken ellerini bir yerlerine değdirirlerse siyah bir leke bırakır. (E.192)

Kadın hamile olarak türbeye gelir. Elini ayağına değdirir. Doğan çocuğunda ve hatta torunun da dahi aynı izden vardır. (E.257)

T574. “Uzun hamilelik”

On ay olmasına rağmen çocuk bir türlü doğmaz. (E.75)

T581. “Doğumun yeri ve koşulları”

Kadın cinleri takip ederek gider. Gidecekleri yere ulaştıklarında bir kadının doğum yapmak üzere ve gerçekten de sıkıntı hâlinde olduğunu. Ebeye ihtiyacı vardır. Bildiği yöntemleri kullanarak kadının doğumunu yaptırır. (E.68)

T582. “Yeni doğan çocuğu kötü ruhlardan koruma”

Kadın, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim. Çocukların başına koyun, kırk günlük kadar olunca daha ona hiçbir şey olmaz.” demiş. (E.59)

T585. “Erken doğan çocuk”**T585.5. “Çocuk bütün dişleriyle doğar”****T585.5.1. “Çocuk kılı yele ile doğar”**

Çocuğun saçı dişi fenaymış (Çocuğun her tarafı kıllarla kaplıdır). (E.75)

T587. “İkizlerin doğumu”

Başlangıçta insanlar Âdem baba ve Havva anadan sırt sırta doğar. Üçüncüsü, dördüncüsü göbek göbeğe doğar. (E.46)

T589. “Çocuğun doğumu”

Kadının yeni doğmuş olan çocuğu ölünce süt dolu göğüsleri sancılanır. (E.20)

Sırt sırta doğanlar da kendi aralarında evlenirler. (E.46)

Alkarısı, kocası askerdeyken doğum yapmış olan kadının üstüne oturur. Kadının dişlerikilitleni, konuşamaz. (E.306)

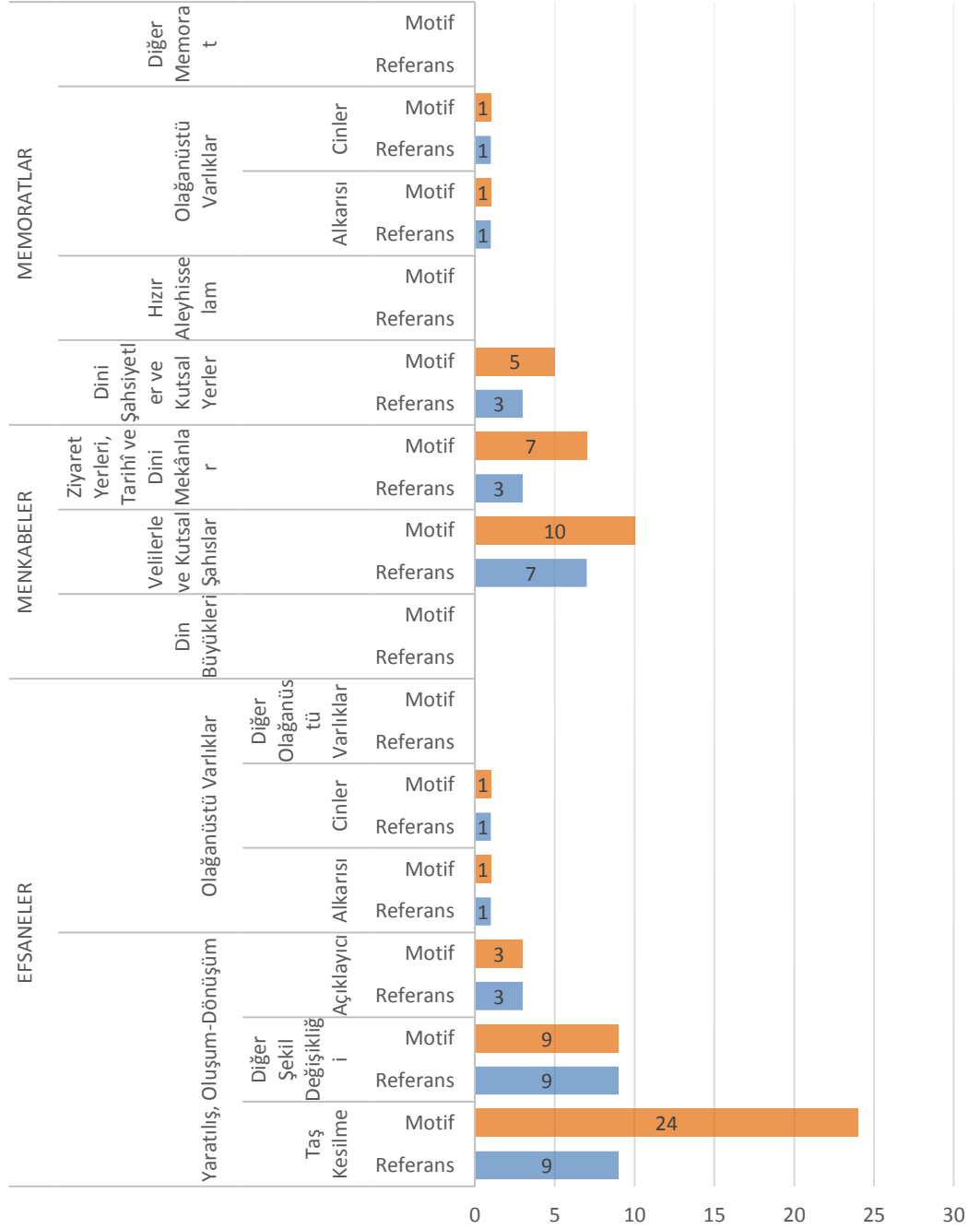
T596. “Çocuğa ad koyma”

Komşu Dede harmanda gezer, senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak dermiş. Dedikleri de çıkarmış. Çoğunun adını o şekilde koyarmış. (E.171)

Kadının doğumu yaklaşmıştır. Veli usulca yorganı açar “Besmeleyi çek yavrum. Senin çocuğunun ismini koymaya geldim.” der. Veli, “Yavrum, bir daha Ümit, Müfit

koyma çocuğunun ismini. Abdurrahman koyun çocuğun ismini. Ben gidiyorum, Allah selamet versin.” der kapıyı açıp gider. (E.247)

Çocuğu olmayan kadınlar gelirler. Çocuğu olur, ismini Gani koyar. Çocuk kız olursa Ganime koyarlar. (E.256)

Şekil 17. T. Cinsiyet Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“Cinsiyet” başlığına dair motif verilerinin taş kesilme efsaneleri içerisinde ağırlıklı olarak yer aldığı görülür. Amasya efsaneleri içerisinde 38 motif başlığı ile tüm motifler karşısında %3,92 oranında yer bulur. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 62 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %2,37’dir.

(T) T130.1. “Dünür olma” “Motif Index” içerisine tarafımızdan ilave edilen tek maddedir. Bu yönüyle evrensel bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir.

T0-T99. “Aşk”, T75.3. “Ümitsiz aşk”, T100. “Evlilik”, T130. “Evlilik adetleri”, T540. “Mucizevi doğum”, T569. “Anormal doğumlar- çeşitli”, T570. “Gebelik”, T589. “Çocuğun doğumu” motifleri incelendiğinde modern zamanlarda insanlar arası ilişkileri konu alan motifler oldukları görülür. İnsanın fitratı gereği ortaya çıkan durumlar ile geleneklerin işlendiği dikkat çeker.

Genellikle tarihi devirlere ait anlatmalardır. Ancak T582. “Yeni doğan çocuğu kötü ruhlardan koruma” gibi olağanüstü varlıklara dair pratiklere de rastlanması mitolojik bağın devam ettiğini göstermesi bakımından önem arz eder. Ayrıca anlatmalarda açıklayıcı yön de bulunmaktadır. Uzun hamileliğin bir sebebi vardır, anormal doğumların temelinde ne yatar, velinin olağanüstü bir şekilde doğmasını kim sağlar gibi sorulara verilen cevaplar açıklama işlevine sahiptir. Açıklama mitin ve mitik anlatının görevlerindedir.

1.3.18. U. Hayatın Tabiatı

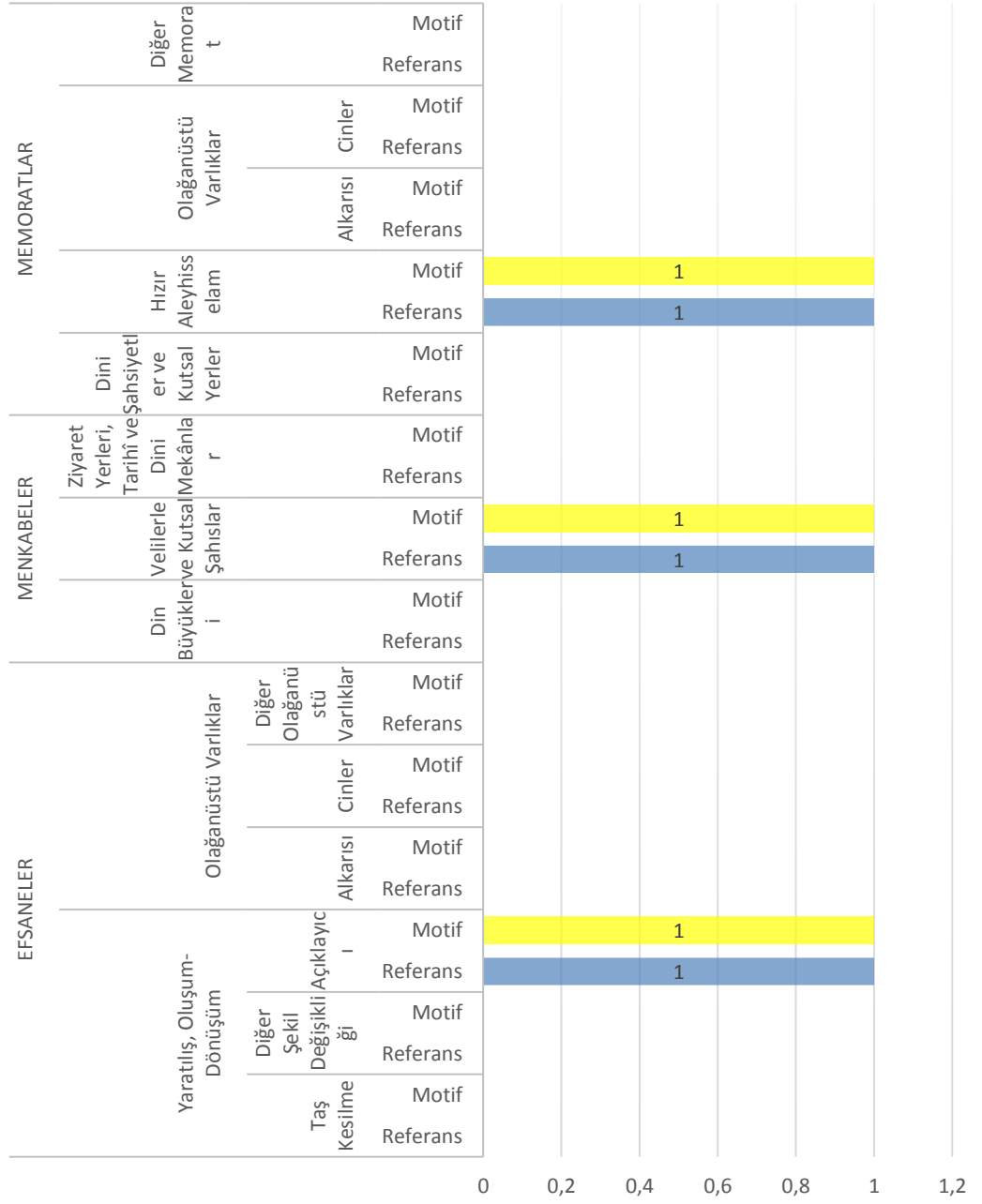
U60. Zenginlik ve yoksulluk

Anlatıcı küçük kardeşi, annesi ve anneannesiyle birlikte yaşamaktadır. Maddi durumları oldukça kötüdür. Bir tane inekleri vardır ve onun sütüyle geçinmektedirler. Hızır kdnının evine uğradıktan sonra her gün feracesinin cepleri bulgurla dolar. (E.298)

Kul Fakir eskiden çok zengindir. Güz mevsimlerinde insanlara keçi dağıtır. Garip Hafız'ın babası (Osman) çok fakirdir. Kul Fakir Osman'a bir keçi verir. (E.124)

U250. "Hayatın kısalığı"

Kadının yeni doğan çocuğu ölür. (E.20)

Şekil 18. U. Hayatın Tabiatı Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

“Hayatın tabiatı” başlığı 3 motif başlığı ve 3 motif verisi ile en az işlenen konudur. Amasya efsanelerinin içerisinde tüm motiflerin %0,31’ini oluşturur. Ayrıca motif verisi bakımından bütüne oranı % 0, 11’dir. Bu bölümdeki motifler “Motif Index” içerisinde yer alır.

1.3.19. V. Din

(T) V0.1. “Abdest”

Hacı Hasan hiç abdest almaz. (E.13)

Gelin çok inançlı, namazlı, abdestlidir. (E.25)

Abdesinen hem de namazınan, duada durdu, durdu. (E.72)

Evliyanın adını Kurtboğan koyarlar ve eline abdest aldırırlar. Abdest alınınca tekrar mezara geri çekilir. (E.76)

Ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler. (E.121)

Kıbrıs Savaşı’nda Çeltek Baba’nın başına devamlı su konulur abdest alsın diye. O suyun bittiği söylenir. Velinin savaşa gidip gelip o suyu içtiği ve abdest aldığı söylenir. (E.128)

Adamın eşi hastadır. Bir hafta acı içerisinde yatar. Gece gelini, “Bu ölecek, kalkın hepiniz gusül abdesti alın.” der. Herkes abdestini alır bekler. (E.177)

Kadın olaydan sonra mum getirilirse abdest alır, mumları kendisi yakar. (E.199)

Asılan havlunu her sabah ısladığı görülür. Halk Abdürrahim-ii Rumi’nin namaz için abdest aldığına inanır. (E.227)

Kuş Baba ve oğulları Emin dayıya “Emin hadi git oğlum çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel.” derler. (E.237)

Tekkeye yakın bir yerde bir pelit ağacı bulunur. Yaşlılar Erenler evliyasını orada abdest alırken görürler. (E.243)

Türbenin içerisine saygılı, abdestli girmek gerekir. (E.244)

Adam camide imam olarak görevlidir. Sabah namazı için abdest almaya İlisu’ya suyun gözüne iner. (E.277)

Adam evliyanın arazisi içerisindeki evinin kapısına ibrik, su ve terlik koyar. O suyla evliyanın abdest aldığına inanılır. (E.287)

VI. “Nesnelere ibadet”

VI.7. “Ağaç ve bitkilere ibadet”

VI.7.1 “Kutsal ağaç”

Köyün üzerinde bir karaağaç evliyası vardır. İnsanlar orada mum yakıp dilek dilerler. (E.145)

V12. “Kurbanın doğası”

V12.4. “Kurban olarak hayvanlar”

Ergonaş Baba'nın türbesine gelen felçli hastalar sabah namazına kadar bekleyip giderler. İyileştiklerinde de adaklarını getirerek türbede keserler. (E.111)

Ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler. (E.121)

Tekkenin orada evliya bulunur. İnsanlar oraya türbe, yatır yapmışlardır. Oraya kurban da keserler. (E.181)

Çal evliyasının türbesinde dilek dilenir, dua edilir. Kurban kesince yağmur yağmaya başlar. (E.233)

Adam türbeye gelir yalvarır yakarır, büyük de bir kurban keser. (E.251)

Kurban bulup keserler gelin iyi olur, evlenir, çocuğuyla tekrar ziyarete gelir. (E.280)

Ankara'dan gelen bir adam türbeye kurban getirir ve keser. İnsanlara dağıtır. (E.289)

V12.4.4 “Kurban olarak öküz (boğa)”

Adam karısının doğum yapabilmesi için Allah'a yalvarır ve hangi türbeysen oraya tosun adak adar. Kadının kocası doğumun gerçekleşmesi için adadığı kurbanı kesince çocuk ölür. (E.75)

Adam ziyaretini yapar, ertesi gün de tosun kurban getirir, keser. (E.258)

V12.4.5. “Kurban olarak keçi”

Kocasını ürünü hiç ambara koymadan götürüp satar ve bir keçi olarak keser, komşuları toplayıp Kur'an okutur. Ondan sonra evliya bir daha da bir şey demez. (E.200)

Adam bir keçi olarak mezarlıkta keser, ondan sonra rahatsız etmezler. (E.263)

V12.4.6. “Kurban olarak koyun (koç)”

Adamlar birisi helal diğeri hırsızlık malı iki koyun keserler kurban olarak. (E.86)

Serçoban, hemen bir davar (küçükbaş hayvan) keser. (E.88)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser, ve pişirir. (E.95)

Seydiyar Dede “Gara bi goç geti kes bana. Bak senden siyah istiyom. Oğlun olacak.” der. Kadın sabah durumu kocasına anlatır. Kurbanı keserler o ay hamile kalır ve bir oğlu olur. (E.203)

Adam Serçoban Türbesine bir koç getirip burada kurban edeceğim der. (E.208)

Adam eşim iyi olursa koç keseceğim diye adak adar. (E.294)

(T)V12.4.12. “Kurban olarak horoz (tavuk)”

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. Daha sonra o otlar yakılır. (E.109)

Hayvanlar hastalandığı zaman tavuk götürüp kesilir. Türbenin toprağından cevher getirilip hasta olan hayvana yedirilir. Hayvan şifa bulur. (E.142)

Kandil Baba denmesinin sebebi önceden güz gelip de davara teke salımı gelince, koçu salmadan önce oraya getirir bir cebrail (horoz) keserler (mum yakarlar). (E.142)

V17. “Kurbanın amacı”

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. Kaya ayrılıyor ve kömüş gövdesi kadar su çıkıyor. Her sene 7-9 Mayıs arası oraya kurban kesilir. Kurban kesilmezse suyun kaybolacağı inancı hâkimdir. (E.107)

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. Daha sonra o otlar yakılır. Cevheri temrenin üzerine sürülür. Yara iyileşir. (E.109)

1949 da bir ay kadar deprem sürer. Depremin önüne ancak Düldülayağı geçebilir diye düşünülür. Depremin önüne geçebilmek için Düldülayağı’nda kurban kesilir. Bu olaydan sonra bir daha deprem olmaz. (E.172)

V39. “Ritüel-çeşitli motifler”

Bunlar iki kardeş olup (Şeyh Mustafa ve Seyit Kâhya Hazretleri) Akdağ’ın o tarafta Çift Kapı Yaylası’nda senede bir kere toplanıp zikir çekerler, sohbet ederler ve cihatları tartışmışlar. (E.107)

Çayköy’de cem yapılırken kadınlar ceme gitmek isterler; ancak çocuklarını nereye bırakacaklarını bilemezler. (E.137)

Köyün üzerinde bir karaağaç evliyası vardır. İnsanlar orada mum yakıp dilek dilerler. (E.145)

Damladere köyünde cem yapılır. Dedelerle toplantı olur, herkes katılır. Sünni tarafından da bir adam gelir. (E.153)

Ali Sofu'nun karısı gece uyanır ki evin içerisinde üç adam oturmuş zikir çekmektedir. Halid Baba'yla birlikte zikir çekerler. (E.178)

Çocuk uyandığında rüya olduğunu anlar. Ancak bir hafta sonra gözünde çıban çıkar. Evdekilere rüyasını anlatır ve rüyada gördüğü türbeye gider. Türbede mum yakar ve mum bitene kadar bekler, cevherinden sürer. (E.185)

Kadına yabancılar Seydiyar Dede türbesinde yakması için mum verirler. Evleri çok yakındır. Akşam üzeri olduğu için kendisi gitmez mumu yakmaya çocukları gönderir. (E.199)

Adam türbeyi ziyaret eder ve gider. Bir hafta on beş gün geçmeden tekrar tekkeye gelirler. (E.230)

Adam yürüyemez. Gani Baba türbesine ziyarete getirirler. Namazını kılar. Türbeden yürüyerek gider. (E.256)

İstanbul'dan türbeyi ziyarete gelirler. Türbedarı alarak türbeye giderler. (E.267)

Belden altı tutmayan otuz otuz beş yaşlarında dünya güzeli bir kadın ve kocası bir şifa bulmak ümidiyle Gafur Dede'yi ziyarete gelir. Ziyareti yapar dönerler. (E.276)

Hasta bir genç kızı şifa ümidiyle Şeyh Mustafa'nın türbesine getirirler. Gelin niyetlenip kabrin yanında yatar. (E.280)

Mehmet Dede türbesine hasta olanlar ziyarete gelir. (E.281)

V50. "Dua "

Başına kötü şeyler geleceğini anlayan gelin dua eder. (E.1)

Yakalanacaklarını anlayan gelin ve damat dua eder. (E.2)

Gelinin eski talipleri gelini öldürmeye yeltenince kız dua eder. (E.5)

Kayanın tepesine çıkarak beni kurtar diye tanrıya dua eder. (E.7)

Uçurumun kenarına gelince kızlar dua ederler. (E.9)

Kaçacak yerleri kalmayan kız kardeşler taşa dönmek için dua ederler. (E.10)

Kaçacak yerleri kalmayan anne ve kızı taşa dönmek için dua ederler. (E.11)

Evlenmek istemeyen gelin dua eder. (E.12)

İstemediği kişiyle evlenmektense taş olmayı diler. (E.14)

Kavuşamayan âşıklar taş ya da kuş olmak için dua ederler. (E.16)

Yakalanacaklarını anlayan beş kardeş dua ederek taş kesilmeyi diler. (E.17)

Çoban kız, baharın gelmesi için Allah'a dua eder. (E.18)

Gelinkız anne-babasının elinde ölmektense taş kesilmek için Allah'a dua eder.
(E.19)

Kız Allah'a ya taş ya da kuş olmak için dua eder. (E.21)

Genç kız taş ya da kuş olmak için dua eder. (E.24)

Gelin utancından ya taş ya da kuş olmak için Allah'a dua eder. (E.25)

Tabi İlyas as. o çok ağladı. Geceler gündüzler ağladı. Allah'a ibadet etti. (E.72)

Abdesinen hem de namazınan, duada durdu, durdu. Allah'a yalvardı. Ya Rabbim dedi. (E.72)

Dede yiyip yemediği bile belli değilken tamam ben doydum, hepiniz şen olun diye dua ederek gider. (E.297)

Peygamber Ali'nin kırk günlük mesafede olduğunu söyleyince Cebrail as. Bir dua okur, duanın bitmesiyle Hz. Ali yetişir. (E.74)

Şeyh Mustafa ve Seyit Kâhya hazretleri Akdağ'ın o tarafta Çift Kapı Yaylası'nda senede bir kere toplanıp zikir çekerler. (E.107)

Birkaç sene evveline kadar köyün suyu toprak arktan gelir. 2001 yılında su kesilir. Hiçbir kuvvet suyu getiremez. Ne oldu bilinmez ama köy halkı evliyanın üstünü yaptırır, bakım yaptırır. Çok yalvarır, kurbanlar keserler. Rabbim sularını geri verir. (E.107)

Hz. Peygamber Ukkâşe Sultan'ın hırkasını bu tarafa atınca "Seni ziyaret etmeden hacca gelenin hacı kabul olmasa gerek." diye dua eder. (E.116)

Seyyid Vakkas'ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler. (E.121)

Sarayözü'ne gidip de türbeye selam vermeden Sııklı Dede'ye bir Fatiha okumandan geçilmez. (E.126)

Mehmet Hoca "Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum." der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder. (E.127)

Çoğu zaman hastalar gelir. Çeltik Baba'nın yüzü gözü hürmetine Allah'a dua ederler. (E.128)

Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. Herkes duasını yapar. (E.134)

Gencin birisi Hacı Nadir Baba türbesine gelip gidip dua okur. Günlerden cumadır. Adam Cuma namazını kılar gelir yine dua eder. (E.179)

Üç İhlas bir Fatıha okuyup yoluna o şekilde devam edebilir. (E.195)

Kadının eltesinin üç oğlu olur, kadının hiç oğlu olmaz. Yatıp kalkıp bir erkek çocuk vermesi için Allah'a dua eder. (E.203)

O gece veliyi rüyasında görür, sabaha kadar uyuyamaz. Kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar. (E.212)

Okurlar üflerler, mübareğe yalvarırlar, tövbe eder o zaman ağzı doğrulur. (E.217)

Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah'tan iki rekât namaz kılacaksın der. Namazda Mülk suresini okuyacaksın, kalp gözün açılacak der. (E.226)

Adam tekrar gelir türbeye okur üfler iyi olur. (E.229)

Çal evliyasının türbesinde dilek dilenir, dua edilir. (E.233)

Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. Kabrin etrafını yaptırırlar, tövbe istiğfar ederler de iyileşirler. (E.242)

Kızı Gani Baba türbesine götürürler, dua ederler. (E.255)

Hoca epeyi bir süre dua okur. Ondan sonra baltayı vurunca bir şey demez. (E.260)

Cender bağlarında bir ışık peyda olur. Adam epeyi bir süre ışığı takip eder, peşinden gider. Adam okuyup üfleyince ışık kaybolur. (E.285)

Kadir gecesinde Türbe civarında nöbette olan polisler bir dua edip öyle gidelim diyerek türbenin arkasına yaklaşırlar. (E.288)

Genç akşam ezanından evvel türbede bir dua edip de öyle eve gideyim der. (E.292)

Adam hasta olan eşini Karamustafapaşa köyündeki Pehlivan Dede türbesine getirir. Yürüyemeyen kadını bir sala bindirerek yüksekteki türbeye çıkarırlar ve dua ederler. (E.294)

(T)V56. "Namaz"

Hacı Hasan namaz kılmayan birisidir. (E.13)

Gelin çok inançlı, namazlı, abdestlidir. (E.25)

Abdesinen hem de namazınan, duada durdu, durdu. (E.72)

Ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler. (E.121)

Mehmet Hoca “Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum.” der. Kaleye çıkıp kibleye döner ve iki rekât namaz kılar, dua eder. (E.127)

Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah’tan iki rekât namaz kılacaksın der. (E.226)

Velinin türbeden çıkıp namaza gittiğini görürler. (E.248)

Adam yürüyemez. Gani Baba türbesine ziyarete getirirler. Namazını kılar. Türbeden yürüyerek gider. (E.256)

Türbede dört beş sarıklı namaz kılmaktadır. Pir İlyas çocuğu görür ve diğer velilere sessiz olun çocuk korkmasın der. (E.292)

Köyün çıkışında çeşmenin oraya geldiğinde kadın Saraçoğlu’nun babası Abbas dedeye rast gelir. Abbas dede o sırada sabah namazını kılmaktadır. (E.308)

(T)V56.1. “Cuma namazı”

Adam, “Amasyalı Hacı İlyas her hafta (Mescid-i Nebevî) Cuma namazı kılmaya buraya gelir.” der. (E.103)

Pir İlyas’a hacı denmesinin sebebi her hafta Cuma namazlarını Mekke’de kılmasındandır. (E.104)

Günlerden cumadır. Adam Cuma namazını kılar gelir yine dua eder. (E.179)

(T)V56.2. “Sabah namazı”

Ergonaş Baba’nın türbesine gelen felçli hastalar sabah namazına kadar bekleyip giderler. İyileştiklerinde de adaklarını getirerek türbede keserler. (E.111)

Adam sabah namazına gider, halk çıktıktan sonra hoca çıkarmış. (E.129)

İmam sabah namazına kalkamaz uyuyakalır. Cemaat gelir “Hocam, sen sabah namazını kıldırдың gittin. Bayram namazı gılınacak nerdesin.” der. (E.187)

Erarslan Baba ve misafiri sabah namazına giderler camiye Erarslan Baba adamın yanından kaybolur. (E.274)

Adam camide imam olarak görevlidir. Sabah namazı için abdest almaya İlisu'ya suyun gözüne iner. (E.277)

Çiftçi tarlada sabah namazını kıldıktan sonra omzuna bir kuş konar. (E.314)

(T)V56.3. “Bayram namazı”

İmam sabah namazına kalkamaz uyuyakalır. Cemaat gelir “Hocam, sen sabah namazını kıldırдың gittin. Bayram namazı gılınacak nerdesin.” der. (E.187)

V68. “Defin için hazırlıklar”

V68.1. “Mevtanın yıkanması”

Pir İlyas Dede öldüğünde cenazesinin yıkandığı teneşirin ayağı kımıldamaktadır. (E.104)

Pir İlyas öldüğünde cenazesi bir bağda ağaçların altında yıkanırken ağacın bir dalı kırılıp aşağı düşer. Pir İlyas birden doğrulur ve dalı yakalayarak kenara koyar. Sonra tekrar geri uzanır. (E.143)

V112. “İbadethaneler”

V112.2. “Camiler”

Garip Hafız Samsun'a (130 km.) gidip Büyük Cami'de namaz kılmayı çok severmiş. (E.83)

Adam, Amasyalı Hacı İlyas her hafta (Mescid-i Nebevî) Cuma namazı kılmaya buraya gelir. Sen bu caminin yanında bekle üç defa Hacı İlyas diye bağır o seni bulur, der. (E.103)

Bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar oradan Şeyhli köyü camiinin yanına düşer. Şimdi türbesi oradadır. Orada yatmaktadır. (E.122)

Oradaki bir adam “Fılanca camideki Yusuf Hoca'ya gideceksin, benim durumum bu diyeceksin.” der. (E.129)

Çilehane Camiinde ceylan derisi bir Kur'an-ı Kerim vardır. Burada görev yapan imam Kur'an'ı alıp eve götürmek ister. (E.186)

Adam dışarıdan Erarşlan'a misafir gelir. Namaza camiye gider. Namazdan sonra gidecek yeri olmadığı için dışarıda kalır. (E.274)

V113. “Türbeler”

Kervanlar Seyyid Vakkas hazretlerini türbesinde rahatsız eder. (E.15)

Kadının birisi Seydiyar Dede Türbesinin yanında dinlenmek için oturur. (E.75)

Kurtboğan Hz.nin türbesinin olduğu yerde bir mezarlık vardır. (E.76)

Savaşta sonra adam Amasya’ya gelip Kurtboğanı sorunca ve asker arkadaşı olduğunu söyleyince türbeyi gösterirler ve gülerler. (E.77)

Dede Ekiz Baba Türbesi’ne Koyuncu’lu bir topalla geceleyin giderek beddua eder. (E.80)

Eliktekke’nin en eski yerleşimcisi Zeynel Abidin Hz.nin yatır köyün girişindedir. (E.81)

Şu anda bu kişinin Keçiköy’de tekkesi vardır, Kurt Baba tekkesi. (E.85)

İhtiyarlayınca türbesinin olduğu yere gelmiş ve benim mezarımı buraya kazın demiş. (E.87)

Yolun üst tarafında evliyanın mezarının olduğu düşünülen, üzerine türbe yapılmamış yer bulunur. Burada akan su evliyaya bağlıdır. (E.108)

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. (E.109)

Adam çok sinirlenir ve Köşe Dede türbesine (Ukkaşe Hz.) “Sen burada yatıver emi Köşe Dede. Zabanan bu katır nasıl olsa arabıya gidiyor diyo. Senin buradan mezerinin taşını toprağını alıp süpürüp götürüp atacam.” der. (E.117)

Ergonaş Baba’nın türbesine gelen felçli hastalar sabah namazına kadar bekleyip giderler. (E.111)

Kadın hamileyken yasağa rağmen Ukkaşe Sultan türbesine girer. (E.118)

Eski Kızılca köyünden birisi türbe olduğunu bilmesine rağmen Seyyid Vakkas’ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. (E.120)

Seyyid Vakkas’ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. (E.121)

Bayramdan sonra buraya gelmek için kılıcını atar oradan Şeyhli köyü camiinin yanına düşer. Şimdi türbesi oradadır. Orada yatmaktadır. (E.122)

Sarayözü’ne gidip de türbeye selam vermeden Sııklı Dede’ye bir Fatiha okumandan geçilirse eve götürülen odunlar kendiliğinden tutuşmaya başlar. (E.126)

Sığırcık Molla'nın türbesi Gümüş'te. Hıdırlık Dede'nin, Sığırcık Molla'nın, Sinan Hoca'nın kabirlerinin etrafındaki ağaçlar kesilmez. (E.127)

Çeltek Baba'nın büyük bir zat olduğunu düşünerek türbesine giderler. (E.128)

Kuş Baba'nın türbesi eskiden sadece bir çit ile çevrilidir. Evliyanın kudretini anlayan köy halkı kabrin etrafını beton duvarla çevirir. (E.133)

Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. Herkes duasını yapar. (E.134)

Belediye Kılıç Dede'nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. (E.135)

Çocukları Çamlıca Dede Türbesine bırakır ceme giderler. (E.137)

Çayköy'de bir adam Çamlıca Dede'nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. (E.138)

Çamlıca Dede türbesinde her sene adak kurbanı kesilir. (E.139)

Satıcılar Çamlıca Dede Türbesine yaklaşınca komşularının kızı kadının parasını çaldığı için atlar olduğu yerden hareket etmez. (E.141)

Adam yaylaya çıkınca Kandil Dede'nin türbesini görür. "Lan, bu gızılbaşların hiç akli yok, burada yatır olur mu, buruya kim gelü." der. (E.142)

Evliya denilen yerde bir kulübe bulunur. Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. (E.144)

Hiçbir hamam çalışmaz, Hacı Nadir Baba'nın türbesindeki hamam çalışır. (E.147)

Askere gidenler Kenan Baba'nın türbesinden küçük bir taş alırlar ve askerlikleri süresince yanlarında taşırlar. (E.148)

Deli azmi ne zaman öleceğini önceden bilir. Gider mezarına yatar. Halk mezarını üzerine tekke (türbe) yapar. (E.150)

Gani Baba türbesi Tersakan ırmağının kıyısındadır. (E.156)

Tersakan ırmağı önceden düz akarmış. Gani Baba'nın türbesi bu ırmağın kıyısındadır. (E.157)

Gani Baba türbesinde üzerini kapattırmaz. (E.158)

Gani Baba'nın türbesini eşmek için hazine arayan üç beş kişi gelir. (E.159)

Dört yol ağzına gelen sel Komşu Dede türbesine gelince ikiye bölünür. O nişana dokunmaz. (E.171)

Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. (E.174)

Şeyhli tarafına giden bir adam Topuzlu Evliya'nın kabrinin baş ucunda duran taşa tekme atar. (E.176)

Evlerini Halid Baba'nın türbesine yakın yapanlar mutlaka bir zarar görürler. (E.178)

Gencin birisi Hacı Nadir Baba türbesine gelip gidip dua okur. (E.179)

Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. (E.180)

Tekkenin orada evliya bulunur. İnsanlar oraya türbe, yatır yapmışlardır. (E.181)

Akşam geri dönerken Kurt Baba türbesinin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. (E.182)

Kurt Baba türbesine yaklaşıncı üç tane kurt peyda olur. (E.183)

Çocuk uyandığında rüya olduğunu anlar. Ancak bir hafta sonra gözünde çıban çıkar. Evdekilere rüyasını anlatır ve rüyada gördüğü türbeye gider. Türbede mum yakar ve mum bitene kadar bekler. (E.185)

Şeyhler evliyası mum yakıp Cendere evliyasına gider. Evliyanın türbesinde taştan küçük bir pencere vardır. Çocuklar evliyanın gece yaktığı mumları gündüz gidip elleriyle toplarlar. (E.194)

Kalp gözü açık yaşlı bir teyze, Topçu Dede'nin kabrinin yanından geçerken yürüyemez olur. (E.195)

Gözleri rahatsız olan adama doktorlar çare bulamaz. Rüyasında Eraslan köyünde Gözdede diye bir tekke var. O tekkeye git.” der. (E.196)

Kadın Göz Dede tekkesini rüyasında görür. (E.197)

Kadına yabancılar Seydiyar Dede türbesinde yakması için mum verirler. (E.199)

Seydiyar Dede türbesinde bir iğde ağacını keserler. Kadın ağacın yongalarını eteğine toplayarak eve götürür, sobanın önüne koyar. (E.201)

Kadın Seydiyar Dede Türbesinden kesilmiş dallardan alır eve götürür. (E.202)

Kadın Serçoban türbesindeki çalılardan toplayıp evine götürür. (E.207)

Serçoban türbesine Tokat'tan dili tutulmuş bir bayan gelir. Doktor doktor dolaşmış fakat çare bulamamışlardır. (E.208)

Adam çift sürerken köylüsü gelir ve evliyanın Kavaklar evliyasının türbe arazisini işaret ederek “Ben olsam burayı da çevirirdim.” der. (E.209)

Kadın büyük oğluyla türbenin yanından geçerken dışarıya çıkan kütükleri oğluna almasını söyler. (E.210)

Perşembe akşamları hamamın tekkeye (türbeye) bakan odasına Ahi Barak Baba yıkansın diye kese, sabun ve lif konulur. (E.211)

Adam kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar. Ertesi gün gelip türbenin etrafını çevirir. (E.212)

Bir milletvekili türbenin avlusuna girer ve sigara yakar. Adamı "Burada sigara içilmez, Allah seni yuvarlar." diye uyarırlar. Adam "Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyorsunuz böyle şeylere." der. (E.218)

Çoban keçilerini yaylıma götürürken tekkenin kenarından biraz dal keser. (E.220)

Eliktekte köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam "Ya evliya ne edecek." deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur. (E.221)

Cendere evliyasının türbesinden babası odun getirir. İp sandalyelerin üzerine koyar. (E.223)

Adam tekrar gelir türbeye okur üfler iyi olur. (E.229)

Adam dili lal olmuş kızı için çare arar. Rüyasında (Hiç bilmemesine rağmen) Ömer Efendi tekkesini görür. Arayıp bulur. (E.230)

Çal evliyasının türbesinde dilek dilenir, dua edilir. Kurban kesince yağmur yağmaya başlar. (E.233)

Adam, Ören Baba'nın türbesinin etrafından taş almak için gelir. (E.235)

Fadik ebe köy halkıyla birlikte Ören Baba türbesinde geceleri ateş yandığını görür. Orada evliya olduğu için ateş yandığına inanırlar. (E.236)

Evliyanın türbesini yaparken üzerinde işaret olan kafa büyüklüğünde bir taş bulurlar. Birkaç tane de küçük taş çıkar. Bu taşları üst üste koyup giderler. Sabah geldiklerinde taşlar yerinde yoktur. (E.246)

Adam Korkut'a gelir. Türbeye hakaret eder. Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor der. (E.251)

Adam türbeden kuşburnu söker elleri böyle çolak olur. (E.252)

Tekkenin yanındaki ekmek fırınında yakmak için adam kozalak alır türbeden. Aynı gün adamın mandası çatlayıp ölür. (E.253)

Yüzbey köyünden birisinin gözleri gece kalktığında görmez olur. Adam, “Beni Gani Baba türbesine götürün.” der. (E.258)

Necmeddin Yahya Hz.’nin türbesinde iki tane antika sanduka bulunur. Hırsızlar sandukaları çalarlar. (E.265)

Köy halkından bir kadın türbenin üzerini yaptırır. (E.269)

İki genç Şeyh Sadi türbesinin üst taraflarından ahır yapmak için ağaç keserler. Ahır yaparlar. İçeriye küspeleri taşırken elektrik direğinin kablosu kopar aşağıya üstlerine düşer. İki genç de orada ölür. (E.271)

Türbenin oradan geçerken kadın türbeye hayvan girmesin diye kapısını kapatır. (E.272)

Tekkelerin kapatıldığı zaman köye Şeyh Sadi Baba türbesini kapatmak için adamlar gelir. (E.273)

Adam başka bir zaman geldiğinde Erarslan Baba’nın evi nerede diye sorunca türbeyi gösterirler. (E.274)

Belden altı tutmayan otuz otuz beş yaşlarında dünya güzeli bir kadın ve kocası bir şifa bulmak ümidiyle Gafur Dede türbesini ziyarete gelir. (E.276)

Abdül Dede mahallesindeki insanların rüyasına girer. Üstümden geçiyorsunuz, beni mutlaka çevirin, der. Mahallenin gençleri taş getirerek türbesini yaparlar. (E.279)

Hasta bir genç kızı şifa ümidiyle Şeyh Mustafa’nın türbesine getirirler. (E.280)

Mehmet Dede türbesine hasta olanlar ziyarete gelir. Gözü ağrıyanlar gelip kibrit çöpü kadar bir çırayı yakıp gözüne sürdüğü zaman gözünün ağrısı gider. (E.281)

Tombul dayı hayvanlarını güderken türbenin etrafından odun getirir. Akşam olduğunda odunların içerisinde o odun kendiliğinden yanmaya başlar. (E.282)

Bu olaydan kısa süre sonra başkanın arabası Arap Dede türbesinin yakınında kaza yapar. (E.283)

Kadir gecesinde Türbe civarında nöbette olan polisler bir dua edip öyle gidelim diyerek türbenin arkasına yaklaşır. (E.288)

Vali Pir Sücaeddin İlyas türbesini yıkmaya kalkışır. (E.290)

Vali Pir İlyas’ın türbesini yıktırmak ister. (E.291)

Genç akşam ezanından evvel türbede bir dua edip de öyle eve gideyim der. (E.292)

Amasya'nın Arıcak köyünden bir adam hasta olan eşini Karamustafapaşa köyündeki Pehlivan Dede türbesine getirir. (E.294)

Eskiden insanlar adak kurbanlarını Sıtma evliyasına getirirler. Bir gün Asarkavak'tan Felçli adamı getirirler. Sıtma evliyasına ziyarete gidilir. (E.295)

Köy halkından birisi Sırıklı Dede'nin kabrinden odun kesip evine götürür. (E.296)

V113.0.1 "Türbelerde kerametler"

Türbeye giden adam siz kapıyı örtün de gidin der ahaliye. Orada Kurtboğan ile buluşurlar ve Kurtboğan ona bir ziyafet verir. (E.77)

Büyükler Erenler evliyasının kabrinin üzerine çatı yapıp türbeye çevirmek istiyorlarmış ama çatıyı kabul etmez. (E.115)

Kadının çocuğu doğduğunda saçının eşarbindan çıktığı yerde aynı eliyle düzelttiği gibi geriye doğru bir nişan kalmıştır. (E.118)

Kuş Baba'nın türbesi eskiden sadece bir çit ile çevrilidir. Köy halkından birisi öküzünü yıkamak için çite bağlar. Sabah geldiklerinde öküzlerin boynuzlarının aşağıya eğildiğini görürler. (E.133)

Belediye Kılıç Dede'nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. Kepçe kabri kaldırmaya çalışırken kepçenin ucu kırılır. (E.135)

Çamlıca Dede Türbesine yaklaşınca komşularının kızı kadının parasını çaldığı için atlar olduğu yerden hareket etmez. Satıcı adam karısı ve komşularının kızına "Ben geceli gündüzlü her daim geliyorum. Siz bu adamlara bi şey ettiniz." der. Arabayı salar atları da başka yerden götürür. (E.141)

Türbenin kıyısından demlik büyüklüğünde bir taşı kopartır ve aşağı yuvarlar. Yuvarlanan taş aşağıya doğru değil de yanlamasına ve hatta yukarıya doğru giderek balağın (manda yavrusu) kafasına vurur, balak ölür. (E.142)

Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. (E.144)

Ahırdaki hayvanlar sürekli ölmektedir bundan dolayı ahırın bulunduğu yerde bir evliya olduğunu anlarlar. Ahırını geri çekerek yeniden yapınca hayvanları kurtulur. (E.154)

Sabah kalktığında gider bakar ki ırmak ters akıyor. (E.157)

Belediye kabrini yol ortasında kaldığı için kaldırmak ister. Dozerin kepçesi kırılır. Velinin kerametini anlayınca kabri olduğu yerde bırakıp etrafını çevirirler. (E.160)

Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. Torunu doğum yapınca dokunduğu yerde parmak izlerinin kaldığını görürler. (E.174)

Topuzlu Evliya'nın kabrinin başındaki taşa tekme atan adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. Kısa süre sonra da adam ölür. (E.176)

Tekkenin etrafını pis tutmazlar. Pis tutanın kafasında saç kalmaz. Kabakçı Ahmet'in bacakları tekkeden dolayı kırılır. (E.178)

Işık evliyanın türbesine gelince birden kararır. (E.180)

Kadın ve kızı adama iyice yaklaşırlar. Birden ortadan kaybolurlar. Analı-kızlı denilen yere giderler. (E.181)

Adam Gümüşhacıköy'e giderken Kurt Baba hakkında "dürzü" diyerek hakaret eder. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların dili dişi dönmüştür. (E.182)

Eskiden yatır değilken kurtlar Kurt Baba'nın mezarının etrafında yatarlarmış. (E.184)

Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. Veli önüne çıkar. "Ulan, niye küfrediyon." der ve çobana iki tokat vurur. Bahçeye atlar ve gözden kaybolur. (E.190)

Harmancık evliyası pisliği kaldırmaz. Emmisi evliyanın kabrinin oraya kelle atar ve felç olur. (E.191)

Serçoban türbesine Tokat'tan dili tutulmuş bir bayan gelir. Doktor doktor dolaşmış fakat çare bulamamışlardır. İki erkek bir bayan İçeriye girerler, erkekler dışarıya çıkar bayan kalır. Yarım saat sonra bayan içeriden çıkar "Baba hadi gitmiyor muyuz?" diye çıkınca şaşırırlar. (E.208)

Adam elindeki saçma dolu tüfekle tavşana ateş eder ama tavşan türbeye sığındığı için bir tüyü bile kopmaz. (E.213)

Çoban geceleyin hayvanlarını Cendere evliyasının bahçesine koyar. Gece uyanır ki ak sakallı (Cevdere evliyası) hayvanları oradan aşağıya indirmektedir. (E.224)

Kadını kağnıya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir. (E.225)

Şeyh Abdürrahim-i Rumi'nin kabrinin yanında bir çeşme bulunur. Bu çeşmeye havlu asılır. Asılan havlunu her sabah ısladığı görülür. Halk Abdürrahim-ii Rumi'nin namaz için abdest aldığına inanır. (E.227)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşır olur ağzı eğilir. (E.232)

Köyün çobanı türbedeki ağacın dallarını keser, yılan vurur. Çoban ölür, iki gün sonra bulurlar. (E.233)

Emin dayı hastalıktan kalkınca türbenin yanında durur. Mübarek, bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. Emin dayıya “Emin hadi git oğlum çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel.” derler. (E.237)

Köy bekçisi sabah ezan okundu diye evden çıkar birden sakallı sakallı adamların arasında bulur kendini. Bekçi camiye varınca birden etrafındakiler yok olurlar. (E.238)

Çocuk hazirenin üstünde uyuyup kalır. Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. Dikilince çocuk korkar. Kuş Baba çocuğa ayan açık buradan git der. (E.239)

Yol yapım çalışması sırasında dozer operatörü bu neymiş, yolu daraltıyor, şunu yıkalım da genişletelim diyerek türbeyi dozerle yıkmaya çalışınca dozerin ucundaki bıçağı kırılır. Operatör çok korkar. (E.242)

Türbenin dibinde para var diye hazine arayanlar hastalanır. (E.242)

Evliyanın türbesinde yuvarlak bir taş bulunur. Gencin birisi içinde hazine vardır zannıyla taşı parçalamaya kalkışır. Evliya genci öteki dağın dibine fırlatır. (E.243)

Velinin türbeden çıkıp namaza gittiğini görürler. (E.248)

Kızın gözleri doğuştan kapalıdır. Doktorlara götürüldü ama çare bulamazlar. Kızı Gani Baba türbesine götürürler, dua ederler. Orada bulunan insanlarla konuşurken bakarlar kızın gözleri açılıp kapanmaktadır. (E.255)

Çocuğu olmayan kadınlar gelirler. Çocuğu olur, ismini Gani koyar. Çocuk kız olursa Ganime koyarlar. (E.256)

İstanbul'dan türbeyi ziyarete gelirler. Türbedarı da alarak türbeye giderler. Araçlarını türbenin kapısına park ederek içeriye girerler. Dışarıya çıktıklarında bir

arabanın dönmesi mümkün olmayan yerde araba kendi kendine ters yöne doğru dönmüştür. (E.267)

Akşam türbenin üzerini açarlar sabah geldiklerinde geri kapanmış olur. (E.290)

V113.0.2. “Türbeyi ziyaret sözü”

Köyden ayrılan senede bir kez ziyaret etmelidir. (E.98)

Kadın her sene türbeyi gelip ziyaret edeceğine söz verir. (E.267)

V136. “Kutsal Kitap”

(T)V136.2. “Kur’an-ı Kerim”

Düldül’e binen Ali savaşmaya başlayınca onu durdurabilmek için 500-600 Kur’an-ı Kerim sahifesini mızrakların ucuna geçirirler. (E.74)

İmam Kur’an-ı Kerim’i alıp kapıdan çıkarken kocaman bir yılan önüne durur. Diğer kapıdan çıkmaya çalışır yılan orada da görünür. Kur’an’ı yerine bırakır. (E.186)

Kadın kocasına durumu anlatınca kocası onlar senden bir Aşir Kur’an istiyor der. Kocasını ürünü hiç ambara koymadan götürüp satar ve bir keçi alarak keser, komşuları toplayıp Kur’an okutur. Evliya bir daha da bir şey demez. (E.200)

Adam karısı vefat ettiği zaman davgun ağacının altında oturur Kur’an-ı Kerim okur. (E.278)

V200. “Kutsal kişiler”

(T) V200.0.1. “Hz. Ali”

Hz. Ali sığırlarını güder. (E.29)

Hz. Ali sığırlarını güderken kargalar pınarın başına üşüşür. (E.30)

Hz. Ali şehit edilir. (E.31)

Hz. Ali Fadime anamızın üzerine ikinci kez evlenir. (E.47)

Hz. Ali’nin gözlerine ağrı indiği için savaşa katılamaz. (E.74)

Ali Pircivan’a ismini Hz. Ali verir. (E.106)

Hz. Ali Amasya kalesini fetheder. (E.167)

Keçiköy’de Hz. Ali’nin atının ayak izi bulunur. (E.172)

Üvey kızı emmi kalk kalk diyerek uyandırır, Hz. Ali geldi der. Gözlerini açtığında evin kapısı açılır. Deve yedeğinde, başında yeşil bir sarıkla Hz. Ali içeriye girer. Duvar birden açılır Hz. Ali karşı taraftaki yazlık eve gider. (E.177)

(T) V200.0.2. “Hızır”

Gelen kişi Hızır’dır. (E.26)

Hızır, dilenci kılığında kadından yemek ister. (E.51)

O sene boyunca o küçük küpteki pekmez bitmeyince gençler o ihtiyarın Hızır as. olduğunu anlarlar. (E.297)

Hoca kadına Hızır as.ın geldiğini ve bu durumu kimseye anlatmamasını yoksa bereketin kaçacağını anlatır. (E.298)

Pekmezin üzerini örttüğünden emin olamayan kadın tekrar aşağıya indiğinde pekmezin taşıdığını görür ve Hızır’ın uğradığını anlar. (E.299)

(T) V200.0.3. “Lokman Hekim”

Cebrail as. Cenab-ı Allahü Teâla’nın yanına gidiyor. (Allah) Lokman’a ellemeyin diyor. O çok büyük bir evliya, mübarek diyor. (E.70)

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulduğu zaman Künc Köprü’den geçerken Cebrail as. İle karşılaşır. (E.71)

(T) V200.0.4. “İlyas as.”

İlyas as. Allah’a ibadet etmeyi çok sevmekte ve çokça ibadet etmektedir. (E.72)

(T) V200.0.5. “Dört Halife”

İnsanlar Mekke’ye kadar gidip dört halifenin önünde Peygamber efendimizden yardım ister. (E.50)

(T) V200.0.6. “Battal Gazi”

Battal Gazi Amasya’yı fetheder. (E.73)

Battal Gazi’nin bir komutanı Ermenilerin yaşadığı Çal köyünü fethetmeye gelir. Ermeniler kalede yaşadıkları için alamaz. (E.166)

Hz. Ali'den sonra Battal Gazi de iki üç kere kaleyi yeniden fetheder. Battal Gazi en sonunda hiç kimseyi bırakmaz. Hep gâvurları (!) kırar. Bu yüzden Battal Gazi'ye çok düşmandırlar. (E.167)

V210. “Dinin kurucuları”

(T)V211. “Hz. Muhammet”

Peygamber efendimiz kuşlara vazife dağıtır. (E.32)

İnsanlar Peygamber efendimizden yardım ister. (E.50)

Hz. Muhammed hane-i saadetinde otururken Cebrail vahiy getirir. (E.74)

Hz. Peygamber vedasında hakkı olan alsın der. Ukkâşe Hz. Kırbaç hakkını ister. (E.116)

V220. “Veliler”

Kervan zamanı Geygel'den geçen kervanlar Seyyid Vakkas hazretlerini türbesinde rahatsız eder. (E.15)

Kurtboğan Hz. Vefat ettiğinde kurtlar onun mezarına gelirler. (E.76)

Kurtboğan Hz. Savaş zamanı Kıbrıs'a gider ve orada birisi ile arkadaş olur. (E.77)

Yedigelinlerden birisi (insanlara görünerek) elik (geyik) sağar. (E.78)

Yedigelinlerden birisi Şehli köyünde bir adamın tarlasında elik (geyik) sağar. (E.79)

O Koyuncu'lu bir topal vardı. O adammış yanında da. Burası nere diyor. Bura evliya dede. Adı ne: Öküz Baba. Lan terbiyesiz herif öküzden evliya olur mu, diyo. Buranın ismi İkiz Baba. Bunun kardeşi Zile'nin hele bilmem ne köyünün yakınında bi yerde. (E.80)

Allah dostu olan Zeynel Abidin elikleri (geyik) çiftte koşar onların sütünü sağarmış. (E.81)

Cemal Hafız, Garip Hafız'ın veliyullahtan olduğuna canı gönülden inanmaz. (E.82)

Garip Hafız Samsun'a (130 km.) gidip Büyük Cami'de namaz kılmayı çok severmiş. (E.83)

Kurt Baba kulübesinde sobanın başında oturur. (E.84)

Eymir ile Keçi köylerinin arasında sadece bir ev vardır. Avcılardan kaçan kurtlar bu evin önüne gelirler ve uzun boylu birisiyle karşılaşır. (E.85)

Gerçek bir dede olan Kurt Bala kurban kesilen yere gelerek bu kurbanlar helal mi haram mı diye sorar. (E.86)

Eskiden bir derviş peşinde kurtlarla beraber gezermiş. (E.87)

Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. (E.88)

Serçoban, erzakını askerinin önüne açar. Asker yedikten sonra erzak bitmez daha da artar. (E.89)

Koyunu yakalayan Serçoban gözlerinden öper, “Ey mübarek. Bu kadar koşmasaydın da kendini de beni de yormasaydın.” der. (E.90)

Serçoban hayvanlarını güderken sürünün içerisinde bir koyunu kaçar. (E.91)

Amasya’da yatan İğneci Baba (Meşçi Baba), Karaçayır’da yatan Hüseyin Dede (Çığırğan Dede) ve Kayabaşı’nda yatan Serçoban Dede üçü kardeştir. (E.92)

İğneci Baba, Kocacık Baba ve Serçoban üç kardeştir. (E.93)

İğneci Baba, Çal Baba ve Serçoban üçü kardeştir. (E.94)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser, ve pişirir. (E.95)

Uzun boylu, cübbeli bir adam Şeyh Sadi’ye gelerek benim çok ağrım var der. (E.96)

Şeyh Sadi medresede ders verir. (E.97)

Şeyh Sadi gidenim viran olsun gelenim mamur olsun diye beddua eder. (E.98)

Piri Baba, Koyun Baba ve Gani Baba üç kardeştirler ve Erarslan yakınlarında yaşarlar. (E.99)

Piri Baba, Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba dördü kardeştirler. (E.100)

Piri Baba çarşı içindeki hamamda hem erkeklere hem de kadınlara tellaklık yapar. (E.101)

Çatalçam evliyası geyikleri sağı ve kardeşini ziyarete gider. (E.102)

Pir İlyas teneşirin ayağını tutunca herkes onun veli bir kişi olduğunu anlar. (E.104)

Kamalı Mehmet Efendi ve Pir İlyas Çilehane’de medrese hocalığı yaparlar. (E.105)

Ali Pircivan havadaki uçağa binerek onu havaalanına indirir. (E.106)

Horasan'dan Anadolu'ya İslamiyet'i yaymak için gelen dervişlerden olan Şeyh Mustafa Gani Baba'nın müritlerindedir. Bunlar iki kardeş olup (Şeyh Mustafa ve Seyit Kâhya Hazretleri) Akdağ'ın o tarafta Çift Kapı Yaylası'nda senede bir kere toplanıp zikir çekerler, sohbet ederler ve cihatları tartışmışlar. (E.107)

Yolun üst tarafında evliyanın mezarının olduğu düşünülen, üzerine türbe yapılmamış yer bulunur. Burada akan su evliyaya bağlıdır. (E.108)

Temre rahatsızlığı için Cendere evliyasının kabrinin yanındaki otlara bir horoz kesilir. (E.109)

Ergonaş Baba da onlara "Taş kesilin, yerliğiniz olmasın, yerli durmasın buranın." diye beddua etmiş. (E.110)

Erenler evliyası (kadın evliya) geyik sağarken Çakır Ali adında bir adam ava çıkar. (E.115)

Ukkaşe Sultan Hz. Peygamber'in seraskeridir. (E.116)

Adam çok sinirlenir ve Köşe Dede türbesine (Ukkaşe Hz.) serzenişte bulunur. (E.117)

Ergonaş Baba Horasan'dan Efte (Sarımüş) köyüne gelir. (E.111)

Ergonaş Baba Anadolu'ya geldiğinde Rumları İslâm'a davet eder. (E.112)

Ergonaş Baba Yassıçal'a geldiğinde köy halkı harman kaldırmaktadır. (E.113)

Askerler savaşa giderken Ergonaş Baba'ya denk gelirler. Karınları açtır ve Baba'dan yemek isterler. (E.114)

Kadın hamileyken yasağa rağmen Ukkaşe Sultan türbesine girer. (E.118)

Koca Baba askerin Kore'de düştüğü durumu görmüş ve Kore'ye Sarımüş köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Adam ocaklıkta ateşi yakar ve önünde otururken Seyyid Vakkas onu da ateşin içine atarak yakar. (E.120)

Bunlar yedi kardeştir. Şeyh Mehmed Abdal, Gül Abdal (Ladik), Gara Abdal (Ladik), Nurettin Alparslan, Hacı Ali, yedi gardaş bunlar. Horasan'dan gelirler. (E.122)

Askerler savaşa giderken Şeyhliden geçerler. Karınları aç olduğu için Şeyh Mehmed Abdal'dan kendileri ve atları için yemek isterler. (E.123)

Kul Fakir Osman'a bir keçi verir. Giderken de Keçi köyünde Kul Hüseyin'in yanına uğra bir keçi de o versin sana der. (E.124)

Sarayözü'ne gidip de türbeye selam vermeden Sırlıklı Dede'ye bir Fatıha okumandan geçilmez. (E.126)

Amasya boğazından Gümüş'e doğru ovaya çekirge sürüsü gelir. Halk yardım almak için Mehmet Hoca'ya gidelim der. (E.127)

Çeltek Baba Esençay'a yerleşir ve orada vefat eder. (E.128)

Yusuf Hoca adama "Gideceksin Sinan Hocanın sırtına hafif vuracaksın, Yusuf Hocanın selamı var diyeceksin" der. (E.129)

Bir süre sonra zezem suyunu alıp Sinan Hocanın yanına gider. "Yusuf Hocanın selamı var, bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor." der. (E.130)

Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. Topçam Dede ortadan kaybolur. (E.131)

Pir Hamdullah Sarayözü'ne geldiğinde küçük bir araziye çevirir ve yerleşir. Sarayözü halkı Pir Hamdullah'ı orada istemezler. Git derler. (E.132)

Kuş Baba'nın türbesi eskiden sadece bir çit ile çevrilidir. (E.133)

Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. (E.134)

Belediye Kılıç Dede'nin kabrini yolun ortasından kaldırmak ister. (E.135)

Fevzi Baba Mürşid-i Kamil bir kişidir ve talebeleri vardır. (E.136)

Çocukları Çamlıca Dede Türbesine bırakır ceme giderler. (E.137)

Çayköy'de bir adam Çamlıca Dede'nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. (E.138)

Çamlıca Dede türbesinde her sene adak kurbanı kesilir. (E.139)

Çamlıca Dede'nin kabri etrafındaki ağaçlar kesinlikle alınmaz. Eğer alınırsa evde kendiliğinden tutuşmaya başlar. (E.140)

Bu tarafta hayvanlar kaldığı zaman hiçbir şey olmaz. Kandil Dede onları korur. (E.142)

Timur, Amasya'ya geldiğinde Pir İlyas onun hazırladığı çok zor soruları bilir ve Amasya'yı işgalden kurtarır. (E.143)

Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. (E.144)

Köyün üzerinde bir karaağaç evliyası vardır. İnsanlar orada mum yakıp dilek dilerler. (E.145)

Hiçbir hamam çalışmaz, Hacı Nadir Baba'nın türbesindeki hamam çalışır. (E.147)

Kenan Baba insanları, “Yanıma gelin, sıkılıyorum.” diye çağırır. (E.148)

Evliya, “Bana Kenan Baba derler. Ararsan Alıcık’ta bulursun.” der. (E.149)

Deli azmi ne zaman öleceğini önceden bilir. Gider mezarına yatar. Halk mezarını üzerine tekke (türbe) yapar. (E.150)

Çocuğunu kaybeden kadın sabah ölü çocuğuyla beraber Bardaklı Baba’ya gider. (E.151)

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkar. Aşağıya gelirken kılıcını yere sürür. Kılıcın sürüdüğü yerden köye su gelir. (E.152)

Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz. (E.153)

Evliyalar Zuday’ı düşman saldırısından korur. (E.155)

Atın üzerinde gelen adam da Gani Baba’nın kendisiymiş. (E.156)

Rüyasında bir Gani Baba “Ahmet Bey, kendini düşünmeyen evliyai bırak sel götürsün.” der. (E.157)

Adam rüyasında üstü betonla örtülen Gani Baba’nın betonla beraber kalktığını görür. (E.158)

Dersitamam Hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. (E.160)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. (E.161)

Örendede evliyasının kabri yakınlarında doğan çocuklarda bir özür kalır. (E.162)

Terziköy kaplıcalarında bir evliya vardır. (E.164)

Rum kralının kızı çeşmeye indiğinde Kul Hüseyin baban neyden korkar diye sorar. Kız da babam ateşten korkar der. (E.165)

Kaynar’daki balıklar evliya balığı olarak görülürler. (E.170)

Komşu Dede harmanda gezer, senin oğlun, senin kızın olacak, senin şöyle olacak dermiş. (E.171)

Mübarek Garip Dede’nin her şeye şifası vardır. (E.174)

Adam bu durumu eski dervişlere sorar. Onlar da senin eşin ermiş derler. (E.177)

Ali Sofu’nun karısı gece uyanır ki evin içerisinde üç adam oturmuş zikir çekmektedir. Halid Baba’yla birlikte zikir çekerler. (E.178)

Genç “Hacı Nadir benim asker arkadaşım. Kıbrıs’ta beraberdik. Beni ararsan Gümüşhacıköy’de bulursun demişti.” der. (E.179)

Adam oradan dolayı iyice anlar ki bu mübarek evliya ve kızıdır. (E.180)

Adam Gümüşhacıköy’e giderken Kurt Baba hakkında “dürzü” diyerek hakaret ederler. (E.182)

İspara köyünden bir adam gelip pelidi kağnisına yığar ve götürür. Kurt Baba o gece kurtlarıyla gelerek adamı rahatsız eder. (E.184)

Veli rüyasında “Hacı Ahmet’in kapısında tekke var, oradan cevher (toprak) sürersen iyileşir, başka dermanı yok.” der. (E.185)

Kur’an-ı Kerim’e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman’dır. Oranın manevi bekçisi odur çünkü. (E.186)

Sabah namazını imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırıştır. (E.187)

İmam uyurken Şeyh Abdurrahman Hz. den iyi bir tokat yer. Uyandığında etrafında kimseler yoktur. (E.188)

Adamın oğlu Harmancık evliyasını görür. (E.190)

Harmancık evliyası eşinin rüyasına girer ve “Ben Kara Celal’im, seni çarparım.” der. (E.192)

Birisi kapıya üç kez vurur. Kadın kim o deyince Harmancık evliyası “Kızım benim, ben seni bekliyorum, sakın korkma.” der. (E.193)

Şeyhler evliyası mum yakıp Cendere evliyasına gider. (E.194)

Göz Dede kadına rüyasında “Ben bu pompayı burdan çeksem, bu Eraslan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz. Ben hem depreme karşı koruyorum bu Eraslan’ı, hem de suyunu koruyorum.” der. (E.194)

Kocası ürünü hiç ambara koymadan götürüp satar ve bir keçi alarak keser, komşuları toplayıp Kur’an okutur. Ondan sonra evliya bir daha da bir şey demez. (E.200)

Seydiyar Dede kadının rüyasına girer. (E.203)

Adam Garip Hafız’ın sohbetini dinlemek için gider. (E.204)

Kuyumcu Ahmet Efendi Garip Hafız’ı kendi yazdığı mevlidi okutmak üzere Merzifon’a götürür. (E.205)

Garip Hafız Gümüş'e üç kilometre uzaklıkta kimsenin uğramadığı bir dereye gider. (E.206)

Oradan bir şey alınrsa Serçoban gece rüyasına girip geri getirmesini ister. (E.207)

Evliya adamın uzun zamandan sonra doğan çocuğunu işaret ederek "Seni ona bağlıyorum." der. (E.209)

Kavaklar evliyası o gece kadının rüyasına girer. (E.210)

Perşembe akşamları hamamın tekkeye (türbeye) bakan odasına Ahi Barak Baba yıkansın diye kese, sabun ve lif konulur. (E.211)

O gece veliyi rüyasında görür, sabaha kadar uyuyamaz. Kalkıp türbeye gelir ve Hacı Dede'yi okur. Ondan sonra rahatlar. (E.212)

Hacı Dede savaş zamanlarında savaşa gidermiş. (E.214)

Çamlık Dede de İsmail Dede de ağacını kestirmez. Ağacını vermez. (E.215)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi'nin mezarını köyden birkaç kişi hazine var diye eşerler. (E.217)

Şeyh Abdal Mehmet Efendi davul kabul etmez. (E.218)

Adam Zeynel Abidin hz.nin aşağıdan eşi Sultan Ana'nın yukarıdan gelerek köy içerisinde buluştuklarını görür. (E.219)

Adam akşam yatar, rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. "O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm." der. (E.220)

Annesinin rüyasına Abdürrahim-i Rumi hz. Girer. Allah'tan iki rekât namaz kılacaksın der. (E.226)

Ömer Efendi gökyüzünden bir ateş olarak çobanın önüne dikilir. (E.228)

Duvarдан içeriye giren Ömer Efendi, Yunus Baba ve Hacı Hüseyin ormancıya hesap sorarlar. (E.229)

Burada büyük zatlar var deyip vazgeçerler. (E.231)

Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba'yı görür. (E.234)

Mübarek (Kuş Baba), bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. Emin dayıya "Emin hadi git oğlum çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel." derler. (E.237)

Bekçi camiye varınca birden etrafındakiler yok olurlar. Evliyalara karıştığını anlıyor o zaman. (E.238)

Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. (E.239)

Adam ağaçları gece traktörle gelir kesip götürür. Analıkızlı evliyası gece rahatsız eder. (E.240)

Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. (E.241)

Sıtma evliyası dibini de eştirmez dallarını da kestirmez. (E.242)

Tekkeye yakın bir yerde bir pelit ağacı bulunur. Yaşlılar Erenler evliyasını orada abdest alırken görürler. (E.243)

Yayladibi köyünden birisi Kıbrıs Harbinde evliyayı görür. (E.245)

Veli usulca yorganı açar “Besmeleyi çek yavrum. Senin çocuğunun ismini koymaya geldim.” der. (E.247)

Velinin türbesinin kapısı camiye bakmaktadır. (E.248)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

Kul Hüseyin misafirlerine dem ikram eder. Bir süre sonra dem tükenir. (E.261)

Kul Hüseyin misafirleriyle otururken dem tükenir. Hanımı mahcup olunca sen endişelenme der. (E.262)

Veli kadının rüyasına girer ve kadın neden çalmalarına izin verdin der. Allah dostu da “Ben o zaman Mekke’de tavaf yapıyordum. Ben burada yoktum.” der. (E.265)

Türbelere kurban kesmenin yasak olduğu dönemlerde Pir Hamdullah adamın rüyasına girer. “Ferfere mi yedin. Azıcık kanını akıtıp da niye bana bir şey getirmedi.” der. (E.268)

Şeyh Sadi türbeyi yaptıran kadının ve köy halkından bazılarının rüyasına girer. “Üzerimi yaptırdığı için buradan gidiyorum. Benim türbemi bir erkek benim düzenlerse geri gelirim.” der. (E.269)

Gece “Ben Şeyh Sadi Babayım. Kalk namaza dur. Kapımı kapattın.” der. Kadın namaza durur ellerini bağlar ses kesilir, ellerini açınca tekrar Ben Şeyh Sadi Babayım diye bağırır. (E.272)

Adamlar gece ateşlenirler, sabaha kadar yatamazlar. Ağızları, burunları şişer. Şeyh Sadi korkutur. (E.273)

Adam dışarıdan Erarşlan'a misafir gelir. Namaza camiye gider. Namazdan sonra gidecek yeri olmadığı için dışarıda kalır. Erarşlan Baba buyur ben seni misafir edeyim der. Alır adamı türbeye götürür konuklar. (E.274)

Erarşlan Baba Rahmi Abi'nin rüyasına girer ve bir şehidiniz olacak der. (E.275)

Karısı durumu anlatır: "Bana aksakallı adamlar geldi." der. (E.276)

Adam Zeyve evliyasını görür. Mübarek bir zattır. Nur parçası gibidir. Sırtında cübbe başında sarık vardır. (E.277)

Üç dört tane sakallı adam gelir. "İsmail amca sen niye ağlıyorsun? Haydi bizimden gel, bizimden yaşa sen." der. (E.278)

Abdül Dede mahallesindeki insanların rüyasına girer. Üstümden geçiyorsunuz, beni mutlaka çevirin, der. (E.279)

Kıbrıs veya Kore harbinde türbedar Şeyh Mustafa'nın kılıcında kan görür. (E.280)

Türbenin yanında dört tane sakallı dedeyi çamın altında otururken görür. Korkusundan bir daha geriye dönüp bakamaz. (E.281)

Darphane Camii'nin yanında, mezarlıkta Arap Dede diye bir veli yatar. (E.284)

Yamaç tekke köy halkının rüyalarına girer. "Ben tekkeyim, gelin bana itaat edin. Ne isteğiniz varsa vereyim." der. İnsanları davet eder. (E.286)

Evliya pencereden görünür "Senin gençliğine kıyamıyorum." der. Eski hamamın yanındaki kadınlar görürler. Veli beyaz bir kıyafet giymiş. (E.287)

İçeride genç genç, sarıklı, cübbeli insanlar görürler. (E.288)

Pir İlyas, Gece valinin şoförünün rüyasına girer, "Bana dokunmayın. Benim kimseye bir zararım yok." der. (E.290)

Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek "Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmayın. Benim kimseye bi zararım yok burda." der. (E.291)

Türbede dört beş sarıklı namaz kılmaktadır. Pir İlyas çocuğu görür ve diğer velilere sessiz olun çocuk korkmasın der. (E.292)

Cemal Hoca dediği gibi üç gün yatar üç gün sonra ölür. (E.293)

Cinlerin tuttuğu kadın köy dışında evliya denen yere gider, mezarın üzerine yüzükoyun yatar. Mezarla "modur modur" konuşur. (E.318)

Amasya'nın Arıcak köyünden bir adam hasta olan eşini Karamustafapaşa köyündeki Pehlivan Dede türbesine getirir. (E.294)

V221. “Velilerin mucizevi şifaları”

Rüya sonrasında oraya gider ve hiç ameliyat olmadan gözleri iyi olur. (E.196)

Kadını kağnıya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir. (E.225)

V221.1. “Veli felçlileri iyileştirir”

Adam yürüyemez. Gani Baba türbesine ziyarete getirirler. Namazını kılar. Türbeden yürüyerek gider. (E.256)

On dört on beş gün sonra duyduğu tıkırtıya uyanan adam karısının oturduğunu fark eder. Karısı durumu anlatır: “Bana aksakallı adamlar geldi. Daha bu zamana kadar ne yatıyosun diye vurdu böyle. Kalk dedi, bi sıçradım. Bacaklarıma, gövdemden alt tarafıma bir derman gelmiş. Tuvalete gittim geri geliyorum.” der. (E.276)

V221.2. “Veli konuşamayan insanları konuşturur”

Adamın rüyasına giren Serçoban “Gelini benim yanıma getirin.” der. İki erkek bir bayan İçeriye girerler, erkekler dışarıya çıkar bayan kalır. Yarım saat sonra bayan içeriden çıkar “Baba hadi gitmiyor muyuz?” diye çıkınca şaşırırlar. (E.208)

Adamın rüyasına giren Serçoban “Gelini benim yanıma getirin.” der. (E.208)

Adam türbeyi ziyaret eder ve gider. Bir hafta on beş gün geçmeden tekrar tekkeye gelirler. Türbedar hasta nasıl oldu diye sorunca kızın babası kendin sor der. Kız Hoş bulduk, iyi oldum amca.” der. (E.230)

V221.12. “Veli âmâları iyileştirir”

Kızı Gani Baba türbesine götürürler, dua ederler. Orada bulunan insanlarla konuşurken bakarlar kızın gözleri açılıp kapanmaktadır. (E.255)

Adamın gözleri görmez. Türbeyi ziyaret eder, gözleri açılır gider. (E.256)

Yüzbey köyünden birisinin gözleri gece kalktığında görmez olur. Adam, “Beni Gani Baba türbesine götürün.” der. Traktöre bindirirler. Adam “Siz beni Amasya’ya götürüyorsunuz. Dönün ve beni Gani Baba’ya götürün.” der. Dönerler ve Gani Baba türbesinin yoluna girince adamın gözleri açılır. (E.258)

V222. “Velilerin görünen olağanüstülükleri”

Subay dağ başındaki bir çoban bu kadar askeri nasıl doyursun der. Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Şeyh Sadi yemekten sonra sofraya duası okuyunca kuzu yeniden canlanır; fakat kuzu aksamaktadır. Herkes yemek yerken birinin kuzunun bacağı kırıldığını anlar. (E.95)

Şeyh Sadi, küçük bir kazanla bulgur pilavı yapar. Kaç gün kaldılarsa o küçük kazandaki pilav bütün askerlere yeter. (E.97)

Ergonaş Baba'nın yaptığı küçük kazandaki pilav bütün askeri doyurur yine de bitmez. (E.114)

Seyyid Vakkas'ın türbesine hırsızlık yapma için girerler. Alacaklarını alırlar, dışarıya çıkmak isterken kapı yok olur. Seyyid Vakkas'ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler, tövbe ederler. Ancak o zaman kapı tekrar görünür. (E.121)

Askerler bu kadarcık yemekle asker ve atlar nasıl doysun derler. Şeyh Mehmed siz yiyeceğinize bakarsınız der. Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

Komutan bana şu adamı bulun der. Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. Topçam Dede ortadan kaybolur. (E.131)

Almanya'dan Alıcık tarafında gelen adam yolda bir kamyonun arkasından çarpar. Yetiş bu zamanın (evliyası, velisi), diyerek yardım ister. Birden paltolu (cübbeli) birisi çıkar. Kamyonu iter, arabayı da takla attırarak dört tekerinin üstüne düşürür. Hiç kimsenin burnu kanamaz. (E.149)

Adam uyumaktadır. Üvey kızı emmi kalk kalk diyerek uyandırır, Hz. Ali geldi der. Gözlerini açtığı anda evin kapısı açılır. Deve yedeğinde, başında yeşil bir sarıkla Hz. Ali içeriye girer. Duvar birden açılır Hz. Ali karşı taraftaki yazlık eve gider. (E.177)

Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. Veli önüne çıkar. “Ulan, niye küfrediyon.” der ve çobana iki tokat vurur. (E.190)

O sırada yoldan geçmekte olan başka bir yaylının sürücüsü Garip Hafız'ı götürmek istese de Garip Hafız ben sonra geleceğim der. Yaylının sürücüsü Gümüş'e vardığın da bir de bakar ki Garip Hafız Gümüş Parkında oturmaktadır. (E.205)

Çoban tekrar tavuk çalmaya gidince Ömer Efendi yakalar ve sana tembih etmedim mi ben der. Ömer Efendi elini kaldırır “Şöyle bir tane vursam ağzını burnunu kırırım.” der. Ömer Efendi vurmaz, sadece elini kaldırır. Çobanın ağzı yamulur. Ölene kadar öyle kalır. (E.228)

Adam tarlada ekin biçen gelinine “Tekkeye gidiyorum. Benim bu son gidişim. Ben üç gün yaşyacam, Üç gün yatakta duracam, üç gün sonra öleceğim.” der dediği gibi üç gün yatar üç gün sonra ölür. (E.293)

V223. “Mucizevi bilgiye sahip veliler”

Garip Hafız’ın veliyullahtan olduğuna canı gönülden inanmayan Cemal Hafız rüyasında Seyyidi Ahmedi Kebir Hz.nin vefat ettiğini görür. İlla bir keramet görmek istiyor. Arkadaşlarıyla bunu paylaşıyor. Medreseye vardıklarında kapıyı çalarlar ve Garip Hafız gelin içeri der. Hiçbirinin ismini dahi sormadan Seyyidi Ahmedi Kebir Hz.ni tanıyan var mı içinizde, der. (E.82)

Koca Baba askerın Kore’de düştüğü durumu görmüş ve Kore’ye Sarımeşe köyünün yaylasından top atar. (E.119)

Şu narı yemekten sonra yesek diye içinden geçirir. Yemekten sonra adam kalkmak için müsaade isteyince Garip Hafız “Efendi, şu narın birini götür de çocuklarıyla evde ye.” diye ikramda bulunur. (E.204)

V223.1. “Veli tavsiye verir”

Kenan Baba Alıcık’tan su çıkarır ve insanlara, “Yanıma gelin.” der. (E.148)

V229. “Veliler–Çeşitli”

V229.1. “Veli doğüstü gücüyle ölümden döner”

Türbesinde rahatsız olan Seyyid Vakkas kervancılara beddua eder. (E. 15)

Mezarını kazmak istediklerinde Kurtboğan’ın eli mezardan çıkarak bir kurdun boğazını yakalar ve öldürür. (E.76)

Pir İlyas öldüğünde cenazesi bir bağda ağaçların altında ykanırken ağacın bir dalı kırılıp aşağı düşer. Pir İlyas birden doğrulur ve dalı yakalayarak kenara koyar. Sonra tekrar geri uzanır. (E.143)

Almanya'dan Alıcık tarafında gelen adam yolda bir kamyonu arkasından çarpar. Yetiş bu zamanın (evliyası, velisi), diyerek yardım ister. Birden paltolu (cübbeli) birisi çıkar. Kamyonu iter, arabayı da takla attırarak dört tekerinin üstüne düşürür. Hiç kimsenin burnu kanamaz. (E.149)

Atın üzerinde gelen adam da Gani Baba'nın kendisiymiş. (E.156)

Dersitamam Hz. Öldükten sonra öğrencilerinin yarım kalan derslerini mezarının başında tamamlar. (E.160)

V229.2 “Velilerin kutsallığı”

Seydiyar Dede derle. Mezarlığımızda. Dalından aldığın gibi seni felç ider. Allah itmesin. Bunun dalından aldımınca... (E.75)

Tekke yabancı olup da kendisine inanmayanlara bir şey yapmaz ama o bölgenin insanları inanmadığında onlara zarar verir. (E.75)

Dede, “Burada evliyanın var olduğuna inanıyorum. Eğer bedduam tutarsa burda evliya var, eğer tutmazsa burada evliya mevliya yok.” der. (E.80)

Vali yaptığı hatayı anlar Zeynel Abidin Hz.nin kerametini görür ve af diler. (E.81)

Garip Hafız'ın kerametini gören Cemal Hafız evliya olduğuna inanır. (E.82)

Piri Baba padişaha mermeri verdikten sonra duvardan geçerek gider. Padişah bu durumu görünce Piri Baba'nın veli bir kişi olduğunu anlar. (E.101)

Ona böyle yapmasını söyleyen adam da zaten mübarek bir zatmış zaten sakallı falan. (E.103)

Hz. Peygamber Ukkâşe Sultan'ın hırkasını bu tarafa atınca “Seni ziyaret etmeden hacca gelenin haccı kabul olmasa gerek.” diye dua eder. (E.116)

Eve gelen misafir çocuğun saçındaki nişanı fark eder ve nereden olduğunu öğrenince “Sen hiç korkma. Havada ve karada sana bir şey olmaz ama suya fazla yaklaşma. Böyle bir himmet edermiş oradaki mübarek. Havada ve karada himmeti dokunur ama suya yaklaşma.” der. (E.118)

Seyyid Vakkas'ın kutsal birisi olduğunu anlayan adamlar dua ederler, tövbe ederler. Ancak o zaman kapı tekrar görünür. (E.121)

Çeltek Baba'nın yüzü gözü hürmetine Allah'a dua ederler. Onun büyük bir zat olduğunu düşünerek türbesine giderler. (E.128)

Komutan bana Şu adamı bulun der. Onun kutsal bir kişi olduğunu anlar. (E.131)

Evliyanın kudretini anlayan köylü kabrin etrafını beton duvarla çevirir. (E.133)

Düşmanlar bütün köyleri yakarlar ama bu türbenin, mübareğin sayesinde Kuşuf köyüne giremezler. (E.134)

Adam taşa bakar ki kendisinin türbenin kenarından kopartarak yuvarladığı taş. O zaman yaptığı hatayı anlar. Velinin kudretini görür. (E.142)

Damladere köyünde cem yapılır. Dedelerle toplantı olur. Toplanan gelir. Sünni tarafından da bir adam gelir. Siz bu dedeye bu kadar hürmet ediyorsunuz hünerini görelim, kerameti nedir, der. (E.153)

Kerametini anlayınca kabri olduğu yerde bırakıp etrafını çevirirler. (E.160)

Mübarek evliyanın her Şeye Şifası vardır. (E.174)

Mübarek (Kuş Baba), bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. (E.237)

AĞacın bulunduğu araziyi alanlar velinin korkusundan ağacı kesemezler. (E.243)

Köyden birisi odunları keser gece tutuşunca geri götürür. Burası cigalı (Tesirli) yerdir. (E.296)

V229.2.8. “Velinin vücudu uzun süre bozulmadan kalır”

Adam tarlada ekin biçen gelinine “Tekkeye gidiyorum. Benim bu son gidişim. Ben  gün yaşıycam,  gün yatakta duracam,  gün sonra lecem. Beni gabre gtreceviz. Ben ölünce, ben mezerde olduğum zaman beni bi sene sonra, iki sene sonra eşeceniz. Beni ıkartacaksınız, bakacaksınız. Dağıldıysam galdırıp atacanız. Ben onu kazanamadıysam var benim halıma.” der. Gider. (E.293)

(T)V229.26. “Velilerin/Kutsal ŐahıŐların görünümü”

Avcılardan kaçan kurtlar bu evin önüne gelirler ve uzun boylu birisiyle karşılaşırlar. (E.85)

Birden paltolu (cübbeli) birisi çıkar. Evliyayı gören Şoför, “Sana kim derler, ben seni nerde bulabilirim.” der. Evliya, “Bana Kenan Baba derler. Ararsan Alıcık’ta bulursun.” der. (E.149)

Bu sırada birisi atla gelir. Sakallı birisi. (E.156)

Gözlerini açtığında evin kapısı açılır. Deve yedeğinde, başında yeşil bir sarıkla Hz. Ali içeriye girer. (E.177)

Adamın oğlu Harmancık evliyasını görür. Evliya uzun boylu, siyah elbiseli yaşlı birisidir. Konuşmaya çekinir. (E.190)

Harmancık evliyası rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adamdır. (E.190)

Kadın çocukken evliyaı görür. Boydan, kırmızı bir elbise (cübbe) giymiştir. İçinde beyaz elbise başında da kocaman beyaz bir sarığı vardır. Beyaz sakalı vardır. Boyu uzun, yiğit bi adamdır. (E.191)

Kadın rüya görür. Adamın boyu (Seydiyar Dede) kısacıktır. Sakalları uzundur. Yanındaki iki kişi daha yaşlı ve babayiğittir. Eski bir heybenin içerisine trampet sokmuşlar, üçünün de eşeği vardır, üç eşeğe binmiş gelirler. (E.198)

Seydiyar Dede pelit ağacının dibinde oturmuş, başını sarmış bir haldedir. (E.203)

Rüyada da aksakallı biri gelip İsmail ağanın göğsünün üzerine oturur. (E.209)

Dedesı ve babasına görünmüştür. Sakalları upuzundur. (E.214)

Adam akşam yatar, rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. (E.220)

Gece uyanır ki ak sakallı (Cevdere evliyası) hayvanları oradan aşağıya indirmektedir. (E.224)

Kadın türbenin etrafındaki sakızlık ağacının yanında Ören Baba'yı görür. Sakallı bir dededir. (E.234)

Mübarek, bir babaları iki oğlu da yanında cübbeyle gelirler. (E.237)

Köyün ihtiyar bekçisi sabah ezan okundu diye evden çıkar birden sakallı sakallı adamların arasında bulur kendini. (E.238)

Kuş Baba beyaz sakallı beyaz tenli orta boyludur. (E.238)

Kuş Baba elinde bastonla çocuğun önüne dikilir. (E.239)

Okul müdürü makamında otururken aksakallı bir pir kapıda belirir. (E.241)

Veli ak sakallıdır, sakalları bembeyazdır. Krem rengi ceketı, mantosu (Cübbesi) vardır. Kafasında sarığı vardır. Yüzünde öyle bir nuru vardır ki evin içerisine nur saçar. Evin içerisine güneş vurmuş gibidir. Uzun boylu, kalıplı, babayiğittir. (E.247)

Karısı durumu anlatır: "Bana aksakallı adamlar geldi." der. (E.276)

Adam Zeyve evliyasını görür. Mübarek bir zattır. Nur parçası gibidir. Sırtında cübbe başında sarık vardır. (E.277)

Üç dört tane sakallı adam gelir. "İsmail amca sen niye ağlıyorsun? Haydi biziminen gel, biziminen yaşa sen." der. (E.278)

Komşular veliyi görürler. Genç bir insan olduğunu söylerler. (E.279)

Gelin niyetlenip kabrin yanından bağırarak dışarıya çıkar. “Bi aksakallı dede geldi. Elime bıçak verdi. Elinde koyun vardı bunu kesecen dedi.” der. (E.280)

Türbenin yanında dört tane sakallı dedeyi çamın altında otururken görür. Korkusundan bir daha geriye dönüp bakamaz. (E.281)

Eski hamamın yanındaki kadınlar görürler. Veli beyaz bir kıyafet giyiyormuş. (E.287)

İçeride genç genç, sarıklı, cübbeli insanlar görürler. (E.288)

V230. “Melekler”

Ölüme çare bulunca Cebrail as. geliyor. “Ya Lokman, elindekilere bakayım.” der. (E.70)

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulduğu zaman Künc Köprü’den geçerken Cebrail as. İle karşılaşır. (E.71)

Hz. Muhammed hane-i saadetinde otururken Cebrail vahiy getirir. (E.74)

V230.3. “Melek ve ölümlünün mücadelesi”

Bulduydun, bulamıydın diye bunlar kapışıyorlar. Köprüdeymişler (Künç Köprü). Lokman Hekim Cebrail as. ile çıkışabilir mi? (E.70)

Bu sırlı bilginin insanlara aktarılmaması için Cebrail (a.s) tarafında formülün bulunduğu şişe Lokman Hekim’e tokat atarak ırmağa düşürülür. (E.71)

V231. “Meleklerin görünümü”

Kadının kız kardeşi “Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Üç kişiler idi. Çekdilê gittilê. Bunu ben gordüm gozümnen. Uyanığıdım.” der. (E.198)

V233. “Ölüm meleği/Azrail”

O sırada gelen Hıdır emmiye “Gitme, korkuyorum. Azrail bizim evde bekliyor, Halil gelene kadar gitme.” der. (E.198)

Cemal Hafız ayaktayken birden oturur. Etrafindakilere dokunmayın der. Ben görüyorum, canımı almaya geldi, teslim oluyorum der ve ölür. (E.216)

V235. “Ölümlü melek tarafından ziyaret edilir”**V235.0.1. “Ölümlüler meleklerin ziyaretini görür”**

Kadının kız kardeşi “Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. O bana geldi Vallaha gardaşım. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Dedim ki gocam gelsin de öyle canımı al. Bebeklerim gorkar deyince, elini geri çekdi. Üç kişiler idi. Çekdilê gittilê. Bunu ben gordüm gozümnen. Uyanığdım.” der. (E.198)

V248. “Melekler ve Tanrı”

Cebrail as. Cenab-ı Allahü Teâla'nın yanına gidiyor. (Allah) Lokman'a ellemeyin diyor. (E.70)

Cebrail as. Allah'tan haber getirir. (E.73)

Cebrail Allah'tan vahiy getirir. Cenabı Hakk'ın Mekke'yi kâfir sardı, orayı ıslah etsin yazılı nâmesini verir. (E.74)

V300. “Dini inanışlar”

Kayaları ziyarete gelenler orada kurban keserler. (E.11)

Askere giden gençlerin ilk mektupların kayaya asılır. (E.13)

Ziyarete gelenler sancılarını taşlara çivileyip giderler. (E.14)

Hz. Fatma büyük göğüslü kadınlara şefaatchi olacaktır. (E.47)

Üzerlik otu nazara iyi gelir. (E.50)

Mezarlıkta yetişen bitkilere oradaki insanların eti ve kanı karışır, bu yüzden mezarlıklarda yetişen bitkiler ve meyveler yenmez. (E.53)

Mezarlıkları çiğnemek ve üzerinden geçmek de iyi değildir. (E.53)

Besmelesiz yere tükürülürse şeytan o tükürükleri toplar ve sekeratta insana içirir. (E.54)

Yumurthanın kabuğu besmelesiz çöpe atılırsa şeytan o kabuk içerisinde tükürük biriktirerek insana içirir. (E.54)

Besmelesiz atını bağlarsan gece alkarısı gelir. (E.57)

Alkarısı'ndan korunmak için doğum yapınca başucuna Kur'an-ı Kerim ve mendil kadar kırmızı çaput konulur. (E.59)

Kurbağa gördüğünüzde hiç onlara taş atmayın kesinlikle derler Çünkü onlar cin olabilir. (E.68)

İlyas as. ve Hızır as. ölümsüzdür. Hızır karada İlyas da denizlerde darda kalan insanların yardımına koşarlar. (E.72)

Seydiyar Dede, dalından aldığı gibi seni felç ider. (E.75)

Tekke yabancı olup da kendisine inanmayanlara bir şey yapmaz ama o bölgenin insanları inanmadığında onlara zarar verir. (E.75)

Her sene yedi-dokuz Mayıs arası oraya kurban kesilir. Kurban kesilmezse suyun kaybolacağı inancı hâkimdir. (E.107)

Savaş zamanlarında evliyanın suyu kesilir. 1974 Kıbrıs savaşında da bu su tamamen kurur. Harp alanında Türk askerinin, Müslüman askerinin su ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak bu su Cendere evliyası tarafından o bölgeye götürülür. (E.108)

Evliyanın bedduasından dolayı Uluköy'ün yerlisi kalmıyor. Göç edip gidiyorlar. Kalanlar da fakir olurmuş dışarıdan gelenler zengin olurmuş. Kuşuf Köyü de Kuş Baba evliyasının kerametiyle bereketliymiş ve az parayla geçinilirmiş. (E.110)

Hamile kadınlar buradan geçmezler. Çocukta bir sakatlık olduğuna inanırlar. (E.115)

Hız. Peygamber hırkasını kaldırır atar ve Ukkâşe Hz. ne git hırkayı bul der. Bu köyün adı ondan değişmiyor. (E.116)

Bugün efteliler zengin olmaz. Efteliler zengin olamamalarının sebebi velinin bedduasıdır. (E.111)

Ergonaş Baba Yenice'ye beddua eder. Bugün Yenice'de yerli halk kalmaz, gider bu yüzden. Yenicenin erkeklerinin başları kel olurmuş. (E.111)

Eve gelen misafir çocuğun saçındaki nişanı fark eder ve nereden olduğunu öğrenince "Sen hiç korkma. Havada ve karada sana bir şey olmaz ama suya fazla yaklaşma. Böyle bir himmet edermiş oradaki mübarek. Havada ve karada himmeti dokunur ama suya yaklaşma." der. (E.118)

Kuş Baba türbesine hamile kadınlar girmezler. Eğer girerlerse kesin bir iz bırakır. (E.133)

Askere giden çocuklar Kuş Baba türbesine gelirler. Herkes duasını yapar. Sapsağlam geri gelirler. (E.134)

Bu tarafta hayvanlar kaldığı zaman hiçbir şey olmaz. Kandil Dede onları korur. (E.142)

Evliya duta sahip çıkar, çevreye sahip çıkar, herkese sahip çıkar. Sana da sahip çıkıyor bu, şu durumda. Buna inanılır. Hiçbir hamam çalışmaz, Hacı Nadir Baba'nın türbesindeki hamam çalışır. (E.147)

Askere gidenler Kenan Baba'nın türbesinden küçük bir taş alırlar ve askerlikleri süresince yanlarında taşırlar. Geline de taşı yerine bırakırlar. Bu taşın koruyuculuğuna inanılır. Taş sayesinde köyden hiç şehit çıkmadığına inanılır. (E.148)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. Eğer dokunursa doğan çocuğun o bölgesinde mutlaka bir işaret, siyah bir leke olur. (E.161)

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmaz. Eğer dokunursa doğan çocuğun o bölgesinde mutlaka bir işaret, siyah bir leke olur. (E.162)

Hamile kadınlar kaplıcanın bulunduğu bölgeden geçerken yolda “Bana bir nişan bırakır.” diye aklına gelirse doğan çocuğun vücuduna ben basar. (E.164)

Hamile kadınlar suyun göz tarafına girmezler. Göz tarafına girerlerse çocuklarda iz kalır. (E.173)

Evlerini Halid Baba'nın türbesine yakın yapanlar mutlaka bir zarar görürler. (E.178)

Tekkenin etrafını pis tutmazlar. Pis tutanın kafasında saç kalmaz. (E.178)

Harmancık köyünün hiçbir gelir kaynağı yoktur. Diğer köylerin pek çok gelir kaynağı olmasına rağmen Harmancık evliya sayesinde hepsinden iyi geçinir. (E.190)

Harmancık evliyası pisliği kaldırmaz. Pislilik atıldığı zaman rahatsız eder. (E.191)

Harmancık evliyasının kabrinden hamile kadınlar geçerken ellerini bir yerlerine değdirirlerse siyah bir leke bırakır. (E.192)

Kadın bu olaydan sonra mum getirilirse abdestini alır, mumları kendisi yakar. Mumların ölülerin burnuna gideceğine inanılır. (E.199)

Serçoban ağacını vermez. Oradan bir şey alınırsa Serçoban gece rüyasına girip geri getirmesini ister. (E.207)

Asılan havlunu her sabah ısladığı görülür. Halk Abdürrahim-ii Rumi'nin namaz için abdest aldığına inanır. (E.227)

Orada evliya olduğu için ateş yandığına inanırlar. (E.236)

Türbeye herhangi bir saygısızlık yapılsa hemen bir ceza verir. Türbenin yakınından ağaç kesilemez. Etrafında yere vurulmaz. Türbenin içerisine saygılı, abdestli girmek gerekir. (E.244)

Çocuğu olmayan gelir, kabrin üzerine çemberini (eşarp) serer. Eşarp toplanırsa Allah çocuk verir. (E.251)

Gani Baba türbesinde hamile kadınlar ellerini bir yerlerine değdirirlerse kesin bir iz bırakır. (E.257)

Askere gidenler türbede dualanır. Hiçbir şey olmadan da dönerler. Kadının eşi Şırnak'ta askerlik yapar. 20 arkadaşını şehit verir ona bir şey olmaz. Necmeddin Yahya onu korur. (E.266)

Bütün köylerin ismi değıştiği halde Şehhsadi'nin adı evliyadan dolayı değışmez. (E.273)

Şeyh Mustafa türbesine gelen ağır hastalar ya iyi olur ya hemen ölür. Gelen hastanın günü sayılır. Ya iyi olur ya ölür. (E.280)

Adam evliyanın arazisi içerisindeki evinin kapısına ibrik, su ve terlik koyar. O suyla evliyanın abdest aldığına inanılır. (E.287)

Alkarısı, yakalandığında firkete geçirirler, çengelli iğneyi taktığında kaçamaz. (E.304)

Anlatıcı "Cinlere gel de inanma şimdi." Diyerek inancını ortaya koyar. (E.309)

Mezarına iğde kazığı çıkarlar. Hortlayan insanın mezarına iğde kazığı çakılınca bir daha çıkamazmış. (E.322)

Hoca kadının arkadaşı mezarlığa gider ve hortlayan arkadaşını mezara sokar ve ezan okur. Ezan okununca hortlak daha çıkamazmış. (E.323)

(T) V301. "Dini inanışlar (adak adama)"

Çoban kız, baharın gelmesi için Allah'a dua eder ve bir keçi adar. (E.18)

Adam karısının doğum yapabilmesi için Allah'a yalvarır ve hangi türbeyse oraya tosun adak adar. (E.75)

Adam Serçoban Türbesine bir koç getirip burada kurban edeceğim der. (E.208)

Adam iyileşen kızı için adadığı kurbanı keser ve gider. (E.230)

Adamın doğan bütün çocukları kısa sürede ölür. Adama Pir Hamdullah'a kurban ada." derler. (E.268)

Gözü ağrıyanlar gelip adağını adar, kibrit çöpü kadar bir ırayı yakıp da gözüne sürdüğü zaman gözünün ağrısı gider. (E.281)

Adam eşim iyi olursa koç keseceğim diye adak adar. (E.294)

Bir iki ay sonra adam iyileşmiş olarak adak kurbanını getirir. (E.295)

V320. "Kâfirler"

Kâfirler köyü basarlar. (E.17)

Battal Gazi, peşlerinden Kayseri'ye gider ve Battal Gazi'nin öldüğünü zannederek onun mezarına taş atan bir Rum çobanı İslam'a davet eder. (E.73)

Cebrail as. Ya Rasurallah Mekke'yi kâfir sardı. Orayı ıslah etsin diyor Cenabı Hak dedi, nağmesini verdi. (E.74)

V340. "İnanmayanlara gösterilen kerametler"

Kadın türbeye inanmaz ve bana ne yapacaktı ki der. Bir süre sonra kadın hamile kalır. On ay olmasına rağmen çocuk bir türlü doğmaz. (E.75)

Cemal Hafız rüyasında Seyyidi Ahmedi Kebir hz.nin vefat ettiğini görür. İlla bir keramet görmek istiyor. Medreseye vardıklarında kapıyı çalarlar ve Garip Hafız gelin içeri der. Hiçbirinin ismini dahi sormadan Seyyidi Ahmedi Kebir hz.ni tanıyan var mı içinizde, der. (E.82)

Subay dağ başındaki bir çoban bu kadar askeri nasıl doyursun der. Serçoban, halka olan askerlere yemeği ikram eder ama yemekte hiç eksilme olmaz. Hatta artar. Bütün askerler doyar. (E.88)

Komutan inanmaz ve neyle doyuracaksın, diye sorar. Serçoban, erzakını askerin önüne açar. Asker yedikten sonra erzak bitmez daha da artar. (E.89)

Şeyh Sadi, askerlere bir kuzu keser ve pişirir. Askerler bu kadar insana senin kuzun yeter mi diye inanmazlar. Bir kuzu binlerce askere yeter. Herkes yer ve karnını doyurur. (E.95)

Gitmek için havanın açılmasını bekleyen askerler Şeyh Sadi'ye kırk bin tane atımızı ve bizi neyle doyuracaksın, diye sorar. Şeyh Sadi, küçük bir kazanla bulgur pilavı yapar. Kaç gün kaldırsa o küçük kazandaki pilav bütün askerlere yeter. (E.97)

Piri Baba padişaha mermeri verdikten sonra duvardan geçerek gider. Padişah bu durumu görünce Piri Baba'nın veli bir kişi olduğunu anlar. (E.101)

Pir İlyas Dede'nin evliya olduğuna o zamana kadar pek inanılmazmış. Cenaze yere düşecekken teneşirde ölmüş bir halde yatan Pir İlyas teneşirin ayağını tutar. Böylece herkes onun veli bir kişi olduğunu anlar. (E.104)

Ergonaş Baba'ya sadece bir kişi inanır. İnanan kişinin harmanında Ergonaş Baba rüzgâr estirerek kerametini gösterir. Ürünler saplarından ayrılır. (E.113)

Askerler bu kadar yemekle nasıl doyuracaksın bizi, der ve inanmazlar. Ergonaş baba siz yiğün yetmezse çaresine bakarız der. Küçük kazandaki pilav bütün askeri doyurur yine de bitmez. (E.114)

Askerler bu kadarcık yemekle asker ve atlar nasıl doysun derler. Şeyh Mehmed siz yiğün çaresine bakarız der. Askerler de atlar da doymasına rağmen kazandaki yemek de çuvaldaki saman da bitmez. (E.123)

Topçam Dede küllemeleri yapı getirir. Komutan bu yetmez der. Topçam Dede bunu yiğün yetmezse ben yine yaparım der. Askerlerin hepsi doyduğu gibi bu yiyecekten yiyenler üç gün yemek yemezler. (E.131)

Dede peşimden gelin diyerek yemek pişirilen yere götürür. Kazanda yahni “foşur foşur” kaynamaktadır. Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz. (E.153)

Gani Baba'nın türbedarı “Eyvah! Bu evliyayı muhakkak sel götürür. Ne yapalım, ne edelim? Bugün ben burada kalmayım ki evliyayı sel basar.” der. Rüyasında bir Gani Baba “Ahmet Bey, kendini düşünmeyen evliyayı bırak sel götürsün.” der. Sabah kalktığında gider bakar ki ırmak ters akıyor. Irmağın ismi de oradan kalır. (E.157)

Belediye kabrini yol ortasında kaldığı için kaldırmak ister. Dozerin kepçesi kırılır. Velinin kerametini anlayınca kabri olduğu yerde bırakıp etrafını çevirirler. (E.160)

Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. Torunu doğum yapınca dokunduğu yerde parmak izlerinin kaldığını görürler. (E.174)

Adam türbenin yanına göçer. Orada ahır yapar. Adamın başı dertten hiç kurtulmaz. Karısı hastalanır, kafasında saç kalmaz. (E.178)

Kardeşi inanmaz, yalan söylüyorsun der. Sizin ödünüz yok, der. Bana rastlasaydı der bir de küfür eder. Gece rüyasına girer. Uzun boylu, babayiğit bir adam. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum. Bir daha böyle laflar konuşma.” der. (E.190)

Akşam kocası gelir ve durumu anlatır, kocası da inanmaz ve o düş der, kahveye gider. Kadın kocasına “Üstüme bir çarşaf çektiler, beni doğrult.” der. Doğrultmaya kalmadan kocasının kucağında vefat eder. (E.198)

Adam “Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyorsunuz böyle şeylere.” der. Aynı gün vekilin arabası yuvarlanır ve ölür. (E.218)

Adam “Evliya bana ne yapacak?” der. Adam akşam yatar, rüyasında sakallı bir ihtiyar gelir. “O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm.” der. (E.220)

Eliktekke köyünde evliyaya inancı zayıf bir adam “Ya evliya ne edecek.” deyip türbedeki çamı keser. Tahta yapar. O tahtalarla da ev yapar. Ağacın dallarını da kışın yakmak için merdivenin altına koyar. Gecenin birinde ağacın dalları kendi kendine tutuşur. (E.221)

Adam Korkut’a gelir. Türbeye hakaret eder. Bu Bektaşiler türbeye niyaz ediyor der. Birden yumruk büyüklüğünde bir taş yuvarlanır ve adamın bacağına çarpar. Adam epeyi bir süre çeker. (E.251)

Adam kozalaklarından almak ister. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler. Adam “Hani nasıl müsaade etmezse etmesin.” der kozalakları toplayıp gider, kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar. (E.254)

İnançsız bir adam mübareği ziyarete gelir. Arabasını Türbenin kapısına park eder saygısız da bir konuşma yapar. Adam dışarıya çıkar ki arabasının yönü değişir. (E.266)

İnanmayan bazı insanları götürürler, besmele çekerler, ışık pır yanar pır söner. Işık sadece Cuma akşamları akşamla yatsı arası görünür. (E.284)

Türbede kurban kesmek hurafedir diyen müftünün evinde tüp patlar, ailecek yanarlar. (E.289)

Adam, “Benim aklıma şöyle şeylik geldi. Bu essahtan görüyo mu, anlıyo mu?” diyerek sorduğu sorunun cevabını tüm ayrıntılarıyla alır. (E.309)

V350. “Dinler/İnançlar arasında mücadele”

Horasan'dan Anadolu'ya İslamiyet'i yaymak için gelen dervişlerden olan Şeyh Mustafa Gani Baba'nın müritlerindedir. Peygamberimizle cihat yaparak on dokuzuncu göbek olarak gelirler. (E.107)

Ergonaş Baba Anadolu'ya geldiğinde Rumları İslâm'a davet eder. Ergonaş Baba Rumları tekrar İslam'a davet eder. Kabul etmeyenlerle savaşır ve bölgeyi Türkleştirir, İslamlaştırır. (E.112)

Adam yaylaya çıkınca Kandil Dede'nin türbesini görür. "Lan, bu kızılbaşların hiç akli yok, burada yatır olur mu, buruya kim gelü." der. (E.142)

Ordu Damladere'ye gelir. (Alevi-Sünni çatışmasından dolayı) Yiyip içtikten sonra akşam bütün köy ahalisini kar üstüne dışarıya atar. (E.151)

V380. "Çeşitli dini inançlar"

Garip Hafız'ın babası (Osman) çok fakirdir. Kul Fakir Alevi Osman Sünni olmasına rağmen Kul Fakir Osman'a yardım eder. (E.124)

V441. "Bağışlama"

Kadının kız kardeşi "Gardaşım, o Ezrail idi, Ezrail. O bana geldi. Vallaha gardaşım. Geldi bu gırtlâma çökdü. Öldürecêdi beni. Dedim ki gocam gelsin de öyle canımı al. Bebeklerim gorkar deyince, elini geri çekti. Üç kişileridi. Çekdilê gittilê. Bunu ben gordüm gozümnen. Uyanığıdım." der. (E.198)

V463. "Şehitlik"

Hazreti Ali şehit edilir. (E.31)

Kadının ağzı birden kan dolar, çünkü mezarlıkta bir şehit vardır. (E.53)

Kurtulan askerlerin kimisi hasta olur, kimisi şehit olur. (E.151)

Rahmi Abi askere gidecek olanlara "İnşallah Allah korur, inşallah sağ salim gelirsiniz, içinizden bir tane şehidimiz var." der ve öyle de olur. (E.275)

V530. "Hacılar"

Hacı Hasan doğru sözlü, yalan söylemeyen birisidir. (E.13)

Adam, Amasyalı Hacı İlyas her hafta (Mescid-i Nebevî) Cuma namazı kılmaya buraya gelir. Sen bu caminin yanında bekle üç defa Hacı İlyas diye bağır o seni bulur, der. (E.103)

Hacı Salih Efendi hacca gider. Hac dönüşünde parasını çaldırıp, parasız kalır. Oradaki bir adam “Filanca camideki Yusuf Hoca’ya gideceksin, benim durumum bu diyeceksin.” der. (E.129)

V532. “Mekke’ye giderek hacı olma”

Bir adam vakti zamanında Ziyaret Kasabası’ndan hacca gider. (E.103)

Pir İlyas’a hacı denmesinin sebebi her hafta Cuma namazlarını Mekke’de kılmasındandır. (E.104)

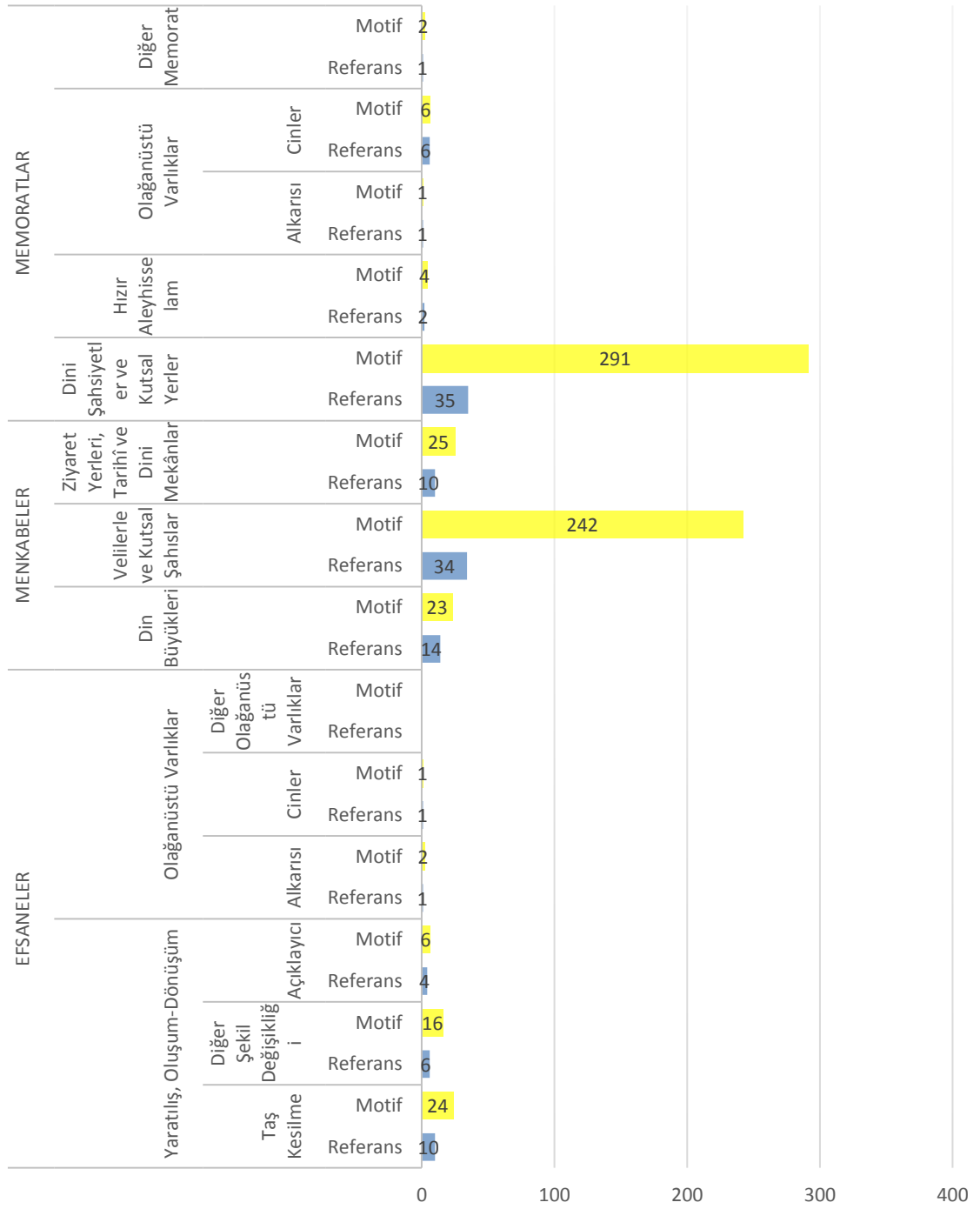
Hacı Salih Efendi hacca gider. Hac dönüşünde parasını çaldırıp, parasız kalır. (E.129)

Hacı Mehmet Efendi zengin olduğu için ikici kez hacca gider. Hacca giderken Sinan Hocaya uğrar. (E.130)

Hacı Dede her Cuma gecesi hacca gider. (E.214)

Veli de “Ben o gece hacdaydım. Türbede yoktum.” der. (E.217)

Veli kadının rüyasına girer ve kadın neden çalmalarına izin verdin der. Allah dostu da “Ben o zaman Mekke’de tavaf yapıyordum. Ben burada yoktum.” der. (E.265)

Şekil 19. V. Din Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Yukarıdaki tabloda mitolojiye dair motiflerin dinî efsaneler ve memoratlar içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Motiflerin efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Menkabeler 58 motif başlığı ve 290 motif içerir. Memoratlar da 45 motif başlığı ve 304 motif ile en fazla motif içeren diğer

başlıktır. Amasya efsaneleri içerisinde “V. Din” 125 motif başlığı ile tüm motiflerin %12,92’sini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 622 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %24,58’dir. Bu şekilde incelendiğinde “V. Din” motifi en çok işlenen konudur.

(T) V0.1. “Abdest”, (T)V12.4.12. “Kurban olarak horoz (tavuk)”, (T)V56. “Namaz”, (T)V56.1. “Cuma namazı”, (T)V56.2. “Sabah namazı”, (T)V56.3. “Bayram namazı”, (T)V136.2. “Kur’an-ı Kerim”, (T) V200.0.1. “Hz. Ali”, (T) V200.0.2. “Hızır”, (T) V200.0.3. “Lokman Hekim”, (T) V200.0.4. “İlyas Aleyhisselam”, (T) V200.0.5. “Dört Halife”, (T) V200.0.6. “Battal Gazi”, (T)V211. “Hz. Muhammet”, (T)V229.26. “Velilerin/Kutsal Şahısların görünümü”, (T) V301. “Dini inanışlar (adak adama)” başlıkları tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında kalan 102 motif başlığının “Motif Index” ile uyumlu olduğu görülmüştür. Bazı başlıklar sadece “azizler”, “peygamberler” ya da “kutsal kitap” altında değerlendirilebilirdi. Ancak ayrıntı vermek konuyu daha iyi açıklayacağı için tercih edilmiştir. Benzer bir şekilde (T)V229.26. “Velilerin görünümü”, “Motif Index” içerisinde görünümle ilgili E420. “Hayaletlerin/Hortlakların Görünümü”, F230. “Perilerin görünüşü” gibi ölmüş ya da başka bir âlemi temsil eden ruhun görünümü/görünüşü motifleri içerisinde de değerlendirilebilecekse de ölmüş bir velinin insanlara görünmesi hem Türk hem de İslâm geleneğinde yadırganacak bir durum değildir. Türk kültüründe “Atalar kültü” İslâm kültüründe de “veli” algısı ile izah edilebilmektedir. Dolayısı ile iki kültürün bir araya gelmesinden oluşmuş Türk-İslâm algısı içerisinde bu kişiler ölümler olarak değerlendirilmezler. Onlar için astral seyahatler yapmak oldukça doğal hâllerdendir. Öyleyse bu kişileri ölmüş bir kişinin hayaletinin görünmesi ya da hortlaması şeklinde düşünmek yanlış olacaktır. Bu sebeple ölmüş ya da diri evliyanın görünüşünün ayrı bir başlık olarak ele alınması uygun olacaktır.

(T) V0.1. “Abdest”, (T)V56. “Namaz”, V112.2. “Camiler”, V113. “Türbeler”, V113.0.1 “Türbelerde kerametler”, (T)V136.2. “Kur’an-ı Kerim”, V200. “Kutsal kişiler”, V210. “Dinin kurucuları”, V220. “Veliler”, V230. “Melekler”, V320. “Kâfirler”, V463. “Şehitlik”, V530. “Hacılar”, V50. “Dua” başlıkları İslâmi motiflerdir. Fakat tüm yönleri ile İslâmı yansıtmazlar. Özellikle türbeler gibi kutsal yapılar ve veliler gibi kutsal şahıslar etrafında oluşan pratiklerin bir yönü ile İslâm öncesi inançları yansıttığı açıkça görülür. Bu uygulamalar “Göktanı Dini ve Atalar kültü”nden derin izler taşırlar.

1.3.20. W. Karakter Özellikleri

W10. “Müşfiklik/Sevecenlik/İyilik”

Acıyarak iğneyi çıkartır ve kadını bırakırlar. (E.55)

Yıllar sonra ona acıyarak iğneyi yakasından çıkarırlar. (E.56)

Köy pınarı denilen yerde Alkarısı yalvarınca acırlar. (E.58)

Sırıklı Dede ağanın yanında çalışmaya başlayınca kömüşlerden beş kilo süt veren on kiloya çıkartır. Ağa da iyi adamdır. Dedenin hakkını her sene ayırır. (E.125)

W11. “Cömertlik”

Kul Fakir eskiden çok zengindir. Güz mevsimlerinde insanlara keçi dağıtır. (E.124)

W34. “Bağlılık/Sadakat”

Hazreti İbrahim ateşe atılacağı zaman odunları hiçbir hayvan taşımaz. (E.41)

Hazreti İbrahim ateşe atılacağı zaman odunları hiçbir hayvan taşımaz. (E.42)

Hz. İbrahim ateşe atıldığında çam odunlarını kimse taşımak istemez. (E.44)

Hazreti İbrahim’in ateşine hiçbir ağaç odununu vermek istemez. (E.48)

Alkarısı sahibine sadık olur. (E.58)

Kurt Baba ağustosun sıcağında bunlar bana hizmet ediyor mu diye kurtları çağırır. Kurtlar hemen gelirler ve Kurt Baba’ya yardım ederler. (E.84)

W35. “Doğruluk”

Hacı Hasan her zaman doğru konuşur. (E.13)

Hz. Fatma gerdek kapısını ayaklarıyla gelerek dinlemeyeceğine söz verir ve ayaklarıyla dinlemeye gelmez. (E.47)

Osman Kul Fakir’in cemaline bakar ve “Ben bu adama yalan söylemeyim” der. Adını sorunca Osman der. (E.124)

W 100- W199 Karakterin çirkin özellikleri

Padişahın bencil karısı kuştüyünden yastık ister. (E.33)

Hz. Süleyman’ın karısı bencilce davranarak kuş kemiğinden saray ister. (E.34)

Kadın bencilce kuş kemiğinden saray ister. (E. 35)

Kadın Hz. İbrahim'in ateşine odun taşır ve ateşi yakar. (E.44)

W126. “İtaatsizlik”

Karga Allah'a itaat etmez. (E.28)

Karga Hz. Ali'ye itaat etmez. (E.29)

Karga Hz. Ali'nin sığırlarının su içmelerine izin vermez. (E.30)

Hz. Peygamber bir adamıyla Hz. Ali'ye kılıcını kınına koysun diye haber gönderir. Hz. Ali durmayınca üçüncüde kendisi gider ve neden kendisine itaat etmediğini sorar. (E.74)

Kenan Baba insanlara, “Yanıma gelin, sıkılıyorum.” der. Eski Alıcıklar gelmezler. (E.148)

W137. “Merak”

Fadime anamız kaynanasının sırtında gerdek odasının kapısını dinler. (E.47)

Kadın hamile torunu ile Garip Dede türbesinden geçerken denemek için torununa parmağını kalçasına basmasını söyler. (E.174)

Kadın hamile olarak türbeye gelir. Elini ayağına değdirir. Doğan çocuğunda ve hatta torunun da dahi aynı izden vardır. (E.257)

W151. “Aç gözlülük”

Ailesi Sinan Hoca'ya da acem dokuması, ipek iki tane seccade getirdiğini öğrenince ona herkes götürüyor, birisi bizde kalsın der. Mehmet Efendi onların sözünü dinler ve seccadenin birini alır. (E.130)

W152. “Cimrilik”

Cimri ağaya insanlar beddua eder.

W154. “Nankörlük”

Allah tarafından hayatı kurtarılan kadın nankörlük ederek sözünde durmaz ve alay eder. (E.18)

W167. “İnatçılık”

O örgüleri eliyle açar ama Alkarısı yeniden örermiş onları. (E.302)

Ağabeyi gece nöbet bekler, Alkarısı onu uyutup ondan sonra atların yelelerini yine örer. (E.305)

W185. “Zor kullanma”

Delikanlı genç kıza zorla sahip olur. (E.6)

W187. “Küstahlık”

Kadının birisi Seydiyar Dede Türbesinin yanında dinlenmek için oturur. Kuru bir pelit, bana ne edecek der. (E.75)

Eski Kızılca köyünden birisi türbe olduğunu bilmesine rağmen Seyyid Vakkas’ın türbesinden bu bana ne edecek ki diye düşünerek ağaç keser ve yakmaya götürür. (E.120)

Çayköy’de bir adam Çamlıca Dede’nin türbesinin etrafındaki pelidi keser. Yaşlı, bilgili kadınlar kesme yavrum, bunun sana zararı olur diyerek uyarırlarsa da fayda etmez. Bu bana ne edecek ki der. (E.138)

Dönerken Çamlıca Dede’nin etrafındaki odunları yakmak için toplayarak evine götürür. Kadının kaynanası kızım alma, felç olursun der. Kadın deneyeyim bakalım bana ne edecek der. (E.139)

Adam yaylaya çıkınca Kandil Dede’nin türbesini görür. “Lan, bu gızılbaşların hiç akli yok, burada yatır olur mu, buruya kim gelü.” der. (E.142)

Şeyhli tarafına giden bir adam Topuzlu Evliya’nın kabrinin baş ucunda duran taşa tekme atar. Buranın evliyasından ne olur der. Adamın daha düze çıkmadan ağzı kulağının dibine kadar çıkar. Kısa süre sonra da adam ölür. (E.176)

Adam “Ben yasak masak dinlemem, niye inanıyorsunuz böyle şeylere.” der. (E.218)

İnsanlar orası tekkenin, kesme diye uyarmalarına rağmen adam “Evliya bana ne yapacak?” der. (E.220)

Köyden birisi “Ya evliya ne edecek.” deyip türbedeki çamı keser. Kışın yakmak için merdivenin altına koyar. (E.221)

Adam Çermik evliyasının kabri etrafındaki ağaçları kesmek ister. Burası tekke bu ağaçları kesme diyenlere de “Ne tekkesi, ben keserim.” der. Hemen o sırada adamın gözü şaşır olur ağzı eğilir. (E.232)

Orada bulunan bir başka adam ben burdan taş götürdüm çocuğum öldü, burdan taş götürmesen iyi olur der. Babası evliya taşı ne yapacak, der ve götürür. (E.235)

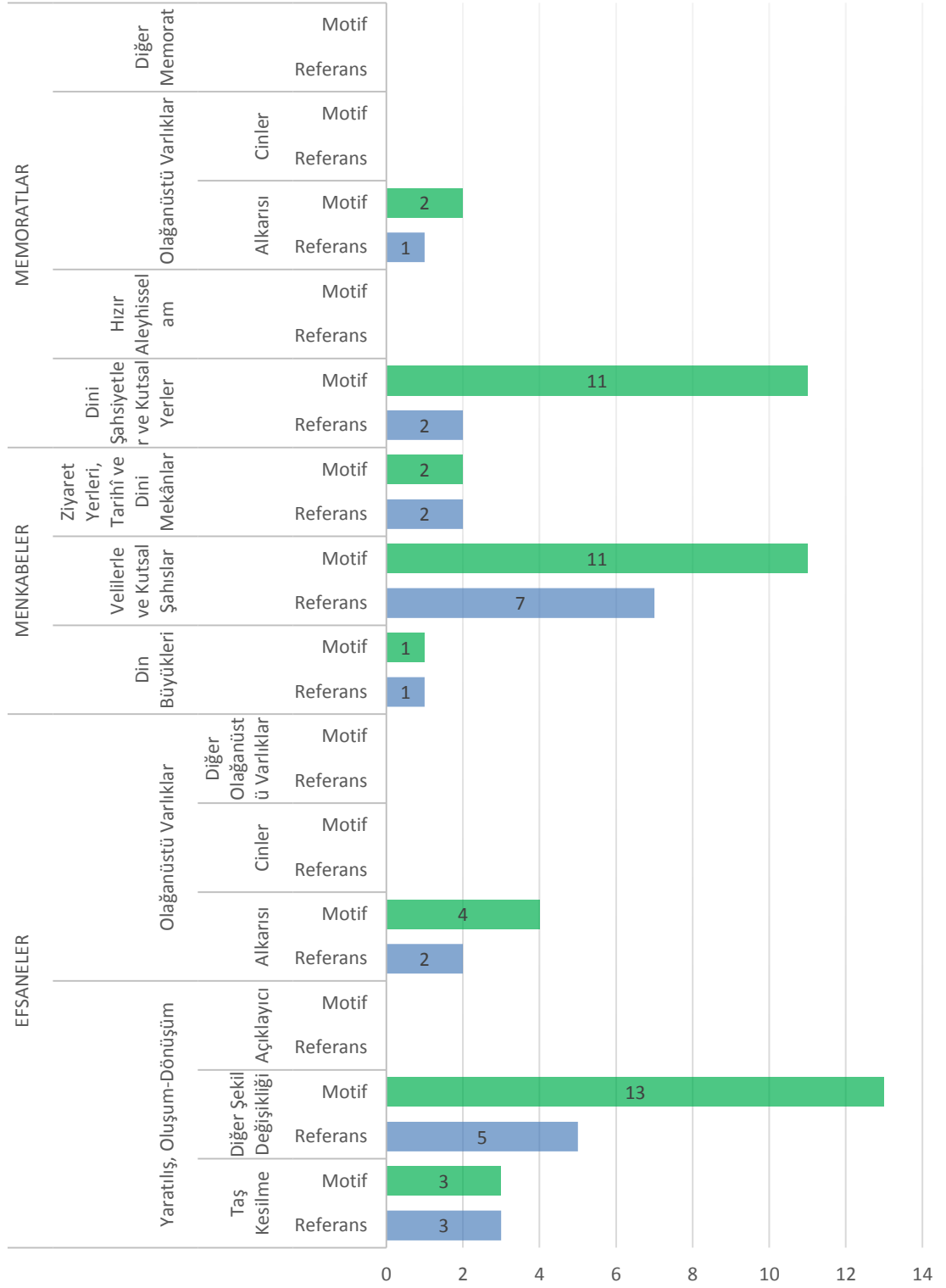
Adam evliya bana ne yapacak, ağaç burda çürüyor zaten der ve türbenin ağaçlarını götürür. Neden götürdün diye uyarırlar ama adam bir şey olmaz der. (E.240)

Şeyhli tarafına giden bir adam baş ucunda duran o taşa tekme atar. Buranın evliyasından ne olur der. (E.246)

Adam kozalaklarından almak ister. Buranın hiçbir şeyi götürülmez derler. Adam “Hani nasıl müsaade etmezse etmesin.” der kozalakları toplayıp gider, kozalakları evine götürdüğü anda evi yanar. (E.254)

Köyün büyükleri taşları alma, bu ağacını, taşını vermiyor dese de adam bir şey olmaz, evliya ne edecek taşı der. Adam evi bitiremeden duvar üstüne yıkılır, adamın beli kırılır. (E.264)

Pir İlyas valinin şoförünün rüyasına girerek “Artık sınırları aştı. Valiye söyle benimle uğraşmasın. Benim kimseye bi zararım yok burda.” der. Şoför durumu valiye anlatınca “Biz diriden korkmayacağız da ölüden mi korkacağız.” der. (E.291)

Şekil 20. W.Karakter Özellikleri Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Yukarıdaki tabloda mitolojiye dair motiflerin veliler ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler, açıklayıcı efsaneler ve memoratlar etrafında yoğunlaştığı görülür. Motiflerin

efsane sınıflamalarına göre dağılışı tabloda görüldüğü gibi şu şekilde oluşur: Efsaneler 10 motif başlığı ve 20 motif içerir. Menkabeler 10 motif başlığı ve 14 motif; memoratlar da 3 motif başlığı ve 13 motif verisi içerirler. Amasya efsaneleri içerisinde “W. Karakterlerin Özellikleri” 23 motif başlığı ile tüm motiflerin %2,37’sini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 47 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %1,79’dur.

Karakter özellikleri efsanelerin kişide görmek istedikleri yönleri ifade ederler. Mükâfat ve ceza motif başlığında olduğu gibi kabul gören davranışların ödüllendirilmesi, yasaklanan hâl ve hareketlerin de cezalandırılması temeline dayanır:

W10. “Müşfiklik/Sevecenlik/İyilik”, W11. “Cömertlik”, W34. “Bağlılık/Sadakat”, W35. “Doğruluk” karakterlerin olumlu özellikleri olarak gösterilirken karşılığında bir ödül verilir. Aynı şekilde W126. “İtaatsizlik”, W137. “Merak”, W151. “Aç gözlülük”, W152. “Cimrilik”, W154. “Nankörlük”, W167. “İnatçılık”, W187. “Küstahlık” da karakterin çirkin özellikleri olarak gösterilir ve bu davranışlar cezalandırılır.

Karakter özellikleri evrensel normlar üzerine kurulmuştur. Bu sebeple kataloğa tarafımızdan eklenen bir motif bulunmamaktadır. 23 motif başlığının tamamı “Motif Index” içerisinde yer almaktadır.

1.3.21. Z. Çeşitli Motif Grupları

Z64. “Atasözleri”

Garip Hafız kendisini almadan giden minibüsün yolcularına “Yalnız herkes ne yaparsa onu biçer.” der. (E.83)

Kul Fakir “Ada bakma tada bak. Olsun.” der ve bir keçi verir. (E.124)

Eskiden “Kaleler düşmandan kuvvetlidir.” Denilirmiş. (E.167)

(T)Z64.3. “Deyimler”

Uluköy halkı çam ağacını sallayıp armut düş armut düş demişler. (Olmayacak işler yapmışlar) (E.110)

Göz gözü görmez. Geri dönerler. (E.155)

Durumu gören kalede yaşayan bir Hristiyan kendini kaleden aşağıya bırakınca o da uçmaya başlar ve kırklara karışır. (E.168)

Hız. Ali'nin uğradığı yazlık evin her tarafı karıncayla dolar. İğne atılsa yere düşmeyecek kadar karınca eve gelir. (E.177)

Mutfağı karıncalar öyle bir sarmıştır ki arı oğul verir gibi. (E.177)

(T)Z64.2. “Kalıp sözler”

Dalından aldığı gibi seni felç ider. “Allah itmesin.” (E.75)

Sona gadını doğum yaptıriyola ki “daşları ölçelim” şöyle başında bi darak. (E.75)

Döndüklerinde bakarlar ki Garip Hafız kendilerinden önce gelmiş. Hoca “geçmiş olsun” der. (E.83)

Kurt Baba kurtlara buyrun der. Oturun deyince kurtlar oturur. Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. Siz de “hoş geldiniz”, siz de şuraya oturun der. (E.84)

Kazanda yahni “foşur foşur” kaynamaktadır. (E.153)

Kadın her zaman “Sokranma (şikâyet etme), ne ışık görürsek ekmeğimizden.” “Bi kul hakkı, bi yetim hakkı iki, başka komşulara kötülük yapma üç.” der. (E.177)

Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların “dili dişi dönmüştür.” (E.182)

Gencin kardeşi inanmaz ve yalan söylüyorsun der. Sizin “ödünüz yok”, der. (E.190)

Z71. “Formelistik numaralar”

Kadın çok fakirdir. Yalnızca bir (tek) ineği vardır. (E.298)

(T) Z71.0.2. “Formelistik sayı iki”

İki kız kardeş uçurumun kıyısında taş kesilirler. (E.10)

Çin ve Ken iki kardeştir. (E.45)

Gece iki kişi (cin) gelir ve gündüz söylediğin gibi kurbağanın doğumuna gideceğiz derler. (E.68)

Çok sinirlenen paşaya iki et parçası getirin bana, birisi helal diğeri haram kazanılmış olsun size ispat edeyim, der. (E.81)

Peşlerinden ellerinde tüfekleriyle iki tane avcı girer içeriye. (E.84)

Adamlar birisi helal diğeri hırsızlık malı iki koyun keserler kurban olarak. (E.86)

Adam Gümüşhacıköy’e giderken Kurt Baba hakkında “dürzü” diyerek hakaret eder. Akşam geri dönerken türbenin yanında yolun iki tarafına iki kurdun oturduğunu görür. Kurtların dili dişi dönmüştür. (E.182)

Çoban bahçede davara (küçükbaş hayvan) küfür ederek gitmektedir. Veli önüne çıkar. “Ulan, niye küfrediyon.” der ve çobana iki tokat vurur. (E.190)

Kadını kağnıya koyup Cendere evliyasına götürürler. Türbenin içerisinden birisi çıkıp kadının karnına oturur. Kadının iki yanağına birer tokat atar. O zaman ancak gözlerini açabilir. (E.225)

O sırada yanında iki oğlu ve iki gelini bulunmaktadır. (E.314)

Z71.1. “Formelistik sayı üç”

Baykuşun önüne her gün üç serçe gelir, birini yer diğerlerini azat eder. (E.32)

Baykuşun önüne her gün üç serçe gelir, birini yer diğerlerini azat eder. (E.33)

Baykuşun önüne her gün üç serçe gelir, birini yer diğerlerini azat eder. (E.34)

Allah tarafından baykuşa her gün yuvarlana yuvarlana üç kuş gönderilir. (E.35)

Süleyman baykuşu üç kez çağırır. (E. 35)

Baykuşun önüne her gün dövüşerek üç serçe gelir. (E. 35)

Üçüncüsü, dördüncüsü göbek göbeğe doğar. (E.46)

Alkarısı aynı insan gibi hizmet etmiş. İki ya da üç gün hizmet etmiş. (E.61)

Hz. Ali durmayınca üçüncüde kendisi gider ve neden kendisine itaat etmediğini sorar. (E.74)

Cemal Hafız ve iki arkadaşı dinî eğitim almak üzere Suluova'dan Gümüş'e Garip Hafız'ın yanına gelirler. Üç arkadaşı hava kararınca Merzifon'da yatarlar. (E.82)

Çoban ısrarını üç dört kez tekrarlayınca "Ser Çoban" der. (E.89)

Amasya'da yatan İğneci Baba (Meşçi Baba), Karaçayır'da yatan Hüseyin Dede (Çığırgan Dede) ve Kayabaşı'nda yatan Serçoban Dede üçü kardeştir. (E.92)

İğneci Baba, Kocacık Baba ve Serçoban üç kardeştir. (E.93)

Çal Baba, İğneci Baba ve Serçoban üçü kardeştir. (E.94)

Piri Baba, Koyun Baba ve Gani Baba üç kardeştirler ve Erarslan yakınlarında yaşarlar. (E.99)

Mübarek kişi "Sen bu caminin yanında bekle üç defa Hacı İlyas diye bağır o seni bulur." der. (E.103)

Piri Babayla Koyun Baba. Yaz Baba da var. Üçü kardeşmişler. (E.101)

Sinan hoca oturur, duvara üç defa vurur." Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?" der. Duvardan ses gelir: İkiydi, iki. (E.130)

Dede kolunu omzuna kadar sıvar ve kaynayan kazana elini sokarak üç defa karıştırır. Çıkartır ve eline hiçbir şey olmaz. (E.153)

Ali Sofu'nun karısı gece uyanır ki evin içerisinde üç adam oturmuş zikir çekmektedir. (E.178)

Üç gün önce rüyasına girerek çağırdığını söyler. (E.179)

Kurt Baba türbesine yaklaşınca üç tane kurt peyda olur. (E.183)

Üç gün sonra çıban kaybolur. Şifayı bulur. (E.185)

Eski bir heybenin içerisine trampet sokmuşlar, üçünün de eşeği vardır, üç eşeğe binmiş gelirler. (E.198)

Seydiyar Dede "Bana itigat etmedin hiç şindiye gada. Oğlun olacâdı. Üç dene gızın vâ." der. (E.203)

Sofra kurulduğunda rafta duran üç tane narı görür ve canı çeker. (E.204)

Kese, lif ve sabun sadece bir takım bırakılır ama üç kişi tarafından kullanılır. Evliyanın ailesi de kullanır. (E.211)

Kız “Amca, şurada giriş kapısı var. Burada nizamiyeden içeri daldım, üç tane yılan arkaları birbirine dolaşmış, kafaları da dışarıda. Bana aniden rüyamda saldırdılar. Bana saldırırken bağırdım ve dilim açıldı.” der. (E.230)

Söbe Dede on üç on dört askerle birlikte önde gider, türbenin orda üç kere görünür kaybolurlar. (E.259)

Bu hadiseden kısa süre sonra çocuğu doğar, üç kere kurban götürürler. (E.268)

Cemal Hoca dediği gibi üç gün yatar üç gün sonra ölür. (E.293)

İki üç gün kendine gelemeyen adamda cinlerin tesiri kalmaz. (E.313)

Z71.2. “Formelistik sayı dört”

Üçüncüsü, dördüncüsü göbek göbeğe doğar. (E.46)

İnsanlar Mekke’ye kadar gidip dört halifenin önünde Peygamber efendimizden yardım ister. (E.50)

Muaviye, askerini dörde bölerek Peygamberin askerinin etrafını dört bir yandan sarar. (E.74)

Kurt Baba kulübesinde sobanın başında otururken içeriye dilleri dışarda dört tane kurt girer. (E.84)

Piri Baba, Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba dördü kardeşirler. (E.100)

Z71.2.0.1. “Formelistik sayı dördün katları”

Bu durumdan haberdar olan kırk tabur asker Şeyh Sadi’ye haber gönderir “Seni korumaya geliyoruz.” der. (E.97)

Gitmek için havanın açılmasını bekleyen askerler Şeyh Sadi’ye kırk bin tane atımızı ve bizi neyle doyuracaksın, diye sorar. (E.97)

Z71.3. “Formelistik sayı beş”

Köyde iman eden sadece beş kardeş vardır. (E.17)

Eskiden beş metre kar yağarmış. (E.84)

Z71.5. “Formelistik sayı yedi”

Alkarısı’nı yakalayan kişi “Benim yedi göbek sülaleme dokunmazsan seni azat ederim.” der. (E.58)

Altı gün erzak hazırlanacak yedinci gün sefere çıkar. (E.74)

Yedigelinlerden birisi (insanlara görünerek) elik (geyik) saġar. (E.78)

Gelin sütün döken geyiġe ‘‘Yedi kurşuna, kurşunlara nasip ol.’’ diye beddua eder. (E.78)

Yedigelinlerden birisi Şehli köyünde bir adamın tarlasında elik (geyik) saġar. (E.79)

Serçoban koyunun peşinde tepeyi yedi kez dolandır. (E.90)

Serçoban koyunun peşinden Karasenir köyünden hayvanlarını otlattığı tepeyi yedi kez döner. (E.91)

Tepelerden aşıġıya inmeye başlayınca Cenab-ı Allah zindan gibi kara bir bulut yürütür. Göz gözü görmez. Geri dönerler. Yedi kere denerler. (E.155)

Anneanesi hazırladığı yorgan iġnesini kadının eteġine iliştirir. Yedi sene yanında çalıştırır. (E.300)

Bir daha yedi silsileme, sülaleme ellemeyeceksin diye tövbe ettirirler. (E.300)

Z71.12. ‘‘Formülistik sayı kırk’’

Kırk gün kırk gece düġün yaparlar. (E.5)

Kırkızlar uçurumun kıyısında taş kesilirler. (E.9)

Karga insanın başında kırk gün bekler. (E.28)

Alkarısı’nın yakasına iġne takıp yakalayınca ‘‘Beni serbest bırak sana kırk gün hizmet ederim.’’ diye yalvarır. (E.58)

Amasya kalesinin fethine kırk eren katılır. (E.168)

(T) Z71.12.0.1. ‘‘Kırk gün kırk gece düġün’’

Kırk gün kırk gece düġün yaparlar. (E.5)

Z71.16. ‘‘Çeşitli formelistik sayılar’’

480 bin askeri olan Muaviye bu nameyi yırtar atar. (E.74)

Düldül’e binen Ali savaşmaya başlayınca onu durdurabilmek için 500-600 Kur’an-ı Kerim sahifesini mızrakların ucuna geçirirler. Ali onlarla savaşmayı bırakıp diġer tarafa döner. Bu kez de harama bakamayacağı için önüne 500-600 çıplak kadın çıkarırlar. (E.74)

Z71.16.5. “Formelistik sayı otuz iki”

Peygamber 32 bin kişiyle Mekke’ye ulaşır. (E.74)

Z71.16.11.”Formelistik sayı on beş”

Dede beddua eder. “Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” der. Dedenin bedduasından on üç gün sonra gelin ölür. (E.80)

Minibüs Çakallı’ya (95 km.) geldiğinde bakarlar ki Garip Hafız minibüsün 15-20 m. Önünde gidiyor. (E.83)

Z76. “Formelistik abartmalar”

Bilmem kaç sene odun çektirirler. (E.57)

Şeyh Mustafa bismillah diyerek kayaya vurunca kayadan su çıkmaya başlar. Kaya ayrılıyor ve kömüştü gövdesi kadar su çıkıyor. (E.107)

Koca Baba askerinin Kore’de düştüğü durumu görmüş ve Kore’ye Sarımeşe köyünün yaylasından top atar. Top giderken öküzün yaylada böğürdüğü gibi böğürür. (E.119)

Amasya boğazından Gümüş’e doğru ovaya çekirge sürüsü gelir. Öyle bir sürü ki binlerce, saymakla tükenmez. O kadar kalabalık ki güneşi bile keserler. (E.127)

Kuş Baba Cihan Harbi’nde ve Kore Harbi’nde cepheye askerlere yardım için gürül gürül gitmiştir. Giderken sesini duyarlar. (E.134)

(Rumlar) Zuday’ı (Alparslan) basmak isterler. Tepelerden aşağıya inmeye başlayınca Cenab-ı Allah zindan gibi kara bir bulut yürütür. Göz gözü görmez. (E.155)

Z92. “Mesafe formelleri”

Peygamber Ali’nin kırk günlük mesafede olduğunu söyler. (E.74)

Z141. “Sembolik renk: kırmızı”

Kadın, “Beni öldürme, size kırmızı çaputumdan vereyim. (E.59)

Alkarısı’nın kıpkırmızı bir elbisesi vardır. (E.306)

Z142. “Sembolik renk: beyaz”

Onların atları vardı. Kır attı hem de. (E.302)

Giderler bembeyaz sakallı güzel bir dedeyle karşılaşırlar. (E.125)

Z143. “Sembolik renk: kara”

Tepelerden aşağıya inmeye başlayınca Cenab-ı Allah zindan gibi kara bir bulut yürütür. (E.155)

Seydiyar Dede “Gara bi goç geti kes bana. Bak senden siyah istiyom. Oğlun olacak.” der. Kadın sabah durumu kocasına anlatır. Kurbanı keserler o ay hamile kalır ve bir oğlu olur. (E.203)

Odadaki dolabın içerisinden çıkan siyah giyinmiş bir kadın çocuğun yanına gider. (E.300)

Z175. İşaret dili

Bir türlü konuşmayı öğrenemeyen alkarısı, işaretlerle çocukları olduğunu anlatır ve üzerindeki iğneyi çıkarmalarını ister. (E.56)

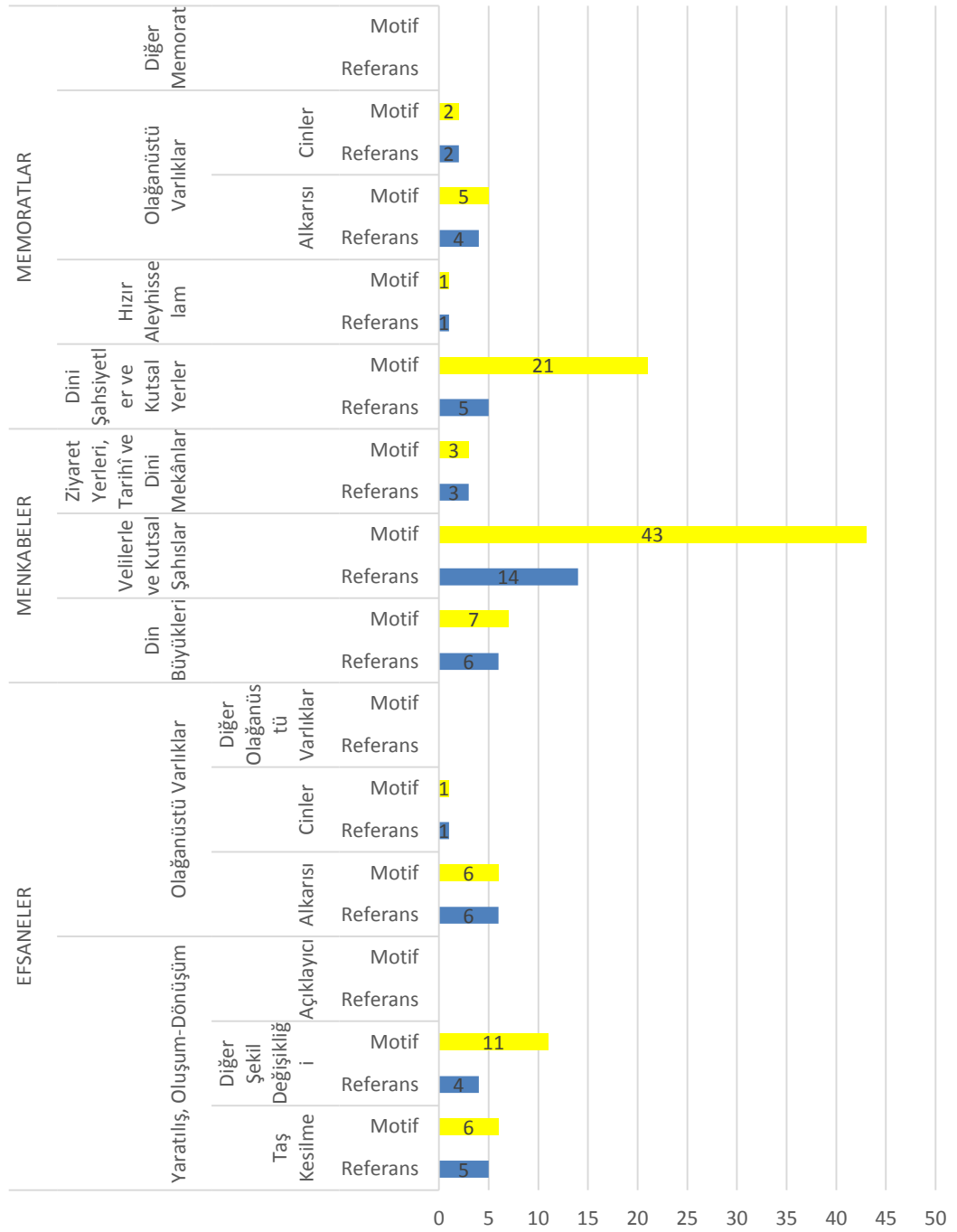
Z184. “Kutsal Semboller”

Ona böyle yapmasını söyleyen adam da zaten mübarek bir zatmış zaten sakallı falan. (E.103)

Z200. “Kahramanlar”

İki kız kardeş şehrin savunmasında görev üstlenirler. (E.10)

Şekil 21. Z. Çeşitli Motif Grupları Motif Başlığının Amasya Efsaneleri İçerisindeki Yeri

Menkabeler ve memoratlar çeşitli motif gruplarının en sık konu edildiği anlatmalardır. Amasya efsaneleri içerisinde *Z. Çeşitli Motif Grupları*” 51 motif başlığı ile tüm motiflerin %5,27’sini içerir. Ayrıca 2615 motif verisi içerisinde 106 motif verisi bu başlıkla ilgili olup bütüne oranı %4,05’tir.

(T)Z64.3. “Deyimler”, (T)Z64.2. Kalıp Sözler, (T) Z71.0.2. “Formelistik sayı 2”, (T) Z71.12.0.1. “Kırk gün Kırk gece düğün” “Motif Index” içinde yer almayı kataloğa tarafımızdan ilave edilmiştir. Bunun dışında 45 motif başlığının uyumu ile evrensel bir benzerlik olduğu görülür.

Motif başlıkları incelendiğinde formel (biçimsel) anlatımın öne çıktığı görülür. Formel ifadeler hem İslâmiyet öncesi hem de İslâmiyet sonrası Türk kültüründe önemli yer işgal ederler. Benzer başlıkları “Motif Index” içerisinde de görüyor olmamız dünyada böyle bir genel algı olduğu sonucunu da ortaya koymaktadır.

Formeller, sembol söz, davranış ya da görüntülerdir. Carl G. Yung sembollerin “*insanların yaşamına anlam kazandırmak*” rolünü üstlendiğini ifade eder. “*Çoğu sembol farklı kültürlerde bulunabilir; ancak o işaretlerin sembolizmi bir kültürden diğerine değişmektedir*” (Buckland 2011: 11). Bu sebeple formellerin toplumlar için belli bir anlam ifade ettikleri görülürse de bu anlam çoğunlukla aynı sebep ya da sonuca işaret etmez. Bir toplumda uğursuz sayılan sembol başka bir toplumda uğurlu kabul edilebilir. Hristiyan toplumlarda 13 rakamı Hz. Adem ile Hz. Havva’nın yasak meyveyi Cuma günü yedikleri için uğursuz kabul edilirken aynı durum İslam toplumunda Hz. Âdem’in Cuma günü yaratılması sebebiyle farklı bir anlam içerir.

Amasya efsaneleri içerisinde pek çok değişik formel unsuru görmek mümkündür: Z64. “Atasözleri”, (T)Z64.3. “Deyimler”, (T)Z64.2. Kalıp Sözler gibi motiflerin yaygın olduğu görülür. Bunda Türk kültüründeki sözlü aktarım geleneğinin de etkisi vardır. Türk kültüründe hikâye, destan, masal anlatıcıları gibi gelenek içerisinde kalıp ifadeleri taşıyan ve aktaran sosyal yapılara rastlanır.

Sembolik olarak bazı sembollerin uğursuzluk (kara kedi, 13 sayısı vb.) bazılarının da uğur (nazar boncuğu gibi) getirdiğine inanılır. İslâm uğursuzluk anlayışını kökten reddeder. Uğurlu varlıklar ya da zamanlar yoktur, kutsal karşılıklar vardır. Bu yönüyle çeşitli motif grupları içerisinde ele alınan formellerin İslâmiyet öncesi geleneğin etkisinde olduğunu söylemek gerekir. Z71. “Formelistik numaralar”, Z76. “Formelistik Abartmalar”, Z92. “Mesafe Formelleri”, Z140. Renk sembolizmi, Z184. “Kutsal Semboller” Amasya efsanelerinin işlediği diğer formellerdir.

1.4. MOTİF GRUPLARININ DAĞILIMININ DEĞERLENDİRMESİ

Amasya efsaneleri içerisinde yer alan bazı motifleri Motif Index içerisinde bulamadık. Bunları (T) harfiyle simgeledik. (T) harfi ile Türk kültürüne ait elli üç motif başlığı ilave edilmiş ve bunların içerisinde toplamda 196 motife yer verilmiştir. Aşağıdaki listede tarafımızdan ilave edilmiş motif başlıklarını ve içerdikleri motif miktarını gösterdik. Parantez açmak sureti ile yazdığımız motifler ilgili motifin ait olduğu motif başlığını ifade etmektedir:

(T) A63.7.2. “Şeytanın biriktirdiği pis su” bir motif

(T) A1372.11. “Neden kadının saçı uzun aklı kısadır” bir motif

(T) A2330.9. “Kekliğin gagası neden kırmızıdır” bir motif

(T) A2371.4.3. “Kekliğin ayakları neden kırmızıdır” bir motif

(T) A2435.1.1.1. “Niçin karga ağustosta su içmez” iki motif

(T) A2522.8. “Çil keklik neden sevilmez” bir motif

(T) A2723.2 “Çam ağacı cezalandırılır: İğne yaprakları dökülmez” bir motif

(T) A2778.3. “Niçin kavak ağacının boyu uzundur” bir motif

(T) B163.2. “Akıl veren baykuş” üç motif

(T) B211.3.10. “Konuşan Yusufçuk” bir motif

(T) B576.6. “Yılan cennetin bekçisidir” bir motif

(T) C51.1.3. “Türbeye saygısızlık yasağı” on iki motif

(T) C815.2. “Kadın sözü dinleme yasağı” iki motif

(T) D422.4. “Keçi taş kesilir” bir motif

(T) D457.18.3. “Gözyaşı yağmur damlasına dönüşür” bir motif

(T) D471.11 “Para taş kesilir.” Bir motif

(T) D475.1.22. “Soğan kabuğu altına dönüşür” bir motif

(T) D789.11. “Ezan/Selâ sesiyle sihrin bozulması” dört motif

(T) F234.1.17. “Kedi şeklinde peri” bir peri

(T) F236.1.8. “Periler/cinler siyah giyer” bir motif

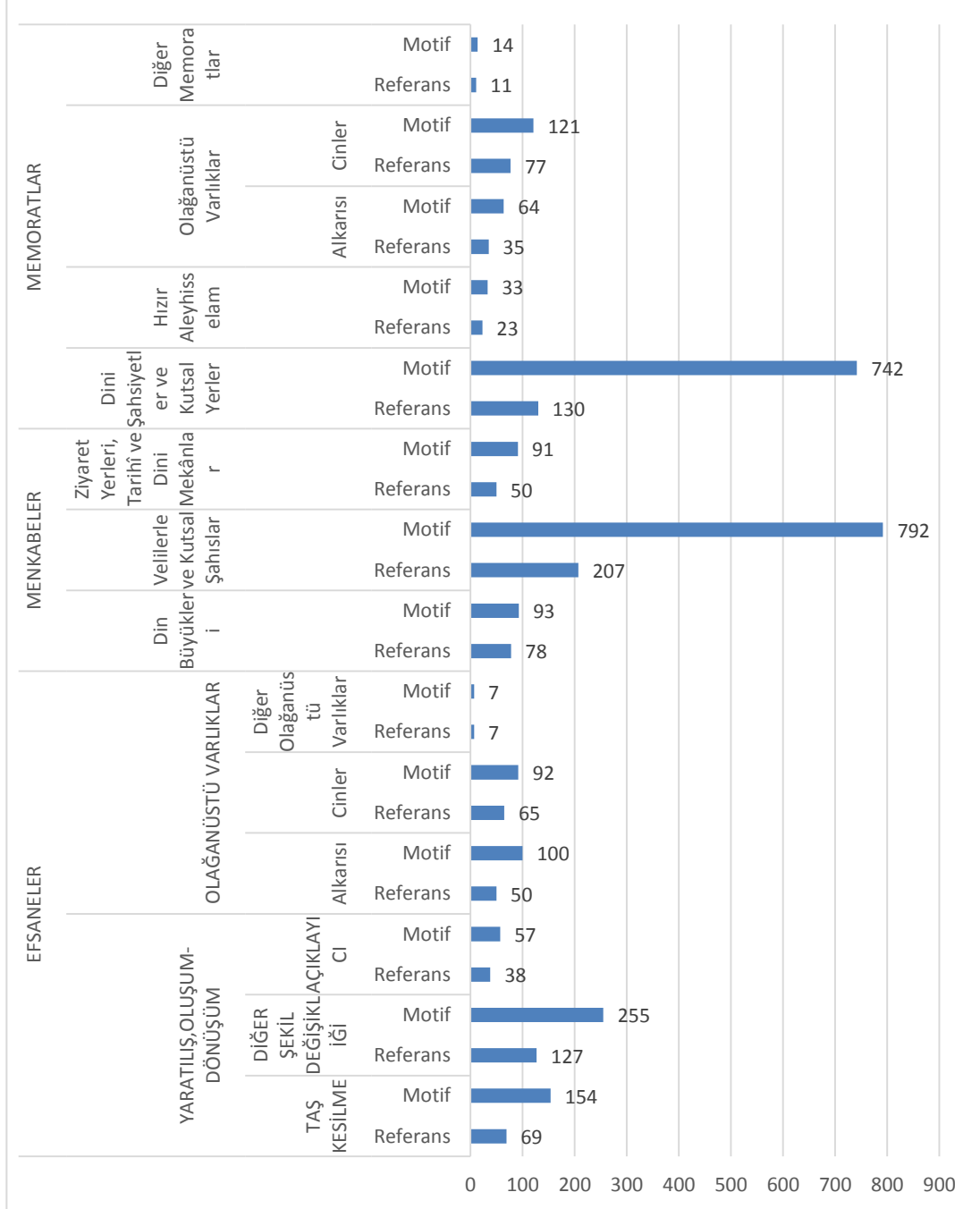
(T) F243.6. “Periler helva yer” bir motif

(T) F261.3.8. “Periler ateşin etrafında dans eder” iki motif

(T) F261.3.9. “Periler havada dönerek dans eder” bir motif

- (T)F405.5.2. “Kediler kötü ruhlardan evi korur” bir motif
- (T)F499.4. “Alkarısı” on dört motif
- (T) F971.8.1. “Âdem ile Havva çişlerini hurma yaprağıyla saklar” bir motif
- (T) H707.1. “Dünyada kaç kadın yaşıyor.” 1 motif
- (T)P121. “Hoca (İmam)” on motif
- (T) P251.6.8. “Beş erkek kardeş” bir motif
- (T) P460.1. “Davulcu ve Zurnacı” iki motif
- (T) P460.2. “Tellak” bir motif
- (T)R9.7. “Alkarısı yakalanır” dokuz motif
- (T)T130.1. “Dünür olma” iki motif
- (T) V0.1. “Abdest” on dört motif
- (T)V12.4.12. “Kurban olarak horoz (tavuk)” üç motif
- (T)V56. “Namaz” on motif
- (T)V56.1. “Cuma namazı” üç motif
- (T)V56.2. “Sabah namazı” altı motif
- (T)V56.3. “Bayram namazı” bir motif
- (T)V136.2. “Kur’an-ı Kerim” dört motif
- (T) V200.0.1. “Hz. Ali” sekiz motif
- (T) V200.0.2. “Hızır” beş motif
- (T) V200.0.3. “Lokman Hekim” iki motif
- (T) V200.0.4. “İlyas Aleyhisselam” bir motif
- (T) V200.0.5. “Dört Halife” bir motif
- (T) V200.0.6. “Battal Gazi” üç motif
- (T)V211. “Hz. Muhammet” dört motif
- (T)V229.26. “Velilerin/Kutsal Şahısların görünümü” yirmi sekiz motif
- (T) V301. “Dini inanışlar (adak adama)” sekiz motif
- (T)Z64.3. “Deyimler” beş motif
- (T)Z64.2. “Kalıp Sözler” yedi motif
- (T) Z71.0.2. “Formelistik sayı 2” on motif
- (T) Z71.12.0.1. “Kırk gün Kırk gece düğün” bir motif

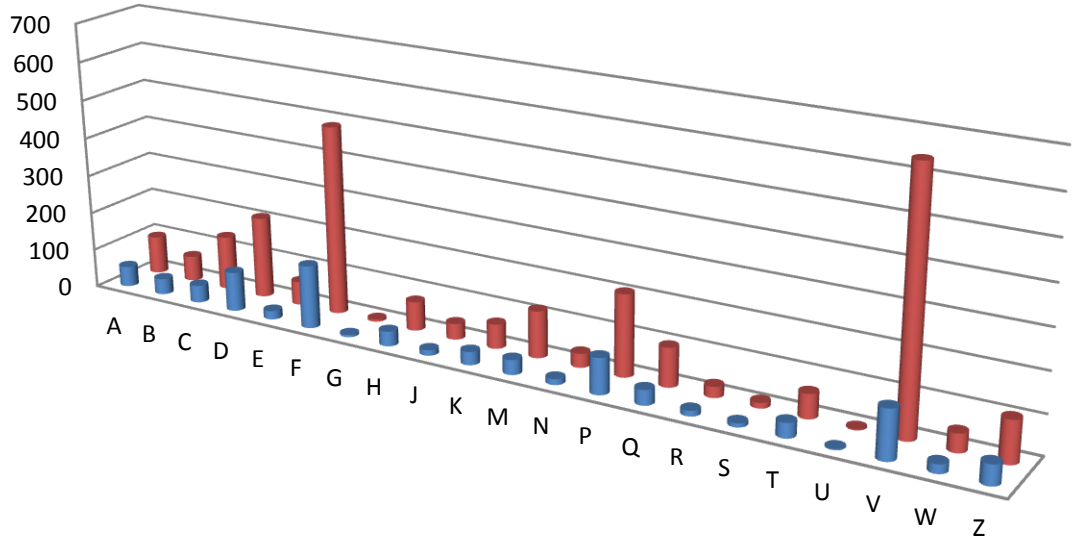
Motif grupları efsanelerin tasnifine göre değerlendirildiğinde grubun özelliği nisbetinde bazı başlıkların yer almadığını tespit ettik. En fazla başlığın tespit ettiğimiz tüm motif gruplarına ait referans verisi içermesi bakımından dini efsaneler üst başlığı altında değerlendirilen “Velilerle ve kutsal şahıslarla ilgili efsaneler” alt başlığı içerisinde yer aldığını gördük.

Şekil 22. Amasya Efsanelerinin İlişkili Olduğu Motif Sayısı

“Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Anlatılan Efsaneler” başlığı tek efsane içerdiği için dört ana başlığa ait veri içerir. Bu bakımdan onu sınıflama dışında tutuyoruz. Onun dışında “Ziyaret Yerleri ve Dinî Mekânlar Üzerine Anlatılan Efsaneler” ve “Alkarısı ile İlgili Anlatılan Efsaneler” başlıklarının on dört motif başlığına ait veri içerdiği görülmüştür. Bu yönüyle de en az motif başlığı ile ilgili veri içermektedirler.

Yukarıdaki tabloda efsanelerin sınıflandırılmasının zorluğunu görebilmek mümkündür. Görüldüğü gibi belli başlıklar altında tasnif ettiğimiz efsanelerin birkaç başlık dışında tüm motif gruplarına dair veri içerdiği görülür. Amasya efsanelerine ait 2615 motif verisini şu şekilde gösterebiliriz:

	A	B	C	D	E	F	G	H	J	K	M	N	P	Q	R	S	T	U	V	W	Z
Referans	53	41	45	102	22	163	6	38	14	34	38	15	93	39	14	10	38	3	125	23	51
Motif	98	65	139	211	61	488	6	75	41	63	120	36	209	100	28	14	62	3	643	47	106

Şekil 23. Tüm Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayıları⁸

L (Kaderin Ters Dönmesi) ve X (Mizah) motif başlıkları Amasya efsaneleri içerisinde tespit edilememiştir. G (Devler) ve U (Hayatın Tabiatı) başlıklarının da veri sayısının sınırlı olduğu görülür. Motif grupları içerisinde F (Olağanüstülükler) 163

⁸ Grafikte mavi renk gruplar içerisinde yer alan motif başlıklarının sayısını gösterir. Kırmızı renk ise başlık içerisinde yer almış bulunan motif verilerinin sayısını göstermektedir. Örneğin A (Mitoloji) başlığı içerisinde 53 motif başlığına 98 motif yer almaktadır.

başlık ile en fazla motif başlığı içerir; ancak veri bakımından V (Din) başlığı 643 motif ile ilk sırada yer alır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu iki veri arasında da bir paralellik görülür.

Amasya'da anlatılan efsanelerinin çoğunluğunu dinî efsaneler oluşturmaktadır. Bu durumda motiflerin de burada yoğunlaşması olağandır. Ayrıca bu durum olağanüstülükler başlığının da dini yapı altında konumlandırıldığını ve bu şekilde güvence altına alındığını göstermektedir.

1.5. AMASYA EFSANE, MENKABE VE MEMORATLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

	EFSANE		MENKABE		MEMORAT	
	Referans	Motif	Referans	Motif	Referans	Motif
A.Mitolojik Motifler	37	59	15	38	1	1
B.Hayvanlar	20	37	20	26	1	2
C.Yasak	11	12	20	59	14	68
D.Sihir	33	76	32	57	36	77
E.Ölüm	3	5	3	11	13	41
F.Olağanüstülükler	69	122	25	137	68	227
G.Devler	5	5	1	1	0	0
H.İmtihanlar	10	13	18	26	10	36
J.Akıllılar ve	2	4	8	22	4	15
K.Aldatmalar	12	26	12	19	10	18
M.Geleceğin Tayini	20	58	12	46	4	14
N.Şans ve Talih	2	7	5	14	8	15
P.Cemiyet	35	50	39	112	18	46
Q.Mükafatlar ve	12	31	14	24	11	43
R.Esirler ve	7	18	5	5	2	5
S.Anormal Zulümler	6	10	4	4	0	0
T.Cinsiyet	23	38	10	17	5	7
U.Hayatın Tabiatı	1	1	1	1	1	1
V.Din	22	49	58	290	44	302
W.Karakter	10	20	10	14	3	13
Z.Çeşitli Motif	16	24	23	53	12	29
GENEL TOPLAM	234	466	335	976	265	960

Amasya'da derlenmiş olan efsanelerin motif başlıkları bakımından birbirlerine oldukça yakın oldukları görülür. 69 efsane metnine ait 234; 107 menkabe metnine ait 335 ve 146 memorat metnine ait 265 motif tespit edilmiştir. Efsaneler en az motif başlığına sahip metinlerdir. 335 farklı motif başlığına sahip menkabeler ise en çok motif içeren anlatmalardır.

1.5.1. Efsaneler

1.5.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

Yaratılış Efsaneleri-Oluşum Dönüşüm Efsaneleri toplamda 234 motif başlığı içermektedir. Bu başlıklar altında da 466 motif yer almaktadır.

	TAŞ KESİLME EFSANELERİ		DİĞER ŞEKİL DEĞİŞİKLİĞİNE BAĞLI		AÇIKLAYICI EFSANELER	
	Referans	Motif	Referans	Motif	Referans	Motif
A.Mitolojik Motifler	3	14	29	40	3	3
B.Hayvanlar	0	0	14	29	1	3
C.Yasak	1	1	7	8	1	1
D.Sihir	9	36	7	8	7	17
F.Olağanüstülükler	4	5	5	9	1	1
G.Devler	0	0	5	5	0	0
H.İmtihanlar	1	1	6	9	0	0
K.Aldatmalar	2	2	5	17	2	3
M.Geleceğin Tayini	3	4	8	41	5	7
N.Şans ve Talih	0	0	1	1	0	0
P.Cemiyet	12	18	8	14	6	7
Q.Mükafatlar ve	3	4	5	21	2	3
R.Esirler ve Kaçaklar	2	7	1	1	1	1
S.Anormal Zulümler	2	5	2	3	1	1
T.Cinsiyet	9	24	9	9	3	3
U.Hayatın Tabiatı	0	0	0	0	1	1
V.Din	10	24	6	16	4	6
W.Karakter Özellikleri	3	3	5	13	0	0
Z.Çeşitli Motif	5	6	4	11	0	0
GENEL TOPLAM	69	154	127	255	38	57

Şekil 24: Yaratılış-Oluşum Dönüşüm Efsanelerinin motifler içerisindeki yeri

“Yaratılış Efsaneleri-Oluşum Dönüşüm Efsaneleri”nin en yoğun kullandığı motif “A.Mitoloji” dir. 35 başlık içerisinde 57 motif yer alır. 23 motif başlığına sahip “D.Sihir” içerisinde 61 motif bulundurmak suretiyle en çok işlenen konudur. “V.Din” 46 motif ile 20 motif başlığı, “P.Cemiyet” 39 motif ile 26 motif başlığı ve “B.Hayvanlar” 32 motif ile 15 motif başlığı içermesi itibariyle en sık işlenen diğer

konulardır. “*Yaratılış Efsaneleri-Oluşum Dönüşüm Efsaneleri*” mitoloji ve ona bağlı diğer motifleri daha çok işler. Bu durum, toplumun geçmiş kültüründen gelen değerlerini koruduğunu ve bunlara dair inancın yaşamını sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak “*V. Din*” başlığının bu bölüm içerisinde de kendisine önemli bir yer bulması sözkonusu inanışın din ile uyum halinde ve sıkça ona benzeyerek var olduğunu da ortaya koyar.

Türkler İslâmiyet’ten önce “Göktanrı inancı ve atalar kültü”ne bağlı bir yaşam sürerlerdi. Ayrıca bu Tanrı “*Türk Tanrısı*” idi. Bu durum bugün halkın yaşantısı üzerinde varlığını kuvvetle sürdürür. Örneğin bazı yörükler (KK 1) dünyada yaratılmış ilk insanların yörükler olduğuna ve diğer insanların yörüklerden türediğine inanmaktadırlar. Bu durum Göktanrı inancının İslamiyet’ten önceki şekliyle bir şekilde yaşamaya devam ettiğini göstermektedir.

Varlıkların ve coğrafyanın kökenine dair anlatmalarda yaratılışın izlerini anlatmalar içerisinde görmek mümkündür. Bilge Seyidoğlu bu durumu “*mitler efsanelerin modernleşmiş şeklidir.*” (Seyidoğlu 2005: 22) ifadesiyle açıklamaktadır. Öyleyse geçmişte, yaratılışta, eski inanışlarda gördüğümüz motifler bugün kısmen şekil değiştirerek efsanelerin kadrosunda yer almaktadır. İnanışların “*asli vazifelerini korusalar bile, değişikliğe uğradıklarını da kabul etmemiz gerekir*” (Kalafat 1999: 2)

Malinowski mitin doğası ve işlevini şöyle tanımlar: “*Yaşanılan yanıyla göz önüne alındığında mit, bilimsel bir merakı gidermeye yönelik bir açıklama değil ama bir ilk gerçeği yeniden yaşatan bir anlatıdır ve derin dinsel gereksinimi, tinsel özlemleri, toplumsal türden baskı ve buyrukları, hatta birtakım pratik istekleri karşılar. Mitin vazgeçilmez bir işlevi vardır: İnanışları dile getirir, belirgin kılar ve düzene koyar, ahlak ilkelerini savunur ve onları zorla kabul ettirir.*” (Eliade 2001: 29-30) Burada da görüldüğü gibi yaratılış başlığı altında ele aldığımız efsaneler bir bakıma köken mitleridir. Onlar insan, hayvan, bitki gibi canlı veya göl, dağ vb. cansız yeryüzü şekillerinin yaratma aşamasında oluşmadığını; yaşamın bir anında ve genelde kutsal bir sebebe bağlı olarak ortaya çıktıklarını anlatırlar. Yaratılış efsanelerinin başlangıçta yaratılış mitlerinin bölümleri olduğu iki tür arasındaki yakınlaşmada açıkça görülür. Mitlerin daha uzun anlatmalar olduğu göz önünde bulundurulursa bu türün efsanelerin bütünden birer parça olarak tarihi döneme geldikleri söylenebilir. Köken mitleri evrenin

anlamlandırılmasının ikinci adımıdır. “*Kozmogoniyi anlatan mitlerden sonra menşe mitleri başlar. Böylece varlık problemi ortaya çıkar*” (Seyidoğlu 2009: 11).

Bu bölümdeki efsane motiflerinin bazıları Motif Index içerisinde yer almamıştır. (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 30 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 46’dır. 234 motif başlığının %12,82’sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 466 motifin de %9,87’sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

Genel olarak bu bölüme ait olan efsane motiflerinin Motif Index adlı kataloğa uyum sağladığı tespit edilmiştir. Burada efsanelerin evrensel tarafı hatırlanmalıdır. Efsaneler her ne kadar milli unsurlar taşısalar da benzerlerini başka toplumlarda da bulmak mümkündür. Bu evrensellik masalın evrenselliği gibi değildir. Efsaneler ait oldukları toplumları az ya da çok yansıtır.

1.5.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri

Verbitskiy’den derlenen Altay Yaratılış Destanında uçsuz bucaksız evrende uçan Tanrı Ülgen, denizden çıkan taşta oturunca rahatı bulur:

“Denizden çıkan bir taş, fırladı çıktı yüze,

Hemence taşı tuttu, bindi taşın üstüne!

Artık Ülgen memnundu, rahatı bulmuş idi

Üzerinde duracak bir yeri olmuş idi.” (Ögel 2010a: 433)

Taşın insan hayatı ile ilgisi Türk kozmogonisinde kâinat kadar eskidir. İnsanın etrafında başlangıçtan itibaren varlığını ve gücünü hissettiği taşta dair bir takım pratikler geliştirmesi “*içinde esrarengiz bir kudret ve kuvvetin var olduğuna inanıyor.*” (Tanyu 1968: 20) olmasından kaynaklanır. Onun koruyucu yönü çoklukla kendisiyle ilgili değil ilişkilendirildiği varlıkla ilgilidir. “*İlkel toplumlarda bir taşın çok fazla mana ile dolu sayılması yüzünden “hususî dini ibadet mevzuu” bile yapılmakta, bunlar bir fetiş olarak kullanılmaktadır.*” (Tanyu 1968: 21) Amasya’nın Merzifon ilçesine bağlı Hırka köyünde Ukkâşe Sultan türbesinin taşına ev isteyenler ev, araba isteyenler araba resmi yaparlar. Taş burada sadece mesajın iletilebilmesi ve kalıcı hâle getirilmesi için aracı

konumundadır. Burada söylem yeterli görülmeyip dilek yazılı hale getirilir. Bu açık bir şekilde benzeme büyüdür. (Bkz. Fotoğraf 1) Buradaki temennide taşın aracı kılındığı türbeler etrafında uygulanan diğer pratiklerden de anlaşılmaktadır. Motif Index içerisinde “F950. Olağanüstü tedaviler” başlığı incelendiğinde şifa, kudreti çevresine şumul etmiş keramet ehli varlığa aittir ve bu etki sebebiyle kabri etrafındaki taş, toprak, bitki veya ağaç gibi unsurlara yayılmak suretiyle nüfuz etmiştir.

En eski zamanlardan beri insanlar çevrelerinde gözlemledikleri doğa olaylarından etkilenmişler ve çoğunlukla bu olaylara tedirgin yaklaşmışlardır. Sonsuza kadar yaşayacakmış gibi duran, hiç değişmeyen, kolaylıkla kudretin işaretleri olarak görülen; ayrıca ezeli ve ebedi gücü temsil eden taşlara baktıklarında kuşkusuz korkmuşlardı. (Schimmel 2002: 20)

Mircea Eliade taşın aracı konumunu şu şekilde açıklamaktadır: “Kutsal oluşu özellikle bu bir şeye ya da bir yere bağlıdır, varlığıyla ilgili değildir, insanlar taşlara, olduklarından farklı bir şeyi temsil ettikleri sürece tapmışlardır. Taşlara tapmışlardır ya da bunları ruhani eylemin araçları, ölümlerini veya kendilerini korumaya yönelik enerji merkezleri olarak kullanmışlardır. Bunun nedeni de, burada belirtmenin yararı vardır, tapım özelliklerine sahip olmuş taşların çoğunun araç olarak kullanılmış olmasıdır: Belli şeyleri elde etmek, bunlara sahip olmak için kullanılmışlardır. Dinden daha çok büyüyle ilgilidirler. Kökenlerine ya da biçimlerine bağlı olarak bazı kutsal değerler kazanmış olmalarına karşın taşlar, tapımın nesnesi değil aracı olmuştur.” (Eliade 2003: 222)

Kaya, insan için kendi geçiciliği ve kırılabilirliğinin tersine sağlamlığın temsilcisi, varlığın mutlak şeklidir. İnsanların taşlara sırf taş olduğu için tapındıkları tespit edilememiştir; fakat onun içinde farklı bir güç, ruh bulunduğu inandıkları saptanmıştır. Bu yüzden taşlar ruhanî eylemin araçları olmuştur. (Kaya 2007: 53) Taşların bir şekilde dilekleri karşılama aracı olarak görülmesi onların büyüyle ilişkilendirilmesi sonucunu doğurur. Taşta hayat bulan ruhun taşın kendisi ile doğrudan değil onu kutsallaştırılan simgeyle ilgisi vardır. Burada kutsallaştırılan simge konumunda bulunan velilik kurumu farkında olmadan tanrısallaştırılmaktadır.

Taş kesilme ya da taşta dönüşme efsaneleri de köken mitleridirler. Doğal şekilleri bakımından çevresindeki doğadan bir şekilde farklı olan yeryüzü şekillerinin

anlamlandırılması esasına dayanır. Mitik metinlerdir; ancak mit değildirler. Başlangıca ait zaman öncesi bir dönemde değil yaşanan, bilinen bir zamanda oluşmuşlardır.

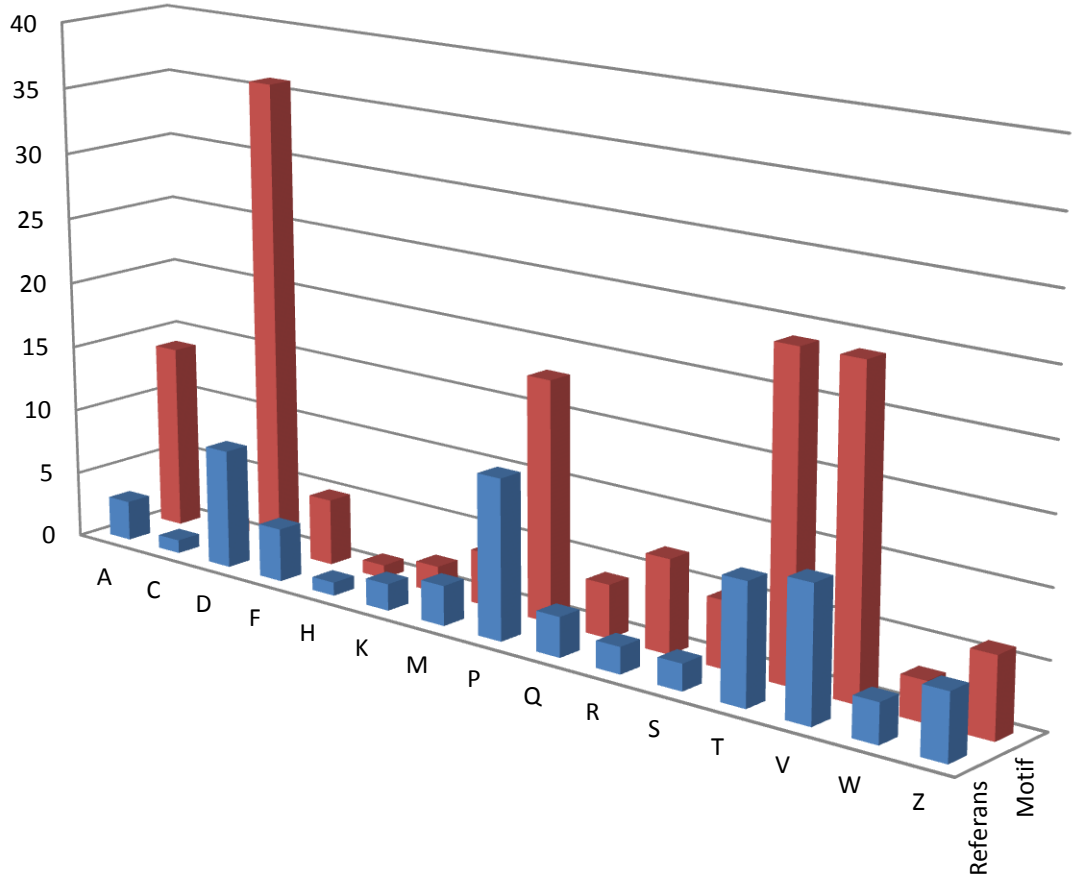
Bu taşlar doğüstü kudretlerle anılmışlardır. Bu sebeple doğrudan kendilerinden dilek dilenen, kurban kesilen varlıklar (E.13 ve 14) birer kutsal obje olmuşlardır. (Örnek 2000: 101)

Taşlara verilen isimlerin genellikle taş kesilen, konunun öznesi durumunda bulunan kişilerle ilgisi bulunur. Gelin kayası, beş kardeşler, güzelce kız, analıkızlı gibi.

Şekil değiştirme motifi içerisinde en sık rastlanılan alt başlık taş kesilmedir. Taş kesilme *“bir efsanede yer alan canlı veya cansız unsurların bir üstün güç tarafından cezalandırılması veya bir felâketten kurtarılması için o andaki şekillerinden daha farklı bir şekle çevrilmesidir. Değişikliğin temel sebebi cezadır; felâketten veya sonu felâkete varabilecek bir tehlikeden kurtarma ikinci derecede kalır.”* (Sakaoğlu 1980: 29)

Hikmet Tanyu insan taşlaşmalarını şu şekilde tasnif eder:

1. Beddualarla taşlaşanlar. Lanetleneni yılan sokar veya bu beddua ile taşlaşır.
2. Günah işleyenler, Tanrının gazabına uğrayarak taşlaşırlar.
3. Dilekleri sonunda taşlaşanlar. Sevgililerine kavuşamayan güzeller, iffet sahibi talihsiz güzel kızlar. Bir saldırıda iffetinin ve sevgisinin lekelenmemesi için taş olmayı tercih edenlerin dilekleri.
4. Kahramanlaşmış, efsaneleşmiş kimselerin izleri, hat ıraları dolayısıyla taşın, yeni bir keyfiyet kazanması. Haz. Ali, Battal Gazi, Köroğlu, vb.nin izleri, hatta atlarının taş ve yalak üzerindeki izleri ile taşlar özel bir hüviyet kazanırlar. (Tanyu 1968: 166)

	A	C	D	F	H	K	M	P	Q	R	S	T	V	W	Z
Referans	3	1	9	4	1	2	3	12	3	2	2	9	10	3	5
Motif	14	1	36	5	1	2	4	18	4	7	5	24	24	3	6

Şekil 25. Taş Kesilme Efsaneleri İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Taş kesilme efsanelerinde 15 motif türüne ait motif elde edilmiştir. Toplamda 69 motif başlığı içerisinde 154 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 12 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 13'tür. 69 motif başlığının %17,39'unu Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 154 motifin de %8,44'ünü Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı "*P. Cemiyet*" içerisinde tespit edilmiştir. Bu durum efsanenin konusu ile ilgilidir. Zira elimizde on dokuz efsane metninde de çeşitli insan zümrelerinin taşa dönüşmesi konu edilir. "*D. Sihir*", 36 motif ile en çok tekrarlanan

konudur. “*T. Cinsiyet*” ve “*V.Din*” de dokuz motif başlığı ile tekrar edilen diğer konulardır.

Amasya’da derlenen on dokuz adet taş kesilme efsanesinin konu tasnifi oldukça geniştir. Temel olarak on başlık altında değerlendirebileceğimiz efsaneler şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. Harami saldırısından korunmak için duanın sonucu olarak taş kesilme (1, 2, 3, 4, 5 ve 7 numaralı efsaneler)
2. Cinsel saldırıya uğrayan kızın bedduası sonucu taş kesilme (6 numaralı efsane)
3. Olağanüstü güzel kıza bakmanın neticesi olarak taş kesilme (8 numaralı efsane)
4. Namusunu korumak için dua sonucu olarak taş kesilme (9, 10, 11 numaralı efsaneler)
5. Zorla evlendirilen kızın duası sonucu taş kesilme (12 ve 14 numaralı efsaneler)
6. Keramet gösterirken taş kesilme (13 numaralı efsane)
7. Velinin bedduası sonucu taş kesilme (15 numaralı efsane)
8. Kavuşamayan âşıkların duası sonucu taş kesilme (16 ve 19 numaralı efsaneler)
9. Allah’a karşı küstahlığın sonucu taş kesilme (18 numaralı efsane)
10. Düşman zulmünden kaçarken taş kesilme (17 numaralı efsane)

Amasya da tespit edilen bu efsaneler genellikle tarım arazileri dışında ve sarp bölgelerde bulunur. Arazi yapısı içerisinde açıklanma hissi ve ihtiyacı uyandıracak şekilde topografik bir farklılık gösterirler. Bu sebeple çoğu zaman benzetme yoluyla anlamlandırılmaya çalışılırlar. “*Bu motife yer veren efsaneler, daha ziyade bir şeyin sebebini, teşekkülünü, menşeyini izah ederler. Yani “açıklama” , “bildirme” fonksiyonundadırlar. Benzerlerinden farklı olan dağ, taş, ağaç vb. varlıkların menşeyini, yapısını izah etme ihtiyacından doğan bu anlatmalar, aynı zamanda dinî, ahlâkî bir karakter de taşırlar.*” (Ergun 1997: 167)

Çalışmada yer alan “taş kesilme efsaneleri” bahsinde, istenmeyen bir durumdan kurtulmanın çareleri tükendiğinde, düşmana ya da istenilmeyene teslim olmaksızın taşa döndürülmeyi dileyerek, istenilmeyen durumdan kurtulma durumu dile getirilmektedir. *“Doğada bulunan ve insanda merak veya korku uyandıran veya sıra dışı oluşlarıyla haklarında bilgi edinme gereksinimi duyuran doğal ama sıra dışı oluşumlar, doğüstü güçlerin ama çoğu zaman Tanrı'nın ödül veya ceza olsun diye “taşa çevirdiği” insanlar veya diğer canlılardır.”* (Oğuz ve Ersoy 2007: 3)

Taş kesilme, insanın, hayvanın, bitkinin veya herhangi bir nesnenin taşa dönüşmesidir. Taşa dönüşmenin çeşitli sebepleri vardır. Bazen taş kesilmeye bir beddua sebep olur, bazen günah işleyenler Allah'ın gazabına uğrayarak taşlaşır. Kimi zaman da taş kesilme, bunu dilemekle gerçekleşir. Zor durumda kalanlar, içinde buldukları durumdan kurtulmak için Allah'tan kendilerini taşa çevirmesini dilerler. *“Hayvanların taş kesilmeleri daha ziyade sahipleriyle ilgilidir. Onlarla birlikte buldukları için taş kesilirler.”* (Sakaoğlu 1980: 38)

Taş kesilme olgusunun yaşandığı durumların şu başlıklar altında gerçekleştiği görülmektedir:

1. Cinselliğin örtük olarak vurgulandığı namus meselelerinde,
2. Kavuşamama durumlarında özlemin acısını dindirme amacıyla,
3. Otoriteye başkaldırı durumunda bir cezalandırma aracı olarak,
4. Ahlaki bir takım uygunsuzluklarda isyan aracı olarak,
5. Olumsuz durumlardan kurtulmak için dualara bir cevap olarak.

Yukarıda görülen “taş kesilme” olaylarının merkezinde örtük bir “cinsellik” ve buna dayalı bir namus olgusunun yattığı görülmektedir. Efsaneye konu genç kız ya da efsanede geçtiği şekliyle gelin kendisine sahip olmak isteyenlerden kurtulmak istemektedir. Fakat son noktada, ya kendisine iradesi dışında sahip olunacak ya da bu durumdan kurtulmaya dileyecektir. Burada kurtuluş yolu olarak taşa dönüşmek olgusu tercih edilmektedir. Taşa dönüşmek olgusu canlı varlığın canlılık özelliğini kaybetmesi demektir. Muhtemelen tehlike bertaraf edildikten sonra ya da öte dünya inancı içinde bulunduğu mevcut şartlar dâhilinde yeniden canlanmayı temsil etmektedir. İlkel toplumdaki modern topluma dönüşürken inanç sistemlerine bakıldığında ilkel toplumlarda “animist”

inanç biçiminin var olduğu görülmektedir. Taş kesilme işi, iyiler için bir kurtuluş, kötüler için ise bir cezadır. *“Taş kesilme motifinin yer aldığı efsanelerde bazı davranış kalıplarının pekiştirildiği, bunların etrafında geleneksel ahlâk anlayışlarının, “taşlaşma” müeyyidesiyle, taş aracılığı ile ebedileştirilmesi arzusunun yattığı görülmektedir.”* (Feyzioğlu 2011: 131)

“Animizm, cansız nesneye canlıymış gibi davranmaya inanmayı temsil etmektedir.” (Yapıcı ve Yapıcı, 2010: 150) İnsanoğlunun avcı-toplayıcı dönemlerinde insanlar cansız nesnelere tapınmışlar ve onların bir ruhu olduğuna inanmışlardır. “Animizm inancında, ölümden sonra ruhların ikamet ettiği inanan muhtelif yerlerden birisi de taştır. Bir ruh, taşta yerleşip oturduğuna göre, taşın nasıl bir kıymet taşıyacağı anlaşılabilir.” (Schimmel 1955: 12)

Kültürün yüzbinlerce yıldan beri birike birike geldiği göz önünde bulundurulduğunda, animizm olgusunun inanış sistemleri içinde kaybolmayarak, taş kesilme efsanelerinin kaynağını oluşturduğu görülmektedir. *“Taş kesilmenin anlatıldığı efsanedeki dinî, ahlakî düşünceler, âdeta taşın kalıcılığıyla birleşmekte, ibret dersi bütün insanlık ve bütün zaman için ebedileşmektedir.”* (Kaya 2007: 55)

Efsanelerin taş kesilme ile sonlanması ve yeniden canlanmanın meydana gelmemesinin nedeninin de animist düşünme (inanış) biçimlerinin günümüz inanış sistemleri açısından geçerliliğinin kalmamasından kaynaklanmaktadır.

Taşa dönüşme bazen bir kurtuluş çaresidir bazen de bir lânet. Taşa dönüşme inancı da bir dua neticesinde gerçekleştiği için İslami olarak algılansa da aslında inancın kaynağı İslâm öncesi geleneğe ve mitik anlatımlara dayanmaktadır. Varlığın bir formdan başka bir forma dönüşmesi İslâm öncesi inançlar açısından oldukça sık rastlanılan bir motiftir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde Dirse Hanın hatunu yaralanmış olan oğlunu aramak için *“Karşı Yatan Ala Tağ”*a gider. Dağ koruyucu, hâmi bir ruhtur ama Dirse Hanın oğlunu korumamıştır. Dirse Hanın hatunu *“Karşı Yatan Ala Tağ”*a bu sebeple beddua eder:

“Akar senün sularun Kazılık Tağı

Akar iken akmaz olsun

Biter senün otlarun Kazılık Tağı

Biter iken bitmez olsun

Kaçar senün geyiklerün Kazılık Tağı

Kaçar-iken kaçmaz olsun taşa dönsün” (Ergin 1997: 89)

Evlat acısı çeken Dirse Hanın hatununun dağ ile konuşması ve en büyük bedduasının “taş” olması ilgi çekicidir. Zira “Ala Tağ” zaten bir taştır. Üzerinde gezen geyiklerin taş olması dağ için bir anlam ifade etmemelidir. Öyleyse buradan “Ala Tağ”ın da canlı olarak görüldüğünü anlıyoruz.

Taşa dönüşmüş varlık görüyor, işitiyor, anlıyor ve eylemde bulunabiliyorsa yardım da edebilir. Bu sebeple Küçükkızılca’da Gelinkayasını ziyaret edenler sancılarını bırakıp giderler.

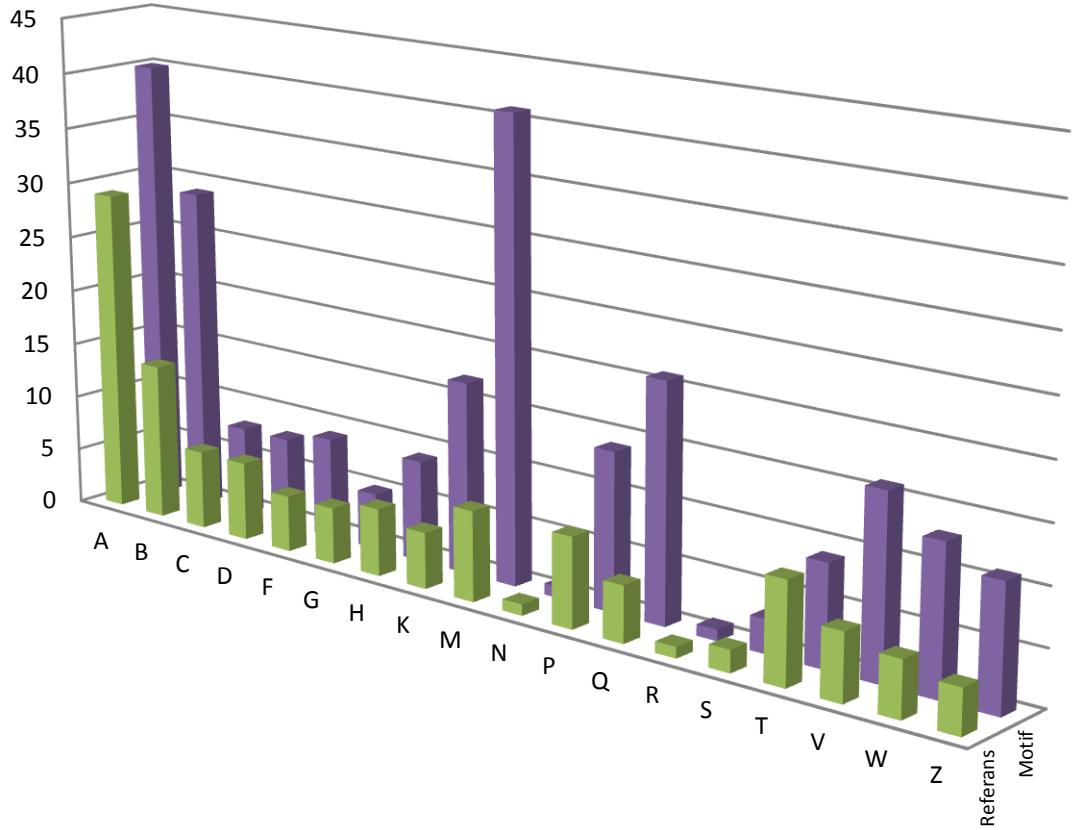
1.5.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler

Çalışmada yer alan sekiz efsane diğer şekil değişiklikleri başlığı altında ele alınmıştır. Efsanelerin tamamı hayvanların menşei ile ilgilidir. E. 20, 21 ve 22 yusuçuk kuşunun, E.23 köstebeğin, E.24 ve 25 ibibik kuşunun, E.26 ayının ve E.27 kaplumbağanın menşei anlatan efsanelerdir ve değişimin sebebini izah ederler. Değişimin sonucunda çıkarılması gereken bir ders vardır.

Bazı hayvanların varlığı kutsal kaynaklarda, yaratılış ve efsanelerde değişim, dönüşüm yoluyla gerçekleşir. Hayvanlarla ilgili şekil değiştirme efsanelerinin “bazıları bir cezalandırma ile ilgili ise de utanma, korkma, sevinme gibi psikolojik hallere bağlı olanları da vardır.” (Sakaoğlu 1980: 31) Anlatının başlangıcında insan forumdaki varlık E.20, 21 ve 22’de hasret teması etrafında gelişir. E.20’de evladını kaybeden annenin hasreti, E.21’de kardeşinden ayrı düşmüş bir kızın hasreti ve E.22’de de Hz. Yakup’un Hz. Yusuf’a hasreti Yusufçuk kuşu etrafında konu olarak işlenir. E.23, 26 ve 27’te ceza olarak sırasıyla köstebek, ayı ve kaplumbağaya dönüştürülen insan E.24’te rızası dışında sevdiğine değil de yaşlı bir adama verilen genç kızın duası ve E.25’te örtüsüz saçlarını gören kayınpederinin utancından dua eden bir gelinin mevcut durumdan kurtulmak için kendi tercihi ile ibibik kuşuna dönüşmesi konusu işlenir.

Buna göre diğer şekil değişikliğine bağlı efsaneleri şu şekilde bir tasnife tabi tutulabilir:

1. Hasret (E.20, 21 ve 22)
2. Cimri veya hilekâr insanın cezalandırılması (E.23, 26 ve 27)
3. Kendi isteği doğrultusunda zor durumdan kurtulmak için (E.24)
4. Kendi isteği doğrultusunda utanç sonucu (E.25)

	A	B	C	D	F	G	H	K	M	N	P	Q	R	S	T	V	W	Z	Referans	Motif
Referans	29	14	7	7	5	5	6	5	8	1	8	5	1	2	9	6	5	4	29	40
Motif	40	29	8	8	9	5	9	17	41	1	14	21	1	3	9	16	13	11	41	29

Şekil 26. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Açıklayıcı efsanelerde 18 motif başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 127 motif başlığı içerisinde 255 motif yer almıştır. Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 12 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 23'tür. 127 motif başlığının

%9,44'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 255 motifin de %9'unu Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı “A. Mitoloji” içerisinde tespit edilmiştir. Bu durum efsanelerin mitlerle yakın ilgisini ortaya koymaktadır. Ayrıca açıklayıcı efsaneler genellikle hayvanlarla ilgili anlatılırlar. Bu sebeple “B. Hayvanlar” diğer önemli konu olarak görülür. “T. Cinsiyet”, “P. Cemiyet” ve “M. Geleceğin Tayini” başlıkları diğer yoğun işlenen konulardır.

Yakutların tasavvurlarında rakip şamanların birbirleriyle mücadeleleri sırasında eş ruhu olan hayvanların suretine girdikleri ve başka hayvanda tecessüm ettiğine inanılır. (İnan 2000: 81) Burada dönüşümün geçici olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca şaman metinlerinde suretten dönüşün yanında ölümden dönüşün de mümkün olabildiğini görmekteyiz. (Bayat 2004: 121-122)

Taş kesilmeler bir sonuca bağlanmışken hayvan suretine dönme ya da döndürülme süreklilik arz etmektedir. Yusuf'a duyulan hasret devam etmektedir, cimri ve hilekâr insana duyulan nefret ve sonucu olarak cezası, sevdiğinde ayrı kalan kızın ayrılık acısı ve son olarak kayınpederinden utanan kızın da utancı devam etmektedir.

Buna göre insanın içerisinde bulunduğu beden devamlılığının teminatı yoktur; ancak bu durumun benzeri olarak birey zaruri şekilde vücuduna da hapis değildir. Kutsal gücün rızası ile dönüşebilir ya da dönüştürülebilir. Bu insanları bağlayıcı ve sınırlayıcı bir kontrol mekanizmasını doğuracaktır. İnsanın sınırlarını bilmesini zaruri kılacaktır ki bu da toplumsal düzenin sağlanması ve geleneksel değerlerin korunması gibi sonuçları barındırmaktadır. “Halk bu tip efsaneleri anlatırken terbiye etmeyi esas alır. Cezalandırma sonucu oluşan kuşların maceralarını anlatırken korkutarak, istekleriyle kuş haline gelen kahramanların maceraları anlatılırken sevdirek, itaat ettirerek terbiye etme, eğitme yoluna gidilir.” (Ergun 1997: 179)

Cezalandırma neticesinde meydana gelen hayvanların bir özelliğiyle kötü ya da zayıf olduğu görülmektedir. Kaplumbağa kabuğa sıkışmış, köstebek yer altına mahkûm olmuştur. Ayı ise kabalık ve vahşiliğin simgesi olarak görülür. İsimleri anılan kuşların durumu ise daha farklıdır. Amasya efsaneleri içerisinde kuşlar olumlu yönleriyle anılırlar. Değişime konu olan durumun iyiliği ya da meşruluğu dönüşümün sembol varlığını da belirlemiştir.

Diğer şekil değişikliğine bağlı efsanelere genel olarak bakıldığında şu özellikler göze çarpmaktadır:

1. İnsan yanlış yaptığı zaman bir hayvana dönüşebilir (Ayı örneği).
2. İyi insan mevcut durumdan Tanrının yardımı ile kurtulabilir.
3. Kendi rızası dışında Tanrısal kudretin tercihi ile dönüşebilir.

1.5.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler

Açıklayıcı efsaneler bahsinde 25 metin derlenmiştir. Bunların on dördü hayvanlar, altısı bitkiler, ikisi topluluklar, ikisi insan/insanlarla ilgilidir. Bir metin olağandışı bir masal kahramanı gibi görünen “ejderha”yı konu edinir.

Açıklayıcı efsaneler işlevlerine göre şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Yaşam biçimini belirler. (E.28 ve 29’da kargaların su içememe sebebi açıklanır. E.28’de bu durum Tanrıya itaatsizliğin cezası, E.29’da kutsal kişiye (Hz. Ali) itaatsizliğin cezasıdır.)

2. Vücut özelliğini belirler. (E.37, 38, 39, 40, 41, 43’te ceza olarak vücut özelliği konusu işlenir. E.37, 38 ve 39’da yılanların vazifesini yerine getirmeyerek ya da kötüye kullanarak insanoğluna zarar vermesi sonucu ceza, E.40’ta yılanla benzer bir şekilde tavus kuşuna vazifesini yerine getirmeyerek ya da kötüye kullanarak insanoğluna zarar vermesi sonucu ceza, E.41 ve 43’te de katır ve kertenkeleye kutsal şahıslara karşı kötülük sonucu ceza verilir. E.31’de kutsal şahsa iyilik yapan kekliğin vücut özelliği bu davranışı neticesinde belirlenir.)

3. Toplum içerisindeki konumu ve vazifelerini belirler. (E.44’te kadının vazifesinin sebebi, E.45 ve 46’da toplumların durumu ve E.47’de akrabaların –gelin ile kaynana– konu edilir.)

4. Geçim kaynağını belirler. (E.32, 33, 34, 35, ve 36’da baykuş bilgeliği sebebiyle yiyeceklerle ödüllendirilir.)

45 numaralı metinde cezanın/ödülün kim tarafından verildiği belli değildir. E.49, 52, 53 ve 54’te herhangi bir ceza/ödül bulunmaz, yalnızca durum tespiti yapılmaktadır.

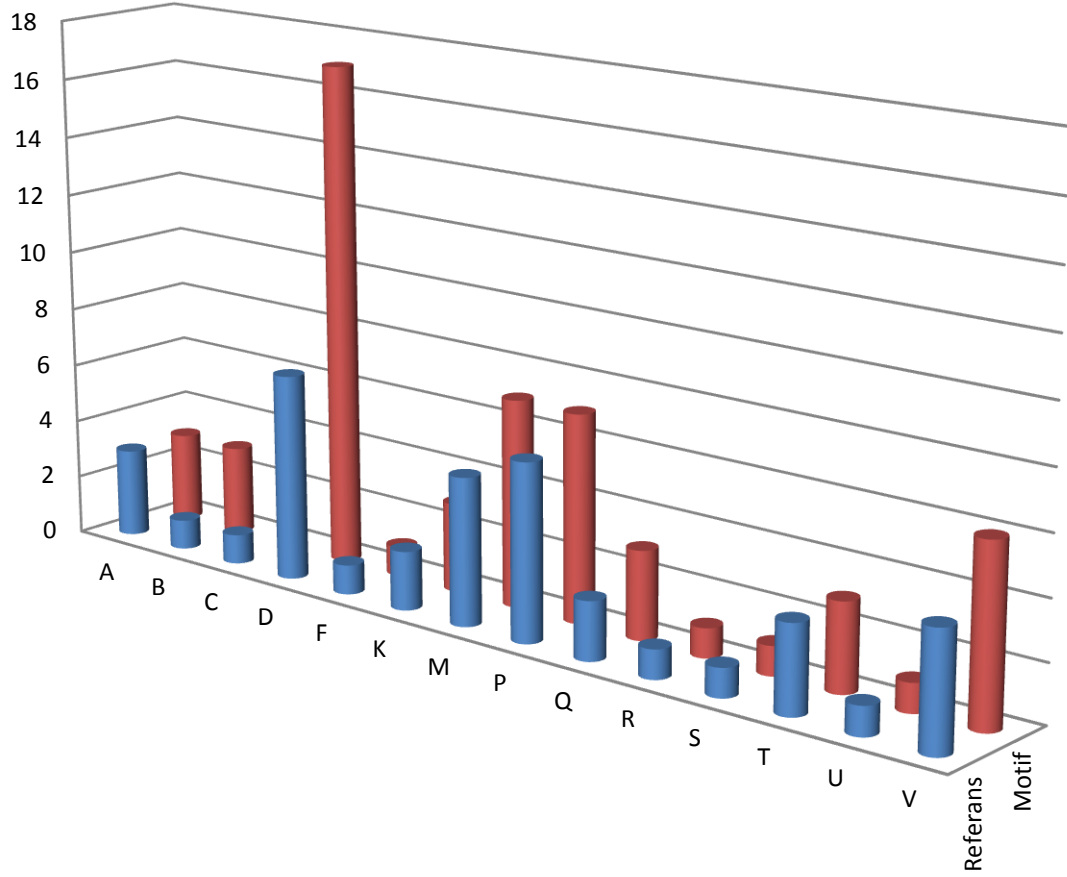
E.28, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 ve 45'te ödülü/cezayı bizzat Tanrı verir. E.29, 31, 32, 34, 35, 36, 47, 48, 50 ve 51 numaralı efsanelerde de peygamber/kutsal şahısların duası/bedduası sonucu ödül/ceza gerçekleşir. E.33'te farklı olarak duayı eden kahraman padişaktır. E.51'de verilen ceza varlığın tercihi ve rızası dışındadır. Kötülüğe neden olan unsur değil kötülüğün araç olarak kullanılan unsur cezalandırılmıştır.

Genellikle bir cezalandırma sonucunda ortaya çıkan durumu anlatan ve mitten beslendiğini düşündüğümüz anlatmalar açıklayıcı efsanelerdir. Bahsi geçen varlığın geçmişine dair bir hatırlatma yaparak bu durumun ortaya çıkış sebebini izah eder. Bu anlatmaların bir kısmı nesnelere arasındaki bağlantıyı kurar ve coğrafya ile ilgilidir. Bir kısmı eğitici ve mevcut durumun tespitini yaparak bu halin her an yeniden gerçekleşebileceğine dair mesajıyla ders verir.

Canlı veya cansız varlığın veya bu varlıklara ait bir özelliğın nasıl oluştuğunu, neye bağlı oluştuğunu, ismini nasıl aldığını açıklar. Aslında benzer öznelere ve nesnelere anlatmalarına rağmen bu efsanelere değişim efsanelerinden ayıran en önemli yön mevcut varlığın bir özelliğının oluşumu ya da gelişimini izah etmesidir. Bir varlıktan başka bir varlığa geçiş söz konusu değildir.

Açıklayıcı efsaneler oluşum efsaneleridir. Bu yönüyle insanın doğada gördüğü herhangi bir varlığın dikkat çeken bir özelliğini açıklayan efsanelerdir. Anlatımın tarihi bir dönemde geçtiği görülür. Bazen bu tarih yaklaşık olarak saptanabilir. Karganın su içmemesi Hz. Ali'nin bedduası sonucudur. Kınalı keklığın ayakları ve gagasındaki kızılılık Hz. Ali'nin kanından alınmıştır. (E.29 ve 31) Öyleyse bu hadiseler Hz. Ali'nin yaşadığı bir döneme işaret eder. Baykuşun bazı özelliklerini bazen Hz. Peygamber devrinde bazen Hz. Süleyman devrinde aldığı görülürken tarihi bir netlik ortaya çıkar. (E.32, 34, 35 ve 36) Benzer hadiseler tarihte yaşamış bir padişah döneminde de anlatılarak geniş bir zaman dilimi kastedilse de bildiğimiz bir devre işaret eder. (E.33) Yılanın sürünmesi ve tavus kuşunun ayakları ile sesinin çirkinliği efsaneden çok mittir. Çünkü anlatıldığı devir dünya öncesi bir dönemdir ve mekân cennettir. Ancak hadisenin insan bir tanığı vardır: Hz. Âdem. Dolayısıyla nakil insandan insanadır ve insanın bildiği bir dönemdir. Ayrıca Eski Ahit'te Yaratılış/Tekvin 2 ve 3. sözlerde bu durum nakledilir: *"Bunun üzerine Rab Tanrı yilana, bu yaptığından ötürü bütün evcil ve*

yabanıl hayvanların en lanetlisi sen olacaksın, dedi. Karnının üzerinde sürünecek, yaşamın boyunca toprak yiyeceksin.”

	A	B	C	D	F	K	M	P	Q	R	S	T	U	V
Referans	3	1	1	7	1	2	5	6	2	1	1	3	1	4
Motif	3	3	1	17	1	3	7	7	3	1	1	3	1	6

Şekil 27. Açıklayıcı Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Açıklayıcı Efsanelerde 14 motif başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 38 motif başlığı içerisinde 57 motif yer almıştır. Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 4 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 4'tür. 38 motif başlığının %10,52'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 57 motifin de %7'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı “D. Sihar” içerisinde tespit edilmiştir. “M. Geleceğin Tayini”, “P. Cemiyet” ve “V. Din” başlıkları diğer yoğun işlenen konulardır.

“Açıklayıcı efsaneler” bahsinde efsanelerin canlılara ne tür anlamlar yüklediği vurgulanmaktadır. Bu tür efsanelerde, insan olgusunun daha çok kadın cinsiyeti açısından anlamlandırıldığı görülmektedir. Bu bahiste geçen “kadın” başlıklı efsanede İbrahim as.1 ateşe attıkları zaman, ateşe odun taşıyan kadın olmuştur. Kadın burada açık bir şekilde kötülük temsilcisi olarak kültürel bilinçaltında yer edinmektedir. Gelin ile Kaynana efsanesinde benzer bir motifin işlendiği ve kadının erkeğe itaat etmesi gerektiğine ilişkin bir yargı oluşturulmaktadır. Aynı şekilde milliyete ilişkin (Türk-Kürt efsanesi, Çin ile Ken efsanesi örneği) anlatılarda da karşıtlıkların çatışmaların sıradanlığı vurgusu ile kültürel çatışmaların normalleştirildiği görülmektedir.

Bitkilerle ilgili efsanelerde, bitkiler şifa ya da zehir olabilirler. Bu anlatılarda birçok ritüel, insan ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz yansımalarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Kızılcanın madımağı örneğinde, madımak pancarının zehirli olmasının nedeni fakirin yemek isteğine olumlu cevap vermeyen bir kadının davranışının yol açtığı bir beddua sonucu olarak olay kurgulanmaktadır. Çam ağacı örneğinde, çamın İbrahim as.1 ateşe attıkları zaman odun vermeye kalkması sonucu cezalandırılması olgusu görülmektedir.

Hayvanlarla ilgili efsanelerde, çoğunlukla hayvanların insanlara itaat etmedikleri ve bu nedenle bazı özelliklerinin ceza olarak onlara verildiği kurgusu ele alınmaktadır. Karga örneğinde, Allah’a itaat etmediği içinde ağustos ayında su içemediği ve insanlar arasında değerinin olmadığı vurgusu yapılır. İtaat etmediği için cezalandırılan bir diğer hayvan türü baykuştur. Yılan insanı yanlış yönlendirdiği için sürünmektedir. Köstebek cimri bir insandan dönüşmüştür.

Hayvan efsanelerine genel olarak bakıldığında şu özellikler göze çarpmaktadır:

1. İnsana itaat etmek hayvanların temel görevidir, itaat etmediğinde Allah onu cezalandırır (Karga, Baykuş örneği)
2. İnsanlara kötülük yapan bir hayvan sonsuza kadar kötü bir nitelik kazanır (yılanın ayaklarını kaybetmesi).

Genel olarak bakıldığında; bitki ve hayvanların insan emrinde bulunması gereken varlıklar olduğu, insanların kendilerine ve diğer canlıları hakkaniyet içinde kendi varlığını onların üstünde tutarak hükmetmesi gerektiği inancı ortaya çıkmaktadır.

Burada ele alınan varlıkların olduğu gibi kabul edilememesi durumu söz konusudur. Bazıları olumlu bazıları olumsuz bir durumla karşılaşmış ve bu onların durumunda bir değişikliğe yol açmıştır. Bu şekilde anılan varlıkların bir sebep etrafında kutsandığı/lanetlendiği görülmektedir. Her iki durumda da bu varlıklardan uzak durulması onlardaki esrarı bilinemeyen kutsalla ilgilidir.

“İlkel insanlar kimi kişilerin ve nesnelere gizil bir güce sahip olduğunu sanıyorlar; kutsal kutsal olmayandan görkemli dünyayı bayağı dünyadan ayıran şey bu duygunun varlığı ve yokluğudur. Tabunun işlevi ise bu iki dünyayı birbirinden ayırmaktır. Ve bu duygu, hayranlıkla, görkemle, çıkarla, saygıyla ve belki de aşkla karışık bir korku ve gizem duygusudur. Bu duyguyu çağrıştıran ve gizemli sayılan ne varsa hepsi de dindir.” (Evans-Pritchard 1998: 41) Bu açıdan ele alındığında kişilerin seçimi değil içinde yaşadıkları kültürün seçimi daha önemli olmaktadır. Kişi kendisini normları oluşturulmuş bir evrende bulur ve bu evrene uyum sağlayarak yaşamak zorunda kalır. Ali Çelik, inanış kavramının yaşama etkisini belli başlı bazı sebeplere bağlar: İnanışlar millidirler, bağlayıcıdır, değişmezdirler, müştereklik arz ederler ve kaynakları da meçhuldür (Çelik 2013: 22-25) Bu da insanları kabule zorlar.

1.5.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler

Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler toplamda 122 motif başlığı içermektedir. Bu başlıklar altında da 199 veri yer almaktadır.

	Alkansı İle İlgili Anlatılan Efsaneler		Cinlerle İlgili Anlatılan Efsaneler		Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Anlatılan Efsaneler	
	Referans	Motif	Referans	Motif	Referans	Motif
A.Mitolojik Motifler	0	0	2	2	0	0
B.Hayvanlar	0	0	2	2	3	3
C.Yasak	0	0	2	2	0	0
D.Sihir	4	9	6	6	0	0
E.Ölüm	1	3	2	2	0	0
F.Olağanüstülükler	23	48	34	57	2	2
H.İmtihanlar	0	0	3	3	0	0
J.Akıllılar ve Aptallar	0	0	1	3	1	1
K.Aldatmalar	1	2	2	2	0	0
M.Geleceğin Tayini	4	6	0	0	0	0
N.Şans ve Talih	1	6	0	0	0	0
P.Cemiyet	3	3	6	8	0	0
Q.Mükâfatlar ve Cezalar	1	2	1	1	0	0
R.Esirler ve Kaçaklar	1	7	1	1	1	1
S.Anormal Zulümler	1	1	0	0	0	0
T.Cinsiyet	1	1	1	1	0	0
V.Din	1	2	1	1	0	0
W.Karakter Özellikleri	2	4	0	0	0	0
Z.Çeşitli Motif Grupları	6	6	1	1	0	0

GENEL TOPLAM	50	100	65	92	7	7
--------------	----	-----	----	----	---	---

Şekil 28. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsanelerin Motifler İçerisindeki Yeri

“*Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneleri*”nin en yoğun kullandığı motif “*F. Olağanüstülükler*” dir. 59 başlık içerisinde 107 motif içerir. “*D.Sihir*” 15

motif ile 10 motif başlığı ve “*P.Cemiyet*” 11 motif ile 9 motif başlığı içermesi itibariyle en sık işlenen diğer konulardır. Olağanüstü varlıklar üzerine efsaneler başlığı altında 9 motif grubu “*Motif Index*” içerisinde bulunamamış ve (T) başlığı ile isimlendirilmiştir. Bu 3 başlık içerisinde toplamda 20 motif yer almıştır.

Olağanüstü varlıklar olara adları anılan cinler, periler, ruhlar, alkarısı vb. geçmiş kültürlerde tabiatla ilgili idi. İnsanların yaşamında tesirleri olduğuna inanılırdı. “*Bugün hâlâ, Orta Asya’da kötü ruhlar olmasa insanın ölmeyeceğini savunan çok sayıda inanç bulunmaktadır*” (Roux 1999: 54) Eski Türk kültüründe “*bir insan hasta olmakla ruhunun vücudunu terk ettiğine, vücudun içine kötü bir ruhun veya cismin girdiğine*” inanılırdı. (Şeşen 1975: 121) Dolayısıyla da ölüm ruhun “tin”in bedenden ayrılması olarak algılanmıştır. Bunun yanısıra yaşam için belli bir sonun da tasavvur edilmediği görülür. Öyleyse kötü ruhlar ve onların sebep olduğu hastalıklar olmasa yaşamın belli bir sınırı da olmayacaktır. “*İlkel topluluğun bakış açısında yaşam, beşikten mezara kadar bir ilerleme olmaktan çok her yıl ya da belli dönemlerde yenilenen bir dizi anlaşmadır, Bunun en iyi örneği de mevsimlerin her yıl yeniden devretmesidir. Ama yenilenmei yüce tanrının iyiliğinin ya da kendiliğinden işleyen bir doğa yasasının etkisiyle olmaz*” (Gaster 2000: 23).

“*Ölümden sonra ruh yaşamaya devam eder; çünkü düşlere girmekte, yaşayanları anılarda ve hayallerde izlemekte ve insanların yazgıları üzerinde gözle görülür bir etkisi olmaktadır. Böylece hayaletlere ve ölülerin ruhlarına, ölümsüzlüğe ve bir ölüler dünyasına inanç doğdu. Ama genel olarak insanda, özel olarak da ilkel insanda çevreyi kendi kopyası gibi tasarlama eğilimi vardır. Hayvanlar, bitkiler ve nesnelere de hareket ettiklerine, insanlara yararlı olduklarına ya da onu engellediklerine göre onlar da ruhla donatılmış olmalıdır*” (Malinowski 1990: 8)

Tabiatın canlı olarak düşünülmesi sonucu tabiat varlıklarına dair bir kutsiyet oluşmuştur. Ayrıca bu durum ikincil bir evrenin de varlığını kabul etmek demektir. “*Dünya (daha kesin olarak “dünyamız”), Evren’dir; geriye kalan ise, artık bir evren olmayıp, bir cins “başka dünya”; hayaletler, şeytanlar, “yabancı”larla (zaten bunlar da şeytanlar ve hayaletlere katılmaktadırlar) meskûn yabancı, kaotik bir mekândır. Mekândaki bu kopukluk ilk bakışta, meskûn ve örgütlü, yani “kozmoslaştırılmış”, evren haline getirilmiş bir toprak parçasıyla, bu toprağın sınırlarının ötesinde uzanan,*

bilinmeyen mekân arasındaki zıtlıktan kaynaklanıyorsa benzerdir: Bir yanda bir “Evren” ve diğer yanda bir “Kaos” bulunmaktadır. Fakat eğer tüm meskûn alanlar birer “Evren”se, bunun böyle olmasının buraların önceden kutsallaştırılmasından, buraların şu veya bu şekilde tanrıların eseri olmasından veya onların dünyasıyla iletişimde bulunmasından ötürü olduğu görülecektir.” (Eliade 1991: 10)

İnsanların ölümünün bir son olmadığı inancı diğer bir evren düşüncesini gerekli kılmıştır. Dünyada iyi ve kötü insanlar bulunur; öyleyse ruhların da iyi ve kötuları olmalıdır. *“Ölülerin, öldükten sonra da ruhları aracılığıyla hayatlarını sürdürmeleri inancı atalar ve ölüler ibadetini (manizm) doğurmuş; bu inançtan cin, peri, dev inancına geçilmiş; birtakım iyi ya da kötü başka bir söyleyişle yararlı ve zararlı ruhların belli yerleri, ağaçları, kovukları ve nesnelere tuttuklarına inanılarak fetişizme varılmıştır” (Örnek 2000: 25).*

1.5.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler

Türk coğrafyasının tamamında varlığı bilinen ve kendisinden sakınmak için çeşitli pratikler geliştirilen alkarısı, “Alkarısı, Albastı (Garp Türkleri); Albastı (bütün Orta Türklerde); Albız (Eski Osmanlı metinlerinde), Albıs (Uranha-Tuba); Almıs (Altaylarda); Abası (Yakutlarda)” (İnan 1998: 259) isimlerle de bilinmektedir. “Bazı Türk halklarında eski “Al” inancına bağlı, korkutucu, şer bir ruhun adı. Karakoyunlu Türkmenlere ait bir rivayette, Tanrı katındaki meleklerden birinin adı olarak geçmektedir. (Beydili 2004: 56) Yakutlar “abası” adını verdikleri ruhun, ölülerin topraktan insanların dünyasına geri gelen ve yerin altında bulunan ruhu olduğunu kabul ederler. (Roux 1999: 116)

Albasması, Anadolu’nun bazı yörelerinde Karakura olarak da isimlendirilmekle birlikte bu isim “karabasan” olarak bilinen ruha da verilmektedir. (Balıkçı 1998: 66) Yalnız alkarısı ve karakura/karabasan tanımlamalarında cinsiyet ayırıcı bir özellik olarak görülmektedir. Efsane metinlerinde rastlanılan “alkarısı” ya da “al ruhu” kadın kıyafeti giymiş, fiziki olarak da kadın özelliği gösteren bir ruh olarak görülürken karabasan ya bir erkek olarak ya bir hayvan olarak ya da iri veya ufak bir insan olarak görülür. “Bazen “başında borkü olan iri yarı bir insan” bazen de “kara bir kedi”yi

andırdığı; bazı hallede de yine “başında börkü olmak suretiyle iki karışlık bir insan” olarak tanımlanır.” (Araz 1995: 36)

Türk kültüründe yer alan koruyucu iye Umay’ın zıddı bir şekilde ve genellikle kötü olarak karşımıza çıkar. Bu ruhun Türk dünyasında dişi olarak algılandığı tespit edilmiştir. “Bu ruh lohusalara musallat olup ciğerini alır, götürüp suya atar. Ancak belli merasimlerden sonra ciğeri yerine koyar.” (İnan 2000: 169)

Anadolu’da yapılan “Alkarısı” tarifleri de değişiklikler göstermektedir. Kimi zaman baştan ayağa kadar kırmızılar içerisinde genç bir yeni gelin kılığında olduğu ifade edilen “alkarısı”, kimi zaman da Türk masallarındaki “dev anaları”⁹ gibi “uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, çok çirkin, al gömlek giyen” bir yaratık olarak görünür. (Aday 2003: 38) Yapılan tanımlamada ve Amasya’da derlenen efsane metinlerinde karşılaşılan alkarısı tipi her ne kadar bir masal kahramanı gibi tarif edilse de bazı organları çok gelişmiş (iri göğüslü gibi) olan bir kadından farksızdır. Alkarısının büyük göğüsleri vardır (E.56), kadın kıyafeti olan etek, kırmızı elbise ve gömlek giyer (E.58, 300, 301 ve 306) pis yerlerde görülmesine rağmen temizlik talep eder (E.304). İnsan şeklinde de tanımlanır (E.61).

Alkarısının yaşadığı muhitler “ağıl, samanlık, viranelik, sı kıyısı, kaya, çeşme ve su kaynakları” (Örnek 1977: 145) olarak tespit edilir.

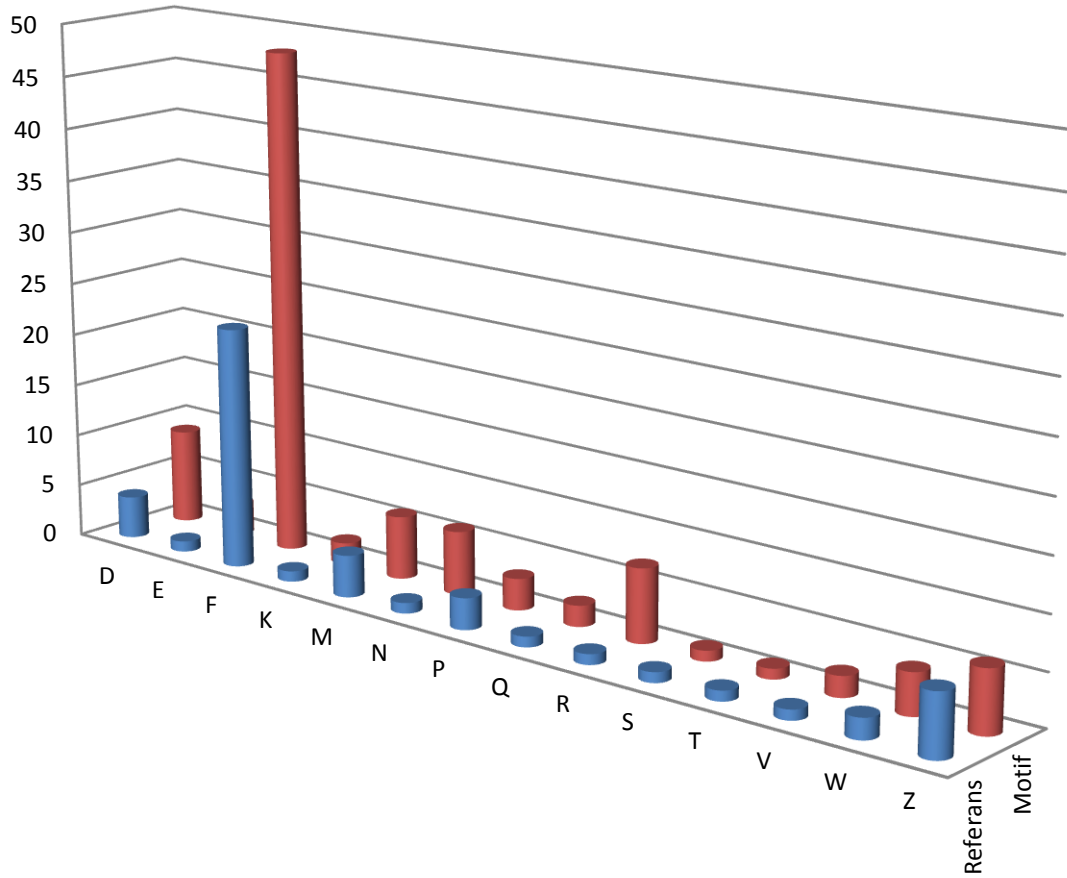
“Alkarısının insanlar dışında ahırlarda bulunan ineklere ve atlara da musallat olduğu inancı bilinmektedir. Bu inanç, şekil itibari ile “hayvanların sabaha kadar koşturulup terletilmesi, yelelerinin ve kuyruğunun örülmesi” (Araz 1995: 35) en sık rastlanılan motifler olarak görülür. “Fas’ta çoğu zengin Faslı, cinler ve kötü ruhlar atlardan uzak dursun ve erkek domuzun bedenine girsin diye ahırlarında erkek bir yaban domuzu tutarlar.” (Frazer 1992: 144-145)

İnan, Kırgız-Kazak Türklerinin hurafelerine göre *Kara Albastı* ve *Sarı Albastı* olarak iki türden bahseder. Sarı albastıdan hoca ve baksıların (şaman) okumasıyla korunulabilir ancak Kara Albastı’ya karşı ocaklı adamdan başka çare yoktur. (İnan

⁹ Dev anası “bir bacağı bir dağa, bir bacağı öbür dağa uzatmış, memelerini yağ tulumu gibi sırtına vurmuş, ağzı da bohça gibi bir sakız çiğner ki şakırtısı yarım saatlik yoldan işitilir; soluğu kara yel gibi çıkıp tozu toprağı birbirine katar. Dokuz arşın kolları var...” (Kúnos 1978:108-109)

1998: 259) Bunu yanısıra Bahaeddin Ögel Çince metinlerde Kitanlara ölüm veren “Kırmızı kadın” diye adlandırılan üçüncü bir albastıdan söz eder. (Ögel 2010a: 300)

Amasya efsanelerinde karşılaşılan alkarısı hususiyetleri açısından değerlendirildiğinde sarı albastı olarak adlandırılan ruh olmalıdır. Bu ruhların en temel davranış özelliği ahırda bağlı durumda bulunan atları terletmeleri, yeleleri ve kuyruklarını çok ince bir şekilde örmeleridir. Alkarısı ile ilgili olarak on dört efsane derlenmiştir. Bunlardan yedisi efsane başlığı altında yer alır.

	D	E	F	K	M	N	P	Q	R	S	T	V	W	Z
Referans	4	1	23	1	4	1	3	1	1	1	1	1	2	6
Motif	9	3	48	2	6	6	3	2	7	1	1	2	4	6

Şekil 29. Alkarısı İle İlgili Anlatılan Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Bu efsane metinlerin konularına göre tasnifi aşağıdaki şekilde yapılabilir:

1. Alkarısının yakalanarak çalıştırılması (E.55, 56, 57, 58, 61)
2. Alkarısının yakalanarak dilek dilenmesi (E.59)
3. Alkarısının görülmesi ve duyulması (E.60)

Alkarısı ile ilgili anlatılan efsanelerde 14 motif başlığına ait veri elde edilmiştir. Toplamda 61 motif başlığı içerisinde 169 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 2 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 13'tür. 61 motif başlığının %3,27'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 169 motifin de %7,69'unu Türk kültürüne ait motiflerdir.

En çok motif başlığı "*F. Olağanüstülük*" içerisinde tespit edilmiştir. Türk dünyasında yaygın olarak bilinen alkarısı ve ona bağlı anlatmaların dünyası diğer bir evrendir. Onun bizim dünyamız ile kurduğu münasebet de olağanüstüdür. Anlatmalarda bunun karşılığı olarak 23 madde başlığı ve içerisinde 48 motif verisi olağanüstülüklerle ilgilidir. Elimizdeki metinlerin 14 tanesi alkarısı üzerine anlatmaları içerir. "*Z. Çeşitli Motif Grupları*" ve "*D. Sihir*" içerdikleri veriler itibariyle en çok tekrarlanan diğer motif başlıklarıdır.

1.5.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler

Dünya evrendir; geriye kalan ise, artık bir evren olmayıp, bir cins "başka dünya"; hayaletler, şeytanlar, "yabancı"larla meskûn yabancı, kaotik bir mekândır. Mekândaki bu kopukluk ilk bakışta, meskûn ve örgütlü, yani "kozmoslaştırılmış", evren haline getirilmiş bir toprak parçasıyla, bu toprağın sınırlarının ötesinde uzanan, bilinmeyen mekân arasındaki zıtlıktan kaynaklanıyorsa benzemektedir: bir yanda bir "Evren" ve diğer yanda bir "Kaos" bulunmaktadır. (Eliade 1991: 10)

Kur'an-ı Kerim'de isim olarak 14 sure ve 29 ayette cinlerden isimleriyle bahsolunur. Ayrıca 72. Sure "Cinn" suresidir.

"Ben o cinleri de insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zariyat: 56); "Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık." (Hicr: 27) "Cann'ı (Cinlerin atası) da yalın bir ateşten yarattı." (Rahman:

15) ayetlerinden cinlerin de insanlar gibi yaratılmışlardan oldukları ve gerçek varlıklar olduğunu anlıyoruz. Hatta “Allah, cinlerin atası Cann’a dilediği varlığı verdikten sonra, ona bir de eş halk etti. Ve ondan cinler türedi.” (Akıncı 2008: 25)

Cinlerin görünümü hakkında da kaynaklarda tariflere rastlanır: “Cinler görünmez. Çünkü cisimleri gayet incedir ve şua onlara nüfuz etmektedir. Kimisi de diyor ki: Görünmezler çünkü onların renkleri yoktur.” (Şiblî 1974: 11)

İncilde geçen “*İki Cinlinin İyileştirilmesi*” hikâyesi İncil’in de cinleri tanıdığını göstermektedir. Hz. İsa iki cinliden cinlerini alır. Cinler ile konuşarak onları domuz sürüsüne gönderir. (Kutsal Kitap/Matta:8/28-32)

“Kur’ân’da şeytanın da bir cin olduğu (Kehf: 50); cennetten kovulduğu (Âl-i İmrân: 36); insanın şeytana ayak uydurmaması gerektiği, onun, insanların apaçık düşmanı olduğu (Bakara: 168; Yûsuf: 5; En’am: 142; Yâsin: 59-61; Hacc: 3); isyankâr olduğu (A’raf: 11-18; Meryem: 44-45); saptırıcı olduğu (Mâide: 90-91); hilesinin olduğu ((Nîsâ: 76); inkarcı olduğu (Sâd: 73-86); insanları kötülüğe sürüklediği (Bakara: 169, 268); nankör olduğu, savurganların şeytana uydukları (İsrâ: 27); ara bozucu olduğu (Yûsuf: 100); yoldan çıkarıcı, vesvese verici, azgınlığa sürükleyici olduğu (Âraf: 200-202) gibi pek çok özelliği ile anlatılır (Önal 2005: 65-66).

Türk halkbilimindeki sözlü gelenekler içinde insanların hayatını etkileyen, inançlarla yakından bağlantılı, olağanüstü nitelikler taşıyan, gizli güçlere sahip oldukları kabul edilen, ancak ne oldukları pek bilinmeyen varlıklarla ilgili pek çok anlatı vardır. Bu anlatıların değerlendirilmesi, insanımızı anlamaya, onun hangi düşünce ortamında yaşadığını bilmeye, tanımaya hizmet eder (Duvarcı 2005:125). Cinler Kur’an-ı Kerim’de açıkça tanıtılmaktaysa da halk anlatılarında yer alan cinler daha ziyade İslâmiyet öncesi inançları içerisinden tanıdığımız Erlik ile benzeşmektedir. Kötülük ve ruha eziyet “Erlik” ve yardımcılarının eylemlerindedir. Bugün bu eylemleri cinler ve şeytanlar karşılar olmuşlardır. Karanlık ve kuytu yerlerden, evlerin eşiklerinden, pis mekânlardan geçmiş dönemde Erlik’in kara iyelerinin yaşadığı alanlar olarak görüldüğü için sakınılırken bugün buralar cinlerin yaşam alanı olarak kabul edilir. Bu sebeple bu yerlerden geçilirken dua okunur, destur denilir; eşiklere oturulmaz ve basılmaz. Burada kültürden gelen bir kahramanın yerini dinin güvenilir kaynağının bildirdiği cinler almıştır.

Cinlerle ilgili olarak derlenen 21 metnin yedisi efsane, diğerkleri memorat başlığı altında ele alınmıştır. Bu anlatmalardan insanların cinlerin dünyasına temastan uzak durması gerektiği ortak mesajı çıkar. Bu metinlerden bazılarında cinler bilinçli olarak ve bir sebep yokken zarar vermeye çalışır (E.63, 66, 67, 307, 308 ve 312), bazılarında ortak yaşam alanının kullanılması suretiyle birbirine temas edildiği görülür (E.62, 310, 313, 314 ve 319), bazılarında insanların cinler tarafından esir edildiği görülür (E.62, 310, 68) ve bazılarında da cinler ile sadece görsel ve bazen hafif derecede fiziksel temas kurulur (E.311, 315, 316, 317, 319, 320).

Amasya efsaneleri içerisinde derlenen cinlerle ilgili metinler şu şekilde tasnif edilebilir.

1. Kötü niyetli cinler insan kılığına girerler (E.66 ve 67)
2. Kötü niyetli cinler hayvan kılığına girerler (E.63 “Keçi”)
3. İnsanlar cinler tarafından kontrol edilir (E.65)
4. İnsanlar cinlerle bir sergüzeşt yaşarlar (E.62 ve 68)

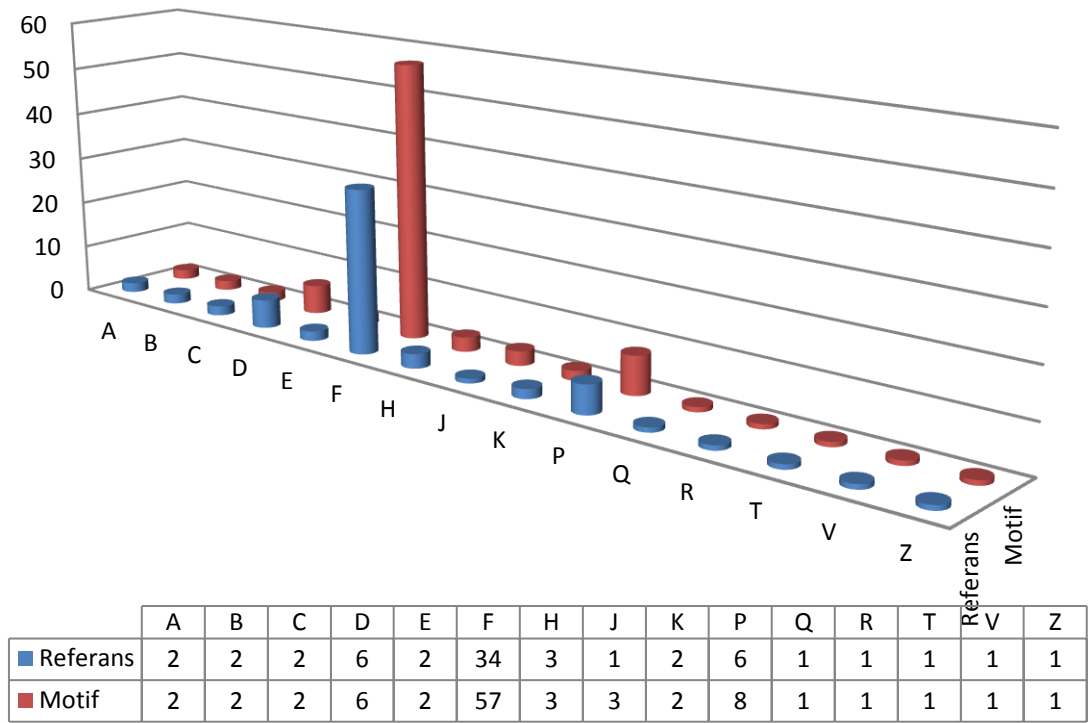
Cinlerle temas kurmaktan mümkün mertebe kaçınan insan buna dair bazı pratikler geliştirir, bazı şeylerden sakınır. Bir şekilde cinlerle karşı karşıya kalan birey dinde tanımlanmış korunma biçimlerine ya da kültürel aktarımlarla öğrendiği korunma biçimlerine başvurur. E.63, 308 ve 309’da kurtuluş besmele vasıtasıyla gerçekleşir, E.310 ve 315’de cinleri reddetmek veya gitmelerini istemek yeterli olur, E.312’de cine fiziksel bir zarar verme yoluyla gerçekleşir, E.64 ve 319’de ezan sesi kurtarıcı olur, E.316’de ışığın yanması E.317’de ise açılan penceresin sesinin duyulmasıyla kurtuluş mümkün olur. Bunların dışında cinlerin esaretinden kurtuluşun en sık görülen yolu din adamlarından yardım almak ve bazı dini ritüellerle korunmaktır.

Ortaçağ Avrupasında engizisyon papazlarının da insanların içerisine girmiş olan cinleri çıkarmak için uyguladıkları yöntemleri görmekteyiz; ancak bu yöntemler cin tarafından esir edilmiş insanı cinden kurtarmak şeklinde değil cinle birlikte cezalandırarak gerçekleşir: “Cadılıkla suçlanan kişinin içine girdiği varsayılan cinleri çıkarmak için önce ellerini ayaklarını mengenelerle sıkıştırarak işe başlıyorlar, kollarından ve bacaklarından gererek devam ediyorlar ve sonunda cadının iyice

kurtulabilmesi için onu bir direğe bağlayarak diri diri yakıyorlardı.” (Akçam 1996: 23) Bunun daha barışçıl yolları da vardır. “Babil, Mısır, Hint, Hristiyan ve Musevi inançlarına bir miktar da astroloji ve sihir karıştırılmasıyla oluşturulmuş olan Gnostik doktrini benimsemiş olan rahipler tılsımlar ve büyüler yaparlar, şeytan çıkarma ayinleri düzenlerler.” (Buckland 2011: 97)

İlkel topluluklarda da cinlerin ele geçirdiği, temas kurduğu ruhları temizleme gayretine rastlıyoruz: “Amboina’da büyücüler cinlerin kaçırdığı bir ruhu yerine getirmek için bir ağaçtan bir dal koparır, bir şey yakalamak ister gibi onu ileri geri sallayarak hasta adamın adını seslendirir. Geriye dönerek hastanın başına ve vücuduna dalla vurur: kayıp ruhun dalın içine girmiş olduğu, oradan da yeniden hastaya döndüğü varsayılır.” (Frazer 2004:134)

Yusuf Has Hacip eseri *Kutadgu Bilig*’de cin çarpmalarına karşı çeşitli tedaviler uygulayan otacılardan bahseder. Bu kamların insanlar için faydalı olduğunu ifade etmiştir. (Arat 1999: 124)

Şekil 30. Cinlerle İlgili Anlatılan Efsaneler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Cinlerle ilgili anlatılan efsanelerde 15 motif başlığına ait veri elde edilmiştir. Toplamda 65 motif başlığı içerisinde 92 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif sayısı 7 olup bunlara ait verilerin sayısı da 7'dir. 65 başlığın yaklaşık %10,76'sını Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 92 motifin de %7,60'ını Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı "F. Olağanüstülük" içerisinde tespit edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de çeşitli ayetlerde varlıkları bildirilen varlıklar olmaları cinlerin varlığını inanç açısından delillendirmektedir. İnsanların genellikle fiziki olarak göremedikleri bu varlıklarla kurulan iletişim olağanüstüdür. Bu durum 34 motif başlığı ve 57 motif ile de görülebilmektedir. Elimizdeki metinlerin 21 tanesi cinler üzerine anlatmaları içerir. Bunlardan yedisi efsane on dördü ise memorat başlığı altında ele alınmıştır. "D. Sihir" 6 motif başlığı ve 6 motif, "P. Cemiyet" 6 motif başlığı ve 8 motif ile en çok tekrarlanan diğer motiflerdir.

1.5.1.2.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

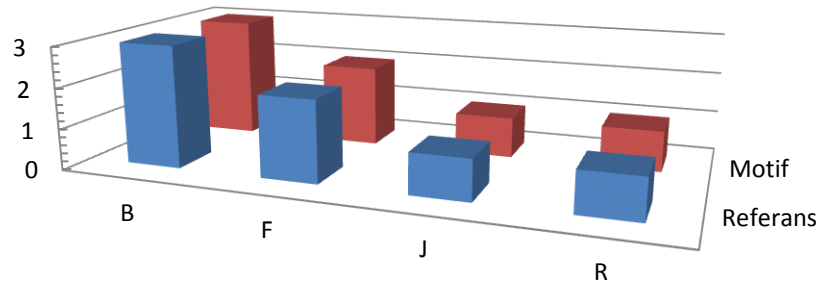
"Ejderha, büyük yılan. Bir inanişaya göre yılan, kendi eceliyle ölmez mutlaka başka birisi tarafından öldürülürmüş. Yüz yıl yaşayan yılanlar ejderha olurmuş. Yılan ejderhaya dönüşünce ağzından ağzından ateş saçar, nefesiyle diğer mahlukları sömürür yutarmış. (...) Kelimenin aslı Aji Dahakâ olup eski Hint dininde "ayıp" olarak bilinir." (Pala 1995: 166) Amasya'da derlediğimiz ejderha da Amasya halkına eziyetler etmiş, Amasya'yı susuz bırakmış bir yaratıktır. (E.69) "Türk halk masallarında da karşılaşılan ejderhalar benzer bir şekilde insanlara su vermezler." (Atnur 2011b: 140)

Ejderha, mitolojik kökenli bir motiftir. Türk kültüründe de yıldırım düşüren ejderha, kar buz ejderhası, yel bükesi, yedi başlı ejderha gibi türlerine rastlanmaktadır. Benzerleri Anadolu'da "şahmaran" namıyla yaygın olarak anlatılır. Yalnız şahmaran daha ziyade masal ülkelerinin kahramanıdır. Amasya'da derlediğimiz ancak masal başlığı altında değerlendirilebilecek olduğunu düşündüğümüz bir şahmaran anlatmasında, insanların yılanların atası olarak gördükleri şahmaranın hamam içerisinde

olduğunu düşünmeleri varlığının da kabul edildiği ya da edilebileceğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

“Sürüngenler –özellikle de yılan- çok erken bir dönemde kendilerine özgü kültlerin konusu olurlar, çünkü insanın bu hayvanlara karşı duyguları korku ile büyülenme arasında gidip gelir. Ama kendisinden korkulan yılan ve genel anlamda sürüngen, kutsallaştırıldıkları andan itibaren bir anlamda evcilleştirilmiş olurlar. Eski mitolojilerde ejderha, kökenlerin sürüngen mahlûku, ilk kaostan çıkmış bir tanrıdır. Yerin doğurduğu bir canavar olarak, tabiatı gereği çok yönlüdür.” (Absalon ve Canard 2010: 26)

Saim Sakaoglu “101 Anadolu Efsanesi” içerisinde üç ejderha efsanesinden söz eder. Her üç efsanede de kendisinden bahsedilen ejderhalar insanlara zararlı olmadıkları (en azından anlatma içerisinde) halde insanların korkularından nasiplerini alırlar ve dua ile taş kesilirler. (Sakaoglu 2004: 32-37)

	B	F	J	R
Referans	3	2	1	1
Motif	3	2	1	1

Şekil 31. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Anlatılan Efsane İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

“Ejderha ile ilgili inançların çoğu, hiç şüphe yok ki Çin ile ilgilidir. Fakat bu inanışlar Ortaasya’da zamanla büyük değişikliklere uğramış ve adeta yerli bir karakter almışlardır. Bu sebeple Türk mitolojisindeki her efsane Çin’den gelmiş değildir. Ortaasya kavimlerine göre, gökte yaşayan bir ejderha, kış olunca dağların tepelerine iner ve yuvasını da oralarda kurarmış. Kış olunca yüksek dağlar karla, buzla ve dumanlarla kaplanıyordu” (Ögel, 2010b: 291-292).

Amasya’da derlediğimiz ejderha anlatmasında su yolunu tıkayıp bölgeyi susuz bırakan olağanüstü bir yaratıktan söz edilir. Halkın ürününü yiyip bitiren, mahsulü susuz bırakan ejderhanın halkın gönderdiği tuz yüklü eşekleri yemesiyle susuzluktan öldüğü ve Amasyalının kurtulduğu anlatılır.

Jan Jonston’un (1603-1675) “*Yılanların Doğal Tarihi*” adlı çalışmasında kullandığı gravürlere kaynak olarak Amasya’da yaklaşık olarak MÖ.64-MS.21 yıllarında yaşamış olan Strabon’u da kaynak alması (Absalon ve Canard 2010: 71) efsanenin önceki kültürlerden günümüze nakledilmiş olabileceği bilgisini gözardı etmemek gerektiğini de ortaya koyar.

Diğer olağanüstü varlıklarla ilgili anlatılan efsanede 4 başlığa ait motif elde edilmiştir. Toplamda 7 motif başlığı içerisinde 7 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif bulunmamaktadır. “B. Hayvanlar” üç motif, “F. Olağanüstülük” iki motif “J. Akıllılar ve Aptallar” ve “R. Esirler ve Kaçaklar” birer motif içerirler.

Türk-İslâm anlatma geleneği içerisinde özellikle Bektaşîliğe mâl edilmiş olan Sarı Saltık, Hacım Sultan ve Otman Baba gibi bazı şahıslar etrafında ejderha ile mücadele motifine rastlanmaktadır. Sarı Saltık Rumeli’ne geçip Kaligra denilen yerdeki ejderha ile mücadeleye tutuştuğu zaman tahta kılıcıyla onun başını kesecektir. (Ocak 1983: 180) Bektaşî geleneği dışında da ejderha motifine sıkça rastlanılmaktadır.

Özellikle Asya kültürünün bir parçası olarak ortaya çıkmış olan ejderha “*çeşitli hayvanların özelliklerini bünyesinde toplayan ve bundan dolayı bütün hayvanların gücünü ve niteliklerini toplu olarak sembolize eden; timsah, yılan ya da kertenkeleden köken aldığına inanılan bir figürdür. Uzakdoğu’da uzun ömürleri ve büyü güçleri nedeniyle bilgeliğin sembolü olarak da görülmektedir.*” (Armutak 2004: 152)

İnsanlık tarihi içerisinde toplumların dini düşüncelerinin gelişim gösterdiği zoomorfik bir evreden geçmiş oldukları bilinmektedir. Bu evrede hayvanların üstünlüklerini kabul ederek mitolojik ve olağanüstü tanrı-varlıklar tahayyül etmişlerdir. Bunlardan birisi de hemen hemen tüm dünya mitolojilerinde farklı anlamlar içererek var olan ejderhadır.

Hayal gücünün ürünü olan bu varlıklar çeşitli hayvanlardan izler taşır. Bu hayvanların bazı yönlerinin kutsal addedilerek ejderhada bir araya getirilmesi ile mükemmel bir tanrının tasavvur edildiği görülmektedir. İyiliğinin ve kötülüğünün; koruyuculuğunun ve yok ediciliğinin temelinde de bu yatar: *“Ejderhanın, bir devenin başına, bir erkek geyiğin boynuzlarına, bir canavarın gözlerine, bir ineğin kulaklarına, bir yılanın boynuna, bir midyenin göbeğine, bir sazan balığının pullarına, bir kartalın pençelerine ve bir kaplanın ayaklarına sahip olduğunu belirtirler. 117 adet bulunan pullardan 81 adedi iyi etkiler (yang) ile 36 adedi ise kötü etkilerle (Yin) doludur ve böylece ejderha biraz koruyucu ve biraz da yok edicidir.”* (Mackenzie 1996: 49) *“Sihirli bir yaratık olan ejderha bir solucan kadar küçülebiliyor ve gökle yeryüzü arasındaki mesafeyi doldurabilecek kadar büyüyebiliyor. İstediginde görünmez veya görünür olabiliyor* (Eberhard 2000: 105).

İnsanoğlu mitolojik devirlerden itibaren kültürlerini ve inanış biçimlerini nesillerini koruyabilme içgüdüleriyle sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Amasya’da anlatılan ejderha mitik dönemlerden kalma bir motiftir. Ancak Şahmaran örneğinde olduğu gibi aktarım anlatmalarda canlı bir şekilde devam etmektedir. Bu da onun inandırıcılığını arttırmaktadır. Burada benzerlik ya da benzetme tecrübe ve aktarımlarla izah edilmiş olan tanıma adına yeterlidir. Öyle ise ejderha ya da benzeri bir varlık tasavvuru olan şahmaran bu bölgede tanınan bir figür olarak insanların olağan, günlük yaşamları içerisinde bir oranda pay sahibidir.

Ejderha figürü, çoğunlukla baş edilmesi gereken güçlü ve yenilmez kabul edilen bir düşmandır. Bu düşmanı ortadan kaldırmak ise ancak seçilmiş önemli kişilerin yapabileceği bir iştir. Bu bağlamda, ejderha, özellikle sıradan bireyleri yüceltmek için sıkça başvurulan bir metafordur.

Bir diğer açıdan, ejderha vaat edilmiş bir yerin bir şeyin ya da birinin korucusu şeklinde de karşımıza çıkabilir. Burada güzele iyiye ulaşmanın önündeki engel olarak yine ortadan kaldırılması gerekir. Bunu da yine seçilmiş kişi yapabilmektedir. Öyle ise ejderhanın varlığına başvurulmasının temel nedeni kahramanı yüceltmek ve kutsamaktır denilebilir.

1.5.2. Menkabeler

Menkabeler toplamda 335 motif başlığı içermektedir. Bu başlıklar altında da 976 motif yer almaktadır.

	Din Büyükleri		Velilerle ve Kutsal Şahıslar		Ziyaret Yerleri, Tarihi ve Dini Mekânlar	
	Referans	Motif	Referans	Motif	Referans	Motif
A.Mitolojik Motifler	3	4	9	28	3	6
B.Hayvanlar	8	8	8	14	4	4
C.Yasak	2	2	11	44	7	13
D.Sihir	4	5	26	50	2	2
E.Ölüm	0	0	3	11	0	0
F.Olağanüstülükler	7	7	15	119	3	11
G.Devler	0	0	1	1	0	0
H.İmtihanlar	5	5	12	20	1	1
J.Akıllılar ve Aptallar	2	2	5	19	1	1
K.Aldatmalar	4	4	7	12	1	3
M.Geleceğin Tayini	3	3	7	41	2	2
N.Şans ve Talih	3	3	2	11	0	0
P.Cemiyet	10	13	26	93	3	6
Q.Mükafatlar ve Cezalar	3	3	6	16	5	5
R.Esirler ve Kaçaklar	2	2	3	3	0	0
S.Anormal Zulümler	1	1	3	3	0	0
T.Cinsiyet	0	0	7	10	3	7
U.Hayatın Tabiatı	0	0	1	1	0	0
V.Din	14	23	34	242	10	25
W.Karakter Özellikleri	1	1	7	11	2	2
Z.Çeşitli Motif Grupları	6	7	14	43	3	3
GENEL TOPLAM	78	93	207	792	50	91

Şekil 32. Menkabelerin motifler içerisindeki yeri

“Menkabeler”in “Motif Index” içerisinde kendisinden bahsedilen 21 başlığın tamamına ait veri içerdiği görülmektedir. En yoğun kullandığı motif “V. Din” dir. 58 başlık içerisinde 290 motif içerir. 39 başlık 112 motif “P. Cemiyet” ve 32 başlık 57 motif ile “D. Sihir” en çok işlenen konulardır. 25 başlık ve 137 motif içeren “F. Olağanüstülükler” de motif açısından diğer yoğun işlenen konudur. Menkabeler başlığı altında 25 motif grubu “Motif Index” içerisinde bulunamamış ve (T) başlığı ile isimlendirilmiştir. Bu 25 başlık içerisinde toplamda 49 motif yer almıştır.

Menkabeler başlığı altında kutsal kabul edilen kişiler ve kutsiyet taşıyan yerler konu edilir. Kut, tanrı tarafından insanlara bahşedilen bir lütuf olarak İslâmiyet öncesinde de görülebilmektedir. Atalar kültürü etkisiyle atalara yaşarken de öldükten sonra da önem verilirdi. *“Bazı Türk boylarında ihtiyarlar aziz olarak değerlendirilmişlerdir. Göktürklerde ihtiyar vezir Tonyukuk da aziz sayılırdı. Ebû Dülef’in ifadesine göre, Kimaklar arasında seksen yaşına girenlere ibadet edilirdi”* (Şeşen 1975: 121). Ata, sadece insanlar için kullanılan bir ifade de değildir. Geçmişe dair kültürel değerlerin daha iyi korunduğu “Türk-Tatarlar arasında Tanrı “başkan”, “han”, “Bey” ve sık sık da “ata” adıyla anılırdı” (Eliade 2006: 28).

Baba, dede, ata veya eren adlarıyla anılan bu anlatımların kahramanları İslâmiyet öncesi inanmaların etkisini yansıtır. “İslâmiyet Türkler arasında Türk ananelerinin etkisiyle değişik şekiller almıştır. Halk velileri olan “Türkmen Baba”larında eski “Türk kam-ozan”ların İslâmlaşmış şeklini görmek mümkündür” (Köprülü 2005a:19)

1.5.2.1. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler

İnsanoğlu yeryüzüne geldiği günden beri ölümsüzlüğü, en azından uzun ömürlü olmayı dilemiş ve bunun çarelerini bulmaya çalışmıştır. Halk hafızasında Lokman, insanlara şifa dağıtması ve ölümsüzlüğe çare bulması ile bilinir. Lokman Hekim Kur’an-ı Kerim’de ismi anılan (31.Lokman: 12-13, 16-19) Hz. Zülkarneyn ve Hz. Üzeyr ile birlikte peygamber olup olmadıkları noktasında âlimlerin ihtilaf ettikleri kutsal bir şahıstır. Uzun ömür sürmek kutsal kitaplarda da yer alan bir konu olduğu için onu aramak doğru bulmak olasıdır.

Kur'an-ı Kerimde "Andolsun ki. Biz, Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, O, dokuz yüz elli yıl onların arasında kaldı. Sonunda, onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayiverdi. Fakat biz, O'nu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık." (Ankebut, 29/14 ve 15) ifadesiyle tufandan önce dokuz yüz elli yıl yaşadığını öğrendiğimiz Nuh'un tufandan sonra ne kadar yaşadığı Kur'an'da yer almaz. Eski Ahitte de benzer bir ifadeyle Nuh'un uzun ömründen bahsedilir. "Yeryüzünde tufan koptuğunda Nuh altı yüz yaşındaydı." (Tekvin/Yaratılış, 7/6); "Nuh tufandan sonra üç yüz elli yıl daha yaşadı. Toplam dokuz yüz elli yıl yaşadıkdan sonra öldü." (Tekvin/Yaratılış: 9/28-29)

Uzun ömür ya da ölümsüzlük geçmiş kültürlerin de konusudur. Sümer destan kahramanı Gilgamesh yarı insan yarı tanrıdır. Arkadaşı/kölesi Engidu'nun ölümünden sonra kendisinin de öleceğini düşünür ve ölüme çare aramaya başlar: "Ben ölmeyecek miyim? Ben de Engidu gibi ölmeyecek miyim? (...) O, tanrıların arasına girdi ve tanrıların meclisinde hayata kavuştu. Ondandır ölüm ve hayatı soracağım!" (Ramazanoğlu 2001: 64-66)

Bu bölümde ele alınan efsane metinlerinden ikisi (E.70 ve 71) Lokman Hekim'le ilgilidir. Her iki metinde de Lokman Hekim ölümsüzlüğe çare bulur. Her iki metinde de ölümsüzlüğü nasıl bulduğunu anlatılmazken Cebrael as.ın sırrı onun elinden alması anlatılır. E.70'de bitkilerin Lokman'la konuşup hangi dertlere deva olduklarını söylemeleri ölümsüzlüğün nasıl bulunduğuunun ipucunu verir.

72 numaralı menkabe metni Hz. İlyas ile ilgilidir. Metin İlyas as.ın dindarlığı sebebiyle ölümsüzlüğü kazanmasını anlatır. Ölümsüz olan İlyas denizlerde insanların yardımına koşar.

"Ne Kuran-ı Kerim'de ne de sahih hadis kaynaklarında Hızır ile İlyas arasında şu veya bu şekilde bir ilişki ya da ikisinin aynı şahsiyet olabileceğine dair bir ipucu vardır. Dolayısıyla konunun bu iki ana kaynağın dışında geliştiğini unutmamak gerekir. Ne var ki, bazı ilahiyat kaynaklarında Hızır ile İlyas arasında çok sıkı bir ilişki olduğu söylenmekte, halk inançlarındaysa bazen ikisi birbirinden ayırt edilmemektedir." (Ocak 2007: 77)

Bir diğerk menkabe metni Türk-İslâm kahramanı Battal Gazi'nin aşkı ve inancı arasında gelişen macerasını konu edinir. Battal Gazi sevdiği kızın peşinden Amasya'dan Kayseri'ye gider ve bu arada tek başına İslam uğruna cihat eder. (E.73)

Battal Gazi tarihi ve menkıbevi olarak iki farklı şekilde karşımıza çıkar. "Tarihi Battal, Emevilerin Bizans'a karşı savaşan meşhur kahramandır. Menkıbevi Battal ise Hz. Ali'nin torunu ve Hz. Hüseyin'in oğlu İmam Cafer'dir ve Anadolu'nun İslamlaşmasını sağlayan bir destan kahramanıdır." (Gürtunca 1976: 5-6)

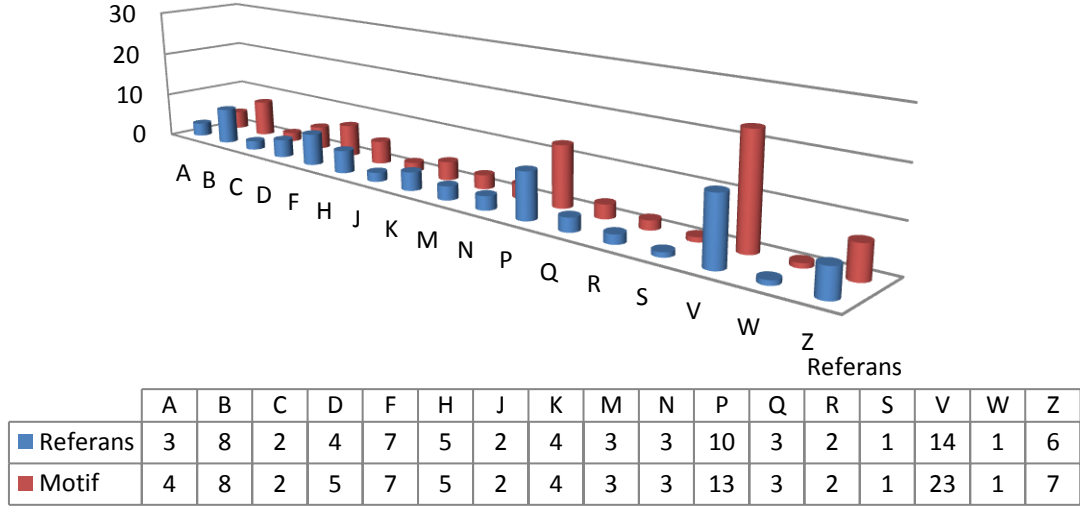
Battal Gazi hem maddi hem de manevi kuvvetin temsilcisidir. Begil oğlu Emre elimizdeki efsane metnindeki Battal Gazi gibi düşmanla tek başına mücadele ederken zorda kalır ve Allah'a sığınır: "*Oğlan aydur: Ya 'âsi mel'un sen putlarına yalvarur-isen men 'âlemleri yokdan var iden Allahuma sığındum didi. Hak Ta'âla Cebrâ'ile buyurdi kim: Ya Cebrâ'il var şol kuluma kırk erçe kuvvet virdüm didi. Oğlan kâfiri götürdi yire urdi. Burnundan kanı düdük gibi şorladı. Şıçrayup şahin kibi kâfirün boğazın ele aldı. Kâfir aydur: Yiğit aman, sizün dine ne dirler, dinüne girdüm didi. Parmak götürüp şahadet getirüp müsülman oldı.*" (Ergin 1997: 224)

Din büyükleri başlığıyla ilgili olarak 98. menkabe metnimiz Hz. Ali ile ilgilidir. Türk-İslâm geleneğinde Peygamberden sonra en önemli makam Hz. Ali'ye ayrılmıştır. Özellikle Alevî-Bektaşî geleneğinin anlatma geleneği Hz. Ali üzerine kuruludur. Hz. Ali'nin cenkleri harfiyen doğru kabul edilir ve bu niyetle anlatılır, dinlenilir. Cenknâmelerinde hem olağanüstü güçlü bir kahraman hem de velilerin serveridir:

"Kama Zengi derlerdi. Onun da yüz kırk arşın boyu vardı. Ona emretti. Şunu tutup (Hz. Ali'yi) yanına getir dedi. -Hz. Ali onu İslam'a davet eder.- O lain diledi ki kaçs. Hemen İmam Ali kemerinden öyle bir tuttu, bir elma gibi havaya attı. Melun havadan inerken uyluğundan öyle bir çaldı ki, melun dağ parçası gibi yıkıldı. İki parça edip canını cehenneme gönderdi. Kâfirlere korku düştü. (...) Sözüün kısası birbiri ardınca yüz kırk pehlivanı helak eyledi. Tarık-i Zengi bu durumu gördü emretti. Üçyüz bin asker at üzerine çıktı, İmam Ali'ye yürüdü. Her biri türlü silah ile hamle yaptı. İmam Ali gök gürlemesi gibi bir nara attı. Yer ve gök tir tir titredi. O naradan bin beş yüz kâfirin ödü patladı." (Demir ve Erdem 2007: 64-65)

Elimizdeki metinde zor durumda kalmış Hz. Peygamber komutasındaki İslâm ordusunun imdadına kırk günlük yoldan Düldül ile gelen Hz. Ali, yapılan tüm hilelere karşı 480 bin kişilik orduya karşı amansız bir mücadele verir ve zafer elde ederek

İslâm'ı kurtarır. (E.74) Amasya kalesinin ilk defa fethi de Hz. Ali tarafından gerçekleştirilmiştir. (E.195) Bunun dışında Hz. Ali birçok efsane metninde kendisine başvuru, yardım istenilen ya da bir şekilde münasebet kurulan bir kahramandır. (E.29, 31, 47, 50, 106, 172 ve 177)

Şekil 33. Din Büyükleri ile İlgili Menkabeler içindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Din büyükleri ve tarihi şahsiyetlerle ilgili anlatılan menkabelerde 17 üst başlığa ait motif elde edilmiştir. Toplamda 78 başlık içerisinde 93 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif sayısı 8 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 9'dur. 78 motif başlığının %10,25'ini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 93 motifin de %9,67'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı "*V. Din*" içerisinde tespit edilmiştir. İslâmiyet öncesi atalar kültü ya da İslâmiyet sonrası veliler etrafında teşekkül etmiş bulunan anlatmaların merkezini inanç oluşturmaktadır. Bu anlamda din büyükleri ve tarihi şahsiyetlerle ilgili anlatmaların da inanç etrafında şekillenmesi olağandır. Bu durum 14 başlık ve 23 motif ile de görülebilmektedir. Elimizdeki metinlerin 5 tanesi din büyükleri ve tarihi şahsiyetlerle ilgili anlatmaları içerir. "*P. Cemiyet*" 10 başlık ve 13 motif ile en çok tekrarlanan diğer motiftir.

Yukarıda yer alan "Din Büyükleri ve Tarihi Şahsiyetler" bahsinde; halk arasında değer verilen önemli şahsiyetlerin yüceltilmesi olgusu görülmektedir. Din büyüğü

olarak bilinen kimselerin, halk üzerinde etkisini artırmak için olağanüstü kişiliğe büründürülüp kutsallaştırılması birçok kültürde yaygın olarak görülen bir durumdur.

Her insanın kendini değerli görmeye ve önemli hissetmeye ihtiyacı vardır. Bu durum Maslow'un "İhtiyaçlar Piramidin"de saygı ve takdir gereksinimi olarak yer alır (Yapıcı ve Yapıcı, 2010). Buna göre bütün insanların yaşadığı sosyal ortamda, sevmeye ve saygı görmeye ihtiyacı vardır. İnsanoğlu bu ihtiyacını birçok şekilde karşılayabilir. Çok para biriktirip zengin olarak, ün ve şöhret yoluyla, saygın bir meslek yoluyla, iyi ve saygın bir aile mensubiyetiyle vs. saygı görmeyi isteyebilir. İnsanoğlu sahip olduğu din büyüklerini yücelterek, kutsallaştırarak mensubiyeti yoluyla saygınlığını artırır. Bu saygınlığı artırmanın somut yolu ise bu şahsiyetleri deyim yerinde ise doğaüstü güçlerle donatmaktır. Örneğin, "Lokman Hekim" anlatmasında ölümsüzlüğün ilacını bulacak kadar büyük bir dinî/tarihi şahsiyetten bahsedilmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde Lokman Hekim ile ilgili menkıbeler anlatılır. İnsanlar onu, kendi mensubiyeti içinde görmek ister. Çünkü o, ölümsüzlüğe çare bulacak kadar güçlü, saygın bir kahramandır. Böyle bir tarihi şahsiyete sahip olmak o topluluğu da saygın yapar.

Din büyüklerinin, tarihe mal olmuş büyük şahsiyetlerin bu özellikleri kültürdeki sözlü anlatı yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Anlatı yaygınlaşıp söylendikçe herkes kendi yüceltme mekanizması içinde ona yeni bir ekleme yapar. Böylece tarihi olarak ortalama bir insan olarak ulaşılamayacak bir mertebeye taşınır. Bu mertebe tek başına tarihi şahsiyetin saygınlığı değildir. Aynı zamanda o tarihi şahsiyete sahip olan topluluğun da saygınlığı anlamına gelir.

1.5.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler

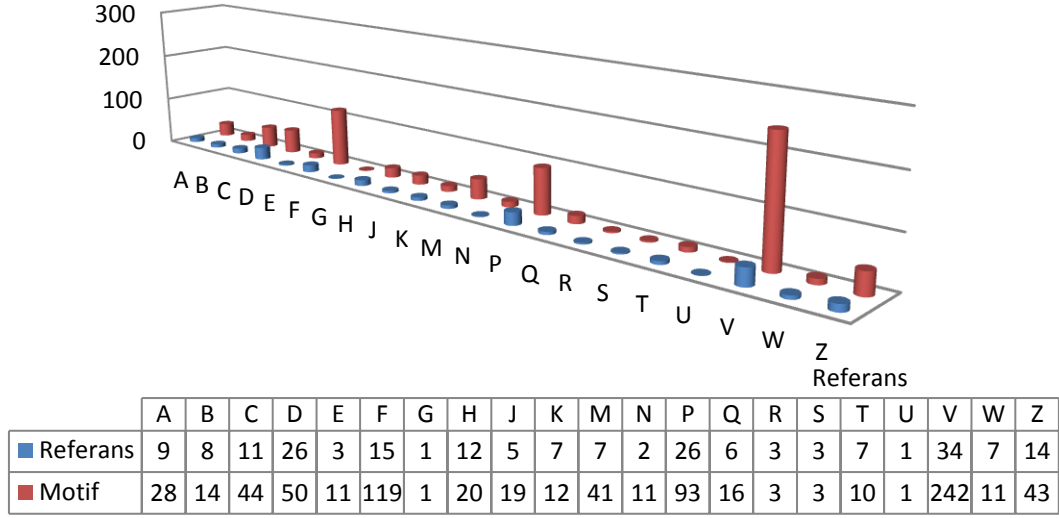
“Veli Hakk’ın dostu ve sevgili kuludur. Bu kul Allahtan bir şey dilese dileği kabul olunur. Allah’a sığındığında da Allah onu korur. Veli masum değildir ama mahfuzdur, yani Hak onları günaha düşmekten değilse de düştükleri günahta ısrar etmekten korur. Veli keramet izhar etmez ama keramet veliden zuhur eder.” (Uludağ 2002: 372) Görüldüğü gibi veli Allah’a yakınlığı ile diğer kullardan ayrı olarak değerlendirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de 33 surede ve 65 ayette veli kavramı dost anlamını karşılayacak biçimde kullanılmıştır. Ayrıca bazı ayetlerde de dost kavramı diğer insanlardan farklı bir zümreyi işaret etmektedir: *“Bilesiniz ki Allah’ın velilerine/dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.”* (Yunus: 62)”

Derleme bölgesinde veli kimliği taşıyan kimselere veli, evliya, baba, dede, sultan, eren, ermiş gibi isimler verildiği tespit edilmiştir. Dede ve Baba isimleri en yaygın kullanılan isimler olarak hem Alevî-Bektaşî muhit içerisinde hem de ehl-i sünnet dairesi içerisinde kalan bölgelerde tercih edildiği tespit edilmiştir. Ata ya da baba ismi Yesevî dervişlerinin Anadolu’ya getirdikleri isimlerdendir.

“Baba unvanı XII. Yüzyılda Türkistan’da hâcegân yolunu tutan sûfîlerle Yesevî dervişleri arasında da ilgi görmeye başladı. Menkıbelerde Ahmed Yesevî’nin müşidi olarak adı geçen Arslan Baba ile Ahmed Yesevî’nin halifelerinden Zengi Baba ve Maçın Baba bu unvanla tanınırlar. Ata ile baba kelimeleri aynı anlamı taşıdığından Yesevî dervişlerine önceleri ata denirdi. Bir ara bunlara hem baba hem de ata unvanı verildi.” (Uludağ 1991: 365) *“Türkler eskiden dinî bir kutsiyet de izafe ettikleri menkabevi şahsiyetlere, dervişlere, şeyhlere, ululara ve toplum içinde saygı kazanmış yaşlı kimselere ata veya bab (baba) unvanını verirlerdi. Korkut Ata, Irkıl Ata, Çoban Ata, Zengi Ata, Mansur Ata, Sâhib Ata gibi şahıslar Türk dünyasında bu unvanı almış ünlü kişilerdir.”* (Alptekin 1991: 33)

“Velilerle ilgili efsanelerin diğer efsanelerden ayrılan en önemli tarafı şahsa bağlı olmalarıdır.” (Alptekin 2012: 107) Halk, velileri peygamberin varisleri ve kutsi varlıklar olarak gördüğü için onları toplumun diğer kesimlerinden üstün tutar. Ölümünün ardından halk nezdindeki varlıkları yeni bir boyut kazanır ancak bitmez. *“Velilerin öldükten sonra da tesirlerinin devam ettiğine inanılır. Sultan ve Gazilerden*

çoğu öldükten sonra unutulmalarına karşılık velilere karşı gösterilen saygı ve inancın uzun süre devam etmesi bu bakımdan manalıdır.” (Kaplan 1996: 120)

Şekil 34. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Velilerle ve kutsal şahıslarla ilgili anlatılan menkabelerde Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 21 motif başlığının tamamına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 207 başlık içerisinde 792 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 14 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 34'tür. 207 motif başlığının %6,76'sını Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 792 motifin de %4,29'unu Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı “V. Din” içerisinde tespit edilmiştir. Veli kimliği etrafında teşekkül etmiş olan anlatmaların merkezini inanç oluşturur. Bu durum 34 madde başlığı ve 242 motif ile de görülebilmektedir. Elimizdeki metinlerin 86 tanesi Velilerle ve kutsal şahıslarla ilgili anlatmaları içerir. 26 motif başlığı ve 50 motif ile “D. Sihir”, 26 madde ve 93 motif ile “P. Cemiyet” en çok işlenen konulardır. 15 başlık ve 119 motif içeren “F. Olağanüstülükler” ile 11 başlık ve 44 motif içeren “C.Yasak” da motif açısından diğer yoğun işlenen konulardır.

Amasya Efsaneleri kapsamında yer verdiğimiz 86 efsanenin ana hatları ile tasnifi aşağıdaki gibi yapılabilir:

1. *Velilerin öfkesi/gazabı:* (E.75, 78, 85, 98, 110, 111, 115, 118, 120, 121, 126, 142, 145, 147, 151)
2. *Velilerin öldükten sonraki kerametleri:* (E.76, 81, 104, 117, 133, 135, 143, 149 ve 160)
3. *Yaşarken ya da öldükten sonra savaşlara katılan veliler:* (E.77, 106, 108, 112, 119, 128, 134, 146)
4. *Velilerin yaşarken gösterdiği kerametler:* (E.82, 83, 84, 86, 87, 90, 92, 96, 101, 104, 105, 106, 109, 113, 122, 125, 132, 136, 148, 150, 152, 153)
5. *Velilerin birbirlerine gösterdiği kerametler:* (E.92, 93, 94, 99, 100, 102, 107, 116, 124, 127, 129, 130)
6. *Hayvanları yöneten veliler:* (E.81, 84 ve 88)
7. *Orduları az bir yiyecekle doyuran veliler:* (E.88, 89, 95, 97, 114, 123 ve 131)
8. *Türbeler ve çevresinde gerçekleşen kerametler:* (E.80, 137, 138, 139, 141, 144, 154, 156, 157 ve 158)

Menkabelere konu olan din büyükleri olan evliyalar, ortalama insanın inanç sisteminin güçlendirilmesi için örnek gösterilirler. Tarihsel olarak kimi zaman varlıkları tartışmalı bu evliyalar, halkın dini meselelerde düştüğü hatalardan vazgeçmeleri, doğru yolu bulmaları için menkabevi yaşantıları yoluyla rehberlik eden şahsiyetler olarak anlatılarda yer alırlar.

Anlatılarda bu evliyalar sıradan insanlar olarak tasvir edilirken, bir yanlışlık ya da haksızlık karşısında birdenbire doğüstü güçleri ile insanları aydınlatırlar. Bu yönü ile masallardaki tipik kahraman özellikleri gösterirler. Onlardan ayrılan yönleri, yapmak istediklerini zor yoluyla değil, doğüstü güçlerini kullanıp ikna yoluyla, düşündürerek ve bazen de şaşırtarak yapmalarındır.

Anlatılarda evliyaların öldükten sonra daha çok insanlara rehberlik ettiği, yol gösterdiği görülmektedir. Özellikle türbe, yatır ziyaretleri yoluyla, adak adayarak taleplere cevap verdiği inanişmektedir. Bu tür inanışların İslamiyet öncesi Türklerde var olan uygulamalar olduğu kültür yoluyla günümüze kadar geldiği anlaşılmaktadır.

Ata ruhu İslâmiyet’le birlikte keramet göstermek suretiyle tanrısal irade ortaya koyar ve her şeyi mümkün kılar. Bu maddi bir menfaat olabileceği gibi manevi bir yükseliş ya da tıbbi anlamda bir şifa veyahut öldürmek gibi tamamen Tanrının kudret sınırları içerisindeki bir durum dahi olabilmektedir. Oysaki bu durumun karşılığı olan yaratma, öldürmenin insani bir tarafı olmakla birlikte, diriltme ve yaratılış tanrıda kalmıştır. Daha manidar olanı ise İslâm kültür dairesi içerisinde bunun dahi mümkün olabilmesidir.

“Hani İbrahim, “Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster” demişti. (Allah ona) “İnanmıyor musun?” deyince, “Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için” demişti. “Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Bakara: 260)

“Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, “Bu, ancak açık bir büyüdür” demişlerdi. (Mâide: 110)

Ayetleri ölmüş bir varlığın diriltilebileceğini ifade etmesi bakımından önemlidir. Birçok İslâmi kaynakta Hz. Peygamberin ölmüş iki kardeşi, ölmüş bir kızı, Hz. Ali’nin ölmüş insanı, Abdülkadir Geylânî’nin ölmüş insanı diriltmesi gibi muhtelif örneklere de rastlanmaktadır. İkinci ayette Hz. İsa’nın çamurdan yaptığı suretlerin içerisinde ruhun Rab tarafından üflenmesi, yaratmayı Allah’ta bırakmış olmalıdır. Bunun dışında ve İncil’de,

“(…) Bundan kısa bir süre sonra İsa Nain denilen bir kente gitti. Öğrencileriyle büyük bir kalabalık ‘O’na eşlik ediyordu. İsa kentin kapısına tam yaklaştığı sırada, dul annesinin tek oğlu olan bir adamın cenazesi kaldırılıyordu. Kent halkından büyük bir kalabalık da kadınla birlikteydi. Rab kadını görünce ona acıdı. Kadına, “Ağlama” dedi. Yaklaşıp cenaze sedyesine dokununca sedyeyi taşıyanlar durdu. İsa, “Delikanlı” dedi, “Sana söylüyorum, kalk!” Ölü doğrulup oturdu ve konuşmaya başladı. İsa onu annesine geri verdi.” (Luka 7: 11-15)

Yer alan metinde de ölmüş bir insanın diriltilebileceğine dair deliller bulmak insanın inanma sınırlarını bir hayli genişletmiştir.

Ancak dikkat edilirse kutsal kaynaklarda geçen keramet/mucizeler evliyaya değil enbiyaya bahşedilmiştir. Velayet bu anlamda varisi olduğu enbiyanın alanına da girmiştir.

Evliya menkıbelerinde dikkatimizi çeken bir başka husus efsane kahramanının mezarının türbeye dönüşmesidir. Bugün toplumun her kesimi bu türbeleri ziyaret etmekte, dua etmekte ve yardım istemektedir. Bununla da kalınmamakta duanın sorunda türbede mum yakılmakta, dilek taşı yapıştırılmakta, türbenin başındaki ağaca bez bağlanmaktadır. Hatta türbenin başındaki ağacın meyvesinden yenilmekte, toprağı yalanmaktadır. (...) Türbelere gidip bez bağlama, taş yapıştırma kurbandan başka bir şey değildir. Kurbanlar ikiye ayrılır: Kanlı kurban, kansız kurban. Türbeye bez bağlama, taş yapıştırma, türbenin havuzuna para atma, mezarın üzerine çeşitli kuruyemiş bırakma (Alptekin 2012: 107) uygulamaları kansız kurbanlar olarak anılmaktadır.

Sıradan insanların ölümü toplumda önemli bir değişiklik meydana getirmez. Ancak İslâmî açıdan kutsal olarak, Türk kültürü açısından da yaşarken ata ölümünden sonra da ataruh olarak algılanan velinin ölümü toplumu için önem arz eder. Temel dinamikler sarsılır. Dolayısıyla ataruhun ölmemesi, bir şekilde yaşaması ve toplumun düzeninin devam etmesi anlamına gelmektedir. Bunun örneklerini derlemeler sırasında defalarca müşahede ettik. Köyde önemli bir konumda bulunan “baba” ve “dede”lerin ölmeleri hâlinde mezarlarının türbeye döndüğü görülür. Bu türbeler adaklar adanan, mum dikilen ve türlü dertlere şifa aranan bir muhit olur. Kısa bir süre sonra da etrafında olağanüstülükler görülmeye başlanır.

Görüldüğü gibi bu durum toplumun sürekli korunması anlamına gelir. Belki de bu sebeple bu tür insanların kabirleri pek çok köyde toplu mezarlığın içerisinde değil. Köyün etrafını bir sınır gibi çeviren ve bazen de köyün merkezi noktalarına defnedilen velayet ıssı bu kişiler halkın hem güvenini temin ederek hem hastalarına şifa vererek hem de dertlerine derman olarak vazifelerini sürdürürler. Ayrıca mezarlık dışında bulunmalarının bir diğer sebebi de günün herhangi bir saatinde ziyaret edilebilmelerini sağlar. Zira mezarlıklarda bulunan ruhların kim oldukları bilinemez ve insanlara zarar verebilirler, bu sebeple mezarlıklar korkutucu yerlerken velilerin türbeleri rahatlatıcı ve güven verici bir muhittir.

Hamamözü Damladere köyünde varlığı tüm köy halkı tarafından bilinen fakat maddi herhangi bir izi olmayan Yamaç Tekke'den bahsedilir. Tekke geçmişte yıktırılmıştır; ancak halkın türbe etrafındaki inanç ve uygulamaları sürmektedir. Türbe olduğunu belli edecek herhangi bir işaret bulunmazken insanların ortak anlatıları hep aynı yeri ve aynı yapı şeklini ortaya koymaktadır. Bunu rüyalar vasıtasıyla veliden öğrendiklerini ifade etmektedirler.

Türkler sadece insanların değil hayvanların da ölümünü kabul etmiyordu. Hayvanların öldükten sonra yeniden geri gelmesi (E.95) yaşamın sürekliliğini sağlayıcı bir amaç olarak görünüyor. “Buryat Türklerinde av sırasında öldürülen hayvanın yeniden dünyaya gelişini garantilemek için kaynatılmış eti hayvanın üzerinden sıyırdıktan sonra kemikleri anatomik bir hassasiyetle üst üste koyuyorlardı.” (Hoppál 2012: 38-39) Uygulamanın benzer örneklerini Merzifon Hırka köyünde tespit ettik. “Kurbanın kemiği kırılmaz ve çöpe atılmaz toprağa gömülür. Kanı da sağa sola sıçratılmadan toprağın altına gömülür” (Sarıçoban 2010: 153) “On altıncı gökte oturan Bay Ülgen’e kesilen kurban açık renkli bir attır; hâlbuki Erlik Han’a kesilen kurbanlar mutlaka koyu renkli olur. Kurbanın bir damla kanı sıçratılmaz ve bir kemik kırmak dahi yasaklanmıştır” (Köprülü 2005b: 56).

Bunların dışında türbelere gelip mum yakarak, adak adayarak ya da bez bağlayarak veliden ya da ataruhtan yardım dilemek bilinen “*en iptidai Şamanizm geleneklerinden biridir ve bütün Müslüman Türklerin halk tabakası içinde dini bir vazife imiş gibi telakki edilmektedir.*” (İnan 1952: 25)

1.5.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler

Ziyaret kavramı bir yardımcı fiil vasıtasıyla yapılan bir hareketin, eylemin adı olarak kullanılır. Fakat tarihi veya dini kutsal mekânlarda bu kavramın mekânın adı olarak anıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin halk “*Gani Baba türbesine ziyarete gittik.*” ifadesi yerine “*Gani Baba ziyaretine ziyarete gittik.*” söylemini kullanmak suretiyle kavramı hem bir fiil hem de bir ad olarak aynı mekânla ilgili kullanır ve birleştirir. Öyleyse türbe ziyaret edilmesi gereken ve bazen de ziyaret edilmek zorunda olan (E.122) bir mekân olarak algılanmakta ve yaşam alanının içerisine dâhil edilmektedir.

Mekânın tezyini Türk kültüründen beslenen bir uygulamadır. Türklerin mezarları ve özellikle kurganları incelendiğinde özel bir öneme sahip olduğu anlaşılacaktır. İbn-i Fazlan, Seyahatname'sinde Oğuzların ölü gömme adetlerini şöyle anlatır:

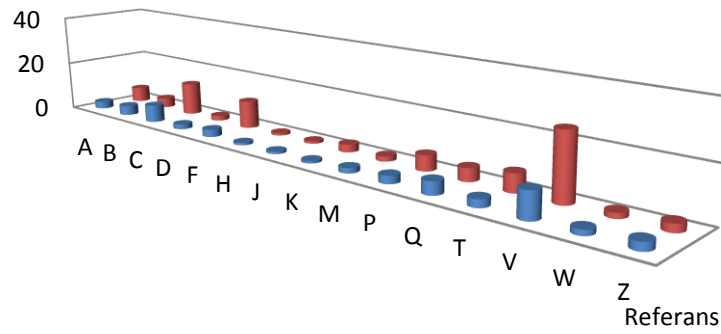
“Aralarında biri ölürse onun için ev gibi büyük bir çukur kazarlar. Bundan sonra cesedini alıp hırkasını (elbisesini) giydirir, kuşağını ve yayını kuşandırır. Elinde, İçinde nebiz¹⁰ olan ağaçtan bir kap koyarlar. Sonra bütün şahsi eşyalarını getirip onunla birlikte bu oda gibi çukura koyarlar. Daha sonra ölüyü çukurda oturtup üzerini tavanla örterler. Mezarının üzerine çamurdan kubbe gibi bir tümsek yaparlar. Bundan sonra ölünün hayvanlarının yanına varıp miktarına göre birden yüze veya iki yüze kadarını kurban olarak öldürürler. Onların etlerini yerler. Başlarını, ayaklarını ve derilerini ve kuyruklarını bir tarafa ayırıp, bunları kesilmiş ağaçlar üzerine kabrinin başına asarlar. Bunlar “Ölünün Cennet'e giderken bineceği hayvanlardır.” derler. Eğer ölen kimse, sağlığında insan öldürmüş kahraman biriye, öldürdüğü insanların sayıları kadar, ağaçtan suret yontup bunları kabrinin üzerine dikerler. “Bunlar onun hizmetçileridir. Cennette ona hizmet edecekler” derler. (Şeşen 1975: 36)

İslâm kültür dairesi içerisinde bu durum tam tersine bir seyir izlemektedir. Mezarların özellikle süsten uzak bir sadelik arz etmesi tavsiye olunmuştur. Bu İslâm'da kabrin önemsenmediğini göstermektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de “Dirilerle ölümler de bir olmaz. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirir. Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!” (Fâtır: 22) ayetinde görüldüğü gibi ölümün İslâm'da algılanış biçimi kişinin dünyadan fiili olarak çıkmış olduğunu ifade eder. Oysaki Türk kültüründe öldükten sonra ata ile bağların kopmadığı görülür.

Altay Türklerinde ölmüş kamların ruhları başta olmak üzere ataların, ecdatların, ölmüş kudretli “şamanların ruhları “temiz, iyi ruh” olarak yeraltı âleminde ayrılıp bu dünyada yaşarlar. Bu suretle hemen hemen her ailenin vaktiyle şamanlık yapmış olup ahfadına yardım etmek isteyen ecdadı vardır. Bu akraba ruhları olmadan Şaman vazifesini asla yapamaz. Şaman gerek göğe çıkarken gerekse yeraltındaki cehennem âlemine inerken karşılaştığı engelleri aşabilmek için bu ruhları çağırır, onlar da canlı birer kuvvet olarak ortaya çıkıp Şamana yardım eder ve onun karşısına dikilen korkunç hasımlarla savaşırlar.” (Buluç 1979: 318)

¹⁰ Şarap dışındaki alkollü içeceklerin tümü.

İslâm'ın ilk yıllarında müminlere kabir ziyareti Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır. Müslümanların tevhit inancını benimsemelerinden sonra buna ölümü hatırlamalarını sağlamak amacıyla müsaade edilmiştir: “Ben size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım; artık ziyaret edebilirsiniz, çünkü bu, size ahireti hatırlatır.” (Müslim, Cenâiz, 106 ve Tirmizî, Cenâiz, 60) burada da amacın ibret almak olduğu açıktır. Bunun dışında hadis kaynaklarında yer almayan sonraki dönem kaynaklarına girmiş ve rüya yoluyla öğrenilmiş olduğu ifade edilen hadis-i erbain türü eserlerde nakledilen “İşlerinizde ne yapacağınızı şaşırduğunuzda kabir ehlinen yardım isteyiniz.” ifadesi halkın tutumunu açıklayabilir. İslâm'ın beş şartından biri olarak Mekke'ye giderek Kâbe'yi ziyaret etmek gibi önemli bir ibadet şeklini de bu konuya dâhil ettiğimizde, İslâm'da da bu meseleye yer verildiğini söyleyebiliriz; ancak yine de bu durumun temellerini İslâm öncesi inançlarda aramak daha doğru olacaktır.

	A	B	C	D	F	H	J	K	M	P	Q	T	V	W	Z
■ Referans	3	4	7	2	3	1	1	1	2	3	5	3	10	2	3
■ Motif	6	4	13	2	11	1	1	3	2	6	5	7	25	2	3

Şekil 35. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Ziyaret yerleri sınıflaması içerisine dâhil ettiğimiz 16 efsane metni konu olarak daha ziyade veliler ve kutsal şahıslar etrafında teşekkül etmiştir. Hamile kadınların doğan çocuklarında türbeler tarafından bırakılan işaretler 161, 163, 164, 173 ve 174 numaralı metinlerin konusudur. E.165 ve 166 fetih ve isim vermekle ilgilidir. E.167 ve 168'de Amasya kalesinin fethi işlenmiş olup E.167'de bu Hz. Ali tarafından E.168'de da kırklar tarafından gerçekleştirilir. E.169, 170 ve 172'de topografik şekillerin oluşumu anlatılır. E.169 ve 170'te balıkları veli olarak görülen Balıklı Göl Serçoban tarafından oluşturulurken 172 numaralı metinde köyü depremde ve çeşitli felaketlerden koruyan atın ayaklarının basılması suretiyle oluşmuş gibi görünen çukur Hz. Ali'nin atı Döldül'e

isnat edilir. E.171’da halkın çeşitli dertlerine şifa olan ve dere yatağının ortasında olmasına rağmen sel sularının dokunmadan geçtiği kutsal kabir dikkatlere sunulur.

Ziyaret yerleri, tarihî ve dini mekânlar üzerine anlatılan menkabelerde Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 15 üst başlığa ait motif elde edilmiştir. Toplamda 50 motif başlığı içerisinde 91 motif yer almıştır. Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz başlık sayısı 3 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 6’dır. En çok motif 10 motif başlığı ve 25 motif ile “*V. Din*”dir. “*C. Yasak*” 7 motif başlığı ve 13 motif; “*F. Olağanüstülükler*” 3 motif başlığı ve 11 motif ile en çok işlenen diğer konulardır

Yukarıda yer alan “Ziyaret Yerleri ve Dinî Mekânlar Üzerine Anlatılan Menkabeler” bahsinde, mekân ve yerleşim yerlerinin isimlerinin nereden geldiğine dair evliyalar üzerinden geliştirilen anlatılar dile getirilmektedir.

Bu tür anlatılar yoluyla insanların yaşadıkları yer ve mekânları, halk arasında tanınmış olan kutsal kişilere dayandırarak kendi varlık alanlarına bir saygınlık ve kutsiyet atfettikleri görülmektedir. Örneğin, Hz. Ali gibi bir din büyüğünün Amasya kalesinden geçmiş olması, Hz. Ali üzerinden Amasya kalesini saygın ve değerli bir mekân haline getirmekte, dolayısıyla orada yaşayan insanlara da kendilerini değerli hissettirmeyi amaçladığı görülmektedir. Çünkü Amasya kalesi tarihsel olarak Müslüman olmayan bir zaman dilimini temsil etmektedir. Bazı tarihçilere göre kaleyi ilk defa Pontus Kralı Mithridates tarafından yaptırılmıştır. Bazılarına göre ise; Kumandan Karsan veya Harsana yaptırdığı için Harşana/Harşena ismini almış olabileceği söylenmektedir. Dolayısıyla Hz. Ali gibi bir din büyüğünün Amasya kalesinden geçmiş olması mekânı dinsel bir arınmışlıkla nitelemeyi çağrıştırmaktadır. Böylece mekân dinsel bir değer kazanarak yaşanılmaya değer olmaktadır.

Yukarıda yer alan “ziyaret yerleri ve dini mekânlar üzerine anlatılan menkabeler” bahsinde, hamilelik ve çocuğun doğumunda meydana gelen arazların kaynağı konusunda akıl yoluyla tahlil edilemeyen olgu ve olaylar halk arasında muhtelif efsanelere dayandırılarak izah edilmeye çalışılmaktadır. (E. 161, 163, 164, 173 ve 174)

Doğum sırasında çocukta meydana gelen doğum lekeleri ve diğer fiziksel arazların kaynağı o bölgede bulunan dokunulmazlığa sahip evliyalar üzerinden izah edilmektedir. Bu durumun nedeni, hamilelik ve doğumda insanoğlunun acziyetinin ve

bilinemeyen karşısındaki korkuların insanlar üzerinde yarattığı algıdır. Burada bölgedeki evliyalara tabu haline getirildiği görülmektedir.

Tabu; bazı şeylerin, insanların ya da hareketlerin yasaklanmasının, bunlara dokunulmamasının ya da sözünün bile edilememesinin kastedildiği (Marshall, 1999: 712) bir tür sosyal yasak demektir. Burada sözü edilen tabu, hamile kadınlar için geçerlidir. Hamilelik sürecinin bilinmezliği ve eski toplumlarda doğumda ölüm oranlarının yüksekliği insanoğlunu bir takım tedbirler almaya zorlamaktadır. Bu tedbirler çoğunlukla tabular üzerinden yürütülür. Eski toplumlarda bu tür tabular yoluyla istenmeyen olumsuz durumlardan korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Muhtelif nedenlerle doğum sonrası görülen arazlar hep bir şekilde ihlal edilen tabulara dayandırılarak bir tür aklileştirme gerçekleştirilmektedir. Doğum sonrası arazların bu aklileştirme süreci yüzyıllar boyunca tekrar edile edile modern topluma kadar gelir. Halk arasında istenilmeyen davranışlar konusunda uyarıcı tedbirler almanın güçlü bir yöntemi haline getirilerek, bir tür toplumsal uyum mekanizması aracı olarak işlev kazanır.

Dini mekânlar aynı zamanda herhangi bir zor durumda yardım için sığınma mekânıdır. Bazen bildiği yöntemlerle deva arayıp bulamayan bireyin son çare olarak sığındığı mekân konumunda olan veli ve türbesi bazen de ilk başvuru kaynağı olur. Bu istek de çok çeşitli olabilir. Mal talebi, sağlık talebi, çocuk talebi, evlilik talebi, geçim talebi, yağmur talebi gibi çoğaltılabilir. Bunun için türbenin ziyaret edilmesi ve genellikle kanlı ya da kansız bir kurban adanması yaygın bir inanma ve buna bağlı olarak şifa arama biçimidir.

Hikmet Tanyu türbeler çevresindeki adağı “uğranılan bir felâket ya da hastalıktan kurtulmak için evliyalara veya bir camiye, bir kiliseye vadolunan (nezir olunan) şey” olarak tarif etmektedir. Adak inancı içerisinde adağın sınırı kişinin kutsalı ile ilgilidir. Eserde “göbek atmak suretiyle yerine getirilmiş adak”tan bahsedilir ki incelemelerde bunun gerçek olduğu yazar tarafından tespit edilmiştir. Özellikle Sulukule’de üç göbekten fazla adak adandığı da başka bir tespit ve delil olabilir. (Tanyu 2007: 29-31)

1.5.3. Memoratlar

Memoratlar toplamda 276 motif başlığı içermektedir. Bu başlıklar altında da 974 veri yer almaktadır. Motif Index içerisinde 19 başlığa ait veri içerir.

	Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerler		Hızır Aleyhissalam		Olağanüstü Varlıklar				Diğer Memoratlar	
	Referans	Motif	Referans	Motif	Alkarısı		Cinler		Referans	Motif
					Referans	Motif	Referans	Motif		
A.Mitolojik	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
B.Hayvanlar	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
C.Yasak	12	65	2	3	0	0	0	0	0	0
D.Sihir	19	58	3	3	4	6	10	10	1	1
E.Ölüm	6	33	0	0	0	0	7	8	3	4
F.Olağanüstülükler	14	120	1	3	18	39	35	65	1	2
H.İmtihanlar	3	27	3	4	0	0	4	5	0	0
J.Akıllılar ve Aptallar	3	13	0	0	0	0	1	2	0	0
K.Aldatmalar	4	7	2	3	1	2	3	6		
M.Geleceğin Tayini	2	12	0	0	2	2	0	0	2	2
N.Şans ve Talih	2	7	3	3	2	4	1	1		
P.Cemiyet	9	30	3	4	0	0	6	12	1	1
Q.Mükafatlar ve Cezalar	9	39	2	4	0	0	0	0	2	2
R.Esirler ve Kaçaklar	0	0	0	0	1	2	1	3	0	0
T.Cinsiyet	3	5	0	0	1	1	1	1	0	0
U.Hayatın Tabiatı	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
V.Din	35	291	2	4	1	1	6	6	1	2
W.Karakter Özellikleri	2	11	0	0	1	2	0	0	0	0
Z.Çeşitli Motif Grupları	5	21	1	1	4	5	2	2	0	0
	130	742	23	33	35	64	77	121	11	14

Şekil 36. Memoratların motifler içerisindeki yeri

1.5.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar

Efsanelerle ilgili olarak yapılmış çalışmalarda memorat türü içerisinde yoğun bir şekilde inanç unsuru taşıdığı için dinî efsaneler başlığı altında değerlendirilme yoluna

gidilmiştir. Bu çalışmada metafizik karşılaşmaların insanların yaşamında ne derece yer ettiğini gösterebilmek adına memoraatları ayrı bir başlık altında vermeyi amaçlanmıştır.

Efsaneler, memoraatlardan inanç, işlev, şekil, yapı, kaynak ve içerik gibi bazı yönlerden ayrılır bazı yönlerden benzerdir. Ali Berat Alptekin bu tür efsanelere “mit” demeyi teklif eder. (Alptekin 2012: 11) Memoraat bir an hikâyesidir ve çoğunlukla ferdidir. Hadisenin tanığı ya yoktur ya da tanıkların tümü benzer düşünce ve inanç evrenine sahiptir. Bu sebeple izah edilmesi çok güçtür ve efsane türleri içerisinde inandırıcılık vasfı en yüksek olan anlatılardır.

Çalışmada yer alan anlatılar genellikle ferdi tecrübenin ürünüyken bazı efsanelerin birden fazla şahitle ve bazılarının da şaşırtıcı bir şekilde köy halkının şahitliğinde gerçekleştiği görülür. (E.177)

Memoraat kavramı genellikle metafizik bir karşılaşmayı ifade eder. Bu yönüyle olağanüstü varlıklar başlığı altında anlatılagelen “cinler, alkarısı ve benzerleri” de memoraat olarak adlandırılabilirler. Bu çalışmada olağanüstü varlıkları ayrı başlık altında değerlendirmek bahsi geçen varlıklara inancı tam olarak ifade edebilmek amacıyla tercih edilmiştir.

Memoraatların efsane olup olmadıkları tartışmalı konusundan sonra efsaneler içerisindeki yeri bir başka önemli konuyu oluşturur. Özkul Çobanoğlu'nun “araştırmacı, memoraatın yaşayan bir şahsa olan bağıını ortadan kaldırdığında iki tür arasındaki farkı ortadan kaldırmış, onu efsaneleştirmiş olur.” (Çobanoğlu 2003a: 17) yaklaşımı iki türün yakınlığını net bir şekilde ifade etmektedir.

Türkiye’de bu alana ilk olarak Özkul Çobanoğlu dikkatleri çeker. Eserinde memoraatı “Tabiatüstü mahiyetle ferdi bir tecrübenin, yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada yer alan “tabiatüstü” ile kastedilen öncelikle “öteki dünya” ve farklı bir boyutta olmanın yanı sıra “insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan, cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan” varlıklarla “görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla” kurulan bir iletişimdir. Memoraatlar da, bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır.” (Çobanoğlu 2003a: 21) şeklinde tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi şahsa bağlı, dolayısıyla şahidi ve delili olan bir türdür. Bu bakımdan yaşanan dünyaya ait, yeri, zamanı, mekânı belli ve

çoğu zaman fiziki özellikleri ile karşılaşılan varlığın tarif edilebildiği tamamen gerçek olduğu düşünülen bir türdür.

Memorat kavramının isim babası İsveçli halkbilimci Sydow memoratı tamamen şahsi ve kişisel tecrübe hüviyeti taşıyan bir tür olarak tanımlar. Bu tanıma Pentikäinen itiraz eder. Sydow'un birinci şahıs sınıflamasını "*şahsi tecrübeyi yaşayan kişi, onun anlattığının, anlattığından dinleyenin anlattığı*" olarak naklediliş zincirini dört kişiye kadar çıkarır. Linda Dégh ve Andrew Vásonyi (1974) ise yaptıkları çalışmada bu sınırlamanın da eksik olduğunu bunu beş, altı kişiye çıkarmanın mümkün olduğunu kanıtlayarak, şahsi tecrübeyi bizzat yaşayanla ve ondan dinleyenleri ve aktaranları, tecrübeyi bizzat yaşayan belli olduğu müddetçe sınırlamanın gereksizliğini ortaya koyarlar. Ancak bazı "gezgin efsaneler" in, bazı icra ortamlarında icracılarca adeta memoratlaştırılarak anlatılmasına dikkat çekerek bu tür memoratları, "sözde memorat" olarak adlandırılırlar. (Çobanoğlu 2003a: 21-22)

Bu çalışmada 146 memorat metnine yer verilmiştir. Bu metinler belli başlı unsurlarına göre şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Kutsal şahıs vazifeli olarak gelir: 177 numaralı memoratta sağlığında insanlara çok yardım eden hayırlı kadının ruhunu teslim almaya Hz. Ali gelir. Bu memoratı diğer metinlerden farklı kılan bu hadiseye şahit olan topluluğun sayısıdır. Neredeyse tüm köy halkı Hz. Ali'yi ve onun gelişiyile gerçekleşen olağanüstü hadiseleri görür. 98 numaralı memoratta benzer bir şekilde ruhu teslim almaya bu kez köyde metfun bulunan veli Seydiyar Dede birlikte birkaç dervişin gelmesidir. Hadise gece rüyadır; gündüz ise durumun rüyayı gören kişi için bu şekilde olduğu; ancak ruhu kabzedilmeye gelen kadın için bir realite olduğu ortaya çıkar. Rüyada görülen bir sonraki gece gerçekleşir. 247 numaralı memoratta ise veli bu kez doğacak çocuğa isim koymak için gelir. Bu memorat da müşahade edilmiş bir gerçeklik olarak anlatılır.

2. Kutsal şahıs korur: 178 numaralı memoratta veli köy halkından bir kadının rüyasına girerek deprem sırasında köyü koruyacağı vaadinde bulunur. Velinin vaadi gerçekleşir, her yer yıkılır Ezinepazar'a bir şey olmaz. 197 numaralı memoratta veli yine rüyada köyü koruduğunu söyler. 213 numaralı memoratta veli kendi kabir arazisine sığınmış olan tavşanı tüfek saçmalarına karşı korur. Bu reel ve birden fazla kişinin şahitliğinde gerçekleşir. 231 numaralı memoratta eylemin sonucundan tanınan ve veli ile ilgisi olduğu düşünülen bir anlatıyı içerir. Veli bir köyden metfun bulunduğu köye

hırsızlığa gelen gelen gençleri iki köy arazisinde üst üste iki gece uykularını getirerek hep birlikte uyutur.

3. Kutsal şahıslar rüyalarda ulaşır: 178 ve 197 numaralı memoralara yukarıda değinildi. Bu metinler üç ana esas etrafında birleştirilebilir:

a. *Veli olumsuz bir durum sebebiyle kişileri rüyalarına girerek uyarır* (E.200, 241, 250, 279, 290 ve 291).

b. *Veli şifa vermek için davet eder* (E.208, 230 ve 286).

c. *Veli bir durumdan dolayı bilgi verir* (E.179, 226, 265, 269 ve 275).

4. Kutsal şahıslar fiziki olarak görünür veya duyulurlar/insanlarla irtibat kurarlar: Bu metinleri de üç ana esas etrafında birleştirebiliriz:

a. *Kutsal şahıs sadece görülür/irtibat kurulmaz* (E.180, 181, 183, 191, 214, 234, 238, 243, 245, 248, 259, 277, 281, 285 ve 288).

b. *Kutsal şahıs konuşur, ses çıkarır/İrtibat kurar* (E.193, 195, 239, 260, 272, 279, 287, 292).

c. *Kutsal şahısla yaşanan sergüzeşt* (E.237, 274, 278, 380).

5. Kutsal şahıs şifa verir: Bu metinlerin genellikle rüyada kurulan bir irtibatı anlattığı görülür. Üç başlık altında sınıflandırabiliriz:

a. *Veli hastalığı sağaltır ya da şifasını verir:* 230 ve 276 numaralı memoralarda şifa rüyada verilirken 280 numaralı memoratta bizzat veli tarafından gerçek yaşamın içerisinde bir şekilde türbede verilir. 185, 203 ve 268 numaralı memoralarda ise rüyada şifanın nasıl elde edileceğini söyler.

b. *Veli ziyaretinde şifa bulma* (E.196, 255ve 256)

c. *Veli şifa vermek için yanına çağırır* (E.208 ve 230)

6. Kutsal şahsın kerameti görülür: Bu metinlerde veli ile rüyada ya da gerçeklikte kurulmuş bir münasebet yoktur. Daha ziyade gerçekleşen hadisenin özelliklerinden ya da biçiminden veliden kaynaklandığı anlaşılır. 187 numaralı memoratta uyanamayan imamın yerine namazı Şeyh Abdurrahman kıldırır. 189 numaralı memoratta veli ile yapılan anlaşmanın sonucu yer alır. 211, 227 ve 249 numaralı memoralarda kutsal şahıslar hamam ya da çeşmelere bırakılan havlu ile yıkanır ya da abdest alırlar. 236 ve 284 numaralı memoralarda velinin türbesinden Cuma akşamları ışık peyda olur. 242 ve 246 numaralı memoralarda kutsal şahsın

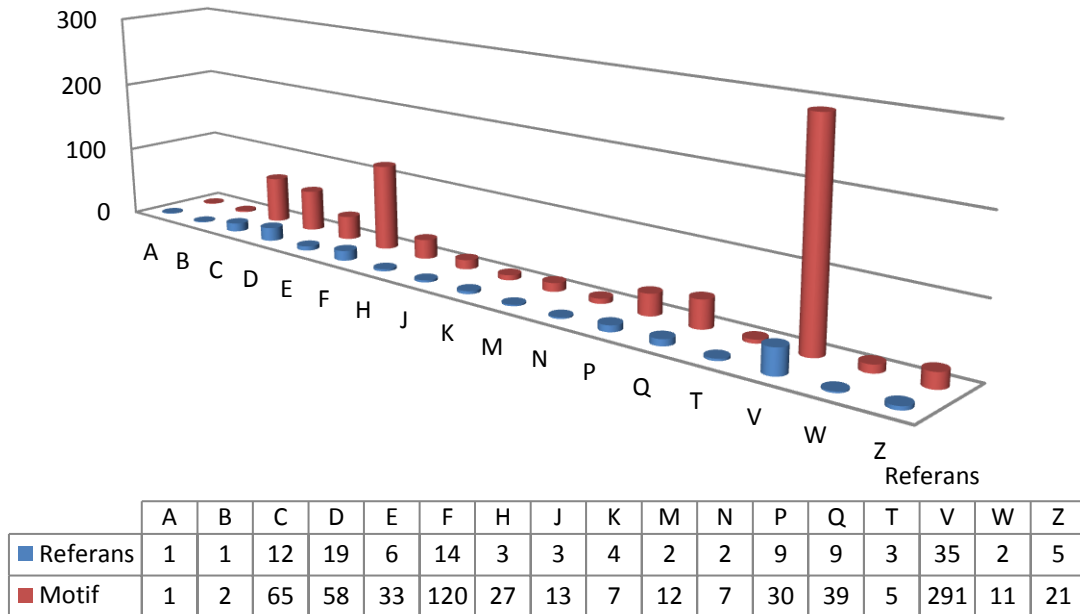
kabrine zarar verilirken keramete şahit olunur. 266 ve 267 numaralı memoralarda türbe ziyaretinde olağanüstülükler gerçekleşir.

7. Kutsal şahısların yaşarken gösterdikleri olağanüstülükler: (E.204, 205, 206, 228, 261, 262, 293)

8. Kutsal şahsa saygısızlık cezalandırılır: En fazla rastlanılan motif cezalandırma motifidir. Kutsal şahsa saygısızlık (E.182, 190, 192, 220, 225, 229, 232, 251 ve 252), kutsal şahsa ait olanın alınması (E.184, 201, 202, 207, 209, 210, 212, 215, 232, 233, 235, 240, 244, 252, 264, 282 ve 283), kutsal mekâna saygısızlık (E.188, 224, 246, 250, 263, 273 ve 290), kutsalın kabrinde hazine arama (E.217, 243 ve 270) ve kutsala dair inanç zafiyeti göstermek (E.199, 218, 289 ve 291) cezalandırılır.

Bahsi geçen memorat metinlerinin 56'sı ferdi tecrübe ile gerçekleşir. 49 metinde birden fazla kişi hadiseye ya da sonuca şahitlik eder. 4 memoratta şahitlerin sayısı daha kalabalık bir zümreyi işaret eder (E.177, 205, 216 ve 260). Bunun dışında 3 efsane metni başlangıçta ferdi tecrübe olarak görünürken metnin sonunda hadiseye daha fazla kişinin şahit olduğu anlaşılır (E.198, 240, 250 ve 291)

Memoraların 45'inde hadise gerçek yaşam sınırları içerisinde gerçekleşir. 23 memorat metni rüyalarda görüleni nakleder. 38 memorat hadisenin bir şekilde ortaya çıkan sonucundan tanınır. 8 memorat ise başlangıçta rüyada yaşanırken gerçek yaşamda da sonuçları ve rüyadaki keramet gerçekleşir.

Şekil 37. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoralarda İçindeki Motiflere Ait

Kod ve Referans Sayısı

Dini şahsiyetler ve kutsal yerlerle ilgili memoratlarda Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 17 motif başlığına ait veri elde edilmiştir. Toplamda 130 motif başlığı içerisinde 742 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif sayısı 25 olup bunlara ait verilerin sayısı da 83'tür. 130 motif başlığının %19,23'ünü Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 742 verinin de %11,18'ini Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

En çok motif başlığı "*V. Din*" içerisinde tespit edilmiştir. Olağanüstü varlıklar bir başka başlığın konusu olmuşlardır. Bu sebeple diğer motiflerin dini şahsiyetler etrafında teşekkül ettiği görülür. Bu durum 35 madde başlığı ve 291 motif verisi ile de görülebilmektedir. Elimizdeki metinlerin 120 tanesi dini şahsiyetler ve kutsal yerlerle ilgili Memoratları içerir. 19 motif başlığı ve 58 motif verisi ile "*D. Sibir*", 14 madde ve 120 motif verisi ile "*F. Olağanüstülükler*", 12 madde ve 65 motif verisi ile "*C. Yasak*" en çok işlenen konulardır.

Yukarıda yapılan tasnifte ifade edildiği gibi 146 metnin 120'si bir şekilde kutsal şahısların etrafında teşekkül etmiştir. Bu durum, memoratların olağanüstü varlıklar dışında yer alan anlatmalarının dinî özellik taşıdığını ortaya koymaktadır. Amasya'nın, Osmanlı Devleti döneminin önemli şehirlerinden olması, ilmi ve dinî yapının bu coğrafyada yer edinmesini sağlamıştır. Bu durumun örneklerine anlatmalarında da rastlamak mümkündür.

"Memoratlar" bahsinde; güçlü ve tartışmasız kutsal kabul edilen kişilerin güncel yaşantılar üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Memoratlarda, dini açıdan güçlü inanç abidesi kutsal kişilerin güncel yaşam üzerindeki etkisi sözlü anlatım yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Sözlü aktarmada kutsal kişi giderek daha güçlü hale gelir, bazen de korkulan bir özneye dönüşür. Söz konusu dinî bir şahsiyetle ilgili efsane nakledileceği vakit, anlatıya geçmeden evvel o evliya hakkında açıklayıcı bazı bilgiler verilir.

177 numaralı metinde yer alan Hz. Ali memoratında buna uyulmadığı görülmektedir. Çünkü Hz. Ali herkes tarafından bilinen bir din büyüğüdür. Ama örneğin, Hacı Dede memoratında girişin ilk cümlesinde "Hacı Dede savaşa falan gidermiş o zat. Bu gider bu. Her Cuma gecesi hacdaymış. Nerde ne bişey varsa (savaş)

giderimiş yani” bu anlatma biçimine uyulduğu açıkça görülmektedir. Bunun yapılmasının nedeni; doğrudan anlatıya geçildiğinde; anlatıda geçen olaylar arasındaki bağlantılar, sebep-sonuç ilişkileri kurulamayabilir. Anlatının öncesinde verilen, hem metindeki tutarlılığı sağlayan hem de bahsi geçen evliyanın büyüklüğünü ifade eden bu açıklayıcı bilgiler, söz konusu evliyanın mezarı, varsa türbesi, ziyaret edilme sebepleri, adak kesilip kesilmediği, şifa verdiği hastalıklar, koruyucu yönleri vb. doğaüstü bilgilerdir.

Yukarıda yer alan memoralarda, kutsal kişilerin topluluk üzerindeki açık etkisi vurgulanmaktadır. Özellikle kutsal kişilerin mezar yerlerinde ya da kutsal kişinin bulunduğu varsayılan mekânlarda, uyulması gereken insan davranışlarının yapılmadığında ortaya çıkan olumsuzluklar (bir diğer deyişle cezalandırma) açıkça vurgulanmaktadır. Örneğin; Zeynel Abidin Evliyası memoralında, kabrin bulunduğu ormanlık alandan ağaç kesilmesi ve bunun cezası olarak artarda kazalar sonucu 3 kişinin ölmesi. Böylece, topluluk üzerinde istenen ya da uyulması gereken davranış kalıpları bir yasa (kural, norm) haline getirilmektedir. Toplumsal bir varlık olarak düzen içinde yaşaması gereken insanoğlunun, düzen bozan davranışlarının ortadan kaldırılması için evliyalar kural koyucu ve denetleyici bir özne olarak kullanıldığı görülmektedir.

Evliyaların doğaüstü güçlerinin olması (100-150 kiloluk taşları bir elinden diğer eline geçirerek egzersiz yapması), bir yerden bir yere hızla geçebilmesi (bir tür ışınlanma), eğitim görmemiş olmasına rağmen her türlü soruya cevap vermesi birçok yabancı dil bilmesi, hastalıkları iyileştirmesi, niyet okuması, olacaklarla ilgili kehanetlerinin olması vb. onları kutsal bir figür olarak tartışmasız hale getirmektedir. İnsanların bu inanışlarının nedeni birey olarak yaşam karşısındaki çaresizliklerinin, korkularının ve olgu-olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisini kuramamalarından kaynaklandığı görülmektedir.

Memoralarda temelde iki tür anlatı biçimi ortaya çıkmaktadır: birincisi rüya, ikincisi tanınmayan üçüncü şahısların anlatımları yoluyla. Özellikle rüya anlatısı oldukça yaygın bir anlatı türüdür.

Rüya kaynaklı inanış ve uygulamalar, birçok kültürel unsurun yeniden ortaya çıkışına ve sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır. Rüya ile kültür arasında kurulan bağlantı ve kültürel sembollerin rüyalar yoluyla dışa vurumu iki açıdan

değerlendirilebilir: Birincisi; sözlü anlatılarla şekillenen ve bilinçaltına yerleşen mitolojik olayların ya da kahramanların bireyler üzerindeki etkilerinin rüyalar yoluyla açığa çıkmasıdır. İkincisi de eksikliği hissedilen ve uygulamaya dönüştürülemeyen bir takım inanışlardan kaynaklanan baskının, rüya yoluyla giderilmeye çalışılmasıdır. Böylece rüyalar, bireyin, bilinçaltına yerleşen veya uygulamaya dönüştürülemeyen inanışlardan kaynaklanan gerginliğini giderme ve rahatlama aracı olmaktadır. Nitekim farklı yerleşim birimlerinden derlenen rüyalardaki semboller, ortak özellikler yansıtmaktadır (Karaman, 2004: 155).

Bilim, ölmüş insanların geri gelemeyeceğini söylemektedir. Halk, peygamberleri ve velileri hakkında bu şekilde düşünmemektedir. Zira onlardan dilek diler, onları görür ve hatta onlarla bir arada yaşadıklarını ifade ederler.

Memoratlarda temel hareket noktalarından biri velâyet ve velinin dirilmesidir. İslâm inancında beden topraktan mamuldür ve tekrar toprağa dönerek, dönüşerek dünyadaki varlığını cismi olarak noktaladığında ruh bedeni terk eder. İnsanın yaşamında görülemeyen ruhun ölümden sonra da görülemeyecek olması tabiidir. Burada olağanın dışında kalan şey, ruhun insanlarla fiziki temas kurma gayretidir. İnsanlarla iletişim kurabilir, fayda veya zarar verebilir.

İslam toplumlarının çoğunda velinin yeniden dirilmesi, insanlara zarar ya da fayda vermesi dinî ve kabullenilebilir bir olguyken Batılı toplumlarda bu dirilmenin karşılığı hortlamaktır. Bu sebeple Batı kaynaklı metafizik hadiselerin çoğunluğu hortlamış/geri gelmiş, öldüğü yeri terk etmemiş ve çoğu zaman da lanetli ruhlarla ilgilidir. Dolayısıyla Batılı kaynaklarda bu şekilde bir memorat anlatıldığında bir korku vücuda gelebilecek ve psikolojik bir sarsıntıya sebep olabileceken bu durum İslâm toplumunda özellikle psikolojik anlamda olumlu sonuç verip yaşadığı coğrafyaya güven duymasına sebep olabilir. Velilerin varlığı efsane metinlerinde çoğunlukla koruyucu olarak algılanmış ve bu sebeple bu dinî yapılar içlerindeki misafirleriyle birlikte mahallelere, evlerin yakınlarına ve hatta bitişik duvarlarına kadar sokulabilmiştir.

Memoratlarda ilgili olarak bilinçaltının ürünüdür ifadesi yoğun inanç eksenli bir tür olması sebebi ile eksik bir yaklaşım tarzını ortaya koyacaktır. Çünkü burada üzerinde düşünülmesi gereken konu yaşanmış olup olmadığı meselesi değil inanılıp inanılmadığı meselesidir. Hadise ile kesin bir tespit yapılabildiği durumlarda anlatı bir

efsane ya da memorat olmaktan çıkarak tarih ilmine ait bir bilgiye dönüşecektir. Şu halde memorat bilinçaltına hapsedilmiş bir tür olarak algılandığında bir sanrının hikâyesi olarak halkbiliminin değil psikoloji ilminin konu alanı içerisine yaklaşacaktır. Memorat kavramının bazı özelliklerini ifade edilerek konuyu daha anlaşılabilir kılabiliriz.

1. Memorat inanç ile yakından ilgilidir: Olmayan ya da olma olasılığı bulunmayan hadiseler, memoratın konusu içerisinde yer almaz. Memorat, halkın efsane ya da menkabe olarak algıladığı konularla ilgili bir nakil değildir. Bahsi geçen durum anlatmanın kahramanı için gözüyle gördüğü bir durumdur. Dinleyicisi için ise inançları doğrultusunda yaşanması muhtemel bir durumdur. Şu şekilde olağanüstü bir sıradanlıktan bahsediyoruz diyebiliriz. Halka göre bu anlatmalar günlük hadisenin bir parçası, yaşanmış olanın nakledilmesinden ibarettir.

2. Bir sebeple bağlanma ihtiyacının tezahürüdür: Efsanenin özellikle coğrafya ile yakın ilgisi bağlanma ihtiyacı sebebiyledir. Kişinin mekâna değer katabilmek adına özel bir çabası yoktur. Ancak yaşanmış olan hadiseden adını alan bir muhit doğal yollarla sahiplenilmiş olur. O muhit üzerindeki bazen maddi bazen de zihni iz bireyi mekâna bağlayacaktır.

3. Kişinin ferdî tecrübesi olmakla birlikte birden fazla tanığı da olabilir: Kişi bu ferdîyet eksenli meseleyi belgeler ya da belgeleme endişesi taşır. Bu sebeple yer, zaman ve bazen şahit gösterir. Aksini ifade etmek kişinin hasta olduğunu düşünmek ya da yalan söylemekle itham etmiş olmaktır. Birey bu şekilde düşünülebileceği endişesi taşıdığı durumlarda tecrübesini paylaşmayı istemeyecek ve bundan kaçınacaktır. Öyleyse,

4. Memorat aynı düşünce dünyasını paylaşan insanların ve o insanların ortak kabullerinin hikâyeleridir: Bu şekilde yaşantı içerisinde olağan bir durum hüviyetiyle varlığını sürdürebilmektedir.

5. Memorat hedef kitlesi içerisinde anlamlıdır: Bu durum bir önceki başlığın da açıklayıcısıdır. Tarihi vakaların değerlendirilmesindeki en önemli prensip hadisenin yaşanma zamanı/çağı, çağın koşulları ve yaşandığı mekân içerisinde değerlendirilmesidir. Geçmişte halk için önemli ve geçerli olan bir bilgi bugün kabul görmeyebilir. Yahut bir mekânda, coğrafyada kıymet ifade eden bir bilgi başka bir

muhitte sahiplenilmeyebilir. Bu açıdan memorat anlatıcı ve hedef kitlesi içerisinde ele alındığında halkın dünya görüşünü yansıtmaları bakımından değerlidir.

1.5.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar

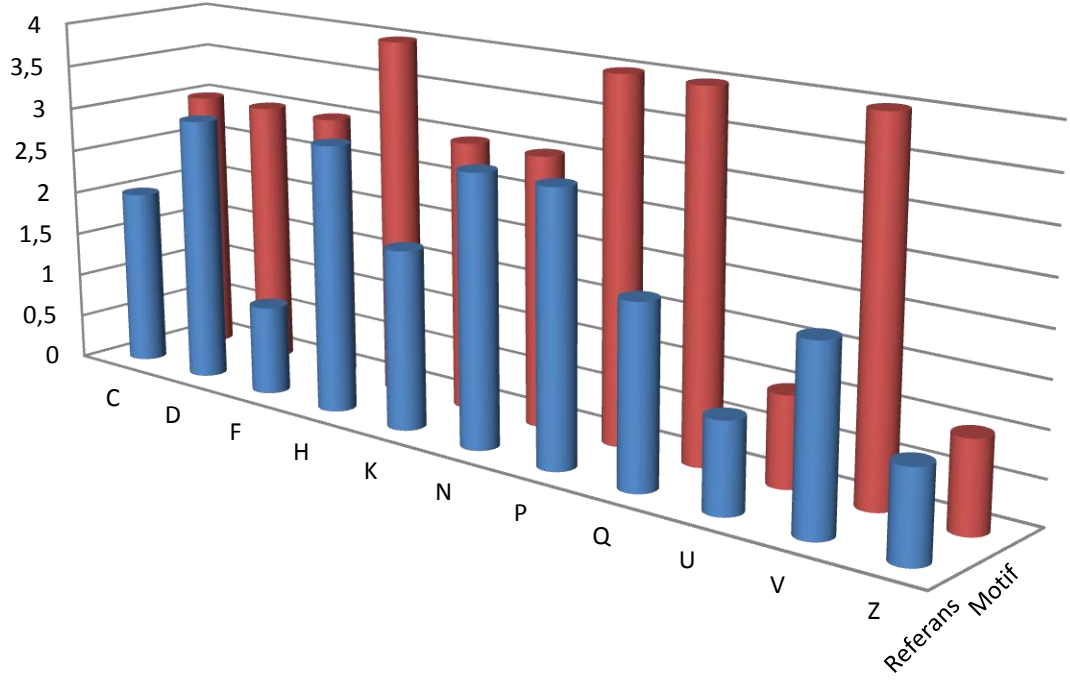
İslamiyet'ten önce “Gök sakallı, Ak sakallı kocalar” olarak anılan atalar kültürünün temsilcileri İslâmiyet'ten sonra Hızır kimliği etrafında birleşerek fonksiyonlarını benzer bir şekilde yerine getirir. “Zaten bu kocaların özellikleri, Hızır'dan pek ayrılmıyordu. Eski Türk kocaları ad değiştirerek Hızır tanıtması ile ortaya çıkmışlardı. Türk edebiyatı ve şehir kültürlerinde Hızır, İslamiyet şalı ve anlayışı ile devam etmişti.” (Ögel 2010b:89) Hızır as. İlyas as. İle birlikte anılır. Hızır karada İlyas ise denizlerde insanoğlunun yardımcısıdır. (E.72) Hızır as.ın ölümsüz olduğuna inanılır.

Dirse Han oğlu Boğaç Han Destanı’nda babası tarafından oklanan Boğaç’ın yardımına Boz atlı Hızır yetişir: “Oğlan anda yıkıldukda boz atlu Hızır oğlana hazır oldu, üç katla yarasın eli-y-ile sığadı, sana bu yaradan korhma oğlan ölüm yokdur tağ çiçeği anan südi-y-ile senün yarana melhemdür didi, gayıb oldu.” (Ergin 1997: 88)

Hızır, zor durumda yetişen bir yardımcı olarak günümüz veli kültüründe de karşılık bulur. Birçok menkıbede veli kahramanın/toplumun imdadına yetişir, vazifesi bitince ortadan kaybolur. (E.131, 274 ve 297) Halk inançlarına göre Hızır “zor durumlarda ve felaketlerde yardımcılık, iyileri mükafatlandırıp kötülerini cezalandırma, bereket ve bolluğa kavuşturma ve savaşlarda yardım etme gibi işlevleri yerine getirir.” (Ocak, 2007: 109-118).

“Koruyucu ata kültürüne giren ancak İslam’ın kabulüyle fonksiyonlarının büyük bir kısmı Hızır üzerine geçen mitolojik karakterlerden biri de Yol hamisi’dir. Bu mitolojik hami eski Uygur yazılı abidesi olan “*İrk Bitig*” fal kitabında kalmıştır. Konar-göçer bir halkın her zaman yolda olmasını göz önünde tutarsak, bu tip Yol Tanrısının metinde hatırlanması ve değer görmesi doğal sayılmalıdır.” (Bayat 2007b: 144)

Elimizde 297 ve 298 numaralı metinlerde Hızır fakir bir adam kılığında gelir, insanları misafirlik imtihanına sokar ve bereketle ödüllendirir. Bereketle ödüllendirmenin bir başka örneği olan 299 numaralı metinde Hızır pekmez pişiren kadının pekmezini bir sebebe dayanmaksızın bereketlendirir.

	C	D	F	H	K	N	P	Q	U	V	Z
Referans	2	3	1	3	2	3	3	2	1	2	1
Motif	3	3	3	4	3	3	4	4	1	4	1

Şekil 38 Hızır Aleyhisselamla İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Hızır aleyhisselam ile ilgili memoralarda Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 11 motif başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 23 motif başlığı içerisinde 33 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 2 olup bunlara ait motiflerin sayısı da 3'tür. 23 motif başlığının %8,69'unu Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 33 motifin de %9,09'unu Türk kültürüne ait motifler oluşturur.

1.5.3.3. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Memoratlar

Olağanüstü varlıklar başlığı içerisinde alkarısı ile ilgili 7 ve cinlerle ilgili 14 memorata yer verilir. 112 motif başlığı içeren metinlere ait 185 motif tespit edilmiştir. (T) başlığı ile gösterilen motif başlığı sayısı 10 olup bu başlıklar içerisinde 17 motif bulunur.

1.5.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar

Türk halkbilimindeki sözlü gelenekler içinde insanların hayatını etkileyen, inançlarla yakından bağlantılı, olağanüstü nitelikler taşıyan, gizli güçlere sahip oldukları kabul edilen, ancak ne oldukları pek bilinmeyen varlıklarla ilgili pek çok anlatı vardır. Bu anlatıların değerlendirilmesi, insanımızı anlamaya, onun hangi düşünce ortamında yaşadığını bilmeye, tanımaya hizmet eder. (Duvarcı, 2005:125) Bu varlıkların ortak bir tanımı yoktur. İnsanların bir kısmı tarafından kabul gören inanma diğer bir kısmı tarafından bâtil olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca bugün inanılan bir olgu gelecekte bâtil olarak kabul görebileceği gibi süreç içerisinde varlığı hissedilmeyen ya da varlık sebebi unutulmuş bir başka olguya inanılmaya başlanılabilir.

İslâmiyet öncesinde kötülük ve ruha eziyet “Erlik” ve yardımcılarının mesleklerinden kabul görürdü. Yaşamın her alanında ondan onu memnun ederek, yasaktan uzak durarak ya da geliştirilen herhangi bir pratikle uzak durulmaya çalışılırdı. Bu yasaklardan birisi de kapı eşiklerinde oturmakla ilgilidir. Erliğin kara iyelerinin ikameti olarak sakınılan eşiklerden uzak durmak İslâmiyet öncesi sakınmalardandır. İslamiyet’ten sonra ise bu olumsuz sakınmanın yerini tarikatların olumlu kabulü alır.

Tarikat ehline göre eşik zâhirle bânının buluştuğu ve bu yolla dışarıdan içeriye geçilen hattır. Bânının temsilcisi olan mürşide temâsın mekânıdır. Aynı zamanda yokluğun ve nefisten arınmanın sembolüdür. Bu sebeple tarikat ehli tarafından kutsanmıştır. Zamanla bu inancın nereden geldiği unutulmuş eşığe oturmanın uğursuzluk ve belâ getireceği inancına dönüşmüştür. (Gölpınarlı 1977: 121-122) Kutsanmanın ve bir vakitler kutsanmış olmanın sırrının unutulmasıyla eski ve yeni iki inanç arasından İslâmiyet öncesi kültür ağır basmıştır. Bu sebeple eşığe basmak bugün sebebi bilinmeden¹¹ uğursuz ve fena kabul edilir.

İnsan korkularını bir şekilde izah ederek onları kabule dönüştürme eğilimindedir. Bu ihtiyaç sonucu ortaya çıkan izahlar genellikle efsanenin konusuna girecektir. Sonuç olağanüstüdür ancak inanılması gereken, delil gösteren ve korkularımızdan beslenen bir olağanüstülüktür.

¹¹ Eşikte vücuda yel girer ifadesi aslında sadece tıbbi bir karartmadır. Korkunun açıklanma ihtiyacına üretilmiş bir savunma mekanizmasıdır.

Korkunun açıklanmasına duyulan ihtiyacın efsane ile açıklanmış örneklerinden birisi de alkarısıdır. “Al, alkarısı, alanası, alkızı, albasması, alarvadı, alacama, albıs, almış” gibi adlarla anılan, hemen hemen bütün Türk dünyasında görülen olağanüstü varlıklardan biridir (Acıpayamlı 1974: 80). Bu yaratık Şamanizm’deki Al ruhunun günümüzdeki temsilcisi olarak görülebilir (Genç 1999: 18). Keçi, tilki, kedi, köpek, buzağı, örümcek, kuş, gelin, kefenli ölü gibi çeşitli görünümlemler olsa da daha çok, uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, şişman, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, çıplak gezen, göğüslerinden birini geriye atmış, tepesinde gözü olan oldukça çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır. (Acıpayamlı 1974: 75) Onu yakalayan kişi ocaklı olur ve ‘alcı’ adını alır. Alkarısının, alcının soyundan gelen kadınlara zarar veremediği kabul edilir. (Duvarcı, 2005:129)

Derlemeler sırasında Amasya ili Göynücek ilçesinde alkarısıyla fiziki temas kurmadım, alkarısını görmedim ya da en azından alkarısını duymadım diyen tek bir kişiye bile rastlamadık. İnsanların yaşam alanlarını paylaştıkları ve yalnızca geceleri gördükleri bir varlık olarak kabul görmüştür. Diğer taraftan Taşova ilçesindeki derlemeler sırasında birkaç istisna dışında alkarısını duyan kişiye rastlanılmamıştır. Burada her iki yerleşim merkezinin de Türkmen yerleşim alanı olduğunu vurgulamak durumu daha da anlaşılabilir kılmaktadır. Amasya’nın diğer bölgelerinde inancın bu kadar yaygın olmayışı elbette coğrafyayı oluşturan topluluğun geçmiş kültürel değerleri ve deneyimleriyle ilgisi olduğu ve dolayısıyla geleneksel bir anlatı hüviyeti taşıdığı sonucunu doğuracaktır. Ancak yine de bu durum, en ince ayrıntısına kadar tarif edilen örgünün “alkarısı” ya da “al ruhu” tarafından yapıldığına duyulan inancı değiştirmeyeceği için toplumu oluşturan bireylere hadiseye gerçeklik izafe etmekten başka bir çıkış yol bırakmayacaktır. Bu şekilde bakıldığında durum metafizik olmaktan çıkıp dini bir kimlik kazanacak ve daha kolay kabul edilebilecektir.

Alkarısının tabiatına bakıldığında şerir bir ruh olduğu görülür. İnsanlara ve onların hizmetindeki hayvanlarına eziyet eden bu yaratık insanların gerçek olamayacağını bildikleri halde çekindikleri ve her an karşılaşabilecekleri bir konumda bulunur. Kutsal kitaplarda varlığı bildirilmiş olan “cin” taifesinden farklı olarak algılanması onu inanılmazın sınırına daha da yaklaştırır; fakat insanların dünyasında bir şekilde varlığını sürdürür.

Alkarısıyla ilgili sakıncaların nedenini efsanesinde sunduğu delilinde aramak daha doğru olacaktır. Anlatmalarda geçen genellikle de feci hadise herkesin başına her an gelebilecek bir durum olarak nakledilir ve bu durum örnek olaylarla desteklenir. İnsanların korkularından beslenen bu şerir ruhla mücadele etmek yerine ondan sakınmak mantıklı bir insanın verebileceği en doğru karardır ve bu yolu seçenler ondan savunmanın yollarını da bildikleri için psikolojik manada endişeden uzaktırlar daha rahat bir yaşam sürerler.

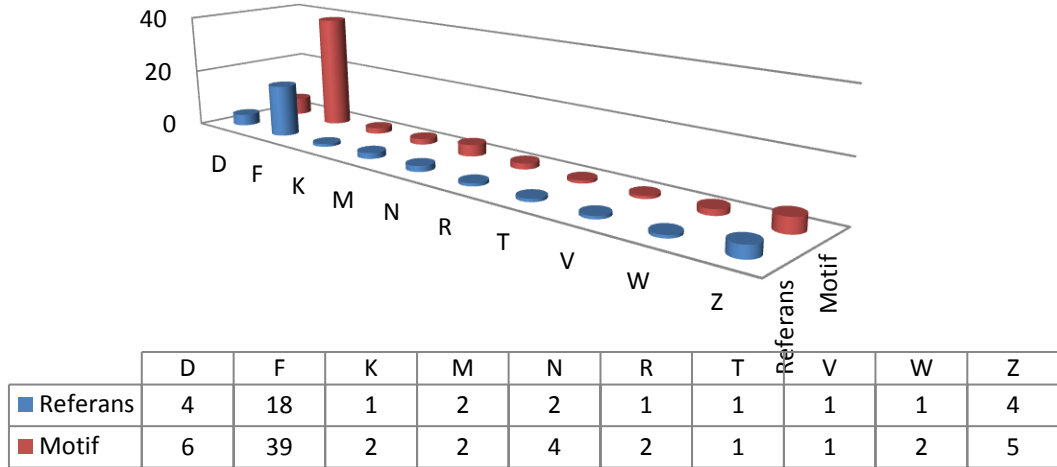
Alkarısından korunmak için doğum yapan kadın kırk gün kırk gece dışarı çıkmaz. Ayrıca evde de yalnız bırakılmaz. Aynı zamanda başucuna Kur'an asılır. Yastığının altına bıçak, makas, demir para, iğne, çuvaldız, maşa gibi metal eşyalardan biri veya çörek otu, soğan, sarımsak kabuğu, süpürge konur. Bu ruhu kandırıp, şaşırtmak için orta yere erkek elbiseleri de bırakılır (Acıpayamlı 1974: 83). Şayet anneyi değil çocuğu al basarsa bu çocuk 'ayyaş' olacağı yani kendinden geçip bayılacağı için 'ayyaş aş' pişirilip dağıtılır. Bu aş sokaktan geçenlerin yakılan ateşe bir odun atmasıyla pişirilmektedir (Gökbel 1998: 95). Alkarısı kırmızı renkten korktuğundan lohusanın başına al tülbent örtülüp, yakasına kırmızı kurdele takılır. Ziyarete gelenlere kırmızı renkli şekerden (nöbet şekeri) yapılan şerbet ikram edilir. Gagavuzlar ise doğumdan üç gün önce ve üç gün sonra lohusaya su yerine rakı içirirler (Güngör ve Argunşah, 1991: 43).

Alınan bütün bu tedbirlere rağmen lohusanın çok ağrısı varsa, morarıyor, sayıklıyor, bayılıyorsa al bastığına karar verilerek bir hoca veya ocaklı çağrılır. Tüfek atılıp, tencere kapakları vurularak, gürültü yapıp bu ruhu kovmak için uğraşılır (Duvarcı 2005: 129).

Bu durum bilgiden bağımsız, bir inanç olarak imânî bir kabulü ifade eder. İman etmekten kastedilen görmediği halde varlığına kalben inanmak ve dil ile tasdik etmektir. "Bilinen için söz konusu değildir, bilinmeyene inanılır. Her inancın altında bir bilgisizlik yatar. İnsanlar, bilmediklerini hayal güçleriyle tamamlamaya çalışmışlardır. (...) Pratikte denetlenen inanç, inanç olmaktan çıkar." (Hançerlioğlu 1975: 258) Bu durum kişiyi sorumluluk duygusundan kurtaracak; mevcut kabulün kendisinden talep ettiklerini yerine getirmek suretiyle de kişi kendisini güvende hissedecektir. Burada da inanma psiko-sosyal bir ihtiyaca cevap vermektedir.

Alkarısı inancı duygusal, bilişsel ve davranışsal olarak üç aşamada açıklanabilir. Duygusal yönden, varlığından bir şekilde haberdar olunan toplumsal deneyimler, yaşantılar ve anlatılar hayatın olağan akışının bozulmasına dair duyulan güçlü bir korku ve endişe vasıtasıyla sürekli bir sonraki kuşağa taşınır. Bilişsel yönden kendisi ya da başkaları tarafından tecrübe edilmiş durum hayal ve hafızada beslenerek bilinci uyarır. Davranışsal yönden ise çeşitli ritüeller ve sakinmelerle tepki verilir. Alkarısı ve ona dair pratiklerin insanın tecrübeleriyle ilgili olduğu, onunla beslendiği ve o yolla aktarıldığı görülmektedir.

Alkarısı, mesajlı anlatılar içerisinde yer alır. *“Temiz olmak, temizlik kurallarına uymak, bebeklerin ve lohusaların sağlığına dikkat etmek, bilinip tanınmayan insanların çağrılarına kulak vermemek, küçük çocukları koruyup, kollamak, geç saatlerde her türlü tehlikeye açık, ıssız yerlerde dolaşmamak, başıboş dolaşan hayvanlara dikkat etmek, din ve ahlak kurallarına uymak”* (Dıvarcı 2005: 139) Bu yönüyle bir kontrol mekanizması olarak da görev yapar. *“Antik mitler beden ile zihin uyumunu sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Zihin tuhaf yollara sapabilir ve bedenin istemediği şeyleri isteyebilir. Mitler ve ayinler, zihnin bedenle harmonisini sağlama ve hayat şeklini doğanın dikte ettiği şekle sokma araçlarıydı”* (Campbell ve Moyers 2013: 100)

Şekil 39. Alkarısı ile İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Alkarısı ile ilgili memoratlarda Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 10 motif üst başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 35 motif başlığı içerisinde 64 motif yer almıştır.

Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 3 olup bunlara ait motiflerin sayısı 10'dur. 35 motif başlığının %8,57'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. Ayrıca 64 motifin de %15,62'sini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. En çok motif başlığı "*F.Olağanüstülükler*" ve "*D. Sihar*" içerisinde tespit edilmiştir.

Bu efsane metinlerin konularına göre tasnifi aşağıdaki şekilde yapılabilir:

1. Alkarısının yakalanarak çalıştırılması (E.300 ve 301)
2. Alkarısının görülmesi ve duyulması (E.302, 303, 304, 305)
3. Alkarısının gebeye zulmetmesi (E.307)

1.5.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar

Cinler insanlar gibi iyi ve kötü olarak yaratılmışlardır. İnsanlar gibi nefsanî vasıfları vardır. "*Eğer dileseydik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benim, "Andolsun, cehennem hem cinlerden hem de insanlardan dolduracağım" sözüm gerçekleşecektir*" (Secde: 13) ve "*Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir*" (A'raf: 179) âyetlerinde onların da insanlar gibi imtihana tabi oldukları ve cehennemle cezalandırılıp ve dolayısıyla cennetle ödüllendirilecekleri vadedilir.

Bu yönüyle cinlerin varlığı insanlar için kabul edilebilir olmaktadır; ancak bu varlık kabulü cinlerin sadece kötü yönleri üzerine bina edilmiştir. Onlar insanlara zarar verirler ya da zarar vermeyi isterler. Herkese görünmeyen cinlerle mücadele ancak bilgi ve güç sahibi kişiler tarafından yapılabilir.

"*İlkel ve çağdaş dünyada hemen her yerde, "ruhlarla" (esprits) ya da "cinlerle", gerek "çarpılma" (ecinnilik, possession), gerek onlara egemen olma şeklinde ilişkiler sürdürdüklerini iddia eden kişilere rastlanır. Bu ruh fikriyle ve onun insanlarla kurabileceği ilişkilerle ilgili olarak ortaya çıkan sorunları gerektiği gibi ele alabilmek için birkaç kalın cilt gerekir; zira ruh (esprit) ölmüş birinin ruhu olabileceği gibi bir "Doğa ruhu", mitsel bir hayvan vb. da olabilir.*" (Eliade 2006: 24)

Yukarıda yer alan “Cinler ve Perilerle İlgili Anlatılan Efsaneler” bahsinde doğaüstü olaylar yer almaktadır. Türk halkbilimindeki sözlü gelenekler içinde insanların hayatını etkileyen, inançlarla yakından bağlantılı, olağanüstü nitelikler taşıyan, gizli güçlere sahip oldukları kabul edilen, ancak ne oldukları pek bilinmeyen varlıklarla ilgili pek çok anlatı vardır. Bu anlatıların değerlendirilmesi, insanımızı anlamaya, onun hangi düşünce ortamında yaşadığını bilmeye, tanımaya hizmet eder (Duvarcı 2005:125).

“İlkel kavimlerde, cin, peri vb. varlıklar, tabiata bağlı ruhlardır. Su perileri, şimşek devleri ile benzer varlıkların canlı sayılan tabiatta, geniş bir alana yayıldıklarına inanılır.” (Schimmel 1955: 18) Bu varlıkların insanların yaşam alanına girdikleri ve hatta onlarla fiziki temas kurdukları metinlerden takip edilebilir. Dünyanın pek çok yerinde cinler insanların ruhlarını ele geçirme, (E.65, 309, 318) onlarla fiziksel temas kurma (E.311, 315, 316, 317, 319 ve 320) ya da onları hasta etme (E.313, 314) gücüne sahiptir. *“Madagaskar’da hasta bir insan ruhunu yitirince, arkadaşları aile mezarlığına gider, mezarda bir delik açarak hastanın babasının ruhuna, ruhu olmayan oğlu için kendilerine bir ruh vermesini yalvarırlardı. (...)Annamite’ler bir insan cinle karşılaşmış konuşursa, cinin insanın solüğünü ve ruhunu içine çektiğine inanırlar.”* (Frazer 2004: 130)

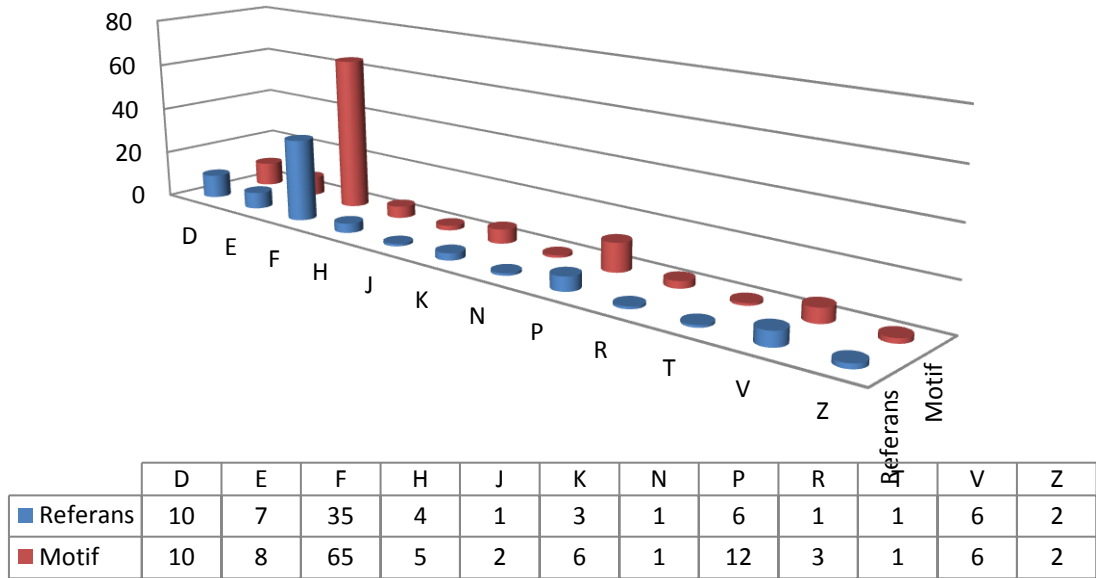
Bu varlıklara Anadolu’da yerine göre; cin, ecinni, cadı, peri, şeytan, üç harfli, iyi saatte olsunlar, pir (evin piri), sahip (evin, koyunların sahibi), bekçi (evin, koyunların bekçisi), mekir, ferişte, ferıştah, Rüküş Hanım, İbrik Kalfa (Bayrı 1972: 199) gibi adlar verilse de bunlar kimlikleri birbirine karışmış, iç içe geçmiş olarak karşımıza çıkarlar. Değişik isimlerle anılan bu söylence yaratıklarının özel kimlik taşıyanları yukarıda yer almaktadır.

Meseleye pozitif bilimler açısından bakıldığında, görünmeyen varlıkların gerçekliğini reddeden psikoloji, bunlarla karşılaştığını ileri süren insanların hasta olduğunu söylemektedir. Halisünasyon terimiyle ifade edilen bu tür anlatılar *“objelerden gelen enerjinin, duyu organlarını etkileyerek bir dürtü yaratması, ancak oluşan hayallerin herhangi bir nedenle hatalı olarak algılanması, ortada bir nesne bulunmadığı halde, sezgisel bir algı olarak dışarı vuran bilişsel bir hayali algılama (hallucination)”* (Adasal 1977: 73) şeklinde tasvir edilmektedir.

Bütün anlatılarda gerilim, korku, merak unsurlarının çok yoğun olduğu görülmektedir. Hatta tema bunlar üzerine kuruludur. Bu yüzden cin – peri hikâyesi dinleyen çocuklar oldukça etkilenir. Bu anlatıların mesajları da vardır. Temiz olmak, temizlik kurallarına uymak, bebeklerin ve lohusaların sağlığına dikkat etmek, bilinip tanınmayan insanların çağrılarına kulak vermemek, küçük çocukları koruyup, kollamak, geç saatlerde her türlü tehlikeye açık, ıssız yerlerde dolaşmamak, başıboş dolaşan hayvanlara dikkat etmek, din ve ahlak kurallarına uymak (Duvarcı, 2005:139) gibi mesajlar ve davranış kalıplarının informal eğitiminde bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir.

Lutz Röhrich bu durumu “Sözde şeytan, cin efsaneleri, korku ve korkuyu yenmektir. Alt mitoloji yaratıkları insan korkularının somut birer örneği, endişelerin izdüşümü ve bu korkuların bastırılmasını temsil eder. Su perileri ve su cinleri, ayartma ve kandırmayı temsil ederken, aynı zamanda suyun dipsizliğini ve tehlikelerini de anlatır.” (Röhrich 2003:136) sözleriyle ifade eder.

Şekil 40. Cinlerle İlgili Memoratlar İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Cinlerle ilgili memoratlarda Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 12 motif üst başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 77 motif başlığı içerisinde 121 motif yer almıştır. Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 5 olup bunlara ait motiflerin sayısı 6’dır. 77 motif başlığının %6,49’unu Türk kültürüne ait

motifler oluşturur. Ayrıca 121 motifin de %4,95'ini Türk kültürüne ait motifler oluşturur. En çok motif “*F.Olağanüstülükler*” ve “*D. Sihir*” içerisinde tespit edilmiştir.

Amasya memoratları içerisinde derlenen cinlerle ilgili metinler şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Kötü niyetli cinler insan kılığına girerler (E.307, 308)
2. Kötü niyetli cinler hayvan kılığına girerler (E.312 “Kedi-Arslan”)
3. İnsanlar cinler tarafından kontrol edilir (E.309, 318)
4. İnsanlar cinlerle bir sergüzeşt yaşarlar (E.310)
5. Cinleri gören veya hafif fiziksel temas kuran insanlar (E.311, 315, 316, 317, 319 ve 320)
6. Cinler insanlara fiziksel zarar verirler (E.313 ve 314)

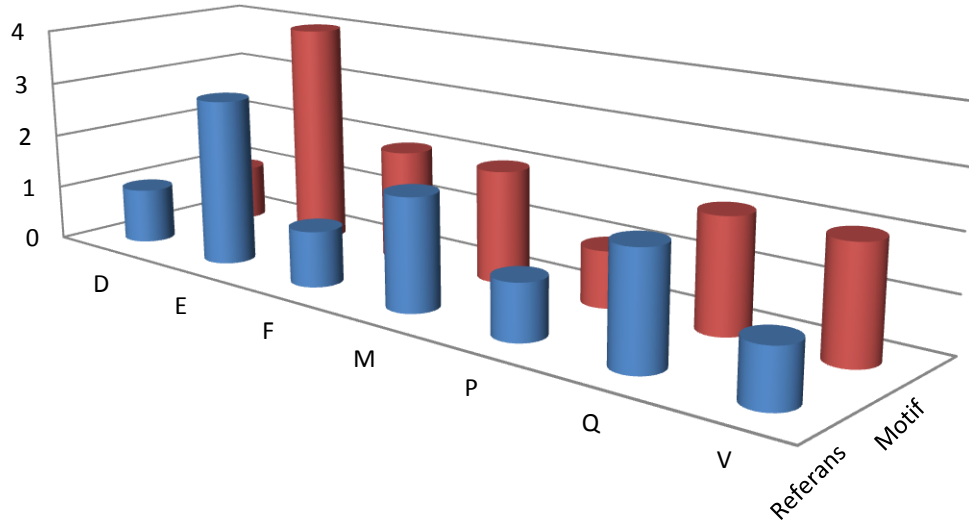
1.5.3.2. Diğer Memoratlar

Üç metin kutsal şahıs kavramı dışında yer alır. 321 numaralı memoratta Baykuş kendisine ateş eden insanın gözlerini kör eder, 322 ve 323 numaralı memoratlarda da hortlamış insanların yeniden mezara götürülme serüveni işlenir.

Memoratlardaki dirilmenin bir başka şekli olan ve 322, 323 numaralı metinlerimizin konusu olan hortlama, dirilme kavramını dışında değerlendirilmelidir. Zira hortlak ölemeyen birey anlamıyla dikkatlere sunulur. Bu durum tecrübî bir bilgi ile çözülür. Hata, günah vs. telafi edilir ve ölüm yeniden geri dönmeyecek şekilde gerçekleşir. Bu iki durum yani evliyanın dirilmesi ile ölmüş sıradan insanın dirilmesi (hortlaması ya da ölememesi) benzer değildir. Ölememe Tanrı'nın iradesine örnek olabilir. İslâm öncesinde de durumun benzer örneklerini görebiliyor olmamız bu açıdan oldukça manidardır. Öyle görülüyor ki bu hortlama ya da ölememe durumu Türk kültüründen beslenen ve yeni inanç şekline geçilmesiyle İslâmleştirilmiş bir başka inanma biçimidir: İbni Fazlan'ın bu konuda naklettiği örnek konuyla benzeşmesi bakımından açıklamayı tamamlayacaktır:

“Bazen hayvanları kurban etmeyi bir iki gün geciktirirler. Bunun üzerine, aralarındaki büyüklerden bir ihtiyar (şaman) onları, kurbanları çabuk öldürmeye teşvik eder. “Ölüyü rüyamda gördüm. Bana: Görüyorsun, arkadaşlarım beni geçtiler. Onları takip etmekten ayaklarımın altı yara oldu. Onlara yetişemiyorum. İşte, tek başıma kaldım, dedi.” der. Bunun üzerine ölünün hayvanlarına varıp bir miktarını öldürürler ve kabrinin yanına asarlar. Bir veya iki gün geçtikten sonra ihtiyar tekrar onlara gelir. ‘Falanı (ölüyü) rüyamda gördüm. Bana: Aileme ve arkadaşlarıma haber ver. Beni geçenlere yetiştim. Yorgunluğum geçti, dedi.’ der.” (Şeşen 1975: 36-37)

Din dışı memoralardan biri de 321 sıra numaralı Baykuş metnidir. Anlatıda baykuş kutsanan bir hayvan olarak karşımıza çıkar. Ona zarar vermeye kalkışan kişiler istenmeyen olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalırlar. Kendisine kudretli bir varlık gözüyle bakılan baykuş ile ilgili anlatının teogoni mitlerinden izler taşıdığı açıktır.

	D	E	F	M	P	Q	V
Referans	1	3	1	2	1	2	1
Motif	1	4	2	2	1	2	2

Şekil 41. Diğer Memoralarda İçindeki Motiflere Ait Kod ve Referans Sayısı

Diğer memoralarda Motif Index içerisinde tespit edebildiğimiz 7 motif üst başlığına ait motif elde edilmiştir. Toplamda 11 motif başlığı içerisinde 14 motif yer almıştır. Bu bölümde (T) başlığı ile ifade ettiğimiz motif başlığı sayısı 1 olup buna ait motif sayısı da 1’dir. En çok motif başlığı “E.Ölüm” içerisinde tespit edilmiştir.

1.6. EFSANE-MENKABE VE MEMORATLARININ ANLATMA ORTAMI, ANLATICILARI, METİNLERİ

Efsaneler dışındaki anlatma esasına bağlı destan, masal ya da halk hikâyesi gibi diğer halk edebiyatı türlerinin kendilerine has anlatıcı kitleleri, anlatma mekânları ve hatta anlatma zamanları vardır. Bunların destancı, âşık ya da masal anası gibi çeşitli isimlerle anılan çoğunlukla profesyonel kişiler olduğu görülür. Bu durum destan, masal ya da halk hikâyesinin edebî ve estetik bir kaygı taşımasıyla ilişkili olmalıdır. Adları anılan edebi türlerin estetik endişe ile abartılı anlatım tarzları onların gerçekliğine şüphe düşürür, inandırıcılığını azaltır ve bazen yok eder. Halk hikâyesi dinleyici kitlesi, anlatılanın abartılı da olsa gerçekçi bir yanının bulunduğunu kabul etmesi yanı sıra anlatıcısı tarafından hadisenin kurmaca olduğu bilinmektedir. Masal anlatıcısının masalın başlangıcında yer alan giriş formelinde gerçek bir hikâye anlatmadığını itiraf etmesi bu duruma somut bir örnek olarak gösterilebilir. Oysaki efsane, anlatılma lüzumu ortaya çıktığında, efsaneyi bilen herhangi birisi tarafından nakledilen; eğitime ve koruma amacıyla anlatılarak toplumsal norm oluşturan bir türdür ve bu sebeple estetik endişeden yoksundur. Efsanenin yapısındaki açıklık, onu inandırıcı ve bazen de kutsal kılar. Efsane metni bazen mitolojik bir döneme işaret ettiğinde dahi yapısındaki açık, net, kısa ve inandırıcı anlatım gerçek olarak algılanmasını sağlar. Ayrıca efsane anlatıcıları *“herhangi bir halk bilgisi ürününü yaratmaktan çok, bu yaratmaları tekrarlayan, aktaran ve yayan”* (Ekici 2010: 30-31) amatör kişilerdir. Elbette diğer halk anlatılarında olduğu gibi efsanelere de amatör anlatıcılar tarafından kendi bilgi, görgü ve yeteneklerine göre ilaveler yapılır; çünkü efsane anlatıcısı, anlattığının gerçek olduğuna inanır, gerçek olduğunu söyler ve dinleyicisini de inandırabilmek için gayret sarf eder. Ancak bu durum estetik bir endişeden kaynaklanmaz, sürecin doğal akışının sonucudur.

Efsane, menkabe ve memorat şekil özellikleri bakımından birbirlerine oldukça benzerdirler; ancak anlatma ortamı içerisinde farklı tavırlarla ifade edilmeleri yönüyle ayrılırlar. Mitolojiler İslâmiyetten uzak görülen anlatmalar oldukları için kalabalık ortamlarda (etraflarında çeşitli pratikler gerçekleştirilmesine rağmen) başkasından duyulmuş ve inanılabilirliği zayıf hikâyeler olarak nakledilir ve dinlenirken menkabelerde tam tersi olarak doğruluğu kanıtlanmaya çalışılır. Ortamda bulunan kişiler tarafından çeşitli öreklerle desteklenerek gerçekliğine vurgu yapılır. Bu yönüyle memoratlar da

menkabeler gibi değerlendirilebilir. Ancak bu durum dini kimliğe sahip anlatmalar için genel kabul olabilir. Din dışı anlatmalarda efsanelerde görülen şüpheli yaklaşım tarzı kısmen de olsa gözlenebilmektedir. Alkarısı ile ilgili anlatmaların kökeni geçmiş inanma biçimlerinde aranır. Bu yönüyle alkarısı mitolojik bir varlıktır. Araştırma sahasında alkarısı etrafındaki anlatmaların ortama göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kalabalık içerisinde nakledilirken büyüklerden duyulduğu ifade edilen alkarısı anlatmaları kişisel görüşmelerde bizzat yaşanıldığı ifade edilen gerçeklere dönüşür.

Toplumların ortak değerleri olan maddi ve manevi unsurlar, yaşantı sonucu ve çoğunlukla bir ihtiyaca binaen ortaya çıkarlar. İhtiyaç devam ettiği sürece nakledilir ve anlatılma sebebi ortadan kalktığında yok olurlar. Halkbilimi araştırmacıları sürecin doğal akışı içerisinde var olan malzemeyi kaynağında tespit ederek bu kültürel değerleri kayıt altına alma görevini üstlenirler. Halkbilim araştırmacısının yaptığı bu işe derleme adı verilir. *“Halk bilimciler tarafından çok sık olarak kullanılan “derleme” terimi; halk bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halk bilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce, halk bilgisi ürünlerini yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden ve icra eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işidir”* (Ekici 2010: 25-26).

Derlemenin sahada yapılması önem arz etmektedir. Çünkü anlatıcı farklı ortamlarda farklı tavırlar takınır, farklı tepkiler gösterirler. *“Tespit edilen araştırma konusuyla ilgili halk kültürü unsurları hakkında bilgi almak için, söz konusu bilginin yaşatıldığı gruplara gidilerek çalışmalarda bulunulması”* (Çobanoğlu 1999: 45) şeklinde tanımlanan alan araştırması malzemenin doğal ortamında ve doğrudan kaynağından tespit edilmesini sağlamakta ve bu şekilde en sağlıklı malzemenin derlenebilmesine imkân tanımaktadır.

Efsanelerin derlenmesi aşamasında özellikle üç unsur belirleyici rol oynar: Ortam, anlatıcı ve metin. Anlatı, bu üç unsurun kendi içerisindeki değişiminden etkilenir ve çeşitlenir. Anlatılar farklı anlatma-derleme ortamlarında farklı metin ve inanç değeri ortaya koyarlar. Anlatıcının ve derleyicinin yaşı, eğitim durumu, toplumsal statüsü ve cinsiyeti metne etki eder. Anlatılan metnin içeriği de belirleyicidir. Bu

yönüyle Amasya efsanelerinin derlenmesinde ortam, anlatıcı ve metnin etkisini şu şekilde ele alabiliriz.

a) Anlatıcı

Amasya efsanelerinin derlenmesi sırasında her yaş grubundan insan ile görüşülmüş; ancak özellikle orta yaş altı kişilerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Altmış yaş altı özellikle erkeklerin konu hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Yaşı ilerlemiş olan kaynak kişiler için efsaneler toplumsal norm olarak büyüklerinden öğrendikleri bir eğitim aracı niteliği taşırlar. Orta yaş altı kişiler, efsaneleri naklederken “*inanırsan, inanan için, inanç meselesi, senin inancın var yok*” gibi ifadeleri kullanarak bazen kendisi bazen de araştırmacı açısından anlatıyı sorgulanabilir kılmaktayken yaşı ilerlemiş insanların bu şüpheyi taşımadan, dinin temel bir olgusunu ifade eder gibi naklettiği gözlenmiştir. Bu durum birisi için yaşamın içerisinde olan bir gerçeklik olarak kabullenilirken diğeri için duyularak öğrenilmiş ve gerçekliği şüpheli olan bir olgudur. Özellikle orta yaş altı insanların anlatmalardan haberdar olmakla birlikte içerik hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarının görülmesi sebebiyle kaynak kişilerimizin yaşının ilerlemiş olmasını tercih ettik.

Yaşın anlatmaya etkisi metnin türü ile de yakın ilişki içerisinde. İnanılabilirliği en yüksek olan anlatma türü memoralardır. Genç ya da yaşlı tüm insanların şahit gösterilerek anlatılan bireysel tecrübeler karşısında inanma eğilimi sergilediği görülür. Özellikle veliler etrafında anlatılan memoralar ile aynı veli hakkında anlatılan menkabelerin inanılabilirliği da arttırılmış olur. Menkabeler, dinden aldığı güç ile hayatın tüm alanlarına nüfuz eder ve dolayısıyla tüm yaş gruplarında kutsal anlatmalar olarak kabul edilir. Efsanelerin inanılabilirliği ise menkabe ve memoralara göre daha düşüktür. Özellikle yaşlılar din kaynaklı menkabe ve memoraları gerçek olarak kabul ederken efsaneler konusunda şüphe duyarlar. Diğer şekil değişikliğine bağlı efsanelerin gerçekliği sorgulanırken bir başka şekil değişikliği olan taş kesilme efsanelerinde dönüşüm Allah’tan dilendiği ve Allah tarafından gerçekleştirildiği için genellikle gerçek kabul edilir.

Efsaneler ve yöresel kültür hakkında yeterince bilgi sahibi olmamanın önemli sebeplerinden birisi de eğitim seviyesidir. Anlatıcıların eğitim seviyesi yükseldikçe anlatılana dair inanç ve buna paralel olarak metin bilgisi azalmaktadır. Kaynak kişilerimizden Köy Enstitüsü mezunu Rüştü Öztahtalı ve Öğretmen Okulu mezunu İsmail Zeytinli'nin bu durumun istisna örnekleri oldukları görülmektedir. Rüştü Öztahtalı okumuş ve eğitilmiş birisi olarak son derece inançlı bir kişidir. Bu durumun sebebi olarak Öztahtalı'nın halk hekimliği açısından “*Kurdeşen*” hastalığının ocağı olduğu ve nesillerdir devam eden şifa geleneğinin son temsilcisi bulunması gösterilebilir. Benzer bir şekilde İsmail Zeytinli de Alevî-Bektaşî inanç evresinde yer alır ve yaşam alanı içerisinde yol gösterici ve inanç önderi olarak “Babalık” vazifesini üstlenir. Dolayısıyla Öztahtalı ve Zeytinli için bu durum açıklanabilir bir yapıya sahiptir.

Örgün eğitim almamış ya da kısa süreli eğitimden geçmiş, temel bilgilerini informal eğitim içerisinde edinmiş bireylerde inanma eğiliminin daha yüksek olduğu görülür. Bu bireylerin anlattıkları kendileri açısından herhangi bir öykü değil dini gerçekliktir. Dolayısıyla emin oldukları ve kendi gündelik yaşamlarında yer verdikleri unsurları nakletmede de bir sorun yaşamazlar. Derleme faaliyetlerinde kaynak kişi olarak belirlediğimiz insanlar belirlenirken bu durumu göz önünde bulundurduk.

Eğitim almamış ya da sadece zorunlu eğitime tabi tutulmuş bireylerin naklettikleri anlatılar ve nakletme usulleri farklılık gösterir. Özellikle efsaneler içerisinde değerlendirilen metinler kültürel aktarım yoluyla edinilmiş olup dinî ya da resmî eğitimden mahrum kalmış bulunan kişiler tarafından nakledilir. Bunlar genellikle kadınlardır. Yaratılış, oluşum-dönüşüm efsanelerinin anlatıcıları genellikle bu çerçevede içerisinde değerlendirilebilir. Resmi ve özellikle de dinî eğitim almış bireyler, efsane anlatmaları karşısında sorgulayıcı ve inanmaz bir tavır takınırlar.

Cinsiyet, metnin yapısı ve türü açısından belirleyici unsur olarak bir başka anlatıcı özelliğidir. Kadınlar, erkeklerden daha çok efsane bilmekte ve anlatmaktadırlar. Aynı zamanda kadınların inanmaya yatkınlığı daha fazladır. Özellikle türbeler çevresinde teşekkül eden menkabe ve memoratların daha çok kadınlar tarafından bilindiği müşahede edilmiştir. Ayrıca doğum gibi kadınlara özel durumlara ve doğumun etrafında oluşan “alkarısı” gibi olağanüstü varlıklara dair anlatmalar da genellikle

kadınlar tarafından nakledilir. Taş kesilme efsanelerinin anlatıcısı da çoğunlukla kadınlardır. Bunlara ait maddi izlerden şifa beklemek de kadınların sıkça başvurduğu bir işlemdir. Efsaneler genellikle kadınlar tarafından anlatılan ve aktarılan türlerdendir. Menkabeler ve memoratlar ise erkekler arasında daha yaygındır.

Derlenecek malzemenin türü kaynak kişinin kim olacağı ya da olması gerektiğini de belirler. Her kaynak kişi her türlü metni anlatmaz, bazen de anlatamaz. Doğuma dair uygulamalar hakkında erkek kaynak kişiler bilgi sahibi olmayabilir. Benzer bir şekilde kadın kaynak kişi de bir erkek araştırmacıyı bu özel alana kabul etmeyebilir. Türbeler çevresinde gerçekleşen özellikle gebelikle ilgili sakıncaları içeren menkabe ve memoratlar ise kadınların konusu içerisinde yer alır. Şu halde kaynak kişiler birçok farklı unsurdan etkilenme durumu ile karşı karşıyadır ve kaynak kişinin içinde bulunduğu ortam anlatıma etki eder. Kaynak kişinin anlattığı metinler karşısında sergilediği tutumları şu başlıklar altında ele alınabilir:

1. Örnek vererek anlatılanlar kanıtlanmaya çalışılır:

Önceden gelinin duvağının çiçekleri de belliymiş ama çocuklar yontmuşlar. Atın üzerinde, alayı da arkasında. Gelin alayı da sivri sivri taşlarla belli. Gelin karşıdan bakınca atın üzerinde belli. Derenin karşısında damat da belli. Belden üstü var ama hiç bozulmamış, uzun sapkısıyla damat olduğu belli. (E.1)

Halen örnek olarak orada var. Öldüren ağalara para vermişler almamışlar. O paralar dökülmüş taş olmuş. Sandığı da. Gelinkız Kayasında hepsi mevcut şimdi. Bu efsane halk arasında halen söylenmekte ve söyleniyor da. (E.5)

Halk tabiki inanıyo. Buranın zengin ağasını tanıyanlar var (Bizden önceki yaşayanlar.) Efsane olmakla beraber hakikati de var. (E.102)

Horoza aha bu çocuğa mıydı ötekine miydi, kesdim ben. Çocuğun şeyi (temresi) gayboldu gitdi. Bizim Hasan'ın oğlunun da varıdı. Burdan horozu gotüdüm kesdim, otu yakdım. Cevheri İstanbul'a gönderdim. Eyi oldu çocuğu. (E.109)

Doğru yani bu. Kıbrıs şeyi oldu gine öyle. Ne harb olursa bu sular kesilir. Hiç yok. Giderler. (E.146)

Oradan çekmişler geri gitmişler ve aynı adam geldi anlattı bize. Biz böyle böyle yaptık dedi. Biz Gani Baba'yı eşemedik dedi. (E.159)

Bi daha da ellemediler. Onun ordaki benzinlik kaç defa el değiştirdi. Gabrinin üstüne denk geldiği için hep batar. İflah olmazlar. (E.160)

Harmanda adam gezermiş. İşte "Senin oğlun olacak, senin kızın olacak, torunun olacak, şöyle olacak." Çoğunun adını o şekilde koyarmış. Ve dediği de çıkarmış. (E.171)

Bizim köyün hiçbir geliri fazla yoktur. Allah'a şükür yani yan köylerin gelir kaynağı çoktur. Bizim köy hepsinden güzel geçinir. Bu evliyaların sayesinde. (E.190)

“Bunun tohumunu alim diye ben gotüydüm. Bu gece beni rezil etdi tekke.” dedi. “Ben de geri gotürüyom onu.” dedi. Geri getidi adam. Oruya goydu da getti. Vallâ böyle. Ora çok celalli. Hiç vîmiyo. (E.202)

Ben o gurbanı kesdim, gurbanı. Çocuğu vêdi Allah. O aydan oldu. Tam o ayda oldu. Aynı da seni gör onu görme. Senden zayıf böyle. Aynı benziyo. Öyle bi oğlan vêdi. Fena memnunum cenâb-ı Allah’dan. (E.203)

Kozalakları toplamış, evine götürdüğü anda evinin yandığı görülmüş. Bu bi gerçek. (E.252)

Bir gün konuşurken bahsediyö bir komşusuna. Gerçekten de bahsettiği gün kesiliyor bütün rızkları. (E.298)

Cin bana ne yapacak diyor. Babama bir tane vuruyorlar o arada. Babamın hatta burnu hafif eğridir resimde dikkatinizi çekerse hafifçe büküktür. (E.313)

2. Allah’tan ya da ilahi bir kaynaktan geldiği ifade edilerek kutsallaştırılır:

Sonra gelin o tarafta damat da bu tarafta taş olarak kalıyor Allahu teala tarafından. (E.3)

İnanılmayacak bi şey yok. Allah’ın kesin ve kesin. O da kesin. Gerçek yani. (E.19)

Bunu da bizim burda evelden yaşlı adamlar vardı. Onlara ya “Yedi defa sizin buraya geldik.” demişler. “Girmenin köye girmenin kolayı yok.” Evliya demek ki yani. Korunuyomuş, Allah tarafından yani. (E.155)

Çocuğu olmayan gelir, üstüne çemberini seriyö. O şöyle toplanırsa Allah veriyö. (E.251)

“Böyle bi şey var mı acaba diyo.” ya. “La olmaz mı?” dedim. Cin var tabi. Cin olacak. Cenâbı Allah onları da yaratdı. İnsanlar toprakdan onları ateşden. (E.310)

3. Kendi tecrübesi değil başkasından öğrenilmiş bilgi olduğu söylenir.

Dolayısıyla sorumluluk anlatana yüklenir:

Ve orda öyle olduklarını ablam söyledi. (E.2)

Eskiden büyük dedelerimiz. Biz de böyle dinlerdik. Evvelce bizim zamanımızda okul mökül yoktu. (E.31)

Haramı yememişler helali yemişler, bunu ben de duydum vallahi. Böyle duyduk büyüklerimizden. (E.86)

Çal babanın da ondan sonra çıkıp orada kaldığını, Ser Çobanın da orada kaldığını söylerler. Yöremizdeki söz, eskilerden kalma söz budur. (E.94)

İşte et yerken askerinin biri kuzunun bacağına kırmış. Bu da bize büyüklerimizden intikal eden bir bilgi. (E.95)

Aksakallı zat demiş işte “Bu sabi (İsmail Ağa’nın tek evladı) var ya işte seni ona bağışlıyom. Hadi, neyse git.” Biz bunları böyle duyduk yani. Oranın ismi de Kavaklar diye geçer. (E.209)

Gözümüzle görmedik, duyuşumuz büyüklerden. Bıçağı tutunca dozerin ağzındaki bıçak kırılıyo. Adam korkusundan çatlayacak dereceye gelmiş, öyle deniliyor. (E.242)

Yani bizim büyüklerden duyduğumuz bu. Türbeden çıkıp namaza gidiyo. (E.248)

4. Konu ile ilgili açıklama yaparak inandırıcılığı arttırmaya çalışılır:

“Şurda şöyle bu büyüklükte var bir taş kesilen taş. Bu vaziyette insan olmaz. Ben onun için buna inanamıyorum.” (E.6)

Hakikaten de baktığın zaman iki tane kaya o yazının ortasında. Etrafında böyle ağaçlar büyümüş. Sanki dersin ki dikme gibi. Kimse el uzatamıyor daha sonra ağaçlara. (E.11)

Bu sebeple karga ağustos ayında sular gözüne kan görüldüğü için su içemez. Susuzluktan gak gak gezer, boğazının yolu kurur. Bu yüzden kargayı hiç iyi saymazlar. (E.28)

Böyle eder, bakar bakar geri çekilir, içemez. (E.29)

Gider pınarın başında oturur grak, grak, grak diye öter. Suyu içemez. (E.30)

O kuş yapıyor bu görevi şimdi. O gürlenese, şimşek çakmasa siz evlere giremezsiniz, derede 7-8 çocuk sele kapılıp gidersiniz. En az o selde var ya sadece bizim köyümüzün 50-60 sığır 100-150 davarını götürdü, öyle afet oldu yani. (E.32)

O kuşlar geliyor. Onları görüyoruz. Cıvır cıvır cıvır üç kuş. Dolanır dolanır... Sonra içinden birini alır gider. Onlara rast geliyoruz. (E.34)

Tavus kuşu ondan sonra kabarıp kendini sükseleyip güzelleşir, diker kendini. Diktikten sonra sesi böyle “Vahhh” gibi bir ses verir. Çirkin bir ses verir. Tavus kuşunun her tarafı çok güzeldir ayakları çok çirkindir. Ayaklarına bakamazsın böyle tosbağanın ayağına benzer. (E.40)

“Sen öldüğün zaman kuyruğun hemen ölmesin.” demiş. Böyle kuyruğu titriyor ya. (E.43)

Çingenler o iki kardeşten meydana gelmekte. Onun için onların evi barkları yok onların, onun için yeri yurdu yok. (E.45)

Gelinle kaynana çatışması ondan geliyor, beddua aldıkları için. (E.47)

Kızılca çevresinin madımak pancarı yenmez o yüzden. (E.51)

Onun için dibinde oturduğun zaman yağmur yağar gibi damlar. Beyaz beyaz damlar. (E.52)

Ahırda yakalamış. He, yakalamış iğneyi takmış. Bir iki gün evde kalmış yani. Aynı insan gibi. (E.61)

Unun üzerine yattığı için cinler gelmiş korkutmuşlar işte. (E.67)

Hala orada –Künç köprüünün hem ayaklarında hem de kenarındaki otlarda, toprak birikintilerinde – yaz kış yeşil biten otlar vardır. (E.71)

Ağrıdan sancıdan, o yanına bakıyo bu yanına bakıyo. O adam şifa buluyo ki gaybolmuş gitmiş. (E.96)

Enteresan olan söylence de savaş durumlarında bu suyun kesilmiş olması. 1974 Kıbrıs savaşında da bu su tamamen kurumuş. Evet evliya harbe gidiyor. (E.108)

Yenice’de yerlisi galmaz hep giderler o sebepten. Başları da ondan kel olurmuş. (E.111)

“Siz hiç ne bu toprağa ne bu ormana sahip çıkmıyorsunuz. Yatıra da sahip çıkmıyorsunuz.” diyo. “Malınız çok olsun, paranız çok olsun. Şehire gidin, gelirken cebiniz boş olsun.” diyo. Aynen o Sarayözü’nün köyünün adamında mal çok. Gelir satar. Burda yer, içer. Parayı geri götüremez. (E.126)

Sen daşı goparur yuvarlan mı. Daş yanına mı gider, dikine aşığa mı gider. Daş yanlağa (Yanlamasına) gidiyo bu sefer. Bu yaşanmış şey yani. Daha adam yeni öldü işde. Sekiz on senelik mesele. Temür derler. (E.142)

Yalnız onda bi ahlak vardı. Ben dünya kadar adam getirsem sen bunu niye getirdin diye sokranmazdı (şikayet etmek). Evde ne varsa yedirmeyi isterdi. Şurdan ağrı (şu taraftan) bir aç gelse, caminin önünde birini görse, şunu bizim eve bi getirin yav. Belki açtır der yemek veridün. Ben yoksam evde yine getiridün. Bizim komşulardan akrabalardan eş dost varışa, yav

gelin şunun yanında oturun, ekmeğini veriyim de yesin derdi. Çığırudu (çağırırdı) bak. O anamdan da öyle gördü. Rahmetlik anam da öyleydi, o da öyleydi. (E.177)

Camiye sahip çıkan, Kur'an-ı Kerim'e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman. Oranın bekçisi o çünkü. Manevi bekçisi o. (E.187)

“Geldim, normal bayram namazını kıldırdım ve gittim.” Namazı imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırılmış. (E.188)

Kavaklar kesilince. Gece az daha evi yanıyordu. El birliğiyle köylü söndürdü. Kendi kendine tutuşmuş. Kim yakacak yaşlı kadın odadan çıkamıyordu. (E.194)

Ben öyle diyom. Oraya bi mevlüd okutmasanız içeri goman. Seydiyar Dede. Mehmet tekkeymiş ora. Binbir isiminen okunur onlâ. Binbir ismi vâdır onların. Gözünü seviyim. (E.200)

Hiç eskiden odunu ebedi getirtmezdi. Şimdi demek ki evliyalar yerinde yok. Çünkü bir şey olmuyo. (E.223)

5. Efsane nakledilir ama şüphe de ortaya konulur:

Eskinin büyükleri neyin nesi bu Gelinkız Kayası, nereden çıktı, gelin ne arıyor, bu kaya ne arıyor derdik. Ta eski dedeler neneler, dedelerin ninesi anlatır. Ben ne bilecem üç yüz senelik şeyi. Ben onlardan duyduğumu söylüyom. Hakkaten de yine öyle başında bi duvak gibi tuhaf bi şey var. Ya birileri getirmiş veyahut da o yerin o şeyin orada taş kesilmiş. Yuvarlanma değil bilmem ne değil. Ayakları o ikiz kayanın üzerinde. Burda ya dört metre yukarda duruyor böylecene. (E.19)

Valla daha önceleri bizim burda Mehmet Canıkligilin evinde yakaldıklarını söylüyorlar ama kimse de oturup göreni yok. (E.57)

Gün ışıırken sabah ezanına doğru kaybolurlarmış. Önceleri böyle şeyler de olurmuş. (E.64)

O yukardaki evliyanın. O dedikleri evliyayı söktü attılar. Eğer o evliya olaydı onları o sökenleri çarpardı. Taşın dibinde bi ağaç idi. (E.193)

Babam derdi ki “Mübarek (Şeyhler evliyası) burdan mum yakardı, evliyaya (Cendere evliyası) inerdi. Evliyada ufak bir pencere vardı taştan. Onun üzerine giderdi yalınlarını yananlarını toplar elimize alıyorduk.” derdi. Ben görmedim yalnız korkanlar da böyle biliyor. Başka, ben de oradan ağaç kesmedim. (E.194)

6. Başkasından edinildiği için kaynağından emin olunamaz; ancak yine de inanma eğilimi görülür:

Ya birileri getirmiş veyahut da o yerin o şeyin orada taş kesilmiş. Yuvarlanma değil bilmem ne değil. Ayakları o ikiz kayanın üzerinde. Burda ya dört metre yukarda duruyor böylecene. Dağın üstünde inanılmayacak bir şey yok. Allah'ın kesin ve kesin o da kesin gerçek yani. (E.19)

İkinci Cihan Harbi'nde. Bu mübarek gürül gürül gidip geldiğini görenler var. İşitmedim de Kore Harbi'nde de gittiğini söylediler. Gittiğini gürleyerek gider diyorlar işte. Sesiyle sestem anlıyorlar. Öyle gider işte. (e.134)

Bu gelen atlı o zaman Gani Baba'nın kendisiydi. Öyle derler yani. Bu tabi yıllar önce olmuş bir şey. (E.156)

(Balıklar) Yöre halkı yemez. Hatta onun yenip de tavadan sıçradığına közlerken ateşten sıçrayıp geri suya gittiğini rivayet olarak bize kadar gelen söz yani anlatılan söz. (E.170)

Ağaçlar vujur vujur ediyodu. Rahmetli babam ve anam “la oğlum” derdi ki “oğlum” derdi “Boşverin onları. Onlar cin.” Böyle gözüm görerekten ateş orda yanıyordu ya. Adam yok bi şey yok yani. Biz bunları gördük yani. (E.320)

7. Bizzat şahit olduğunu söyler:

Ya oda bi rivayet. Nenem yaşlıydı. Ben neneme soruyodum. Böyle şeye ben de çok meraklıydım. Nene gördün mü sen? Ben görmedim. Ya? Bizden evvelkiler. E nene zaten şu köy kurulalı tarihi yeni. Ya herhalde bi rivayet bu. Ama ben kendi atlarımızda çok gördüm örgüyü. (E.57)

İtigat da var ya. Ve bi mum aldım. Oruya gettim. O mumu orda yakdım. Mum yanana gadar da bekledim. Az çok eski Türkçe de okuduğum için Fatihalardan filan okudum. Bırakdım geldim. Üç gün sonra iznillah gaybolmaya başladı. (E.185)

Gece bazen atlara bakmaya giderdik. Gebe olan hayvanlara bakmaya icabında. Gidiyoduk ki bizim atların efendi atın birisinin yelesini tamamen örmüşler. Adam gibi. Hayvan terin içinde ya. (E.301)

O atın kuyruğunun kılları insan eliyle örülmeyecek derecede ince bir şekilde örüldüğünü görüyordum (Daha sonra da o örgüleri birbiriyle örgü yaparlarmış yeniden.). O örgüleri açardım, tarardım elimle. O kadar inceydi ama açılan örgüleri tekrar örerdiler. (E.302)

Eskiden bizim atlarımız vardı. Akşamdan yemini, samanını verirdik. Sabah ahıra gittiğimizde atların kuyrukları, yelesi çok düzgün bir şekilde örülmüş vaziyette olurdu. Bu birebir şahit olduğum bir şey. Ayrıca çok aşırı derecede, koşturulmuş gibi terlemiş olurdu. (E.303)

Bizim atlarımız vardı. Akşamdan hususi açıyoduk atların yelesini. Tarıyoduk ki ne yapacak diye. Sabah gidiyoduk ki komple örmüş. Normal kadın saç örgüsü gibi. Atlar çok terliyodu. Gidiyoduk ki sabah sanki atların vücudundan böyle su akıyo. Gören yok. (E.305)

Alkarısıydı. Böyle ağzıma oturdu. Gördüm böyle. Kıpırmızı bi elbiseyken oturdu böyle. Dişim felan kitlendi. Hiç kırmaşamıyom. Doğum yaptıydım. İki günlüktü. O galkınca ne oldu felan diye galkınca gapının arkasından gittiğini gördüm yani. Gedişini de gördüm. (E.306)

Ben buna şahit oldum. (...)(Cinlerin musallat olduğu kızı imtihana tabi tutar.) Dedim ki bizim Amasya’da filanca sinemada hangi film oynuyor? O kız ki hayatında Amasya’yı bilmez. Sordum kıza. Baş harf artistine kadar. Kadın artistini de erkek artistini de tek tek anlattı kız. İşte şu sinemada şu film oynuyor. Filmin ismi bu. Ey ben soruyom. Artistler kim? Filanca ile filanca işte. O zamanki rağbetteki Fatma Girik, bilmem kim. Anlatıyor, Hülya Koçyiğit. Ben buna kendim gözümle şahit oldum. Saydı. Üç sinemanın üçünde de. Zaten kız şehri bilmez. Sonra şehrin nerde olduğunu bilmeyen kız, bunu bilmezse bu olmazsa bunu nerde görüyo da bunu söylüyor? Şeyin ismine varana kadar yani. Cinlere gel de inanma şimdi. (E.309)

Tarlaya gittim. Sabah namazını kıldım. Daha tan yeri ağarırken omuzu başıma bir kuş kondu. Fakat kuşun gaga tarafı insana benziyor. Çöktürdü omuzumu, böyle vurdum o da bana vurdu ve bayılmışım. (...)Hoca kitabı açtı, dedi ki “Peri hayaletine uğramış. Abdestin olmasaydı ağzın eğilirdi.” Yine de eğilmiş ağzım da öyle tamamen değil. Şamarı vurduğu yer kıpkırmızı, yeri belli. Başka şeylere inanmasak da... Dişi periye rastlamışız. Dişisini erkeğini bile ayırt etti. “Abdestli olduğun için fazla sana uylay(ş)amamış dedi. Ben bir de doktora götürün dedim bir doktor muayene etsin. İç hastalıkları uzmanı var Mümin Bey. Dahiliyecisi. Ona gittik. Hocam dedi hiçbir şeyin yok senin. Böyle böyle dedim, doğrudur dedi. O da kabul etti. Yani böyle bir olayı yaşadım ben. Yani dinleme değil bizzat yaşadım. (E.314)

Ordan oraya bağıriyolar birbirlerine. “Vabalın boynuma böyle ya.” Yakup’un oğlu da yanımda. (E.319)

Yemin içiyom bak. Bizim evin karşısında bir koru var. Amcamgilin korusu. Biz oturuyorduk çocuktuk. Orada ateş yanıyordu. Ağaçlar vujur vujur ediyodu. Rahmetli babam ve

anam la oğlum derdi ki oğlum derdi boşverin onları. Onlar cin. Böyle gözüm görerekten ateş orda yanıyordu ya. Adam yok bi şey yok yani. Biz bunları gördük yani. (E.320)

8. İnandığını kendi yaşamından örneklerle gösterir:

Biz doğum yapınca kırk gün kırmızı çaput koyarız başucumuza. Azıcık şöyle mendil kadar. Öyle Kur'an-ı Kerim koyarız, çaput koyarız. İşte o evin orasına cin kadın girmiş, cin derim ben ona. Adam da görmüş... (E.59)

Camiye sahip çıkan, Kur'an-ı Kerim'e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman. Oranın bekçisi o çünkü. Manevi bekçisi o. (E.187)

Başucumuz geliyo. Gelinlere demiyom, gorkarlar. Ama ben gorkmuyom bak. Tek de galsam evde hiç gorkmuyom. Devamlı temiz tutuyom ki rahatsız olmasınlar. Sulayıp da böyle yaş yaş bırakmıyom ki ıslanmasınlar. Orda yatsınlar. (E.189)

Sesi de geliyor. "Sen mumu niye yakmadın?" diyo. "Niye gendin gelmedin?" diyo. "Tamam dedim. Beni bırak da dedim, bi dahaya mum getiren olursa ben gendim yakacâm. Söz veriyom." dedim. Öyle deyince gurtuldum. Uyandım ki kimse yok. Şimdi kim mum getirirse her şeysiyenen gendim gidiyom. Abdesimi aliyom. Gediyoum mumu yakıyom, geliyom. (E.199)

Endim ki mübarek bi zat böyle, nur parçası, cübbe, sarık kafasında. Hep o şekilde gördüm yani. Söylemezdim de şimdi mevzu açıldı. Bu şekilde gördüm. Abdestten ben doğruldum mübarek kayboldu. Hiç konuşamadım. Hiç çekinmedim. (E.277)

9. Yakından tanıdığının başından geçeni naklederek kaynağının güvenilir olduğunu hissettirir:

Kayınvalidem geldi dedi. Yatarken dedi. Ayakucuma girdi. Çocuk ağlıyo diyerekten. Bir sürü çocuklarla falan geldi dedi. Ayakucuma girdi yatağın dedi. Sonra hemen kalktım, odadan kaçtım dedi. Çocuk ağlayınca, bu çocuğun sesi hiç durmadı sabaha kadar demiş. Gördüm ben onu derdi. (E.60)

Babam da dalga geçer mahiyette tabi. Dedi ki "İşte ya Sarı dayı. Sen yanlış görmüşsündür. İşte sen rüya görmüşsündür. Yok ya ne rüyası." diyo adam. "Ben halen diyo o tarafa dönüp bakamıyom." diyo. Adam yaşlanmış. Gençliğinde olmuş. "Ben halen o tarafa dönüp bakamıyom." diyo. Ne rüyası diyo. (E.62)

Benim de amcamın oğulları olur zaten. "Sen burda yatıver emi Köşe Dede." diyo. Bizimkile Köşe Dede der. "Zabanan bu katır nasıl olsa arabıya gediyo diyo. "Senin burdan mezerinin taşını toprağını alıp, süpürüp, götürüp atacam." diyo. "Bu araba bi daha getmesin." diyo. Ertesi gün katırı koşuyola. Çok koştu ondan sonra katır. Biiznillah katır getti. (E.117)

Zabahınan geliyola ki çocukları nası yatıdıysala öylece duruyo. Bunu böyle şahitli şeyli söylerdi babam. Eski... Annem derdi. Böyle yaptıla köyden diye. (E.137)

"Tamam." demiş "İnancım var size. Ben de sizden yana olmak istiyom." demiş yani. "Dönmek istiyom Alevi'ye yani." Böyle babam derdi. Biz gördük derdi. (E.153)

Ondan sonra burayla ilgili de Terziköy'de oturan İshak Yeşilirmak var. O ben bizzat gördüm dedi. (E.180)

"Kuşburnu dikenini. Orda kayboldu kurtlar." derdi. "Kurtlar, orda olduğu yerde kayboldular..." Burada keramet olduğu belli zaten. Bunu da böyle babam söylerdi rahmetlik. Bunu babamdan duydum ben. (E.183)

Amasya da okuyolar. Ferhat Erarslan bi de Nurettin Yeşilova var. Biz Amasya'da birlikte komşuyduk. Biz alt katta oturuyoduk o üst katta. "Abi sana ne anlatayım." dedi. (E.297)

Sabahınan varıyo ki bir tane çölmek pekmez beş altı şey olmuş. Dinelmiş (doğrulmuş). İçlerinde sopaynan duruyo. Hepsi hazır. Bunu babaannem yaşıyo. (E.299)

Annem yeni evlendiği zaman – artık kendisini mi görmüş rüya da mı görmüş bilmiyorum. – görmüş. Alkarısı “Korkma!” demiş. “Sadece buraları temiz tut benden size zarar gelmez.” demiş. (E.303)

Bu benim güççük bacım. Bi de büyük bacım var. Bu bostan beklerkene... Ahşamınan bostanı beklerkene kararincik eve geliyor. Gelükene bunu derenin içinde cinler çeviriyo. Şeytanlar, cinler çeviriyo. Oğlak gibi. Aynı oğlak biçiminde. Geçi biçiminde geliyo. (E.310)

(Kağnısının önüne kedi kılığında cin çıkar.) O diyo, elimde goca bi deynek (değnek) varıdı diyo. O deyneği nası dalladıysam diyo. Ortalığı bi çığırtı aldı diyo. Allah göstertmesin çin çin çiniliyo dağ, dağ çiniliyo diyo. İnıl inil iniliyor diyo. Gayboldu ordan diyo, zopayı yeyince diyo. (E.312)

Ben bir de doktora götürün dedim bir doktor muayene etsin. İç hastalıkları uzmanı var Mümin Bey. Dahiliyeci. Ona gittik. Hocam dedi hiçbir şeyin yok senin. Böyle böyle dedim, doğrudur dedi. O da kabul etti. Yani böyle bir olayı yaşadım ben. Yani dinleme değil bizzat yaşadım. (E.314)

Sallandığımı hissettim diyo. Annem hemen peşinden diyo ki: “Ben senin kim olduğunu biliyorum. Ben çok korkuyorum. Ne olur bana ilişme. Git burdan...” dedim diyo. Kendimi biliyom. Ben onu dedikten sonra tekrar benim kapım örtüldü diyo. Öbür kapı örtüldü... Bir daha ses soluk gelmedi diyo. (E.315)

Baktım ki etrafımı şöyle şöyle bi şeyler çeviriyo. Halay çekiyolar etrafımda. Tabanları ters ters. Saçları uzun uzun. Ama çok korktum. Bakamadım. Işığı yaktıydım, kayboldular. (...)Nasıl bağıryolar. Sen o sesleri duymadın. (E.316)

Gözümle de gördüm dedi. Küçük küçüklerdi dedi. Başları sivri sivri dedi. Bunu gördüm dedi. Aradan bi yol geçiyo sadece. Baya adamakıllı gördüm dedi. Biz pencereyi açtık dedi. Sesi duyunca kaçtılar dedi. (E.317)

Babam bunu ben gözümle gördüm başımın ağrısı geçti dedi. (E.318)

10. Kendisinin inandığını ancak isteyen inanamayabileceğini ortaya koyar:

Bizim tekkelerimiz çok keskindir. Emme başka birisi geldi, o lafı dedi. Başka birisi demeyim de inancı olmayan. Geden, ağnamıyan, bizim zülalemizden, kökümüzden olmayan birisi dedi. Onu bilmiyen... Ona bi şey etmez. Bildiği halde inanmayana zarar eder. Biz ona itigat ediyoz. (E.75)

O (savaşa) katılmış bizim inancımıza göre ama inanmayana hiçbir şey yok zaten. (E.106)

Yani benim inancım bu. Şimdi, seni buraya çağırılmış. Düşmüşün gelmişin. Yani Hacıköy’ü çıkana kadar sana sahipli. Biz böyle biliyoruz. Ama senin inancın var yok bunu bilemem. (E.148)

O yukardaydı. Erik ağacıydı böyle. Kadınlar çaput falan bağlıyo diye. O batıl inanç diyerek hocanın birisi demiş ki bu batıl inanç. Böyle şeyde günaha giriyonuz. Onu da benim dayım gitmiş kesmiş. Ama nişan olarak bütün çocuklara nişanını vurmuştur. Siyah leke. Hamile olduğunu bilmeyerek bi kadın bi yerine dokunduğu an. (E.92)

O yukardaki evliyanın. O dedikleri evliyaı söktü attılar. Eğer o evliya olaydı onları o sökenleri çarpardı. Taşın dibinde bi ağaç idi. (E.193)

Daşı yükmeden geri geldük. Vabalınız boynuma. Anam, bi oğlan çocuğu vardı (kardeşi). (Annesi) üstüne yatmış geceleyin (çocuk ölmüş). (E.235)

“Kozalakları toplamış. Tam evine götürdüğü anda evinin yandığı görülmüş.” Bu bi gerçek. (E.252)

Dedem, “Biz çocuğken...” diyo, “On iki on üç yaşlarındayken kağnılardan daş çekdik.” diyo. “O gomsunun diyo, rüya üzerine.” Tabi itigat. (E.279)

b) Anlatma Ortamı

Halk bilgisi ürünlerinin derlenmesinde doğal ve yapay ortam söz konusudur. Her iki ortamın da anlatmaya çeşitli açılardan etkisi vardır. “*Her halk bilgisi ürünü; şekil ve yapı, içerik ve işlev özellikleri yanında bir de yaratım ve aktarım özelliğine sahiptir.*” (Ekici 2010: 79) Efsaneler, halk edebiyatının diğer türleri gibi belirli yerlerde, belirli zamanlarda, belirli kişiler tarafından nakledilen anlatılar olmadıkları için bu tür için doğal ortamdan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla efsane için doğal yolla bir derlemeden de söz edilemez. Daha ziyade doğal ortamında yapay bir şekilde derleyicinin isteğine binaen nakledilirler.

Öcal Oğuz, anlatma ortamını “*metnin yaşam alanı*” olarak tanımlar. “*Metnin yaşam alanı, anlatıldığı yüzyıl, anlatıldığı coğrafya, anlatıldığı sosyal, dinsel veya etnik çevre, anlatıldığı zaman dilimi, anlatılış gerekçesi, anlatıcı kimliği ve dinleyici-anlatıcı ilişkiler düzeni her metni kendi yaratıldığı anlatım ortamında anlamlı kılmaktadır.*” (Oğuz 2000: 106) Derleme esnasında efsanenin yaşam alanının anlatmanın üslubuna etki ettiği açık bir şekilde görülmüştür. Amasya efsanelerinin derleme mekânları açık ya da kapalı mekân olarak köy kahvesi, mevsime göre mesken içi ya da bahçesi ve maddi izi bulunan efsanelerde efsanenin yer aldığı saha olmak üzere genellikle üç yerden oluşur. Bu mekânlar içerisinde en sağlıklı olduğunu düşündüğümüz yerler misafir olarak ağırlandığımız evlerdir. Ev ortamlarında anlatıcı kendisini daha rahat hissetmekte, ortamda bulunan kişiler genellikle aynı inanç dünyasına sahip olmaktadır. Dolayısıyla anlatım daha rahat gerçekleşmektedir.

Maddi izi bulunan efsanelerin derlenmesinde genellikle önceden tespit edilmiş olan efsane bölgesine bir kişi ile gidilmiştir. Bu durum özellikle taş kesilme efsanelerinde olduğu gibi maddi izin yerleşim birimlerinden uzak bölgelerde olmasından kaynaklanmıştır. Araçla ulaşmanın mümkün olmadığı ya da kısıtlı olduğu yerlere yapılan seyahatler oldukça verimli geçmiştir. Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Gümüş beldesi sınırlarına dâhil olup Gümüş ve Korkut yerleşim merkezleri arasında

kalan Gelinkız Kayası'na ait efsane 1929 doğumlu Köy Enstitüsü mezunu emekli öğretmen Rüştü Öztahtalı'dan ilçe merkezinde bulunan bir kahvehanede derlenmiştir. Derleme ortamında kaynak kişiden başka bir de arkadaşı 1949 doğumlu Muhittin Bozkurt yer alır. Geleneksel değerler karşısında son derece inançlı bir tavır takınmış olan bu iki kişinin derlemeciye karşı güven duygusu oluşmuş ve güven duygusu anlatmaya yansiyarak rahat bir anlatma ortamı tesis etmiştir. Derlenen metnin maddi izinin fotoğraflanmasını önemli gördüğümüz için bölgeye yaşı kaynak kişiye nispeten daha genç olan Muhittin Bozkurt ile gidilmiştir. Dağların arasında kalan bölgeye mart ayında yaptığımız seyahatin bir kısmı araç ile -yerlerin kar ve yer yer çamur olması dolayısıyla- yaklaşık otuz dakika sürmüş, kalan kısmı ise yaklaşık kırk dakikalık bir yürüyüşle tamamlanmıştır. Konuya gösterdiğimiz ilgi Muhittin Bozkurt'un 32 numara ile kayıtlı "baykuş ve şimşek" ilişkisini nakleden efsaneyi anlatmasına zemin hazırlamıştır.

1949 doğumlu Sait Aslan'dan Taşova ilçesi Uluköy beldesi Çatalçam köyünde derlenmeye başlanan Kırkkızlar efsanesi araçla maddi izin yer aldığı bölgeye giderken derlenmiştir. Sait Aslan ile görüşmemiz evinin bahçesinde başlamıştır. İlk önce meraklı bir kişiye kısmi bilgiler vermek şeklinde devam eden görüşmede derlemecinin konuya duyduğu ilginin ciddiyetini gören kaynak kişi yaptığı işin önemini kavramış ve maddi izin bulunduğu bölgeyi gören ve araçla gidilebilen en yakın yere kadar bize eşlik etmiştir. Kaynak kişi, yaşı dolayısıyla yüksekte bulunan sahanın fotoğraflama işlemine katılması mümkün olmadığı için kendisini geri götürüp evine bırakma hususundaki tüm ısrarlarımıza rağmen beklemeyi istemiştir. Dağa çıkıp efsaneye kaynaklık eden bölgeyi fotoğraflama ve geri dönmemiz toplamda iki saatten fazla sürmesine rağmen dönüşümüzde kaynak kişinin güzel bir iş başarmış olmanın özgüvenini yansıtan tavırları tesis edilen güven ortamı ile ilgili olmalıdır.

1944 doğumlu Süleyman Altınkaynak'tan derlenen 15 sıra numaralı Gelin Kayası efsanesi de maddi izi bulunan efsanenin yer aldığı sahaya kaynak kişi ile yapılan seyahatte derlenmiştir. Efsanenin yer aldığı Küçük kızılca köyü Alevî-Bektaşî vatandaşların yaşadığı bir yerleşim yeridir. Kaynak kişi ile iletişim kurulurken bu bilgiye sahip olmamız ve bu hususa dair saygımızı ortaya koymamız, ayrıca ifadelerimizle kültürü tanıdığımızı hissettirmemiz güven tesis etmiştir. Kaynak kişi derlemeciye inancının ne olduğu hususunda soru dahi sormaması bir kabulü işaret

etmektedir zannındayız. Bunun sonucunda kaynak kişiden üç efsane metni tespit ettik. Ayrıca hakkında bir anlatı olmayan ancak siğile iyi geldiği uygulamalı olarak nakledilen siğil evliyası inancı tespit edilmiştir. Gelin Kayası mevkiine gelindiğinde efsaneyi nakleden kaynak kişi geniş bir araziye yayılmış olan taşların neye işaret ettiğini bizi derleme bölgesinin birçok farklı noktasına götürerek anlatmıştır. Anlatma biçiminden kanıtlama ihtiyacı duyduğu anlaşılmıştır. Bunda derlemecinin merakını ortaya koyan açıklama ve bu yolla konuşurma amacı taşıyan soruları da etkili olmuştur.

Merzifon ilçesi Karamustafapaşa köyünden 1940 doğumlu Gafur Gülen'den derlenen Gelinkız Kayası kaynak kişi ile birlikte efsane sahasında yapılan derlemeye bir başka örnek olarak verilebilir. Efsanenin bulunduğu yer köyün yaylasındadır ve yaklaşık olarak araçla otuz-kırk dakikada ulaşabildik. Gafur Gülen ile derlemeye dair görüşmemiz evinin bahçesinde başlamıştır. Anlatma ortamında 1924 doğumlu komşusu Mahire Erzurum da bulunur. Okuryazar olmayan Mahire Erzurum'un halk kültürüne ait değerlere dair derin inancı, anlatma ortamını etkilemiş ve geçmişte hastalıklara şifa olarak görülen türbelerin önemi ve şifa örnekleri rahat bir anlatma ortamının zeminini hazırlamıştır. Aslında Mahire Erzurum ile başlayan görüşmeye davet üzerine katılan Gafur Gülen'den, 19 sıra numaralı Gelinkız Kayası, 294 sıra numaralı Pehlivan Dede ve aynı zamanda kendi isminin de kaynağı olan 276 sıra numaralı Gafur Dede efsane metinleri derlenmiştir. Anlatıcı ve derleyici arasında kurulan yakınlık neticesinde bahçesinde yaptığı işi bırakan kaynak kişi Gelinkız Kayası'na seyahatimizde yanımızda olmuş ve efsane metnini maddi izin bulunduğu bölgede anlatmıştır. Gafur Gülen efsaneyi anlatırken kayayı çeşitli yönleriyle tarif etmiş, kendi fikirlerini ortaya koymuş ve çeşitli açıklamalar yapmıştır. Anlatıcının anlatma ortamında derlemeciye hadisenin gerçekliğini kanıtlama çabası gözlemlenmiştir.

Görüldüğü gibi maddi izi bulunan efsanelerde efsanenin yer aldığı sahada yapılan derlemelerin anlatıcı üzerinde doğrudan etkisi vardır. Maddi ize dair açıklamalar gerçekliğe dair duyulan inancı ortaya koyar ve bunu dinleyici veya derleyicilere de kanıtlama ihtiyacı duyulur.

Bir diğer derleme sahası açık ya da kapalı mekâna sahip kahvehanelerdir. Kahvehaneler genellikle kalabalık mekânlar oldukları için düşüncede ayrıntılı bilgiye ulaşılacak yerler olarak görünmekteyse de anlatma ortamının çeşitli olumsuz

özellikleri anlatma mekânının fiziksel avantajlarının önüne geçer. Özellikle kalabalık kitlelerle yapılacak derlemelerde derlemecinin önceden tanınmaması da bir başka olumsuz durumdur.

Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Alevî-Bektaşî vatandaşlarımızın yaşadığı Korkut köyüne derleme için gidildiğinde kış ayı olması dolayısıyla en uygun görünen mekân olan kahvehanede kendimizi tanıttık ve merak ettiğimiz hususlar hakkında kimden bilgi alabileceğimizi ifade ettik. Ortamda bulunan kişiler hiç tanımadıkları birine bilgi vermekten kaçındılar. Uzun süren çabalarımız neticesinde güven telkin edebildik ve sorularımıza cevap alabilmek için köyün önde gelen kişilerinden olduğunu anladığımız 1945 doğumlu Muhsin Gül'ü kahveye çağrılarını sağladık. Burada dikkat çeken husus derlemecinin kaynak kişiye götürülmeyip kaynağın ortama davet edilmesidir. Bunu da bizim yabancı olmamız ve Korkut'un kapalı bir yapısının olması ile izah ediyoruz. Muhsin Gül'ün gelmesi ve sorularımızı cevaplaması ile birlikte anlatma ortamı kendiliğinden oluşmuş oldu. Bu durum kaynak kişinin önder olarak görülmesi ile ilgilidir. Yaklaşık bir saat süren görüşme neticesinde ayrıntıya girilmeye başlanılabilmiş ve kaynak kişi tarafından özeli sayılabilecek eşi ve inanma biçimiyle ilgili Hz. Ali memoratını nakletmesi kayda değer bir gelişme olmuştur. Korkut köyünde kendiliğinden oluşmuş olan uygun derleme ortamında temel etkenin derlemecinin gayreti ötesinde kaynak kişinin toplumu içerisindeki konumu olduğu açıktır.

Keçiköy'de yapılan derlemenin mekânı da kahvehanedir. 60 yaş üzeri yedi-sekiz kişilik bir grubun başlangıçta sorularımıza cevap vermekten kaçındığı ve hatta "Bizde böyle şeyler yoktur." şeklinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Konuya dair bildiklerini aktarma eğilimi gösterenler ise ortamda bulunan diğer kişiler tarafından imalarla engellenmiştir. Derlemecinin yöre hakkında bildiği efsaneleri anlatmaya başlaması iletişimin kurulmasını sağlamıştır. 1925 doğumlu Ali Çoban'ın anlattığı 261 sıra numaralı memorata dair inancın ortamda bulunan kişiler üzerindeki etkisi, yörede inancın zayıf olmasını değil dışarıdan gelenlerin bu inancı anlayamayacağına dair endişenin yansımaları olduğunu ortaya koymuştur. Derlemecinin inancını benimsediğini fark eden kaynak kişi, çözülmeye başlamış ve başlangıçta sır saklar gibi anlatılmasını engellediği memoratı nakletmiştir. Bu derleme ortamı için dışarıdan gelen kişilere karşı kapalı oldukları ve bu tür ortamlarda yerleşim yerine ait bilgilerin önceden edinilmesinin fayda sağlayacağı söylenebilir.

Derleme mekânı kahvehâne olan bir başka yerleşim yeri de Hamamözü ilçesinin Çetmi köyüdür. Kış aylarında yapılan bir derleme olmasından dolayı kalabalık bir kahvehanede derleme yapılmıştır. Önceden iletişim kurduğumuz köy muhtarı ile gittiğimiz mekânda beş-altı kişi masamıza gelmiş ve sohbetimize katılmıştır. Sohbeta katılmayanların ise birbirlerinden konuyu öğrenmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Derlemede en fazla zorlandığımız yerin Çetmi köyü olduğu söylenebilir. Kahvehanede muhtarın ricasına rağmen televizyondan gelen yüksek müzik sesi kısılmamış, ses kaydı yaptığımızı ifade etmemize rağmen özellikle genç gruplar çok yüksek sesle konuşmuş ve bu durum anlatıcı kitlesini de etkilemiştir. Köyde birkaç türbe de olmasına ve bir saatten fazla gayret sarf etmemize rağmen sağlıklı derleme ortamı nedeniyle başarılı bir derleme gerçekleştirilememiştir. Bu derleme ortamı için rastlantısal bir olumsuz ortam ifadesini kullanmak ve bu tür sağlıklı derlemelerin de derleme faaliyetleri sırasında oluşabileceği bilgisini sunması açısından örnek olabileceğini göz önünde bulundurmak yeterlidir. Zira bu tür ortamlarda derlemecinin elinden gelen bir şey olmadığı gibi bu durumdan kendisi de sorumlu değildir.

Doğal ortamında yapay bir şekilde oluşturulmuş anlatma ortamları içerisinde her zaman sağlıklı sonuçlar aldığımız mekân olarak evleri görmekteyiz. Mevsimin durumuna göre bazen evin avlusunda bazen de içerisinde yapılan gözlem ve derlemelerde kaynak konumunda bulunan kişilerin kendi doğal ortamlarında olması ve derlemecinin de misafir olarak görülmesi iletişim kurulmasını son derece kolaylaştırmaktadır. Kaynak kişilerin çekinmelerini gerektirecek yabancı bir kişinin olmaması, aynı fikir ve inançları paylaşan kişilerden oluşması ve bayanların da hazır olabilmesi olumlu katkılardır. Kahvehanelerde birbirinden çekinerek anlatmaktan kaçınan bireyler ev ortamında tersi bir anlayışla birbirlerinden güç alınarak ayrıntıya girer ve hafızalarını zorlayarak konuşmaya dâhil olmaya çalışırlar. Ancak bu tür ortamların tesis edilebilmesi için bölge halkından ve araştırmacıya yol gösterecek yardımcıları ihtiyaç vardır. Bu tür araştırmalar da hazırlıklı ve hazırlıksız olarak ikiye ayrılmakla birlikte her iki durumda da olumlu sonuçlar alındığı gözlemlenmiştir.

Göynücek ilçesine bağlı Harmancık köyünde bölge halkından olan tanıdığımız Tuncay Demirtaş ile hazırlıksız bir derleme çalışması gerçekleştirdik. Tuncay Demirtaş'ın yanımızda bulunması kaynak kişilerin güvenini sağlamak için tek başına yeterli etken olmuş ve Harmancık köyünde kaynak kişilerden 182, 183, 184, 185, 303,

304 ve 314 sıra numaralı memoraatları derledik. Bunların dışında konumuzun dışında inanış ve şifa örnekleri tespit ettik. Kaynak kişilerin rahat tavırları dolayısıyla araştırmacı olarak bizlerin çaba sarf etmesine gerek kalmamıştır.

Taşova ilçesinde öğrencimiz Özgür Alan ile ziyaret ettiğimiz Esençay köyünde 103, 104, 105 ve 128 sıra numaralı menkabe metinlerini; Yayladibi köyünden 175, 176, 244, 245, 246 sıra numaralı menkabe ve memoraatları ve Şeyhli köyünden 79, 80, 122, 123, 212, 213, 214, 217, 218, 228, 229, 230, 231 ve 293 sıra numaralı metinleri derledik. Özellikle Şeyhli köyünde günün tamamına yakın bir süre geçirdik. Köyün efsaneye inancının yüksek olması derleme ortamını son derece uygun hâle getirmiştir.

Geçmiş tecrübelerimiz ile de sabit bulunan kaynak kişileri en doğal ortamları olan evlerinde ziyaret etmenin uygun koşulları sağladığı bilgisi sebebiyle Amasya efsanelerinin önemli bir bölümünü hanelerde derledik. Derleme esnasında hem yönlendirilmiş hem de yönlendirilmemiş görüşme tekniklerini kullandık. Bu sayede anlatımın akışı içerisinde hatıra gelmeyen noktaların da görüşmenin devamında hatırlanması ve yeni metinlerin tespit edilerek kayıt altına alınması mümkün olmuştur.

Anlatma ortamında etkili olan unsurlar “*ses kayıt cihazının etkisi, ortamda bulunan diğer kişilerin tutumu, anlatma mekânı, anlatma zamanı, anlatımın içeriği, derlemeci ya da mihmandarının tanınmışlık düzeyi ve cinsiyeti, kaynak kişinin inanma biçimi (Âlevî, Sünnî), kaynak kişinin yaşı ve cinsiyeti*” olarak sıralanabilir. Sayılan etkenlerin değerlendirilmesi yoluyla kendi şartları içerisinde en sağlıklı derleme ortamını tespit etmek mümkündür.

Efsanelerin anlatma ortamına tesiri ile menkabe ve dini memoraatların tesiri farklılık göstermektedir. Kalabalık anlatıcı kitlesi içerisinde nakledilen efsanelere inancın zayıf olduğu görülür. Burada anlatıcının kınanma endişesi taşıdığını düşünüyoruz. Bu sebeple efsaneler nakledilse dahi bir açıklama ile söylene ya da başkasının anlattığı olarak izah edilmekle sorumluluktan kaçınıldığı müşahade edilmiştir. Tam tersi olarak menkabe ve memoraatlarda ise inanma eğilimi gittikçe artar. Anlatma ortamında bulunan bireyler gerek beden dilleriyle ve gerekse sözel olarak anlatıya katkıda bulunur.

c) Metin

Efsanenin dinleyicileri de anlatıcıları gibi her yaş gurubundan, cinsiyetten ve kesimden insanlar olabilmektedir. Her efsane her isteyene anlatılmaz. Kaynak kişi öncelikle dinleyicinin anlatım karşısındaki tutumunu belirlemeye çalışır ve buna göre efsaneyi anlatmayı veya anlatmamayı tercih edebilir. Efsanelerin nakledilmesi sırasında içeriğe göre anlatıcının ses tonunu düşürmesi, bazı kısımları atlaması ya da bazı ilaveler yapması bununla ilgilidir.

Genel olarak efsanelerin belli bir anlatıcı ve dinleyici kitlesi bulunmamaktaysa da yaşamın akışı içerisinde bazı doğal paylaşımlar ortaya çıkar. Bu paylaşımda özellikle cinsiyet belirleyici faktördür. Erkeğin kadına göre konumu daha güçlüdür. Kadın kaderini belirleme noktasında çok fazla seçme şansına sahip olmadığı için çoğu zaman dilemekten, beklemekten ve dua etmekten başka elinden bir şey gelmez. Özellikle kendisinden beklentiler arttıkça kadının inanmalar karşısında tutumu da değişir. Veli kültürü etrafında oluşan efsaneler daha ziyade dini yönden inancı daha kuvvetli olan erkekler tarafından anlatılmaktayken memoratlar ve türbeler çevresindeki efsane ve menkabelerin kadınlar tarafından anlatıldığı görülür. Kırsal kesimde yaşayan, tarımla ve hayvancılıkla uğraşan insanlar daha ziyade doğa olayları, yeryüzü şekilleri ve hayvanlarla ilgili efsaneleri iyi bilir ve anlatırlar. Amasya yöresinde derlenen türbelerden nişanlı (işaret, iz) olma (E.115, 118, 161, 162, 163, 164, 173, 174, 192, 257) anlatmalar kadınlar tarafından en fazla inanılan motiflerden biridir. Dini eğilimleri yüksek kişilerin yaratılış, oluşum-dönüşüm efsanelerini uygun görmediği ya da onları dini bir kimliğe büründürdüğü müşahede edilir.

Metin içeriğinin anlatmaya etki ettiği önemli bir unsur da kaynağın inanma biçimi ya da mezhebidir. Alevî-Bektaşî inanç evreni içerisinde yapılan araştırmalar ön bilgi ve hazırlık gerektirmektedir. Kaynak kişinin inanma biçimine dair bilgi alınmak istendiğinde sürecin daha uzun sürdüğü ve ancak karşılıklı güven telkin edildiğinde gerçekleşebileceği unutulmamalıdır. Metnin içeriği inanç içerikli olduğunda Alevî-Bektaşî kaynak kişilerin “Biz buna inanırız.” türü ifadeler söylemesi eleştirilme endişesi taşıdığını göstermektedir. Bazen kaynak kişinin çabaları bu engeli aşmaya yetmekteyse de istenilen seviyede güven ilişkisi kurulamayan derlemeler de olabilmektedir.

Halkbilimi ürünleri canlı yaratmalar olmaları ve anlatılma sahası içerisinde anlam kazanmaları sebebi ile yaşam sahasının özelliklerini yansıtırlar. Bu bakımdan bir bölgenin halkbilimi ürünlerini derlemek aynı zamanda orada yaşayan insanlar hakkında da bilgi sahibi olmak demektir. Anlatıcı durumun tam olarak farkındadır ve anlatırken kendisini tanıttığını bilir. Bu yönüyle çeşitli etkenlere göre seçici davranma ihtiyacı duyar. Kaynak kişinin, kendi bağlamı içerisinde her farklı ortam ve dinleyici kitlesi karşısında naklettiği anlatma tek ve özel bir eş metindir. Yaratma anında anlatılacak olan metnin içeriği dinleyici ve ortama göre farklılaşmaktadır.

Efsanenin mekân ile ilgisi iki yönlüdür. Birincisi efsanenin üretildiği ikincisi ise anlatıldığı mekândır. Efsanenin yaşandığı belirtilen yer hakkındaki açıklamalar daha ziyade anlatmanın çıkış sebebini ortaya koymayı sağlarken anlatıldığı yer anlatma ortamı ile ilgilidir ve anlatma buna göre şekillenir. Anlatma ortamı efsanenin içeriğine etki eden en temel unsurdur. Çünkü anlatıcının tavrı anlatma ortamına göre şekillenmekte ve bundan dolayı aynı efsane ile ilgili olarak aynı anlatıcı tarafından farklı metinler üretilmektedir. Sürekli bir değişimden geçtiği anlaşılan halkbilimi anlatılarında yaratma anının ayrıntılı olarak derlenmesi ve tasvir edilmesi ortaya çıkan metinlerdeki bağlamı göstereceği için önemlidir. Yaratma anında ortama göre çeşitlenen metinlere eş metin (varyant) adı verilir. Eş metinlerin ve benzer metinlerin (versiyon) üretme, nakletme dinleme ortamı ile yakın ilgisi bulunur. Efsanenin anlatma ve buna bağlı olarak dinleme ortamına yukarıda değinildiği için bu bölümde efsanenin üretilme mekânı üzerinde durulacaktır.

Anlatma esasına bağlı halkbilimi ürünleri açısından mekân, anlatının üretildiği, nakledildiği ve dinlendiği ortamdır. Efsanenin üretildiği mekânlar kutsal kabul edilen ve halkın hem tedirgin yaklaştığı hem de fayda beklediği mekânlardır. Özellikle mitik efsaneler için belli bir üretme mekânından bahsedilemezse de efsane genel itibariyle zamana ve zemine bağlı bir türdür. Üretilme zamanı ve mekânı ile ilgili herhangi bir sınırlama getirilemez. Ancak üretildikten sonra efsanenin mekâna attığı değere göre anlam kazanır. Efsanenin içeriğine göre bazen asıl unsur olarak kabul edilen mekân tali unsur hâline gelebilir. Örneğin cinlerle ilgili anlatılan efsanelerde bazen cinlerin yaşadıkları düşünülen belli yerler (E.62, 317, 319, 320) özellikle vurgulanırken bazen de seyahat sırasında rastlanılan herhangi bir yer olarak ifade edilir. Tali unsur olduğunda da hadisenin cereyan ettiği bir mekândan bahsedilebilir; ancak burada dikkat

mekân üzerine değil olağanüstü varlık üzerinedir ve anlatının belli bir mekâna ihtiyacı yoktur. Mekân, asıl kahramanın geçtiği rastlantısal bir unsurdur. Belli yerden bahsedildiğinde mekâna yüklenen anlam olumsuz ise karşılığında ortaya bir yaptırım çıkar. Mekâna bağlı toplumsal bir norm oluşur. Mekânın etkisi olumlu ise bu durum inanca ve isteğe bağlı bir tercihtir. Türbeler etrafında oluşan dilek dileme ya da şifa gibi faydaya dönük beklentiler, mekânın olumlu etkisini gösterir.

Efsanelerin mekân ile ilgisi birçok farklı etkenin çeşitli tertiplerine göre değişiklik gösterir. Metnin yaşam alanı birçok faktörü içerisinde barındırır ve halkbiliminin sınırsız işlevleri içerisinde zamana ve mekâna uygun olanını ortaya çıkarır. Mekânın anlatma içerisindeki konumu, işlevi ve etkisini dört ana başlık altında ele alabiliriz.

1. Bazı mekânlar çevresinden farklı olmaları yönüyle anlam kazanırlar:

Özellikle taş kesilme efsanelerinin yayılım alanı değerlendirildiğinde bu yerler hakkında anlatılan efsanelerin ortaya çıkış sebebi anlaşılır olmaktadır. Taş kesilme efsaneleri bulunduğu mekânda diğerlerinden farklı birtakım özellikleri olan bir yer hakkında anlatılırlar. Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Gümüş beldesinde derlediğimiz Gelin Kayası efsanesi (E.4 ve E.5) dağların arasında kalan ve yerleşim birimlerinde epeyi uzak olan bir bölgede geçer. Efsanenin maddi izinde etrafta benzerlerine rastlanılamayan çok sayıdaki sivri taş dikkat çeker. Ancak asıl belirleyici etken arazi yapısının başka hiçbir yerinde görülmeyen sarı ve kırmızı renkli toprağıdır. Kaynak kişilerimizden Muhittin Bozkurt da efsanenin gerçekliğini ifade ettikten sonra bu düşüncesini desteklemek için taşların şeklini ve toprağın rengini vurgulamıştır.

2. Mekân, kahramana uygun zemin hazırlar:

Gani Baba ile ilgili anlatılan efsanelerden biri (eş metinler: 156, 157) kabrini su taşkınlarına karşı koruma ile ilgilidir. Bu efsanenin mekânla bağı türbenin konumuyla ilişkilidir. Türbe, Tersakan Irmağı kıyısında olup sürekli su taşkınlarının yaşandığı bir sahadadır. Gani Baba'nın bu su taşkınlarından etkilenmemesinin sebebi onun kutsal kişiliğidir. Gümüşhacıköy ilçesi Korkut köyünde metfun Komşu Dede'nin (E.171) de sel sularından korunduğu görülür. Onun kabrine gelince sular ikiye bölünür ve etraftan dolanır.

3. Mekân kahramanın koruması altındadır:

Bu durumun en yaygın örneği evliyalar ve türbeler hakkında anlatılan hemen her efsanede kutsal unsura ait olduğu

düşünülen alandan ağaç, dal, yaprak ve hatta kozalak alınmamasıdır. Bunun dışında mekâna saygısızlık yapmak ya da zarar verebilecek davranışlarda bulunmak şiddetle cezalandırılır.

Veli hem kendi etki sahasını hem de toplumunun yaşam alanını korur: Amasya Eliktekte köyünün dört tarafında bulunan evliyalardan sayesinde (Analıkızlı, Zeynel Abidin, Ardıçlı evliya, Aşağı Evliya) köyde hırsızlık olayı olmaz. Köy halkının köyde bulunmadığı bir kış gününde dışarıdan hırsızlık yapmak maksadıyla gelenler eşyaları kamyonla yüklerler, ancak köyün dört tarafından da çıkmayı başaramazlar. Evliyanın hikmeti olduğunu anlayan hırsızlar çaldıklarını bıraktıktan sonra gidebilirler. Halk bunu epey bir zaman sonra hırsızların hikâyeyi anlattığı kişilerden öğrenir. (120130_016¹²)

Mezarlıklar dışında türbe ve içerisindeki evliyanın çevresini koruması üzerine kurulu efsanelerin genellikle yerleşim alanı dışında ve uzak yerler olmaları da düşündürücüdür. Bu yönüyle türbelerin korunmaya çalışıldığı izlenimi uyandırmaktadır.

Hamamözü ilçesine bağlı Yemişen köyünün yaylasında metfun bulunana Kandil Dede türbesi ulaşımın zor olduğu bir bölgededir. Dolayısıyla türbenin korunması ya da sürekli bakımının yapılması mümkün değildir. Kandil Dede ile ilgili olarak nakledilen menkabe (E.142) Sünni bir kişinin Alevî türbesine zarar vermesi ve sonucunda cezalandırılması konu edilir. “Bu gızılbaşların akli hiç akli yok, burada yatır olur mu, buruya kim gelür.” diyerek türbenin kenarından “*demlik*” büyüklüğünde bir taş yuvarlar. Taş, aşağıya doğru yuvarlanması gerekirken dağın daha yüksekte kalan bir yerinde bulunan hayvanlarından birinin başına çarpar ve adamın hayvanı ölür.

Taşova ilçesinin Yayladibi köyünde ait yaylada metfun bulunan Topuzlu Evliya türbesinin yanından geçen adam “Buranın evliyasından ne olur.” diyerek türbeye tekme atar. Düze çıkmadan adamın ağzı kulağının dibine eğilir. (E.176) Hazine aramak için türbeleri eşmeye kalkan kişilerin başına da benzer şeyler gelir (E. 159, 217, 242, 243, 270)

Yerleşim birimlerinden uzak olan türbelerle ilgili olarak vurgulanan bir diğer unsur da özellikle cuma akşamları türbeden gelen ışıktır (E.79, 125, 180, 284). Bu ışıkla o bölgenin bir sahibi olduğu vurgulanır ve mekân kutsanır.

¹² Ses kaydı sırasında teknik bir arıza çıkması neticesinde deftere kayıt yapılmıştır.

4. Efsanenin içeriği mekâna anlam kazandırır: Bazı anlatmalarda efsanenin kendisi değil kutsiyeti mekâna değer katar. Küçük kızılca köyünde başkasını sevmesine rağmen istemediği birine verilen kız, dua neticesinde taşa dönüşür. Aşkın kutsiyeti taşların etrafında çeşitli pratiklerin oluşmasına zemin hazırlar. Taş kesilen gelinin “Gelen gidenime ağrı sancı çivilesinler burda galsın sancıları.” demek suretiyle şifaya da sebep olduğuna inanılır. 14 sıra numaralı efsanede kadının ağrılarına doktorlar çare bulamaz. Kadın ağrılarını mayayla (mayalanmış hamur herhalde) Gelin Kayası’na çiviler ve o ağrıları bir daha görmez. Bu anlatmada mekânın ihtiyaca uygun hâle geldiği görülür. Zira oluşumu itibariyle efsanenin halk hekimliği ile ilgisi bulunmamaktadır.

Aynı taşlarla ilgili diğer bir efsanede taş kesilen kişi, köye doğru yuvarlanan taşların önüne geçerek durduran ve köyü yıkımdan kurtaran hayatında hiç yalan söylememiş Hacı Hasan’dır (E.13). İsmi başında bulunan “hacı” ifadesi kişinin kutsanmasının bir ifadesidir.

Son olarak anılan bu kayaların Seyyid Vakkas’ı rahatsız eden kervancılar olduğu ve evliya tarafından beddua edilerek taşa dönüştürüldüğü (E.15) göz önünde bulundurulduğunda, anlatmanın ihtiyaca göre şekillendiği düşünülebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. EFSANELER

2.1.1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

2.1.1.1. Taş Kesilme Efsaneleri

1. Gelin Kayası (I)

Amasya-Musaköy
Leman Ergöz
1967
Ev Hanımı
Köy Halkı
AE-120128_002
Emine Pehlivan
AE-120610_001

Musa köyden gelin götürüyolarmış. Gelin alayı derenin bir yanında damat alayı da diğer tarafında bulunuyomuş. [Damat (Damadın adı Kaya) şapkası ile falan belli.] Haramiler gelin alayını basmışlar. Gelin o sırada atın üzerindeyken dua etmiş. “Allah’ım bizi ya taş yap ya kuş yap.” diye. Allah da gelinin duasını kabul ederek hem damat hem de gelin alayını oldukları yerde taş yapmış. Davulcular, zurnacılar, düğün alayı hepsi birden taş kesilmiş. Erkek tarafı karşıda, ortadan bir dere geçermiş, ağaçlar var. Derin bir dere iki tarafta dağ, gelin getiriyorlar karşı taraftaki erkek tarafına. Karşılıklı iki dağ/tepe üzerinde bulunuyorlar. Önceden gelinin duvağının çiçekleri de belliymiş ama çocuklar yontmuşlar. Atın üzerinde, alayı da arkasında. Gelin alayı da sivri sivri taşlarla belli. Gelin karşıdan bakınca atın üzerinde belli. Derenin karşısında damat da belli. Belden üstü var ama hiç bozulmamış, uzun şapkasıyla damat olduğu belli.

2. Gelin Kayası (II)

Amasya-Musaköy
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Ablasından
AE-120130_014

Benim ablam anlattı. Şevket hocanın hanımını. Ablam biraz daha yaşlı. Çilköyünde imamdılar. Hatta gidiyoduk da ordan, bi araba ile durduk. Özellikle baktık gördük yani. Dedi ki bu gelin damat birbirine çok âşıkmişler. Düğün yapmışlar. İşte gelin damat olmuşlar. O arada düşmanlar basmış arkadan. Ama inançlıymışlar demek ki. Düşmanlar basmışlar. Bunlar da beraber kaçıyolarmış. Şimdi arkaya bakıyolar ki geliyolar, kurtuluş yok.

Bunlar da dereye iniyorlar. Tepeye çıkarsak bizi görecekler, kesinlikle kurtulamıyacak. Demişler ki ya rabbi, elini açıyo. İşte hangisi ise bizi diyo, bunların eline koymaktansa bizi diyo taş et. Daha bizim için hayırlı ya rabbi, sen bilirsin diyo. Gelin diyo, sen önden git, ben arkadan muhafaza olarak geliyim. Tez kavuşurlarsa tedbir olarak. Ve orda öyle olduklarını ablam söyledi.

3. Gelin Kayası (III)

Amasya-Musaköy
Dursun Demir
1980
Çiftçi
Dedelerden
AE-120130_001

Burada vaktiyle kız istemişler. Gelin alayı ve kervan bu aradan geliyomuş. Gelinle damadı ayırmışlar bu aradan. İstemeyenler varmış. Gelin istiyomuş evlenmeyi ama haramiler gelip gelini bu taraftan damadı da o taraftan geçirmiyö. Sonra gelin o tarafta damat da bu tarafta taş olarak kalıyo Allahu teala tarafından.

4. Gelinkız Kayası (I)

Gümüşhacıköy-Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

Gelinkız kayası. (Gümüş) Bir yerden kız almışlar. Oraya getirmeye gidiyorlar. Gelini getirirken oraya gelince önüne haramiler geçiyor. Altınını küpesini alacağız diye. O zaman kız “Hey Yarabbi Ya Resulullah. Ya beni taş et ya beni kuş et.” diyo. O zaman taş oluyo. Bütün kervan taş oluyo.

5. Gelinkız Kayası (II)

Gümüşhacıköy-Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Tüm Köy Halkı
AE-120322_001

Gümüşhacıköy. Gümüş Beldesi, Asarcık mevkiinde Gelinkız Kayası efsanesini şöyle anlatıyorlar bizden önce yaşayanlar: Gümüş'te çok zengin bir ağanın oğlu varmış. Oğlu evlenmek istemiş ama kendine layık bir kız bulamamış. Bir gün ava gitmiş. Gelinkız Kayası mevkiinde çok güzel bir kıza rastlamış. O kız da ava çıkmış. Kız, Ispara köyünden bir ağanın kızı. Daha sonra ağalar birleşerek istekleri üzerine onları nişanlamışlar. Gel zaman git zaman düğüne karar vermişler. Düğün başlamış. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Bu kıızı isteyen başka ağalar da olmuş. Gelin getirmeye giden alay gelini almış gelirken Gelinkız Kayası önünde daha önce isteyen ağalar önlerine geçit

yapmışlar. Önce damadı ve dünürçüleri öldürmüşler. Daha sonra öldürmek için geline doğru yürüdükleri zaman Gelinkız elini havaya kaldırmış. “Ya Rabbi! Ya beni kuş yap ya da taş yap” demiş. Cenabı Allah onu ve bütün sağ kalanlarla, davulcusu, zurnacısı, peşindeki gelinle gelen vatandaşlarla beraber taş yapmış. Halen örnek olarak orada var. Öldüren ağalara para vermişler almamışlar. O paralar dökülmüş taş olmuş. Sandığı da. Gelinkız Kayasında hepsi mevcut şimdi. (DKK: Muhittin Bozkurt)

6. Kız S...n Kayası

Taşova-Şahinler-Kuşuf
Bekir Konya
1961
Emekli
Büyüklerden
AE-120714_013

Tarlada çalışan kızın birisine bir delikanlı ilişmek istemiş. Kız da beddua etmiş. Taş kesilesin. Her ikisi de tarlanın ortasında taş kesilmiş.¹³

7. Kız Kayası (Sarı Kız, Güzelce Kız)¹⁴

Merzifon-Çaybaşı
Mustafa Güler,
Amasya Efsaneleri,
Amasya 1996,
s.51-52

Kız önce bir köprü yaptırır. Balgöze Irmağı'nın üzerine. Daha sonra şimdilerde Löştiğin olarak bilinen ve fazlaca da değişmemiş, başkalaşmamış olan Löştiğin bölgesinde.

Daha sonra bu Hristiyan kız bir kaya üzerine kendine has kale yapılmasını ister. Nedendir bilinmez bu yapılmaz. Ama yüreği sevdalıdır. Bir Müslüman insanına, gencine kaptırmıştır gönlünü. Neredeyse her gün kayanın tepesine çıkıp tanrıya dua eder. “Tanrım beni kurtar.” diye.

¹³ Diğer kaynak kişimiz Mehmet Karakişi efsane hakkında şu yorumu yapmaktadır: “Şurda şöyle bu büyüklükte var bir taş kesilen taş. Bu vaziyette insan olmaz. Ben onun için buna inanamıyorum. AE-120714_011” Ancak efsanenin maddi izinin bugün kalmamış olmasına rağmen anlatının tüm köy halkı tarafından bilinmesi de bölge halkının inanç belleğinde hadisenin yaşamaya devam ettiğini göstermektedir.

¹⁴ Çaybaşı köyü halkı arasında (genç-yaşlı, kadın-erkek) efsane bilinmekle birlikte yukarıya alındığı şekli ile bütün olarak tespit edilememiştir. Farklı kişilerle yapılan görüşmelerin sonucunda ana hatların metne uygun olduğu doğrulanabilmiştir. Bunun temel sebebi olarak Güzelce Kız kayasının köyün 3-4 km ya da daha fazla bir mesafede ve yol güzergâhının dışında bulunması gösterilebilir. Gündelik yaşama dâhil olmaması yaygın olarak anlatılmamasına neden olmuştur.

“Orası eskiden Ermeni yerleşim yeridir. Orda baraja benzer bir şey kurmuşlar. Kayadan bir delik açmışlar. Bu delik aşağı yukarı otuz metredir. Ordan nereye su vermek istedikleri kimse bilmiyor. Orda bi askeri yerleşimi vardır. Hala kademe kademe düzlüktür. Bu deliği yaptırının bi kız olduğu söyleniyo. İşte bu yüzden Kız Kayası adı veriliyo. Kayadan değirmen çevirecek su vardır.” (DKK: Hamdi Keklikçi, 120705_011)

Kayanın tam da karşısında “üç oda” diye anılan Roma zulmünden zarar görmüş ve isyanını dağlara vurmuş insanlar; eşkıyanın barındığı üç oda. Sevdiği orada mı saklanır bilinmez. Ama dua aksamadan sürer. Ve Tanrı kızının isteğine cevap verir; tam da bir eşkıyanın kendisine arkadan yaklaştığı zaman. Bunu gören üç odadakiler kayanın bulunduğu dağ vadisine haykırırlar. “Çek elini kızdan, sevda bir başka yürek bir başka, Tanrı emri daha da başka.” Bu bağırış, haykırış sonucunda kaya kızı saçlarına kadar tutar. Eşkıya saçlarına sarılır ama çıkarmayı beceremez... Kızın saçları bir ardıç ağacına dönüşür. Gözyaşları ardıcın dikensi yapraklarından süzülen yağmur damlacıkları oluverir. Kaya kızı yutmuştur. Sevdasına yanıtıdır artık. Ve kız yaşamını burada sürdürür.

8. Aynalı Mağara (Güzelce Kız)¹⁵

Amasya-Merkez

Varol Bulut

1990

Tezhip Öğretmeni

Halktan

AE-120610_072

Vaktiyle hükümdarın çok güzel bir kızı varmış güzeller güzeliymiş. Görenler taş kesiliyormuş güzelliğinden dolayı. O yüzden hükümdarın kızı yüzünde peçe ile gezmek zorunda kalıyor. Evlenme çağı geldi geçiyor diye bir yandan kız bir yandan da hükümdar hayıflanıyor. Hükümdar ve münecim başlarının aklına şöyle bir şey geliyor. Köyün en büyük meydanında Aynalı Mağara mevkiinde toplanılıyor ve kız büyük bir tahtta çıkarılıyor. Bütün bölgenin en güzel en yakışıklı erkekleri kızı görmek için bir anlık şehvetle geliyorlar. Hani ben bakarım taş kesilmem de kızı alırım diye. Dağdan inen bir çoban var ne yakışıklı ne de çok çirkin ama çok saf. Dağda olduğu için böyle bir efsanenin olduğunu bilmiyor. Hani kıza bakanın taş kesildiğini. Ben de bir şansımı deneyim diye sıraya giriyor. Olacak ya işte ilahi bir kudret. Kız peçesini kaldırıyor oğlan bakıyor. (O anda etrafı bir ışık kaplıyor, ateş gibi. Etraftaki insanlar korkudan sağa sola kaçıyorlar.) İkisi de taş kesiliyor.

¹⁵ Bölge halkı mağaranın isminin kızın güzelliğinden aldığını düşünüyor. Güneş vurduğunda mağaranın aydınlanmasının Güzelcekiz’in güzelliğinin yansımasından olduğunu düşünüyor.

9. Kırkkızlar (I)

Taşova-Uluköy-Çatalçam
Sait Aslan
1949
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120714_001

Kırkkızlar, düşmanlar harp zamanında kızları kovalıyolar. Uçurumun kenarına gelince kızlar dua ediyolar. Ya rabbi bizi düşmanlara teslim etme diyolar. Ya bizi taş eyle ya kuş eyle diyolar. O anda taş kesiliyolar. Kırk tane kız taş kesiliyo. Düşmanlar gelince bakıyolar ki kırk kız taş kesilmiş.

10. Kırkkızlar (II)

Amasya-Merkez
Varol Bulut .
1990
Tezhip Öğretmeni
Halktan
AE-120610_073

İki salih kul olan mümine kardeşler şehrin savunmasını üstlenirken belli bir bölge de Rum askerleri kendilerine çok yaklaşıyor ve tecavüz edilme korkusu ile tehdit ediliyorlar. Köydeki pek çok kadına da tecavüz ediliyor. Kadınlar kaçabildikleri kadar kaçıyorlar ancak bir tepede ikisi de şöyle dua ediyorlar. Aralarında iki adım var

Rum askerleriyle. “Allahım ya bizi taşa çevir ya da ikimizi birden al.” diye. Böylelikle namuslarını korumuş oluyorlar ve ikisi bir anda taş oluyorlar ve Sonusa’da. Ergonaş Baba’nın türbesinden bakıldığında bu iki taşı görebiliyorsunuz. İki çamın dibinde bu taşlar.

11. Analıkızlı

Göynücek – İkizyaka
Hasan Ali Erzincanlı
1941
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120126_002

Bizim için efsane de yani biz duyduğumuzu söylüyo. İki kadın –annesiyle kızı- akan suda banyo yapıyolarmış. Yol da kenarından geçiyor. Dediklerine göre aşağıdan erkek kısmı işte. Haramiler geliyo. Onlar gelirken kadınlar cılbak (çıplak) kalmışlar ortada. Yalvarmışlar Allah’a. Kaçmışlar. Demişler ki ya bizim burada canımızı al ya da taş et bizi.

Namusumuz tehlikeye girmesin. Hakikaten de baktığın zaman iki tane kaya o yazının ortasında. Etrafında böyle ağaçlar büyümüş. Sanki dersin ki dikme gibi. Kimse el uzatamıyo daha sonra ağaçlara. Ama orda kurban kesiyolar. Orda yedirip içiriyolar bir şey yapmıyo. Ama oradan bir dal götüren götürdüğü gibi getirip geri bırakıyo.

Göynücek – Şarklı
Recep Keklik
1946
Emekli, Çiftçi
Köylülerden
AE- 120125_023

Kargalıtış. Yassıkışlayla Koyuncuk arasında. Yalnız kargalıtış (analıkızlı taş) gidip gördüm. Şimdi analıkızlı taş annesiyle kızı Osmanlı döneminde dağa kaçmışlar, köyelerine gidiyolarmış. Bunları eşkiyalar çevirmiş. Demişler ki “Allahım, bizim namusumuzu bu adamlar kirletmesin. Bizi burada taş yap.” demişler. Kızı bi yanda annesi bi yanda taş olmuşlar. Oraya analı-kızlı taş diyolar. Bir şifa umuyorlar mı oradan? Olmaz olur mu çok kurban götürüyolar oraya.

12. Gelin Kayası (I) (Hacıyatmaz)

Amasya – Küçükkızılca
Hayati Gazelci
1970
Fotoğrafçı
Geygel halkı
AE-120126_011

Uygur’un karşısındaki Geygel (Küçükkızılca) köyünde. Hacıyatmaz mı olacak adı. Öyle bi şey olması lazım. Bir gelin bir köyden öbür köye gelin giderken yolda Allahım, beni bu köye gelin etmektense taş et, diyor. Davul-zurna falan hep taş kesiliyo. Develer meveler varmış. Taşlar biraz erimiş ama hâlâ duruyo.

13. Gelin Kayası (II) (Hacı Hasan)

Amasya – Küçükkızılca
Hayati Gazelci
1970
Fotoğrafçı
Geygel halkı
AE-120126_011

Bu adam namaz kılmazmış, abdest almazmış, hiç evlenmemiş. Hep de doğru konuşmuş. Hiç yalan söylemezmiş. Bir gün Uygur’a taşlar yuvarlanmış, geliyormuş dağdan. Dur demiş. Taşlar durmuş. Kendisi de taş kesilmiş. Bütün askerler ilk gittiklerinde ilk mektuplarını oraya süs deyip asarlar.

14. Gelin Kayası (III)

Amasya – Küçükkızılca
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Büyüklerden

AE-121120_016

Orada gelin olan gızı istemediği birine veriyolar. İstemediği birine verince. O da başkasıyanan seviyomuş. Ya Rabbi diyo. Beni istemedüğüm adama veriyolar. Beni burda taş et. Beni onun yanına gönderme diyo. Beni onun goynuna girdirme diyo. Beni burda taş et diyo. O arada taş oluyo. Dünürçüleriynen beraber, kervanla beraber. Gelen gidenime de diyo ağırı sancı çivilesinler burda galsın sancıları diyo. Annemin koluna yapmadığımız kalmadı. Doktora götürmedüğümüz kalmadı. Babam ata bindirdi oraya getirdi. Oraya bi mayaynan çiviynen, mayayı çivilemiş. Geldi. Oruya çivilemiş geri annemi eve getirdi. Annem o sancıyı hiç görmedi ondan sonra. Geçdi yani.

15. Gelin Kayası (IV)

Amasya-Küçükkızılca
Süleyman Altınkaynak
1944
Çiftçi
Büyüklerden
AE-130202_001

Duyduk ki işte o zaman kervan zamanıymış. Kervan geçerken işte buralardan bu gelin gayalara emme bu türbe tarafından emme başka bi keramet tarafından siz bana galabalık ediyonuz deyince daş olasınız demişler. Bu türbenin yine bi şeyidir. Türbenin kenarından geçiyo kervan. Buralarda gayet çoğudu bi köy gader varıdı.

16. Kızalan Kaya

Taşova – Çalkaya
Hatice Şahin
1957
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-111217_011
(ŞAHİN, Galip, ŞAHİN,
Hamide, 111217_012)

Orda bi kızla bi oğlan meselâ Leylayla Mecnun gibi. Hani olmuş da birbirlerini sevmişler.

Bi kızla bi oğlan birbirini sevmişler. Anası babası vermemişler. Onlar da dua etmiş. Bizi ya taş yarat ya kuş demişler. Allah da taş yaratmış. Taş olmuşlar. Eşme kazma yok. Yağmurdan uçan uçuyo uçmayan duruyo işte.

17. Beş Kardeşler

Amasya – Alparslan

Durmuş Özer

1954

Belediye Başkanı

Büyüklerden

DKK (BEKTAŞ, Bektaş,

AE-111218_001)

Köyde Allah'a inanan sadece beş kardeş kalmış. Kâfirler köyü basmışlar. Beş kardeş kaçmaya başlamış. Kâfirler yakalamak üzereyken "Ey Allah'ım. Bizleri bu kâfirlerin eline esir düşürmektense taş, kaya yap." derler. Beş kardeş birden taş kesilmiş.

18. Çoban Kız

Suluova

Mehmet Ocak

1931

Çiftçi

Suluova halkından

AE-120905_011

Akdağ'ın üstündeymiş bu yayla. İşte gış çok oluyo. Gış çok oluncu kadın demek ki keçiye yem vermiye hanı sıkışıyo. (Baharın gelmesi için dua edip adak adar.) İşte bahar esnası gelip edirafi açıp da keçiye dağa çıkarıncı "Çağ keçim çağ Allah'a da mıdaram galmadı." diyo. Cenabı Allah tarafından da gadın da geçile de akşam üzeri taş oluyo.

19. Gelinkız Kayası

Merzifon-Karamustafapaşa

Gafur Gülen

1940

Çiftçi

Eskilerden

AE-120905_025

Gelin Kız Kayası, Karagöz mevkiinde şöyle sıtkınan baktığın zaman gelin duvağı gibi yağmurdan, kardan biraz aşınmalar olmuş. Zamanında bir kız bir oğlanlan kaçıyormuş peşine düşmüş tüfekliler. Onu öldürecekük. Yok kaç kaç kaç onlar kovalıyor. Gelin diyo ki: "Allah'ım, beni öldürecekler." diyo. "Ya Sen canımı al ya da beni taş kes."

diyo. Orda. Kurşunların, anamın, babamın, akrabalarımın hedefi olmayım." diyo. Olduğu yerde taş kesilmiş.

Damada hiçbir şey yok, sadece gelin. Gelin demiş yani damat dememiş. Allah'a yalvarmamış. Gelin demiş anamın babamın kurşunlarıyla ölünce kadar ya beni öldür ya da beni taş kes demiş. Olduğu yerde taş kalmış. Eskinin büyükleri neyin nesi bu Gelinkız Kayası, nereden çıktı, gelin ne arıyor, bu kaya ne arıyor derdik. Ta eski dedeler neneler, dedelerin ninesi anlatır. Ben ne bilecem üç yüz senelik şeyi. Ben onlardan duyduğumu söylüyom. Hakkaten de yine öyle başında bi duvak gibi tuhaf bi şey var.

İnce kaya incelmiş. Aşağı yukarı sıtkınan şöyle baktın mıydı baya bi şey... Yanından geçerken bu kaya nasıl. O da her taraf bu şekil kayanın. O da böyle yerden üç dört metre yukarda. Ya birileri getirmiş veyahut da o yerin o şeyin orada taş kesilmiş. Yuvarlanma değil bilmem ne değil. Ayakları o ikiz kayanın üzerinde. Burda ya dört metre yukarda duruyor böylecene. Dağın üstünde inanılmayacak bi şey yok. Allah'ın kesin ve kesin o da kesin gerçek yani.

2.1.1.2. Diğer Şekil Değişikliğine Bağlı Efsaneler

20. Yusufçuk (I)

Amasya – Musaköy
Leman Ergöz
1967
Ev Hanımı
Eskilerden
AE-120128_032

Kadının yeni doğmuş olan çocuğu ölmüş. Göğüsleri sütle dolu olduğu için sancılanıyormuş. Kadın evladının acısından yana yana kuş olmuş. Kuş olup oğluna Hasan (Yusuf) gel süt iç diye bağıarak onu aramaktaymış.

(DKK: Ahmet Yılmaz, AE-120130_004)

21. Yusufçuk (II)

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_067

Bir kız bir erkek kardeşmiş onlar. Savaş zamanı o kız kardeş esir düşmüş. Oğlanın şehit mi oldu, esir mi oldu bilememiş. Allah'ım beni de ya taş et ya kuş et demiş. Kuş olmuş. Çok inançlı biriymiş. Kuş olunca hep Yusuf, Yusuf, Yusuf gel diyerekten, onu çağırarak geziyormuş. Yusuf'u arıyormuş o kuş.

22. Yusufçuk (III)

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_013

Yakup-Yusuf var. Öyle derler kuş olaraktan. Bu kuşlar akşamları öter, işte bağıırır, işte bu kuş Yakup diyor, işte kuş da Yusuf diyor. Bunlar birbirlerini bulamıyor. Sesi duyuyor ama birbirilerini bulamıyor. İşte nedir, Hz. Yusuf'tan Hz. Yakup'tan kaldığını değil eski büyükler bunu söylediler. Şimdi şeye benziyor işte... Nasıl diyelim baykuş

kuşuna benzen bir kuş böyle baykuş gibi bir kuş. Dalların ucuna konar, direklerin ucuna

konar, biri burada bağıırır biri orada bağıırır; ama birbirlerini göremiyor. Biri Yakup diyor biri Yusuf diyor derler. Bahar da çıkar bunlar genelde. İşte bu aylarda falan bundan sonra hazirandan sonra bunların sesi kaybolur.

23. Köstebek

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120322_019

Köstebek cimri bir insan (ağa) imiş. “Güneşi görmeyesin, ışığı görmeyesin.” diye beddua edilmiş. O yüzden dışarıya çıkmazmış.

24. İbibik Kuşu (I) (Taraklı Kuş)

Amasya – Kapıkaya
Hanife Çağlayan
1958
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_062

Bir genç kızla oğlan birbirlerini seviyorlarmış. Annesi engel olmuş, kızını yaşlı bir adamla evlendiriyormuş. Kız da gelinliğe girmeden elinde tarakla saçını tarıyormuş aynaya bakarak. O yaşlı adamı sevmediği için: “Allah’ım beni ya taş et ya kuş et.” demiş. Tarak da başında kalmış, uçmuş gitmiş.

25. İbibik Kuşu (II)

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

Bu kuş da çok inançlı bir insanmış. Namazlı abdestli. Kayınpederi, tam saçını tarıyormuş, saçı da çok uzunmuş. O sırada tam kayınpederi içeri girmiş. O sırada Allah’ım demiş. Ben ne yaptım, beni gördü demiş. “Ya beni taş et ya beni kuş et.” demiş. Başındaki tarağıyla beraber kuş olmuş.

26. Ayı

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

Adamın da bir çiftlikte çok koyunları varmış. Koyunların tüylerini kesiyomuş. O sırada bakmış ki bir fakir birisi geliyo. Şimdi benden demiş yün ister demiş. Yünün altına saklanmış. O gelen de tabi Hızır aleyhisselammiş. Beddua etmiş, demiş ki “Kalk kıllı ayı.” demiş, “Ne yatıyon yünün içinde.” demiş. Kalkmış bakmış ki ayı olmuş.

27. Kaplumbağa

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

Kaplumbağa bir tüccarmış. Bir şeyler tartarken sürekli eksik tartmış. Onu büyükler söyler terazi tutanlar şuncacık kendi tarafına geçirirsen o derdine derman da olmaz. Kaplumbağa eksik tarttığı için beddua etmişler, Çinik¹⁶ başına geçmiş. Kabuk olmuş.

2.1.1.3. Açıklayıcı Efsaneler

28. Karga (I)

Amasya – Musaköy
Mehmet Ergöz
1965
Memur
Eskilerden
AE-120128_009

Bir insan ölmüş. Cenâb-ı Hak kargaya “Git de ölen adamın başında ‘gak gak’ diye bağır. Kırk gün yat, kırk günden sonra kalk de.” demiş. O da gitmiş “Gak gak, kırk günden sonra sarı su ol da ak.” demiş. Öyle deyince Cenâb-ı Mevla kargaya “Sular ağustos ayında gözüne kan görünsün.” demiş. Bu sebeple karga ağustos ayında sular gözüne kan görüldüğü için su içemez. Susuzluktan gak gak gezer, boğazının yolu kurur. Bu yüzden kargayı hiç iyi saymazlar.

¹⁶ 1. Tabak, Çanak 2. Sekiz kiloluk bir hububat ölçüsü, şinik (TDK 1993: 1228)

29. Karga (II)

Hamamözü – Damladere
Münevver Topçu
1942
Ev hanımı
Babasından
AE-120224_003

Hz. Ali sığır güderimiş. Bu (karga) sığırı susuz goymuş. Susuz bırakmış. “Gak gak gak” demiş. “Biz burdan gidelim. Gak gak bize ceza veriyola.” diye. Gak gak demesi ondan galmış derlerdi. Gargalar birbirlerine diyolar.

Ağustosta bi ay su içemez garga. Hiç. (Beddua etmiş.)

Onun için gak gak diye öyle döner. Cezası oymuş. Gider, suyun başına dikelir, goca akan çayın başına dikelir içemez. Böyle eder, bakar bakar geri çekilir, içemez.

30. Karga (III)

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

Hz. Ali sığır çobanıymış. Sığırı gütmüş gütmüş ağustosun sıcağında. (Kargalar) çeşmenin başına toplaşmış, malları (hayvanları) yanaştırmamış. Yanaştırmayınca o da (Hz. Ali) beddua ediyor ki ağustosun sıcağında bu sular sana kan görünsün. Gider pınarın başında oturur grak, grak, grak diye öter. Suyu içemez.

31. Kınalı Keklik

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

Keklik. Kınalı keklik, Hz. Ali şehit olduğunda onun kanında burnunu ayaklarını böyle ditmiş. Kanını gömeyim diye. Çil keklik (kınalı kekliği kastediyor) de “sus çıfit sus Çıfit¹⁷” diye öter derlerdi. (Çil keklik de) “Niye gömüyorsun?” diye ötermiş. Kınalı kekliğin etini yerler çil kekliğin etini yemezler. Kanda eşindiğinden burnu ve ayakları onun kanı derlerdi. Eskiden büyük dedelerimiz. Biz de böyle dinlerdik. Evvelce bizim zamanımızda okul mokul yoktu.

¹⁷ 1. Hileci, düzenbaz, 2. Osmanlı'da Yahudi nüfusa verilen isim. (TDK 2011: 529)

32. Baykuş (I)

Gümüşhacıköy-Gümüş
Muhittin Bozkurt
1949
Emekli Memur
Hasan Amcadan
AE-120322_010

Şimdi peygamber efendimiz tüm kuşları, canlıları topladığında herkese görev vermiş. Bir kuşun da kanadı veya bacağı kırılmış biliyor musun? Toplantının biteceği zamanda geliyor. Fakat hiçbir görev kalmamış herkes görevlendirmiş. Bu kuş geliyor diyor ki: “Ya Resulullah ben de canlıyım, ben de ümmetimin, ben ne görev yapacağım o zaman ben intihar edeyim.” diyor. “Hayır, sana öyle bir görev veriyorum ki yağmur yağacağı zaman, dolu yağacağı zaman çekeceksin çakmağını, çakacaksın şimşek gibi ışık çakacaksın ve nara atacaksın, dere kenarında olan dışarıda kalan, zarar görecektir olan herkes tedbirini alsın diye, Benî Âdem’e hepiniz görev yapacaksınız.” diyor. Resulullah. Kuş: “Benim kanadım kırık benim bacağım kırık ben aç kalıyorum.” deyince, “Sen her akşam ezanına on beş dakika kala, sana üç tane serçe kuşu göndereceğim ama üçünü yemeyeceksin, her gün bir tane kuş yiyeceksin.” der. Bunları takip edin oğlum dedi biz bunları takip ettik. Bu ulu kuş baykuş dediğimiz kulaklı kuşlar var, o kuşun ayağına nasibi gelir ve o kuşlardan birini yer.

O kuş yapıyor bu görevi şimdi. O güremese, şimşek çakmasa siz evlere giremezsiniz, dereye 7-8 çocuk sele kapılıp gidirsiniz. En az o selde var ya sadece bizim köyümüzün 50-60 sığır 100-150 davarını götürdü, öyle afet oldu yani.

33. Baykuş (II)

Amasya – Gözlek
Şükrü Hacıköylü
1960
Postacı
Büyüklerden
AE-120404-002

Padişah (karısının isteğiyle) kuş tüyünden saray yaptırmak ister. Bütün kuşlar toplanır ama baykuş oraya gitmez. Padişah tekrar baykuşu çağırır. “Bütün kuşlar geldi, sen niye gelmedin?” der.

Baykuş, padişaha sorar: “Bu dünyada kadın mı çok, erkek mi çok?” der. O da “Erkek çok.” der. Baykuş, “Hayır bilemedin.” der. “Sen karının sözüne gidip de kuşlardan saray yaptırdığın için senin gibi kadın sözüne gidenlerden kadın çoktur.” der. Ve ondan sonra şunu söyler padişah: “Sen bundan sonra hazır yiyeceksin ve senin günde ayağına üç tane serçe kuşu gelecek, bunun bir tanesini yiyeceksin iki tanesini bırakacaksın.” der.

Derebağ'da kendirimiz vardı. Ordan kendir getiriyorduk eşekle. O kayalar var, Arif'in çocuğunun evinin yakın yerinde bir kaya var. Onun doruğunda bir baykuş. Üç tane serçe kuşu. Baykuşun üzerinde böyle cıvı cıvı cıvı ettiler. Önüne dikeldiler. Birisi uçtu gitti. Ben de durdum böyle seyrediyorum. Çok yakınım. Birini boğazından yemeye başladı. Biri de öyle duruyordu. Kısmeti ayağına gidiyor. Bunu da gözümle gördüm. (DKK: Sadık Bayır)

34. Baykuş (III)

Taşova-Şahinler-Kuşuf
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Köy halkından
AE-120714_009

Sultan Süleyman şimdi her şeyin peygamberiydi ya. Kurdun, kuşun, hayvanların neyse her şeyin. Hanımı sultana demiş ki: “Bana kuş kemiğinden saray yaptıracan.” Tabi bütün kuşları toplamış. Şeyden gene baykuş gelmemiş. Baykuşu çağirttırmış. “Niye gelmedin.” demiş. Demiş ki: “Sen bir kadının lafiyla bu kadar cana kıyacan. Yazık değil mi?” demiş. “Yani ben bu işte yokum, gelmedim. Aa, o zaman aklını başına topla bakalım.” demiş. Sultan Süleyman diyo ki “Sen kuşların beyi sensin, padişahı sensin. Her gün üç tane serçe gelsin, önüne konsun.” O kuşlar geliyo. Onları görüyo. Cıvır cıvır cıvır üç kuş. Dolanır dolanır... Sonra içinden birini alır gider. Onlara rast geliyo.

35. Baykuş (IV)

Gümüşhacıköy-Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

(Hz. Süleyman'ın karısı) Kuş kemiğinden saray yapacan diyolar. Kuşlar toplanıyo toplanıyo bu kuş gitmiyo. Niye gidemiyon diyo. Kılıklı kıyafetli bir adam şöyle yolda otururken kanadını kırıyo baykuşun. Bak, diyo. “Senin güvendiğin adam benim kanadımı kırdı.” Öyle mi, öyle. Peki, diyo. “Cenab-ı Allah tarafından günde sana üç kuş gelecek yuvarlana yuvarlana. Birini yiyecen ikisi gidecek.”

36. Baykuş (V)

Gümüşhacıköy
Rıza Akbıyık
1945
Çiftçi
Eskilerden
AE-120412-016

Sultan Süleyman bi karıya imrenmiş. Karı demiş ki “Bütün kuşların kemiğinden saray yaparsan sana varırım.” demiş. Bütün kurdun kuşun dilinden anlıyo. Bütün kuşları çağırılmış baykuş gelmemiş. Bir kere gönderiyo gelmiyo, iki kere gönderiyo gelmiyo. Üçüncüde “Niye gelmiyon?” deyince... Baykuş, “Benim soruma cevap ver. Ben ona göre geleyim.” demiş. Tutmuşlar getirmişler, Niye gelmedin? Baykuş Sultan Süleyman’a “Dünyada kadın sayısı mı çok erkek sayısı mı çok?” demiş. Sultan Süleyman da “Erkek sayısı çok” demiş. O da “Kadın sayısı çok.” demiş. “Neden kadın sayısı çok söyle bakalım.” demiş. “Senin gibi kafasına kasketi götürüp de bütün canları incitenleri de karıdan sayıyom da ondan. Onun için kadın sayısı çok diyom.” demiş. O zaman demiş ki “Ulan baykuş, uç serçe dövüşerek gelsin, birini ye bu ikisini bırak gitsin.” demiş.

37. Yılan (I)

Merzifon – Kayabaşı
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120705_014

Adamın biri (Hz. Âdem) cennetten bir yere yılanın karnından çıkmış. Eskiden yılanın ayakları varmış. O sırada yılanı “Ebedi sen sürün.” diye beddua edilmiş (Allah tarafından).

38. Yılan (II)

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_013

Şeytan, içeriye cennete (yılanın karnında) girmiş. Hz. Âdem atamız yılan yüzünden cennetten kovulduğu için Allah tarafından beddua edildiğini, ayaklarının ondan sonra olmadığını söylerler.

39. Yılan (III)

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_006

Yılan da cennetin kapısında bekçiymiş. Havva Anayla Âdem baba da içerdeyken yılan gidiyo. Bunlara eskiden buğday muğday yokmuş. Bi hurma ağacını yaladın mı doyacakmışsın. Yılan tutuyo, buğday tanesini dilinin altında götürüyo, bunlara veriyo. Bu gözünü sevdiğim zatlar da bunu yiyince tabi çişleri geliyo. İşeyecek yer bulamıyolar cennette.

O yana bu yana derken şöyle bir kıyıya işiyolar. Orayı kokluyo. Bu ne diyolar. Hurma yapraklarını da üstüne örtüyolar. O zaman kadar “Bunu kim dedi, kim dedi, yılan.” Yılanı diyolar ki “Cenab-ı Allah tarafından, sen böyle sürüneceksin.” Ayakları varmış eskiden.

40. Tavus Kuşu

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_013

Tavus kuşunun bu gibi aynı kanatlarının altında şeytani cennete soktuğundan tavus kuşu ondan sonra kabarıp kendini sükseleyip güzelleşir, diker kendini. Diktikten sonra sesi böyle “Vahhh” gibi bir ses verir. Çirkin bir ses verir. Tavus kuşunun her tarafı çok güzeldir ayakları çok çirkindir. Ayaklarına bakamazsın böyle tosbağanın ayağına benzer. Bu da Allah tarafından beddua edildiğini tavus kuşuna da şeytana da yılanı da böyle derler.

41. Katır

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

İbrahim as.ı ateşe attıkları zaman çam ağacı odunlarını vermiş. Kadın da odun getirmiş. Ateşi yakmış. Kertenkele oduna üflemiş. Katır da yükü taşımış, odunu getirmiş. Katıra da demiş ki (Allah) “senin de cinsiyetin (zürriyetin) olmasın.” demiş. Onun için o da atla eşeğin birleşmesinden olmuş. Onun zürriyeti yokmuş yani. (DKK:

Mehmet Karakişi, 120714_012)

42. Katır

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_017

Hız. İbrahim as. Urfa'da mancınıkla ateşe atıldıktan sonra hiç bi hayvan, (mancınıkla ateşe atılmadan önce Urfa'nın etrafı çamlıkmış hep çam olduğundan dolayı), hiçbir hayvan gidip odun getirmemiş. Çam da kestiğin yerden sürmez. Ama sakızından ama hikmetinden Allah tarafından. Çam ağacını vermiş. Katır da bunun yükünü getirmiş.

Getirdiğinden dolayı Allah tarafından beddualı olduğunu zürriyetinin olmadığını bunu da böyle söylerle işte. Türkiye'nin hemen hemen her yerinde aynı.

43. Kertenkele

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

İbrahim as.1 ateşe attıkları zaman çam ağacı odunlarını vermiş. Kadın da odun getirmiş. Ateşi yakmış. Kertenkele de oduna üflemiş böyle. Ateş karardığı için. Ona da demiş ki (Allah) “Sen öldüğün zaman kuyruğun hemen ölmesin.” demiş. Böyle kuyruğu titriyor ya. Üflediği için ona da öyle beddua vermiş.

44. Kadın

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

İbrahim as.1 ateşe attıkları zaman çam ağacı odunlarını vermiş. Bu odunları kimse taşımak istememiş. Kadın da odun getirmiş. Ateşi yakmış. Çamın odunlarını kesmiş getirmiş, erkekler getirmemiş. Allah, “Senin de saçın uzun aklın kısa olsun, işin bitmesin.” demiş.

45. Çin ile Ken

Amasya – Kayabaşı
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120714_012

Halil İbrahim'in mancınığa koyup da atmak istemişler. Ateşi yakmak istemişler. Orda ne kadar odun varsa. Atamamışlar. Demişler ki bunu atmak için, o zamanın adamları, kız kardeşi ile zina eden birisi orda zina ederse atılır yoksa atamazlar demişler. Çin ile Ken. Birinin ismi Çin birisinin ismi Ken. Kız kardeş ile erkek kardeşin. Bunlar orda o vaziyeti yapıyorlar. İbrahim Halillerin mancınıktan atılıyo. Oraya o odunlar, ateş sönüyo. Sönünce o odunlar hepsi balık oluyo. Balıklıgöl derler oraya. Çin ile Gen'e Bir şey olmamış. Çingenler deniyo ya Çingenler o işte ordan geliyo. Onların zürriyeti onlardan meydana gelme. Çingenler o iki kardeşten meydana gelmekte. Onun için onların evi barkları yok onların, onun için yeri yurdu yok.

46. Türk ile Kürt

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1945
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_008

Ne milletten olursa olsun. Hepsi Adem babayla Havva anadan olma. Yani şu şu şu şu. Şu Ermeni, şu Sünni, şu Çerkes, şu Alevi. Yok yok yok yok. Hepsi ondan. Yalnız nolduk. Bu iş nasıl oldu? Şimdik Hz. Ali (Hz. Âdem'i kastediyor.) Havva anaylan sırt sırta geldi. Hava anayla ikisi ikiz olarak, diyerekten sırt sırta geldi. En sonunda bunlar ne dediler. Evlensin zürriyet çoğalsın. Bunlar ikisi evlendi. Evlenince bundan olan ikiz doğdu. Bundan olan sırt sırta geldi. O onunla evlendi, o onunla evlendi. Ondandır artık üçüncüsü dördüncüsü göbek göbeğe doğdu. Şimdi ötekine derler ki senin bacını filancaya verecez. Birinin bacısı güzel, birinin bacısı çirkin. Yookk dedi. Niye? Âdem baba, Havva ana hep beraber doğduklarını aldılar. Ben de onu alacam. Alun alaman derken Cenab-ı Allah tarafından bi emir geldi. Birini tuttular Arafat Dağı'na attılar, birini de tuttular şu dağa attılar. Bunların biri Kürtçe oldu biri Türkçe oldu. Diliyinen anlaşılamadılar. Eğer dilleriyle anlaşalardı onlar, göbek göbekten ikiz olanlar, onlar da birbirleriyle evlenecekti. Evlenemediler. Bu daha çok da ben kısdan söyledim.

47. Gelin ile Kaynana

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

Hz. Ali, Fadime anamızın üzerine evlenince demiş ki, “Sakın gelip gerdek kapısını dinlemeyeceksin.” demiş. O da yemin etmiş, “Ayaklarımla gelip dinlemeyeceğim.” demiş. İkinciye evlenmiş, ikinci hanımı ile gerdeğe girdiği zaman kayınvalidesiyle bu yandaki tarafta oturuyormuş, Hz. Ali’nin annesiyle. “Ya Fatma!” demiş, “Acaba senin üzerine niye evlendi?” demiş. Anne, demiş, “Ben de çok merak ediyorum ama...” demiş, “Ali’ye söz verdim, ayaklarımla gelip kapıyı falan dinlemeyeceğime...” demiş. O da demiş ki “Merak ediyorsan hadi, ben de merak ediyorum. Sırtıma bin kapıyı dinleyelim ki acaba senin üzerine niye evlendi.” demiş. Gerdek kapısının önüne geldikleri zaman Hz. Ali’ye de o kadın. Evlendiği kadın içeriden soruyor ki “Ya Ali, sen Fatma’nın üzerine niye evlendin?” O da diyor ki “Göğüsleri çok büyüktü, onun için evlendim.” diyor. Ertesi gün oluyor. Hz. Ali efendimiz gerdekten çıkıyor, Fatma anamız diyor ki “Demek benim göğüslerim büyük olduğu için mi evlendin.” diyor. “Ben de göğsü büyük kadınlara şefaat edeceğim.” diyor. O da diyor ki “Niye geldin? Hani söz vermiştin dinlemeyeceğim diye kapıyı.” O da diyor ki “Annem sırtına bindirdi de getirdi, ben ayaklarımla gelmedim.” diyor. O da beddua ediyor. “Allah kıyametin öteki ucuna kadar gelinle kaynana geçim edemesin, aralarında bir huzursuzluk olsun.” Gelinle kaynana çatışması ondan geliyor, beddua aldıkları için.

48. Çam Ağacı

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE-120610_067

İbrahim as.1 ateşe attıkları zaman hiç kimse yani ağaç vermemiş odununu yakmak için, sadece çam vermiş. “Benim odunumu götürüp yakabilirsiniz.” demiş. Ona beddua etmiş (Hz. İbrahim). “Allah’ım, yaprakların dökülmesin, kış boyu üzerinde kalsın.” demiş. Beddua verdiği için çamın yaprakları ondan dökülmüyormuş.

49. Döngel

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_067

Bütün meyvelerin isimlerini koyuyormuşlar. Kimine elma koymuşlar, kimine armut, kimine muz. Buna da muşmula adını koymuşlar. Bu da demiş ki niye sizin isminiz hep güzel oldu benimkini kötü kodunuz demiş. Küsmüş gidiyormuş. Meyvelerden ayrılmış. Demişler ki dön gel, dön gel, tamam senin adın döngel olsun o zaman demişler. Onun için onun adı da muşmuladan döngel olmuş.

50. Üzerlik Otu

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_018

Şimdi o üzerlik otunun özelliği Hz. Ali efendimizin Turhal'daki yatan Turhal denilen “dur kal” denilen kişi Turhal'da Kesikbaş Camisi'ne yatan Kesikbaş denen zatın... İşte burda kuyudan dev çıkıyo bu zatı yiyo. Kafası kurtuluyo devin ağzından. Dev atık nası bi mahlûksa yılan gibi çıyan gibi deve gibi. Ta peygamberimizin sağlığında Mekke'ye varıyo. Medine'ye varıyo peygamberimizi buluyo. Dört sahabenin dördü de ordaykene (Hz. Muhammet) diyor ki “Ya Ali sana düştü bu görev. Sen git bunu kes.” Turhal'da Mercimek Depe'de yatan Devın Guyusu dediğimiz yere. Hz. Ali efendimiz kelleyi tutuyo Düldül'ün üstüne koymak istiyio. Kaldıramıyo. Ya Ali sen yürü ben seniğinen gelirim diyo. Hz. Ali efendimiz burıya geldiği anda halk dışarı da bekliyo. Hz. Ali efendimiz şeye girecek mağrıya giriyo. Yanı korkuyo halk ki seni de öldürür yer diyerekten sen girme diyolar. Düldül o arada şahlanıyo. Şahlandığı anda yüz elli kişi var orda yüz elli kişi tutamıyo. Üzerlik otuna bağılıyo. Yani yüz elli tane kişinin gözünün gördüğünden daha tesir. Üzerlik otunun kokusunun nazara iyi geldiği. Yöremizde nazarlık otu bunun için nazara... Yüz elli kişinin tutamadığı atı bi yüzellik (üzerlik) otu tutuyo.

51. Kızılcanın Madımağı

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_067

Kızılca'da (Amasya merkez köyü) kadının birisi yemek pişirmiş. Bir bakmış ki kapıdan çok fakir birisi geliyor. Kapıyı açmış da, "Bacı..." demiş, "Ne pişiriyorsan azcık koysan da yesem." demiş. "Zehir pişiriyorum." demiş, koymak istememiş. O zaman "Pişirdiğin pancarın (madımak) ve topladığın yerler zehir olsun." demiş. Kızılca çevresinin madımak pancarı yenmez o yüzden.

52. Söğüt Ağacı ve Kavak Ağacı

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Anneannesinden
AE- VN870079

Ağaçlar ilk yaratılırken işte meyveleri de yaratılmış. Kendilerine göre söğüt ağacı da çok üzülmüş. Herkesin meyvesi var da benim niye meyvem yok diye ondan sonra da başlamış ağlamaya. Söğüt ağacı böyle damlar durduğu yerde. Yağmur tanesi gibi kavak da varmış yanında o da "Amaan..." demiş, "Niye ağlıyorsun, meyvem varsa var yoksa yok..." demiş. O hiç kafasına takmamış uzamış gitmiş. Ama söğüt ağacı yok demiş çok üzülmüş herkesin meyvesi var elmanın, ayvanın var da benim yok diye onun için dibinde oturduğun zaman yağmur yağar gibi damlar. Beyaz beyaz damlar.

53. Mezarlıktaki Ağaçların Meyvesi

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE- VN870079

Mezarlıktan hiçbir şey niçin yenilmez denilmesinin nedeni? Koparılsa dahi yenmez neden? Mezarlıkta da biten bitkilere hep oradakilerin eti, kanı karışıyor diye yenilmez. Zamanın birinde kadının biri aman ne olacak demiş. Pancar varmış. Hani biz kuşkuş veya madımak türü diyoruz yani. Pancarı getirmiş bir de ağzını açmış ki ağzınaca hep kan dolmuş. Meğerse orda, mezarda zamanında şehit varmış (o bölgeden almış yani). Aslında çiğnemek, geçmek bile iyi değil yani.

54. Yumurtanın Kabuğu

Amasya – Kayabaşı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE- VN870079

Yumurtanın kabuğunun içine kırıldıktan sonra neden tükürülür?

Sen öldükten sonra şeytan eğer yumurtayı eüzü besmele çekmeden atarsan onu almış eline. Afedersin sen mesela eüzüsüz tükürdün bir yere, onun içine biriktirmiş. Onu sen ölürken de “Sen bana imanını ver ben de sana su veriyim.”

dermiş. Tabi sen o anda nasıl yanıyorsun (susuzluktan) nasıl yanıyorsun bilen yok. İmanını vermişsin suyu almışsın. Onun için yumurta kabuğunu besmelesiz atmayacakmışın.

2.1.2. Olağanüstü Varlıklar Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.1.2.1. Alkarısı ile İlgili Efsaneler

55. Alkarısı (I)

Göynücek
Zinnet Demirtaş
1936
Ev hanımı
Ablasından
AE-120131_002

Ablamgilin ahırda sabahleyin kalkıyorlardı ki atların yeşelleri parmak gibi örülmüş iki tarafa. Beklemişler Alkarısı'nı ahırda yakalamışlar. Yakalayıp yakasına iğne takmışlar. İğneyi takınca bir yere kaçamazmış. Bir hamur yoğuruyormuş, yeter artık demeyince elinin değdiği bereketli oluyormuş, bitmiyormuş. Yeter artık diyerek hamuru bölüp

öteki hamurun üzerine atınca o dakika bitiyormuş. Uzunca bir süre yanlarında kalmış, dillerini de öğrenmiş. Kendisini yakalayanlara “Bırakın artık gideyim, yakalandın diye beni öldürürler.” diye yalvarırmış, işaret edermiş. Acıyarak bu kadını bırakmışlar. Peşine gitmişler. Ablamgilin tarlada bir çamurluk vardı. “Ben demiş o çamurluğa gireyim. Eğer beni öldürürlerse çamurluktan kan çıkar. Kan çıkmazsa bilin ki kabul ettiler.” demiş. Kadın kendisini çamura bırakmış. Biraz sonra bakmışlar ki çamurluğun üzeri kan olmuş. Yakalayanlar ablamın kaynanası ve kayınbabası Osman Efendi.

56. Alkarısı (II)

Göynücek – Şeyhler
Tuncay Demirtaş
1961
Akademisyen
Annesinden
AE-120125_004

Adamların ahırında oldukça çok miktarda atları bulunuyormuş. Ahıra ne zaman gitseler atlarının yelelerinin ince ince, emek verilerek örüldüğünü, kuyrukların saç örgüsü gibi örüldüğünü görüyorlarmış. Eskilerden duydukları kadarıyla bunun Alkarısı tarafından yapıldığını düşünüyorlar. – İnanışa göre Alkarısı denen varlığın üzerine çatal iğne olarak tabir ettiğimiz firkete ilişitirildiğinde senden kaybolamıyor, kaçamıyor. – Gece ahıra gittiklerinde Alkarısı'nı görüyorlar ve üzerine çatal iğneyi takıyorlar. Bu Alkarısı'nın o kadar büyük göğüsleri varmış ki – ekmek yaptırırlarmış ona – ekmek yaparken göğüslerinin birini omzunun bir tarafına birini de diğer tarafına atarmış. Alkarısı'nı evde çalıştırırlarmış.

Yufka yaptırırlarmış – İşkefe derler. – o kadar ince yazarmış¹⁸ ki – İşkefenin de incesi makbuldür zaten. – açması bitmezmiş. Bir iki metre çapında olurmuş. Onun yaptığı ekmek bitmezmiş. Ancak o ekmekten bir hayvana ya da çöpe attıklarında hamur bitermiş. Hayvana verilmezse teknedeki sürekli taşarmış.

Alkarısı konuşmayı bir türlü öğrenememiş ama sürekli o iğneyi gösterirmiş. Bunu alın ben gideyim, çocuklarım var gibi ima edermiş. Yıllar sonra ona acıyarak iğneyi yakasından çıkarırlar. Çorağın Ayağı denilen yerde küçük bir gölet, su birikintisi varmış. Alkarısı gelerek buraya atlamış. Köylüler bu durumu takip ediyorlar. Belli bir süre sonra çoraklığın üzerine kan çıktığını görüyorlar. Köy halkı Alkarısı'nın akrabaları tarafından reddedildiğini, kendi cinsimizden olmayanlara yakalandın denilerek öldürüldüğünü düşünüyorlar.

57. Alkarısı (III)

Amasya-Başpınar
Halil Öksel
1945
Çiftçi
Köy halkından
AE-120130_019

İşte atını aman besmelesiz bağlama. Bilmem ne yapma. Besmelesiz atını bağlarsan gece Alkarısı gelir diyorlardı. Valla daha önceleri bizim burda Mehmet Canikligilin evinde yakaldıklarını söylüyorlar ama kimse de oturup göreni yok. Mehmet Canikligil de bilmiyo. Atın sırtına nenemgil söylerdi bi şey çalmışlar. Atın üstüne

¹⁸ Hamur açmak (TDK 1993: 4218)

karasakız çalmışlar. Bunlar gelip binmiş. Kurtulamamış. Bunlar bunu yakalamış. Buna ceza vermişler. Bilmem kaç sene odunlarını çekmiş evlerine ve alkarisını da bıraktıkları zaman demiş ki: “Sizin odununuz kapınızda hiç bereketi olmasın.” Şimdi onlara, Canikli sülalesi derler. O sülalenin hiçbir zaman kapısındaki odunun bereketi olmaz. Çok çabuk biter.

Ya oda bi rivayet. Nenem yaşlıydı. Ben neneme soruyodum. Böyle şeye ben de çok meraklıydım. Nene gördün mü sen? Ben görmedim. Ya? Bizden evvelkiler. E nene zaten şu köy kurulalı tarihi yeni. Ya herhalde bi rivayet bu. Ama ben kendi atlarımızda çok gördüm örgüyü.

58. Alkarısı (IV)

Göynücek-Gediksaray
Hamit Köse
1977
Memur
Babaannesinden
AE-120126-021

Babaannemden duyduğuma göre zamanında cin yakalayıp, cin çalıştırmışlar. Öyle efsaneler anlatırlardı. Babaannem de büyüklerinden duymuş bize anlattı. Alkarısı çalıştırıyorlarmış. Onun çoluğu çocuğu olurmuş. Yakasına bir iğne iliştirip hizmetkârı oluyormuş. Beni serbest bırak sana kırk gün hizmet ederim gibi. Sahibine sadık oluyormuş.

Burada köy pınarı dediğimiz büyük bir çeşme var. Tarihi belki iki yüz yıllıktır. Orada zamanı geldiğinde Alkarısı çok yalvarmış. O da demiş ki “Benim sülaleme, aileme, yedi göbek sülaleme dokunmazsan bundan sonra ilişmezsen seni azat ederim.” demiş. O da “Ben pınarın su gelen gözünden gideceğim. Burada bekle.” demiş. “Burdan eğer su kan renginde akarsa beni ailem, dostlarım kabul etmedi, beni öldürdüler. Eğer su normal akmaya devam ederse bilin ki beni kabul ettiler. Ben de aileme söyleyeceğim sizin ailenize, sülalenize, köylünüze ilişmeyecekler.” diye söz almış efsaneye göre. Oradan kan da akmamış. Üstelik suyu daha da çoğalmış.

59. Alkarısı (V)

Amasya – Kayabaşı
Hanife Çağlayan
1958
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_066

Bizim köyde (Kayabaşı) Alakafagil var ya. Onların dedeleri, kadın doğum etmiş yatıyormuş. Alkarısı içeri girmiş. Kadının böyle yakasından tutmuş. Az daha kadını öldürecekmiş. Essah olmuş bu iş. Kadın demiş ki “Tek beni bırak da ne dersin edeyim.” Çocuğu boğmaya gelmiş işte o kadın. İşte böyle oluyormuş. Kaynatam derdi ki kuş boğuyor,

kuş boğuyor. Eskinin çocukları ölüm oluyormuş ya hani yeni doğum olunca. (Alakafagilin babası kadını tutmuş.) Kadın, “Beni öldürme.” deyince “Ben demiş size kırmızı çaputumdan vereyim.” demiş. “Çocukların başına koyun.” demiş. “Kırk günlük kadar olunca daha ona hiçbir şey olmaz.” demiş. Biz doğum yapınca kırk gün kırmızı çaput koyarız başucumuza. Azıcık şöyle mendil kadar. Öyle Kur’an-ı Kerim koyarız, çaput koyarız. İşte o evin orasına cin kadın girmiş, cin derim ben ona. Adam da görmüş eskiden işte kadını tutmuş, karısını boğacakmış. Alkarısı “Beni keşke (yeter ki) öldürme de...” demiş.

60. Alkarısı (VI)

Göynücek – Harmancık
Rahile Demir
1954
Ev hanımı
Kendisi-Kayınvalidesi
AE-120126-024

Alkarısı bizim atları örerdi ahırda. Giderdik ki yelesi örülmüş. Eski insanlar, kadınlar görmüşler. Bi kadınımış diyolar. Yakalamış eve getirmişler. Onun eli bereketliymiş yani anlatırlardı.

Kayınvalidem geldi dedi. Yatarken dedi. Ayakucuma girdi. Çocuk ağlıyo diyerekten. Bir sürü çocuklarla falan geldi dedi. Ayakucuma girdi yatağın dedi. Sonra hemen kalktım, odadan kaçtım dedi. Çocuk ağlayınca, bu çocuğun sesi hiç durmadı sabaha kadar demiş. Gördüm ben onu derdi.

61. Alkarısı (VII)

Amasya – Elikteke
Kemal Erarlan
1946
Emekli
Amcasının oğlundan
AE-120130_012

Şimdi bizim aşağıda oturan amcalar vardı. Onlar şimdi burada yoklar. Rahmetli oldular. Onlardan birisi bir iğne mi takmış eteğine? Ahırda yakalamış. He, yakalamış iğneyi takmış. Bir iki gün evde kalmış yani. Aynı insan gibi. Ondan sonra nasıl olduysa kaybolmuş gitmiş. İğneyi çıkarttılsa artık. He, öyle. Hizmet etmiş yani. Birkaç gün de fazla değil. İki ya da üç gün o kadar fazla değil.

2.1.2.2. Cinlerle İlgili Efsaneler

62. Sarının Pınarı

Göynücek
Vedat Kurt
1972
Öğretmen
Sarı Dede'den
AE-120125_002

Tarlanın sürülme zamanı. Burda rahmetli dedemle (Nuri, gerçek adı Şükrü Akkaya. Nuri Akkaya olarak biliniyor.) beraber Sarı çift sürüyölmüş. Şu depo mevkiinde. Garip ötüşlü bir kuşa denk gelmişler. Sarı, bu kuşu, ya böyle kuş mu öter, bu mu öter şu mu öter derken kuşu taşlamış, uçurmuş. Neyse gitmiş yuvasını da bozmuş kuşun. Daha sonra aynı o sürdükleri tarlanın, ektikleri ürünün hasat mevsiminde gittiğinde tarlaya Sarı. Orada akşam...

Tabi eskiden tarlalarda yatıyorlarmış. Hem mahsulü biçiyorlarmış hem de yanında yatıyorlarmış. O zamanlar Osmanlı Devletinin son devri. Cumhuriyet daha kurulmamış. Bir de asayişsizlik ülke içinde bu bölgede kol geziyormuş. Asker kaçakları, kanun kaçakları şu bu işte. Burada bir de tarihi yol geçtiği için Orta Karadeniz, Samsun, Amasya, Göynücek üzerinden Yozgat ve Ankara'ya bağlanan tarihi bir kervan yolu varmış burada. Bu kervan yolunun geçtiği bir yer burası. Burada asayişsizlik çok olduğu için. Bu yoldan gelip geçenleri soydukları için herkes harman zamanı ürünün yanında yatarmış.

Harman zamanı gece olunca buğdayını biçmiş. Dinlenmeye oturmuş. Daha sonra yine aynı kuş gelmiş. Aynı ötüş, aynı şey. Daha sonra insana dönmüş. Demiş ki: "Sen bizi aşağıladın, sen bize hakaret ettin. Biz seni beyimize götürecez." demişler.

Tabii rahmetli Sarı diye tabir edilen dede yani Mehmet Uysal güçlü kuvvetli bi adamdı. Yapılı bir adamdı. Güreşe tutuşmuşlar. Onlar götürmek isteyince güreşe tutuşmuşlar. O altına alıyomuş onlar üste çıkıyomuş. Tekrar altına alıyomuş, yakalıyomuş, altına alıyomuş güreş oyunuyla tekrar üste çıkıyomuş. Arkasından, bakmış ki olmuyo demiş ki "Nereye götürecez beni." Demişler ki "Ayıniçi'nde... O da üstteki mevki. Ayıniçi'ndeki şeye götürecez. Beyimizin şeyi orda. Obası orda." Cinler bunlar. Tabi onların tarifini de anlatıyordu yani rahmetli. Ben kendi ağzından da dinledim hocam. Şimdi çıkmışlar gitmişler ki büyük bir ateş yakılı. Bu ateşin etrafında davulla zurnayla simsim oynuyolar.

Simsim de burada ateş etrafında oynanan bir oyun. Siz de biliyorsunuz. Buranın yöresel diye tabir ettiğimiz ama kökü tabi ta İran'a uzanan bi kökü var bunun. Veya Orta Asya'ya kadar uzanan bi kökü var. Ateşte oynama olayı.

Daha sonra bakmış ki güzel bi yer sofrası serili. Bu yer sofrasının üstünde de böyle şatafatlı birisi oturuyo. İyi giyimli ona hizmet ediyö herkes. Gidiyo neyse. Götürüyolar diyolar ki "İşte bize hakaret eden, bizi taşlayan, bizi hor gören bu." Tabi cinlerin beyi bakıyo, diyo ki, "Biz bunların toprakları üzerindeyiz. Bunların toprakları üzerinde biz misafiriz". diyo. "Bırakın gelsin." diyo. Serbest bırakıyolar. Geliyo işte izzet-i ikramda bulunuyolar Sarı dedemize. Arkasından tabi o yemem diyo. Ne deseler yemem diyo. "Korkma!" diyo "Biz sizin misafirleriniz. Biz size kötülük etmeyiz." diyolar. Sabaha karşı "Ben gideyim." diyo. Tamam, diyolar gidiyo. Tabi o korkuyla derelerden yamaçlardan düşe kalka yuvarlanarak aşağı iniyo. Gelip başına gelenleri anlattığı zaman kimse inanmıyo. Hatta babam bi sefer sordu. Babam da dalga geçer mahiyette tabi. Dedi ki "İşte ya Sarı dayı. Sen yanlış görmüşsündür. İşte sen rüya görmüşsündür. Yok ya ne rüyası." diyo adam. "Ben halen diyo o tarafa dönüp bakamıyom." diyo. Adam yaşlanmış. Gençliğinde olmuş. "Ben halen o tarafa dönüp bakamıyom." diyo. Ne rüyası diyo.

63. Memiş Mıntış ve Cinler

Göynücek

Hasan Ardıç

1949

Emekli Memur

Memiş Mıntış (EYK)

AE-120125_006

Memiş Mıntış kağnısı ile sapa giderken kağnısına iki tane oğlak biniyo. İndirmeye zorluyo inmiyolar. Adam korkuyo. Sonradan besmele çekiyo ondan sonra oğlaklar aşağıya iniyolar. Memiş Mıntış yolun kıyısından giderken oğlaklar da peşinden meleyerek epeyi bir zaman gelmeye devam ediyolar. Bu durum birkaç kez gerçekleşmiş.

Sırayarak Tepesi denilen o muhitte biz çocukken bir dağ eriği vardı. Orda cin varmış. Korkumuzdan geçemiyoduk. Bu olay da o mıntıkada cereyan ediyö.

64. Cinler (I)

Amasya – Kayabaşı
Aynur Demirci
1964
Evhanımı
Büyüklerden
AE- VN870077

Zamanında, eski zamanda ekin döverlermiş. Ekini de rüzgâr olacak ki savursunlar. Samanından ayırt etsinler. Bu yüzden akşama kalmışlar. Tarlalarda ekini savururken gencin birisinin uykusu geliyo. Tabi zaman geçiyo. O zamanlar saat falan olmadığı için bilemiyo zamanı. Uykusu geliyo bu bitmeyecek ben gidim şu ekin yığımına o zaman diyo ve ekin yığınlarının arkasına uyumaya gidiyo. Annesigile falan da söylemiyo. Annesigil de epey zaman geçiyo herkes eve geliyo. Eve geliyolar ki o cahil, on sekiz on dokuz yaşlarındaki erkek çocuğu yok. Onlar da orda yatsın nasılsa sabahleyin gidecez diyolar. (Çocuk) Uyuyo uyuyo bir de bakıyo ki sanki rüya görüyo gibi. Yarı uykulu, bir davul-zurna sesi duyuyo çocuk. Davul-zurna sesine uyanıyo çocuk. Bir de bakıyo ki ne baksın. Kendi sapların (saman sapları) arasında yatıyo. Ne annesi ne babası, kardeşleri, emmisi, dayısıgil kalmamış. Herkes gitmiş tarladan. Sadece bu. Tek başına tarlada. Bir de bakıyo ki davul zurna. Allah Allah diyo. Köyde düğün de yoktu ama bu neyin nesi diyo. Gele gele geliyo çocuk. Tabi korkuyo. Ekin yığınının arkasına saklanıyo. Ordan bakıyo bunlara ki üç harfliler. Omzuna şey almışlar, hani padişahları gezdirilen dört kişinin üstünde taht gibi şey var ya, koltuk gibi bir şeyle ortaya oturtuyolar. O adamı. O, üç harflilerin başıymış meğer. Davul zurna oynuyorlar oynuyolar. Neyse düğün yapıyolar. Tamam. O başlarındaki adam diyor ki iki üç adama, hadi siz ayrılın, filanca köye gidin, şeker getirin, un getirin. Helva yapılacak düğün için. Çocuk bunları baya duyuyo. Sonra o üç harfliler gidiyolar. Köyde bütün herkesi dolanıyolar. Döndükten sonra başlarındaki o adamın karşısına geçip diyolar ki (askerleri de onlardan tabi). “Filanca eve gittik bismillahla koymuşlar orayı hiç açamadık.” diyolar. “Şekerden, undan alamadık.” diyolar. “Filancanın filancanın evinden aldık.” diyolar. İsimlerini söylüyolar. “Filancanın da evine gittik ki...” diyolar “Orda hiç noktasız siyah kedi duruyo. Bizi hiç koymadı.” diyor. Kedi bunları görüyo. Hayvan olduğu için tabi bunları hiç içeri koymuyo. Bu çocuk bunları iyice dinliyo. Orda dinliyo. Neyse “Allah Allah diyo. Bizim köyün adını veriyolar.” diyor. Böyle böyle... Bir de bismillahsız olan yerden bir de kara kedi olan yerden diyolar. Alamıyolar. Gerisinden hep yarı yarıya böldük diyolar. Helvayı yapıyolar. Kazanlarla, leğenlerle kavurup yiyolar. Bi de bu çocuğu fark ediyolar. Getiriyolar ona da helva veriyolar. “Sen de bizim helvamızın

tadına bak.” diyolar. Mesela bir topak helvayı eline getirip veriyolar. Çocuk korkuyo da yani kim olduklarını da bilmiyo. O zamanaca da korkuyo. Allah’ım bizim köyden de değil bunlar ne düğünü yapıyo bunlar diye şaşırtyo oğlan. Bir daha bakıyolar ki ezan vakti geliyo ezan okunacak. “Hadi toplanın, ezan okunacak.” diye bağıryo başlarındaki. Herkes dağılıyo davulunu zurnasını toplayan aniden kayboluyo. Çocuk hemen hava ışıır ışımaz köye koşa koşa geliyo. Geliyo diyo ki ben hemen bakcam. O filancanın kapısında gerçekten siyah kedileri var mı? Gidiyor ki ne gitsin gerçekten siyah kedileri oturuyo. Geliyo diyo ki annesigile o helva da avuçlarında helvayla aha böyle böyle oldu. Siz beni orda uyurken bırakıp gelmişsiniz. Ben böyle böyle gördüm diyo. Gün ışıırken sabah ezanına doğru onlar kaybolurlarmış. Önceleri böyle şeyler de olurmuş.

65. Cinler (II)

Taşova – Yolağan
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120714_010

Bu Yolağan köyü var şu asfaltın üstünden. Yolağan köyünde Molla Osman var. Molla Osman’ın yanına geliyor. (Oğluna cinlerin musallat olduğu bir kişi Molla Osman’dan yardım istiyor.) O adamın yanına geliyor. O adama anlatıyor durumu. O bir kâğıt yazıyor. Onu eline veriyor, adamın. “Şu saatte diyor gece geleceksin.” diyor. “Şurda Kumruca köyü var şurada. Orda köprü var. Mezarlık var.” diyor. “O çayın üzerinde, köprünün üzerinde bekleyeceksin.” diyor. “Onlar (cinler) gelirler.” diyor. “Cinler gelirler geçer geçer... Sonunda beyaz atlının atının dizginini tutacaksın.” diyor. Adam cesaretli adammış. Tutuyo. Diyo ki: “Söyle ne diyon.” diyor. Sonra kâğıdı veriyor. Kâğıtta yazıyor ki “Eğer bu adamın oğlunu kurtarmazsanız askerinizin hepsini kırarım.” diye yazıyor. Osman, yazdığı mektupta. Mektubu veriyor ona. Hemen ilanet ediyor. Orda topluyor hepsini. Diyor ki falan nerde. Diyorlar ki işte bacağı kırılan bir topal var o Baraklı’da. Gidin onu alın da diyor. Adam kurtuluyor. Yani bunu da işittik büyüklerimizden.

66. Cinler (III)

Amasya – Musaköy
Mehmet Ergöz
1965
Memur
Eskilerden
AE-120128_005

Bir gün adam evine gelmiş, “Lan nerden geliyon, nerden?” Adam yatağa yatmış, birden arkadaşının sesiyle “Hadi Tuğrul (mesela) gel davul çalıyo, simsim çekiliyo.” “Yahu beni götürmeyin!” demiş adam, götürmüşler. Dönüyorlarmış, havada dönüyorlarmış, öyle hareketlilermiş ki, çamur, çaylak, simsim çekerken kovalıyorlarmış insanları.

Bunu da kovalamışlar. Sabah uyanmış ki hayvan pisliğinin içinde yatıyor, bayılmış kalmış. Evden almış götürmüşler, arkadaşının kılığına girerek. Eskilerden dinlerdik biz bunu.

67. Cinler (IV)

Amasya – Musaköy
Mehmet Ergöz
1965
Memur
Eskilerden
AE-120128_006

Değirmene gitmiş adamın biri, bu da hikâye tabii. Değirmen’e gidince unun üzerine yatmış. Biri gelmiş demiş ki “Al sana para.” O da almış, sevinmiş eve gitmiş, açmış bakmışlar ki soğan kabuğu. Unun üzerine yattığı için cinler gelmiş korkutmuşlar işte.

68. Cinler (V)

Amasya
Seher Tekin
1971
Akademisyen
Annesinden
AE-130214_005

Amasya’da bir kadın yolda yürürken ırmak kenarında bir kurbağa görür. Bu kurbağa o kadar şişman o kadar şişmanmış ki kadının dikkatini çekmiş. Çok sevimli de gelmiş kadına... “Ebesi ben olasıca.” deyivermiş. Aklından geçirmiş. “Sen ne kadar şişmansın, ebesi ben olasıca.” demiş. “Belki de hamilesin.” demiş. Yürümüş gitmiş. Gece kapı tak

tak çalınmış. Açmışlar kapıyı, kim bu saatte diye. Bi de bakmışlar ki iki tane adam... Demişler ki “Haydi, gidiyoruz doğuma. Ne doğumu?” demiş. “Sen demiş, gündüz söylemedin mi ebesi ben olasıca diye. Haydi şimdi sancısı tuttu, hadi gidiyoruz.” demiş. “Kime demiş. Kurbağaya.” demiş. Kurbağa hamileydi, şimdi sancısı tuttu demiş. Kurbağayı ben doğum yaptırabilir miyim demiş. Derken kadının aklına gelivermiş birden. “Acaba derlerdi ki hep kurbağa kılığına da girer bu cinler, periler. Acaba öyle bi şey mi var. demiş. Ben demiş bunları reddetmeyim. Gideyim bari peşlerine. Yoksa başıma bir şey gelir.” demiş. Kadın “Tamam tamam.” demiş. “Ayakkabılarımı giyeyim

geliyorum.” demiş. Düşmüş peşlerine gitmiş. Gitmiş gitmiş gitmiş. Ama kadını öyle gözü bağlı götürmüşler. “Senin gözünü bağlamamız gerek.” demişler. Girmişler koluna yürütmüşler, yürütmüşler. Epeyce yürümüşler. Dağlar taşlar, epeyce yürüdükten sonra gelmişler bi yere. Tamam demişler, gözünü açıyoruz. Bi de bakmış ki bir kadın doğum yapmak üzere ve gerçekten de sıkıntı hâlinde. Ebeye ihtiyacı var. Bildiği yöntemleri kullanarak kadını o gün için doğumunu yaptırmış. Hiç ses çıkarmadan, onlara itiraz etmeden. “Hayırlı uğurlu olsun.” demiş. “Hadi beni götürün eve.” demiş. “Tamam götürelim.” demişler. Götürmüşler kadını gene gözünü bağlayıp eve bırakmışlar. Bırakırken de demişler ki “Al bu da senin hediyen.” demişler. Kadına bi çuval bırakmışlar kapının önüne, gitmişler. Kadın da “Kurtulduk.” demiş. “Hay demez olaydım. Bakayım demiş ne verdiler ki acaba bana.” demiş. “Hediye neymiş?” demiş. Açmış çuvalı. Bakmış ki bir çuval dolusu soğan kabuğu. Soğan kabuğu. İçinde soğan kabuğundan başka bir şey yok. “Bunlar vere vere bana soğan kabuğu mu vermişler.” demiş. “Cinlerin işi.” demiş, çuvaldan hepsini dökmüş. Çuvalı almış içeri. “Bari çuvalı kullanayım.” demiş. Ertesi sabah olmuş. Çuvalı kullanmak üzere alırken çuvalın içinden çingirt diye altın para düşürmüş. Meğerse bütün soğan kabukları altın olacakmış eğer sabretseydi. Kurbağa gördüğünüzde hiç onlara taş atmayın kesinlikle derler. Çünkü onlar cin olabilir.

2.1.2.3. Diğer Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

69. Ejderha

Amasya – Merkez
Varol Bulut .
1990
Tezhip Öğretmeni
Halktan
AE-120610_072

Amasya'nın Tersakan bölgesinde Göllü Bağları mevkiinde gerçekleşmiştir.

Vaktiyle bir ejderha Amasya'ya musallat olmuş ve Tersakan çayının üzerine oturmuş. Günler geçiyor, aylar geçiyor devamlı su içiyor ve yetiştirilen bütün ürünleri yiyor. Köylü bundan çok rahatsız, halk bundan çok rahatsız çünkü bütün mahsuller kuruyor. Tersakan'dan akan su bahçelere iletilemediği için bütün mahsuller kuruyor ve Amasya uzun süre kıtlık çekiyor. Şehrin büyük ileri gelenleri toplanıyor ejderhayı nasıl kovarız diye. Şöyle bir yöntem buluyorlar: On tane deve kervanının üzerine büyük çuvalarla tuz yüklüyorlar. Bu tuz yüklü kervanı ejderhanın

önüne sürüyorlar, besili develer ve semiz inekler seçiliyor bunun için, ejderha bunları yedikçe tuzdan dolayı hararetleniyor ha bire Tersakan'dan su içmeye başlıyor. İçtikçe içtikçe, tuzu yedikçe hararetleniyor ve belli bir süre sonra çatlıyor. Böylece halk bu olaydan kurtuluyor.

2.2. MENKABELER

2.2.1. Din Büyükleri ve Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Menkabeler

70. Lokman Hekim (I)

Amasya – Vermiş
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_046

Lokman hekim bilgili bir adam, Şahmeran da yılanların başıymış.

Padişahın oğlu amansız bir hastalığa yakalanıyo. Böyle benli benli. Bu Şahmeran'ı gören adamların vücutları böyle ala ala olurmuş. Ahali padişaha diyorlar ki “Senin oğlun şahmeranın kanını içerse birebir iyi olur içmezse ölür.”

diyorlar. “Ne yapalım?” diye düşünüyorlar. “Herkes Kapıkaya'dan belden yukarısı çıplak olarak geçecek.” diyorlar. Herkes geçiyor yarı çıplak kimsenin vücudunda padişahın oğlundaki gibi iz yok. Diyorlar ki “Falan köyde bir çoban var.” Lokman Hekim'miş meğer o çoban da. Çağırıyorlar bunu. “Sen neden gelmedin?” diye sormuşlar. O da “Benim haberim yok.” demiş. Soyunmasını söylüyorlar. Soyunuyo ve vücudunda ala ala izler var. Soruyorlar “Biz nasıl yakalarız Şahmeranı?” diye. Lokman Hekim de diyor ki “Bu sütü çok sever. Süte hemen gelir, dayanamaz. İnekleri bile emer.” der.

Neyse Şahmeran'a sütü içiriyorlar ama sütün içine de zehir katıyorlar. Zehir katınca sarhoşluyo hayvan. Bunu yakalıyorlar. Lokman Hekim'in sırtına yüklüyorlar. Şahmeran (Lokman hekime sesleniyor) “Eyy insanoğlu, sen bana kötülük yaptın ama ben sana bir iyilik yapayım.” diyor. “Ne yapacaksın.” diye soruyo Lokman Hekim. “(Şahmeran da diyor ki) Beni şimdi kesecekler, kanımı pişirecekler ve kanımı üç şişeye koyacaklar. Yalnız birinci şişedeki suyu içme o zehirli onu değiştir, baştakini sona, sondakini başa koy diyo. Ortadaki şişeyi al en başa koy baştakini de ortaya koy diyo. İlk

sana içirecekler ya.” diyor. Aynısını yapıyorlar.

Lokman Hekim bakıyor. Şahmeranı kesiyorlar, pişiriyorlar. Şişeleri diziyorlar oraya. Bundan sonra da işte Allah nasip edecek ya. Şişeleri yan yana dizince Lokman Hekim’i çağırıyorlar. Lokman Hekim o sırada işi beceriyor yani. Allah nasip edecek ya. Birinci şişeyi Lokman Hekim’e veriyorlar, al bunu iç diyorlar. Hep mi içeyim diyo, hep iç diyorlar. Şansa kadere diyor hep içiyö. Yılana güvenemiyor. Ya doğru demediye, diyor. İçiyö, bakıyo ki gözünün kapakları mapakları hep açılıyo. Her tarafı ayan beyan görüyö, kalp gözü açılıyo. İkinci şişeyi de bir adama içiriyorlar, o ölüyo. Bu olaydan sonra Lokman Hekim nereye giderse çiçekler bağıriyo. “Lokman, biz falana ilacız falana ilacız.” diyor. En sonunda ölüme çare buluyo.

Ölüme çare bulunca Cebrail aleyhisselam geliyo. “Ya Lokman!” diyo, “Elindekilere bakayım.” “Yok, baktırmam.” diyor, “(Lokman Hekim) ölüme çare buldum.” diyor. Bulduydun, bulamadıydın diye bunlar kapışıyorlar. Köprüdeymişler (Künç Köprü). Lokman Hekim Cebrail aleyhisselamla çıkışabilir mi? Nasıl vurunca elindekilerin yarısından fazlası dökülüyö. Sadece bir kâğıt kalıyo. Bu sefer bunlar kapışıyorlar ama Cebrail aleyhisselam bunu alıyo altına. “(Lokman Hekim) ellemiyom daha, bırak.” diyor. Cebrail aleyhisselam Cenab-ı Allahü Teâla’nın yanına gidiyor. “(Allah) Lokmana ellemeyin.” diyor. “O çok büyük bir evliya, mübarek.” diyor.

71. Lokman Hekim (II)

Amasya – Merkez
Varol Bulut
1990
Tezhip Öğretmeni
Halktan
AE-120610_072

Lokman Hekim ölümsüzlük ilacını bulduğu zaman Künç köprüsünden geçerken Cebrail (a.s.) ile karşılaşiyor ve bu sırlı bilginin insanlara aktarılmaması için Cebrail (a.s) tarafında formülün bulunduğu şişe Lokman Hekim’e tokat atarak ırmağa düşürülüyor. Böylelikle Lokman Hekim uzun süre o giden formülün arkasından bakakalıyor. Hala orada – Künç köprünün hem ayaklarında hem de kenarındaki otlarda, toprak birikintilerinde – yaz kış yeşil biten otlar vardır.

72. İlyas Aleyhisselamın Ölümsüzlüğü

Amasya – Vermiş
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_048

İlyas as. olarak biliniyor halk tarafından. Tabi İlyas as. o çok ağladı. Geceler gündüzler ağladı. Allah’a ibadet etti. Abdesinen hem de namazınan, duada durdu, durdu. Allah’a yalvardı. Ya Rabbim dedi. Ondan sonra melekler bütün hayran kaldılar. Melekler geldiler “Niye ağlıyorsun ya İlyas?” dediler. “Ben dedi bi şeye acımıyorum da Allah’a ibadet etmeden kesilecem diye ağlıyorum.” dedi.

Yani ibadet etme yani her gün ibadet ediyorsun, ağlıyorsun ya. “E ölürsen kim edecek?” Yani ölmezden ibadet ediyordum deydi. Ondan sonra da Allah ü Teâla dedi ki “Ellemeyin İlyas’ıma.” dedi. “Nereye dilersen oraya gideceksin.” dedi.

Onun için Hızır as. karada İlyas as. da denizde. İki tane bunlar yani denizde bazı hani bunalanlara yetişiyorlar onlar.

73. Battal Gazi

Amasya
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_049

Evet. Bu (Battal Gazi) Amasya’nın kalesini o fethetti. Buradan o kızın babası Rum’du. Diyorlar ki “Buraya Battal Gazi gelmiş.” Buraya katmış, buradan hababam ediyolar. Kaç kaç doğru Kayseri’ye yerleşiyorlar.

Bu mübarek de buradan hababam gidiyo oraya Kayseri’ye. Bakıyo ki çobanın birisi şey atıyo, daş atıyo. Ama bunun Battal Gazi olduğunu ne biliyo. Diyo ki Battal Gazi diyo, “Ne yapıyorsun sen burada?” diyo. Çoban da “Battal Gazi’yi bi kuyuya atmışlar da öldürmüşler de...” diyo. “Onun üstüne ben daş atıyorum.” Battal Gazi çobana, “Sen Battal Gaziyi görersen tanırmısın?” diyor. Çoban da “Tanımam.” diyor. Battal “Lan deyyos!” diyo. “Battal Gazi benim.” diyor. Ondan sonra Battal çobana “Müslüman oluyon mu? La ilahe illallah Muhammeden Resulullah diyon mu?” diyo. Çoban da “Demiyom.” diyo. “Demiyosan...” diyo öldürüyo bunu. Üstünü soyuyo atıyo kuyuya o elbiseyi giyiyo.

Domuzlarla beraber gediyo bu da oraya. Çoban domuz çobanıymış. Onlar domuz yiyorlar ya neyse. Giriyo o çobanın girdiği yere. Ama bunun Battal Gazi olduğunu bilmiyorlar. Kız geliyo şimdi. “Bugün Battal Gazi’yi gördün mü, hemi?” diyo. O da ki “Görmedim yav.” diyo. Yalnız, diyo “Seni diyo çok seviyomuş, haygidi.”

diyo. “Vay anasını, ben de onun için yanıyom senin haberin yok.” diyo. “Ne vardı bi geleydi de şurada bi görüşeydik.” diyo. Hemen Battal Gazi soyunuyo. Karşındaki “Annaaa, Battal Gazi!” diyo. Eve haber veriyo. “Battal Gazi çobanı öldürmüş, buraya gelmiş.” diyo.

Ondan sonra alamadın veremedin Battal Gazi’yi yakalıyorlar. Euzübillah dudaklarını kestiler, burunlarını kestiler, gözlerinin buralarını kestiler yani kesmedikleri yer bırakmadılar. Ondan sonra Cebrail as. geldi. “Ya Battal.” dedi. Battal “Buyur.” dedi. “Ne diyo Rabbim bana?” dedi. “Ne diyolursa onu yapacam.” dedi. “Ya Rabbi, eski vaziyetimden daha güçlü olacam.” deyi bi salanlıyı. Allah nelere kadir deyi. “Gine bu sır yaptı.” diyorlar. “Sır yaptı bu bize de gözümüzü büyülüyo diyorlar.” sihir. Bi hababam ediyo. Neyse ordan o köklü ağacı söküyö. Ya böyle köklü. O köke bağlamışlar onunlar beraber söktü. Onu söktü. Onu telef etti, hepsini berbat etti. Ondan sonra da yine kendisi iyi oldu Allah’a çok şükür.

74. Hz. Ali

Hamamözü – Yemişen
Abdullah Balcı
1933
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120224_030

Hz. Peygamber aleyhisselam hane-i saadetinde otururken Cebrail vahiy getirdi. “Ya Rasurallah Mekke’yi kâfir sardı. Orayı ıslah etsin diyor Cenabı Hak.” dedi, nağmesini verdi. O da üç kere öptü başının üstüne koydu.

Tellallar nida etti. Mekke üzerine yürüyüş var. Altı gün herkes erzakını tedarik etsin. Yedinci Gün göç. 32 bin askerle çekti gitti Hz. Peygamber oraya vardı ve nağme yazdı Muaviye’ye. “Ya Muaviye, gel. Allah’ı bir bil. Beni hak peygamber bil. Ortadan adabet (adavet) kalksın, kan dökülmesin.” Hz. Peygamberin nağmesini yırttı yırttı attı şuraya. Muaviye’nin 480 bin askeri vardı. Askeri dörde böldüler. Hz. Peygamberin askerini dört taraftan içeri aldılar. Hz. Peygambere İslam dilaverleri “Ya Rasurallah, sen sancağın dibinde dur, askere kuvvet ver. İnşallah biz onlardan zaferimizi alacağız.” dediler. Fakat bir kişiye on beş, on altı kişi düşüyor. Asker-i İslam bozuldu. İmam-ı Ali katılmadı, gözlerine ağrı indi. Sancağın dibince kâfirin biri Hz. Peygamberin ağzına taşı vurdu. Cebrail dedi: “Ya Rasulallah niye duruyorsun. Ya Rasulallah Ali’yi çağır.” dedi. “Kırk günlük yol. Ali nasıl gelsin.” “Ben şimdi bir dua okuyacam.” dedi. “Lebbeyike ya Rasulallah.” dedi ve İmam-ı Ali yetişti duanın bitmesiyle. O zaman tuttu kolundan kaldırdı. Baktı ki İslam

askerini bölük bölük bölüyorlar. O zaman düldülüne bindi ve Zülfikar'ını sıyırdı. Tez çalıştı, harman gibi aştı. İmam-ı Ali Kur'an'a kılıç çekmez. Beş yüz, altı yüz tane Kuran-ı Kerimi bağlattılar mızraklara. İmam-ı Ali'nin önüne sürdüler. Yani hileyle yenecekler. Orayı bıraktı şu tarafa başladı. İmam-ı Ali harama bakmaz. Beş yüz, altı yüz kadını çıplak sürdüler önüne. Muaviye'nin askerinin elindeki silahı sarılıya çıktı. Hz. Peygamber haber gönderdi. "Hz. Ali'ye söyle Zülfikar'ı silsin kınına koysun." Adam oraya varana kadar şaşırıldı. "Ya Ali, Rasullullahın sana selamı var. Durmasın çalsın diyor." dedi. Çalışıyor ama evvelki gibi kesmiyor Zülfikar. İkinci haber yine böyle gitti, yine olmadı. Üçüncüye Hz. Peygamber kendisi gitti. "Ya Ali sen niye bana itaat etmiyorsun." dedi. "Gelen böyle diyor ya Rasullah. Ben de farkındayım evvelki gibi kesmiyor Zülfikar. Demek ki bana kâfir geldi." dedi. Anlaşma yaptılar. Eğer İmam-ı Ali olmasaydı Muaviye Hz. Peygamber'in dişini kırdığı gibi İslamiyet'i de ortadan kaldırırdı.

2.2.2. Velilerle ve Kutsal Şahıslarla İlgili Menkabeler

75. Seydiyar Dede

Hamamözü – Damladere
Nezakat Üzüm
1947
Ev Hanımı
Annesinden
AE-120224_005

Bizim bi tekkemiz va. Adı Seydiyar Dede. Seyidimiş adam, Seydiyar Dede derle. Mezarlığımızda. Dalından aldığın gibi seni felç ider. Allah itmesin. Bunun dalından aldımınıcı... Gadının birisi Seydiyar Dede'ye gediyo. "Amaan..." diyo. "Bu neydicek bana. Bu pelit..." diyo. "Guru bi pelit..." diyo. Neyse ordan geliyor. Ordan geldikten sona hamile galiyo gadın. Hamile galiyo, çocuk gannında. Canlanıyo dokuz ay oluyo doğmuyo, on ay oluyo doğmuyo çocuk. Doğmuyo çocuk. "Benim diyo hiçbi suçum yok. Yarabbi." diyo.

Hikaye değil de olmuş iş bu. Köseler köyünden. Bizim köyden değil emme çok gidip geldiğimizden biliyom. Sona bu gadın on ay oluyo doğum yapamıyor. Yarabbi, ne idek. Eskiden şimdiki gibi araba yok. Şimdiki gibi bi şey yok. Ne idelim ne idelim "Yarabbi gurtar beni, ölecem." diyo. "Gocasına..." Gece oluyo bunalıyo garı. Niydecêni şaşıyola. Adam da diyo "Yarabbi ne oldu. On ay oldu." Gadın ikiz, onlar ikiz zannediyola. İkiz de değil. Kocagarı(lar) şaşıyola. Adam diyo ki artık, "Yarabbi diyo.

Hanımımı bana bağışla. Sana diyo nerde ne varsa, hangi tekkeyse, türbeyse tek gurban kesim, tosun kesiyim.” diyo adam. Sona öyle deyincek, tosun kesiyim deyincek ertesi gün gadının ağrısı dutar gibi oluyu. Araba yok götüremiyolar bunu. Köy ebelerini getiriyola. Köy ebelerini getiriyola, köy ebeleri doğum yaptıracağık diye uğraşıyolar ki. (Köy ebesi annemmiş, annem. Köselerdeymiş anam işte. Derdi ya. DKK: Münevver Topçu) Sona gadını doğum yaptırıyola ki “daşları ölçelim.¹⁹” Şöyle başında bi darak. Garı elini çaldığı gibi bu eli burda galmış. Yani itigat etmemiş tekkeye. Garnındaki bebeğin eli burda galmış. Eli burda (bitişik) doğmuş. Ayakları, garının böyle oturma yapıp da... Gonuşurken (evliya ile) oturuyomuş.- Ayakları böyle şeye yapışıkmiş çocuğun. Nasıl oturuyosa (evliyanın karşısında) çocuk öyle doğmuş. Gözleri bakıyo, canlı. Yarabbi, ne yapak. Kime danışak. Biz bunu ne idek. “Ben bunu bu tekkeden oldum.” diyo bu gadın. “Ben başka hiçbi yere bi şey yapmadım. O tekkeye dedim ki bu ne idecek bana.” Ne idelim ne idelim. Köyün muhtarına habar veriyola. Cezalanmıyık diye. Köyün muhtarı diyoki valla ben bi yerde bi laf demem. Ne ederseniz edin diyo. Sağ çocuk. Böyüse adam olmanın imkânı yok. İki gün mü bi gün mü saklı durduruyola. Kimseye göstermeden. Çocuğun saçı, dişi fenaymış. Adam diyo ki “Yarabbi, günah yazma. O tekkeye ben tosun gurban götürececem.” Garı diyo ki “Seydiyar tekke. Orda diyo oturdum, dedim ben bu lafı.” diyo, gocasına. “İyi ordan biliyosan hanım.” diyo. Oraya gurban götürelim. “Sen gurtuldun ya.” diyo. Kurbanı kesince çocuk ölmüş. Tosun kesiyö da adam tekkeye, garı şimdi daha yaşıyo.

Yani bizim tekkelerimiz çok keskindir. Emme başka birisi geldi, o lafı dedi. Başka birisi demeyim de inancı olmayan. Geden, ağnamıyan, bizim zülalemizden, kökümüzden olmayan birisi dedi. Onu bilmiyen... Ona bi şey etmez. Bildiği halde inanmayana zarar eder. Biz ona itigat ediyöz.

---

¹⁹ Allah korusun, evlerden irak olsun anlamına gelen bir çeşit dua.

76. Kurtboğan (I)

Amasya
Yılmaz Ergül
1936
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_051

Burada (türbenin olduğu yerde) mezarlık varmış o arada hep ölüleri yermişler (Kurtlar) o zaman. Ondan sonra da bu mübarek ölmüş. (Gece mezarına mevtayı yemek için kurtlar gelir.) Nası gurdun boğazından yakalayınca, çat çektiriyi, öldürüyü. Ondan sonra öldürücü zabanın geliyola ki Kurtboğan'ın elinde, gurt. Aa buna deyille ki “Evliya ki bu Gurtboğan evliya olsun.” İşte o da öylecene galıyo mübarek. Elini yıkayıp abdest aldırınca tekrar geri mezara çeker.

77. Kurtboğan (II)

Amasya
Yılmaz Ergül
1936
Emekli
Eskilerden
AE-120610_051

Kurtboğan Evliyası Kıbrıs'a gitmiş. Orada birine arkadaş olmuş demek ki o da iyi bir insan. Savaş zamanı hababam hababam demiş ki “Ya arkadaş sen nerelisin?” “Ben demiş Amasyalıyım.” “Sana kim derler ben gelsem.” demiş. Demiş ki “Bana Kurtboğan derler. Beni kim olsa gösterir.” demiş. “E tamam.” demiş. Gelmiş buna (Amasya'ya) sormuş “Kurtboğan nerde?” “Ne tanıyon sen onu?” “Benim asker arkadaşı.” demiş. Millet bi gülüyo . Neyse oraya gidiyo, demek ki orda buluşuyolar. Artık o da “Hoş geldin.” mi diyo artık ne diyo, ona bi ziyafet vermişti mübarek. Yatırına gidiyo. Orda diyo ki “Siz kapıyı örtün de gidin.” diyo.

78. Yedi Gelinler

Taşova – Şeyhli
Yaşar Aydın
1934
Emekli İmam
Babasından
AE-1218_012

Eren evliya gibi dürüst birisiymiş. O yedi gelinin birisi görünmüş. Eliği (geyik) sağarken gelin elik çabalıyormuş (kıpırdıyor). Çabaladıymıydı südü dökdümüş. Gelin, “Allah yedi gurşuna, gurşunlara nâsib ol.” demiş. Südü dökdümüydü “Gurşunlara nâsib ol.” demiş. Orda da İbrahim Çolak vardı. Onun gendisi orda hazırmış yani. Taak, ordan attımış şeye, eliğe. Attımıydı geyik ölüyo. Bu yedi gelinlerin orda.

79. Yedi Gelinler

Taşova – Şeyhli
Muharrem Canık
1965
Çiftçi
Büyüklerden
AE-1218_019

Bu tarlanın sahibi bi kış günü avlanmaya gelir. Burda gelinin biri eliği sağarken çabalayı südü töktürür. “Allah der yağlı kurşunlara nasip olasin.” der. Geyiğe beddua ediyö. O arada tarlanın sahibi burda avlanıyo ya. Onu (Geyiği) görüyo. Atıp vuruyo. “Hazır mıydın, Hızır mıydın? Eli kuruyasıca...” diyo gelin. Ve o günden bugündür o sülalenin tırnakları olmaz. Soyadları da çolaktır. Burda yatan evliyadır. Yedigelin olarak biliyöz biz. Cuma akşamları da ışık yandığını görenler var. Köyden görünür yanına gelince kaybolur.

80. Ekiz Baba (İkiz Baba-Öküz Baba)

Göynücek-Şarklı
Recep Keklik
1946
Emekli, Çiftçi
Arkadaşı
AE-120126_004

Ekiz Baba. Biz evelinden Öküz Baba diyorduk. Bu Başboğalı Halil Ağa var işte onun bi kızı kaçmış. Koyuncu’dan birisi anlattı bana. Dedenin kızı kaçınca işte, Dede cahildir, şöyledir, böyledir. Dedenin kızı kaçmaz inanca göre. Kızın ailesi razı olmadan. Şimdi fakat o kız da kaçmış dede beddua ediyö. O evliyaya gitmiş. Gece oraya (evliyaya) ziyarete gidiyolar. “Dede²⁰, cahillik yapmış bilmem ne.” “Benim kızın kaçmaması lazım. Ben bi dede olarak, bi önder olarak. Ben yarın birine, bigaribanın kızına, kızım niye kaçtın, aileni razı edeydik, bize ulaştırsaydın, bize söyleseydin. Aileni bulurduk. Bi orta bulurduk. Everirdik seni. Niye Böyle yaptın, deyince “Dede senin kızın da kaçtı.” der bana. Ben o kıza o sözü söyleyemem.” Şimdi oraya geliyor gece o evliyaya... O Koyuncu’lu bir topal vardı. O adammış yanında da. “Burası nere?” diyor. “Bura evliya dede.” “Adı ne: Öküz Baba.” “Lan terbiyesiz herif, öküzden evliya olur mu?” diyo. “Buranın ismi İkiz Baba. Bunun kardeşi Zile’nin hele bilmem ne köyünün yakınında bi yerde.” “Orada beddua etti. Dedi ki...” diyo: “Benim kızım on beş gün içinde ölecek. Benim bu namusum temizlenecek.” diyo. “Bana da babalattı²¹.” “Sayacan on beş günü.” diyo. On üçüncü gün diyo köyün dışında çalışıyoduk bi çocuk geldi ki “Seni çağırıyolar.” Gittik, dedenin kızı ölmüş. On üçüncü gün. Yani adam beddua etti orda, evliyada. “Burda evliya var ben inanıyom, itikat ediyom.” diyo. “Fakat eğer böyle

²⁰ Alevî dedesi.

²¹ Şahit tutmak, şahit yazmak anlamlarında kullanılan yöresel bir ifade.

olmazsa benim dediğim gibi evliya mevliya yok.” diyo. (Dede) fakat var olduğuna inanıyo. “Kızım ölecek.” diyo.

Biz bilemiyoz. Yaşlılar bilir. Dedemgil anlatırlardı ama. Ama milletin inancı vardır. Birinin ayağı ağrısa, bilmem ne yapsa. Şimdi kalkıyo bi ortopediciye gidiyo. Bi şeye gidiyo. Ağrı kesici kullanıyo. Öyle bi şey yoğudu. Giderdi oranın cevherinden alırdı, toprağından alırdı. Yalardı. O da onun ağrı kesicisi. Eskiden ananelere daha insanlar bağılı idi. Televizyon yoktu. Radyo yoktu. Gaste yoktu. Birinin başı ağrıdı mı bi evliyaya işte iğne korlardı, gece. Şu şu şu evliyalara da işte iğne koyuyodular. Kaç tane evliya var, çevrede yakın. Böyle yatır dediğimiz yerler. Beş dene, on dene. On dene iğne koyuyodular. Önce hangisi paslanırsa oranın derlerdi. Oraya giderlerdi oraya kurban keserlerdi. (DKK: Aslan Kaplan, AE-120126-004)

81. Zeynel Abidin Hz.

Amasya – Eliktekke
Kemal Erarslan
1946
Emekli Memur
Büyüklerden
AE-120130_008
AE-120130_009

Buranın dip sahibi Zeynel Abidin diye bir mübarek. Yolun aşağısında ve yukarısında yatır var. Bir yerde ailesi, diğer yerde kendisi yatıyo.

Zeynel Abidin bu mübarek Allah dostuymuş. Geyiklerle (Elik) çift koşarmış. Onların sütünü sağırmış. Bu mübareğin köpekleri varmış. Köpeklerine Amasya valisinin ismini koymuş. Valiye demişler ki “Elik Tekke köyünde bir adam var, köpeklere senin ismini vermiş.” Vali, “Çağırın bakalım onu. Benim ismimi köpeğe nasıl verir?” demiş.

Jandarma köye gelmiş. Evliya onlara “Evladım siz gidin ben gelirim. Size kavuşurum.” demiş. Jandarmalar Amasya’ya döndüğünde bakarlar ki mübarek orada, paşanın yanında. (Eliktekke’nin Amasya’ya uzaklığı 36 km. olup sarp bir dağ köyüdür.) Paşa “Neden köpeklerine benim ismimi verdin?” demiş. Zeynel Abidin “Benim köpeklerim helali haramı ayırır. Haram yemez. Siz helali haramı ayırmadan yersiniz.” demiş. Çok hiddetlenen vali “Münasebetsiz benimle nasıl bu şekilde konuşursun” demiş. Evliya “Ben öyle biliyom öyle konuşuyom.” demiş. “Tamam, o zaman getir köpeklerini.” demiş Paşa. Evliya, “O halde bana iki parça et getirin. Birazını bir yerden çalın getirin birazını da rızayla isteyin verin bakalım nasıl ayırıyomuş görelim.” der. Evliya dışarı çıkıyo, bağırıyo biraz sonra köpekler Eliktekke’den geliyo. Birazı helal

birazı haram olan etleri getirip köpeklerin önüne koyuyolar. Köpekler kokluyolar ve haramları yemiyolar, helallerden bir iki alıp geri çekiliyolar. Evliya, “Hadi oğlum işinize.” diyo. Köpekler oradan kayboluyolar. Vali “Kusura bakma, ben seni buraya kadar yordum. Böyle demediler seni bana, yanlış anlattılar.” diyerek Zeynel Abidin hazretlerini gönderiyo.

Elik tekke ismi nereden geliyo. Burada Zeynel Abidin burayı yazmışlar. Amasya’dan tarihten almışlar yazıyı. Zeynel Abidin bu mübarek Allah dostuymuş. Geyik koşarmış. Yani elik, onlara çift sürermiş. Onlardan sağarmış sütü. Bir hayli zaman yaşamış bu mübarek yatırları burada. Ondan sonra bizim köyün bir bölümü gelmiş. Bu mübarek Allah dostu, koşarmış geyik elik, bunların sütünden faydalanırmış. Bi hayli müddet yaşadıktan sonra, tabi mezarı orada işte, aşağıda. Yukarda yatırları.

82. Garip Hafız (Dönen Dede-İbrahim Hakkı) (I)

Gümüşhacıköy – Gümüş
Muhammed Mustafa Göl
1986
Kur’an Kursu Hocası
Büyüklerden
AE-120322 -023

Mübarek burada ders verirken, Suluova’dan Cemal Hafız dedikleri (Rivayete göre konuşuyorum.) öğrencilikte hafız yapmaya karar veriyorlar. Suluova’dan üç arkadaş yola çıkıyorlar. Orada bir imamın tavsiyesiyle, “Gidin.” diyor, “Gümüş beldesinde...” diyor. “İbrahim Hakkı Hazretleri (Garip Hafız) var. (Garip Hafız, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretlerinin sülalesinden geliyor.) Kendisi veliyullahtan. Evliyadır.” diyor, “Ondan diz çökün. İcazetinizi ondan alın.” diyor. Yola çıkıyorlar akşam oluyor. Merzifon’a kavuşuyorlar. Orada “Biraz dinlenelim, sabah namazını kıldıktan sonra tekrar yola çıkarız.” diyorlar. Tabi yaya. O zamanki şartlarda araba yok. Bu arada Cemal Hafız’ın rüyasında Seyyidi Ahmedi Kebir hazretleri metfun olunuyor. Bu Cemal Hafız da Garip Hafız’ın evliya olduğuna canı gönülden desteklemiyor. İlla bir keramet görmek istiyor. Arkadaşlarıyla bunu paylaşıyor. Diyor “Arkadaşlar, herkes bilsin diye. Ben bu mübareğin evliyaullahtan olduğuna canı gönülden inanasım yok.” diyor. “Beni tatmin etmesi lazım.” diyor. Öyle deyince. “E nasıl olacak?” diyorlar. “Ben bu gece rüyamda Seydi Ahmedi Kebir hazretlerini gördüm. Ladik’te metfun olunan.” Ve Geliyorlar buraya (Gümüş’e) yani kapıyı çalıyor, kapı açılıyor, içeriye giriyorlar. (Garip Hafız... hoşgeldiniz vs. gibi) hiçbir şey söylemeden “Gelin...” diyor içeriye. İsimlerini dahi sormadan diyor ki “Seydi Ahmedi Kebir hazretlerini içinizden tanıyan var mı?” diyor.

Oradan “Cemal Hafız diyor ki, sabah namazından sonra ben gece rüyamda diyor Seydi Ahmedi Kebir hazretlerini gördüm. Eğer ki diyor orda benim Seydi Ahmedi Kebir hazretlerini gördüğümü bana izah eder açıklarsa veya onun isminden bahsederse diyor elhamdülillah (Garip hafızın evliya olduğundan) emin olurum.” Garip hafız da onu öyle karşılayınca emin oluyor.

83. Garip Hafız (Dönen Dede-İbrahim Hakkı) (II)

Gümüşhacıköy
Selahattin Yargül
1953
Berber
Gümüş Halkından
AE-120412-010
AE-120412-011

Hafız Efendi Samsun’a ziyarete çok giderdi. Oradaki Büyük Cami’de namaz kılmayı çok severdi. Hemen şuradan minibüs kalkardı. Neyse bir gün Hafız Samsun’a gitmek istiydi. “Selamün aleyküm ne zaman gidecez?” diyo. “Hocam beş dakika var. Yerini ayarla.” diyo muavin. Hoca “Yoo, gelen bayanlar otursun.” diyo. Muavin “Hocam ya otursana.” diyo, kızıyo. Araba doluyo ve Hoca’yı almadan gidiyolar. Samsun’a giderken Çakallı var. Çakallı’da bir bakıyolar ki otobüsün önünde mübarek gidiyo. Allah Allah ya. O ne zaman yola çıktı diyolar. Minibüs durdu mu bakıyolar hoca yok. Giderken bir daha bakıyolar hoca tee on beş, yirmi metre ilerde yine gidiyo. Şoför gaza basıyo yetişemiydi. Neyse oraya varıyolar. Hocaya soruyolar. “Hocam ne ara geldin?” “Beraber geldik ya...” diyo. “Peşpeşe geldik, bazı siz önde bazı ben önde.” Herkes ihtiyacını karşılıyo. “Ya hocam hadi gel yerine geç.” diyolar. “Benim orda yerim yok.” diyo. “Benim yerim ayrılmış olan yoldur. Siz binin, sizin yükünüz ağırlaştı.” diyo. “Hocam, siz binmeden biz gitmeyiz.” diyolar. Hoca, “Yolunuz açık olsun, gidin.” diyo. Minibüs geri geliyo. Bakıyo, hoca onlardan önce gelmiş yine. “E hocam...” diyolar? “Hoca geçmiş olsun.” diyo. “Yalnız herkes ne yaparsa onu biçer.” diyor.

84. Kurt Baba (I)

Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir
Selahattin Yargül
1953
Berber
Büyüklerden
AE-120412-003

Ben onu sana izah edeyim. Kurt baba orada bir kulübedir. Evelden beş metre kar yağmış. O zaman, evelden çok kış oluyomuş. Tarihi vardı ama unuttum. Tarihi pek hatırlamıyom. Bundan hemen hemen altmış yetmiş sene evvel. Neyse bu ocak başında şaparken (şey yaparken) kapı açılıyo dört tane kurt giriyo içeri. Böyle dilleri dışarda.

Aynen böyle. “Buyurun.” diyo Kurt Baba. Buyurun, diyo. Oturun, deyince oturyolar böyle. Peşine iki tane avcı... Ellerinde tüfeğinen. Siz de hoş geldiniz. Siz de şu tarafa diyor. “Bunları size vurdurmam.” diyo. “Bunlar bana Allah’ın lütfü.” diyo. “Onlar beni koruyo.” diyo. “Size de diyo karnınız acısa aha...” diyo ekmeği kızartıyo veriyo. İlk önce avcılarını gönderiyo. Ondan sonra kurtlara “Siz durun.” diyo. “Bakayım...” diyo. Ondan sonra onları gönderiyo.

Ondan sonra, yazın ağustosun sıcağında, dur diyo. “Bu kurtlar bana hizmet ediyo mu?” diyo. Kurt Baba bir bağıriyo. Kurtlar hemen yetişiyolar. Yazın sıcağında geliyo, Kurt Baba’ya yardım ediyolar. Yani bi ıslığıman geliyolar.

85. Kurt Baba (II)

Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir
Hamdi Dündar
1953
İlçe Halk Kütüp. Md.
Büyüklerden
AE-120322 -025

Bu şahsa Kurt Baba denilmesinin sebebi; avcılar avlanmak için ormana gitmişler. Önlerinde de bir sürü kurt varmış ve bu kurtları vurmaya kalkmışlar. Eymir ile Keçi Köy arasında da tek bir ev varmış. Avcıların önünden kaçan kurtlar evin önüne geldiğinde bakıyolar ki uzun boylu bir adam var. Bu adam kapısını açıyo ve kurtları içeri alıyo. Bu avcılar hiçbir şekilde içeri giremiyolar. Bundan sonrada bu kişinin kurtlar ile beraber yaşadığı ve aç kalan kurtların bizzat bu eve geldiği, avcılardan kaçan kurtların bu eve geldiği görülmüştür. Ölümünden sonra da kurtlarla içli dışlı olduğu için bu kişiye Kurt Baba denilmiş ve şu anda bu kişinin Keçi Köy’de tekkesi var, Kurt Baba tekkesi.

86. Kurt Baba (III)

Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir
Ali Çoban
1925
Çiftçi
Babasından
AE-120329_020

Tarikat hesabından derlerdi yani. Ama bilemiyoruz... Şimdi adamlar birini helal kurbanı kesmişler birini de hırsızlık ile. O zaman öyle. İkisini de kurban yapmışlar. Buraya bir dede gelmiş zamanında, gerçeklerden biri... Demiş “Bu kurban helal mi haram mı?” Helal, demişler kesenler hani. “Dur aha şimdi seçerler.” demiş. “Şoo”, demiş. O kurtlar gelmiş derler bilemiyoruz yani de derler. Alın bakayım. O hırsızlık ile keseni koklamışlar bunu yememişler. Öteki halis kurbanı yemeye başlamışlar. Bunu da duyduk ama ne kadar doğru bilemeyiz yani.

(Yanıdaki adam: Haramı yememişler helali yemişler, bunu ben de duydum vallahi. Böyle duyduk büyüklerimizden. DKK: Hasan Cinpolat)

87. Kurt Baba (IV)

Gümüşhacıköy-Keçi/Eymir
Satı Gökçe
Bilmiyor (70-80)
Ev Hanımı
Kaynanasından
AE-120329_024
AE-120329_025

Eskiden bir derviş gezmiş, mesela peşinde kurtlarla gezermiş. Böyle dolaşır dolaşır kurtlarla gezermiş. Yani çok gezince de gelmiş ihtiyarlayınca artık. Gelmiş Kurt Baba'da Benim mezarımı buraya kazın.” demiş, burayı tarif etmiş millete.

O adam yaşlanınca kurtlarla dolaşmış gelmiş, orada ölmüş gece. Sabahleyin bakmışlar kurtlar oturuyo başında. Millet de. Hani demiş ya millete. O adamlar da oraya mezar yapmışlar. Türbe yaptılar üstüne.

88. Serçoban (I)

Amasya – Kapıkaya
Muhsin Torbalı
1946
Türbedar
Büyüklerden
AE-120901_008

Burda zamanında asker savaşa gidiyomuş. Nerden geldiyse. Asker çobanı görünce burda subayın bi tanesi diyo ki yanındaki subaya. “Ya git de çobana söyle bakalım. O zaman köy yoğumuş buralarda. İmkânı varsa bize bi yemek verebilir mi?” diyo. O da diyo ki “Dağ başındaki çoban diyo o gadar yemeği, bi tabur askeri nerde doyuracak?” “Ya sen bi get de söyle.” diyo. “Verise verî, vermezse şansımıza.” diyo. “Yoksa gırılacoğuk burda acımızdan.” Geliyi. “Selamın aleyküm, aleyküm selam işde. Ya çoban, imkânın varısa, biz felan yere bi savaşa gedeceğuk. Ya asker doküldü burda acımdan, gırılacoğuk burda.” diyo. “İmkânın varısa bize bi yemek verebilir mi?” Sen diyo get diyo burdan. “Sofranızı serin ben geliyom.” diyo. Yani ser ondan galmış. “Sofranızı serin ben geliyom.” diyo. Burdan gediyo hemen bi davar kesmiş. Bi gazan et pişmiş, bi gazan pilav yapmış diyolâ. Gazanlar da ufak ufak gazanmış. Eline almış gediyoymuş şimdi. Askerler diyomuş ki “Ya o kadar yemek bu gadar tabura yeter mi? Buncuğaz gazanlar iki asker yer onları.” Neyse varıyo artuk tabi asker halka olmuş. Parça parça. Şimdi yemeği dağıtmaya başlamış. Yemeği dağıttıkça yemekte eğsilme (eksilme) yok. Boyuna çoğalıyomuş. Askeri doyumuş, yemek artmış. Asker bi daha getmiş.

89. Serçoban (II)

Amasya – Kayabaşı
Mürsel Güven
1964
Loder Operatörü
Büyüklerden
AE-120901_006

Kayabaşının oralarda. Bir tabur asker geliyor, oraya. Diyo ki komutana, “Komutanım!” diyo “Asker aç.” diyo. “Ben askeri doyurayım.” diyo. “Çoban!” diyo “Sen neyinen doyuracaksın.” diyo. “Komutanım!” diyo “İzin ver doyurayım.” diyo. Üç dört sefer tekrarlayınca “hadi” diyo “Ser Çoban.” diyo. “Ser, neyinen doyuracaksın bakalım.” diyo. İşte o çantasındaki erzağını açıyo önlerine. Asker yedikten sonra o erzaktan arttığını söylüyorlar. O tabur asker doyuyo o şeyden arttığını söylüyorlar.

90. Serçoban (III)

Amasya – Kapıkaya
Muhsin Torbalı
1946
Türbedar
Büyüklerden
AE-120901_008

Burda davarın bi tanesi kaçmış. Goyunun. Davarın içinden. Yedi sefer depeyi dolanmış. G(K)arasenir köyünden buraya yedi sefen dolanmış. Kim dolanır, küfür etmiyerek. Yedi sefer dolanmışlar, ikisi de yorulmuş artuk. En son buraya çıkmış diyorlar. Yoruluyo diyo ki, “Ey mübarek!” diyo “Bu gadar kaçmasan da gendini de yormasan beni de yormasan.” demiş. Gözlerinden öpmüş, ikisi de burda m(v)efat etmiş. Gendi mezarını gendi gazmış. Allah tarafından davarların hepsi de dal olmuş. Esas adı İbrahim.

91. Serçoban (IV)

Amasya – Kapıkaya
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_047

Sakız ağaçları evvelden koyunmuş. Koyunlardan birisi sürünün içinden çıkmış. Koş ha koş, koş ha koş. Biz olsaydık keserdik. (Yakalayınca) “Ya mübarek.” demiş, gözlerinden öpmüş. “Beni de yordun, kendini de yordun. Yazık değil mi canımıza.” demiş. Çok sabırlıymış. O ölünce koyunları ağaç olmuş.

92. Serçoban (V)

Amasya – Kapıkaya
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120610_047

Serçoban Dede üç kardeş.

Serçoban dede burada yatıyor. (Kayabaşı)

İğneci Baba (Mesçi Baba) Amasya’da yatıyor.

Hüseyin Dede (Çığırgan Dede) Karaçayır’ın yanında yatıyor.

Serçoban sütü mendile koymuş, almış götürmüş abisine (İğneci Baba) “Sana süt getirdim.” demiş. O arada bir kadın gelmiş söylemesi ayıp peçesini açınca bunun fevri bozulmuş. “Bunun ölçüsünü alır mısınız?” demiş Mesçi (İğneci) Baba’ya (Topuğu görünmüş). Sonra kardeşi çobanın elindeki süt damlamaya başlamış. “Ya Serçoban, aklın başına al, gel süt damlıyo.” demiş. Öyle deyince bir daha “Estağfurullah.” demiş. Abisi de “Dağda yetişmeli değil...” demiş, “Erkeksen burda yetişmeli.” demiş. “Günde kaç tane kadın gidip geliyo buraya.” demiş.

93. İğneci Baba, Serçoban, Kocacık Baba

Amasya – Kapıkaya
Muhsin Torbalı
1946
Türbedar
Büyüklerden
AE-120901_008

Burda çobancılık yapıyomuş, zamanında. Üç gardaşmış bunlar. İğneci Baba, Kocacık Baba... Kocacık Baba Akdağ’ın depesinde. İğneci Baba Amasya’nın ortasında. Ayakkabı tükanları varımış. İki çobancılık yapıyomuş. Birisi de ayakkabıcılık yapıp, satıyomuş. Burdan bezinen süt gotürüyomuş. İğneci Baba’ya. Çatmaya asıyomuş

bezi. Ordan işi bitti mi İğneci Baba alıp gotürüyomuş. Evinde yiyomuş, içiyomuş işde. Bi gün de bi bayan geliyo oruya. Bayan geliyo ayakkabı ölçüsünü vermeye. Ayağını uzadınca bayanın topuğu görünüyö. Bu bayana kötü niyetinen bakmış. Diyelâ yani. Süt yokardan damlamaya başlamış. Bezdeki süt. “Serçoban!” demiş, “Gendine gel.” demiş, İğneci baba. “Dağ başında yetişmiyecên, Amasya’nın ortasında yetişecên.” demiş. Yokarı bakıyo ki süt damlıyo. Gendini toparlamış, ondan sonra süt damlamayı kesmiş. Demiş ki “Ben daha buraya ayak basmam, Amasya’ya. Karasenir’e gidecem. Ericêm, yetişicêm, oruya yatacâm.” demiş. Bi daha Amasya’ya getmeyi kesmiş diyolar. Burda davar güdüyo, buralar hep boşumuş o zaman.

94. İğneci Baba, Serçoban, Çal Baba

Amasya – Sarayözü
Ali İnan
1946
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_003

Büyüklerimizin anlattığına göre biraz karışık aslında. Amasya da İğneci Baba, türbe olarak da Amasya'da Serçoban, burda da Çal Baba var bunlar kardeşmiş. İki kardeş “Bizim abimiz İğneci Baba, mesçilik yapıyo. Biz gidelim onu görelim ziyaret edelim.” demişler. Çal Baba bir mendile sütünü sağıyo, Serçoban da sütünü sağıyo. Tabi o da o tarafın çobanlarının başı. Bu da bu yörenin çobanlarının başı. İkiyi yağlık ile gidiyolar yani mendille gidiyolar. İğneci Baba da tabi kardeşlerim orada dağ başında yetişmek nasıl şehirde yetişmek nasıl bununla ilgili bir fikirleri var mı? Normal olarak hanımını çağırıyo. Hanımı geliyo ayağını açıyo ayağının ölçüsünü veriyo ve sütlerinin damladığını görüyo. İğneci Baba soruyor “Sütleriniz niye damlıyo? Bi kadının topuğunu görünce bu hale geldiniz.” der. Bunlar da derler ki “Abi sen bizi bırak, biz yine gidelim eski yerimizde yaşayalım.” “Dağ başında herkes yetişir. Önemli olan burada yetişmek, unutmayın bunu.” der İğneci Baba. Çal babanın da ondan sonra çıkıp orada kaldığını, Ser Çobanın da orada kaldığını söylerler. Yöremizdeki söz, eskilerden kalma söz budur.

95. Şeyh Sadi (I)

Amasya – Sarımeşe
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_006

Paşa Pınarı denen bir çeşme var. Hatta Şeyh Sadi Baba, orda o zat. Kazanda pilav yapıyo. Bir kuzusu varmış. Millete yedirmek için kesiyo. “Size kuzuyu pişirip verecem.” diyo. “Yalnız kimse kemiğini kırmasın. İyi olmaz.” diyo. Askerler, “Bu kadar insana senin kuzun yeter mi?” diyo. Adamsa “Siz bismillahirrahmanirrahim getirin, pilav da yeter kuzu da...” diyo. Millet yiyor ve karnı doyuyo. Bu yüzden oraya hala Paşa Pınarı diyolar. Askerin biri kuzunun bacağını kırıyo “Acaba bu adam ne demek istedi.” diye. Bu zat yemekten sonra sofraya duası okuyo ve kuzu yeniden canlanıyo; fakat aksıyo o adam da diyo. İşte et yerken askerinin biri kuzunun bacağını kırmış. Bu da bize büyüklerimizden intikal eden bir bilgi. Üstü kapalı bir türbe şeklindedir.

96. Şeyh Sadi (II)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Büyüklerden
AE-121120_002

Geriden ağrı bi tane boylu, cübbeli bi adam geliyo. Diyo ki “Benim diyo avrım (ağrı) çok. Sancım çok. Amma hiç duracak halim yok.” diyo. “Sen diyo bi yat bakalım şuraya.” diyo. Yatırıyo onu “Bekle.” diyo. “Burda uyuyup da diyo beni, rüyanda beni görürsen galkar gidersen yürüyerek.” diyo. “Ama diyo beni görmezsen avrın sancın devam eder.” diyo. Ordan galkıyo gidiyo. Öyle gittin miydi ertesi gün sabağınan galkıyo o adam rahatlamış geçmiş gitmiş. Hiçbir şeyi yok. Ağrıdan sancıdan, o yanına bakıyo bu yanına bakıyo. O adam şifa buluyo ki gaybolmuş gitmiş.

97. Şeyh Sadi (III)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Büyüklerden
AE-121120_002

Evlıyanın ilk zamanlarında oralarda ders görüyomuş. Ufak bi yerde. Ders yapıyomuş. Hocalık yapıyomuş. O arada ders yapıyo diye bunu önceden haramiler diyerek bunu baskına geliyolar. Baskına gelirken ovanın içerisinde böyle bir Gedikardı diyerek bi yüksek bi kestirme yol var. Oraya gelince Allahü teala tarafından orası zindan oluyo. Hiç kimse görükmüyo. “Bekleyek mi, gitsin mi dursun mu?” diyolar. Öbür taraftan bi kırk tabur asker onları basmaya geliyolarmış. “Sen demiş hiç gımraşma (kıpırdama). Biz seni beklemeye geliyok. Sen hiç gımraşma. Havanın açılacağını bekle bizi.” demişler. Bu havanın açılacağını beklerkene o kırk tabur asker kırk bin tane atlarının beraber orda misafir olarak kalıyolar. Diyolar ki acaba diyolar “Ben diyo sizi neyinen doyuracam.” Biz yetişirkenek ben güzelce biliyom. Aha şu kesimde bi gazanı (küçük bir tencere) vardı. Bi de bi torbası. Diyo ki “Siz beni beklen.” diyo, “Ben diyo sizin atlarınızı doyururum sizi de doyururum.” diyo. Bi gazana pilav goyuyo, bulgur. Şuncıgaz gazan. Beş altı gün, gaç gün galdılarsa o gazanlan pilav o kırk tabur askeri doyuruyo. “O atları da ben veriyim diyo yemlerini.” diyo. Torbasına elini dıkıyo avucuynan atlara yemini dağıtıyo. Kırk bin tabur askerin atına. Öyle doyuruyo.

98. Şeyh Sadi (IV)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Büyüklerden
AE-121120_002

Yalnız demiş “Gidenim veran (viran) olsun gelenim mamur olsun.” demiş. Bizim köye bi memur gelsin bi şey olsun köşeyi döner gider. Köyden ayrılan da, ama senede bir ziyaret ederse bir şey yok. Var bir iki tane. Ziyaretine dönmedikleri müddetçe gayboldu gitti. Sülale falan bitti. Sülalesi de bitiyö. Yok oluyo. Gencecikten

hastalanıyo gidiyo.

99. Piri Baba (I)

Merzifon – Kayabaşı
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Büyüklerden
AE-120705_012

Üç kardeşirler: Piri Baba, Koyun Baba ve Gani Baba.

Erarslan yakınlarında yaşarlarmış. Piri Baba ayakkabıcıymış. Koyun Baba da çobanmış. Bir gün dükkânda Piri Baba ayakkabı boyarken o sırada bir bayan gelmiş bacakları açık kalmış. Yalnız kardeşi abisine süt getirmiş mendille. Süt damlamıyo. O sırada demek ki bayana meyil vermiş olmalı ki

süt mendilden damlamaya başlamış. Sütün damladığını gören Piri Baba diyo ki “Kardeş kendine gel.” diyo. “Dağda yetişmemeli böyle yerde yetişmeli.” demiş. Hemen mübarek kendine gelmiş. Süt damlamayı kesmiş.

100. Piri Baba (II)

Merzifon
İsmail Zeytinli
1950
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120412-007

Piri Baba, Cüneyt Baba, Koyun Baba ve Niyaz Baba dördü kardeşmişler. Koyun Baba koyun güdere geçimini sağlıyormuş. Cüneyt Baba da yaylada olduğu için hayvancılıkla geçimini sağlıyormuş. Niyaz Baba da öyle. Şimdi bunlar Piri Baba’ yı ziyaret etmeye gidiyolar. Piri Baba da ayakkabıcılık yapıyomuş. Bunlar o zamanın şeyi işte

katık torbası gibi bir şeye süt koyuyorlar. Tabi belli bir zaman sonra akıyor ya süt. Onu götürüyolar. Piri Baba’nın dükkânında onu asıyorlar ve kendi aralarında sohbet ediyolar. Bu babalardan biri diyo ki. “Sen burda kadınların bacaklarına bakarak onlara şey yaparsın. Ayakkabı yaparsın.” O zaman götürdükleri torbadan süt damlamaya başlıyo. Damlamaya başlayınca Piri Baba diyo ki “İşte sizin getirdiğiniz süt bu kadar, şimdi bitecek. Siz kendi sütünüzü kötüye yordunuz. Benim öyle bi şey aklıma gelmiyor.

Fakat sizin içinüz de kötü düşündüğünüz için içinüzün getirdiği hediye akıyo.” diyo.

101. Piri Baba (III)

Merzifon
İsmail Zeytinli
1950
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120412-008

Piri Baba'nın çarşı içinde bir hamamı var. Ne hamamıydı ora? O hamamda tellaklık yapıyomuş. Orada tellaklık yaparken o zamanın padişahı gelmiş oraya. Fakat bu adam tellaklığı hem erkeklere yapıyomuş, hem de kadınlara yapıyomuş. İşte kadınlara yaptığı için padişah tarafından azledilmek isteniyo. Azledemiyolar. Padişah geliyo, kendisi bizzat görmek istiyö. Ordan işte padişahla karşılaşınca, “Sen diyo buranın üstün kişilerinin hanımlarını kese yapıyomuşun.” Böyle deyince ordan mermerden bi parça koparıyor. “Bunu diyo gideceksin, sarayında hamur olacak.” diyo. “Onu yiyeceksin.” diyo. “Senin önünde kimse duramayacak.” diyo. O arada da fazla sıkı yapınca onlardan görünmemek için hamamın bir bölümünden duvardan diğer bi bölümüne geçiyö. Ordan göremiyolar. Ondan sonra o padişah inaniyo. Götürüyö işte sarayında hamur edip pişittirip yiyo. Ve Avrupa'ya orda inaniyolar. Ondan sonra padişah o taşı götürüyör. Taşı hamur yaptırıp yiyo. Avrupa zaferleri ordan sonra başlıyo.

Piri Baba'ylan Koyun Baba'nın var. Yaz Baba da var. Üçü kardeşmişler. (Hasan Cinpolat, AE-120329_018)

102. Çatalçam Evliyası

Amasya – Eliktekte
Mehmet Ergöz
1965
Memur
Büyüklerden
AE-120128_001

Çatalçam evliyası elikleri (Geyik) sağarmış. Kardeşini ziyaret etmek istemiş. Kardeşi Amasya'da yaşıyormuş ve mesleği kunduracılıkmış. Kardeşine zembille süt götürmüş. Dükkâna gelince duvara zembille getirdiği sütü asmış. Dükkâna bir hanım müşteri gelmiş. Ayakkabısının topuğunu kunduracı olan kardeşi tamir ederken Çatalçam evliyasının gözü de kadının topuğuna ilişmiş. Bu sırada duvarda asılı duran zembilden süt damlamaya başlamış. Kunduracı, kardeşine “Kendine gel kardeşim, burası dağ başı değil. İşte böyle yerde kendini dene.” demiş. Adam silkelenmiş, kendine gelmiş. Süt durmuş, damlamamış.

Halk tabiki inanıyo. Buranın zengin ağasını tanıyanlar var (Bizden önceki yaşayanlar.) Efsane olmakla beraber hakikati de var.

103. Pir İlyas Dede (I)

Taşova – Esençay
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-VN870079

Pirler yani Hacı İlyas (kastedilen Hacı İlyas Dede'nin zamanında Ziyaret Kasabası'ndan bir kişinin hacca gittiğidir.) o zamanda hacca gitmiş Ziyere'den. At arabası devri. Oraya gidince parasını çaldırılmış, ağlıyomuş. Adamın birisi dayanmamış. “Hayrola sen niye böyle ağlıyon?” demiş? “Niye ağlamayım. Hacda paramı çaldırdım. Benim geri gidecek durumum yok.” demiş. “Burada ben ne yaparım? Kimseyi bilmiyom, tanımiyom.” demiş. O adam da “Sen nerelisin? demiş. “Amasyalıyım.” demiş. Adam “Burada Hacı İlyas var.” demiş. “Her hafta buraya Cuma namazı kılmaya geliyo.” demiş. Bu cami de Peygamber Efendimizin yattığı o bölgede bir camiymiş. “Sen orada dur. Hacı İlyas, Hacı İlyas diyerekten üç defa bağır demiş.” (İlyas hazretleri sağken mi olmuş bu olay ?) Evet sağmış. “Sen bağırırsan eğer o seni gelir bulur.” demiş. Neyse, ona böyle yapmasını söyleyen adam da zaten mübarek bir zatmış, zaten sakallı falan. Cuma gününe kadar orda burada yatmış. Sonra caminin kapısına durmuş Hacı İlyas, Hacı İlyas deyince “Hayrola?..” demiş hazret. “Niye beni çağırıyon?” O da demiş ki “Niye çağırılmayım? Ben Amasya'nın Ziyere (Ziyaret) kasabasındanım. Burada kaldım, paramı kaybettim.” “Peki, demiş işin acele mi?” “Yok.” demiş öbürü de. “O zaman namazları kılalım, ben seni götürüm.” Cuma namazlarını beraber kılmışlar. Demiş ki “Gözünü yum arkadaş.” Gözünü yummuş. Tam Pirlerin tepesinin oraya (Ziyaret Kasabasının üst tarafındaki tepeye...) varmışlar. Demiş ki: “Arkadaş, ben bu işe şaştım. Gözümü yumdum orda açtım burada.” Hazret de “Sen orasını karıştırma. Çünkü ben her Cuma namazımı orada kılıp geliyom.” demiş.

104. Pir İlyas Dede (II)

Taşova – Esençay
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-VN870079

Pir İlyas ölürken teneşirin ayağı kımıldıyormuş. “Eyvah!” Demişler. “Şimdi cenaze düşecek.” Herkes yetişmiş. O zamana kadar evliya olduğuna pek inanılmazmış. Tam düşecekken eliyle tutmuş teneşiri. Sonra herkes anlamış ki o gerçekten yetişmiş bir zat. O da Pirlar Baba yani o da Hacı İlyas. Hacı ismi de her Cuma gidip Mekke’de kıldığı

için namazı.

105. Kamalı Mehmet Efendi

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_001

Bunlar cinlerin çocuklarını okutuyo. Büyük çınar var şurda. Orası da normalde camiye ait. O ağacın altında Kamalı Mehmet Efendi adında bir zat yatıyo. Bunların dönemi aynı, Pir İlyas dönemi. Bunlar burda cinlerin çocuklarını da okutuyolar, insanların çocuklarıyla beraber. Bi gün bi tanesi, biliyorsunuz cinleri, her türlü kılığa girebiliyor. Yılan suretine

giriyo. Çocuklar da taş vurup öldürüyolar bunu. Sonra (cinlerin) annesi babası diyo ki “Hocam, biz sana çocuk emanet ettik. Sahip çıkamadın, davacıyız.” diyolar. “Mahkemeye gelece, dava olacak.” Onların kendine göre mahkemesi kuruluyo. Bazı anlatanlar diyolar ki Hacılar Maydanı’nda, bi kısmı da yukarıda Lokman’da olduğunu söylüyolar. Mahkeme kuruluyo “Ben çocuğunuza sahip çıktım.” diyo. “Benim hiçbir şeyden haberim yok. Ben öğrencilerimle bi görüşeyim bakayım yaramaz bir şey olmuş mu?” Öğrencilerine soruyo “Akrep, örümcek, yılan gibi bir şey gördünüz mü?” Çocuklar da gördüklerini söylüyorlar. “Küçük bi yılan öldürdük biz.” deyince hoca durumu anlıyor. Hoca cinlere giderek, “Sizin çocuğunuz yılan suretine girdi. Çocukları korkuttu. Onlar da onu öldürdüler. İslam’da yılan muzır hayvanlardan olduğu için katli vaciptir. Bu yüzden çocuklar suçlu değildir.” diyerek mahkemeden beraat ederler.

106. Ali Pircivan

Gümüşhacıköy – Sarayözü
Hamdi Dündar
1953
İlçe Halk Kütüp. Md.
Büyüklerden
AE-120322 -029

Şu anda da sancak oradan kaybolmuş vaziyette. Ali Pircivan'da. Ali Pircivan'ın 74 Kıbrıs savaşında benzini biten bir uçağa bindiği ve uçağı da hava limanına indirdiği söylenmekte. Savaş uçaklarından bahsediyoruz.

Hz. Hünkâr efendimiz, Hz. Hünkâr, buna Ali Bir Civanım demiş. Çok gençmiş yani. Bir civanım. Bir âlim anlamında, birciğim, kıymetli anlamında kullanılıyor. Bir'den sonra Pir gibi olmuş yani. Şenlik kağıtları geliyor ya orada ben bakıyorum Ali Pir yazmış. Sen bakma Ali Bir aslı. Kıymetli anlamında. Çünkü zat canını sevdiğim Hz. Hünkâr demiş bunu. Zaten o (savaşa) katılmış bizim inancımıza göre ama inanmayana hiçbir şey yok zaten. (DKK: Hasan Cinpolat)

107. Şeyh Mustafa

Suluova – Dereköy
Cemile Üçok
1946
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120830_024

Duyduğum kadarıyla dokuz yüz yıl önce Suriye, Horasan'dan gelmiş. Lâdik'te Seyyid Ahmedî Kebir, Kağala'da (Yolpınar) Seyit Yâhya hazretleri, Seyit Şeyh Mustafa hazretleri, aşağıda Gani Baba hazretleri var. Gani Baba bunların şeyhi. Bunlar Peygamberimizle cihat yaparak on dokuzuncu göbek olarak geliyolar. Lâdik'teki Seyyid Ahmedî Kebir hazretleri abileri olarak geçiyomuş. Gani Baba, "Sen Samsun'a, siz Suluova'ya sen Amasya'ya işte ben de buraya yatacam" diyor. Oradan eskiden su akıyordu. "Orası biraz zahmetli olacak ama senin ziyaretçin bol olacak." demişler. Gerçekten de Gani Baba'nın ziyaretçisi bol. Bunlar iki kardeş ikisi Kağala'dakiyle bunlar Akdağ'ın o tarafta Çift Kapı yaylasında senede bir kere toplanıp zikir çekerler, sohbet ederler ve cihatları tartışmışlar. Bunlar oraya giderken Akdağ'da acıkıyolar, "Kenarda bir kaya dibinde yemek yiyelim." diyorlar. Çantalarında bir tane somun varmış. Diğer kardeşi "Ekmeği yeyince çok da susadık." demiş. Bir tutam tere bir somun da ekmekleri varmış. Şeyh Mustafa Hazretleri de "Durun bakalım. Bismillah." diyo ve kayaya vurunca kayadan su çıkıyo. Kaya üzerine gelecek gibi olunca "Dur ya mübarek." diyo. Ellerinizi izi kayada duruyo. Gidenler onu mühür olarak görüyolar. Kaya ayrılıyo ve kömüş gövdesi kadar su çıkıyo. O seneden bu seneye dereotu hala orada bitiyö. Biz yedi-dokuz Mayıs arası her sene kurban keseriz oraya. Kurban

kesmezsek suyumuz kesilecek intibası var üzerimizde. Bizim suyumuz Akdağ'dan geliyo. Onlar yemek yeyip su içiyolar, gidip sohbetlerini yapıyolar. Gelirken bizim bu mübarek evliya "Suyu ben götürecem." diyo. Dağdan taştan kılıcı sürüyo. Dört sene öncesine kadar bizim suyumuz toprak arktan geliyodu. 2001 yılında bizim suyumuz kesildi. Hiçbir kuvvet o suyu buraya getiremedi. Bir ay köylü uğraştı. Motorlar taktılar. Kapaklı'ya kadar geldi su geri kaçtı. Ne oldu bilmiyom ama ondan sonra bu evliyanın üstünü yaptırıldılar, bakım yaptılar. Çok yalvardılar, kurbanlar kesildi. Rabbim suyumuzu geri verdi. 2001'e kadar da köyde suyun kesildiğini kimse görmemiş.

Su gelince Kağala'daki su bizim köyümüze inecek diyo. Bunlar ikisi birbirlerinden şikâyetçi olarak Lâdik'teki abilerine gidiyolar (Anlatıcı Gani Baba'yı kast ediyor). "Abi biz şikâyete geldik." derken "Susun, ben sizin suyunuzu ikiye böldüm." diyo. Çok ziyaretçisi var. Baş ağrıyan, elinde yara çıkan, evinde geçim sorunu olan, kanser olan, çocuğu olmayan geliyo. Her şeye geliyolar.

108. Cendere Evliyası (I)

Göynücek – Kışlabey
Tuncay Demirtaş
1961
Öğretim Görevlisi
Büyüklerden
AE-120125_030

Burası eski ismi Cender yeni ismi Kışlabey köyüne ait mıntıka. Şu üst tarafta burada yattığı düşünülen evliyanın mezarı var. Türbe yapılmamış. Bu suyun da bu evliyaya bağlı bir su olduğu söyleniyor. Enteresan olan söylenece de savaş durumlarında bu suyun kesilmiş olması. 1974 Kıbrıs savaşında da bu su tamamen kurumuş. Evet evliya harbe gidiyor. İkincisi de harp alanında işte Türk askerinin, Müslüman askerinin su ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak bu suyun o bölgeye çekildiği rivayet ediliyor.

109. Cendere Evliyası (II)

Göynücek – Kışlabey
Muharrem Arslan
1941
Emekli Muhtar
Tecrübî, Büyüklerden
AE-120125_030

Buradan cevher götürüyolar. Kurban yerine horoz kesiyolar. Horozu gurban yerine değil horozu demrağya (temre) kesiyolar. O şeylere davar bohçası diyolar. Sütten gozladığı zaman ayakları şöyle oluyo. Eskiden çok geliyodu şimdi az geliyo. Şimdi mesela vücudunda şöyle olur ya. Onu ota kesecân. O otu da yakacân. Horozu aha bu çocuğa mıydı ötekine miydi, kesdim ben. Çocuğun şeyi (temresi) gayboldu gitdi. Bizim Hasan'ın

oğlunun da varıdı. Burdan horozu gotüdüm kesdim, otu yakdım. Cevheri İstanbul'a gönderdim. Eyi oldu çocuğu. Bizim evliya zat o zamanın behrinde yanan fırına girmiş. Fırından bu kesip yaktığımız otunan çıkıyo. Bana diyo gelen bu otu yakacak, ne isterse Allah tarafından da eyi olacak diyo.

110. Ergonaş Baba (I)

Taşova –Uluköy
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Köy halkından
AE-120714_008

Uluköy halkı çam ağacını sallamış hep armut düş armut diye şey etmişler. Orada beddua etmiş onlara. Demiş ki “Taş kesilin, yerliğiniz olmasın, yerli durmasın buranın.” demiş. Yani böyle beddua etmiş. Yani yerli kimse kalmıyor o zaman. Göç edip gidiyorlar yani. Buranın yerlisi pek fazla olmaz. Fakir olurmuş gelintisi zengin olurmuş.

Bizim burası da (Kuşuf Köyü) bereketliymiş ama az parayla geçinilmiş. Onun kerameti yine evliyadan. Bu Kuş Baba'dan.

111. Ergonaş Baba (II)

Amasya –Yassıçal
Fatma Gürsoy
1957
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-121014_001

Ergonaş Baba efte koyüne gelmiş Horosan'dan. Efdeliler rahat guymamış. “Zengininiz yedi sene rahat görsün.” demiş gitmiş Ergonaş Baba. Efdeliler zenginlemez ondan.

Yeniceye de bedduva etmiş. Köyde yoğunmuşlar. Yeşil yaprak toplamaya gitmişler. Ergonaş Baba gızmış. “Dalınızda yaprak olmasın.” diyo. “Başınızda da saç galmasın.” diyo. Bi de “Hasret galın.” demiş. Yenice'de yerlisi galmaz hep giderler o sebepten. Başları da ondan kel olurmuş.

Türbesinde felçli hasta sabah ezanına gadar bekleyince iyi oluyo. Adaklarını getirip herkes kesiyolar. Ziyarete çok geliyolar. Her yerden geliyolar. İtigat tabi. İtigat yoğusa bi şey yok.

112. Ergonaş Baba (III)

Amasya –Yassıçal
Fatma Gürsoy
1957
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-121014_001

Keremeti çok daha. Bi de Ergonaş Baba Rumları Müslümanlığa çağırmış. Rumlar Yeşilirmak'ın önünü kesmişler. Baraj yapmışlar. Yıkılacak da Müslümanları su basacak diye. Ergonaş Baba kılıcıyla açmış orayı. Yıkmış. Bi daha yapmışlar ama suyu tutamamışlar, keremetiyen. Taşları su götürmüş hep. Ergonaş Baba bi daha demiş Müslüman oluyunuz mu? Müslüman olmuş bazısı. Olmayanlar çok gan dökülmüş. Ondan sonra yerleşmişler.

113. Ergonaş Baba (IV)

Amasya –Yassıçal
Muhammet Duran
1956
Emekli
Büyüklerden
AE-121014_002

Ergonaş Baba gelmiş Yassıçal'a. "Rüzgar satıyorum." demiş. Köylü de harman zamanı. Harmanını ayırıyor ki. Rüzgar satıyorum deyince inanmamışlar. Birisi inanmış. O inananın harmanına gitmişler. Bi rüzgar esmiş ki hepsi ayrılmışlar artık ne yapıyoduysalar. Tanesi bi yana sapı bi yana ayrılmış. Kerametini göstermiş.

114. Ergonaş Baba (V)

Amasya –Yassıçal
Muhammet Duran
1956
Emekli
Büyüklerden
AE-121014_002

Askerler savaşa gidiyolarmış. Ergonaş Baba'ya dek gelmişler. Askerleri açmış. Büyük ordu ama. "Baba askerlerim aç." demiş gomutanları. "Yemek neyin var?" demişler. O da "Siz beklen ben geliyorum." demiş. Bi küçük gazannan bulgur pilavı etmiş. Askerlere götürücü askerler inanmamış. "Bunnan nasıl doyurcan bizi." demiş. Ergonaş Baba "Siz yeyin hele." demiş. O askerler yemişler hepsi ama bitirememişler. Hepsi de doymuş. Bi kaç gün o pilavnan doymuş asgerler. Komutan da ergon-aş demişler. Oraya gonmuşlar ya. Ondan demişler.

115. Erenler

Amasya – Yolyanı
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_001

Erenler Heniske köyünün. Yolyanı'nda Çakır Ali'nin Osman adında biri var. Hala yaşıyo kendisi. Onun babası Çakır Ali denilen adam ava geliyo buraya. O zaman meşhur tabi geyik avı. Kadıncağız kalkıyo tabi geyik sağıyo. Hani Karadeniz bölgesinde karaca meşhur ya belki de sağılan şey karacaydı tam bilmiyom ben de. Ama bizim büyükler sağılan hayvanın geyik olduğunu söylüyorlar. Geyik bir kadının elinde. Adam hayvanı vursam mı vurmasam mı diye karasız kalıyo. Bir yandan geyik kadının elinde o yüzden vursam olmaz diye düşünürken bir yandan da vurmasam avsız kalırım diye düşünüyö. Geyiğe ateş ediyö ama vuramıyo. Geyik ürküyö o anda kadının elindeki süt de dökülüyö. Kadın “Gözün kör olsun.” diyo adama. Adam gidiyor ama kadını göremiyö evliya olduğundan. Bu yörede evliyaların olduğunu bilmiyo. Köye gidiyo ve gözleri kör oluyo Çakır Ali denilen adamın. Onun için bizim buranın büyükleri oranın ağaçlarını getirmez. Oranın ağaçlarını kesip getirdiklerinde gece ağaçlar kendiliğinden yanıyomuş. Yanarken herhangi bir yeri yakmıyomuş bu ağaçlar. Közleri bile yere düşmüyömuş. Bu ağaçlar yerlerine götürülmeden sönmüyömuş. Bizim büyükler bunun üstüne çatı yapıp türbeye çevirmek istiyölmüş ama çatıyı kabul etmemiş.

Hamile kadınlar buradan geçmezler. Nedeni ise çocukta bir sakatlık olduğuna inanılıyo. Bizim evin karşısındaki evde yaşayan biri için böyle derler. Emine ablanın çocuğu Mehmet kendisi hala yaşıyo. Amasya belediyesinden emekli oldu. Çocuğun kolu yok. Bunun nedeni ise hamileyken o yoldan geçmiş olmasıdır. Kocasıyla oradan geçerken aklına gelmiş. Çünkü evliyalar kimseye zarar vermek istemez.

Bunları tam olarak bilmiyöz tabi. Anlattıklarımız da çevremizde yaşayan kişiler. Emine abla hala yaşıyor ve 95 yaşında. Mehmet hâlâ yaşıyo yani. Bunun dışında sakat kalan yok. (DKK: Aysel İnan)

116. Ukkâşe Sultan (Köşe Dede) (I)

Merzifon – Hırka
Mehmet Ocak
1931
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120905_009

Şindi aklım yettiği kadar Ükkâşe Sultan, Hazreti Peygamberin ser askeri. Yani bi mesela şindi albay, yarbay diye bir şey oluyo ya böyle bi seraskeri. Bunlar Tubuğ (Tebük) harbinden gelikene bi rivayette Şaka mabeylinde (mukabilinde) bi rivayette de deveye kamçı vurukene bu Ukkâşe Sultan soyunmuş cılbağımış. Bu gövdeden üs yanı.

Demek ki yani öyle oluyo. Böyle cılbak geliyomuş. Hz. Peygamber de kamçı tesadüfen Ukkâşe'ye rasgeliyo kamçı. Tabi canı acıyo. Geri dönüyo bakıyo ki Peygamber. Bişey demiyo. Zaman geçiyo, Hz. Peygamber ahrete intikal edeceği zaman diyor ki “Ey ümmetim, ben atuk (artık) ahrete intikal edecem. Bende hakkı olan gelsin hakkımı istesin.” diyor. Mescide topluyo milleti. O zaman bi Yahudi çıkıyo, diyo ki “Benim sende üç dirhem alacağım var.” Hz. Peygamber de “Ali'ye söylen de versin.” diyo. Hz. Ali'ye söylüyola, o da o üç dirhemi ödüyo. O zaman bu galkıyo. Ukkâşe galkıyo. “Benim de sende alacağım var.” diyo. “Senin alacağın ne?” “İşte Tubuk (Tebük) Harbi'nden gelikene sen bana kamçı vurdun.” diyo. “Ben de sana vuracam.” diyo. “Gel vur.” diyo o zaman. “O kamçıyi gorsen tanın mı? Nasıldı o kamçı?” diyo. “O kamçı, deri terbiyesinden yapılmıştı.” diyo. O zaman Hz. Peygamber diyo ki: “O kamçı Hz. Fatıma'nın evinde. Kızım Fatıma'nın evinde” diyo. Selman'ı yolluyolar. Selman gediyo, Hz. Fatıma'ya diyo ki “Böyle böyle, babanın burda kamçisi varımış, onu verecen.” “Babam diyo hasta niydecek kamçıyi?” “Tübuk(Tebük) Harbi'nden gelirken birine vurmuş. O da şindi ben de sana vuracam.” diyo. “Vay diyo babamın teni nazik, bana vursun o adam kimise.” diyo. O zaman torunları Hasan ile Hüseyin'e intikal ediyo iş. Hasan diyo “Bana vursun, dedeme vurmasın.” Hüseyin diyo “Bana vursun.” “(Peygamber) Kısasa kısas gerek.” diyo. Yani kısasa kısas sen vurdun ben de sana vuracam. Ukkâşe'ye söylüyola onlara vuracan deydi. “Olmaz.” diyo “Kısasa kısas gerek. Bana kamçıyi vuran bu ben de buna vuracam.” “O zaman vur.” diyo, sırtını dönüyo. “Olmaz.” diyo “Ben cılbağdım sen de soyunacan.” diyo. O zaman Resulallah hırkayı bırakıyo aşağı. Hırkayı vuruyo mücüdât (nübüvvet demek istiyor) möhrünü ziyaret ediyo. “Benim diyo dünyada üç şeyim vardı. Birisi senin cılbak vücutunu görmek. Birisi de mührü ziyaret etmeğidi.” diyo. “Senin cılbak vücutunu gören, mührü ziyaret eden

cehennem narı görmez.” diyo. Böyle niyaz ediyö. “Benim hakkım helal olsun diyo hadi.” Öptüğü sırtını da örtüyö. “Hakkım sana helal olsun.” diyo. Gelişi ordan gelme.

Ha o zaman ne diyo Hz. Peygamber birini dedik birini unutuldu. Bunun hırkayı alıyo, “Git diyo hırkayı bul.” Hırkayı atıyo orda. Bu köyün adı ondan değişmiyo Hırka Köyü. He, arayı arayı bu köye geliyo. Bu köyü de kuran bizim sülale. Biz de Kayseri’den gelme. Bizimkile de o zaman buruya bi muhacir halinde gelmişlerimiş. Bizim sülaleynen birez yaşıyo bu. Ondan sonra dünyayı değiştirinci oraya defnediyola.

Burda kalıyo yaşıyo birez burda. Derviş halinde yaşıyo. Bizimkile de o zaman yeni gelmişmiş buruya. Biz Battal Sülalesi’nden ayrılıyo bizimkiler. Battal Gazi’den ayrılıyo. Bura o zaman Sivas’tan bu yanı bizim bunlara bağlıymış yani krallık gibi. Ama zaman zaman dağılıyo. Bu köyü bizimkile kuruyo.

Hz. Peygamber Ukkâşe Sultan’ın hırkasını bu yanı atıncı (atınca) seni ziyaret etmeden hacca gelenin haccı kabul olmasa gerek demiş. (AE-120905_012)

117. Ukkâşe Sultan (Köşe Dede) (II)

Merzifon – Hırka
Mehmet Ocak
1931
Çiftçi
Amcasının oğlundan
AE-120905_009

Çit (çift) koşuyolardı, bi adam da at getirip satıyodu. Bi katıra imreniyö bunlar. Atınan katırı değişıyölar. Bunun dedesi (yanımızda bulunan bir genç). Değişiyölar emme katır meğerse çüte getmezimiş. Arabıya gediyomuş da çite getmezimiş. Bi de kış mevsiminde oluyo. Koşamıyola bi yere. Katırı çekiyola içeri bahar oluyo. Bahar oluncu bunlar ireçber ekecek tabi. Katırı çite koşuyola mimkin değil getmiyo. Az bi yer açıyola şöyle iki gün gediyo geliyola. Biraz da sinirliydi. Benim de amcamın oğulları olur zaten. “Sen burda yatıver emi Köşe Dede.” diyo. Bizimkile Köşe Dede der. “Zabanan bu katır nasıl olsa arabıya gediyo diyo. “Senin burdan mezerinin taşını toprağını alıp, süpürüp, götürüp atacam.” diyo. “Bu araba bi daha getmesin.” diyo. Ertesi gün katırı koşuyola. Çok koştu ondan sonra katır. Biiznillah katır getti.

118. Ukkâşe Sultan (Köşe Dede) (III)

Suluova – Dereköy
Yunus Emre Ciloşoğlu
1985
Akademisyen
Annesinden
AE-120906_005

Annem hamileyken gitmişler orayı ziyarete. Hatta demiş, “Böyle yatırlar nişan bırakıyorlar. Gitmeyelim.” falan. Rahmetli babaannem de “Artık bayağı büyüdü çocuk. Ete kemiğe büründü. Bir şey olmaz.” demiş. Annemin eşarbından saçı çıkmış. Saçını şöyle içeriye doğru bir düzeltmiş eliyle. Benim de saçım ordan nişanlı (işaret). Hatta ordan bir şey geldi, köyden misafir geldi. Dedi ki “Sen o kabirden nişanlı mısın?” Evet, dedim. Dedi ki bana Sen hiç korkma. Havada ve karada sana bir şey olmaz ama suya fazla yaklaşma.” Böyle bir himmet edermiş ordaki mübarek. Havada ve karada himmeti dokunur ama suya yaklaşma gibi bir şey söylemişti.

119. Koca Baba

Amasya – Sarımeşe
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_001

1954’te bu zat Koreye... Kore Harbi 1950’de başlıyo 1954’te bitiyö. Tabi bu anlatıklarım bizim de büyüklerimizden öğrendiklerimiz şeylerdir. 1954’te Tahsin Yazıcı denilen Tuğgeneral ve Faik Türün denilen Kurmay Albay artık Türk askeri komple çember içine alınmış ve bütün gâvurlar tarafından seyredilirken Türk askerine emir veriliyo ve süngü takılması isteniyo (Kore’de). Süngü takılıyo. Süngünün vasıtasıyla bunlar teslim oldu deniliyo. O zaman Koca Baba burdan (Sarımeşe köyünden Kore’ye) top atıyo. Büyüklerin dediğine göre top giderken öküzün yaylada böğürdüğü gibi böğürüyormuş gibi gittiğini. Top oraya düşüyo. Bütün gâvurlar hayret içinde kalıyolar ki “Türk askeri bu çemberi nasıl yardı?” diye. Çemberi yardıran, bizim büyüklerimiz böyle der Koca Baba’ymış. Türk askeri de o zaman Kore’de. Buralı insanlar var orda. Benim ememin (hala) oğlu Ömer de Kore’de kalma. O da babamın yanına gelip gidiyodu emem. Soruyodu anca ki babama Ömer’den ne haber. Ömer nasıl olacak. Çağ (çocuk) nasıl olacak, gelecek mi. O da abu (abla) gelecek derdi.

120. Seyyid Vakkas (I)

Amasya-Küçükkızılca
Süleyman Altınkaynak
1944
Çiftçi
Büyüklerden
AE-130202_001

Seyyid Vakkas hazretlerinin türbesinden ağaç kesilmiş. Eski Kızılca köyünden birisi bunun ne şeyi olacak ki. “Ben bu ağacı kesiyim, gotürüyüm, yakiyim.” demiş Çerkez’in birisi. Ordan kesiyö gotürüyö. Türbe olaraktan biliyö. Bile bile yapıyö bunu. İnsanlar oruya tapanak tapar gibisine aklına getiriyo. Onlar da zaten goçmen. Bu ni yapacak bana diyo işte kesiyö gotürüyö. Gotürünce bu ateşi yakiyö. Isınırken onu da yitiyo (Seydi Vakkas ateşe itiyor) içine yakiyö. Kerameti bu bunun. O zaman ocaklıklar varıdı. Büyük ocaklığa yitiyo (itiyor) onu da yakiyö. Bu olay aşağı yukarı üçyüz yıllık vardır. Eski yani.

121. Seyyid Vakkas (II)

Amasya-Küçükkızılca
Ahmet Temiz
1953
Serbest Meslek
Köy halkından
AE-22.11.2012

Seyyid Vakkas’ın içeri girmişler. Türbeden hırsızlık yapmaya. İçeri girmişler, alacaklarını almışlar. Dışarı çıkarkene kapı yok olmuş. Her yere bakmışlar yok. O zaman anlamışlar mübareği. Tövbe ediyolar, dua ediyolar da bi daha açılmış gapı. Türbenin üstünü de gapattırmıyo. Bu ağaç gapatıyo onun üstünü.

Buradan aşağıdaki Küçük Kızılca yani o yörede Gegel denildiği zaman herkes rahatlıkla bilir. Uygur’a varmadan sağdan. Orada da Seyyidi Vakkas isminde bir zat yatıyor, ayaklarında ağrı olanlar böyle sızı olanlar oraya gider abdest alırlar, namaz kılarlar, kurban keserler, şifa gördük deyip gelirler yani Seyyidi Vakkas. Ağrı için götürürler. (DKK: Samiye İnan)

122. Şeyh Abdal Mehmed Efendi

Taşova – Şeyhli
Yaşar AYDIN
1937
Emekli İmam
Büyüklerden
AE-111218_012

Bu Şeyh Abdal Mehmed Efendi de bu şimdi Erbaa’dan yürütmüş. Garlığa (Karlık) gelmiş. Garlık’tan Serçeler’e gelmiş. Oraya geldimiydi ordan geçerkene atının bacağı gırılmış. Atının bacağı gırılınca “sakat at” denilmiş oraya. Oranın adı şimdi Sakatat Mahallesi. Ordan o arada Alan’a gelene gadar Oruç Gazi var. Orada ramazana (oruç) yakalanmış. Ramazanı dutmuş, Alan’a gelmiş. Alan mahallesinde bayram yapmış. Bayramdan sonra buraya gelmek için gılıcını atmış urdan. Gılıcını atmış bizim caminin

yanına düşmüş. Şimdi urda yatıyorlar. Gılıç duruyodu amma şimdi gılıcı çaldılar. Gılıcı attımydı bu caminin yanına düşmüş. Orada da yatmış. Bunlar yedi gardaş. Şeyh Mehmed Abdal, Gül Abdal (Ladik), Gara Abdal (Ladik), Nurettin Alparslan, İkisini de unuttum. Hacı Ali, yedi gardaş bunlar. Horasan'dan gelme. Buralar Rum'muş. Allah kelamını buralara...

123. Şeyh Abdal Mehmed Efendi (II)

Taşova-Şeyhli
Osman Uyar
1951
Esnaf
Köy halkından
AE-121022_002

Şeyhliye gelen asgerler açmış. Şeyh Memed'in yanına gelip yemek istemişler asgerler. Şeyh Memed de küçük bi çuvala saman goymuş. "Bi gazanla da yemek getirince nasıl doycâk (doyacağız)?" diyolar asgerler. Bu kadar asger var. Bi de atları var. "Asgerin biri yer o küçük gazandakini." "Siz yiyin. demiş hele. Yeter inşallah." diyo. "Yetmezse bi hal çaresine bakarız." diyo. Bütün asgerler doymuş. Atları da doymuş.

124. Kul Fakr (Fakir)

Gümüşhacıköy-Gümüş
Rıza Akbıyık
1945
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120412-010

Gence (Keçi) Köyü'nde Kul Fakır ve Kul Hüseyin var. Gümüşlü'de Garip Hafız-Dönen Dede var.

Eskiden Kul Fakir çok zenginmiş. Rasgelimi güzün keçi dağıtırmış. Millet fakir ya. Şimdi bu Garip Hafız'ın babası da çok fakirmiş, Gümüş'teki. Adı Osman'mış. Öbür alevi bu sünni. Biri demiş ki "Ya sen niye böyle sefillik çekiyon? Merzifon' da bir Kul Fakır var. Fakirlere keçi dağıtıyo. Sütünü sağıyo, sıkıyo güzün geri götürüyo. Sen de git. Bi tene de sen al." diyolar. Garip Hafız'ın babasına. "Yalınız adım Osman deme." diyolar. "Adım Ali de." O da gidiyor. Şöyle adamın cemaline bakıyor Garip Hafız'ın babası. "Ya ben bu adama yalan söylemeyim." diyo. "Baba nerelisin? Gümüşlülüyüm. Adım ne diyor. Adım Osman." diyor. "Ada bakma tada bak." diyo. "Olsun." diyo. Hanımına diyo ki, "Çobana söyle, filan keçiyi alsın getirsin. Gederken de Keçiköy'üne uğra. Kul Hüseyin' in yanına... Bi keçi de o veriversin sana." diyo. "Bunları sağ sık ye güzün etlik et ye." diyo. O da geliyo ordan. O keçiyi de alıyo Gümüş'e. Sağıyo, sıkıyo güzün de etlik ediyo yiyo. Adam ölüyo. Garip Hafız doğuyo ordan. Hafız olarak kalıyo.

125. Sırlıklı Dede (I)

Gümüşhacıköy – Sarayözü
Selahattin Yargül
1953
Berber
Mehmet Dededen
AE-120412- 012

Gümüş. Bura yok. Gümüşhacıköy. Gümüş var. Gümüş'te de ağa var, ağalık var. Karşıda Kara Mağara'nın orda bi ışık yeşeriyor. Böyle bi lamba. Gece oldu mu? Ağa diyor ki, ya uşaklara. Adamında çok kömüşleri, inekleri... Ağa ya. Çok çalışanı var. "Ya şurada bi ışık yanıyor, kararıyor. Ona bi gidin bakın." diyor. Gidiyolar bakıyolar ki orda bi dede. Öyle bi dede ki bembeyaz sakallı güzel bir dede. Geliyorlar, "Ağam orda bi dede var. Bi tavuğu var. Üstüne bi çalı atmış. Kendi halinde. Biz senin dediğini dedik. Siz gidin ben oraya misafir olacam sonra dedi. Bizi gönderdi." Ağa "Niye getirmediniz." diyo. "Zornan da gelmez o." diyolar. Başka bir zaman dede eşekle geliyo oraya. Ağanın karısı karşılıyo bunu. Ağa geliyo, "Dedeye bana çalışır mısın?" diyo. Çalışırım. "Ben anca kömüşlerini güderim." diyo. "Yalnız bana eziyet etmiycen. Karnımı doyurursan Allah rızası için bana yeter." diyo. Kömüşler beş kilo süt veren on kiloya çıkartıyo. Biraz çalışmış, çalışmış. Ağa da yalnız iyi adammış. Hakkını her sene ayırmış. Başkasının elinden bi şey yememiş. Sade karısını görmüş. Onu bi gelini olarak, kızı olarak görmüş. Ama ana demiş. Bi gün demiş ki. "Hanımağa hanımağa gel buraya." demiş. "Kocan çizgiyi aştı. Ben yarın gidiyom." "Nasıl olur." falan. "Kocan zinaya başladı." diyo. "Bu mallınız erir." diyo. "Benim işim bitti artık." diyo. Sabah kalkıyo azığına veriyö hanımağa. Bu pırr uçuyo. Doğru Sarayözü'ne. Bi bakıyo ora iyi. Hemen oraya çölleniyor. Oranın bi kızını alıyo bu. Orda kalıyo. Ağa iflas ediyö.

126. Sırlıklı Dede (II)

Gümüşhacıköy – Sarayözü
Rıza Akbıyık
1945
Çiftçi
Kendisi
AE-120412- 013

Sarayözü'ne gidip de o türbeye ona selam vermeden, ona bi Fatıha okumadan geçerseler o kişilerin eve getirdikleri odunlar kendi kendine alev alıyo. Vatandaşın biri gidiyo. Ordan odunları traktörnen eve. Bir alevleniyor gece odunlar. Olduğu yerde gece. Hiç bi şey yok. Yanıyo.

Ondan sonra demiş ki o Sırlıklı Dede. "Hey milletim şu ormana doyum olmaz. Şu toprağa doyum olmaz. Şu otunuza doyum olmaz. Aileniz, kendiniz, insanların babayiğit olun." diyo. "Siz hiç ne bu toprağa ne bu ormana sahip çıkmıyonuz. Yatıra da sahip çıkmıyonuz." diyo. "Malınız çok olsun, paranız çok olsun.

Şehire gidin, gelirken cebiniz boş olsun.” diyo. Aynen o Sarayözü’nün köyünün adamında mal çok. Gelir satar. Burda yer, içer. Parayı geri götüremez.

127. Sığırcık Molla

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120322_005

Sığırcık Molla’nın (Adı Mehmet Emin Hoca) bir kerameti var. Rahmetlik babam anlatırdı. Amasya boğazından buna doğru ovaya çekirge sürüsü geliyor. “Ne yapalım ne yapalım, Mehmet Hoca’ya gidelim.” diyorlar. Mehmet Hoca diyor ki “Herkes tarlasının başına bir kova su bıraksın, ben kaleye çıkıyorum.” Kaleye çıkıyor. Kibleye dönüyor iki rekat namaz kılıp dua okuyor. Bir sığırcık sürüsü geliyor ki binlerce, saymakla tükenmez. O kadar kalabalık ki güneşi bile kesmişler. Bu sürü çekirgeye dalıyor. Ağzı burnu kovalara giriyor, yıkanıyor. Tekrar gidiyorlar kimsenin mahsulüne bir şey olmuyor. Hocanın adı da Sığırcık Molla kalıyor. Türbesi burada. Hıdırlık Dede’nin, Sığırcık Molla’nın, Sinan Hoca’nın kabirlerinin etrafındaki ağaçlar kesilmiyor. Kesilen ağaçları geri götürmek zorunda kalıyorlar.

128. Çeltek Baba

Taşova – Esençay
Bekir Konya
1961
Emekli
Büyüklerden
AE-120714_013

Çeltek Baba’nın dışarıdan geldiği ve göçebe olduğu söylenir. Daha sonra işte buraya yerleşmiş ve mübarek burada vefat ediyor ve kerametini görüyorlar. Çoğu zaman hastalar geliyor. Ondan sonra buraya gömüyolar. Rivayet edilir ki Kıbrıs Savaşı’nda onun başına devamlı su konulur abdest alsın diye. O suyun bittiği söylenir. Yani savaşa gidip gelip o suyu içtiğini abdestini aldığı söylenir. Rivayet budur yani. Mübarek bir zattır o. Onun duasının kabul olduğunu söylerler. Yani onun yüzü gözü hürmetine Allah’a dua ederler. Onun büyük bir zat olduğunu düşünerek türbesine giderler oraya.

129. Yusuf Hoca

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120322 -002

Aynı zamanda bizim medrese mezunu. Gümüş Medrese mezunu âlimlerinden.

Burada Hacı Salih Efendi hacca gidiyor. Hac dönüşünde parasını çaldırıp, parasız kalıyor. Sağa sola koşuyor. Arabanın biri soruyor: “Sen niye acele ediyorsun?” O da cevap veriyor “Parayı çaldırdım, yola çıkınca yiyecek, şu bu alacak param yok.” Arabadaki diyor ki “Fılanca camideki Yusuf Hoca’ya gideceksin, benim durumum bu diyeceksin. O seni götürür.” diyor. “Yalnız biraz inattır hoca. Cübbesine sarıldın mı salma, kapsa da salma.” diyor ve sabah namazına gidiyor. Halk çıktıktan sonra en sonra hoca çıkarmış. Hocanın cübbesine sarılıyor, sağa sallıyor sola sallıyor. “Hacı Efendi derdin ne?” diye soruyor. Diyor ki “böyle böyle.” Üzerindeki giysisini başına örtüyor. Gözünü açıyor ki Karga Pınarı dediğimiz (Şurada Gümüş’e yakın bir yerde) yerde kendini buluyor adam. “Gideceksin Sinan Hoca’nın sırtına hafif vuracaksın, Yusuf Hoca’nın selamı var diyeceksin.” diyor. Adam evine gitmeden Sinan Hoca’nın sırtına vuruyor. “Hocam Yusuf Hoca’nın selamı var” diyor. Sinan Hoca şöyle diyor “Hay kerata. Karga Pınarı’na kadar geldi de yüz metre buraya gelemiyor muydu?” diyerek söyleniyor.

130. Sinan Hoca

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120322 -002

Gümüş’te Hacı Mehmet Efendi zengin olduğu için ikici kez hacca gidiyor. Hacca giderken Sinan Hocaya uğruyor Hacı Mehmet Efendi. Sinan Hoca diyor ki “Gittiğinde Yusuf Hoca’yı bul selamımı söyle”. Gittiğinde bu Yusuf Hoca’yı buluyor ve selamını söylüyor Sinan Hoca’nın. Yusuf Hoca “Giderken bana uğra.” diyor. Hacı Mehmet Efendi hac bitip de döneceği sırada gidiyor Yusuf Hoca’nın yanına “Ben gidiyorum bir arzunuz, isteğiniz var mı?” “Şu iki seccadeyi Sinan Hocaya verirsin.” diyor Mehmet Efendiye. Döndüğünde hanımı, gelini, çocukları karşıyor ve “Ne getirdin?” diye soruyorlar. Sinan Hoca’ya “İki tane seccade getirdim acem dokuması, ipek.” Hanımı ya da gelini yahut da çocukları diyor ki “Birini götür sadece, herkes ona götürüyor biri bizde kalsın. Biz nerde bulacağız.” diyor. Mehmet Efendi onların sözüne gidiyor ve seccadenin birini alıyor. Biraz sonra zezem suyunu alıp Sinan Hoca’nın yanına gidiyor. Diyor ki Sinan

Hoca'ya "Yusuf Hoca'nın selamı var. Bu seccadeyi size gönderdi. Size armağan ediyor." Hemen Sinan Hoca oturumuna geliyor, duvara üç defa vuruyor. "Yusuf seccade iki miydi, tek miydi?" diyor. Duvardan ses geliyor "İkiydi, iki." Mehmet Efendi, "Hocam kusura bakmayın." diyor. "Koşup getireyim." diyor ve seccadeyi teslim ediyor.

131. Topçam Dede

Mecitözü – Dağsaray
Bayram Zabun
1952
Çiftçi
Bir ihtiyardan
AE-120126-006

Dağsaray diye bir köy var. Dağsaray köyünün ordan Topçam'a gidiyosun. Köyün üstünde. Gidiyon bakıyon. Kulak dolması (kulaktan dolma). Tabi gözümüznen görmedik. Adam diyo ki diyo, ordu gelmiş yani. Askeriye ordusu. Orda değirmen varmış. "Değirmenci!" demiş. "Askerime ekmek kavuştur. Çabuk bi çörek yap." O zaman işte külleme diyolar yani. Bu yapıyo. "Bu yetmez." diyo. "Komutanım!" diyo. "Sen bi hele ye, ordu yesin... Devam ediyom." diyo. Yiyen ordu, üç gün ekmek yememiş. Komutan demiş "Şu adamı bana tutun. Bakayım." demiş. Anlamış Cenab-ı Allah tarafından, Resulullah, peygamber şeylerinden olduğunu. Adama geliyolar, adam sır... Yok. Öğlende ekmek yapıyo. Asker ağaçların altında yatıyo. Asker demiş (Komutan) "Çamların altında yatın, dinlenin. Akşama demiş yemeği hazırla. Devam edecez savaşa." Harp o zaman. Onların harpleri varmış. Biz bilemeyiz orasını. Geliyo asker ki komutanım bizim ekmeğe ihtiyacımız yok. Biz tokuz. İki gün mü üç gün mü ekmek yememiş o asker. Komutan geri dönüyo. Bu adam diyo "Hızır aleyhisselam." diyo. Bi daha gidiyo ki adam yok, değirmen yok orda.

132. Pir Hamdullah

Gümüşhacıköy – Alıcık
Hamdi Polat
1938
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_039

Şeyh Hamdullah gelmiş Saraydüzü'ne. Oraya konmuş. Şindikinin belediyeleri... Bu ne şey felan istememişler. "Get..." Şeye demişler valiye. "Ora kalkacak ordan." diye. "Ya demiş, ben kimsiye yapmadım. Buraya şey çevürdüm. Yerine burda şey yapıyım." "Yok, kaybolup gidecen." "O zaman ben Ankara'ya gediyo. Seni oralarda görmeyecem, şey yapmayacam." İşte artuk o da tabi celallandı şey yaptı. Kaynar sobaya, yangın sobaya... Oranın kömürü de çeltek kömürü. Daha sakızlı böyle. "Ben

diyo gedyom”. diyo. “Her işim hazır.” diyo. Gedyo sobaya oturuyor, üstüne. Yanıyo böyle şeyidiyo. Ama yanmıyo.

133. Kuş Baba (I)

Taşova-Şahinler – Kuşuf
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Eskilerden
AE-120714_003

Burada bir tane türbe vardı. Eskiden bizim bildiğimiz zamanlarda değil bizden evvel ki çit ile örülüymüş. Burda birisi bir çift öküzünü yıkamak için kömüş öküzünü bağlamış. Sabahtan varıyorlar ki boynuzları buraya şey etmiş, Aşağı eğilmiş. Anlayınca ondan sonra betonla duvar örmüşler buraya taş duvar.

134. Kuş Baba (II)

Taşova
Şahinler – Kuşuf
Ahmet Kaya
1938
Çiftçi
Eskilerden
AE-120714_004

Askere giden çocuklar buraya gelirler herkes duasını yapar giderken şey ederler, giderler. Sapasağlam geri gelirler. O terörist davalarında mavalarında hiç birisi bu köye girememişler. Bütün köyleri yakmışlar şey etmişler ama bu köye giremediler. Bu türbenin bu mübareğin yüzünden giremediler.

Sonra bu şey harbinde. İkinci Cihan Harbi²²,nde. Bu mübarek gürül gürül gidip geldiğini görenler var. İşitmedim de Kore Harbi'nde de gittiğini söylediler. Gittiğini gürleyerek gider diyorlar işte. Sesiyle sestem anlıyorlar. Öyle gider işte. (DKK:Mehmet Karakişi, AE-120714_005)

135. Kılıç Dede

Merzifon
Recep Altunkiremit
1960
Öğretmen
Annesi
AE-120705_002

Kılıç Dede'nin kabri yolun ortasında belediye kaldırmak istiyor. Kepçe kabri kaldırmaya çalışırken kepecin ucu kırılıyor. Bu olay sonrasında belediye kaldırmaktan vazgeçiyor. Hatta bu olayı yaşayanlar var.

²² Birinci Cihan Harbi'ni kastediyor olmalı.

136. Fevzi Baba

Merzifon
Recep Altunkiremit
1960
Öğretmen
Büyüklerden
AE-120705_009

Fevzi Baba fırına giriyor ve fırında yanmıyor. Kendisi Mürşid-i Kamil talebeleri var. Mesela Tomas Hasan Gicesefası onun halkasında yetişmiştir.

137. Çamlıca Dede (I)

Hamamözü – Çayköy
Münevver Topçu
1942
Ev hanımı
Annesinden
AE-120224_004

Cem yaparlarmış, Çayköy’de. Ora Alevi, bura (Damladere) Alevi hani. “Gidiceğik ama biz bu çocukları nereye bırakalım?” demişler kadınlar. Çocuklu kadınlar. “Gelin demişler, götürerek çocukları.” Köye yanaşmıcık bi tekke var orda. Çamlıca Dede derler. Çayköy’e yakın. Gidiyola, çocukları oruya veriyola. Bizim koyün garıları.

Tekkeye bırakıyolar. Pelitler vardı. Pelitleri lınğaç (örtü gibi) yapıyola, çocukları veriyolar oruya. Ondan sona, ceme gidiyola. Hiç zabaha gada gelmiyola. Ağşam gittikleri gibi. O çocuklara da bi bekçi neyi bırakmıyola. Gaç yaşlarındaysa artık çocuklar bilemiyom orayı. Herkesin birer çocuğu varmış. Birer yaşında mı, altı aylık mı? Diyola ki “Bizim bu yolumuzusa beklesin. Aleviysek biz bunu bekleyenle bi bekçi versin. Bize ne, biz mi bekliyecek.” diyola. “Biz bu yola gidiyok.” diyola. Sorna, veriyola çocukları gidiyola tamam, ışıyaşdana galyola. Dee zabaha gadar. Hiç çocukları düşünmeden. Zabahınan geliyola ki çocukları nası yatdıysala öylece duruyo. Bunu böyle şahitli şeyli söylerdi babam. Eski... Annem derdi. Böyle yaptıla köyden diye.

138. Çamlıca Dede (II)

Hamamözü – Çayköy
Nezaket Üzüm
1947
Ev Hanımı
Çayköy halkından
AE-120224_017

Çayköy köyü var şurda. Onun orda bi Çamlıca Dede derler. O Çamlıca Dede’nin etrafındaki pelidi bir adam kesdi. Bilgili garılar dediler ki “Kesme bunu yavrum. Bunun sana bi zararı çıkar.” “Yav ne idecek bana?” Yüz seksen milyara (sattılar). Yüzünü koye harcadı... (Günahı başına. Gözüm görmedi.) Ondan sonra bu adam yok yerden gelin almaya

gidinci kimse ölmedi, adam araba devrildi öldü. O parayı aldı.

139. amlıca Dede (III)

Hamamözü – Çayköy
Nezaket zm
1947
Ev Hanımı
Gelinin kaynanasından
AE-120224_017

Gadının biri de oruya, bizim koyden o gadın da, orda şey yaparlardı. Adak keserler, yerler. O ziyarete gediyo. Ordan topluyo, odunlara dayanamıyo. Topluyo, bunları gotriyim de Hacıkynde yakıyım diyo. Gayınnası diyo ki, gızım alma diyo. Buranın odununu alısan ya felç olun ya bi şey olun. Etme diyo kayınnası. Sınayım diyo bana ne idecek bakam diyo. Alıyo. Bi ay olmadı öleli. Benim ayarım tam. Atmış beş yaşında. Bir ay olmadı öleli. Dört sene felç yattı. Ordan getiriyo o odunun birini ocağa vurmada felç oluyo.

140. amlıca Dede (IV)

Hamamözü – Çayköy
Hasan Atik
1949
Çiftçi
Köy halkından
AE-120224_022

amlıca Dede burda tarihi bi ormanlığıdı. Oradan Allah'ın bi yaprağını getiremen. Yakmayı bırak. Getirip de yakanlar... Malından mı arıyon, ağaç olarak goyduysa ona bi zarar açmasını mı arıyon. Odununu mesela götürüp evinin önünde yanıyo. Başka köylüler burdan götürüyo, yıkıyo. Gece galkıyo ki evinin önünde cayır cayır yanıyo. Tbi, kendiliğinden yanıyo. O odununu alıp geri getirip buraya bırakanlar var. Bunu açıktan, bildiğimiz adamlar. Adam pelidi soydu (dallarını kesti), hayli bi zaman felç yattı.

Ben o dedeyi rüyamda gördüm. amlıca Dede'yi. Uzun boylu, cübbeli. O aşağı harman yeri derk, orada. Arkasında bi tabur asker var. Rüyamda ben onu gördüm. Ben ordaydım geldi geçti. (DKK: Sebahattin Deveci – AE-120224_022)

141. amlıca Dede (V)

Hamamözü – Çayköy
Hasan Atik
1949
Çiftçi
Köy halkından
AE-120224_022

Hamamözü erkesinden bizim oraya gelip giden birisi var. Annem babam sağ. Bunlar geliyo gidiyo. O Hamamözü'nn ailesi de buraya satmaya bi şeyler götürüyolar. Gelirken de ordan bi gomşularınıyan gız getiriyolar. Annem kapaklının içerisinden gadın parayı alıyo, bunlara veriyo. Geri galan parayı buraya goyuyo. Geri eve. Onları yolcu ederkene "Bi yüreğim sızıladı." derdi. Gediyo, bakıyo ki gabın içinde para yok. Adamlar o türbenin oraya varıyo atıyan arabasıyan. Yirmi metre galarak atlar

olduğu yerden getmiyo. Hopur hopur hopluyolar. Adımını atmıyo. Atlar gitmiyo. Ailesi, gendi bi de gomşularından gız. Üç kişi bunlar. Diyo ki “Ben geceli gündüzlü her daim geliyom. Siz bu adamlara bi şey ettiniz.” diyo. Sabahınan olduydu akşamınan anamınan biz gitdik. Garısı gitti. Gomşularından o gıza. Diyo ki böyle böyle. Sen o parayı alırken o güçük gız onları görmüş. Adamların parasını yürüdüyo. Bak atlar getmedi. Oradan atlamadı. Arabayı salıyo atları, ayrı başka bi yerden dolandırıyo. Aşağıdan goşuyo öyle gidiyo. Netekim parayı almışımış bu. Gediyo garı ordan sandığın perdesinin arkasından elinin arkasıynan atıyo evinin ortasına. Paramı al diyo. Alıp geliyo. Böyle şikârı var oranın işde.

142. Kandil Dede

Hamamözü – Yemişen
Abdullah Balcı
1933
Çiftçi
Temür'den.
AE-120224_025

Yirmi beş, otuz sene önce. Oruya yaylaya çıkınca depenin şu tarafına. Gandil'in mıntıkasına. Adam oruya geliyo. “Lan.” diyo “Bu gızılbaşların aklı hiç aklı yok, burada yatır olur mu, buruya kim gelü.” diyo. Türbenin gıyısından uçuyo şöyle şu demlikden büyük bi daş yuva(r)lıyo. Daş dikliğe mi gidê şöyle yanlığa mı gidê şöle. Ordan gopartduğu daş yanlığa gediyo, keliğindeki balağan (Balak) gafasına dëğince balak ölüyo. Yaylada. Garı başlıyo çırpınmıya. “Bu daş nerden geldi yav?” Akşama geldimi. “Hey herîf, vah herif. Ne oldu gız. Bi daş geldi, balağan gafasına değince balak ölüvêdi.” Bakıyo ki yaturun gıyısından gopartduğu daş. Sen daşı goparur yuvarlan mı. Daş yanına mı gider, dikine aşığa mı gider. Daş yanlağa (Yanlamasına) gidiyo bu sefer. Bu yaşanmış şey yani. Daha adam yeni öldü işde. Sekiz on senelik mesele. Temür derler.

Bu tarafda davar mal galdığı zaman hiçbi şey olmazımış. Goruyomuş. Eveldenden davar hastalandığında tavuk götürüp kesiyolardı. Ordan cevher getirelardı. Onu cevher olarak hayvanlara yediriyolardı. Şifa buluyordu hayvan. (DKK: Ahmet Bal)

Kandil Baba denmesinin sebebi önceden güz gelip de davara teke salımı gelince, koçu salmadan önce oraya getirir insan bi cebrail²³ (Horoz) keserlerdi. Ondan sonra

²³ Mevlananın bi müridi veya talibi, bi yakını. Fakırmış, hiç bi şey getirememiş. Bakmış, çöplükte bi horoz ölmüş. Horozu da almış götürmüş. Mevlana Sultan demiş ki “Sen bizim mundar yediğimizi nerde gordün?” Müridi de “Benim hiç bi şeyim yok. Ben fakir bi insanım. Horozu çöplükte buldum. Bunlan seni ziyarete geldim.” deyinci o da demiş ki “Biz mundarı yemek. Rum diyarında Hacı Bektaş-ı Veli var yerse mundarı o yer.” demiş. Ordan mürid Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete gitmiş. “Çok şükür Allahıma bugün iki tane piri ziyaret ettim.” demiş. Hacı Bektaş-ı Veli Sultan hazretleri de sormuş. Demiş “Bu nedir?” “Horoz efendim. Size ne mâlum değil?” Mevlana Sultanın Müridiyim. Mevlâna, biz mundarı yemek. Hacı Bektaş-ı Veli yer. Ona gotür. Bu mahanaynan hem sizi ziyaret ettim, hem de getirdim demiş.

goçu salarlarıydı. Oraya giderlerdi. Zarar ziyan olmasın, sağlığınan... İnanç meselesi, tekkeye. Öyle yaparlardı. (DKK: Halil Gündoğdu)

143. Pir İlyas

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_001

Timur'un bi komisyonu vardı. Eyaletlere, şehirlere giderdi, (çok zor) sorular sorarlardı. Eğer makul cevaplar alırlarsa istedikleri gibi o şehrin halkına dokunmazlardı. Ama alamazlarsa şehirle beraber insanları da kılıçtan geçirirlerdi. Bunun örneği Sivas. O dönem Amasya'ya da geliyor. Amasya kadısı Pir İlyas o dönem. Komisyon olduğu söyleniyö. Komisyonunda kimler var bilinmiyor. Tevatür olduğu için, yazılı kaynak olmadığı için. İşte on kişilik bir komisyon kuruluyö. Başkan Pir İlyas, kadı olduğu için. Sorulara cevapları bu zat veriyö. Sorulan sorulara İmam-ı Azam misali cevaplar veriyö. İşte sütte yoğurdu göster, Ağaca dedim ki kesil gel, sal ol, beni karşıya geçir... Böyle cevaplar verince Timur'a gidiyolar. Diyolar ki, "Şahım, Amasya'da bi zata denk geldik Pir İlyas diye. Sorduğumuz sorulara İmam-ı Azam misali cevaplar veriyö." Diyo, "Alın getirin o zaman." "Ceza varsa Timur'dan kaçış yok. Yok mükafat varsa bıraksın beni Amasya'da insanları ihya edeyim." Pir İlyas soruların hepsini bilir ve Amasya Timur'dan kurtulur.

Pir İlyas öldüğünde cenazesi bir bağda ağaçların altında ykanırken ağacın bir dalı kırılıp aşağı düşer. Pir İlyas birden doğrulur ve dalı yakalayarak kenara koyar. Sonra tekrar geri uzanır. Cenazenin başındakiler hayretle bakakalırlar.

144. Avcılar ve Evliya

Hacı Bektaş demiş ki "Tencereyi aç horozu kaldır at." demiş. Atınca Cenabı Allah'ın hikmetiyle bu cana gelmiş. "Şimdi bunu tut kes." demiş. O zaman "Cebraili tut kes." demiş. "Pirine de söyle, Hacı Bektaş mundarı yer ama diriltmeden yemez." demiş. (Gülabi Özev 'Alevi Dedesi'- 080128_001); "Cebrail aleyhisselamdan dolayı cebrail deniyö. Cebraille benzetildiği için öyle derler. İkisinin de kanadı var ya. Cebrail gece ibadet eder, horoz da gece sabaha karşı öter. İki horoz da bi dört ayaklı kurban yerine geçer." (Ahmet İnan, 120512_001); "Cem törenlerinde horoz, Cebrail'i temsil ediyor ve kurbanın dar meydanına gelmekte olduğunu haber vermiş oluyor. Ayrıca alevi inançlarına göre, Kur'an'daki ilk ayet (Oku) indirildiği zaman Cebrail, Hz. Muhammet'e horoz şeklinde göründü. Bundan dolayı bütün cem törenlerinde kurbandan önce Cebrail (horoz) kesilir. (Arslanoğlu 1998: 22)

Göynücek-Yassıkışla
Aydın Bayındır
1940
Emekli Memur
Büyüklerden
AE-120125_001

Evliya denilen yerde bir kulübe bulunur. Tipi bastırıldığında avcılar bu kulübeye sığır. İçeride ateş yakarlar. Kulübede şeker bulurlar. “Çayımız yok, bir de çay olsaydı...” derler. Oradaki yatırda bulunan ermişin eli yatırın içerisinden uzanır ve avcılara çay ikram eder. Avcılar bu çayı demleyerek içerler. Başka bir zaman da oraya içtikleri çaya karşılık olarak çay bırakırlar.

145. Karaağaç Dede (Garip Dede)

Gümüşhacıköy – Köşeler
İsmail Türnüklü
1945
Çiftçi
Kendisi
AE-120329_031

Köyün üstünde orda bi yer var. Tabi onun da bi yeri yurdu yok. İsim olarak adam bi yapısı var. Oraya bi duvara ferace koymuşlar mum yakarlardı. Altında bi karaağaç vardı. Büyük bi karaağaç.

Karaağaç kesildi satıldı, köy heyeti karar aldı, kesti sattı. Aynı sene bi afat oldu. Bu harmanın içindeydi elli-altmış tane mal aldı, topladı gitti. Kıyı bucak, kavak, söğüt koymadı. Tarlaları koymadı. Önüne geleni topladı gitti. He hepisini götürdü.

146. Göynücek Evliyaları

Göynücek
Hızır Ali Gazel
1953
Halktan
Kendisi
AE-120126-004

Şimdi bizim burdaki evliyalılar... Su o kadar bol olur, akar. Bu harp olduğu zaman o sular kaybolur. Hiç yok. Hep savaşa gider derler. Doğru yani bu. Kıbrıs şeyi oldu gine öyle. Ne harb olursa bu sular kesilir. Hiç yok. Giderler. (DKK: Hasan Tokmak, AE-120126-004)

147. Hacı Nadir (Nazır) Baba

Gümüşhacıköy
Selahattin Yargül
1953
Berber
Büyüklerden
AE-120412-002

Vatandaşın biri burda sarkan dutun dallarını kasten kesti. Tak ertesi gün bacağı kırıldı. Kasti kesene... Duta sahip çıkar, çevreye sahip çıkar, herkese... Sana da sahip çıkıyor bu, şu durumda. Yani benim inancım bu. Şimdi, seni buraya çağırılmış. Düşmüşün gelmişin. Yani Hacıköy'ü çıkana kadar sana sahipli. Biz böyle biliyoruz. Ama senin inancın var yok

bunu bilemem.

Şimdi bak ağabey, bu adam buraların hepsine sahip. Hiçbir hamam çalışmaz, bu hamam çalışır. Şifalı... Ne kadar yorgun olursan ol, gel bu hamama sonra dimdik gidersin.

148. Kenan Baba (Gönen Baba, Konan Baba) (I)

Gümüşhacıköy – Alıcık
Aslan Ünverdi
1933
Ekmekçi
Büyüklerden
AE-120329_035

Eski Alucuk derler şurda. Buraya evvel Gönen Baba...
“Gönen Baba diyok ama hiç suyun yok ki yanına gelelim.”
diyola. Ertesi gün bi hafta sonra geliyola ki su patlamış
burdan. O kadar basit. Ordan göç ediyola buraya geliyola.
Kenan Baba'nın şeyi bu yani.

Başka ondan sonra buruya ne kadar asker gelirse taş
alıyo şehit olmadan ya da yara neyi almadan geri gelir. Ha taş alıp gidiyola. Askerliğini
yapar gelir o taş da oraya bırakır. Aldığı yerine geri koyarlar taşını.

Alıcık şey burdalarımış. Ordan Alıcık da bizim mevki var Eski Alıcık diye şimdi
ki o yerindeymiş. O Kenan Baba diyo ki “Bunlara gelin diyo buruya benim yanıma hanı
burda osanıyom garipliyom. Yok gelmem. Bak getirürüm sonradan siz gelüsünüz de
hanı şey yapmazsınız.” diyo. Orda bi yılanlar peyda oluyo arazi de böyle çıksa böyle
şey yapıyo ondan mecbur kalıyola orıya göç etmiye. (DKK: Hamdi Polat, AE-
120329_037)

149. Kenan Baba (Gönen Baba, Konan Baba) (II)

Gümüşhacıköy – Alıcık
Hamdi Polat
1938
Çiftçi
Bulak Camii Hocası
AE-120329_038

Almanya'dan bu yanni geliyor. Bi taksinin yahut kamyonun ardından vurmuş. “Yetiş bu zamanın (evliyası, velisi). Gedyom.” diyo hanı. O zaman ordan biri paltolu (cübbeli) çıkıyo. Ötekini (arabaları) yitiyo berikini de takla atıyo. Dört teker üstüne kalkıyo. Heç birinin bunnu kanamıyo. Önündeki adam da diyo ki şöför o da aynı Karadeniz sahilinden imiş. “Sana diyo kim derler?” diyo. “Ben seni diyo nerde bulabilirim?” diyo. “Ben diyo Alıcık'ta bana Kenan Baba derle.” diyo. “Hadi git.” diyo. Bunu da diyen köyün hocası. Bulak'tan cami hocası. O bana anlattı dedi.

150. Meczup Deli Azmi

Gümüşhacıköy
Rıza Akbıyık
1945
Çiftçi
Halktan
AE-120412-005

Deli Azmi öyle gezerdi. Yani yatmaz. Biri ıslık çaldı mıydı çok kızar, ana avrat söverdi. ... Yani öyle bir deliydi. Bizim köyde bi orman var. Oraya geliyor. Orada yatıyor, orada ölüyor. Ondan sonra bizim köylü tekke yaptı onu oraya. Şurda öyle bir gölet var. Şöyle dikelmiş. “Yan tepe yan.” demiş. “Bir gün olacak donacan burda.” demiş. Onun etrafını baraj yaptılar. Tepe ortada kaldı. Ama etrafı su içinde kaldı.

151. Bardaklı Baba

Hamamözü – Damladere
İmdat Selvi
1966
Çiftçi
Babası ve Dedesi
AE-120224_002

Bin beş yüz kişilik ordu geliyo. Burada yiyo içiyo. Yiyip içtikten sonra akşam bütün ocak başındaki şeyleri, köy ahalisini kar üstüne atıyo. Kar üstüne atıyo ve hatta o zaman da birkaç kişinin ırzına geçildiği, kadın ve çocukların tuğla, kerpiçle üstünün örüldüğünü, o kerpiçlerin kırılıp oradan birkaç kadının çıkarıldığını ve onların ırzına geçildiğini, bu ordusu tarafından. Ordu tarafından. Irzına geçildiğini ve kar üstünde duran annenin çocuğunu kaybettiğini. Onun sabahında ölü çocuğuyla beraber Bardaklı Baba'ya gidiyo. Bardaklı Baba'ya anne feryadı figan eyliyo. Diyo ki “Allah'ım işte bizi yaradan yeri göğü yaradan Tanrı adına, bu şeyi, bu tekkeyi, türbeyi koruyan adına. Beni nasıl yaptılarsa onları benden daha beter et.” diyo. Bin beş yüz kişilik ordu buradan kalkıp

giderken Kızılırmak deniz oluyo. Bin beş yüz kişiden yüz, iki yüz kişi kurtuluyo. O ırmak o orduyu geçerken telef ediyö, yutuyo. Ondan sonra Kırkdilim Dağı'na yöneliyo. O iki yüz, üç yüz kişilik kalan şeyde, elleri ve dilleri kırka bölündü diyo. Çünkü orası Kırkdilim diye adı oradan kalıyo. Oradan geçerken geçilemeyeceğini anlayınca tekrar deri dönüyor. O iki yüz, üç yüz kişilik ordunun kimisi hasta oluyor, kimisi şehit oluyor çünkü suyun içinden çıkıyolar. Bütün erzakları, yükleri şey ediyolar. Bu arada başka bi yerleşim yeri olmadığı için tekrardan Dangaza'ya geliyolar fakat Dangaza²⁴ komple boşalıyor.

Şu anda orası da sınırlarımızda. Murakabe heyeti tarafından yeniden çizilecek. Yani Dangaza o zaman çok küçülüyor.

Boş bulunca zaten köyü, ordunun bir kısmı yerleşiyö buraya. Yani aklımızda iki tane soru kalıyo. Ben kendi açımdan değil de. O elleri dilleri kırka bölünenler öbür sülâleleri mi oluşturuylar? Çünkü buraya yerleşiyö o ordu. Kimisi iyi olduktan sonra gidiyor. Kalanlarda burada kalıyo yani. Bu köy Aleviyiz diyebiliyöz ama o ordudan kalma şeyler de var, kendi düşmanımız yani kendimize tecavüz edenler de burada. Onlar da bu köyde yerleşmiş zamanla unutulmuş gitmiş.

152. Meçhul Evliya

Suluova – Dereköy
Halit Koca
1975
Çiftçi
Annesinden
AE-120830_023

Köyün kuruluşunda evliya dağa çıkmış. Aşağı gelirken kılıcı yerde sürünmüş. O kılıcın süründüğü yerden köye su gelmiş. Mühendisler halen dereden tepeden suyun nasıl geldiğini çözemiyorlar. Aynı bir plan üzerine kurulmuş gibi.

153. Hamamözü Dedeleri

Hamamözü – Damladere
Münevver Topçu
1942
Ev hanımı
Babasından
AE-120224_002

Damladere köyünde cem yapılmış. Dedelernen toplantı olmuş. Toplanan gelmiş, toplanan gelmiş. Bu sünni tarafından da adam gelmiş. “Siz bu dedeye bu kadar şey ediyö. Ne bu hünerini görelim de. Kerameti nedir?” diyo. Sonra dedeye diyola, “keramet gösterebilin mi? Keramet istiyo bunlar. deyince, “Gel.” diyo. Yemek

²⁴ Damladere'nin eski adı.

bişerkene, yahni gazanı, et gazanı eyice gaynıyomuş. Foşur foşur. “Gel, dikel.” demiş, yamacına. Burdan buraya gadar golunu sıvamış, böyle garıştırmış üç tayfa (defa). Goluyunan. Çıkartmış, elinde hiçbi şey yok. Bi gabahati filan yok. “Tamam.” demiş “İnancım var size. Ben de sizden yana olmak istiyom.” demiş yani. “Dönmek istiyom Alevi’ye yani.” Böyle babam derdi. Biz gördük derdi.

154. Ahır ve Evliya

Göynücek
Serkan Boztepe
1979
Çiftçi
Babasından
AE-120125_009

Eskiden ahırımızda bulunan hayvanlarımız sürekli ölüyormuş. Ahırın olduğu yerde bir evliya olduğunu anlamışlar. Ahır biraz daha geriye çekilerek yeniden yapılmış ve araya duvar örülmüş. Ondan sonra hayvanlarımız kurtulmuş. Bu hadise de sona ermiş.

155. Zuday (Alparslan) Evliyalari

Taşova – Alparslan
Bektaş Bektaş
1929
Çiftçi
Büyüklerden
AE-111217_011

Bak şimdi hoca efendi “Her yeri bastın mıydı Zuday’ı (Alparslan) da basacuk.” demişler. Yukarda Çal’ın arka tarafında Sülüklüğün mevki var. Rumlar ordaymış. Gâvurlar ordaymış. Çok kuvvetliymiş bunlar. Ordan geliyolarmış şimdi. Şeyden, yukarı gözden. Ben Cevher gızı derim. Aha şu tepelerden böyle şey girmeye başlayıncık. Zından gibi Cenabı Allah bi kara bulut yürütüyo. Gözün göremiyo. Geri gidiyolarmış. Yedi tane sınımışlar bunlar. Yedi defa sınımışlar. “Eyvah. Daha gidemek, daha bitti.” demişler. Gözün görmüyo, kulak işitmiyo napacan? Cenabı Allah böyle emir veriyomuş. Zından gibi kara bulut yürüdüyümüş. Oldu bi kara deniz. Gidemiyomuşun, gelemiyomuşun. Geçip gidiyomuşun. Yedi defa. Söylemişler bunu. Bunu da bizim burda evelden yaşlı adamlar varıdı. Onlara ya “Yedi defa sizin buraya geldik.” demişler. “Girmenin köye girmenin kolayı yok.” Evliya demek ki yani. Korunuyomuş, Allah tarafından yani.

156. Gani Baba (I)

Suluova – Saygılı
Ahmet Taşdelen
1961
Çiftçi
Yaşlılardan
AE-120830_009

Mesela köylü bizim köylü gitmiş Gani Baba'nın yanına. Gani Baba'yı sel alacak o zaman ırmak gelirmiş buraya ırmak yatağı yokmuş. Irmak sel geliyor diyerekten çalışma yapmışlar Gani Baba'yı sel götürmesin hanı tekkeyi, türbeyi sel götürmesin diye çalışırken biri atla gelmiş. Sakallı biri gelmiş demiş ki "Siz ne yapıyorsunuz burada. İşte biz gani babayı kurtarmak istiyoruz. Yani sel götürmesin diye." O da demiş ki. "Bu atın üzerindeki sakallı. Ya siz gidin işinize bakın. O kendine sahip çıkar." Yani siz gidin başka işlerinize bakın. Ertesi günü gelmişler ki ırmak elli yüz metre öbür tarafa gitmiş. Bu gelen atlı o zaman Gani Baba'nın kendisiydi. Öyle derler yani. Bu tabi yıllar önce olmuş bir şey.

157. Gani Baba (II)

Suluova – Saygılı
Nezire Sarıboğa
1971
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-VN870079

Tersakan Irmağı önceden düz akarmış. Oradaki evliyaya da bakan biri varmış. Bir gün bir yağmur başlamış. Sel falan gelince. "Eyvah! Bu evliyayı muhakkak sel götürür." demiş. "Ne yapalım, ne edelim? Bugün ben burada kalmayım ki demiş evliyayı sel basar." Eve gidince uyumuş. Rüyasında bir dede demiş ki işte adamın adı mesela Ahmet. "Ahmet Bey, demiş. Kendini düşünmeyen evliyayı bırak sel götürsün." demiş. Sabahleyin kalkmış. Öyle rüyadan etkilenmiş ki sabahleyin gitmiş bakmış ki ırmak ters akıyor. Yani evliyanın yönüne değil de ters yöne akıyor. İsmi de oradan kalmış.

158. Gani Baba (III)

Suluova – Saygılı
Ahmet Taşdelen
1961
Çiftçi
Köy halkı ve Babası
AE-120830_009

Şimdi sen o türbeyi gördün ama o ufaltılmış hali. Böyle biraz daha ufaltıldı orası daha bir uzundu. Bu uzunlukta var yani. Ben rüyamda gördüğümü söylüyorum. O betonla birlikte kalktığını biliyorum. Üstünü de kapattırıyor diye. Kapattırıyor. Üzerini kapattırıyor. Gördüysen belki de o mescitlerin sadece orası kapandı. Üstü açık. Üstü kapatılmış daha önce millet namaz kılarken ıslamasın diye sabah geliyorlar ki yıkılmış.

159. Gani Baba (IV)

Suluova – Saygılı
Ahmet Taşdelen
1961
Çiftçi
Köy halkı ve Babası
AE-120830_012

Bizim beklediğimiz yıllarda Gani Babayı eşmek için gelmişler altın var diye. Üç-beş kişi gelmişler ve gani babayı eşmek için. Gani Babaya yirmi-otuz metre kala durmuşlar. Gidememişler. Bir şeyler olmuş. Ondan sonra biri demiş ki “Ya niye gitmiyorsunuz? Gidelim eşelim.” Artık ne gördüyse o kendi eşmeye giden adam eli tutmamış. Yani bu kazmayı vuracak takati kalmamış. Demiş ki “Arkadaş ben bundan daha öteye gidemiyorum. Eşmeyeceğim.” demiş. Oradan çekmişler geri gitmişler ve aynı adam geldi anlattı bize. Biz böyle böyle yaptık dedi. Biz Gani Baba’yı eşemedik dedi.

160. Dersitamam

Amasya
Muhammet Duran
1956
Emekli
Büyüklerden
AE-121014_002

Dersitamam var ırmak kıyısında. Dersitamam hazretleri ölmüş. Öğrencilerinin dersleri eksik galmış. O da eksik kalan dersleri öldükten sonra mezarının başında tamamlamış. Onun için adı Dersitamam ya. Burda onun belediye gabrini kaldırmaya çalıştığı zaman, dozerin ucu gırılmış. Yolun ortasında galmış ya. Ondan sonra orayı çevirdiler işte. Bi daha da ellemediler. Onun ordaki benzinlik kaç defa el değiştirdi. Gabrinin üstüne denk geldiği için hep batar. İflah olmazlar.

2.2.3. Ziyaret Yerleri ve Mekânlarla İlgili Menkabeler

161. Ören Baba (Dede) Evliyası (I)

Göynücek – Alan
Hasan Ardıç
1949
Çiftçi
Kendisi ve Bölge Halkı
AE-120125_007

Örendede evliyasının yakınından hamile kadınlar geçerken vücudundan herhangi bir yerine dokunmuyo. Dokunduğu anda doğan çocuk. Neresine dokundu. Diyelim boynuna veya yüzüne veya bacağına. Doğan çocuğun aynı bacağına veya yüzünde annenin dokunduğu yerdeki o mıntıkasında mutlaka bir işaret, siyah bir leke oluyo. Bunu yaşayan çok bizim burda.

162. Ören Baba (Dede) Evliyası (II)

Göynücek – Alan
Hızır Ali Gazel
1953
Çiftçi
Kendisi
AE-120126-004

Yalnız evliyanın çevresindeki evler... Bütün çocukları sakattır. Anormaldir. Bunu bildikleri halde hanelerini terk etmiyolar. (Evleri söküp de orayı boş bırakmıyolar.) Kolunu kaşısa, elini kaşısa orda iz oluyo. Mesela orda söylemesi ayıp gelinin biri böylece etmiş.

Bizim burda ayağı kırıldıydı. Hamileydi. Böylece etmiş (Elini karnına koymuş.). Çocuğun karnında, kız çocuğunun karnında beş elinin beşi de duruyo. Öyle giderken de konuştuk ama. Alan köyde.

Bir hamile kadın oradan geçerken elini kaşısa, başını kaşırsa, bi hareket yapsa o hareket oluyo. Ondan sonra o çocukta o işaret oluyo.

Benim aynı şey var diyom ya işte. Parmağım çatal. Şuraya diken batıyo (eline). Ben annemin karnındayım. Ben doğduğumda parmaklarım çatal. Çocukken bitişik gibiydi. (Bizim bi kız çocuğu... Altı tane –parmak- ayaklarında. Recep Keklik) Şimdi şunda (parmaklarını gösteriyor.) çok öbüründe az. Ben karnındaymışım o zaman. Orağa giderken .O dikenı çıkartıyo annem. Ben doğduğum zaman bakıyolar, diyolar ki “Bak buraya özür koymuş.” Hakkatten de var yani. (DKK: Recep Keklik)

163. Terziköy Kaplıcası

Amasya-Terziköy
Mehmet Ergöz
1965
Memur
Eskilerden
AE-120128_003

Terziköy kaplıcasında bir evliya olduğu düşünülüyor. Hamile kadınlar kaplıcanın bulunduğu bölgeden geçerken yolda bana bir nişan bırakır diye aklına gelirse vücuduna ben basar (doğan çocuğa). Benim dayımın karısı hamileymiş, Terziköy’e gitmiş hamama. İki eliyle omuzlarını tutmuş o sırada aklına gelmiş. İkiz çocukları olmuş. Şimdi çocukların

birinin sağ omzu diğerinin sol omzu çökük, çukur gibi. Omuzlarında parmak izi gibi çukur var. O yüzden o mübarek yere ekseriyetle hamileler gitmez.

Köyümüzde bir kadın var. Terziköy kaplıcasında elleriyle saçlarına dokunduğu için çocuğunun saçlarının yarısı simsiyah yarısı da bembeyaz doğmuş. Dokunduğu yerde nişan bırakmış. Biz çocuğu tanıyoruz. (DKK: Leman Ergöz)

Annem diyor ki “Havuzla atlayacaktım, ben hamileyim ya dedim. Tüh, nişan bırakır mı acaba dedim. – Aklına geldiği zaman olurmuş. – Elimle şöyle saçımı ittiydim.” Abimin boynunun o bölgesinin derisinin rengi değişik.

164. Kuş Baba Türbesi

Taşova-Şahinler – Kuşuf
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Eskilerden
AE-120714_004

Burda buraya anam güvenli iken güvenli (hamile) olduğunu bilmiyor şey etmiyor yani fark etmiyo, buraya içeri giriyo. Benim bir kardeşim bu kulağının birisi yoktu. İz bırakmış. Kulaksız tabi. O da türbenin şeyi anladın mı?

Hamile kadın girerse özürlü doğar derler. He özürlü, iz bırakıyo yani. Evet evet. Kesin yani bir iz bırakıyo. Burdan

geçene ses etmiyo. Hiç yok hiç yok ama içine girdiğinde arıza bırakıyo, özür bırakıyo. Evliya değil mi şimdi bu? Kardeşim kulaksız dünyaya geldi ya. Evet, öyle oldu ağabeyimgilin (Anne karnında iken) öyle oldu. Buraya girmişmiş (annesi) bilmeyerek kulaksız doğmuş çocuk. İki üç aylıken girerseler, bimezseler bi şey olmuyo. O kadın da bilmeden girmiş öyle olmuş ondan beridir hiç kimse girmiyö. Birinin ki de ölü doğdu. Daha da girmiyorlar. Ona dikkat ediyorlar.

165. Bulak Kalesi (Keçiköy İsmi) (I)

Gümüşhacıköy – Keçiköy
Yener Çiftçi
1988
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_012

Şimdi kalenin ismi Bulak kalesi. Bizans İmparatorluğu yaşıyo burada. Ee buralarda yani sömürge altında yani ona bağlı. Rumlar yaşıyo. Ondan sonra işte Kralın kızı çeşmeye indiğinde Kul Hüseyin Dede ona soruyo. Diyo “Baban neyden korkar?” İşte o da diyo “Ateşten çok korkar babam.” diyo. “Kral diyo ateşten çok korkar.” diyo.

Kul Hüseyin Dede akıl ediyö, düşünüyö, taşınyö. Bütün çevre köylerdeki keçileri topluyö. Rivayete göre. Topladığı keçilerin boynuzlarına iplerle çira bağlıyo. Çıralara ateş değıyo. Ateşi değıdiğinde kaleyi işte kaleyi komple kaplıyo keçiler. Kaleye doğru sürüyö. Kral da korkup kaçıyo yani. Bundan dolayı bizim köyün adı Keçiköy.

166. Bulak Kalesi (Keçiköy İsmi) (II)

Gümüşhacıköy – Keçiköy
Hasan Cinpolat
1939
Çiftçi
Eskilerden
AE-120329_023

Keçiköy. Büyüklerimizden duyduklarımıza göre Battal Gazi zamanında bir komutan buraya geliyor. Çal'da Ermeniler yaşıyomuş. Kalenin doruğunda. Burayı alamıyo Ermenilerden. Ermenilerin de bir kızı oraya geliyo. Kadimpınar derler orada bir pınar var. Çeşme halen çeşme şimdi orada. O çeşmeye suya gelirmiş. Bir komutanla, onların adamıyla, geliyo. Komutan orada onlarla görüşüyo. Kız da âşık oluyor komutana. Ermeni kızı. Kız ile konuşunca diyor ki “Baban neyden korkar?” O da diyor ki: “Ateşten korkar babam. En çok ateşten korkar.” O zaman işte Battal Gazi'nin komutanı keçilerin boynuzuna muımları yakıyo. Gece karanlığında keçileri kaleye salıyo. O zaman “Düşman bizi kuşattı.” diyorlar. Gavuruçan Kaya deriz. Eymir'den tarafa. Ordan Eymir'e, Korkut'a, Çömezlere doğru kaçıyolar. Terk ediyorlar burayı. Ateşten korkup kaçıyolar. Ondan dolayı burası Keçiköy olarak kalıyo.

167. Amasya Kalesi (I)

Amasya – Merkez
Hamdi Keklikçi
1946
Emekli
Eskilerden
AE-120610_050

O zamanki zamanda kaleler düşmanlardan kuvvetli diyorlar ya o bakımdan. Şimdi Hz. Ali'nin Düldül'ü varmış. At ama Hz Ali'nin atı, işitiyormuş yani. Hz. Ali ne diyorsa onu yapıyormuş. Demiş ki ya Düldül, bi içeriye girek de demiş bi “Bakak kaleye.” Amasya kalesine demiş.

Ondan sonra her tarafı kaçıyorlar. Irmağın altından âri yol yapmışlar. Yani buradan çıkıyorlar, giriyorlar, kimse bilemiyor. Irmağın içinde gizli geçit yapmışlar. Düldül orayı bulmuş. Hz Ali'ye demiş ki “Eğil sırtıma iyice yapış.” Düldül hababam edince kalenin içine girmiş. Orada bi nara atıyo geldim diye. “Aaa mübarek Hz. Ali geldi.” diyorlar. Hz Ali'den sonra böyle iki kere üç kere bu Battal Gazi fethetti orayı. Battal Gazi en sonunda temelli kırdı orda heç kimseyi bırakmadı hep gâvurları kırdı. Bu yüzden Battal Gazi'ye çok düşmandırlar bunlar.

168. Amasya Kalesi (II)

Amasya – Merkez
Süleyman Nazif Can
1967
Kooperatifçi
Büyüklerden
AE-111224_001

Amasya kalesinin fethine kırk kişi katılır. Kaleyi fethettikten sonra otuz dokuz kişi kaleden aşağıya atlar ve uçar. Bir tanesi atlamaya cesaret edemez. Durumu gören kalede yaşayan bir Hristiyan kendini kaleden aşağıya bırakınca o da uçmaya başlar ve kırklara karışır.

169. Balıklı Göl (I)

Amasya – İlyas
İsmet Yıldızeli
1968
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120901_001

Azudepe’de çoban çohasını basmış gaynardan çıkmış derler. Sıtına giyindiği aba. Onu oruya basmış su burdan çıkmış. Orda pınar var çuhasını oraya basmış su burdan çıkmış. Onu da Ferhat Amasya’ya gotümeye galkmış. Burdan âri.

170. Balıklı Göl (II)

Amasya – İlyas
Özkan Kaplan
1969
Balıklıgöl İşletmecisi
Köy Halkından
AE-120901_007

Evliya balığı olarak görülüyö. Su şifalı. Kaynak suyu, yeraltı suyu. Kışın su sıcak oluyo, yazın soğuk oluyo. Bazıları savaşa gidermiş gibi gidiyolarmış, tekrar geri dönüyolarmış. Öyle bi rivayet var. Savaşa gidiyo, geri geliyo.

Yöre halkı yemez. Hatta onun yenip de tavadan sıçradığına közlerken ateşten sıçrayıp geri suya gittiğini rivayet olarak bize kadar gelen söz yani anlatılan söz. (DKK: Ahmet İnan, 120627_014)

171. Komşu Dede Türbesi

Gümüşhacıköy – Korkut
Seyfettin Gül
1956
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_001

Çorumluymuş kendisi. Hacı dayı mezarını yaptırdı. Mezar değil de türbe gibi. Adam burda ölmemiş. “Beni arayan burda bulsun.” demiş adam. Dört yol ağzına bir sel geliyordu eskiden. Oraya gelince sel ikiye bölünüyordu. O nişana dokunmuyordu. Bu Hacı da orayı çevirdi. Harmanda adam gezermiş. İşte “Senin oğlun olacak, senin kızın olacak, torunun olacak, şöyle olacak.” Çoğunun adını o şekilde koyarmış. Ve dediği de çıkarmış. (DKK: Satılmış Cengiz, AE-120329_001)

172. Dldl Ayağı (Aşağı Tekke)

Hamamözü – Çetmi
Sadık Bağır
1932
Çiftçi
Hacı Osman’dan
AE-120322 -031

Hz. Ali’nin atının ayak izi var. Hocanın Halim’in evinin karşısında. Bir ay kadar deprem devam etti. Hangi senede bilmiyorum yalnız. Hep çadırlarda madırlarda durduk. Şey vardı. Molla Hasan’ın Satılmış Emmi. (Biz çocukken. 49 depremi belki.) Dediler ki “Bu depremin önüne anca bu Dldl Ayağı geçer. Buna bir para toplayalım. Kurban keselim.” dediler. Orda bir kurban kestiler. Ondan sonra bir daha kolayı kolayına deprem olmadı. Aşağı türbe Battal Gazi’nin askerlerinden biridir. etmi’ye gelmiş burada Şehit olmuş.  dört tane Battal var burda. Birisi bizim kaynatagilin orda. Birisi Ramazan Dayıgilin orda. Savaşta burada Şehit olmuşlar. (DKK: Haydar Kara, AE-120322 -031)

Atın ayak izi var. Hocanın Halim’in evinin karşısında. Oranın da bir defa Şeyini duydum ben büyüklerden. On beş yirmi sene evvel biz orayı kazdık. Ne var diye. Merak... At kellesi ıktı.

173. İlsu

Göynücek – İlsu
Mehmet Coşkun
1934
Çiftçi
Tecrübî
AE-120125_017

Bu suya dokunmuyolar. Gz tarafına girmiyolar yani. Benim duyduğum. Gz tarafına girince iz kalıyor ocuklarda. Kadınlar girdiği zaman bu suya bi nişan galıyo. Mesel Talip’in hanımı dediler ki oraya girdi nişan bıraktı. Herhangi bi üzerinde hamile olan bi gadın, elini herhangi bi yerine ellediği zaman muhakkak emare var.

Resmen benim gendi torunumda var. Elini buraya çalmış annesi, Şimdi ocuğun burası tüy. Aynı erkek tüyü gibi tüy var. Bu duvardan geçmeyecek geçerse muhakkak emare var.

174. Garip Dede

Suluova – Salucu
Fehmiye Taşova
1930
Ev hanımı
Tecrübî ve torunu
AE-120830_021

Evet, benim bir torun var. Yeni evlendi. Ona (hamileyken) buradan geçerken kalçasına parmaklarıyla dokunmasını söyledim. O da ensesine dokunmuş. Ensesinde (ocuğunun) parmaklarının izi duruyor. Ayşegül de buradan geçiyormuş. Oda diğer kızımın eltisinin kızıdır. Ona da parmağını basmasını söylüyorlar. O da basıyor. Onun

parmak izi de ayağında olmuş.

Düşünde gören çok oluyor. Her yerden gelen oluyor. Buna Garip Dede diyorlar; fakat çocuğu olmayan da, hasta olan da, sakat olan da geliyor. Mübarek her şeye şifası var.

175. Topuzlu Evliya (I)

Taşova – Yayladibi
Hacı Niyazi Arslan
1931
Çiftçi
Herkesten
AE-111218-006

Evliyanın yakınlarından ağaç kesmiyolar. Ama bir tane evliyanın yakınında yolun kenarındaki bir tarladan kesmişler. O tarlayı köylü başka birine satmışlar. Alan adama da demişler evliyanın yanından kesme demişler. O da evliyanın yakındaki büyük pelidi kesmiş. O gece o adamın evi, ocağı, samanlığı hepsi yanıyo.

176. Topuzlu Evliya (II)

Taşova – Yayladibi
Hacı Niyazi Arslan
1931
Çiftçi
Köy halkından
AE-111218-006

Şeyhli tarafına giden bir adam ve oğlu. Adam evliyaya bir tekme vurmuş, “Buranın evliyasından ne olur.” demiş. Oğlu yukarı düze çıkmadan bir “Baktım ki demiş babamın ağzı bu kulağın dibine eğilmiş, babam öyle öldü.” demiş.

2.3. MEMORATLAR

2.3.1. Dini Şahsiyetler ve Kutsal Yerlerle İlgili Memoratlar

177. Hz. Ali'nin Ziyareti

Gümüşhacıköy – Korkut
Muhsin Gül
1945
Çiftçi
Kendisi
AE-120329_008

Bak şimdi benim hanım vefat etti. Düştü şimdi. Selâyı selâyı canımı ürkütmüşler. Bi hafta böyle yattı. Yalnız çok ciddi bağırıyordu. Üçüncü Karı. Ben böyle yatıyorum, o şurda. Evin ortasında hep akrabalar toplandı, bekliyorlar. Bizim gelin dedi ki “Kalkın dedi, hepiniz. Bu ölmeye ölecek.” dedi. “Gusül abdesti alın.” dedi. Herkes abdestini aldı. Karılar. Ben yatıyorum. Benim karyola şurda. Şu yanda da var karyola, şu yanda da var. O da evin ortasına yatırdılar yatakla. Benim kızlık var. Şöyle kalktı. “Emmi, kalk kalk.” dedi. “Niye?” dedim. “Hz. Ali geldi.” dedi. Kör gözüm. Bi yol şöyle kalktım. Benim kapı açıldı. Deve yedeğinde, başında yeşil sarık... “Anam... Cenazeyi çiğneyecek, cenazeyi çiğneyecek.” diye bağırdım. Oturdum şimdi. Şöyle bakıyorum. Buradan girdi. Duvar şöyle açıldı. Hani açıl susam açıl filmi var ya öyle. Ötede de yazlık ev var. Oyana çekti gitti. Bak bunu aynı açıktan gördüm. Böyle gözüme, böyle açıktan görüküyo artık. Hz. Ali’yi gördüm.

Ama abi ne oldu o gün biliyon mu? Bizim yazlık beton ev var. Karıncadan²⁵ ful dolu. Böyle iğne atsan yere düşmez. Her tarafları böyle.

Ordan gidince onun çıkıp gittiği ev var ya yazlık. Bizde iki tane ev vardır. Mutfak vardılar ki Allah gösdermesin duvarlara bi karınca sıvanmış. Arı oğul verir gibi. Dışarı badal (merdiven) var. Böyle oraya küçük sarı karınca çakılmış. Anam neydecük. “Kap kaşık orda. El alem ne der bize?” Çırpınıyorlar. Dedim “Allah Kerim’dir yavrum. Niyetinizi iyi tutun dedim.” Sabahleyin erden gittiler hocaya. Verdiler sabah ezanından evel. Selasını verip de şey edince bir tek canlı mahluk kalmadı. Hepsi gitti. Ondan sonra bunu bilim adamları var eski dervişlerden. Onlara dedim. “Muhsin dayı, demiyeydin. Garı essahtanmış. Hz. Ali askerleriyle gelmiş o garıyı götürdüler.” dedi. Bak bunu gördük. Yani ben değil köyümüzün halkının yarısı gördü. Evde oturanlar. Bu cenazeyi bekleyenler. Yani bugün ölü, yarın ölü, aha şimdi ölü bi soluk. Yalnız onda bi ahlak

²⁵ Derleme ortamında bulunan diğer kişiler, kendi aralarında ittifakla karıncaların Hz. Ali'nin askeri olduğunu ifade etmişlerdir.

vardı. Ben dünya kadar adam getirsem sen bunu niye getirdin diye sokranmazdı (şikayet etmek). Evde ne varsa yedirmeyi isterdi. Şurdan ağrı (şu taraftan) bir aç gelse, caminin önünde birini görse, şunu bizim eve bi getirin yav. Belki açtır der yemek veridün. Ben yoksam evde yine getirüdün. Bizim komşulardan akrabalardan eş dost varışa, yav gelin şunun yanında oturun, ekmeğini veriyim de yesin derdi. Çığırudu (çağırırdı) bak. O anamdan da öyle gördü. Rahmetlik anam da öyleydi, o da öyleydi. Bana derdi ki, “Herif.” derdi. “Sokranma” derdi. “Biz ekmeğimizden bulacuk. Allah’tan ne ışık görürsek ekmeğimizden.” derdi. Niye. “Bak.” derdi evet “Cenab-ı Allah ne diyo?” derdi. “Kul hakkıyan, yetim hakkıyan yanıma gelme, gelme, gelme. Bi kul hakkı, bi yetim hakkı iki, başka komşulara kötülük yapma üç. Ondan sonra eline, beline, diline sahibelik edemezsen gelme benim yanıma diyo.” Anladın mı?

178. Halid Baba

Amasya – Ezinepazar
Mehmet Elmacı
1932
Çiftçi
Büyüklerden ve Tecrübî
AE-120627_021
(DKK: ÇAKIR, Halil)

Vahdında zekir çekellerimiş bizim burada. Bi Ali sofu varımış. Zikir çekellerimiş. Karısı uyanıyo ki üç adam oturuyolar. Hemen karısı hih diyi, yorganı kafasına örtiyi. Bizim buranın otuz sekiz depreminde o adam Amasya’dayımış. Bizim köyler de... Tabi Amasya’da olunuy (olunuyor) ya mesela. Demiş ki ‘Korkman Ezineliler koyde bi şey yok. Ondan başka köyler yihılmış, bura yihılmamış. Yani o adam onlanan zekir çekerimiş. Halid Babaynan zikir çekerimiş. Biz adını bilmiyok. Yani duyduğumuz Halid Baba diyolar.

Öyke ki yannı muhakkak, o tekkeden yana gidenler muhakkak bi zarar mecburen çekiyo. Mesela şindi türbiye yanaşsa bile oraları evleri yıkardı. Duvar örseler oralara yıkardı. Mecburen öyle bırakcak. Orayı pis tutmazlardı. Pis tutanın kafasında saç kalmazdı. Hep öyle aklımız ereli Akca’nın karı ordaydı mesela biliyonuz işte. Şey Kabakçı Ahmet ordan bacakları kırıldı.

Benim sülalenim odası yanı. Benim sülalemin Almacioğlu. Almacioğlu’nun odası yanı. Mıkdar (muhtar) odası. Zamaniyle bizim amcalar da atuk (artık) devroldukdan sonra Kara Memet, Hasan, İbrahim üçü bi evdeydi. Bizim amcanın birisi orıya ev olarak göçtü. Bi yana ahur yapıdı, hayvan ahuru. Bi yana evi kendi durdu. Yani heç de başı bi halis bulmadı. Karısı hastalandı, gafada heç saç neyi kalmadı. En sonu

bizim sülalenin birisinin (Kağnı Mıstık'ın) rüyasına girmiş. “Beni buradan gurtarın, beni çevirin.” demiş. Adam geldi ondan sonra orıya. Eşdük türbesini. Eşdüle(r), ordan kemükle(r) çıktı. Kemüklerini de yeniden güzelce türbe yaptılar. Bi de daş çıkdı. Tam mezer daşı. Böyle ismi neyi şeyidili.

179. Hacı Nadir (Nazır) Baba

Gümüşhacıköy
Selahattin Yargül
1953
Berber
Kendisi
AE-120412-002

Ben burada tıraş ediyodum. Şey günü. Aaaaa! Bugün Perşembe. Bizim evelden buruya, akşamdan pazarcılar geliyodu. Şimdi pek bi gelmiyo. Neyse çocuğun biri (genç) geldi ilkindiden sonra. Geldi, dua okuyo. Benim bir çırağım var. Ben çalışıyom. Baktım bu yabancı. Dua okudu, gitti. Gidiyo geliyor. Gidiyo geliyo on dakika sonra. Dua ediyo gidiyo. “Gel ya hemşerim.” dedim. Şuruya oturturdum. “Sen nerelisin? Ben Eskişehirliyim.” dedi. “Hayırdır, pazara mı geldin?” dedim. “Yok.” dedi. “Hacı Nadir benim asker arkadaşım.” dedi. “Ne diyon ya sen. 74’te ben Kıbrıs’taydım. Asker arkadaşım.” dedi. “Beni ararsan Gümüşhacıköy’e gel. Beni bulursun.” dedi. Ve dedi “Rüyama girdi, üç eveli.” dedi. “Ben de çıktım geldim. Türbeynen karşılaştım.” dedi. Ben, ben... Ben soruyom. Benim çırağım da yanımda var. Otelini söyledim, gitti. Cuma günü namazını kıldı. Geldi yine dua etti. Abi hakkını helal et dedi, çekti gitti.

180. Analıkızlı Evliyası (I)

Amasya-Eliktেকে
Kemal Erarlan
1946
Emekli
Kayınpederinden
İshak Yeşilırmak’tan
AE-120130_010

Kayınpederim eski köy yerleşiminin olduğu yerdeki çeşme mevkiinde gecenin çok geç bir vakti, sabaha karşı bir yere gidiyomuş. Bu mevkideki çeşmeye yaklaşınca evliya ve kızını fark etmiş. Elli metre kadar yaklaşınca durup izlemiş. Kız aşağıdan geliyo annesi de yukarıdan. Tepenin tam ucunda anne ile kızı birbirlerine iyice yanaşıyolar. Kayınpederim, “Ben durdum onlar da durdu. Hem kızın hem de annesinin elinde birer fener vardı.” diyo. “Şimdi onlar baktım ki kızın elinden çekti...” Sol tarafa doğru tarlaya inmişler. “Dur bakayım nereye gidecekler, dedim.” diyor. “Baktım, şöyle ışığı takip ettim. Işık oradan döndü. Biraz benden uzaklaşa uzaklaşa o tarladan tam evliya mezarlığının, türbesinin olduğu yere geldi, ışık karardı.”

diyor. “İyice anladım bu mübarek anasıyla kızı. Fenerle o çeşmeye indiler oradan geliyorlar demek ki ve bunu öyle gördüm.” diyor.

Eskiden orada bir büyük bir küçük iki mezar analıkızlı evliya olduğunu bilmişler. O günün insanları oraya mezarlarını yapmışlar. Ondan sonra biz yaptık şöyle kenarını duvar yaptık. Analıkızlı'nın yeri belli şu anda.

Ondan sonra burayla ilgili de Terziköy'de oturan İshak Yeşilirmak var. O ben bizzat gördüm dedi.

181. Analıkızlı Evliyası (II)

Amasya – Elikteke
Ali Karadoğan
1936
Çiftçi
Mevlüt Yeşilirmak'tan
AE-120130_023

Yalnız tekkenin orada aynı evliya vardır. Yapı da yaptılar oraya, kurban da keserler oraya, yatır da vardır orda. Şimdi, şöyle bi şey. Bunun bir de öte tarafında Analıkızlı varmış. Şimdi gördüğün o yoldan bu yana gelince orada eski köy diye bir yer var. İşte o adam öldü. Dedi ki “Ali kirve, zamanında mal güdüyolar. Bizim bir inek gelmedi.” dedi. “Şimdi kalktım, tüfeğimi aldım.” dedi. “Ama çok da karanlık.” dedi. “Orda düz tarlalar var. Baktım böyle elinde bir Harput lambası gibi bir kadın, bir kız çocuğunu elinden tutmuş. Ama aramız epey var.” dedi. “Ben görüyom.” dedi. “Gördüm ben.” dedi. “Oraya geldi geldi, bana yanaştığı zaman.” dedi. “Birden kayboldu. Doğru o Analıkızlı dediğimiz yere gitti.” dedi. Mevlüt Yeşilirmak... O bunları gördük dedi.

182. Kurt Baba (I)

Gümüşhacıköy – Eymir
Hasan Cinpolat
1939
Çiftçi
Çitli halkından
AE-120329_019

Kurt Baba... Evelce yürüyerek gidiyoları Hacıköyünden ve atıyolar (ileri geri konuşuyorlar) “Bu dürzüden...” diyerek söylemesi ayıp. Bu sabahleyin gitmiş ikindin geri dönmüş ki yolun bir tarafına biri oturmuş diğer tarafına biri (İki kurt). Dili dışı dönmüş. “Bir daha sana atmam kurban olduğum.” deyince olduğu yerde kaybolmuş kurtlar. Bunu da yapan Çitlili. Çitli'ye git sor. Vallaha ya.

183. Kurt Baba (II)

Gümüşhacıköy – Eymir
Ali Çoban
1925
Çiftçi
Babasından
AE-120329_017

Başka bir şey bilmem de rahmetli babam benim çobandı. Babam derdi ki: “Oğlum Fındıkboğa derler, Kurt Baba’nın bu yandaki dağda. Orda suladım davarı.” derdi. Güz zamanı davar güzlek yiyo. “Kurt Baba’nın oraya yanaşınca ordan üç tane kurt peyda oldu.” derdi. “Benim de öğrendiklerim var ki... Ne bileyim, kurtulmanın kolayı yok.” derdi rahmetlik babam. “Orda büyük kuşburnu vardı.” derdi. “Kuşburnu diken. Orda kayboldu kurtlar.” derdi. “Kurtlar, orda olduğu yerde kayboldular...” Burada keramet olduğu belli zaten. Bunu da böyle babam söylerdi rahmetlik. Bunu babamdan duydum ben.

184. Kurt Baba (III)

Gümüşhacıköy – Eymir
Satı Gökçe
Bilmiyor (70-80)
Ev Hanımı
Kaynanasından
AE-120329_024
AE-120329_025

Kurt Baba öldükten sonra yani, oradan bir pelit devrilmiş yola. Kaynanam söylerdi. Devrilmiş. Ispara’dan biri gelmiş. Kağrı ile geliyomuş yoldan. Hacıköyünden geliyomuş. Kesmiş devrileni kökünden. Kesmiş, kağrısına yığmış, götürmüş evine. Yakmaya... O gece yatamamış adam. Kurtlarla gelmiş adam rahatsız etmiş. Uyuyamamış, kalkmış. Işığıncaya kadar uyuyamamış. Işığıncaya kağrısına koşmuş, koymuş geri götürmüş. Ordan bi şey almayız. Orda yakarız ama.

Eskiden yatır değilken kurtlar mezarın etrafında yatarlarmış.

185. Meçhul Evliya

Hamamözü – Yemişen
Zeynel Almalı
1955
Çiftçi
Tecrübe
AE-120224_027

Gendi başıma gelen bi olay var. O zaman ilkokulu bitirdim. Dayım eski Türkçe okuyodu. Ona eski Türkçe okuyup yazmaya gidiyodum. O senelerde. On üç on dört yaşlarımda. Orda da hiç tekke olduğunu bilmem yalnız. Bi gece rüyamda şu gozümde bi çıban çıktı. Sağ gozümde. Rüyamda. Babam beni aldı hekim goymadı gezdirdi. Hiç bi çare bulamadım. Dediler ki Hacı Ahmet derler. Onun evi yıkıldı şimdi. Hacı Ahmetgilin gapıda bi tekke varmış. “Oruya gidip de eğer ordan bi cevher çalarsan iznillah bu gider. Başka bunun dermanı yok, dediler gece rüyamda.” Nitekim uyandım. Tabi korku

içindeyim. Bakdım rüya. Onda bi şey yok. Bir hafta sonra burda bi çıban çıktı. Tam gozümde bir hafta sonra çıban çıktı. Aynı yerde. Dedim ki evde “İleri gün ben bi rüya gordüm. Bu şekil bu şekil oldu. Ben bunu hiçbi yere getmeden buruya gidecem.” İtigat da var ya. Ve bi mum aldım. Oruya gettim. O mumu orda yakdım. Mum yanana gadar da bekledim. Az çok eski Türkçe de okuduğum için Fatihalardan filan okudum. Bırakdım geldim. Üç gün sonra iznillah gaybolmaya başladı. Bu şekil gordüm ben şimdi şifayı da buldum. Ama orda da tekke diye bi şey yok şimdi. Var desem yalan. Hiçbi şey yok orda. Köyün girişinde. Yalnız işde dediler ki gapının geri yanında. Orda ambar varıdı. Ambarın önünde orda tekke var. Oraya gideceksin, ordan cevheri çal. Oraya bi mum yakacân dediler. Aradan bigaç gün geçince aynı hadise oldu. Yalnız şifayı buldum. Tabi tabi.

186. Şeyh Abdurrahman (I)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Aslan Hoca'dan
AE-130209_001

Bunu yaşayan bir arkadaş var burda. Burda ceylan derisinden bi Kur'an-ı Kerim varmış burda (Çilehane Camii'nde). Burda görev yapan imamlardan bi tanesi kimi Kastamonulu kimi Samsunlu diyo. Daha sonra anlatıyo tabi bunu. “Kur'an-ı Kerim'i ben aldım.” diyo. “Kapıdan tam çıkacam koca bi yılan önüme durdu.” diyo. Böyle. Belki bu kapıdadır diye öbür kapıya yöneliyo. Yine aynı. “Bi daha geldim yine aynı. Kur'an-ı Kerim'i yerine bıraktım geldim, baktım kapıda yok. Geri aldım geldim.” diyo Kur'an-ı Kerim'i. “Acaba bi hayal filan mı gördüm.” diyo. “Geldim yine aynı kapıda yılan böyle duruyo.” Dimdik böyle. Çilehane Camii'nin şu kapısında giriş kapısında. Burda ve diğer kapıda. Camiye sahip çıkan, Kur'an-ı Kerim'e sahip çıkan Şeyh Abdurrahman. Oranın bekçisi o çünkü. Manevi bekçisi o.

187. Şeyh Abdurrahman (II)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_001

Nezir Hocam var Sanayi Camii'nde. Diyo, “Bayram namazına galkamadım ben.” diyo, “uyudum galdım.” Cemaat geldi ki diyo “Ya hocam sen sabah namazını kıldırđın gittin. Bayram namazı gılınacak nerdesin?” Halbuki diyo “Ben sabah namazına gelmedim.” diyo. “Kapıları açmadım.” Ama kapılar açılmış, ışıklar yanmış. Ama imam arkadaşın haberi

yok. “Tabi ben gelmedim filan demedim.” diyo. “Geldim, normal bayram namazını kıldırımdım ve gittim.” Namazı imam uyurken Şeyh Abdurrahman imamın kılığına girerek kıldırılmış.

188. Şeyh Abdurrahman (III)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_001

“Bi gün...” diyo “yine oturuyorum odada.” diyo, “Biraz ayaklarımı uzattım yattım.” diyo, “O sıra biraz edebi kaçırmışım. İyice biz yaylanmışız.” diyo, “Bi tokat... İyi bi tokat yedim.” diyo. “Bi kalktım hiç bi şey yok. Baktım ki diyo şeklime biraz uygunsuz yatıyorum.” Onu da bu arkadaş burda yaşamış. Şeyh Abdurrahman hazretlerinden.

189. Ana-Kız

Amasya
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-121120_008

Bizim evi tamir üzerine yıktık. Belediye geldi mühürledi, kaldı. Bekledük. Bu tarihi eserler kuruluna gönderdiler. İncelenmek için. Yapılır mı yapılmaz mı gönderdiler. Ama bir yıla yakın bekledik. Biz o ağaçları yolda galmasın. Kendi aramızın içerisinde bi kenarına yığdık. Kenarına yığınca o gece rüyama giriyo benim.

Kadınlar kızcığaz orda yatıyorlar. Sarılmışlar gucak gucağa. Bi on beş on altı yaşlarında var yani kızcığaz. Komşunun duvarın bizim evin bahçesinde yatıyorlar. “Bizi diyorlar yıktınız üzerimizi. Açık koydunuz biz ıslanduk. O ağaçları oruya yığıncağın (yığana kadar) bizim üzerimize yığın da örtünek biz burda.” diyo. Ben de o arada diyom ki “Yardım edin de diyom yaptırarak biz de. Sizi örterük.” diyom.

Geldim ertesi gün sabahınan o ağaçları aldım. Oraya güzelce düzdüm, üzerine de bi naylon örttüm. Hiç rüyama da girmedi. O baharın da izin geldi, yaptırıldı. Üzerine ev yaptırıldı. Hala gapalı. Odanın içerisinde pis dutmamaya çalışıyom devamlı. Bizim yatak odasının altında. Başucumuz geliyo. Gelinlere demiyom, gorkarlar. Ama ben gorkmuyom bak. Tek de galsam evde hiç gorkmuyom. Devamlı temiz tutuyom ki rahatsız olmasınlar. Sulayıp da böyle yaş yaş bırakmıyom ki ıslanmasınlar. Orda yatsınlar.

190. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (I)

Göynücek – Harmancık
Necati Demir
1944
Çiftçi
Oğlundan
AE-120126-024

Benim bir oğlan var İstanbul'da. O, böyle uzun boylu, siyah elbiseli bi yaşlı adam görmüş. Görünce konuşmadan savuşmuş. Yahu demiş, ben böyle böyle bi adam bahçede gördüm. Uzun boylu, siyah elbiseli. Yalnız konuşamadım, çekindim, kaçtım.

Öteki benim bi damat var. “Ulan sen yalan söylüyon.” demiş. “Oğlum görmüş, doğru.” demiş. Öteki oğlum “Sizin ödünüz yok.” demiş. Sen tut da küfür et. “Bana rastlasaydı...” demiş. Gece düşünce girmiş. “Uzun boylu, babayiğit bi adam.” diyo. “Geldi, bak dedi.” diyo. “Gençsin, seni perişan ederim. Gençliğine acıyorum, bi daha böyle laflar konuşma.”

Sonra bizim bahçede çoban varmış. Davara küfür ederek geliyomuş. O da orda çıkmış. “Ulan niye küfrediyon.” demiş. Çobana iki tane atmış (tokat vurmuş). Kendisi atlamış bahçeye girmiş. Orda bir yatır var yani.

Bizim köyün hiçbir geliri fazla yoktur. Allah'a şükür yani yan köylerin gelir kaynağı çaktır. Bizim köy hepsinden güzel geçinir. Bu evliyaların sayesinde.

191. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (II)

Göynücek – Harmancık
Ayşe Karataş
1973
Ev hanımı
Kendisi
AE-120126-024

Ben gördüm. Çocukken gördüm. Kırmızı bir elbise giymişti boydan. İçinde beyaz elbise vardı. Beyaz bir sarığı vardı kocaman. Orası emmimgilin yeri. Kapıları aralıklıydı. Kapıdan baktım. Kapının kenarından dolandı. Evin arkasında dolandı. Ben de onun peşinden gittim. Bahçenin kıyısına gelince kayboldu. Hiç konuşmadık. Suratını gördüm ama.

Beyaz böyle sakalı vardı. Boyu uzun, yiğit bi adamdı. Ora pisliği kaldırmıyor. Emmim bi ara felç olacaktı. (Evliyanın olduğu yere) kelle atmışlardı oraya. O kelleyi ordan kaldırdıktan sonra rahatladı. Oraya pislik attığınız zaman rahatsız ediyor. O evden görenler de var.

192. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (III)

Göynücek – Harmancık
Ayşe Karataş
1973
Ev hanımı
Kendisi
AE-120126-026

O yukardaydı. Erik ağacıydı böyle. Kadınlar çaput falan bağlıyo diye. O batıl inanç diyerek hocanın birisi demiş ki bu batıl inanç. Böyle şeyde günaha giriyonuz. Onu da benim dayım gitmiş kesmiş. Ama nişan olarak bütün çocuklara nişanını vurmuştur. Siyah leke. Hamile olduğunu bilmeyerek bi kadın bi yerine dokunduğu an. Naime'nin oğlununki oranınki. Hümeysra'nınki, benim oğlum. Turgay'ınki şuramı kaşımışım. Böylece Turgay'ın burasında... Siyah lekesi var. Eşim Hanefi'nin rüyasına girmişti ya. O, "Ben Kara Celal'im." demiş. "Seni çarparım." demiş.

O yukardaki evliyanın. O dedikleri evliyayı söktü attılar. Eğer o evliya olaydı onları o sökenleri çarpardı. Taşın dibinde ağaç. (DKK: Necati Demir, AE-120126-026)

193. Harmancık Evliyası (Kara Celal) (IV)

Göynücek – Harmancık
Aynur Karataş
1968
Ev hanımı
Yengesinden
AE-120126-026

Mehmet ağabeyimin hapse düştüğü sene. Hanımı evde uyuyomuş. O gece korkmuş. Küçük çocuklar yanında. O gece demişler ki köye kaçak indi. O da çok korkmuş. Yatağın içinde böyle oturuyomuş. Çocukları uyutmuş. Korkuyomuş. Kapıya böyle üç kez birisi vurmuş. "Kim o?" demiş. "Kızım benim." demiş. "Ben seni bekliyorum, sakın korkma." demiş. "Sana kimse gelemez ben burda olduğum sürece." Anama da demiş aynısını. "Sen hiç korkma. Ben burda olduğum sürece kimse senin kılına zarar veremez." demiş. Taze gelinmiş. İki tane de çocuğu varmış. Hatice yengem bunu her zaman anlatır.

194. Şeyhler Evliyası (Sakızlık)

Göynücek – Şeyhler
Adnan Sağıroğlu
1965
Öğretmen
Kendisi
AE-120125_034

Ama şu var bizim şuradaki evliyanın odununu filan vermiyordu kimseye. Üstünü kapattırmıyordu. Odununu getirdiği zaman odun kendiliğinden evde tutuşuyordu.

Burada Çerkez ebe diye bir kadın vardı o tesadüfen gitmiş getirmiş evliyanın odunlarından. Kavaklar kesilince. Gece az daha evi yanıyordu. El birliğiyle köylü söndürdü.

Kendi kendine tutuşmuş. Kim yakacak yaşlı kadın odadan çıkamıyordu.

Şimdi babam yetmiş beş yaşında öldü ben yetmiş yedi yaşına giriyom. Babam derdi ki “Mübarek (Şeyhler evliyası) burdan mum yakardı, evliyaya (Cendere evliyası) inerdi. Evliyada ufak bir pencere vardı taştan. Onun üzerine giderdi yalınlarını yananlarını toplar elimize alıyorduk.” derdi. Ben görmedim yalnız korkanlar da böyle biliyor. Başka, ben de oradan ağaç kesmedim. (DKK: Kemal Sağıroğlu ve Murat Demir, AE-120125_036)

195. Topçu Dede

Suluova – Dereköy
Yunus Emre Ciloşoğlu
1985
Akademisyen
Yaşlı teyzeden
AE-120906_002

Yaşlı bi teyzeden dinlemiştim. Onun da kalp gözünün açık olduğu söylenir. “Bir gün burdan geçerken birden ayaklarım yürümez oldu.” dedi. “Kabirden bir ses geldi, bir selam bir sabah vermeden nereye gidiyorsun böyle diye. Üç İhlas bir Fatiha okudum ve öyle yoluma devam edebildim.” diye anlatırdı.

196. Göz Dede (I)

Suluova – Erarşlan
Yüksel Kaymakçı
1955
Ev Hanımı
Köy halkı ve rüya
AE-120830_014

Gözleri rahatsız olan birine doktorlar çare bulamamış. Rüyasında “Eraslan köyünde Gözdede diye bir tekke var.” demiş. O tekkeye git demiş. Rüya sonrasında oraya gitmiş ve hiç ameliyat olmadan gözleri iyi olmuş. Köyden gidenler de vardır. Hem Sarıkız derler oraya. Hem kadın hem adam mezarı var orada.

197. Göz Dede (II)

Suluova – Erarşlan
Yüksel Kaymakçı
1955
Ev Hanımı
Köy halkı ve rüya
AE-120830_014

Orası da tekke. Bir kere düşümde gördüm. Ben saklamak istemem. Bi yamanın (tepe) üstünde askeriye arabasıyan geldi. Askeriye arabası durdu. Bi pompa şey ettiler. “Ben dedi, bu pompayı burdan çeksem.” dedi düşümde bana. “Bu dedi, Erarşlan köyünün suyunu da keserim ve depremden kurtulmaz.” dedi. Burdaki suyu o sağlıyo. “Bu pompayı burdan alsam dedi bu suyu hemen keserim.” dedi. Depenin doruğuna pompa yapmış, atlanan geldi böyle. Bi zaman gendüme geledim, atamadım. Bi hafta üstüne ağladım bu düşü görüp. “Bu suyu hemen keserim, ben

burdan.” dedi. “Ben dedi hem depremi goruyom bu Erarslan’ı dedi, hem depremini hem suyunu goruyom (koruyorum).” Herkese de dedim bunu. Bu anlatılan Gözdede ile ilgili.

198. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (I)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_020

Adamın boyu aha şu gada. Benden de gısa, sakalı da böyle. İki denesi de senin gibi babayiğit şöyle boylu. Onlar da yaşlı yaşlı. Üç eşşeğe binmişler. Geliyorlar. Bi esgî yırtık pırtık hâ(y)benin (heybe) içine bi trampet (?) sokmuşlar. Geliyolâ. “Anâ, meyti çıkmış.” diyom. Ben gendi gendime “Meyti çıkmış varyim. Ben namaza duruyum, namaza duranı kesmiyomuşlar şimdi.” Ondan sonra geldim adamlâ şimdi şeyin evinin önünden geliken Muharrem’in evinin önü vâ ya ordan aşşağa giderkene selâmı aleyküm dedi ordakiler. Adamlâ da galabalık. Ben namaza durdüm. Kör Ali peşimsıra geldi, dedi ki “Hiç boşa kaçma.” dedi. “Geldi boş gitmez.” dedi. “O adam...” dedi. “Gine diyo ben gapıyı kitliyom gapı tıranadak geri açılıyo. Üç kere kitledim üç kere geri açıldı.” Gozümü bi açdım ki güneş şafaklamış. Adam Hacıköyüne gittiydi. Cuma günü. Hemen galkdım, aşşağa indim. Garılâ da sığır gedyomu diye bizim oraya caminin önüne toplanıyok ya. Oraya indim dedim ki “Şimdi bi düş gördüm ki fena gorkdum.” dedim. “Deccal geldi.” dedim. “Meyti çıkdı.” dedim. Sonra o dedi, “Gardaşım...” dedi. “Gız gardaşım, o dedi Ezrail idi. Ezrail. O bana geldi.” dedi. “Vallaha dedi gardaşım. Geldi dedi bu gırtlâma çökdü.” dedi. “Öldürecêdi beni.” dedi. Dedim ki dedi “Gocam gelsin de öyle canımı al. Bebeklerim gorkar deyince...” dedi, “Elini geri çekdi.” dedi. “Üç kişileridi. Çekdilê gittilê.” dedi. “Bunu ben gordüm gozümnen.” dedi. “Uyanığdım.” dedi. Ertesi ahşam öldü işde. Gördüğümüz ağşam öldü. O ağşam da Halil gelmiş. Halil’e demiş ki “Böyle böyle ben hastalandım. Bu gece demiş gırtlâmı bi şey sıkdı.” O da demiş ki “De hêri...” demiş, “O düş.” demiş. Getmiş gâ(h)veye. Gâveye gidince Hıdır emmi gelmişmiş. “Getme Hıdır emmi, ben gorkuyom.” demiş. “Ezrail bizim evde duruyo.” demiş Menekşe. Ayan açık gibi gordü. “Ne olur demiş Halil geleneşdağı (gelene kadar) yanımızda dur.” demiş. “Getme, sana süt bişiriyim de sütlü gayfe yapıriyim.” Birisi böyügüdü ya (kızlarının) Aysel. Sütlü gâve yapıdımış, orda içmişlê. Gece yarısı demeden gızın gırtlâna gene gelmiş sarılmış. Halil diyo ki, “Üstüme dedi diyo bi çarşafi çekivêdiler Halîl, dedi.” diyo. “Beni doğrult dedi.” diyo. “Doğrulamadı.” diyo.

“Doğrultmaya galmadı ki diyo gucâ(ğı)mda gedivêdi.” diyo. Menekşe benden güçük. O gece Seydiyar’dan çıkdıldardı o adamlar. Ben gözümünen gordüm. Ordan, eşşeğe binmişler... Üçünün de eşşeği varıdı. Boyları gısa gısa şöyle. Bunu ben üryamda gördüm zabâğan (sabahın) ezeninden sonra, güneş, diyom a güneş doğmuş idi. (Ama küçük kardeşi ayan üryan görmüş.) O, “Ben dedi gardaşım dedi. Onlâ bana geldi.” dedi. “Ben dedi yalvarınca dedi beni bırakdılar.” dedi. “Ayan açık...” dedi.

199. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (II)

Hamamözü – Damladere
Münevver Topçu
1942
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_005

Mum getirdiler de bana şu mumu yakıve dedile (dışarıdan gelmiş yabancılar). Evimiz yakın. “Mumları yak.” dedile bana. Ben de ahşam üstüydü. Allah biliyo ya hani, gendi galbin. Ben gitmedim, çocuklardan gönderdim mumu. Yak diye. O gece gelip gırtlağımı sıkdı. Ölecem gibi yani. Ölecek gibi bunattı beni. Sana emanet ettiler sen niye gidip yakmadın diye. “Sen dedi mumu gendin niye yakmıyon?” diyo. Emme adamı göremiyom. Sıkıyo hırtlâmı emme. Sesi de geliyor. “Sen mumu niye yakmadın?” diyo. “Niye gendin gelmedin?” diyo. “Tamam dedim. Beni bırak da dedim, bi dahaya mum getiren olursa ben gendim yakacâm. Söz veriyom.” dedim. Öyle deyince gurtuldum. Uyandım ki kimse yok. Şimdi kim mum getirirse her şeysiyinen gendim gidiyom. Abdesimi alıyom. Gediyo mumu yakıyom, geliyom. Mum da bunların, ölülerin bunnuna (burnuna) gidecek diye.

200. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (III)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_017

Mezerlikde tarla yapıldı ya orda hemen okulun üsdü. Urayı biz ekdik. Ekdiğimizde ekinlê daha şuncacık. Ben dırmık çekiyom urda. Dırmık çekiyom düşümde. Dırmık çekerken şöyle geri yannımda biri bi sarıldı emme sırtımdan. “Utan utan...” dedi yav. Düşümde diyo. “Utan utan, bi yol şu geri yannına dön.” dedi. “Anamın hem ağzını yırtın hem ka(r)nnını.” dedi. Vallahi böyle aha şu niğmet hakkı için. Geri yannıma bi yol döndüm ki cenazeler hep dışda. Hêpisi dışda. Kimisinin ağzını yırtmışım, kiminin kannını yırtmışım. Deli gibi uyandım. Herife dedim ki “O tarlanın ekinini de ekme. İlâzım değil.

O tarla da öylece galsın.” “Onlâ dedi bi aşır G(K)uran isdiyo senden.” dedi. Gız o sene Allah’dan bi ekin vêdi gözünü sevdiğim. Ordan sede bu bayırdan yetmiş ölçek buğday çıkdı. Ondan sonra bizim adam heç ekini ambara gu(o)ymadana bazara gotüdü satdı. Bi gısır geçi aldı. Bi aşiri G(K)uran okutduk. Topladık milleti. Bi daha da bi şey demedi. Bi daha da ek dimedi. Bu yıl gene ekdi bizimkiler bakalım. Ben öyle diyom. Oraya bi mevlüd okutmasanız içeri goman. Seydiyar Dede. Mehmet tekkeymiş ora. Binbir isiminen okunur onlâ. Binbir ismi vâdır onların. Gozünü seviyim.

201. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (IV)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_017

Seydiyar Dede’de biri şey kesmişleridi. İğde. İğdeyi kesmişler. Ben de orda yongalar var. Eteğemlen topladım getirdim sobanın önüne goydum. Yalnız ağşamdan yakmadık. Geceleyi bi gaktım ki evin içinde bi alaf dönüyo. Aha benim herifin yanında. “Gız ne idiyon?” dedi gız. Eteş düşmüş sobadan. Sobadan eteş düşmüş ev yanıyo dedi. Sonra buruya vâdım alaf şöyle şöyle gediyo emme elimi dê(ğ)dim yanmıyo. Elim yanmıyo. Yalnız böyle aynı mum yanar gibi alaf dönüyo. Dedim ki ben bunu Seydiyar’ın ordan getirdiydim. Seydiyar’ın yanında değal gıyıdaıdı. Böyle böyle. Sen onu hemen zabânan heç yakmadan oruya at dedi. Attım, çok şükür Allah’a.

202. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (V)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_017

Dallarından bizim Şadıman kesilmiş dallarından almışıdı. Dalını getidi eve. Hemen, çocuk bi buçuk yaşında mıydı neydi. Hemen çocuk yuvarlanmış badaldan, acil gavuştuduk tâ Angara’ya. Hiiç hiç iyi gelmiyo. Alısan. O çamın gozalaklarını almış birisi. Tohum yapıyıım diye. Orda yakarsan orda bi şey demiyo. O gozakları adam demiş ki şunun tohumunu alıyım. Gozaklarını almış. Orayı temizlerkene, mezerliği. Eve gotümüş. O gece adamı rezil etmiş. Bunu getidin diye. Zabâ(h)nan bizim evimiz orda ya. Adama bakdım, şeye goymuş getiriyo. “O ne elindêği?” dedim. “Sorma.” dedi. “Bunun tohumunu alım diye ben gotüdüydüm. Bu gece beni rezil etdi tekke.” dedi.

“Ben de geri gotürüyom onu.” dedi. Geri getidi adam. Oruya goydu da getti. Vallâ böyle. Ora çok celallı. Hiç vîmiyo.

203. Seydiyar Dede (Mehmet Dede) (VI)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-120224_005

Biz bile yaşıyoduk. Gelin oldum, geldim, bile yaşıyok. Eltimin üç dene oğlu oldu. Benim hiç oğlum olmadı. “Ya Rabbi, yatıyom gakıyom, bana bi oğlan çocuğu ver de ne olur. Ben de sana ne dersen onu yapıyım.” Allah’a yalvarıyom. Allah’a yalvarıyom. Sôna, gine bu dediğim Seydiyar tekke üryamda böyle gafasını sarmış. Otumuş. Pelidinin dibinde otumuş. Diyom ki, “Dedem” diyom. “Ben sana geldim.” diyom. “Bana bi oğlan çocuğu diyom versen ne var.” diyom tekkeye. O da diyo ki “Bana itigat etmedin hiç şindiye gada. Oğlun olacâdı.” diyo. “Üç dene gızın vâ. Bak oğlan istiyon.” diyo. “Bana gelip de diyo bi gurban keserim, bana bi oğlan vi (ver) demedin.” diyo. Üryamda. Vallaha böyle. Ayan açık. Sôna (sonra) dedim ki, “Ee şimdi vê öyleyse.” dedim. “Bana bi oğlan çocuğu vê. Hayırlı olsun.” diyom. “Hayırsız olmasın. İçgi içmesin, ırakı içmesin.” diyom. “Öyle bi oğlan çocuğu istiyom senden deyince dedi ki, gara bi dedi goç geti kes bana.” dedi. “Siyah olsun.” dedi. “Bak senden siyah istiyom.” dedi. “Oğlun olacak.” dedi. Allah’ım yâ Rebbim. Oyandım ki yatakdıyım. “Lan...” dedim. “Böyle böyle...” dedim. “Ben bi ürya gördüm.” dedim. “Goç istedi, tosun ney istemedi.” dedim. “Kesen mi kesmen mi? Sen kesmesen ben günlüğe giderim. İşe giderim başkasına. O parayı birikdirir keserim.” O dedi, “Oğlumuz olsun da dedi, isterse damdaki ineği keserim.” dedi. “Olsun, bi tek de oğlan versin Allah.” dedi. “Üç dene gızımız vâ.” dedi. Allah, gurban olduğum cenâb-ı Allah cem-i cümleye öyle evlat versin. Şindik otuz yaşında nerdeyse. Anam der bi şey demez. Anam gözünde yaş görmeyim, der. Ben o gurbanı kesdim, gurbanı. Çocuğu vêdi Allah. O aydan oldu. Tam o ayda oldu. Aynı da seni gör onu görme. Senden zayıf böyle. Aynı benziyo. Öyle bi oğlan vêdi. Fena memnunum cenâb-ı Allah’dan.

204. Garip Hafız (I)

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Kendisi
AE-120322_022

Hafta da bir gün sohbet için, yemek için evde hazırlanıp Hafız Efendi’yi ziyarete geliyordum ben. Bir gün Yine geldim. Semaveri ben yaktım, çayı ben demledim, yemek sofrasını kurdum. Yiyeceğimiz zaman terekte üç tane nar gördüm. Çok güzel ama. Ağzım da sulandı. İçimden şöyle bir şey geçti: “Şu narı yemekten sonra yesek...” Ama utanıyorum nasıl diyeyim diye. İçimden geçirme yaptım. Yemeğimizi yedik, çaylarımızı içtik. Kalkmak için müsaade istedim. “Efendi, şu narın birini götür de çocuklarıyla evde ye.” diye, bana ikramda bulundu.

205. Garip Hafız (II)

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Gümüş Halkı
AE-120322 -022

Kendi yazdığı mevlidi okutmak üzere Kuyumcu Ahmet Efendi Merzifon’a götürüyor. Gümüş’ten o zaman taksi falan yok. Yaylı denilen bir vasıtayla gelirken o yaylı tekerleri kırılmış. Orada kalan Hafız Efendi’yi başka birisiyle göndermek isterken, Gümüşlü birisi rastlıyor yaylıcı. “Hafız Efendi gidersen Gümüş’e götüreyim.” diyor. Hafız Efendi de “Ben birazdan geleceğim.” demiş. Geldiği zaman Gümüş parkında oturduğunu görüyor. Halka diyor ki “Ben Hafız Efendi’yi filanca yerde gördüm. Şimdi geldim, burada oturuyor.” diyor.

206. Garip Hafız (III)

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Fehmi Dayı
AE-120322 -022

Sonra bir de ilmini bilmediğimiz bir hareket yapıyor. Ciğer deresi dediğimiz, Gümüş’e üç kilometre uzaklıkta kimsenin uğramadığı bir dereye gidiyor. Her sabah beden eğitimi yapmış gibi yüz, yüz eli kiloluk taşı tek eliyle, çift eliyle alıp vermek suretiyle hareket yaptığını görüyorlar. Adam bir gün odun kesmeye gitmiş. İkinci namazından sonra Hafız Efendi’ye diyor ki, “O taşla ne uğraşıp duruyordun. Bir gün ayağına düşse etse.” diyor. “Eyyvah! Benim bütün ilmimi boşa verdin.” diyor, bir daha da yapamıyor. Fehmi Dayı diye birisi bunu böylece anlattı. Ve ona da müthiş bir şekilde, gelip de anlattığına kızmıştı.

207. Serçoban (I)

Amasya – Kayabaşı
Hanife Çağlayan
1958
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-120610_060

Amasya'nın Tamlar köyünde (Kayabaşı) Serçoban Dede Evliyası var. Olmuş bir efsane bu. Bir kadın Serçoban'daki çalılardan toplayım, fırında yakıyım demiş. Kadın fırını yakarken arkasından birisi iter gibi olmuş. Az kalsın kadın da fırına girecekmiş. “Götür o odunları yerine bırak.” diye bir ses gelmiş. Kadın odunları yerine bırakmış.

O ağaçlara kimse dokunamıyor. Yoksa köylüler o ağaçları keserdi. Oradaki evliya o ağaçları vermiyormuş. Oradaki hiçbir şeyi almayacaksın. Serçoban oradan bir şey alanın rüyasına giriyormuş geri getirmesi için.

208. Serçoban (II)

Amasya – Kapıkaya
Muhsin Torbalı
1946
Türbedar
Büyüklerden
AE-120901_008

Şifa bulmak için geliyolar. Burda adak kesenler hep şifa için geliyo. Cenab-ı allah bunların şeyini yerine getiriyo. Onlar da geliyo burda adağını kesiyolar. Dualarını yapıyolar.

Buraya bi bayan geldi. Dili tutulmuş. Tokat'tan geldiler. İki erkeğinen bi bayan. Yani dili tutulduğunu da bilmiyom. İçeri girdiler. Ben de dışarda oturuyodum.

Erkekler çıktı bayan içerde galdı. O böyle yarım saat gadar oturduk. Bayan içerden baba hadi getmiyok mu diye çıkınca bunlar bi tuhaf oldu. “Ne oldu?” dedim. “Hayırdır?” Ben bilmiyom ya. Dedi ki “Amca.” dedi. “Bir ay oldu.” dedi. “Dili tutuldu. Doktor gomadam gezdümedük. Evliya gomadım yine gezdümedük. Yalunuz bu bana dedi ki gece üryamda gelini benim yanıma getir dedi. Bu beni uyardı. Ben de buna gelini getirdim. Cenab-ı Allah dilini açdı. Burdan dedi ki artık gocası. Bi goç getirip burda kesecêm.” dedi. Emme getürdüler emme getürmediler bilemiyom artuk. Burdan bi daha gettiler.

Felc olan geliyo. Çocukları olmayan bayanlar geliyo, Allah çocuk veriyo. Bunlar vesile oluyo. Cenab-ı Allah da veriyo yani.

209. Kavaklar Evliyası (I)

Amasya – Gafarlı
Dursun Özer
1936
Şoför
Büyüklerden
AE-120130_023

Bizim burada şu öte mahallede bi yaşlı adam vardı. Bi tanesi de aşağıda çift sürüyomuş atlarla. Bunun üst tarafı evliya, alt tarafı tarlası. Gelmiş demiş ki “Mustafa kolay gelsin.” O da “Hoş geldin İsmail Ağa.” demiş. İsmail Ağa, oradan bi yeri gösterip “Ben olsam işte buradan itibaren çeviririm.” demiş. O da “İsmail Ağa, sen çevirirsin de biz çeviremeyiz.” demiş. Neyse, aynı günün akşamı bu adamın hiç çocuğu olmuyodu. Bi tek oğlu oldu. Rüyada da aksakallı biri gelip İsmail Ağanın göğsünün üzerine oturuyo ve ağaya diyo ki “Sen benim yerimi daraltıyon. Neden böyle bir şey yapıyon? Bu tarlalardan sürülerden de yiyon da benim yerimi neden daraltıyon?” demiş. Neyse kan ter içinde kalmış. Sonra aksakallı zat demiş işte “Bu sabi (İsmail Ağa’nın tek evladı) var ya işte seni ona bağışlıyom. Hadi, neyse git.” Biz bunları böyle duyduk yani. Oranın ismi de Kavaklar diye geçer. İsmail Ağa sabahleyin kalkmış doğru adamın (Mustafa) kapısına gitmiş. Böyle böyle oldu demiş.

210. Kavaklar Evliyası (II)

Amasya – Gafarlı
Fatma Karadoğan
Bilmiyor (65-70)
Ev hanımı
Kendisi
AE-120130_023

Biz burda büyük oğlanla eşekle gidiyoz. Bir de kucağında çocuk var. Dedim ki, “Mehmet, yolun üstüne biraz kütükler çıkmış.” Dedim ki “Şunları al da akşama sobaya koyak dedim.” (Yok yok kimse alıp götürüp yakmaz. DKK: Ali Karadoğan) o da deki ki “Anne kudurdun mu? Buranın odunu gider mi?” dedi. Sonra o gece rüyama girdi o kütükler beni boğuyordu.

211. Ahi Barak Baba

Gümüşhacıköy
Hamdi Dündar
1953
İlçe Halk Kütüp. Md.
Büyüklerden
AE-120322 -026

Ahi Barak Baba, hanımı ve oğlu yatmaktadır burada. Efsaneye göre – efsaneden ziyade olan bir olay bu – karşısındaki hamama tekkeye bakan odasında her perşembe akşamı – cumaya bağlayan gece – kese, sabun, lifin konduğu, gece oradan geçen insanların su şırıltısı duyduğu ve sabah olduğunda o odaya girildiğinde sabun, lif ve kesenin kullanıldığı, havlu bırakıldığı görülmüştür.

Kese, lif ve sabun sadece bir tane bırakılıyor ve bu da üç kişi tarafından kullanılıyor.

212. Hacı Dede (I)

Taşova – Şeyhli
Muharrem Canik
1965
Çiftçi
Köylüsünden
AE-111218_013
AE-111218_014

Köyümüzden birisi bizzat burdan geçerken besmelesiz gızılıktan almış. Dalını kırmış. O gece sabahlara kadar uyuyamamış. Sıkıntıda kalmış. Kendisi anlatır. Ondan sonra gelmiş buraya. Okumuş zata. Rahatlamış.

Mustafa Polat gızılıktan dalı kırdığı gece zata rüyasında görüyo ve geliyor ertesi gün burayı çeviriyo

böyle.

213. Hacı Dede (II)

Taşova – Şeyhli
Muharrem Canik
1965
Çiftçi
Köylüsünden
AE-111218_016

Tavşan avındaydık beş altı kişi. Bi kış günüydü. Tavşanı kovalaya kovalaya kovalaya... Şu ara yol var ya. O yolun ordan atlamış, geldi. İzini bulamıyok. Orda Hacı Dede'nin orda şeye yatmış böyle. Ara ara gördük. Ben gördüm. Baktım ki yatıyo. Ben şahsen. Böyle yanaştım. Hayvan kalkmıyo. Akşam da kararmak üzere. Saçma, bi

tane tüfikle attım. Bi tane tüyü kopmadı. Kaçtı gitti. Burda, buraya sığındığı için bu kadar yakından attım, hiç bi zarar gelmedi. Ondan sonra bütün arkadaşlar bir araya geldik. Dedim “Arkadaş, benim için işte bu.” Görerek tabi, görüyom, yatıyo orda. Tüyü kopmadı. Gitti.

214. Hacı Dede (III)

Taşova – Şeyhli
Yaşar AYDIN
1937
Emekli İmam
Babasından
AE-111218_012

Hacı Dede savaşa falan gidermiş o zat. Bu gider bu. Her cuma gecesi hacdaymış. Nerde ne bişey varsa (savaş) gidermiş yani. Rahmetlik dedeme gözükmüş. Babam görmüş. Sakal burda. Babam her zaman ziyaret ederdi.

215. İsmail Dede

Amasya – Gafarlı
Ali Karadoğan
1936
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120130_023

Çamlık Dede de İsmail Dede de ağacını kestirmez. O ağacını vermez. Ordan ağaç götürmek olmaz da ancak orada devrilmiş olanlardan yakılabilir ama. Biz pek bilmeyiz ama benim emmim (Hasan Karadoğan) varmış (gitmiş) oradan omzuna almış odunu gelmiş evde ocağa atmış o birden evin içine dağılmış ateş. Biz görmedik ama söyleyenler var yani.

O da sabahleyin kalkmış olduğu gibi ne varsa götürmüş geri bırakmış.

Oranın üstünde (evliyanın kabrinin yanında) bi pınar vardır. Önünde işte burası kadar bi göl vardır. Ebedi o su taşıp gitmez. Ebedi, ebedi. Evliyanın suyu. Ordan döner ordan kaybolur. Burası evliya olduğundan suyunu da dışarıya vermiyo. Yani ağacını vermediği gibi suyunu da vermiyo. O su her zaman orada akar hiç taşmaz. Pınarı burada akar. Ebedi dışarı vermez o suyu. (DKK: Dursun Özer, AE-120130_23)

216. Cemal Hafız

Gümüşhacıköy – Gümüş
Muhammed Mustafa Göl
1986
Kur'an Kursu Hocası
Kendisi
AE-120322 -023

2002'de ben buraya öğrenci olarak gelmişim. Ben besmele çektim beni durdurdular. Yarışmada Kur'an-ı Kerim okuyacağım. On altı kişi var. "Dur bir dakika." dediler. "Hepimizin başı sağ olsun Cemal Hafız hakkın rahmetine kavuştun." dediler.

O ölen Cemal Hafız. Ayaktayken birden oturuyor. Müdahale etmek istiyorlar dokunmayın diyor. "Ben görüyorum, canımı almaya geldi. Teslim oluyorum." diyor. Ve gidiyor. (DKK: Rüştü Öztahtalı)

217. Şeyh Abdal Mehmet Efendi (I)

Taşova – Şeyhli
Yaşar Aydın
1937
Emekli İmam
Kendisi ve Babasından
AE-111218_012

Babam sürekli ziyarete giderdi Hacı Dede'yi. Sonra bizim köyden bigaç kişi para var demişler orda. Sonra orayı eşmişler. Eşdikten sonra babam orayı on lira verdi doldurttu. Bu babam istifareye (istiare) yatdı. İstifareye yatdıktan sonra. "Ben demiş o gece hacdaydım, yoğudum." demiş. Mübarek. "Yoğudum." demiş. "Onlar onun için

eşdiler.” demiş. “Emme belalarını da buldular.” demiş. Biri Terziköy’de yuvarlandı. Bacakları gırıldı. Birisinin de Bursa’da gırıldı, bilmem ne yaptı.

Hatta ben sordum derdi (babası). “Burayı niye eştidün? Niye zahip çıkmadun, dedim.” diyo. Gonuşduk diyo. “Hoca, ben o gice şeydeydim, hacdaydım. Hacı Dede ya. Onun için. Onlar belasını bulacak. Gorkma sen dedi.” diyo. “Onlar hebisi bi yerde yuvarlanacak. Bacağı gırılacak...” Yine de aynı şekilde buldu. Belalarını buldu.

... Çetin varıdı, ... Çetin burdan giderkene, yayan giderkene bi ağaç yıkılmış. Ben biliyom ağacı. ... “Bu ağacı getürüp de demiş yakalım.” demiş biliyon mu? Aniden ağzı burnunun dibine geldi. Ben biliyom. Okudular mokudular, bilmem ne ettiler de yalvardılar mübareğe müsaade etti. Doğruldu ağzı emme töbe etti. “Daha orda geçmem.” dedi. Benim dayımıdı.

218. Şeyh Abdal Mehmet Efendi (II)

Taşova – Şeyhli
Yaşar AYDIN
1937
Emekli İmam
Kendisi ve Babasından
AE-111218_012

Şeyh Abdal Mehmet Efendi davulu gabul etmiyo. Bizim burda düğünlerde davul çalınmaz. Sigara içilmez. Düğünü davulsuz yapıyoz biz. Bu köye davul girmez. İlahilernen falan yani. Bi milletvekili varıdı. Bu avlunun şeyisine girmiş. Ciğara içmiş, ciğara. Birisi demiş ki “Sen ne yapıyon ya. Burda ciğara içilmez.” “Ben yasak masak bilmem.” demiş. “Allah seni yuvarlar.” demişler. Burdan giderken cipinen barabar yuvarlandı öldü. Burda burda. Aynı gün. “İçme deyince, yav demiş, niye inanıyonuz böyle şeylere.” Camiden iki yüz elli, üç yüz metre aşağıda yuvarlanmış yani. Burdan ölüsünü göttüler.

219. Zeynel Abidin Evliyası (I)

Amasya-Eliktekte
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Arkadaşından
AE-120130_010

Zeynel Abidin hazretlerinin o tarafta bir arkadaşımız var. Evliyanın eşi Sultan Ana da köyün kuzey tarafında metfundur. Kendisi bizzat bunların, o aşağıdan gelmiş bu da yukarıdan, köy içerisinde buluştuklarını görmüş. Beni fark edince birden kayboldular, diyo. (DKK: Mehmet Ergöz AE-120128_004)

220. Zeynel Abidin Evliyası (II)

Amasya-Eliktekte
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Amcasının oğlundan
AE-120130_011

Bizim bir amcaoğlu var. Muhammet Erarslan. Dedi ki, “Benim keçiler vardı. Onları yaylıma gönderemiyom. Gideyim biraz dal getiriyim. Gittim oradan kestim.” Dediler ki, “Ora evliyanın kesme.” Ben de kıyıda kestim. “Evliya bana ne yapacak?” demiş. Oğlaklar yemiş onu akşam yatmış. Bir ihtiyar gelmiş sakallı böyle. “O kestiğin ağaçları geri götür yoksa seni süründürürüm.” demiş. Bir uyanıyo bakıyo ki kimse yok. Birisi dalga mı geçiyo şaka mı yapıyor falan diyor. Yatıyo bir daha görüyor. “Ne duruyon?” demiş. “Kalktım yanıma da birini aldım torladım topladım hepsini götürdüm.” diyo.

221. Zeynel Abidin Evliyası (III)

Amasya-Eliktekte
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Arkadaşından
AE-120130_011

Orada (Türbenin bahçesinde) birkaç tane çam vardı. Bizim bu köyden yarı inanan diyelim. Demiş ki “Ya evliya ne edecek.” Çamı kesmiş, bir güzel tahta yapmış, getirmiş ev yapmış. Bu çamın talaşlarını da merdivenin altına koyuyolar. Kışın yakmak için. Gecenin birinde bu talaşlar bir tutuşuyo. Kendilerini camdan zor kurtarıyolar. İki çocukları da yanarak öldü. Köyümüzün adamı Halil...

222. Zeynel Abidin Evliyası (IV)

Amasya-Eliktekte
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Kendisi ve köy halkı
AE-120130_011

Ormanın içinde kabir. Ormandan ağaç kesmiyoz. Şimdi mesela burada kabir var. Belediyenin mevki belli ona ait olan yeri. Eski ağaç var yeni ağaç yok. Eski ağaçta kesim yok. Yalnız geçen sene Dursun muhtarlığında camiye yardım maksadıyla iki kamyon kesildi. Ondan sonra da perişan olduk. Anasından emdiği süt burnundan geldi. Kaza kaza üstüne. Üç kişi öldü bir günde.

223. Cendere Evliyası (I)

Göynücek – Kışlabey
Muharrem Arslan
1941
Emekli Muhtar
Kendisi ve Arif Çavuş'tan
AE-120125_031

Bizim evliyanın kıyısında bizim tarlamız var. O gün de babam oradan biraz odun getiriyo. Bak inanki böyle. Daha biz de yeni yetişiyok. İp sandalyeler vardı eskiden. Onun üzerinde babamın elbiseleri yanmış o ip sandalye yanmamıştı. Hiç eskiden odunu ebedi getirtmezdi. Şimdi demek ki evliyalar yerinde yok. Çünkü bi şey olmuyo.

224. Cendere Evliyası (II)

Göynücek – Kışlabey
Muharrem Arslan
1941
Emekli Muhtar
Kendisi ve Arif Çavuş'tan
AE-120125_031

Eskiden davar çoğudu. Babaları oraya davar vurmuş. Gece tarlalarda yatarlardı. Galkıyo ki Arif Çavuş, rahmetlik. Aksakallı (Cendere Evliyası) davarı ordan aşağı indiriyok. Diyo ki rüyasında ertesi gün “Bi daha bu davarı oraya vurma.” diyo. Yani olmuş iş. Vay şu şunu demiş de bu bunu demiş. Yok öyle bi şey.

Şöyle girişde bi daş var. Evliyanın şu tarafında. Mehmet'i biliyon o Alaçam'da ziraatçıydı (Yanındaki diğer kişiye bilgi veriyor). Orda bi gözleri âmâ adam varımış. Soruyo, diyo ki. “Sizin oranlarda diyo ne isimli evliyalar var?” diyo. Heç gozü gormüyo diyo. Âmâ diyo. Ben anlatdım diyo. Bizim burayı. Demiş ki “Orda iki daş demiş girişde. Biribirine gapanmış. O zat onun altında yatıyo.” demiş. “Evliyanın üzerinden geçiyolar. Oranın muhtarına söyle onu gapatsın.” demiş. Ben idim muhtarı da. Gapattığıduk. (AE-120125_032)

225. Cendere Evliyası (III)

Göynücek – Kışlabey
Ramazan Yıldırım
1964
Çiftçi
Tekkeli Ebe'den
AE-120125_033

Bilalgilin anası varıdı. Tekkeli Ebe. Mesela o anladırđı. Lohusalığında bu evliyaya suya gitmiş. Evelden sitiller²⁶ yok mu. Yemek gotürmüş gocasına. Su al gel demiş. Ordan suyu alıyo, geliyo ki goca bi yılan gapının ağzında. Bu işde orda kufür ediyo. Yılanın üstünden sıçrıyo gaçıyo. Hopluyo gaçıyo. Kendim dinledim. Gulakdan dolma da değil. Nereye bassam yılanı basıyom derdi. Seğerde (seğirt-) seğerde

²⁶ Kulplu su kabı, bakraç, kova (TDK 1993: 3647)

gediyomuş. Öyle görünüyümüş gozüne. Bi daha diyo ki herif beni gonderdi. Sen git. Sen hastalandın. Arkadan dolandım. Gine aynı diyodu. Geldim buruya. Daha habarım yok. Tam bi hafta yatmışım diyodu. Burdan babam gotümüş tekkeye. Cendere evliyasına getimişler bunu hasta diye. Gağniya yorganı sermişler. Döşeği. “Nereye bassam yılana basıyom.” derdi. “Sonradan evliyanın ordan biri çıkdı.” diyodu. “Şurama oturdu.” diyodu. “Bana bi bu yandan bi bu yandan iki dene şamar attı.” diyodu. “Gozümü bi açdım ki...” diyodu. “Tam yedi sekiz gün yatmışım.” diyodu. “Böyle baygın şekilde. Bi daha açdım gozümü.” diyo. “İki dene şamar attı.” diyodu “Bi daha da gozümü açdım...” Eskiden evliyadan imdat beklenirdi. Böyle doktor falan yoğudu.

226. Abdürrahim-i Rumi (I)

Merzifon
Recep Altunkiremit
1960
Öğretmen
Annesi
AE-120705-001

Hacı Anam Makbule Altunkiremit'in bana ve ablama anlattığı özel hikâyesi diyelim. Anam rüyada Şeyh Abdürrahim-i Rumi hazretlerini görüyo. Rüyasında “Allah için iki rekât namaz kılacan.” diyo. “Namazda da mülk suresini okuyacan.” diyor. “Senin kalp gözün açılacak.” diyo. Kalp gözünün açılmasının müjdesini veriyo. Şeyh Abdürrahim-i Rumi Hazretleri ile ilgili annemden duyduğum bi rüyadır.

227. Abdürrahim-i Rumi (II)

Merzifon
Recep Altunkiremit
1960
Öğretmen
Tanıdıkları
AE-120705-003

Şeyh Abdürrahim-i Rumi Hazretlerinin evinin yanında ikamet edenlerin bire bir yaşadıkları var. Havlu asarlardı. Havlunun her sabah ıslandığını söylüyolardı. Çeşmenin yanındaki havlunun ıslandığını söylüyolardı. Namaz abdesti alıyodu. Bu olayı görenler vardı.

Abdürrahim-i Rumi Hazretlerinin Şemseddin-i Hafî hocasıdır. Abdürrahim-i Rumi Hazretlerine ayrılık merasimi yapılıyor. Hocasından helallik diliyor. Ayrılırken “Bir ateş kütüğün yakduk. Diyâr-u Rum'a attık.” diyor. Ayrıldıktan sonra hocası Abdürrahim-i Rumi Hazretleri için şunu söylüyor.” Eğer geriye dönüp baksaydı. Hepinizi peşi sıra götürürdü.” diye söz söylüyor. (120705_007)

228. Ömer Efendi (I)

Taşova – Çakırsu
Hüseyin Oğlakçı
1951
Çiftçi
Kendisi ve Büyüklerden
AE-120714_020

Benim babamın annesinin kardeşi bunun evine hırsızlığa gidiyo. Çoban, tavuk çalmaya. Bu adam tavuğu çalıp giderken hemen evin alt yanında onun bir ayva ağacı var. Onun dibinde rastlıyo. Diyo ki “Nereye götürüyorsun bunu.” O da, “Yemeye götürüyom.” diyo. “Bunu götür ye ama bundan sonra daha gelme.” diyo. Çoban gidip yiyo, alışık çoban. Bi daha geliyo. Bu defa önüne ateş geliyo bunun. Gökyüzünden direk iniyor ateş. Adam geri geri kaçıyo. Eskiden bizim ambarlarımız yüksekti tavan rutubet almasın diye. Adam yani dayım ambarın altına giriyor. Dedem de (Ömer Efendi) ateş şeklinde gelip önüne dikiliyo. Güneş doğuyo. Güneş doğduktan sonra kaçabilme şansı yok adamın. Tavuğu oraya bırakıyo ve ateş kayboluyo. Adam kaçıp gidiyo. Çok zaman geçmeden bir daha geliyo adam. Aynı yerde aynı ayvanın dibinde bi daha rastlıyo adama. Demiş ki: “Nereye götürüyorsun bunu, ben defalarca sana tembih etmedim mi?” demiş. Çoban şöyle böyle deyince adam elini kaldırmış, Sana şöyle bir tane vursam ağzını burnunu kırarım.” demiş. Ama kaldırıp vurması yok. Sadece elini kaldırmış. Dayımın ağzı yamuk gitti, kolayını bulunmadılar.

229. Ömer Efendi (II)

Taşova – Çakırsu
Hüseyin Oğlakçı
1951
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120714_020

Burada 64 veya 65’lerde biz bir ev yaptırdık. Bizi ormancılar yakaladı. Demiş ki buradaki heyet olan arkadaşımız “Bu adamlarla fazla uğraşma, bu adamların bir tarafı evliya.” demiş. Adam da şimdi Ballıdere oldu, Ballıdere. “Akınoğlu’nda demiş bir tane evliya vardı, onun içerisinde üç tane çam ağacı vardı. Ben kestim evliya bana bi şey yapmadı, yapamaz da.” demiş. Ormancı bunu diyen. Geldi birisi diyor. Bu burada misafir oluyo. Yani köyde, o azanın evinde. Rüyasında üç tane insan duvarı yıkma, sökme bir şey yok. Duvardan içeri giriyor. Birisi Yunus Baba, birisi Ömer Efendi birisi de amcasının oğlu Hacı Hüseyin burada. İçeri giriyorlar. Buna diyorlar ki: “Kalk bakalım.” Bu uyuyo ayağının altına vuruyorlar kalk bakalım diyo kalkmaya çabalıyo kalkamıyo. Bu defa sırtının üstüne yatıyo ya. Birisi parmaklarının uçlarına basıyo bunu

doğrultuyo. Dayak (direk) gibi doğrulmuş. Çimento gibi, alçı gibi donmuş. Diyo ki “Niye böyle dedin?”

Bunun da inancı olmadığı için bu inanmıyo. Uyandıktan sonra doktora gidiyo. Samsun, Amasya ver elini İstanbul. İstanbul’da çok büyük bir âlime rastlamış, adam da çok dindar birisiymiş, doktor. demiş ki, “Abi, sen buraya boşa gelmişsin. Boşa gelmendeki gaye, sen bir yerde hata işlemişsin, türbenin birinde. Git oraya özür dile.” demiş. O zaman saat üçlerde geliyoduk biz. Biz tütüncülükle geçiniyoz. Neyse misal senin evinde bayan var ama erkek yok. Ne yapıyo bu bayan; tarlaya gidiyor yayan hayvan yemlemeye. Bir ses duyuyolar, ağlama sesi. Duyan kaçıyo geri, erkek olmayanlar. Erkek olmayanlar, neyin nesi diyolar. Geliyolar ki buraya... Bura o zaman açık değil, kapalı taş duvar hepsi. Burada bir adamla dedemin kavuk deriz biz. Başına kavuk deriz. Oraya sarılmış ağlıyo. Demişler, “Yav ne oldu?” demiş “Durum böyle böyle. Ben demiş doktora gittim çaresini bulamadım. Hem rüyamda gördüm hem doktorun birisi bana böyle.” dedi. “Ben buraya geldim şimdi atın üzerine okudum üfledim iyi oldum ben de buraya şeyimi yapıyom.” Geldi bizi buldu. Dedi ki bize “Siz dedi ne edin ne yapın...” 64’ün sonlarında. “Acele eviniz yapın, evinize şikâyetçi gelirse ben size haber ederim, evinizi çabuk bitirin.”

230. Ömer Efendi (III)

Taşova – Çakırsu
Hüseyin Oğlakçı
1951
Çiftçi
Kendisi
AE-120714_021

Sene 95 veya 96’larda. En fazla 97’lerde diyelim. Burada ben bekçilik yaptım bir ara. Gelen giden adamların nüfus kâğıtlarını kontrol ettiriyolar. Baktım bir yabancı adam gelmiş. Selam verdi. Yaşlıca da biri. Benden yaşlı. Dedim ki “Abi mümkünse nüfus kâğıdını kontrol edecem.” “Buyur evladım.” dedi. Ben bu sefer şüphelendim, herhalde büyük bir insan dedim. Baktım emekli albay bilmen ne. Dedim “Hayrola neden geldin?” “Ben buraya ziyarete geldim. İstanbul’dayım.” dedi. “Burayı rüyamda gördüm. Sordum soruşturdu. Burada olduğunu öğrendim, geldim.” dedi. Hayırdır dedim. Peşinde bir kız çocuğu var tahminim üzere on yedi yirmi yaşlarında yok. On yedi civarlarında. “Bu çocuk doğuştan iyiydi sonradan dilleri lal oldu.” dedi. “Ben buraya ziyaret geldim. Ne gibi ziyaretlerde bulunmam lazım.” dedi. Dedim ki, “Abdest al, namazını kıl, gereken ibadetini yap, durumun iyiyse Allah rızası için buraya kurban ada. Durumun iyi değilse

Allah rızası için oruç ada.” dedim. Allah’ın senin orucuna, kurbanına şeyi yok ama. “Tamam.” dedi. Bir hafta on beş gün geçmedi. Baktım aynı araba geri geldi. Kız çocuğu yine yanında. “Nasıl oldu hasta?” dedim. “Kendisiyle konuş.” dedi. “Kızım nasıl oldun. Hoş geldin yavrum. Hoş bulduk, iyi oldum amca.” dedi. Kız dedi ki “Amca, şurada giriş kapısı var. Burada nizamiyeden içeri daldım, üç tane yılan arkaları birbirine dolaşmış, kafaları da dışarıda. Bana aniden rüyamda saldırdılar rüyamda.” dedi. “Bana saldırırken bağırdım ve dilim açıldı.” dedi. Açılmış. Adam geldi buraya kurban adamış. Geldi, kurbanını kesti ve gitti.

231. Ömer Efendi (IV)

Taşova – Çakırsu
Hüseyin Oğlakçı
1951
Çiftçi
Esençaylılardan
AE-120714_022

Esençay’dan birileri soygun yapalım demişler. Yola çıkmışlar. Çölpınar diye bir yer var. Oraya gelince “Yorulduk, biraz oturalım.” demişler. Bi oturuyorlar, dalıyorlar güneş doğmuş. Demişler “Yarın akşam yapalım.” Yarın akşam geliyolar yine uyku basıyo bunları, yine saati kaçıyolar. Sonra “Tamam burada büyük zat var.”

demişler. Vazgeçmişler.

232. Çermik Evliyası

Taşova – Ilısu
Bahattin Aydın
1945
Muhtar
Kendisi
AE-120714_017

Çermik evliyasının kabrinin etrafında ağaçlar var. Bizden daha büyükleri, adamı biliyom ben. Kendim biliyom. Bu ağaçları kesmek istemiş. Bu ağaçları kesince demişler ki “Burası tekke, niye ağaçları kesiyon?” Esençay’da da dine pek şey yok. “Ben keserim.” demiş. “Ne tekkesi.” demiş. O sırada adamın gözü de şaşı, ağzı çarpılmış bir vaziyet alıyo.

Kesmeye gelenin değil bizim kestirenin ağzı eğiliyo. (Bahattin Aydın, AE-120714_017)

Oğlum şimdi onun şeyleri buradadır, mal sahipleri. Kesti ama çok çekti. O kadar sertti mübarek. Ağacını kesmeye kalkıştı, çarpıldı. Kesme de değil budamış yani. Evet ya budama. Çok çekti ama çok. Herif öldü ölecek. Ondan sonra yaşamadı zaten öldü. (İsmail Kaya, AE-120714_018)

233. Çal Evliyası

Taşova – Çalkaya
Hatice Şahin
1957
Ev hanımı.
Köy Halkından
AE-111217_011

Mesela dilek diliyon, yağmura dua ediyon. Kurban kesince yağmur yağmaya başlıyo. Evliyanın mezarının yerinde taşlar vardı (taşlar yılan olur). Ağaçlar vardı. O Ağaçlar kesildiğinde yılan vurmüş (ısırmış) derler yani.

Vatandaşın birisine burda eskiden köyün mallarını güden birisine, çobanına. İki gün sonra bulmuşlar. (DKK:

Şerafettin Öztürk, AE-111217_013)

234. Ören Baba (Dede) Evliyası (I)

Göynücek – Alan
Mustafa Karaçalı
1956
Çiftçi
Annesinden
AE-120125_011

Sakallı bi dede oraya gelmiş yani. Görmüş. Söylendi rahmetli. Öyle derdi anam rahmetli. Birden göründü gitti derdi. Gayboldu derdi. Büyük bi sakızlık ağacı var orda.

235. Ören Baba (Dede) Evliyası (II)

Göynücek – Alan
Durmuş Karaboğa
1946
Çiftçi
Kendisi
AE-120125_021

Eveliyatını bilmiyom da rahmetlik babamınan inşaat yapıyok. Oraya at arabasıynan daşa getdik. Gara Ahmet de ordaydı. İnek güdüyodu. “Ula (H)üseyin emmi. Sana bi şey deyecêm emme ağzım varmıyor.” dedi. “Ya hayır mı şer mi?” dedük. Oraya at arabası ile taş getirmeye gitmiş. Memiş de orada inek güdüyomuş. “Sana bir şey söyleyecem

ama dilim varmıyor.” “Söyle.” dedik. “Ula ben burdan bi daş göt(ür)tüm de...” dedi. “Çocuğum öldü arkadaş.” dedi. “La burdan daş gotürmesen iyi olur.” dedi. Babam dedi ki rahmetlik “Ya daşı ne yapacak?” dedi hani. Bi yol gottük ikinciye dedi ki “Ya ben gorkmaya başladım êri.” dedi. “Niye?” dedim. “La bu adam böyle dedi oğlum. Ne olur ne olmaz.” dedi. Daşı yükmeden geri geldük. Vabalınız boynuma. Anam, bi oğlan çocuğu vardı (kardeşi). (Annesi) üstüne yatmış geceleyin (çocuk ölmüş).

236. Ören Baba (Dede) Evliyası (III)

Göynücek – Alan
Mustafa Alaboğa
1954
Emekli Öğretmen
Fadik Ebe
AE-120125_013

“Ateş yanıyordu, diyor geceleri orada ateş yanıyordu.”
diyo Fadik ebe. Rahmetli oldu öldü gitti şimdi kadın. Nasıl oluyo diyor. Geceleri orada evliya vardı diyo kadın. Orada ateş yanıyo. Baya ateş yanıyo. Oraya da yaklaşamıyok. Ondan sonra geldi geçti.

237. Kuş Baba (I)

Taşova-Şahinler-Kuşuf
Mehmet Karakişi
1932
Çiftçi
Emin Dayı’dan
AE-120714_007

Rüyasında gören de ayan ayan gören de vardı. Rahmetli Emin Dayı görmüş. O adam biraz safçaydı. Hastalıktan kalkınca gelmiş burada sırtıyomuş (ayakta duruyormuş). Mübarek, bi babaları iki oğlu da yanında şu cübbeyle geliyorlar. Diyolar ki “Emin hadi git oğlum çeşme şurda abdestini al sen de bizimle gel.” Onu da alıp götürüyorlar camiye namaza. Onlar namazı kılıp çıkıyolar. Emin o ara çıkıyo bi bakıyor ki yanında kimse yok. Kendisi yaşamış. Kendisi anlattı.

238. Kuş Baba (II)

Taşova-Şahinler-Kuşuf
Fatma Kaya
1944
Ev Hanımı
Büyüklerden
AE-120714_007

Bir de bir bekçi vardı, ihtiyar bekçi. Burdan ezan okundu diye hemen çıkıyo. Buradan da böyle sakallı sakallı adamlara karışıyo. Namaza, camiye camiye. Caminin oraya varır varmaz gecenin bir yarısıymış. Bu sakallıları önünden kaybediyo. Bakıyo ki evliyalara karışmışımış. Biz böyle duyduk yani, büyüklerden işittik. Beyaz sakallı diyolar. Beyaz tenli, orta boylu diyolar.

239. Kuş Baba (III)

Taşova-Şahinler-Kuşuf
Emine Yalçın
1948
Ev Hanımı
Köy halkından
AE-120714_007

Bizim Şükrü Hocaların Mustafa. Bekir Hoca’nın oğlu Bekir Hoca’nın. Burda nişanlılıydı burda. Çocuk buraya nişanlısının yanına geliyor. Şimdi serbest. Gitme, gelme, gezme... Evveli öyle yoktu. Saklanırdı, gizlice görüşülürdü. Çocuk burda uyumuş kalmış hazirenin üstünde. Burdan giderkene elinde bastonla böylece önüne dikilmiş. Dikilince

çocuk çeksinmiş. Çekilmiş ama. Bir şeyler demiş ama ne dediğini bilmiyorum vallaha. Ne demiş bizim çocuğa? Eve git demiş ne diyecek. Adam ayan böyle geç vakitlerde görünüyö.

240. Analıkızlı(I)

Göynücek – İkizyaka
Hasan Ali Erzincanlı
1941
Çiftçi
Kendisi
AE-120126-002

Evet evet var var bu var. Adam mesela “Evliyadır, ne yapacak bana. Ağaç çürüyö zaten.” Götürüyor yakmak için. Ya ertesi gün araba devrilip yaralanıyo. Ertesi gün aynı ağaçları getirip yerine bırakıyo. “Gece rüyamda yatamadım.” diyo. “Lan oğlum sen bu daşları (ağaçları kastediyor) niye götürdün.” dedim. “La dedi bi şey olmaz.” Yemin ediyom gittiği zaman dedi ki “Hasan abi, bu gece sabahaca yatamadım.” dedi. “Sabahınan da çocuklar kaza yaptı.” dedi. “Gettim ağaçları geri bıraktım.” dedi.

Göynücek – İkizyaka
Bayram Zabun
1952
Çiftçi
İkizyaka halkı.
AE-120126-005

Evet. Karapınar’da (İkizyaka kast ediliyor. Yakın muhitler.) Şimdi biz oraya düğüne gittik. Böyle yol köye girerken yolun kenarında iki tane kaya yanında büyük bi ağaç... O ağacı kesiyo Gediksaraylı. Alıp götürüyö. Gece, traktörle. Bu yerine yatıyo, yatamıyo. (Rahatsız ederler) Bunu anlatırlar orda. Ağacı tekrar takıyo traktörle bırakıp ondan sonra gidiyo. Orda anlatırlar. Bize öyle anlattılardı.

241. Softa Baba

Merzifon
Recep Altunkiremit
1960
Öğretmen
Murat Karaaslan (hocası)
AE-120705_002

Sofularda Kara Mustafa Paşa İmam Hatip Lisesi’nin şu anda ilköğretim okulunun avlusunda bulunan bir yatır vardır. Bu yatırın adı Sofularda Softa Baba olarak geçer. Onun da kabrini kaldırmak istiyolar. Bu olayın şahidi ise Murat Karaaslan benim hocamdır. O bir gün makamında otururken aksakallı pir kapıda beliriyo. O zamanlarda okulun yeniden inşaatı yapılacaktır. Kabri bulunduğu yerden kaldırmak istiyolar. Aksakallı Pir “Beni rahatsız etmeyin.” diyerek kaybolup gidiyo.

Murat Bey daha sonra kendisinden sonra gelen müdür ve öğretmenlerle bu olayı paylaşmıştır. Okul İmam Hatip olması dolayısıyla her Cuma akşamı Kur’an okunup

kabirdeki zata bağışlanıyo. Olay vesilesi bu gelenek haline gelmiş. Sonradan kabrin kaldırılmasını yetkililer söylüyo. Murat Bey yaşadığı olayı onlara da anlatıyo.

242. Sıtma Evliyası

Taşova – Ballıdere
Ali Çürük
1965
Çiftçi
Kendisi ve Büyüklerden
AE-120714_024

Otuz sene evveldi. Dozer köyün aşağısını temizlerken devlet su işleri dozercisi “Bu neymiş.” diyo. O zaman (türbe) beton içinde değildi. Taş duvar içindeydi. “Bu neyin nesi?” demiş. “Bu yol dar burayı yıkalım da şurayı genişletelim.” demişler. Oradan karşı mahalleye gidiyordu yol. Biri yukarı mahalleye gidiyor. Gözümüzle görmedik, duyuşumuz büyüklerden. Bıçağı tutunca dozerin ağzındaki bıçak kırılıyo. Adam korkusundan çatlayacak dereceye gelmiş, öyle deniliyor.

Sonra onun dibinde para var diye arayanlar hastalığa yakalandı. Tabi tabi. Doktorlarda filan kaldı. Kıyılarını filan yaptırdılar. Tövbe istiğfara geldiler. Şimdi bir şey yok tabi. Dibini de eştirmiyor. Dallarını hiç kimse kesmez. Rüzgâr kırarsa kırar. Onu kesen yoktur. Ellemezler, korkarlar. (DKK: Sabri Güler, Aydın Güler)

243. Erenler Evliyası

Taşova – Karsavul
Ata Aytaş
1935
Emekli Muhtar
Zana’dan bir genç.
AE-111217-003

Yalnız orda bi yuvarlak taş vardı. Bizim Zana’dan gencin birisi bu taşı parçalayım da içinde bi şey var mı diye alırken. Yemin ediyo ben ordan öteki dağın dibine fırlattı beni. Ne oldu bi şey... Taşı da alamadım diyodu. Benden de ufağıdı onu diyen çocuk. Define davası için. Tekke etrafını korumuş. Ne olduğumu bilemedim. Kendimi dağın dibinde buldum dedi. Yemin ediyodu.

Burda çok ulu bi pelit vardı. Tekkeye yakın yerde. Eskiden yaşlılar orda abdest alırken gördük diyolardı o tekkenin adamını. O pelidi Avukat Hakkı var Taşova’da. Onun babası aldıydı, korkusundan kesemedi onu.

244. Topuzlu Evliya (I)

Taşova – Yayladibi
Emine Ceylan
1964
Ev hanımı
Büyüklerden
AE-111218_006

Oraya biri bi şey yapsa, ayağıyla vursa, bi şey etse ona bi ceza veriyö. Şimdi oraları kesiyolardı. Burda demişler ki adama “Gel bu pelidi kesme, bu sana zarar verir.” Başucundaki pelidi kesmişler. O pelidi kesenin evi ocağı, malı mülkü yanmış. Yani onun yakınlarından ağaç kesilemiyormuş. O pelidi kesen inanmamış kesmiş, sonra karısından telefon gelmiş ki “Evimiz ocağımız hep yandı, bir şey kurtulmadı.” diye.

Etrafında yere felan vurulmaz. Türbenin içerisine saygılı, abdestli gireceksin. Kabrini eşmişler içinden tavuk, cücük çıkmış yani öyle gözükmüş. (DKK: Fatma Özey, Şafiye Arslan)

245. Topuzlu Evliya (II)

Taşova – Yayladibi
Kafiye Aslan
Bilmiyor (80-85)
Ev hanımı
Köy halkından
AE-111218_006

Harp ederken tabancası, tüfeği yoğumuş, köteğın ucunda yumruk kadar topuz varımış. Onunla harp etmiş. Orada Rumlarla savaşmış. Kıbrıs’a da savaşa gitmiş. Askerin biri görmüş (Yayladibi köyünden).

246. Topuzlu Evliya (III)

Taşova – Yayladibi
Hacı Niyazi Arslan
1931
Çiftçi
Köy halkından
AE-111218-006

Evliyanın kabrini eşerken kafa gibi bir taş çıkmış üzerinde de işareti var, bir de ufak taş çıkmış. Bunları üst üste koymuş sabahleyin bir gelmiş ki taşlar yerinde yok. Yanındaki ustaya “Bu taşlar yerinde yok ama sus hiç ses etme devam.” demiş. O sırada bir “Gürrrr” diye ses gelmiş, usta korkmuş. Ustaya gene “Devam et.” demiş. Sonra taşlar yerine gelmiş, aynı üst üste. O taşlarında biri kafasında biri de ayak ucunda.

247. Meçhul Evliya

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-121120_015

Küçük oğlumun doğumum yanaştı. Yatıyom bunuynan (kocası). Burda yatıyom. Evin içerisinde. Güneş doğuyo. Güneş doğmaya az kalmış. Bu da işe gitmemiş daha. Böyle usuldana yorganı açdılar benden. “Besmeleyi çek yavrum.” dedi. “Senin çocuğunun ismini koymaya geldim.” dedi. Ak sakallı böyle, krem ceketi var. Mantosu var. Kafasında saruğu var. Beyaz sakallı ki bembeyaz. Bi de yüzünde nuru var ki böyle nur saçıyo sanki. Güneş vurmuş gibi evin içerisi. “Yavrım dedi, bi daha dedi Ümit, Müfit koymıyacan çocuğunun ismini.” dedi. “Abdurrahman koyun çocuğun ismini. Doğumuna da yirmi gün var.” dedi. “Ben gidiyom.” dedi. “Allah selamet versin dedi.” çıktı. Kapıyı tık açdı, çıkdı gitti. Ben gapıya bakdım. “Nereye gidiyon?” dedi (kocası) “Adam gitti, ona bakacam.” dedim. Abdurrahman olarak ismini goydum çocuğuma. Evliya söyledi de koydum. “Çocuğunun ismini koymaya geldim.” dedi. Uzunboylu olduğu için Abdurrahman ismi Hamdullah Dede’nin üstünde var ya. Odur dediler. Tarif ettiğin o dediler. Böyle yüksek boylu. Uzun, babayığit, galıplı. Bu yağımları (yanakları) böyle şey gibi. Cübbesi var sırtında krem renginde. Yüzü de böyle baktınmıydı sanki güneş vuruyo yüzüne. Ordan çıkdı gitti işte. İsmi goydu gitti.

248. Gazilik Dede

Gümüşhacıköy – Alıcık
Aslan Ünverdi
1933
Ekmekçi
Köy Halkından-
Büyüklerden
AE-120329_035

Mesela adam namazdan geliyo. Namaza gidiyo geliyo. O da geliyo. Kapısı bu taraftandı. Ordan içeri giriyo. Bunu böyle gören var. Görenle var ya. “Adam bu namaz kılıyo, camiye niye gelmiyo?” diyok. Biz bize. Orayı karıştırma diyolar. O vaziyet kalıyo. Yani bizim büyüklerden duyduğumuz bu. Türbeden çıkıp namaza gidiyo.

249. Tekke Hamamı

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Muhittin Bozkurt'un
Annesi
AE-120322_013

Burada hamam görmüş. Akşam müşteri çıkıp gittikten sonra hamamı kilitleyip çıkarken hamamın göbeğine silinecek havlu koyarlarmış. Sabahleyin giderlermiş ki havlulara silinirmiş. Bu bir türbe, tekke işi derlerdi. Tekke hamamı denen hamamda hamama bakıcı türbenin birkaç defa ışığını görmüş, ona inandığı için temizlik yapar bu türbe diye havlusunu ve gereken eşyalarını oraya koyarmış. Sabahleyin gelirmiş ki bozulmuş, ıslanmış. Yıkanmış, abdestini almış. (Annem vallahi bana anlattı. DKK: Muhittin Bozkurt) Her gün değil, cuma akşamları. Bunun annesi (Muhittin Bozkurt'un) hamamı çalıştırmışlar. (DKK: Muhittin Bozkurt, AE-120322_013)

250. Kılıç Dede

Merzifon
Hayriye Ünverdi
1950
Öğretmen
Annesi
AE-120705_004
AE-120705_006

Kılıç Dede babaannemin dedesidir. Kılıç Dede'nin bir türlü yerinden çıkarılamadığı başka yere nakledilemediği olayını duydum. Mezarını kazanların da bir şekilde öldüğünü duydum. Bu bilgiyi aileden de duydum dışarıdan da duydum. Merzifon'da Kılıç Dede belediye başkanının da rüyasına girerek kendisinin mezarında rahatsız edilmemesini salık veriyor. (Mezar kaldırılırken kepçenin ağzındaki bıçaklar kırılır.)

251. Komşu Dede ve Süleyman Dede (I)

Gümüşhacıköy – Korkut
Seyfettin Gül
1956
Çiftçi
Ayağına taş degen kişi
AE-120329_003

Burdan birisi gelmiş. Atmış (ileri geri konuşmuş) buna, tekkeye. “Ya demiş ordan bana gelen gelsin.” demiş. Oranın öbür tarafı çayırılık. Eskiden harman falan yapılmış. Kimse yokken orada bunun dizine bir taş değıyor. Yumruk gibi bir taş. Sağa bakıyo adam yok sola bakıyo adam yok. “E kurban olduğum.” diyor. “Ben buraya attım üfürdüm. Bundan oldu.” diyo. Gidiyo oraya adam bir adak adıyo. Ondan sonra ayağa kalkıyo. Adam ayağa kalkamayacak kadar hasar görmüş. Bu biz biliyoz, yaşadık. Beş-on senelik bir şey.

Komşu Dede kerametini gösterdi. Köye bir adam geliyo. “Bu ne la.” diyo. “Bektaşiler tabuta niyaz ediyö.” diyo. Oradan çıkıyolar. Gezerken hiç kimse yok. Nasıl bir taş yuvarlanıp da geldiye bacağına. Adam epeyi çekiyor. Çekince doktora gidiyo. Doktora her şeyi anlatıyo. Doktor “Seni ora kurtarır.” diyor. Geldi buraya yalvardı yakardı bir de büyük kurban getirdi kesti. Ondan sonra şifa bulmuş. Çocuğu olmayanlar gidiyo, hastalık için gidilir. Çocuğu olmayan gelir, türbenin üstüne çemberini seriyö. O şöyle toplanırsa Allah veriyo. (DKK: Muhsin Gül, AE-120329_006)

252. Komşu Dede ve Süleyman Dede (II)

Gümüşhacıköy – Korkut
Duran Kalkan
1968
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_003

Komşu Dede ve Süleyman Dede'deki ağaçlardan dal dahi alınmaz. Yere düşen kozalaklar da alınmaz. Ama Hıdırellez'de falan orda yakabilirsın. Yalnız evine getiremezsin. (evine götüren...) Birisinin elleri böyle çolak oldu. Ordan bir kuşburnu sökmüştü. O adam öldü. Adamın adı Hüseyin...

2253. Komşu Dede ve Süleyman Dede (III)

Gümüşhacıköy – Korkut
Duran Kalkan
1968
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120329_003

Tekkenin yanında bizim ekmek fırını vardı. Babam o zaman ordan gitmiş kozalak getirmiş ki alıştırayım diye. O gün de bizim camış (manda deriz ya...) oynaşarak böyle hergeleye sürüyolar. Gütmeye götürüyolar. Çatlayıp ölüyo. Aynı gün.

254. Komşu Dede ve Süleyman Dede (IV)

Gümüşhacıköy – Korkut
Hamdi Dünder
1953
İlçe Halk Kütüp. Md.
Korkut Halkı
AE-120322 -030

Köyün ortasında, yüksek bir yerde bir tekke var. Bu tekkenin etrafı çam ormanlarıyla kaplı. Çamlardan dökülen kozakların orda toplu vaziyette olduğunu gördük. Orda yaşlı birine sordum. “Burda bir sürü kozak var. Niye bunu yakmıyöz veya toplamıyöz?” Bana söylenen söz şu oldu. “Dede müsaade etmiyo.” “Peki yaşanmış bir olay oldu

mu?” dedim. “Bir tanesi...” dedi. “Hani nasıl müsaade etmezse etmesin.” demiş, “Kozalakları toplamış. Tam evine götürdüğü anda evinin yandığı görülmüş.” Bu bi gerçek.

255. Gani Baba (I)

Hamamözü – Çetmi
Sadık Bağır
1932
Çiftçi
Hacı Osman’dan
AE-120322 -032

Doğması gözleri kapalı doğdu çocuğun. Doktora falan da götürdüler. Doktor bu böyle gider falan dedi. O zaman böyle tıp ileri gitmemişti. Ben de tesadüf. Benim de torunum oluyordu. “Kalk Gani Baba’ya götürelim.” dedim. O zaman da arabayı yeni almışlardı. Mazot benzin de kıt. Ya mazot yok, şu yok bu yok. “İçindekiyle gideriz.” dedim damada. Ve gittik. Oraya vardık. Gani Baba’ya. Suluova’da. Duamızı yaptık. Orda bir ateş gördük. Ateş yanıyor. Üşüdük biraz da sabahleyin erken gittiydik. Bahar mevsimiydi. O adamların yanına gittik. O adam da greyderciymiş. Bizim köyde çalışmış. Oraya vardık. “Selamın aleyküm. Aleyküm selam. Nerelisin Çetmili. Ben de Çetmiliyim.” dedi. “Ya sen Çetmili olsan biz seni tanımaz mıyız?” dedim. “Çetmiliyim ya.” dedi. “İnansana.” Filancayı, falancayı. Köyün tamamını biliyo. On beş, yirmi gün o zaman yolları yapmış. Adam bize birer bisküvi ile birer çay verdi. Ben de benim kıza dedim ki “Kızım, yemeye bir şey almış mıydın?” dedim. “Baba ne alayım, yoğurt ile yumurta almıştım.” dedi. “Getir de bu adamlara bırakalım. Biz nasılsa geri gideceğiz.” dedim. “Ya ben utanıyom.” dedi. Arabadan gitti yumurtayla yoğurdu getireyim diye baktım ki kızın gözleri böyle açıp açıp kapatıyor. Vallahi billahi bunu da gözümle gördüm.

256. Gani Baba (II)

Suluova – Saygılı
Ahmet Taşdelen
1961
Çiftçi
Tecrübî
AE-120830_009

Şunu gördüm ben bir de. Adam inan böyle yürüyemeyerekten geldi. Gani Baba’ya getirdiler. Orada ziyaretini yaptırdık. Namazını kıldı. Yürüyerekten gitti. Ben bizzat kendi gördüğümü söylüyorum. Ben çocuktum o zaman. Babam vardı o zaman ama oraya bakan babamdı. Başka biri daha geldi gözleri görmeyerek o da açıldı gitti. Ha bir de şu var. Biz bilmiyoruz çok önce bir adam gelmiş de geldiği derdinden dolayı iyi olmuş. Çocuğu olmayan kadınlar gelmişler. Çocuğu olmuş ismini Gani koymuş. Ben

buraya geldim diyor buradan şifa buldum çocuğumun ismini de Gani koydum diyor. Kız olursa Ganime koyuyorlar.

257. Gani Baba (III)

Suluova – Saygılı
Zeynep Sarı
1943
Ev hanımı
Tecrübî
AE-120830_008

Ben söylemesi ayıp sen evladımsın. Hamile olarak gelmiştim. Böyle elimi çalmıştım. Yani bir şey bırakıyor. İz bırakıyor. Kaç çocuğum torunum varsa hepsinde de var yavrum. Hepsinde de var yavrum. Torunumun torununda bile var. Keramet bu. Gani Baba türbesinde hamile kadınlar ellerini bir yere değdirirlerse iz bırakır.

258. Gani Baba (IV)

Suluova – Saygılı
Ahmet Taşdelen
1961
Çiftçi
Köy halkı ve Babası
AE-120830_009

Bizim yakınımızda bir köy var. Yüzbey köyünden bir tanesinin gözleri görmüyor. Yani gece kalktığında gözleri kör olmuş. Normalde tanıdığımız bildiğimiz gören bir insan. Diyor ki “Benim gözlerim görmüyor.” İşte “Doktora götürelim şuraya götürelim.” Diyor ki “Yok diyor siz beni Gani Baba’ya götürün.” Tamam diyorlar bunlar. O zaman tabi araba falan yok traktöre bindirmişler getiriyorlar. Amasya tarafına dönüyor traktör. Amasya tarafına dönüyor diyor ki “Siz beni diyor Amasya’ya götürüyorsunuz.” diyor “Beni Gani Baba’ya götürün.” diyor. Israrla söylüyor. Tamam diyorlar. Geri dönüyorlar. Gani Baba’ya getiriyorlar. Gani Baba’nın yoluna tamam döndün ya o döndüğü zaman gözleri açılıyor. Ziyaretini yapıyor ertesi günü tosun kurban getirdiler, kestiler. Böyle böyle durum oldu. Kurbanı kestiler bütün köyü davet ettiler. Biz bunu yaşadık biliyoruz yani.

259. Söbe Dede

Suluova – Saygılı
Rügzan Taşdelen
1963
Ev hanımı
Amcasının kızı
AE-120830_010

Böyle moturnan tarlaya gidiyorlarmış. Amcamın gızı. Moturnan tarlaya gidiyolarmış. Evet, arkada gidiyolar. “Baba, askeriye arabasına vuracan.” demiş. “Sen demişler gafayı mı yedin?” “Bi tabur asker...” diyo. O da Söbe Dede’ymiş. Savaşta gelmiş buraya şey yapmış ya. “Böyle on üç, on dört tane varlar.” diyo. “Hep dabancalı askerler.” diyo.

“Söbe Dede'nin oraya girdiler.” diyo. “Türbeye girdiler orada kayboldular.” diyo. “Üç kere gördüm.” diyo. Üç kere. Orası hep askeriyenin şeyymiş zaten.

260. Kavaklar

Göynücek – Şeyhler
Ömer Sağıroğlu
1945
Rençber
Kendisi
AE-120126-001

Eskiden orası kimseye bir takımını verdirmiyomuş. Bir çöpünü dahi kaldıran şey etmiyolardı. Bizim burada bir hoca vardı yaşlı. Trabzon tarafından. “Orda dedi ki şu ağacı keseyim, odun olarak camide yakak.” dediler. Oraya da gitti. Kavak ağacına baltayı vurunca kavaktan bir ses geldi. Hoca baltayı bıraktı “Durun.” dedi. Kıyıya çekildi. Kendisi iyi bi epeyce okudu, dua etti. Ne okudu ne şey etti bilmiyom. Ondan sonra “Vurun baltayı kesin.” dedi. Dua ettik sonra.

261. Kul Hüseyin Dede

Gümüşhacıköy – Keçiköy
Ali Çoban
1925
Çiftçi
Patlak Dede'den
AE-120329_015

Bizim burada yüz on yaşında bi adam vardı. Patlak Ali derlerdi. Köyün yerlisi yani. Şimdi o adam zamanında Kul Hüseyin Ağa eve geliyo. Eve. Tabi dem. Misafirde bi dem. O zamanın behrinde dem tükeniyor. Bunu patlak dedenin ağzından duydum. Ben kendi şahsımda duydum. Şimdi ağa, Kul Hüseyin ağaya diyo. Ağa dem tükendi diyo. Git şu pınardan büyük pınar deriz oraya. O pınar bin üç yüz bilmem kaç öyle bi şeyi var. O pınardan getiriyo. O pınardan getiriyo suyu olduğu gibi rakı. Kerameti öyle yani.

Ondan sonra o da bitiyo. Patlak Ali, geldi diyo ki daha bitti. O zaman Mergel Mergel diyo. Kul Hüseyin Ağa. Destiyi doldur tez gel diyo. Hacıköyünde onların adamları vardı. Haşık derlerdi. Kalaycı Haşık vardı. Onun dedesiymiş Mergel. Ermenilerden. O adamların... Bunun Patlak Dede de diyodu oğlu da diyodu. Biz bunu duyduk ama tabi görmedik. Böyle bi kerameti vardı bunun. (Mergel hanımına beni çağırıyorlar diyor ve çok kısa bir süre –birkaç dakika- sonra dem ile çıkageliyor. Keçiköy ile Gümüş arası yaklaşık 15-20 kilometredir.)

262. Kul Hüseyin Dede

Gümüşhacıköy – Keçiköy
İsmail Zeytinli
1950
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120412-017

Kul Hüseyin devamlı dem almış. Bi gün misafiri gelmiş, demi bitmiş. O zamanlar Hacıköy’nde Ermeniler şarap yaparlarmış. Onun adı da Merkel imiş, şarap yapan adamın adı. Tabii dem bitince hanımı mahcup oluyo. Hanımı mahcup olunca “Sen endişelenme.” diyo hanımına. Ben şimdi ona derim diyo. Merkel’e diyo. “Merkel demi al, tez gel.” diyo. Ve bu kelime bittikten biraz sonra adam kapıdan sırtında şeyinen giriyor. İçeriye giriyor. Merkel Kul Hüseyin’in nidasını duyunca karısına diyo ki “Hanım hanım, kalk bizi Keçi köyünden çağırıyolar.” diyo. “Ne yapacan?” diyo. “Bi desti şarap götürececem.” diyo. Destiyi sırtına alıyo, götürüyo. Yani çok kısa bir zamanda oraya yetişiyo. Ondan sonra hep beraber, misafirleriyen beraber muhabbetine devam ediyolar.

263. Pir Hamza

Amasya – Böke
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Büyüklerden
AE-120627_001

Oraya çıkarken mezarlıktan geçiyorsun Böke’nin mezarlığında Pir Hamza o mezarlıkta yatıyor. Benim bacanağım vardı. Çul Bıyık derlerdi. Kasaplık yapıyordu. Her gece o mezarlıktan geçip bir tane keçi getirip kesiyormuş. Bir gece dur demişler ve korkutmuşlar. Ondan sonra Çul Bıyık bir tane keçi kesip millete dağıtmış orda. Bi daha rahatsız etmemişler.

264. Seyyid Vakkas

Amasya-Küçükkızılca
Süleyman Altınkaynak
1944
Çiftçi
Köy halkından
AE-130202_001

Evliyanın ordan yol geçerken köyden bi adam taşları (açılan yoldan çıkan taşlar) almış. “Burdan daşları alma.” demiş köyün büyükleri. “Bu vermiyo ağacını, taşını.” “Yok bi şey etmez falan.” demiş. “Evliya niydecek taşı” demiş. Gotürmüş işte. Daha yapı örmeden yapı yıkıldı işde (Taşları alan kişinin üzerine çökmüş). Adamın beli gırıldı. Burdan gotümüşdü, yapacağıdı.

265. Necmeddin Yahya (I)

Suluova – Yolüstü
Nuray Güneş
1980
Ev hanımı
Tekkenin Türbedarından
AE-120830_001

Bir de şu oldu orada bir sanduka vardı. Antika iki tane sanduka... Bunu yedi sekiz sene önce çaldılar. Çaldıkları hâl birini İstanbul'da yakalandı. İstanbul Müzesi'nde. Gidip orada görebilirsiniz çok güzel. Değişik bir ağaçtan yapılmış. Diğeri yurt dışına çıkarılmış. Satmışlar onu. Ondan sonra bir bayanın rüyasına giriyor oraya bakanın. Diyo ki “Ya diyo mübarek Seyit Yahya hazretleri. Niye izin verdin sandukanın çalınmasına?” Allah dostu da diyor ki “Ben diyo, o zaman şeydeydim diyo, Mekke'de tavaf yapıyodum.” diyo. “Ben yoktum burada.” diyo.

266. Necmeddin Yahya (II)

Suluova – Yolüstü
Nuray Güneş
1980
Ev hanımı
Köy halkından
AE-120830_001

Mübareği ziyarete geldiler. Çok inançsız biriymiş. Arabayı eğliyor kapısının önüne bir saygısız konuşma yapıyor. Tam detay bilmiyorum ama şey deniliyor yani mübarek Allah dostu diyor yani bir saygısız konuşma yapıyor. Kapıya çıkıyor ki arabanın yönü değişiyö. Ya işte Allah dostunun yanından askere gidenler burda dualanır gider. Benim eşim Şırnak'ta askerlik yaptı. 93 yılında. Mesela arkadaşlarının yirmisini şehit verdi. Hiçbir şey olmadan geri geldi.

267. Necmeddin Yahya (III)

Suluova – Yolüstü
Kadriye Hatiboğlu
1931
Ev hanımı
Tecrübî
AE-120830_005

Eskiden annem derdi ki şimdi ki gibi taksi nerde yaylılara bağlıyorlar getiriyorlar dedi hastayı. Ziyaret edip orada on beş dakika duruyorlar derdi. Açıp koyuyorlardı içeri haydi gidelim ben artık iyi oldum dermiş. Akıl hastası geliyor sağlıklı bir şekilde gidiyorlardı. Evet öyle derdi annem rahmetli. (DKK: Fatma Hatiboğlu)

Benim de gördüğüm yavrum gözümle... Günlerin uzun zamanı kiraz zamanı (Anlatıcının kızı: kiraz zamanını boş ver) geldi hoş geldiler sefa getirdiler... Çağrı (çocukları) tanımıyorum. Bir usta da çalışıyo. Neyse namazı kıldık geçirmeyeyim diye. Çıktım “Hoş geldiniz yavrum.” dedim. Eskiden dedim büyüklerimiz derdi ki dedim.

“İkinci namazının farzını kılıyor sünnetini geçiyor misafirle meşgul oluyo der.” dedim. “Biz o insanlardan değiliz yavrum.” dedim. “Geçti o zamanlar.” dedim. “Tamam dedi biz tekkeye geldik buraya.” dedi. “Bizi tekkeye götürecez.” dedi. Tanıdığım da bir tek içinde adam var. Altı-yedi kişiler. Neyse onu dedi. “Yürüyerek gidelim.” dediler. “Ben dedim yavrum çok yorgunum.” dedim. “Öğlene bir sofraya kurdum.” dedim. “Arabayla gidelim.” dedim. “Sığmayız arabaya. O çocuklar... Kiraz oraya dikilmiş ki yesin. Biz büyük olarak gidek.” Gittik oraya. Ziyaret ettik. Adam bizden evvel şuraya gel dedi. Dur dedim durmadı. Şuraya gitti “dur dedim daha o yana gitme yavrum. Ben mi söylemeyi bilmiyorum sen mi anlamayı bilmiyon dedim. (tekkenin önü şu ankinden çok çok dar. Bir arabanın oradan dönmesi mümkün değildi. Ancak gidecek ileriden dönecek. Anlattığı yer öyle bir yerdin o zaman. DKK: Fatma Hatipoğlu)” Ondan sonra içeri girerken de dedim ki “Ya resul Allah. Tanımıyom, bilmiyom. Sen bunu yollamışsın. Bu işi de yüzüme küfür edemez de bu arabayı çevirirken sıkıntı olursa küfür ederse içinden bana günah yazma.” dedim. “İlla arabayla gidecük (gideceğiz).” dedim. Neyse o bizden evvel çıktı. Dedim ki “Yavrum...” dedim. Böyle ediyor. Ceplerine vuruyo anahtarını sallıyo böyle. Araba dönmüş. Ben gördüğümü diyom. “Ya Rabbi bu adam içinden küfür ederse yüzüme edemez de içinden küfür ederse.” Çıktı ki araba dönmüş. Nerde hopluyo, böyle aklını oynatacak. Dedim ki “Yavrum...” dedim. Hanımı da dedi ki ismi Ali demek ki. “Ali, ben bu rüyayı böyle üç sene oldu. Bugünmüş dediğimiz, getirdim.” dedi. “Teyze.” dedi. “Ben Almanya’da çalışıyom.” dedi. “Orucumu tutuyorum ama namazımı kılmıyom. Bundan sonra Allah sizde şahit olun. Allah’ın huzurunda namazımı da kılacağım. Her sene de bu mübareğe gelip ziyaret edecem.” dedi. Gelemedi. İstanbul’da oturuyolarmış. Evinin adresini verdiler. Telefonunu verdiler. Zaman geldi gitti aradım ama bulamadım. Sonra da o bir tek adam tanıyom diyodum ya. Onunla görüştük. Dedi ki “Anne ayrıldılar.” dedi. Öyle oldu işte. Köyün gençleri de bu olayı duyunca “Hala, teyze... Hıı. Böyle böyle olmuş. Aslı var mı?” “Var tabi yavrum.” Dedim. “Var.” “Bizim tekkede bi tek kurban kesiliyor et yemeye gidiyoz.” dedi. “Başka zaman bu mübareği ziyarete gitmiyoz.” dedi. Köyün gençleri de öyle dedi.

268. Pir Hamdullah

Amasya
Muhsin Gül
1935
Çiftçi
Babasından
AE-120329_006

Babamın bütün çocukları olmuş ölmüş, olmuş ölmüş. Babama demişler “Amasya’da Pir Hamdullah var. Sen oraya bir kurban ada.” Adıyo, “Şu taşı kaldır.” diyolar. “Taşın altından ne çıkarsa yiyeceksin.” Babam da “Böcek möcek çıkarsa ben yiyemem.” diyo. Allah’tan kaldırıyolar hiçbi şey çıkmyo. Toprak alıyo, yiyo. Ondan sonra ben doğmuşum. Üç kere kurbanımı götürmüşler. Bi kere babam götürmüş. O zaman kurbanlar yasakmış. Tekkelerde kurban kesmek yasakmış. Babam(ın) rüyasına giriyö. Rahmetli babam derdi. “Ferfer²⁷ mi yedin? Azıcık kanını akıtıp da niye bana bir şey getirmedi?” demiş. Tekrar bir daha götürdü. Bir daha götürünce... Ben biraz celliksizlik (yaramazlık) yapmışım. Küçükken. Bir daha götürmüş. Benden başka da oğlu yok.

269. Şeyh Sadi (I)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Köy halkından
AE-121120_002

(Köyden kadının biri türbeyi yaptırmış) kadıncağız(a) “Beni demiş rahatsız etti.” demiş. “Üzerimi yaptırın da ben gidiyom, daha burda değilim.” demiş. “O bırakıp da demiş benim bi erkek... Benim başımı üstümü düzenlerse ben buraya geri gelirim.” demiş rüyalarında köyde. Kadın yaptırdı deyin “Gidiyom ben burdan.” demiş. Bi kadın yaptırmış sonradan. Baya oldu da işte öyle demiş. Kadın yaptırdığı için “Bana çok emek verdi.” demiş. “Ben burdan gidiyom. Beni rahatsız etti.” demiş. “Ama demiş bi erkek gelip de demiş benim üzerimi düzenlerse, aktarırsa kiremidini felan, gorursa beni burda demiş ben geleceğim.” Kadınınkini kabul etmiyo. Rüyasında köyde görmüşler bunu. Ama vefat etti bunu söyleyen kadın. Erkekler üstünü değiştirdiler. Yeniden kaldırmışlar onu yeniden düzelttiler. Teyzemin oğlu düzeltti hem de.

Yaptıran kadının rüyasına girmiş. Kadın vefat etti. “Sen demiş yaptırdın amma ben gidiyom. Beni burdan rahatsız ettin.” demiş. “Erkek gelip de düzenlerse beni gorursa ben geri gelirim yerime.” demiş ona.

²⁷ 1. Ferfene [felfele, ferfana, ferfane, ferfene, ferfere]: Ortaklaşa yapılan yemekli, içkili toplantı. 2. Düğün ya da bayramlarda gençlerin birleşerek bir kuzu ya da koyun kesip yemeleri. 3. Çocukların ayrı ayrı evlerden malzemelerini toplayıp kırdı yaptıkları pilav.4. Düğün yemeği. (TDK 1993: 1945) Söylemden uyuşukluk, tembellik veren bir yiyecek olduğu anlaşılıyor.

270. Şeyh Sadi (II)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-121120_002

Mezarlığını sökmeye felan girmişler. Mezarını. Onları sökerkene hastalandılar. Baya oldu. Kaç sene yattı yani. Gencecikten. Askerden geldi, sökmüş. Öyle galdı gitti. Ben biliyom onu. Ben kaç kere süt gotürdüm ona. Ki işte iyi olacak diye ama olmadı. Bizim köyden birisi.

Kabrin etrafında ağaçlar var. Onlar kesilmez. Kestiysen daha bitti. Orda yakılır. Orda kullanılır. Köye getiremezsin. Elinde şöyle çubuğunu dahi getiremezsin. Yeni yetişiyom teyzemin evlerini yapacaklar. Annem de duruyo. Teyzemin evini yıktılar yapı yapacaklar. Teyzemin oğlu var benden... Elli doğumlu o, elli dört doğumlu benim. Öyle hayvana yükletmiş. Mercimek falan ekince hayvana yükletmiş pelidi getürdü. Gapının önünde “Teyze...” deyin bağırınca ben de çıkdım. Hayvanı yıkmak için birini o çözüyo birini ben çözüyom yıkılıyo. Yıkıldı amma o ağaç, gıpkırmızı pelit ağacı. Gıpkırmızı. Onu görünce teyzemin oğlu gorktu. Hala korkuyom ben. Ordan içeri girdük. Bi de akşam üzeri. “Teyze yanıyo, teyze yanıyo.” demeye başladı. “Ne yanıyo? Odunlar yanıyo.” diyo. “Bahçenin kenarına dutuşacak.” diyo. Babası geldi. “Sen dedi geden dedi, tekkenin dedi ağaçlarını getürün, yanıyo yanıyo dersin.” dedi. Rahmetlik. Ordan geldi o ağaçları hayvana yüklettidü. Daha hala gorkuyom ben. Gotüdü, bıraktı. Yanıyo manıyo deme yok. Gurtardı.

271. Şeyh Sadi (III)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-121120_002

Teyzemin oğlunlan ikisi beraber geçti gittiler. Hiçbiri yok. Askerden gelmişlerdi. Yirmi dört yaşında biri yirmi iki yaşında biriydi. O Heniske köyündeler idi. Demişler anne biz gidek Şeyh Sadi tekkesinin yukarılarından, gurularından ağaç kesdik. Ahur (ahır) yapmaya getümüşler. Bi sene olmamış, bir ayın içerisinde ahır yapmışlar, önüne de küspelik yapmışlar. Küspeyi getümüşler, içeri yıkarkene direktten elektrik kayıyo ikisi birden, aniden ikisi de öldü. Hiçbir şeyi galmadı.

272. Şeyh Sadi (IV)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübi
AE-121120_002

Bi de gendim. Bunuyunan (kocası) beraber akşam ezanından sonra beraber ordan gidiyok. Orda ne yaptık, bi şey yaptık bunuyunan. Geldi amma, hayvan ne girmesin, pisler içine diye gapısını çekdim geldim. Sabaha gadar bana, yatıyom. Yatdım. “Eeey! Namaza dur.” Bi ses geliyo. “Ben Şeyh Sadi Babayım.” diyo. Ellerimi buraya koyuyom (namaza durup ellerini bağıyor) ses kesiliyo. Ellerimi açıyom “Ben Şeyh Sadi Baba’yım.” diye bağıryo. Korkutuyo. Galktım, gaynatama geldim. “Ben bu gece hiç uyumadım.” dedim. Bu galkmıyo. “Hadi sen bekle de dedim ben evliyanın gapısını açıyım da geliyim. Gapımı gapattın diye bar bar bağıryo bana.” dedim. “Allah Allah, besmeleyi çek, seni gorkutmuş.” dedi gaynanam. Amma oturuyom, titriyom ben. O dedi gitti, camiye gitti, sabah namazını gılmış, hocaya söylemiş. Hoca da demiş ki “Aha demiş, Ömer emmim burda. Ömer emmime söyle.” demiş. Geldi, “Ne o gelin?” dedi. “Niye uyumadın bu gece?” dedi. Dedim ben “Böyle böyle. Hadi gidek de Ömer emmi.” dedim. “Açıyım, rahatliyim; yoksa rahatlayamıyom.” dedim. “Biz dedi şimdi gürbе (gübre) ekmeye gidecez. Seni oraya bırakak, sen git gapısını aç. Ben de tohumu ekerim, gelirük.” dedi. Onlar beni ovaya götürdü. Ben tek başıma gittim, gapısını açtım. O gadar rahatladım. Ondan sonra rahatsız etmedi.

273. Şeyh Sadi (V)

Amasya – Şeyhsadi
Muhammet Bulut
1961
Emekli
Babasından
AE-121120_002

Evliyaların, tekkelerin gapandığı zamanlar. Cumhuriyet döneminde. Amasya’dan atlarla buraya geliyorlar. Köyde evliyayı kapatmaya, kilit vurmaya geliyorlar. Akşam hava kararmak üzere. Köyün muhtarı bunları göndermiyo. Diyo ki “Sabahleyin gidersiniz, kitleyip gelirsiniz.” diyo. Ordan sonra onları misafir ediyö. Yatarken gece sabaha karşı muhtarı kaldırıyorlar. “Biz gedyoruz. Biz yatamıyoz. Biz çok korkuyoz. Biz gidecez.” Onları da babam götürüyo. Dedemmiş muhtar. Babam onları götürürken diyolar ki “Buraya gelen giden olursa evliyanın kapısını kitlediğini, mühür vurduğunu söyle.” diyolar. Ondan sonra çekip gidiyolar. Kitlemeden gidiyolar. Kitleyemiyorlar. Ateşlenmişler. Ağzı burun. Burunları böyle şişmişler onlar. Sabaha

kadar. Onları korkutmuş. Ağız burun şişmiş. Mesela her köyün ismi değişti bizim köyün ismi değişmedi. İsmi değiştirirler.

274. Erarslan Baba (I)

Suluova – Erarslan
Yüksel Kaymakçı
1955
Ev Hanımı
Köy halkından
AE-120830_013
(DKK: Mehmet Kaymakçı)

Bi adam dışarıdan misafir gelmiş buraya. Misafir gelince camiye gitmiş. Camiye gidince caminin önünde bu kalmış. Kimse misafir etmemiş. “Buyur demiş ben seni misafir edeyim.” demiş (Erarslan Baba). Bunu almış buraya getirmiş. Burada misafir etmiş. Sabah camisine gitmişler şimdi. Sabah camisine gidince “Benim adım Eraslan Dede.” demiş. Bırakmış. Camiden çıktıktan sonra bunun yanından kaybolmuş. Kaybolduktan sonra bu misafir şeyine (köyüne geri dönmüş)gitmiş, bu köye gelmiş (daha sonraki bir zaman). Bu köye gelince demiş ki “Ben buraya camiye geldim. Camide beni kimse misafir etmedi. Bir Eraslan Dede varmış. Beni misafir etti evine götürdü. O Eraslan Baba’nın evi nerde? Bana gösterin.” diyo buraya getiriyorlar. Burayı (türbe, mezarlık) ev gibi görüyo o zaman.

275. Erarslan Baba (II)

Suluova – Erarslan
Yüksel Kaymakçı
1955
Ev Hanımı
Rahmi Abiden
AE-120830_013

Olmaz mı, şehit var. Rahmi abi var. O açıktan dedi “Şehidimiz olacak.” diye. Erarslan Baba’yı rüyasında görmüş. Bi tek var. Yatıyo dorukta. Bayrak tepe. Onu da bildiler yani şehidimiz olacak diye söylediler. Rahmi abi açıktan dedi, bilgisini vermiş (Erarslan Baba). Benim büyük oğlanla gittiydi. “Böyle diyor dedi, İnşallah Allah korur, inşallah sağ salim gelirsiniz, içinizden bir tane şehidimiz var.” demiş, oldu. O da oldu. Altı aylık asker idi. İnşallah o bir tek de şefaatçi olur inşallah.

276. Gafur Dede

Merzifon-Karamustafapaşa
Gafur Gülen
1940
Çiftçi
Tecrübi
AE-120905_023

Çankırı kazasından. Dünyanın güzelliğini Allah o kadına vermiş. Yalunuz (yalnız) belden alt tarafı dutmuyo. Arabayı bırakduğu yerde hayvanlara bakıyodum. Gocası dedi ki “Ya arkadaş, köylüyüm. Bi tek cekedim galdı, şapkamınan. Bu tekke nasıl.” “La öyle deme gelmişin Çankırı’dan buraya.” dedim. Gadını dutduk çıkartduk. Tahta geçgereylen²⁸. Depenin doruğuna gadar getti. Ordan baktı şöyle. Dedi ki “Bir şeyim kalmadı.” dedi. “Tarla, öküz, bağ, bahçe hep sattım bu kadın için.” “İnşallah iyi olur.” dedim. “İyi olursa bana bir mektup yaz.” dedim. Valla iki dosya topağıylan arkasını... Kadın iyi olmuş. Bana bir mektup yazmıştı ki bakkala gelmiş idi. “Ankara’dan Çankırı’dan mektubun geldi.” diyince bakkala dedim ki: “Yüzde doksan dokuz bu adam.” Adam roman gibi yazmış. On dört on beş gün sonra. Hasta yatalak. Tuvaleti neyim geldi mi kadını erkeği götürüyomuş. Bi tıkırtı olmuş. Adam şöyle gözünü açmış. Kadın oturur duruma gelmiş böyle. “Allah’ım ben rüya mı görüyom.” demiş. Somyadan bakıyomuş. Ondan sonra kadın ağırdan ağırdan galkmış. Adam “Dünyalar benim oldu. Bu neyin nesi, başka birileri mi var... Gorkar diye hiç ses etmedim.” diyo. Eynen mektuba yazmış. Gitmiş kendi tuvaletini yapmış. Ağır ağır şey edince o da oturumuna gelmiş. Güya hiç görmezden gelmiş. “Yahu hanım.” demiş ki ya kocasının adı Ahmet mi ne. “Bana aksakallı adamlar geldi. Daha bu zamana kadar ne yatıyosun diye vurdu böyle. Kalk dedi.” diyo. “Bi sıçradım.” diyo. “Bacaklarıma, gövdemden alt tarafıma bir derman gelmiş.” diyo. “Yeşindim yeşindim (eşin-) buraya oturdum. Tuvalete gittim geri geliyom.” diyo. Aynen iki dosya topağının arkasına böyle yazmıştı adam.

Alt tarafı uyuşuk. Can yokdu hiç gadında. Kadın da yani güzel gördüysem en birinci güzel o. Allah güzelliğini vermiş. Hastalığı, belden aşağısı tutmuyo. Otuz-otuz beş yaşlarında.

²⁸ [gecgere, gecine, geçgere, geçkere vs.] Taş, toprak, kum taşımaya yarayan sedye şeklinde bir çeşit araç, teskere. (TDK 1993: 1961)

277. Zeyve Evliyası

Göynücek
Mustafa Kerim Asil
1949
Emekli
Kendisi
AE-120125_018

Sene atmış yedi, atmış sekizlerde. Ben burda görevliydim. İmamdım daha doğrusu. Sabah namazına abdest almaya geldim. Suyun gözüne indim. Endim ki mübarek bi zat böyle, nur parçası, cübbe, sarık kafasında. Hep o şekilde gördüm yani. Söylemezdim de şimdi mevzu açıldı. Bu şekilde gördüm. Abdestten ben doğruldum mübarek kayboldu. Hiç konuşamadım. Hiç çekinmedim.

278. Davgun/Davun (Çitlembik, Mahlep) Evliyası

Göynücek – Şarklı
Durmuş Karaboğa
1946
Çiftçi
Annesinden
AE-120125_021
DKK: Ali Rıza Konyar

Rahmetlik dedem varımış. Annemin babası. Anneannem vefat ettikten sonra o Kur'an-ı Kerim okuyomuş, ağlıyomuş biliyon mu? O davgunun yanında. Evleri ordaymış dedemgilin. Sonra dedem ân(l)atmış, annem söylerdi yani. Üç dört tane bi arkadaş gelmiş sakallı. Demişler ki “İsmail amca sen niye ağlıyorsun? Haydi biziminen gel, biziminen yaşa sen.” demiş. Dedem düşmüş peşlerine gitmiş. Orda şeyin evi var. Oraya Koyun Baba diyolar biliyon mu? Oraya gitmiş. Aşşağa inmişler bi yere. Oraya varmışlar ki böyle döşenmiş bi yer. Onlardan biri demiş ki “Allah işini işliyo, Allah işini işliyo.” Bunlar yiyip içmişler. Demişler ki “İsmail amca, dünyalığını mı istiyon ahretliğini mi?” demişler. O da demiş ki ya “Bi Mıstığımnan Bilalimi görüyüm.” demiş. Demişler ki “Sen yaraman.” Bunu kaldırmışlar dışarıya atmışlar. Dedemi aramaya gelmişler, evde yok. Bir haber gelmiş ki “Koyun Baba'da yatıyo.” dedem. Almış gelmişler bunu ordan. Uyumuş kalmış orda işte. Gelmiş adamcağız ağlıyomuş da işde yalnız galmış. Bunu almış gotürmüşler. Oğulları varmış iki tane. “Mıstığımnan Bilalimi göreyim de...” demiş, “Ondan sonra geleyim sizin yanınıza.” Dünyalık istedi diye dışarı atmışlar bunu.

279. Meçhul Evliya (Abdül Dede)

Suluova – Erarşlan
Hakkı Karakuş
1960
Çiftçi
Dedesinden ve babasından
AE-120830_015
AE-120830_017

Dedem doksan dört-doksan beş yaşında öldü. Sene 76'da vefat etti. "Biz çocuğuken..." diyo, "On iki on üç yaşlarındayken kağnılardan daş çekdik." diyo. "O gomşunun diyo, rüya üzerine." Tabi itigat. Onların avlusunun içinde. Şu hanenin. "Üstümden geçiyonuz oğlum, beni mutlaka çevirin." dedi diyo. "Beni rahatsız etti." diyo. Üç defa. "Benim devamlı üstümden geçiyonuz. Ben burdayım dedi."

diyo. Rüya üzerine o da mahlenin (mahallenin) gençlerini toplamış. Burayı gağnılarının daş çevirmiş. Komşular arasında görenler var. Genç olduğunu söylüyorlar. Babam yatarken "Oğlum üstünü ört." demiş. Battaniyeyi üstüne çekivermiş babamın.

280. Şeyh Mustafa

Suluova – Dereköy
Cemile Üçok
1946
Ev hanımı
Tecrübî
AE-120830_024

Bi hastayı çarşafı buraya soktuk. Genç bi gelindi nişanlı. Gelen niyetlenir yatar. Amcasıyla yengesi getirmişti. Ağlıyolar. Nişanlısı bırakacak, yüzük atılacak diye. Hasta ordan çıktı bağırarak geldi "Baba, amca gelin." diye. "Bi aksakallı dede geldi. Elime bıçak verdi. Elinde koyun vardı. Bunu kesecen." dedi. Kurban buldular gittiler kestiler. O iyi oldu evlendi. Gelin oldu, çocuğuyla tekrar ziyarete geldi.

Adam iki rekât namaz kılıyo ve yatıyo. Evliyayı görüyo. Kimi "Sırtımı sıvazladı." diyo, kimi "Zikir çekiyolar, bi kadın var içlerinde." diyo. Burda yedi mezar var. Bunlar ailesi olarak geçiyo. Kimi "Elimi tuttu." diyo kimi "Yara yerimi tuttu." diyo. Bi de şu var ki buraya gelen çok ağır hasta ya hemen iyi oluyo ya da hemen ölüyo. Çok önceki bakanlar batıl olarak hastalara gömlek yatırmışlar. "Gömlek burda yatsın ertesi gün gelin alın." Ziyarete gelip gidiyolar kabul oluyo da bu gömlek niye kabul olmasın. Ben şahit olmadım. Onu görecektim kalp gözü bizde yok ama her gelen hastanın gününü saydık o(n) güne kadar ya öldü ya iyi oldu. Başka şeye şahit olmadım. İnanan şifasını buluyor. Bu gözle görülecek, elle tutulacak bir şey değil yavrum. Yeter ki iman olsun inanarak git.

Ben o zaman çocuktum, bilmiyom ama Kıbrıs ya da Kore harbinde buraya bakan kadın "Kılıçta kan gördüm." demiş. Bunu köyün kadınları söylemiş.

281. Mehmet Dede (I)

Hamamözü – Yemişen
Zeynel Almalı
1955
Çiftçi
Reis Kalkan'dan
AE-120224_027

Yukarıda Mehmet dedemiz var. Oraya hasta olan gidebilir. Gözü ağrıyan, adağını yapar. Ufak tefek rahatsızlığı olan gider. Oluyo bak. Oraya gidince adak da adanabilir. Oraya gidip de şifa bulan var. İçindeki inanca bağlı o. Gözü ağrıyan ordan kibrit çöpü gadar çırayı alır, yakıp da gozüne sürdüğü zaman gozünün ağrısı gider.

Mübareği gören Reis Kalkan varıdı. Burdan Köselere yolu var. Yakında rahmetlik oldu. Zaten üç dört sene oldu. Vefat etti. Atına binmiş, Köselere'e giderken o tekkenin yakınına varınca at geri silkiniyo. Bu bi iki sefer yekiniyo²⁹ sonra ata sert vurunca at yörüyo. At ordan giderken onların olduğunu orda fark ediyö. Ondan sonra depip gidiyo. Ona da bi şey dememişler. "Gördüm." derdi. "Böyle böyle oldu. Bi daha da geri bile bakmadım. Gorkdum." derdi rahmetlik. Dört dene sakallı Dede gormuş. "Dört dene sakallı o çamın dibinde otururken gördüm." derdi. O çamlara iki üç kişi anca gavuşur. Beş metre devresi var.

282. Mehmet Dede (II)

Hamamözü – Yemişen
Zeynel Almalı
1955
Çiftçi
Tombul Dayıdan
AE-120224_027

Mehmet Dede'nin ordan bir şey getirilmez. Hayır, getirilmez. Zararı olur. Geri gotürürler. Var olmaz mı? Şurda Tombul Dayım varıdı. Önceden mal güderdi zaten, bekçilik yapardı. Ordan, oranın yakınından bi odun getirmiş. Gelirken oranın parçası da herhaldeki garışdı. Ahşam olup da gece olunca odunların içinde odun yanmaya başlamış.

Kendiliğinden tutuşmuş gibi yanıyomuş. Oraya varyolarımış bi şey yok. Ordan ayrıldın mıydı gine ordan bi gıvılcım yanar gibi, bi alev gibi. O şekil o gece öyle gitmiş. Sabahınan onu ordan almış götürmüş.

²⁹ Bir eylem yapmaya davranmak. (TDK 1993: 4229)

283. Arap Dede

Gümüşhacıköy
İsmail Zeytinli
1950
Emekli Öğretmen
Gümüşhacıköy Halkı
AE-120412-004

Yakın tarihte oldu bu. Artık ona yordu tabi bütün millet. Oraya belediye su götüdü. Şimdiki akıyo yalnız. Budan önceki belediye başkanı İsmail Üsay var. O, o suyu kesti. Yani içme suyunu kesti. Ondan sonra bunun çocuğuyunan, hanımı vefat etti. Tam o Arap Dede'ye dönüş var ya, orada kaza yaptı, öldü. Ondan sonra o suyu tekrar bağladı oraya. Yani önceden bağlamıyordu. Buraya sarhoş falan geliyor diye oranın suyunu kesmişti yani.

284. Arap Dede

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Kendisi
AE-120322_014

Darphane Camii'nin yanında mezarlık var. Orada Arap Dede diye birisi yatıyor. Cuma akşamları ışıkları ben de gördüm, görenler de pek çok. Yanıyor, sönüyor. Devamlı yanmıyor. Birkaç tanesini de inanmadı çarşıdan aldım götürdüm kahveden. “Gelin arkadaşlar besmele çekelim, takip edin.” dedim. Köprü var yakında, köprünün üstünden baktılar. Pır yanıyor, sönüyor. Yalnız her gün değil Cuma akşamları. Akşam, yatsıya doğru. Camiye gelenler de görüyor. Cemaat de görüyor, sade bize gözüküyor.

285. Cender Bağları (Evliyası)

Göynücek – Şeyhler
Arif Demir
1968
Çiftçi
Arkadaşından
AE-120125_035

(Arkadaşı) “Gece gittim.” diyor. “Şimdi bağların oraya gittim.” diyo. “Bağların arada gidiyom önü sıra.” diyo. “Bi çocuk sesi geldi” diyo. “Şimdi çocuk gidiyo ben gidiyom.” diyo. Dedim ki “Ya Cender'e gidecez.” “Böyle böyle bu çocuk ağlıyordu ben peşine düştüm. Çocuk kayboldu.” Dedi ki “İyi ki kafayı oynatmamışsın. Orası boş değil orada var bir şey.” dedi. Cender bağları. Ben bir şeye şahit oldum bu sene. Bizim bağlarda bir ışık peydah (peyda) oldu. Işık gidiyor ben gidiyom. Gittim epey gittim. En son okudum üfledim usulca geri baktım (ışık kaybolur) dedim ki beni bu götürecektir. Gidiyom o kaçıkça gidiyom.

286. Yamaç Tekke

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev hanımı
Tecrübi ve köy halkı
AE-120224_005

Üryamızda görüyoruz. “Ben tekkeyim, gelin bana itaat edin.” diyo. “Ne isteğiniz varsa veriyim.” diyo. Üryamıza girmese biz bilemek. Davet ediyö.

287. Meçhul Evliya

Göynücek-Gediksaray
Fidan Köse
1939
Ev Hanımı
Teyzesinin oğlundan
AE-120126_023

Teyzemin oğlu geceleyin derdi. Bıçaklık kapıdaydı onların. Yere iniyo (devriliyor). “Bıçaklığı yere indirdi ya.” diyom derdi. “Sabahleyin kalkıyom ki hiçbir şey yok.” derdi. Her şey yerli yerinde. “İbrikle, suyla, terliği koyuyom kapıya derdi. Onları koymazsam bıçaklık yere iniyo.” derdi. Ordaki evliyanın abdest aldığı söylyö. Teyzemin oğlu oluyodu ordaki. Pencereden gözlüyo. “Senin gençliğine kıyamıyom diyo (Evliya).” Baya gözüne görünüyö.

Eski hamam vardı orada beyaz giyer böyle görmüş o yanın kadınları. Hatta korkmuşlar bir daha gelmemişler. Orada o kıyıda beyaz giyer görmüşler. (AE-120126_022)

288. Pir Sücaaddin İlyas (V)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_002

Polis burda. Vali konağında nöbet tutuyö. Ömer Bey var burda. O da görmüş mesela. Diyo “Gece devriyedeyiz. Kadir gecesi bi dua edelim dedik.” diyo. “Şu arka taraftan dua edelim.” dedik. “Baktık, sarıklı genç genç insanlar oturuyor içerde.” diyo. “Sarıklı, cübbeli. Demek ki türbe açık dedik.” diyo. “Bi de biz namaz kılalım da öyle gidelim dedik.” diyo. “Geldik ki kapı kitli.” diyo. “Geri döndük baktık kimse yok.” diyo. Onlar kaybolmuşlar. O arkadaşlar da burda görmüş.

289. Pir Sücaaddin İlyas (I)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Büyüklerden
AE-130209_001

Bundan on beş yirmi yıl önce olan bi olay var. Hüseyin Uluçınar diye bi yazar. Bu Ankara'dan geldiymi buraya. Kurban getiriyodu buraya. Buraya kesmiyodu da burda kestirip insanlara dağıtıyodu. Hatta çoğunu Vermiş'e (merkeze bağlı köy) çıkartıyodu yukarı. O Lokman'a da giderdi. Oraya dağıtırdı insanlara. Burda bi ufak problem oluyo müftü beyle. Buranın eski müftülerinden bi tanesiyle. İşte müftü bey burdan gidiyo ama bu iş gine bitmiyor yani. O diyo ki, "Hocam, senin yaptığın bu iş hurafe." Diyo ki "Hurafe değil. Ben kurbanı türbeye kesmiyorum. Orda kesiyorum, insanlara dağıtıyorum garibanlara." Diyo "Olsun, türbede kesiyon neticede. Bu diyo hurafedir filan." İşte o müftü beyin evinde tüp yanıyo. Evde komple yanıyolar ailecek. Buraya hurafe diyen müftü bey. Bu on beş yirmi yıllık bi olay. Bu son olay.

290. Pir Sücaaddin İlyas (II)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Şoföründen
AE-130209_001

Eski vali (ismi kayıtlarımızda). Bu türbeyi yıkmaya kalkmış. Diyo "Ben burayı kaldıracam burdan." Gece rüyasına giriyo şoförünün. Diyo ki "Bana dokunmasın. Benim kimseye bi zararım yok." Kepeçenin kırıldığını söylüyolar. Akşam (türbenin) üstünü açmışlar sabah gelmişler ki geri kapanmış tekrar. Ondan sonra o vali burayı tamirat tadilat yaptırmış.

291. Pir Sücaaddin İlyas (III)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Şoföründen
AE-130209_001

Bi başka vali daha yine uğraşıyo gene. Diyo ki "Valinin şoförüne, artık sınırları aştı. Valiye söyle, benimle uğraşmasın. Benim kimseye bi zararım yok burda." Diyo ki vali "Biz diriden korkmayacaz da ölüden mi korkacaz." Valinin yirmi bir yaşında bir kızı vefat ediyö, kazada. Vali uğraşmayı bırakıyo.

292. Pir Sücaaddin İlyas (IV)

Amasya
İhsan Buğuş
1970
İmam-Hatip
Arkadaşından
AE-130209_002

Bi arkadaş daha var burda. Boyacılık yapıyo. O da biraz böyle saf bi arkadaş, meczup gibi. “On on iki yaşlarımdayım.” diyo. “Buralarda oynadık.” diyo. “Akşam ezanının önü sıra. Artık eve gidecez. Şurdan bi dua ediyim de öyle gideyim dedim.” diyo. “Geldim şuraya...” diyo “Dört beş tane sarıklı namaz kılıyolar.” diyo. İçerde. “Caminin içinde (mekân aslında Pir İlyas’ın türbesi olup kabrin her iki yanında namaz kılmak için on metre kare civarında yer ayrılmıştır.) biri (Pir İlyas) beni gördü.” diyo. Dedi ki diyo “Sessiz olun. Çocuklar korkar dedi.” diyo. “Kendi cemaatine öyle söyledi.” diyo.

293. Cemal Hoca

Taşova – Şeyhli
Yaşar Aydın
1937
Emekli İmam
Babasından
AE-111218_012

Babam her zaman Hacı Dede’yi ziyaret ederdi. Gelinler tarlada ekin biçiyolarımış. Babam ziyaretini yapmış, ne yapacağısa yapmış. Şimdi gelinler sağ. Emine hanım demiş babam. Hacı Dede’ye varmış. Geliyomuş. “Emine hanım.” demiş. “Ne diyon Cemal emmi?” demiş. “Benim bu son gidişim.” demiş (tekkeye). “Ben zannettim ki diyo aklını atlattı zannettim.” diyo (gelin). “Sen başka bi şey mi zannediyon. Ben üç gün yaşıycam, üç gün yatakta duracam, üç gün sonra öleceğim. Beni gabre götüröceniz.” demiş. Aynı şekilde yattı. “Üç gün yatacam, üç gün sonra öleceğim. Beni doğru mezarlığa götüröceniz.” dedi. “Ben ölünce, ben mezerde olduğum zaman beni dedi bi sene sonra, iki sene sonra eşöceniz.” dedi. “Beni çıkartacanız, bakacanız. Dağıldıysam galdırıp atacanız. Ben onu kazanamadıysam var benim halıma.” demiş. “Ben onun dedüğünü kazanamasam, Allah’un dedüğünü... Galdırıp atcanız beni.” demiş. Ama biz yapamaduk. Babam malayani³⁰ hiç gonoşmazdı. Boşa hiç gonoşmazdı. Gonoşulan yerde galkar giderdi.

³⁰ Ar. Mālāya'nī esk. Boş ve yararsız, saçma: Malayani sözler. (TDK 2011: 1615)

294. Pehlivan Dede

Merzifon-Karamustafapaşa
Gafur Gülen
1940
Çiftçi
Tecrübi
AE-120905_020

Amasya'nın Arıca (Arucak) köyü varmış. Bu tarafa düşüyo. Seksen beşlik nineylen dede geldi. Ocağınan (ocak) mardın (mart) birleşiminde. Küsbe alıyodum şurdan. Dedim ki “Dede bu garıyı çıkaramak. Hava da soğuk, istersen şeylere bindirek ya merdivene ya geçgereye” falan. “Buranın toprağına geldik.” dedi. Senin şu girişde oturdu.

Çıkıdık, okudu. Kendisi Alevilerden ama esas dört dörtlük adam. Dedi ki “Gülen efendi. Sekiz yüz milyon aylık alıyom. Bir karı bir kocayık” dedi. “Benim dünya varlığım bu.” dedi. “Eyi olu mu?” dedi. “Valla bi gelen bi daha gelmiyo. Yaluğuz (yalnız) dedeyi gandu(r)ma.” dedim. “Ne adıyon?” dedim buna. “Koçdan kurban kesecem.” dedi. “Söz.” “Söz.” dedi. “Dede de duyuyo, Allah da duyuyo herkes duyuyo.” dedim. “Valla billaha kesecem. dedi. Suluca'dan ticari taksi tutmuşmuş aldılar gittiler. Bu kadının dizleri hiç tutmuyordu. İki gatıdı (kat). Üst tarafı sağlam. On beş gün sonra kadın başlamış yürümeye. Köylülerine demiş “Bana iyisinden bir toklu (koç) ver.” Almış gelmiş mard ayının şeyinde burada... Zeynep de sağıdı. Demiş, “Ya o bıyıklı adam nerede.” demiş. “Ya böyle böyle oldu.” demiş. “Dedeyi de kandırmadım. Tokluyu da çıkaramıyom.” demiş. Küsbeliğin dibine yatırmış. (DKK: Mahire Erzurum)

295. Sıtma Evliyası

Göynücek – Şeyhler
Recep Keklik
1946
Emekli, Çiftçi
Kendisi
AE-120126-003

Eskiden Kurbanlar kesilirken kurban kesenler adak kurbanlarını oraya götürürlerdi. Mesela derlerdi ki “Oğlum askere gider sağlıkla dönerse...” dört ayaklı bir kurban adarlardı. Koyun veya kuzu her neyse. Öyle inançları vardı. Ağrısı sızısı olanlar gelirlerdi mesela örnek ben yaşadım. Bir gün birisi Felçli adamı getirdiler. Asarkavak'tan. Şimdi

getirince işte dedemin bi tanıdığı aracılığıyla getirdiler. Ben de ufağıdım. Beni kattılar. O zaman eşeğinen falan geliyolardı. Araba yok. Gittik adam orayı ziyaret etti. İşte döndük geldik. Bizde misafir oldu o akşam. Ertesi gün gittiler. Bir iki ay sonra örneğin güzün geldiler de eylül ekim gibi. Nisan mayısta da kurban getirdiler. İyileşmiş adam yani. Adam oraya inanıyo. Ordan iyileştim diyo.

296. Sırlıklı Dede

Gümüşhacıköy – Sarayözü
Rıza Akbıyık
1945
Çiftçi
Kendisi
AE-120412- 013

Bizim köyden bir adam oradaki odunları kesmiş, evine getirmiş. Gece geri götürmüş. Bizim köylü diyo ki. “Ya nası olur. Ben getirecem odunları.” diyo. Odunları getiriyor, odunu yakıyor. Burda bi çocuğu varıdı. Burdaki bekçi oraya gidiyo. O odunlar yanarken çocuğun kolu burdan yanıyo, düşüyo. Öyle bi cigalı³¹ yer bura. O çocuğun kolu öyle düşüyo. Hüseyin vardı Sarayköylü. Onun karısının kolu yoktu, bundan. Gerçek... O odunları alıyo, geriye götürüyo. Birisi ordan odunu kesiyö. O odunlar senelerce durdu orada. Adamı, adam vurdun diye götürdüler Amasya’ya attılar. O odunları getiremedi. Benim gözümle gördüğüm budur.

-Sırlıklı değil mi bu?

-Bu Abdullah ben o odunları getirecem dedi, Topal’ı başkası vurdu onun üzerine kaldı. Başına bir sürü şey geldi. O sene gitti yattı. Ben gözümnen gördüğümü diyom.

2.3.2. Hızır Aleyhisselam ile İlgili Memoratlar

297. Hızır Aleyhisselam (I)

Amasya – Merkez
Kemal Erarslan
1946
Emekli
Nurettin Yeşilova
AE-120130_015

Bizim yeğenler var. Amasya da okuyolar. Ferhat Erarslan bi de Nurettin Yeşilova var. Biz Amasya’da birlikte komşuyduk. Biz alt katta oturuyoduk o üst katta. “Abi sana ne anlatayım.” dedi. “Hele hayırdır.” dedim. “Biz dedi okuyok. Orda bir ev yaptılar. Evin alt katında bir tane nine var Abbas Hoca’nın hanımı. O onlara bakıyo. O da o anda orda yokmuş. Ya köydeydi, ya başka bir yerdeydi. Biz üçümüzdük.” diyo. “Ferhat Erarslan, Mehmet Yeşilova, Nurettin Yeşilova. Amasya, Kurşunlu Mahallesinde. Sene 1969’larda. Yok 1965, 1966’larda. Ben askerden önce. Çocuk geliyor. Annem de bize ufak küpünen pekmez yollamış.” diyo. “Pekmezi koyduk oraya.” diyo. “Nenem yok.” diyo hani. Birinin babasının annesi, birinin annesinin annesi o, nene dediğim. Abbas Hoca’nın hanımı. “Nene yok.” diyo. “Biz de geliyok gidiyok o pekmezi yiyok.” diyo. Ulan, diyo “Küpü bitirecez nerdeyse, az kaldı küp.” diyo. “Bu nene gelmezse, pekmez

³¹ Etkili, celalli, öfkeli gibi anlamları bir arada barındıran yöresel bir ifade.

de biterse biz ne ederik diyom.” diyo. “O arada bi ihtiyar geldi.” diyo. İhtiyar dedi ki diyo. “Yavrum, karnım aç. Yemeğiniz, ekmeğiniz var mı? Dede, gel gel. Bi pekmezimiz var ki. Gel bunu yiyek beraber, biz de bunu yiyok devamlı dedim.” diyo. “Dede geldi.” diyo. “Pekmezi koydum.” diyo. “Yedi mi yemedi mi orayı bilmiyorum. Oğlum tamam, ben doydum, kalkacam. Haneniz şen olsun dedi.” diyo. “Dede gitti. Ulan bu adam niye yemeden gitti. Bu sefer de kızdım.” diyo. Hem çağırdım geldi, hem yemeden gitti. Peşinden bakıyom ki adam toz olmuş.” diyo. “Ulan bu neyin nesiydi dedim.” diyor. “Lan arkadaş o sene diyo, o küpün pekmezini bitiremedik. Okul tatil olana kadar bitmedi.” diyo. “Sonradan anladım ki bu dede Hızır alehisselam idi.” diyo. Aynen böyle o anlattıydı Hızır as. konusunu.

298. Hızır Aleyhisselam (II)

Amasya – Merkez
Çiğdem Çinka Ocak
1978
Ev hanımı
Arkadaşından
AE-120818_001

Arkadaşın annesi, anneannesi üçü yaşıyolarmış. Bi de küçük kardeşi varmış evde. Yayık vurmuş kadın bir gün. Kapı çalınmış. Çok fakirler, yiyecek hiçbir şeyleri yok. Bir tane inekleri var, onunla geçiniyorlar. Kapı çalmış, yaşlı bir amca. Su istemiş bunlardan. Bu da bir bardak ayran vermiş amcaya. Sonraki gün kadın dışarıya çıkacak feracesini giymiş. Feracesinin bir cebinde, büyük cepleri olan bir şey, birinde bulgur birinde de pirinç tarzı bir şey işte. Sonraki gün tekrar... Her gün doluyormuş o cepleri. Ondan sonra korkmuş bu. Hocaya gitmiş. Demiş “Hoca efendi. Böyle böyle...” demiş. “Ben korkuyorum. Bunu getiren kimsenin olması mümkün değil.” Demiş ki “Kimseye anlatma. Sakın. Kimseye anlatma kesilir. Hızır aleyhisselam geldi, seni ziyaret etti. Sana onun rızkları geliyor. Sakın. Bunu anlattırsan kesilir ve her gün gider evinden.” Kadın dayanamıyo tabi. Bir gün konuşurken bahsediyö bir komşusuna. Gerçekten de bahsettiği gün kesiliyor bütün rızkları.

299. Hızır Aleyhisselam (III)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Babaannesinden
AE-121120_013

Babaannem pekmezi yayıyo. “Ben diyo, bugün Cuma akşamı oldu.” diyo. “Ben bugün bunun üzerini örteyim, gideyim.” diyo. Yokarı çıkıyo kendi aklına diyo ki “Ben bu pekmezi ağzımı örttüm mü örtmedim mi?” diyo. İniyo aşşağa. Aşşağa iniyo ki pekmez Hızır uğramış. Taşıyo. Taşmadan diyo yere düşmeden varsaydım diyo belki kaç çölmek (çömlek) olurdu diyo. Bu çölmeği şöyle ediyim de diyo buna taşsın taşan diyo. Arkasından ses geliyo. Onu o tarafa koma (koyma) bu tarafa doğru koy da onlar da dolsun diyo. Sabahınan varıyo ki bir tane çölmek pekmez beş altı şey olmuş. Dinilmiş (doğrulmuş). İçlerinde sopaynan duruyo. Hepsi hazır. Bunu babaannem yaşıyo.

2.3.3. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Memoratlar

2.3.3.1. Alkarısı ile İlgili Memoratlar

300. Alkarısı (I)

Göynücek-Gediksaray
Fidan Köse
1939
Ev Hanımı
Anneannesinden
AE-120126-022

Anneannem varmış. Çocukları mor mor olup ölürmüş. Beş yaşında, altı yaşında veya bir yaşında. Çok ölürmüş. Ben bunu gözliyecem diyo. Böyle bi dolap varmış. Anneannem yatıyo da uyumuyo. Ordan bi kadın çıkıyor. Böyle siyah giyinmiş. Çocuğun yanına doğru geliyor. Anneannem iğneyi hazırlamış, yorgan iğnesini. Onu hemen eteğine sokuvermiş. Sokunca bir daha gitmiyor. “Sen nesin?” diye soruyor. “Seni beni yaratan Allah’ın kuluyum.” diyor. Yedi sene çalıştırmış bunu.

Tarlaya tapana gidermiş. Ne iş varsa yaptırıyorlarmış. Buna tövbe ettirmişler. “Bir daha yedi silsileme, sülaleme ellemeyeceksin.” diye. “Beni ağpınara götürün, beni bırakın.” demiş. “Eğer kanlı köpük gelirse beni bilin ki kestiler, almadılar.” diyo. “Beyaz köpük gelirse aralarına kabul ettiler.” diyo. İğneyi alıp üzerinden oraya bırakıyolar. Oradan kayboluyo. Bunu yapan anneannemdi.

301. Alkarısı (II)

Göynücek-İkizyaka
Hasan Ali Erzincanlı
1941
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120126-002

Biz onu yaşadık açık konuşayım. Biz at koşuyoduk. Gece bazen atlara bakmaya giderdik. Gebe olan hayvanlara bakmaya icabında. Gidiyoduk ki bizim atların efendi atın birisinin yelesini tamamen örmüşler. Adam gibi. Hayvan terin içinde ya. Rahmetli babam derdi ki oğlum, derdi at derdi. Alkarısı ata biniyo, derdi. O onu koşturuyo, hayvan terliyo derdi. Bizim büyüklerimiz söylerdi. Tutmuşlar bir tanesini. Atın üzerine karasakız yapıştırmışlar. Ata bindiği zaman karasakıza yapışuyo. Gidiyolar bunu yakalıyolar. Yakasına iğne takıyolar. İğneyi takınca odun çektirmişler, çalıştırmışlar. Ben o kadar biliyom.

302. Alkarısı (III)

Amasya-Kızılca
İsmet Çaylıoğlu
1951
Sağlık Memuru
Kendisi
AE- VN870079

Musa Karadeniz adlı bir arkadaşın köyünde (Kızılca) onların ahırına giderdik. Gece karanlık olduğu için ben de yanında giderdim. Ahıra girdiğimiz zaman hayvanları yemlerdik. Onların atları vardı. Kır attı hem de. O atın kuyruğunun kılları insan eliyle örülmeyecek derecede ince bir şekilde örüldüğünü görüyordum (Daha sonra da o örgüleri birbiriyle örgü yaparlarmış yeniden.). O örgüleri açardım, tarardım elimle. O kadar inceydi ama açılan örgüleri tekrar örerlerdi. Bizim dedelerimiz, yaşlılarımız derdiler ki onu gördüğün zaman iğne batırırsan o iğneyle efsanesi kaybolurmuş. İnsan olurmuş ve sana hizmet edermiş.

303. Alkarısı (IV)

Göynücek
Serkan Boztepe
1979
Çiftçi
Kendisi ve annesi (EYK)
AE-120125_005

Eskiden bizim atlarımız vardı. Akşamdan yemini, samanını verirdik. Sabah ahıra gittiğimizde atların kuyrukları, yelesleri çok düzgün bir şekilde örülmüş vaziyette olurdu. Bu birebir şahit olduğum bir şey. Ayrıca çok aşırı derecede, koşturulmuş gibi terlemiş olurdu. Annem yeni evlendiği zaman – artık kendisini mi görmüş rüya da mı görmüş bilmiyorum. – görmüş. Alkarısı “Korkma!” demiş. “Sadece buraları temiz tut benden size zarar gelmez.” demiş.

304. Alkarısı (V)

Amasya-Eliktekte
Kemal Erarlan
1946
Emekli
Amcasının oğlundan
AE-120130_012

Bizim amcaoğlu var İstanbul'da. Ben ahıra girdim baktım ki at, atın üstünde biri. Görmüş yani. Kendi görmüş. Tabi fener o zaman, elektrik değil. Nasıl ettiyse hemen bir baktım ki indi. İndiğini gördüm kayboldu. Ata baktım ki bir terlemiş. Hayvan bir terlemiş, at ile gezmiş dayı. Ata binmiş eziyet vermiş böyle mübarek. O da ne biçim hikmet varlık.

Yelelerini örmüş. Onu bizim ahırda da örerdi. Yelesini örerdi, kuyruğunu örerdi. Ona ben de şahidim. Sabah geliyorduk örülmüş. Alkarısını yakaladığını işte firkete geçirirler böyle çengelli iğneyi taktığında kaçamaz derler.

305. Alkarısı (VI)

Göynücek – Harmancık
Aynur Karataş
1968
Ev hanımı
Kendisi
AE-120126-026

Ben onu gördüm. Bizim atları her sabah örüyodu. Ona bizzat ben şahidim. Şu kız kadardım. Bizim atlarımız vardı. Akşamdan hususi açıyoduk atların yelelerini. Tarıyoduk ki ne yapacak diye. Sabah gidiyoduk ki komple örmüş. Normal kadın saç örgüsü gibi. Atlar çok terliyodu. Gidiyoduk ki sabah sanki atların vücudundan böyle su akıyo. Gören yok.

Abim bi gece hususi beklemiş. Hiç uyumadan. Sabaha karşı tam diyo bi anda dalmışım, diyo. Kalkmış ki saçlarını örmüşler. Onu uyutmuş, ondan sonra. Olmuş yani.

306. Alkarısı (VII)

Amasya – Şeyhsadi
Malike Şahin
1954
Ev Hanımı
Tecrübî
AE-121120_015

Yetmiş iki yılında doğum ettim. Akşamüzeri. Bu asker. Babası yok. Gaynatam da yanımda yerde yatıyo ki gorkma diye. Bu dişim felan kitlendi üzerime bir şey oturdu. Gırmaşamıyom (kıpırdayamıyorum). Dönüyom o yana, dönemiyom. Ağzımı mm mm ettiğimi gaynatam duyuyo. Gaynatam duyduğuyunan ben açılıyom. Alkarısıydı. Böyle

ağzıma oturdu. Gördüm böyle. Kıpırmızı bi elbiseyenen oturdu böyle. Dişim felan kitlendi. Hiç kırmaşamıyom. Doğum yaptıydım. İki günlüktü. O galkınca ne oldu felan diye galkınca gapının arkasından gittiğini gördüm yani. Gedişini de gördüm.

2.3.3.2. Cinlerle İlgili Memoratlar

307. Yusuf Dede

Amasya – Eliktekte
Kemal Erarşlan
1946
Emekli
Yusuf Dede'den
AE-120130_013

Bizim bu arkada bir Yusuf Dede vardı. Dede sakallı ufak da bir ihtiyar. Demişler ki “Yusuf, gel seninle bir yere gidelim.” Yusuf “Aha geliyom.” demiş. Yusuf da hızlı konuşur böyle anlaşılmaz. “Lan durun.” diyor. Tanıdığı bir kişi sesiyle. “Geliyom kavuşayım da beraber gidelim.” diyo. Yok, diyolar. “Gel, biz ağır ağır gidiyoz, sen bize yetişirsin.” diyo. Gecenin bir yarısı aha şu tepeye kadar gidiyolar. O tepenin bir ilerisinde bir tepe daha var. Oradan aşağıda Kayarısın dere var ya. Orası daha felaket bir dere. O tepeden aşağıya yuvarlamanın hesabını yapıyolarmış. Bunu sonra çıkarmış adam. Oraya kadar gitmiş gel gel gidiyor gidiyo. Bir de bakmış ki adam, o yana bakıyo bu yana bakıyo. Biraz da orman ya. Sadece ses geliyo ama kendileri görünmüyo. Diyor ki adam bunda bir iş olmasın. Bu neyin nesi. Gel gel diyolar diyo bir yerde kimse, bir yerde bir şey yok diyo. Duruyo orda. Biraz durunca sesler derinleşiyö. O yana bakıyor bu yana bakıyo. Eskiden saat maat yok hani. Yıldızlara bakıyo. Ülker yıldızı derler hani. Oralardan bir ayarlama yapıyo. Ondan sonra bakıyor ki bu iş iş değil, usulca geri dönüyo. Daha ses duysa da peşine gitmiyo. Onlar da anlıyor ki gelmiyo. Köyüne dönüyo.

308. Cinler (I)

Amasya-Akyazı
Kemal Erarşlan
1946
Emekli
Halasının kızından
AE-120130_013

Bizim hanımın halası Akyazı'da oturuyor. Akşamdan böyle demişler ki “Sabahleyin bağlara gidek erkenden. Fasulye falan toplayak, gelek.” Tamam demişler, komşuların hanımlarıyla. Yatmışlar gecenin bi yarısı bi ses gelmiş. Kalkmış camdan bakmış. “Hadi biz gidiyok.” demişler. Onlar Gürcü biliyo musunuz? “Hadi biz gidiyoz.” demişler. Gürcüce, komşunun sesi ile. “Hadi sen de gelmiyon mu?” demiş. “Aha geliyom.” demiş. Akşamdan da konuştular ya. İşte efenim Allah'ın takdiri. Kandırıyo. Köyden çıkıyo, biz gidiyok diyo Gürcüce. “La durun.” diyo. “Ben de geliyim. Gel gel, diyolar. Sen bize kavuşursun.” diyo. “Maleken maleken (Gürcüce)” diyo çabuk gel. Gidiyo çoraklığı geçeyolar tam bağlara inerken orda bir çeşme var. Orda da Saraçoğlu'nun

babası vardı. Abbas hoca. Hoca değil Abbas dede. Ben onun yaşlılığına kavuştum, biliyorum. Biz ilkokulu orda okurken bastonla geziyordu. O Saraçoğlu o çeşmenin başında sabah namazı kılıyor. Erken. Şimdi bu da Saraçoğlu'na yanaşınca onlar yolu değiştiriyorlar, deminki dediğim gibi. Bunlar yolu değiştirdi mi bu huylanıyor. Bizim hanımın halası bizzat. Benim kaynanamın bacısı. “Lan diyo, bunlar niye yol değiştirdi.” diyo? Orda duruyo. Bi de bakıyo ki orda bi uzun adam, Saraç Dede çok babayığit idi. Eğiliyo, kalkıyo. Acaba bu kim diyo? Biraz ona yanaşıyo. Namazı selamlıyo, bakıyo ki orda bi kadın geldi orda duruyo. Yüz metre ilerde. Kadın da şaşırılmış. Tongaya düştüğünü anlamış. Öbür kadınlar kayboluyor. Dede namaz kılıyor. Bi dene ben kaldım diyo orda. Şaşırılmış. Nerdeyse ödüm kapocak diyo. Korkacam diyo, aklımı oynatacam. O arada Saraç dede namazı kıldı, selamladı, baktım kalktı geldi bana. Gelino ne yapıyon sen burda? “Emmi demiş, beni birileri geldi. Bağlara fasulye toplamaya gidiyok. Sen de gel dediler, şimdi de kayboldular. Amaan, ne tehlike yapmışın yavrum sen. Ne tehlike işlemişin. Sen birilerinin peşine düşmüş gitmişin. Bi besmele çekemedin mi, aklına gelmedi mi yavrum senin.” demiş. “Sen nası Müslümansın? İnsan bi besmele çeker, onlar kaybolurdu yavrum.” demiş. “Emmi demiş, akşamdan konuştuyduk. Hiç bi şey aklıma gelmedi, öyle hayınan geliyodum.” demiş. Tamam, demiş. “Hemen dön şurdan, aha ben burdan bakıyom.” diyo. Peşinden gelmiş o da köye kavuşturmuş. Kendi de bağlara gitmiş geri. O da erkenden bağlara gidiyomuş. O da geceden kalma. Eskinin adamları azımlıydı. Gece uyku bilmiyodu.

309. Cinler (II)

Amasya-Başpınar
Halil Öksel
1945
Çiftçi
Kendisi
AE-120130_019

Ben buna şahit oldum. Benim dayımın çocuğu böle bi şeye düşmüştü. Hastalığa. Bunu götürdüler Zile’de bir hocaya. Hoca bunu kurtardı. Zaman geçtikten sonra hoca bizim köye geldi. Tabi hoca köye gelince; tabi köy küçük, herkes birbirini tanıyo. Dediler ki işte hoca gelmiş. Çocuğun ismi Yusuf’tu. Yusuf’u kurtaran hoca gelmiş. O gün bende tesadüf şehirden geldiydim. Ben sinemalara çok düşkündüm. Bizim Amasya’da o zaman üç tane sinema vardı. Üçünde de filmleri seyretmeden gelmezdim. Filmleri seyrettim geldim. Tesadüf Meşeli Çiftliği’nde bir kız çocuğu vardı. Yetişkindi kız. Cin tutuyomuş bunu. Rahatsız olmuşmuş. Bu kızını da getirmişler ki aman kurtarsın hoca

diye. E hoca işte okudu üfledi işte. Bi kap koydu. Kabın içine suyun içinde kâğıt yazdı attı. Kıza topladı cinleri. Sorun dedi ne soruyosanız dedi. Benim aklıma şöyle şeylik geldi. Dedim bu essahtan görüyo mu, anlıyo mu? Topluyo cinleri. Ama aklıma geldi. Dedim ki bizim Amasya'da filanca sinemada hangi film oynuyo? O kız ki hayatında Amasya'yı bilmez. Sordum kıza. Baş harf artistine kadar. Kadın artistini de erkek artistini de tek tek anlattı kız. İşte şu sinemada şu film oynuyo. Filmin ismi bu. Ey ben soruyom. Artistler kim? Filanca ile filanca işte. O zamanki rağbetteki Fatma Girik, bilmem kim. Anlatıyo, Hülya Koçyiğit. Ben buna kendim gözümle şahit oldum. Saydı. Üç sinemanın üçünde de. Zaten kız şehri bilmez. Sonra şehrin nerde olduğunu bilmeyen kız, bunu bilmezse bu olmazsa bunu nerde görüyo da bunu söylüyo? Şeyin ismine varana kadar yani. Cinlere gel de inanma şimdi.

310. Cinler (III)

Göynücek – Şarklı
Durmuş Karaboğa
1946
Çiftçi
Eniştesinden
AE-120125_021

Sarı Mehmet'in oğlu Mustafa duruyo. Bana o âğnattı.

Bi gün tarlada ekin suluyom, pancar suluyom. Ona baktım bele dayanmış bu düşünüyor. La enişte ne oldun dedim buna. “Yav gafama bi şey dakılıyo Allah'mı seversen. Gel hele yav.” dedi. “Hayır mı şer mi?” dedim. “Babam bana böyle böyle şey ağnadıyo. Doğru mu acaba. Böyle bi şey var mı.” dedi. Nası, dedim. Eskiden kağnılarnan gidiyolar sabah hanı. Babasına demiş ki “Sen (saat on ikide çıkarmış gece.) gağnıynan get. Ben de eşşeğe binim tarlaya gelirim.” Dağda bu tarla. Babam getti, diyo. Ben saat bire falan geliyodu eşşeğe bindim. O depeden kese (kestirmeden) gediyo dedi. Oraya vardım ki diyo. Yığının yanına varmış öküzleri gôvermiş. Yığının önünde yayılıyo. Ekini yiyo. Ne babam var ne bi şey var. Babâ, babâ, babâ... Yok. Işıldı gayri diyo. La babamı ta aşşağa Vazuğun Dam diyolar. Orada buldum diyo. Seslenerek diyo. “La baba, sen ne yapıyon buralarda. Gel hele...” diyo. “Ben buraya geldim.” diyo. “Gelin almışlar gidiyolar.” diyo. “Lan bi sarıklı adamlar atlara binmişler. Davul, zurna var. Ondan sonra efendi bunlar bi simsim oynuyolar.” diyo. “Oynaduk, oynaduk, oynaduk. Efendi dediler ki diyo, biziminen giden mi?” diyo. “Ula gardaşım benim gağnım var, gağnıyı yükleyecek. Adamlar böyle bi guş gibi uçdular yanımdan gayboldular.” diyo. Ayakkabıları da bulamamış. “Böyle bi

şey var mı acaba diyo.” ya. “La olmaz mı?” dedim. Cin var tabi. Cin olacak. Cenâb-ı Allah onları da yarattı. İnsanlar topraktan onları ateşden.

311. Cinler (IV)

Hamamözü – Damladere
Nezakat Üzüm
1947
Ev Hanımı
Annesinden
AE-120224_005

Bu benim güççük bacım. Bi de büyük bacım var. Bu bostan beklerkene... Ahşamınan bostanı beklerkene kararincık eve geliyor. Gelükene bunu derenin içinde cinler çeviriyö. Şeytanlar, cinler çeviriyö. Oğlak gibi. Aynı oğlak biçiminde. Geçi biçiminde geliyo. Diyo ki, korkuduyolar. Allah Allah, ben ne yapıyım ki diyo. Bismillâ desem bunlar görünmez ya... Çocuk daha, yani on dört on beş yaşında ya vâ (var) ya yok. Ben bismillâ desem bunları göremem emme bismillâya da dilim dönmüyor. Dilini dönderemiyomuş. İyice bunatmışlar bunu. İki adım atamadım diyo. Derenin içinde galdım diyo. Garardı ortalık. Bostanı bekledi ya babam yatacak bostanlıkda o eve gelecek. Gülüzar ablam. Ne edecêmi şaştım, bunaldım diyo. Kimse yok, bağaramıyom, dilim dönse, bağıramıyom. Ya da yalvaracam. Bismilla-rah-mani-rahim (zorla) dedim diyo, gözümün önünden gayboldu diyo. Hemen diyo gitmeye başladım diyo. Arkama dönüyom garanlıkta kimseyi göremiyom, diyo. Etrafıma bakıyom kimseyi göremiyom diyo. Gorkmuş.

312. Cinler (V)

Hamamözü – Damladere
Suriye Sarınar
1933
Ev hanımı
Akrabalarından
AE-120224_006

Şimdi bizim akrabalardan biri değirmene gitmiş. Un üğüdüyolar ya. Çocuk yalnız eski yazı okuyordu. Değermene gediyo. Değermende gece yarısı deyince un çıkıyo. Diyo ki gedeyim köye diyo. Eşyayı yığdırıyor, geliyor. Önüne geçerken bir kedi çıkıyo. Bildiğin kedi. İşte o sıfatta. Kedi gidiyo o gidiyo, eşşeğin önüne önüne geçiyo. Eşşek gidemiyo. Eşşeğin önüne dikelince. Büyüye büyüyo büyüyo diyo aslan gadar oldu. O kedi diyo. En son eşşeğin başını dutdu diyo. Enzübesmele (Euzubesmele) de çekiyom diyo. Bildiklerimden de okuyom emme hiç fayda etmiyor diyo. Eşşeğin önüne dikildi diyo. O yanna geçiyom, bu yanna geçiyom olmadı diyo. Hayvanı biz çilte dayarık da eşşeğin yükünü yığmaya bi yanına geçer tek başına yığarık. O diyo, elimde goca bi deynek (değnek) varıdı diyo. O deyneği nası dalladıysam diyo. Ortalığı bi çığırtı

aldı diyo. Allah göstertmesin çin çin çiniliyo dağ, dağ çiniliyo diyo. İnıl inil iniliyor diyo. Gayboldu ordan diyo, zopayı yeyince diyo. Ben de geldim eve diyo. Babası onu görüverince ışığı yakmış. Oğlum, yoksa bi düşman mı geçti önüne. Senin betin benzin atık. Tek tek düşman geçeydi baba. Böyle böyle oldu. Ben ne olduğunu da ağnayamadım. Böyle böyle. Dur imama gidelim. İmama gediylô. İmamdiyo ki tam şeytanın gendiymiş diyo. Hele ki vurmuş diyo. Yoksa bunu azdıracâmış, gandıracâmış diyo.

313. Cinler (VI)

Amasya – Aydınca
Ali İnan
1949
Emekli Şoför
Babasından
AE-120627_012

Bizim bu erenler tarafında Beldağı yolu üzerinde babam odun eğlemeye gidiyo. Burda cin var diyolar, sen gitme. Cin bana ne yapacak diyo. Babama bir tane vuruyolar o arada. Babamın hatta burnu hafif eğridir resimde dikkatinizi çekerse hafifçe büküktür. İşte siz yaptınız babana, siz yaptınız diyo. İki üç gün kendine gelemiyô. Gidiyo bi şey olmuyo geçiyô yani. Babamınki de bu.

314. Cinler (VII)

Gümüşhacıköy – Gümüş
Rüştü Öztahtalı
1929
Emekli Öğretmen
Büyüklerden
AE-120322_016

Tarlaya gittim. Sabah namazını kıldım. Daha tan yeri ağarırken omuzu başıma bir kuş kondu. Fakat kuşun gaga tarafı insana benziyor. Çöktürdü omuzumu, böyle vurdum o da bana vurdu ve bayılmışım. Yanımda da iki gelinim iki oğlum var. Dört kişi bir de ben beş kişi. Ayıkıldığım zaman bütün vücudum su halinde. Geldiğimiz yol üzerinden bir taksi geliyor. Beni bindiriyorlar eve getiriyorlar. Abim diyor ki buraya niye getirdiniz, doktora götürelim. Renk falan kalmamış. Ben kendimden emin olan bir kişi değilim. Oturamıyorum. Birisi dedi ki “Bunu şeye götürelim. Bu cin, peri hayaletine uğramış. Bunu hocaya götürelim.” Şurda bir Uysal Hoca var, Yeniköy’de. Ona götürdüler. Taksiye bindik. Yolda gene geçti önümüze o kuş. Onlar göremiyor, ben görüyorum. Hocanın oraya vardık. Hoca kitabı açtı, dedi ki “Peri hayaletine uğramış. Abdestin olmasaydı ağzın eğilirdi.” Yine de eğilmiş ağzım da öyle tamamen değil. Şamarı vurduğu yer kıpkırmızı, yeri belli. Başka şeylere inanmasak da... Dişi periye rastlamışız. Dişisini erkeğini bile ayırt etti. “Abdestli olduğun için fazla sana

uylay(ş)amamış³² dedi. Şimdi ben dedi okuyacağım. Ağzının eğrisi gidecek. Bir de su vereceğim sana, okunmuş su, içeceksin. Eve de gideceğiz, bir daire çevireceğim evin etrafına bir daha gelmemesi için dedi. Şimdi ben yolda önüne geçmiş, tarlada sana hakaret etmiş, gece seni uyutmaz. Rahat edemezsin dedi. Geldi eve bir çivi çaktı. O çividen dolana dolana okudu. O çiviye bağladı. Daha korkma dedi. Allah'ın izniyle daha ne hastalandık. Ben bir de doktora götürün dedim bir doktor muayene etsin. İç hastalıkları uzmanı var Mümin Bey. Dahiliyeci. Ona gittik. Hocam dedi hiçbir şeyin yok senin. Böyle böyle dedim, doğrudur dedi. O da kabul etti. Yani böyle bir olayı yaşadım ben. Yani dinleme değil bizzat yaşadım.

315. Cinler (VIII)

Göynücek-Gediksaray
Hamit Köse
1977
Memur
Annesinden
AE-120126-022

Burda babam yok. Evde kimse yok. Annem tek başına evde kalmak durumunda kalıyor. Akşam olduğunda yatıyor. Yatınca, belli uyuyamadım belli bir zaman diyo. Ama yorganı da kafama çektim, korkuyorum, evde tek başımayım diyo. Kapılar kilitli. Aşağıdaki merdivenlerden birinin ayak seslerinin duyar gibiyim diyo. Yukarı doğru çıkıyo diyo. Korkmaya başladım ama kalkamıyorum da diyo. Öbür taraftaki odanın kapısı açılırken ses yapıyo. O kapı ses yaptı diyo. Açılma sesi... Geri örtüldü diyo. Benim olduğum odanın kapısı açıldı diyo. Sesi duydum. İçeri girdi. Ayak sesini hissettim diyo. Geldi ama yorganı kafamdan kaldıramadım korkumdan diyor. Benim yorganıma şöyle bir dokundu diyor. Birine kalk dersiniz ya böyle. Sallandığımı hissettim diyo. Annem hemen peşinden diyo ki: “Ben senin kim olduğuna biliyorum. Ben çok korkuyorum. Ne olur bana ilişme. Git burdan...” dedim diyo. Kendimi biliyom. Ben onu dedikten sonra tekrar benim kapım örtüldü diyo. Öbür kapı örtüldü... Bir daha ses soluk gelmedi diyo. Kalktım dua etmeye başladım, bildiğim sureleri okumaya başladım diyo.

³² 1. Üstelemek; üzer sıkarak biçimde sürekli üstüne düşmek. 2. Sataşmak (TDK 1993: 4050)

316. Cinler (IX)

Göynücek – Harmancık
Aynur Karataş
1968
Ev hanımı
Kendisi
AE-120126-026

Kızıma dünürcü vardı Tokat'tan. Onların gelmesini istemiyordum. Oğlan da gecenin bi yarısı içmiş içmiş telefon etmiş. Ben de büyük oğlum zannediyom. Ana ana diyo. Ben de oğlum Gökhan dedim. Dikkat ettim ki benim oğlanın sesi değil. Buna tabi çok kızdım, sinirlendim. O sinirle, ışığı yakmamıştım. Köyün ışığıyla konuşuyom. Baktım ki etrafımı şöyle şöyle bi şeyler çeviriyö. Halay çekiyolar etrafımda. Tabanları ters ters. Saçları uzun uzun. Ama çok korktum. Bakamadım. Işığı yaktıydım, kayboldular. Halay çekiyoları bağırarak. Kötü kötü sesler çıkarıyoları. Bütün ışıkları yaktım, adam gelene kadar. Dönüyolar böyle. Etrafımda dönüyolar. Çember çeviriyolar. Nasıl bağırıyolar. Sen o sesleri duymadın.

317. Cinler (X)

Göynücek – Gediksaray
Fidan Köse
1939
Ev Hanımı
Kaynanasından
AE-120126-022

Cinleri de kaynanam görmüş. Yukarıda bizim eski evimiz vardı. Pencereden bakmış ki... Görümcem vardı. "Ana, şunlara bak hele." diyo. Evin önünde bi ören vardı. O örenin üstü dam, altı boşluk. Samanlık derler. Orda ortaya ocak kurmuşlar, ateş yakmışlar, oynuyolar. "Haydi, kelim et, kelim et." diyorlarmış. Duydum bunu dedi rahmetli kaynanam. Gözümle de gördüm dedi. Küçük küçüklerdi dedi. Başları sivri sivri dedi. Bunu gördüm dedi. Aradan bi yol geçiyö sadece. Baya adamakıllı gördüm dedi. Biz pencereyi açtık dedi. Sesi duyunca kaçtılar dedi.

318. Cinler (XI)

Göynücek-Gediksaray
Fidan Köse
1939
Ev Hanımı
Anneannesinden
AE-120126-022

Babam "Ben hastayım." dedi. "Kardeşimin hanımını cin tuttu." dedi. "Koşarak başını aldı gidiyor." dedi. "Köyümüzün dışında da biz evliya deriz." dedi. "Oraya yüzükoyun öyle yattı." dedi. "Ellerini yere koydu modur modur etti konuştu, konuştu. Ellerini tutuyorum ben..." dedi. "Ellerini kavradı aldı böyle ağzına götürdü. Bunu ben gözümle gördüm. Başıma geldi, aldım." dedi. "İki elimi zorla aldım." dedi. "Şunu sana

verdi, bunu da bana verdi dedi.”, dedi. “Elini açtık, elinde muska var.” dedi. O muskayı da babam başında taşırdı. Nice sonra kaybetti. O muska ortada yokken bir anda ortaya çıktı. Babam bunu ben gözümle gördüm başımın ağrısı geçti dedi.

319. Cinler (XII)

Göynücek – Kışlabey
Muharrem Arslan
1941
Emekli Muhtar
Kendisi
AE-120125_031

Eski değirmenin orada. Yakup’un oğlu da var. Zabah ezeni oldu olmadı. Şimdi şu karşıda görünüyö ya şu depe. Bi de evliyanın üstü depe. Ordan oraya bağıryolar birbirlerine. “Vabalın boynuma böyle ya.” Yakup’un oğlu da yanımda. Bizim garı da yanımda. O değirmenin öğünde (önünde) su suluyok. Dedim ki Mustafa’ya onlar suya geleceğidi dedim..

Herhalde pompanın suyuna geldiler dedim. O da dedi ki “Pompanın başına kimse gelmedi.” dedi. Vardık pompanın başında kimse yok. Yani bunu cin olayı yok diyen bi daha da yalan söyler. Şimdi sabah ezeni okunacağı zaman onlar ezenin gulaklarına gelmeyeceği yere giderler, gaçarlarmış. Yani bunu bizzat yaşadım. Yani gorkardım da su sulamaya geleceğik diye gorkmadım. Ordan oraya bağıryorlar ya.

320. Cinler (XIII)

Göynücek – İkizyaka
Hasan Ali Erzincanlı
1941
Çiftçi
Büyüklerden
AE-120126-002

Eskiden cin var diydular. Biz evde oturuyoduk. Yemin içiyom bak. Bizim evin karşısında bir kuru var. Amcamgilin korusu. Biz oturuyorduk çocuktuk. Orada ateş yanıyordu. Ağaçlar vujur vujur ediyodu. Rahmetli babam ve anam “La oğlum!” Derdi ki “Oğlum derdi boşverin onları. Onlar cin.” Böyle gözüm görerekten ateş orda yanıyordu ya.

Adam yok bi şey yok yani. Biz bunları gördük yani.

2.3.4. Diğer Memoratlar

321. Baykuş

Gümüşhacıköy – Korkut
Seyfettin Gül
1956
Çiftçi
Kendisi
AE-120329_005

Baykuşa ben dokunmam. Babama derim. Ben o zaman çocukken tavuk cücüğünü götürürken babam tüfekte ateş ediyö. Gözleri kaldı. Ben diyom, “Baba, ondan.” diyom. Baykuşu öldürdü. Ben ondan biliyom. Babamın gözlerinin birisi kapalı birisi de yüzde doksan sakat. O hadiseden sonra çok sürmedi gözleri kapandı. Hangi doktora götürürsen bir kolayı yok diyolar.

322. Hortlak (I)

Göynücek
Zinnet Demirtaş
1936
Ev hanımı
Musaçavuşgilden
AE-120131_002

Adamı gömmüşler. Gece kapı itilmiş. Kapıyı açmışlar ki adam mezardan geri gelmiş kendi. Hemen gelmiş doğru un çuvalına. Un çuvalına kafasını sokmuş adam. (Ev ahalisi) “Kurban, sen niye unluyon (unla ne uğraşıyorsun). Ben sana irmik hazırlarım.” demiş. Kolundan tutmuş. Konuşa konuşa almış götürmüşler. Yeniden mezarlığa gömmüşler. Mezarına işde kazığını çakarlanmış hortlayanın mezarına. İşde kazığı çakmışlar, bırakıp gelmişler bir daha çıkmamış.

323. Hortlak (II)

Göynücek
Zinnet Demirtaş
1936
Ev hanımı
Hocanın arkadaşından
AE-120131_002

Hoca kadın, kocasını bırakmış gelmiş. Akşam kocası gelirmiş kapıya, kapıyı açmazmış. Yalvarırmış, yakarırmış açmazmış. Adam bayram günü kurbanını getirirmiş bu kapıyı açmazmış. Yiyecekleri kapıya bırakırmış yine de adamı içeri almazmış. Adam her seferinde “Dilerim Allah’tan ki hortlarsın.” dermiş.

Kadın öldüğünde, götürüp gömmüşler. Gece sabaha karşı o mahallenin (Amasya-Merkez-Üçler Mahallesi) bütün kapıları çalınmış. Arkadaşı kapının arasından bakmış ki Hoca Kadın. Sabah bakmışlar ki mezarlıktan bir şey görmüşler, ses duymuşlar. Sabah demişler ki kimin cenazesi varsa gelsin. Bir cenaze hortlamış, geri girerken de dışarda kalmış demişler. Arkadaşı olan kadın hemen fayton çağırıp

mezarlığa gitmiş. “Hoca efendi, sen böyle olacak adam (kadın) mıydın?” demiş. Hemen mevtanın başını mezara sokmuş. Ezan okumuş. Ezan okununca şey edemezmiş hortlak zaten. Mevtayı mezara tekrar koymuşlar.

SONUÇ

Amasya ili ile ilçeleri kapsamında yapılan bu çalışma altmış dokuz efsane, yüz yedi menkabe ve yüz kırk altı memorata ait motiflerin tespiti, bunların kökenleri ile anlatıcı, ortam, metin ve zaman-mekân ilişkileri üzerinedir.

Çalışmada Motif Index of Folk-Literature adlı katalogun başlıklarından faydalanılarak altı yüz altmış beş efsane, dokuz yüz yetmiş altı menkabe, dokuz yüz yetmiş dört memorat motifi tesbit edilmiştir. Motiflerin genelinin adı geçen katalogla uyumlu olması bunların evrenselliğinin kanıtıdır. Efsanelerde kırk iki; menkabelerde yirmi beş, memoratlarda ise yirmi altı motif başlığına indekste rastlanmadığı için bunlar (T) harfiyle gösterilmiştir.

Motif grupları içerisinde de altı yüz kırk üç din, dört yüz seksen sekiz olağanüstülükler; iki yüz on bir sihir, iki yüz dokuz cemiyet ve yüz otuz dokuz ile yasak motifi ilk beş sırayı oluşturmuştur. Efsaneler F. Olağanüstülükler (122), D. Sihir (76), A. Mitolojik Motifler (59) şeklinde sıralanırken menkabeler V. Din (290), F. Olağanüstülükler (137), P.Cemiyet (112) ve memoratlar da V.Din (302), F.Olağanüstülükler (227), D.Sihir (77) olarak sıralanır. Olağanüstülükler, sihir ve yasakla ilgili motiflerin mitolojiyle bağlantıları dikkate alındığında bahsi geçen türlerin genellikle mit kaynaklı oldukları söylenebilir. Cemiyetle ilgili motifler ise geçmişten günümüze Amasya ve çevresindeki sosyal ve iktisadi yapıyı ortaya koymaktadır. Özellikle devlet yöneticileri dışında kalanların aile ile çeşitli meslek gruplarını oluşturması, yerleşik düzenin ve kurumlaşmanın göstergesidir.

Amasya'dan derlenen efsanelerin kökenini mit, menkabelerinkini din ve mit, memoratlarınkini ise mit ve dinin oluşturduğu dikkat çekmektedir. Efsanelerde yaratma, şekil değiştirme, kutsal sayılan nesneyi öldürme veya tahrip etme yasağı, yer isimleri, sihir, tabiat ruhları vb. birçok motif mitiktir. Bu motifler metinlerin, mitlerin modernleşmiş şekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bunların büyük bir kısmının eski Türk dini kaynaklı olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Zira yapılan incelemede bunların Göktenrı inancıyla bağlı olduğu görülmüştür.

Amasya menkabelerinde din önemli bir yer tutmaktadır. Amasya ilinde adından söz edilen her veli bir kolonizatör Türk dervişidir. O sebeple bunların şöhreti yalnız

Amasya’da değil çevredeki yerleşim birimlerinde de yayılmıştır. Halkın nazarında İslamiyet’in en büyük temsilcileri ve keramet iyisi bu kişiler kutsaldır ve onların türbeleriyle ilgili yapılacak her kötü davranış kaza, bela ve felaketle sonuçlanacaktır. Bu velilerin kurt veya geyik şekline girmeleri veya onlarla gezmeleri eski Türk dininin kalıntısıdır. Serçoban gibi askere erzak yetiştiren, Kurtboğan gibi 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nda savaşanlar ise din ve askerliğin toplumun ruhunda meydana getirdiği muhteşem birlikteliği sergiler.

Derleme bölgesinden elde edilen memoralarda ise tabiat ruhları ve dini kişiliklerle ilgili motifler ağırlıktadır. Bu bölgede Göktanrı inancı ile İslamiyet’in kaynaştığı görülmektedir. Alkarısı ve cinlerle ilgili memoralar mitik kökene sahiptir ve bunlardan kurtulma yolu genelde İslami’dir. Ayrıca veliler ve türbeleriyle ilgili memoralarda da aynı durumu görmek mümkündür. Bunlarda da eski Türk dinindeki atalar kültürünün izleri ile Şamanlık uygulamaları çok canlıdır. Özellikle Alevi-Bektaşî yaşam alanlarında veli inancı içerisine nüfuz etmiş bir biçimde varlığını sürdüren atalar kültürü inancı, metinlerden yola çıkılarak tespit edilebilmektedir.

(T) ile gösterilen motiflerde yoğunluğun İslamiyet ve Göktanrı inancı kaynaklı olması metinlerin kökeninden kaynaklanmaktadır.

Amasya efsane, menkabe ve memoraları anlatıcı açısından ele alındığında anlatıcıların menkabe ve memoralarda daha kuvvetli inandırma ihtiyacı hissettikleri, bu sebeple yemin etme, şahit gösterme, kutsallaştırma vb. yollara gittikleri görülmüştür. Efsanelerde ise bu tavır ya yoktur ya da ben onlardan duyduğumu söylüyorum şeklinde ifade edilerek inanmazlık sergilenir. Bütün metinlerde anlatı ortamında başka kişiler bulunduğu birden fazla anlatmanın kaydedildiği, dinleyicilerin anlatmaya daha fazla ayrıntı verme veya inandırma gayesiyle müdahale ettikleri gözlemlenmiştir.

Bölgeden derlenen metinler genellikle kısadır. Anlatım, bir giriş formeline yer verilmeden başlar, konu ana hatlarıyla verilir. Metnin tamamı sondaki ders üzerine yoğunlaşır. Bütün efsane, menkabe ve memoralar günlük konuşma dilinde, süsten uzak ve yalın bir şekilde anlatılmışlardır.

Belirtilen türlerde mekân da kutsaldır ve topluma da buraları koruması gerektiği mesajı verilir. Efsanelerde olağanüstülük, menkabe ve memoralarda ise kutsallık, gerçeklik ve olağanüstülük vurgulanır. Her halde adı geçen türlerin en önemli ayırım

noktalarını da bunlar oluşturmaktadır. Efsane geçmişte yaşamış adı çoğunlukla bilinmeyen kişi/kişilerin olağanüstü macerasıdır. Menkabe bu macera kutsal kişilere atfedilir, İslamiyet'in önemli temsilcisi olan bu kişilerin -zaman ve mekân kaydından uzaklaşmadan ve kerametleri aracılığıyla- gerçeklikleri kanıtlanır. Memoratta ise tabiat ruhları veya dini kişiliklerle yaşanan maceranın gerçekliği öylesine kuvvetlidir ki zaman zaman olayın birden fazla şahidi bulunabilir. Bunlarda da olağanüstülük genellikle ruhlar veya dini kişiliklere özgüdür, sıradan insanlar ancak bunların varlıklarını, kutsallık, gerçeklik ve olağanüstülüklerini tasdik ederler. Ayrıca anlatılan metinlerin gerçekliği konusunda birkaç istisna dışında şüphe dahi yoktur.

Amasya'yla ilgili efsane, menkabe, memoratlar bize tüm Türkiye'de karşılaşıcağımız bir mekân sevgisi aşılarlar. O topraklar dağı, kayası, türbesi, evi, ahır, ağacı ve hayvanlarıyla hem Amasya halkı hem de ülkemiz için bu türler sayesinde sevilmiş, yaşanılır hale gelmiş, korunmuş ve elbette vatan olmuştur. Ayrıca bölgede bu metinlerin halk tarafından bir eğitim aracı olarak kullandığı müşahade edilmiştir. Kutsal olanı koruma, hürmet gösterme, inançlara değer verme, farklı inançlara saygı gösterme, aşk, sevgi gibi değerlerin kutsallığı, töre ve normlara uymanın zorunluluğu... gibi unsurlar erdemli ve birbirine saygılı bir neslin yetiştirilmesi için gerekli görülmüştür.

Amasya efsane, menkabe ve memoratlarıyla ilgili bu çalışma, bahsi geçen türlerin bir bölgedeki yayılma alanları ve kabul edilme şekilleri üzerinedir. Derleme sırasında elde edilen bilgiler ve motifler ışığında türler arasında mukayese yapılmış, bölgede bu türlerle ilgili kaynakların ve kabullerin hemen hemen benzer olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmanın ileride efsane, menkabe memoratlarla ilgili yapılacak çalışmalarda halkbilimi araştırmacılarına katkıda bulunacağı, ayrıca bölgenin tanıtılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

FOTOĞRAFLAR

Derlemeci ve fotoğraf arasında doğrudan bir ilişki vardır ve olmalıdır. Fotoğraf halkbilimciler için bir belgedir. Ancak elde ettiği veri ile birleştirildiğinde ve uygun okuyucunun elinde pek çok şey anlatan bir esere dönüşür.

Derlemecinin yaptığı iş kendibaşına zaten durumu fotoğraflamaktır. Fotoğraf anı sabitleme işini üstlenir. Derlemecinin yaptığı saha çalışması ve sonucunda elde ettiği veri anı fotoğraflamak, sabitlemektir. Bu açıdan derlemecinin yaptığı iş aslında bir anlamda etnofotografidir. Fotoğraf bu durumu yazıdan öteye taşıyarak göstermek suretiyle pekiştirme misyonunu üstlenecektir.

Fotoğrafın halkbilimi ürününe katkısı nedir:

1. Benzer metinlerin görsellerle karşılaştırılabilmesini sağlar.
2. Anlatılanı somutlaştırarak dikkatlere sunar.
3. Anlatıyı destekleyen bir belge hüviyeti taşır. Kayıt altına alır.
4. Sözcüklerle tarifi yetersiz kaldığı durumlarda görsel bir anlatım oluşturur.
5. Olayın özne ve nesnelere tek bir noktada birbirlerine bağlar

Bu maddeleri çoğaltmak mümkündür. Amasya efsanelerinin derlenmesi sırasında fotoğrafa önem verdik. Özellikle kültürel değeri olan ve maddi izi bulunan alanları fotoğraflamak için epeyi çaba sarf ettik. Derlemelerde bazı yerlerin fotoğraflanması için zahmetli yolculuklar yaptık. Örneğin Gümüşhacıköy Gümüşteki Gelinkız kayasına yolculuğumuz yarısı araçla olmak üzere bir saat karlı arazide yürümek suretiyle gerçekleşti. Merzifon Çaybaşı'nda bulunan Güzelcekız ya da Kızkayası adıyla anılan efsanenin fotoğraflanması dağın sarp yamaçlarından aşağıya inmek, ırmaktan karşıya geçmek başka bir tepeye tırmanmak, fotoğraflayıp patika yoldan geriye dönmek yürüyerek yaklaşık dört saat sürdü. Taşova, Uluköy, Çatalçam'da bulunan Kırkkızlar efsanesini fotoğraflamak için yolculuğumuz dağa doğru bir saatten fazla tırmanma ve daha uzun bir sürede inme suretiyle iki saatten fazla sürdü.

Maddi izi olan bir anlatmanın fotoğraf olmadan metin yoluyla aktarılması kanaatimizce büyük bir eksiklik olacaktır.

Taş Kesilme Efsaneleri

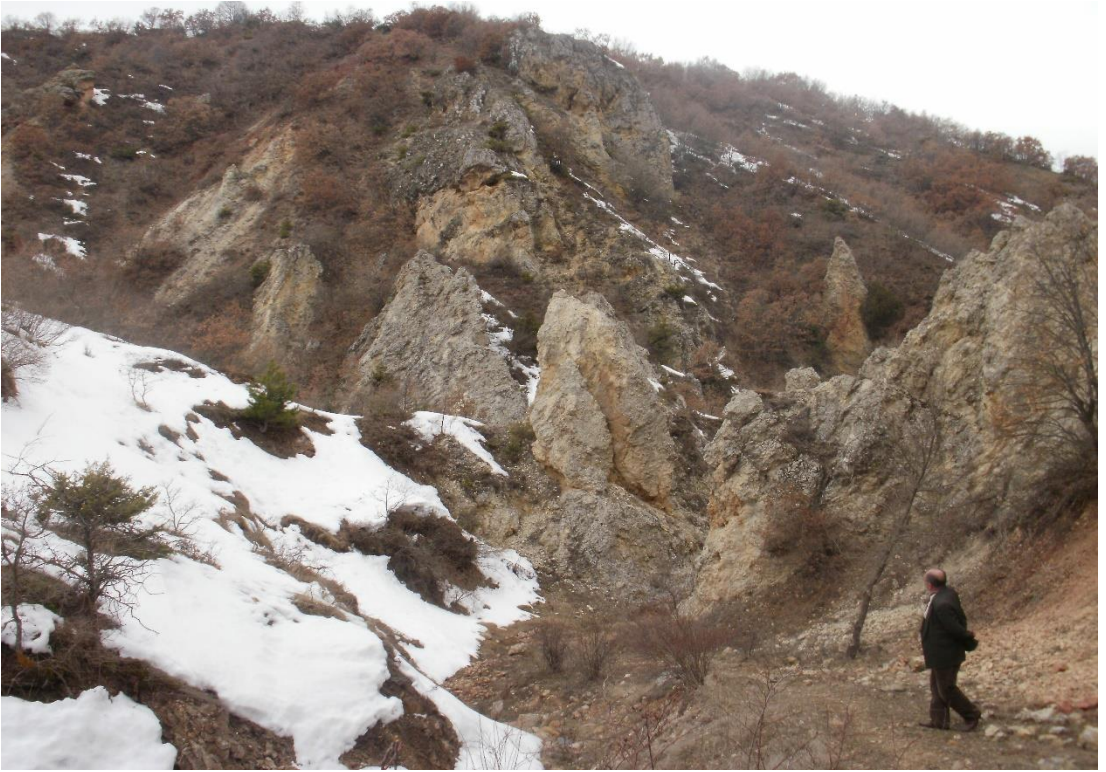
Fotoğraf 1. Göynücek, İkizyaka/Analıkızlı/Taş kesilme

Fotoğraf 2. Taşova, Uluköy, Çatalçam/ Kırkkızlar/ Taş kesilme

Fotoğraf 3. Taşova, Alparslan/ Beş Kardeşler/ Taş kesilme

Fotoğraf 4. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Gelin kayası / Taş kesilme

Fotoğraf 5. Amasya, Musaköy/ Gelin kayası / Taş kesilme

Fotoğraf 6. Merzifon, Çaybaşı/ Güzelcekız / Taş kesilme

Fotoğraf 7. Amasya, Aynalı Mağara / Taş kesilme

Fotoğraf 8. Taşova, Çalkaya/ Kızalan Kaya/ Taş kesilme

Fotoğraf 9. Merzifon, Karamustafapaşa/ Gelinkız Kayası/ Taş kesilme

Fotoğraf 10. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Gelinkız Kayası/ Taş kesilme

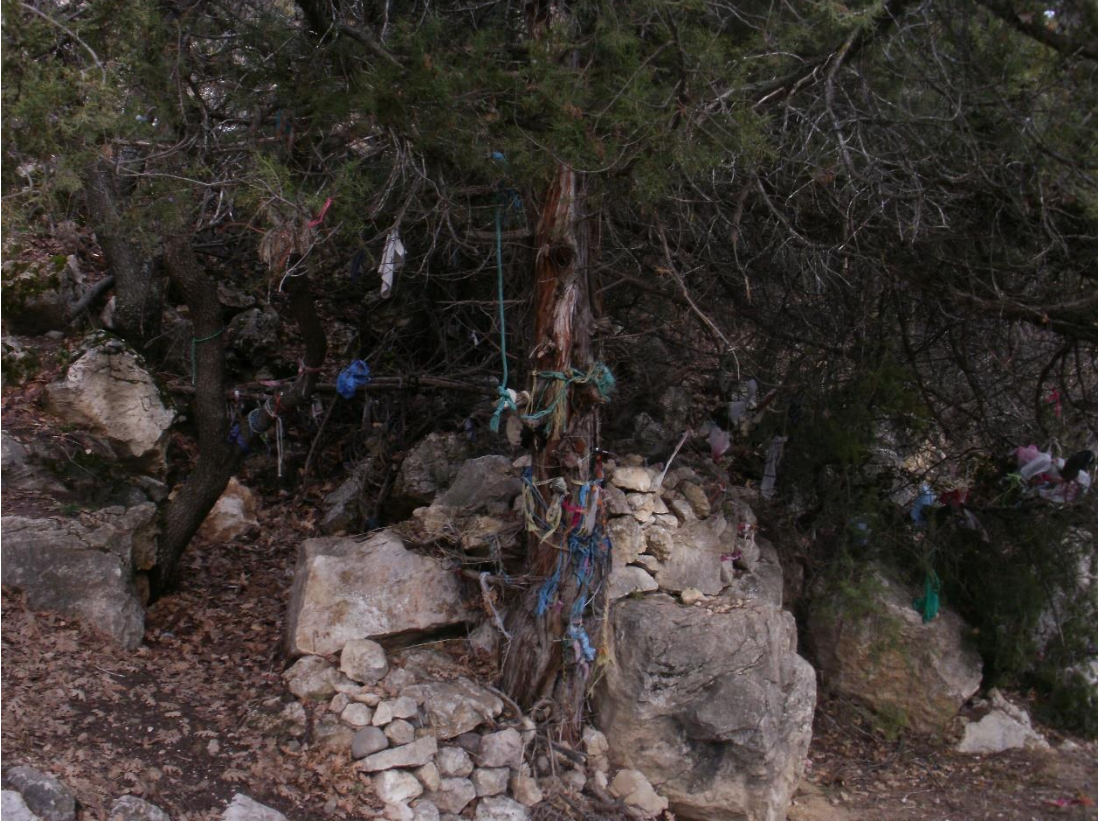
Veliler ve Kutsal Şahıslarla İlgili Efsaneler

Fotoğraf 11. Merzifon, Hırka/Ukkaşe Sultan/Taşa çizilen dilek

Fotoğraf 12. Göynücek, Şeyhler/Cendere Evliyası

Fotoğraf 13. Göynücek, Davutevi/Veli Baba/Velinin Sırtını Dayadığı Ağaç

Fotoğraf 14. Göynücek, Iısu/ Gül Baba

Fotoğraf 15. Göynücek/Örendede-Karababa

Fotoğraf 16. Göynücek/Gül Baba

Fotoğraf 17. Gümüşhacıköy, Çetmi/ Aşağı Evliyanın Şifa Veren Tokmağı

Fotoğraf 18. Gümüşhacıköy, Çetmi/ Yukarı Tekke (Emirce Sultan)

Fotoğraf 19. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Garip Hafız

Fotoğraf 20. Gümüşhacıköy, Gümüş/ Sıgırcık Molla

Fotoğraf 21. Gümüşhacıköy, Alıcık/ Gönen Baba (Konan Baba)

Fotoğraf 22. Gümüşhacıköy, Eymir/ Ağca Dede

Fotoğraf 23. Gümüşhacıköy, Eymir/ Kurt Baba

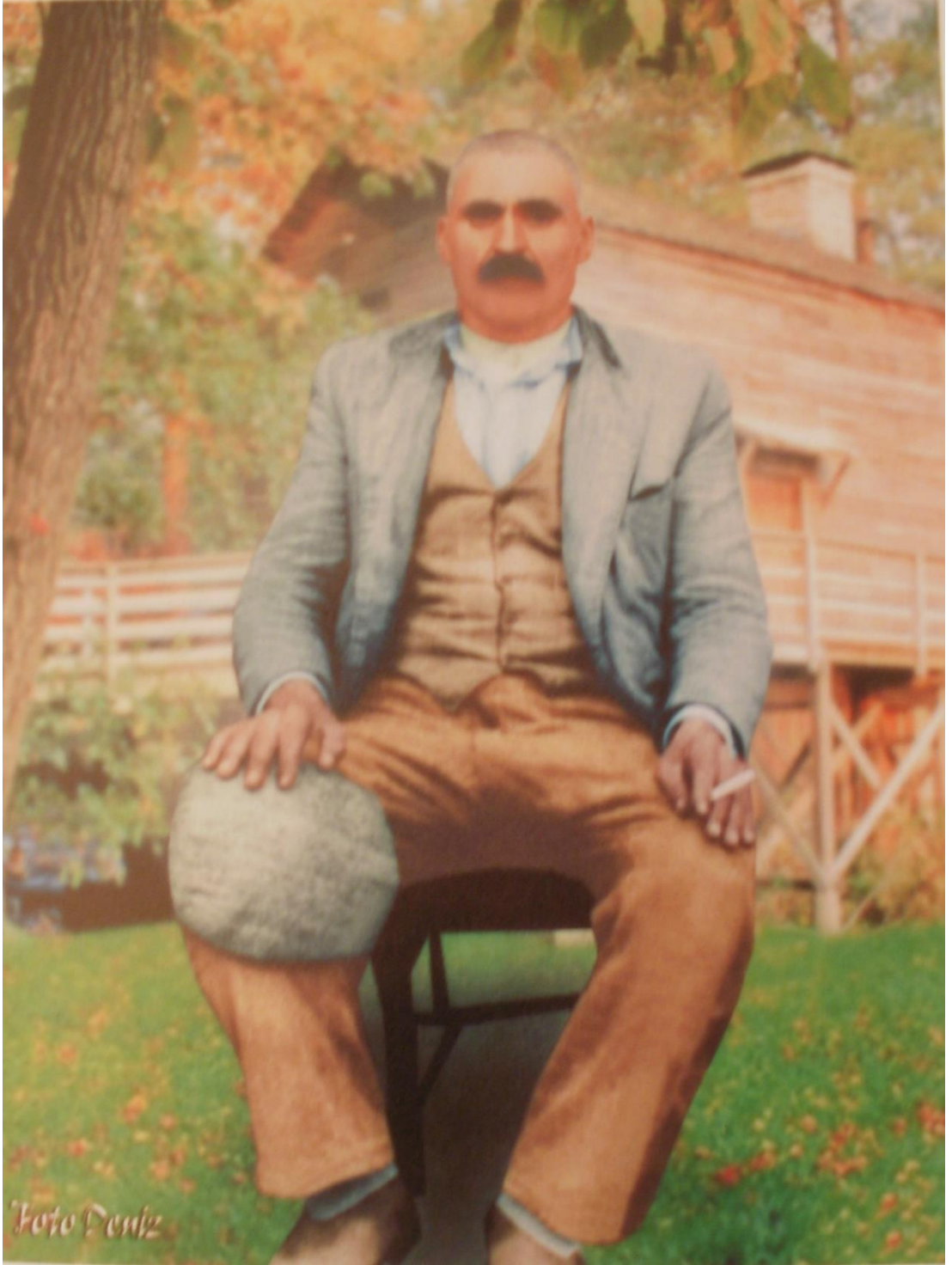
Fotoğraf 24. Gümüşhacıköy, Eymir/ Öksürük Dede

Fotoğraf 25. Gümüşhacıköy, Korkut/ Süleyman Dede Türbesinden (Aliden üstün yiğit, Zülfikâr'dan keskin kılıç yoktur)

Fotoğraf 26. Gümüşhacıköy, Keçiköy/ İmam Gazi Dede, Komşu Dede, Kul Hüseyin Dede

Fotoğraf 27. Gümüşhacıköy, Korkut/ Süleyman Dede

Fotoğraf 28. Hamamözü, Çayköy/ Çamlıca Dede

Fotoğraf 29. Hamamözü, Yemişen/ Kavşak Dede

Fotoğraf 30. Amasya, Vermiş/ Lokman Hekim

Fotoğraf 31. Amasya/ Dersitamam Hazretleri

Fotoğraf 32. Amasya, Karasenir/ Serçoban

Fotoğraf 33. Amasya, Elikteke/ Analıkızlı

Fotoğraf 34. Suluova, Dereköy/ Şeyh Mustafa

Fotoğraf 35. Suluova/Erarslan/ Erarslan Baba

Fotoğraf 36. Suluova, Kolay/ Malik İsmail

Fotoğraf 37. Suluova, Saygılı/ Gani Baba

Fotoğraf 38. Suluova, Yolpınar/ Necmeddin Yahya (Hasta mendili)

Fotoğraf 39. Taşova, Şeyhli/ Hacı Baba (Dede)

Fotoğraf 40. Taşova, Yassıçal/ Ergonaş Baba

Fotoğraf 41. Taşova, Hacıbeyköy/ Davgunlar Tekkesi

Fotoğraf 42. Merzifon İnalanı, Hacı Veli Sultan (Başucundaki kayayı Merzifon'dan İnalana atar ve buraya gönülür.)

Fotoğraf 43. Merzifon, Karamustafapaşa/ Gaffur (Kafur/Gafur/Uyuşuk Dede)

Fotoğraf 44. Merzifon, Say/ Sucu Hatun

Fotoğraf 45. Merzifon, Karamustafapaşa, Dikenli Dede

Fotoğraf 46. Merzifon/ Kılıç Dede

Fotoğraf 47. Merzifon/ Abdürrahim-i Rumi

Fotoğraf 48. Merzifon/ Kümbet Hatun

Fotoğraf 49. Merzifon/ Piri Baba

Fotoğraf 50. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Seyyid Vakkas

Fotoğraf 51. Amasya, Küçükkızılca (Geygel)/ Meçhul Evliya (Yapıştırılmış dilek taşı)

Fotoğraf 52. Amasya, Şeyhsadi/ Şeyh Sadi (Günahsızlar ağacın arkasından geçebilir)

Fotoğraf 53. Amasya, Şeyhsadi/ Şeyh Sadi (Cama mumla yazılmış dilek)

Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

Fotoğraf 54. Göynücek, Gediksaray/Alkarısının kaybolduğu pınar

Fotoğraf 55. Göynücek/Cinlerin Sarı'yı kaçırdığı Sarının Pınarı Mevkii

Mekânlarla İlgili Efsaneler

Fotoğraf 56. Göynücek, Ilısu/ Ilısu

Fotoğraf 57. Göynücek, Ilısu/Zeyve evliyası sabahları pınardan abdest alır

Fotoğraf 58. Gümüşhacıköy, Keçiköy/ Hz. Ali'nin atının (Düldül) ayak izi

Fotoğraf 59. İlyas/Balıkgöl

Fotoğraf 60. Taşova, Sofualan/ Evliya pınarı (Velinin kılıcıyla getirdiği su)

Fotoğraf 61. Taşova, Zana/ Gözyaşı pınarı

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak kişilerin tasnifi soyadı sırasına göre yapılmıştır. Kişiler gereksiz tekrarlardan kaçınmak için “*Soyadı, Adı, Doğum Yeri/Doğum Tarihi, İkamet, Öğrenim Durumu ve Mesleği*” şeklinde listelenmiştir. Kaynak kişinin anlattığı efsaneyi kimden dinlediği, metinler bölümünde sunulmuştur. Ayrıca kaynak kişi sıra numarası metin içerisinde kullanılacak olan kısaltma ismi olarak da anılacaktır.

1. AKAR, Mehmet, Merzifon-Gelinsini/1960, Merzifon-Gelinsini, İlkokul, Pazarcı.
2. AKBIYIK, Rıza, Gümüşhacıköy-Sallar/1945, Gümüşhacıköy-Sallar, İlkokul, Çiftçi.
3. AKBULUT, Ömer, Amasya-Ezinepazar/1949, Amasya-Ezinepazar, İlkokul, emekli Bekçi.
4. ALABOĞA, Mustafa, Göynücek/1954, Göynücek, Üniversite, Emekli Öğretmen.
5. ALBAYRAK, Dursun, Merzifon/1962, Merzifon, Üniversite, Emekli.
6. ALMALI, Zeynel, Hamamözü-Yemişen/1955, Hamamözü-Yemişen, İlkokul, Çiftçilik.
7. ALTINKAYNAK, Süleyman, Amasya-Küçükkızılca (Geygel)/1944, Amasya-Küçükkızılca, Gece Mektebi/Okur-yazar, Çiftçi.
8. ALTUNKİREMİT, Recep, Merzifon/1960, Merzifon, Üniversite, Öğretmen.
9. ANKARALI, Hüsametdin, Göynücek-Ayvalıpınar/1955, Göynücek-Ayvalıpınar, İlkokul, Muhtar.
10. ARDIÇ, Hasan, Göynücek/1949, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
11. ARSLAN, Hacı Niyazi, Taşova-Yayladibi/1931, Taşova-Yayladibi, İlkokul (3 yıl), Çiftçi.
12. ARSLAN, Muharrem, Göynücek-Kışlabey/1941, Göynücek-Kışlabey, İlkokul, Emekli muhtar.
13. ASİL, Mustafa Kerim, Göynücek-İlisu/1949, Göynücek-İlisu, İlkokul, Emekli.

14. ASLAN, Kafiye, Taşova-Yayladibi/Bilmiyor (80-85), Taşova-Yayladibi, OYD, Ev Hanımı.
15. ASLAN, Sait, Taşova-Uluköy/1949, Taşova-Uluköy, OYD, Çiftçi.
16. ASLAN, Samiye, Merzifon-Hırka/1933, Merzifon, OYD, Ev Hanımı.
17. ATİK, Hasan, Hamamözü-Çayköy/1949, Hamamözü-Çayköy, İlkokul, Çiftçi.
18. AYDIN, Bahattin, Taşova-Ilısu/1945, Taşova-Ilısu, İlkokul, Muhtar.
19. AYDIN, Sadık, Göynücek-Ilısu/1954, Göynücek-Ilısu, İlkokul, Çiftçi.
20. AYDIN, Yaşar, Taşova-Şeyhli/1934, Taşova-Şeyhli, İlkokul, Emekli İmam.
21. AYTAS, Ata, Taşova-Zana/1935, Taşova-Karsavul, İlkokul, Emekli Muhtar.
22. AYTAS, Feride, Taşova-Zana/1945, Taşova-Karsavul, İlkokul, Ev Hanımı.
23. BAĞIR, Sadık, Gümüşhacıköy-Çetmi/1932, Gümüşhacıköy-Çetmi, İlkokul, Çiftçi.
24. BAL, Ahmet, Hamamözü-Hıdırlar/1952, Hamamözü-Hıdırlar, Ortaokul, Çiftçi.
25. BALCI, Abdullah, Hamamözü-Yemişen/1933, Hamamözü-Yemişen, İlkokul, Çiftçi.
26. BATMAN, Mehmet, Gümüşhacıköy/1932, Gümüşhacıköy, İlkokul, Leblebici.
27. BAYINDIR, Aydın, Samsun-Kavak/1940, Göynücek, Lise, Emekli Memur.
28. BEKTAŞ, Bektaş, Taşova-Alparslan/1929, Taşova-Alparslan, İlkokul, Çiftçi.
29. BOZKURT, Muhittin, Gümüşhacıköy-Gümüş/1949, Gümüşhacıköy-Gümüş, Ortaokul, Emekli Memur.
30. BOZTEPE, Sekan, Göynücek/1979, Göynücek, Lise, Çiftçi.
31. BUĞUŞ, İhsan, Amasya/1970, Amasya, Önlisans, İmam-Hatip.
32. BULUT, Abdullah, Merzifon-Bulak/1944, Merzifon-Bulak, İlkokul, Çiftçi.
33. BULUT, Muhammet, Amasya-Şeyhsadi/1961, Amasya, Lise, Emekli.
34. BULUT, Varol, Amasya/1990, Amasya, Yüksekokul, Tezhip Öğretmeni.
35. CAN, Süleyman Nazif, Amasya/1967, Amasya, Üniversite, Kooperatifçi.
36. CANİK, Muharrem, Taşova-Şeyhli/1965, Taşova-Şeyhli, Lise, Çiftçi.
37. CENGİZ, Satılmış, Gümüşhacıköy-Korkut/1945, Gümüşhacıköy-Korkut, İlkokul (4 yıl), Çiftçi.

38. CEYLAN, Emine, Taşova-Destek/1964, Taşova-Yayladibi, İlkokul (3 yıl), ev Hanımı.
39. CEYLAN, Mehmet, Merzifon/1932, Merzifon, İlkokul, Süpürge İmalatçısı.
40. CİLOŞOĞLU, Yunus Emre, Merzifon/1985, Merzifon, Yüksek Lisans, Akademisyen.
41. CİNPOLAT, Hasan, Gümüşhacıköy-Keçiköy/1939, Gümüşhacıköy-Keçiköy, İlkokul, Çiftçi.
42. COŞKUN, Mehmet, Göynücek-İlisu/1934, Göynücek-İlisu, İlkokul, Çiftçi.
43. ÇAĞLAYAN, Hanife, Amasya – Kapıkaya /1958, Amasya – Kapıkaya, İlkokul, Ev hanımı.
44. ÇAKIR, Halil, Amasya-Ezinepazar/1938, Amasya-Ezinepazar, Okula gitmemiş, (Okuyor, yazamıyor), İnşaat ustası.
45. ÇAYLIOĞLU, İsmet, Amasya-Kapıkaya/1951, Amasya, Lise, Sağlık Memuru.
46. ÇELİK, Hüseyin, Taşova-Sofualan/1941, Taşova-Sofualan, İlkokul, Çiftçi.
47. ÇİFTÇİ, Yener, Gümüşhacıköy-Keçiköy/1988, Gümüşhacıköy-Keçiköy, Lise, Çiftçi.
48. ÇOBAN, Ali, Gümüşhacıköy-Keçiköy/1925, Gümüşhacıköy-Keçiköy, İlkokul (3 yıl), Çiftçi.
49. ÇÜRÜK, Ali, Taşova-Ballıdere/1965, Taşova-Ballıdere, İlkokul, Çiftçi.
50. DEMİR, Arif, Göynücek-Şeyhler/1968, Göynücek-Şeyhler, İlkokul, Çiftçi.
51. DEMİR, Dursun, Amasya-Musaköy/1980, Amasya-Musaköy, Ortaokul, Çiftçi.
52. DEMİR, Murat, Göynücek-Şeyhler/1935, Göynücek-Şeyhler, İlkokul, Çiftçi.
53. DEMİR, Necati, Göynücek-Harmancık/1944, Göynücek-Harmancık, İlkokul, Çiftçi.
54. DEMİR, Rahile, Amasya-Musaköy/1954, Göynücek-Harmancık, OYD, Ev Hanımı.
55. DEMİRCİ, Aynur, Amasya-Kayabaşı/1964, Amasya-Kayabaşı, İlkokul, Ev Hanımı.
56. DEMİRCİ, Kıymet, Suluova-Bayırlı/1960, Suluova-Bayırlı, OYD, Ev Hanımı.

57. DEMİRTAŞ, Tuncay, Göynücek/1961, Amasya, Y. Lisans, Öğretim Görevlisi.
58. DEMİRTAŞ, Zinnet, Göynücek/1936, Göynücek, İlkokul, Ev Hanımı.
59. DEVECİ, Sebahattin, Hamamözü-Çayköy/1950, Hamamözü-Çayköy, İlkokul, Çiftçi.
60. DUMLU, Yakup, Göynücek-Şeyhler/1964, Göynücek-Şeyhler, İlkokul, Çiftçi.
61. DURAN, Muhammet, Amasya/1956, Amasya, İlkokul, Emekli
62. DÜNDAR, Hamdi, Gümüşhacıköy/1953, Gümüşhacıköy, Lisans, Gümüşhacıköy İlçe Halk Kütüphanesi Müdürü
63. ELMACI, Mehmet, Amasya-Ezinepazar/1932, Amasya-Ezinepazar, OYD, Çiftçi.
64. ERARSLAN, Kemal, Amasya-Eliktekte/1946, Amasya-Eliktekte, İlkokul, Emekli.
65. ERGÖZ, Leman, Amasya-Musaköy/1967, Amasya-Merkez, İlkokul, Ev Hanımı.
66. ERGÖZ, Mehmet, Amasya-Musaköy/1965, Amasya-Merkez, Lise, Memur.
67. ERGÜL, Yılmaz, Artvin-Sirya/ 1936, Amasya-Kayabaşı, İlkokul, Emekli.
68. EROL, Hatice, Suluova/1965, Merzifon, İlkokul, Ev Hanımı.
69. ERZİNCANLI, Hasan Ali, Göynücek-İkizyaka/1941, Göynücek-İkizyaka, İlkokul, Çiftçi.
70. ERZURUM, Mahire, Merzifon-Karamustafapaşa/1924, Merzifon-Karamustafapaşa, OYD, Ev Hanımı.
71. GAZEL, Hızır Ali, Göynücek/1953, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
72. GÖÇMEN, Satı, Göynücek-Alan/1947, Göynücek-Alan, OYD, Ev hanımı.
73. GÖKÇE, Satı, Gümüşhacıköy-Köseler/Bilmiyor(70-80), Gümüşhacıköy-Eymir, OYD, Ev Hanımı.
74. GÖL, Muhammed Mustafa, Amasya/1986, Gümüşhacıköy-Gümüş, Lise, Kur'an Kursu Hocası.
75. GÜL, Muhsin, Gümüşhacıköy-Korkut/1935, Gümüşhacıköy-Korkut, İlkokul (4 yıl), Çiftçi.

76. GÜL, Seyfettin, Gümüşhacıköy-Korkut/1956, Gümüşhacıköy-Korkut, İlkokul (3 yıl), Çiftçi.
77. GÜLEN, Gafur, Merzifon-Karamustafapaşa/1940, Merzifon-Karamustafapaşa, İlkokul, Çiftçi.
78. GÜLER, Aydın, Taşova-Ballıdere/1979, Taşova-Ballıdere, İlkokul, Çiftçi.
79. GÜLER, Sabri, Taşova-Ballıdere/1947, Taşova-Ballıdere, İlkokul, Çiftçi.
80. GÜNDOĞDU, Halil, Hamamözü-Hıdırlar/1950, Hamamözü-Yemişen, İlkokul, Çiftçi.
81. GÜNEŞ, Nuray, Trabzon/1980, Suluova-Yolüstü, İlkokul, Ev Hanımı.
82. GÜRBÜZ, Ali İhsan, Gümüşhacıköy-Keçiköy/1956, Gümüşhacıköy-Keçiköy, Ortaokul, Çiftçi.
83. GÜRSOY, Fatma, Amasya-İpekköy/1957, Amasya, İlkokul, Ev Hanımı.
84. GÜVEN, Mürsel, Amasya/1954, Amasya, Ortaokul, Loder Operatörü.
85. HACIKÖYLÜ, Şükrü, Amasya-Gözlek/1960, Amasya-Gözlek, Lise, Postacı.
86. HATİBOĞLU, Fatma, Suluova-Yolüstü/1959, Suluova-Yolüstü, İlkokul, Ev Hanımı.
87. HATİBOĞLU, İlyas, Suluova-Yolüstü/1931, Suluova-Yolüstü, OYD, Bahçıvan.
88. HATİBOĞLU, Kadriye, Suluova-Yolüstü/1931, Suluova-Yolüstü, OYD, Ev Hanımı.
89. İNAN, Ali, Amasya-Aydınca/1949, Amasya-Aydınca, İlkokul, Emekli Şoför.
90. İNAN, Ahmet, Amasya-Aydınca/1967, Amasya, Yüksekokul, Memur.
91. İNAN, Aysel, Amasya-Aydınca/1949, Amasya-Aydınca, İlkokul, Ev Hanımı.
92. İNAN, Samiye, Amasya-Aydınca/1946, Amasya-Aydınca, İlkokul, Ev Hanımı.
93. KALKAN, Duran, Gümüşhacıköy-Korkut/1968, Gümüşhacıköy-Korkut, İlkokul, Çiftçi.
94. KAPLAN, Aslan, Göynücek-Gökçeli/1956, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
95. KAPLAN, Özkan, Amasya-İlyas/1969, Amasya, Lise, Balıklıgöl İşletmecisi.
96. KARA, Haydar, Gümüşhacıköy-Çetmi/1945, Gümüşhacıköy-Çetmi Ortaokul, Çiftçi.

97. KARABOĞA, Durmuş, Göynücek-Şarklı/1946, Göynücek-Şarklı, İlkokul, Çiftçi.
98. KARAÇALI, Mustafa, Göynücek/1956, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
99. KARADOĞAN, Ali, Amasya-Gafarlı/1936, Amasya-Gafarlı, OYD, Çiftçi.
100. KARADOĞAN, Fatma, Amasya-Gafarlı/ Bilmiyor (65-70?), Amasya-Gafarlı, OYD, Çiftçi.
101. KARAKİŞİ, Mehmet, Taşova-Şahinler-Kuşuf/1932, Taşova-Şahinler-Kuşuf, İlkokul, Çiftçi.
102. KARAKUŞ, Hakkı, Suluova-Erarslan/1960, Suluova-Erarslan, İlkokul, Çiftçi.
103. KARATAŞ, Aynur, Amasya-Tuzsuz/1968, Göynücek-Harmancık, İlkokul, Ev Hanımı.
104. KARATAŞ, Ayşe, Göynücek-Harmancık/1973, Göynücek-Harmancık, İlkokul, Ev Hanımı.
105. KARATAŞ, Hüseyin, Amasya-Başpınar/1981, Amasya-Başpınar, Lise, Şoför.
106. KAYA, Ahmet, Taşova-Şahinler-Kuşuf/1938, Taşova-Şahinler-Kuşuf, İlkokul 2, Çiftçi.
107. KAYA, Fatma, Taşova-Şahinler-Kuşuf/1941, Taşova-Şahinler-Kuşuf, İlkokul, Ev Hanımı.
108. KAYA, İsmail, Taşova-İlisu/1930, Taşova-İlisu, OYD, Çiftçi.
109. KAYMAKÇI, Mehmet, Suluova-Erarslan/1951, Suluova-Erarslan, İlkokul, Çiftçi.
110. KAYMAKÇI, Yüksel, Suluova-Erarslan/1955, Suluova-Erarslan, İlkokul, Ev Hanımı.
111. KEKLİK, Recep, Göynücek-Yassıkışla/1946, Göynücek, İlkokul, Emekli-Çiftçi.
112. KEKLİKÇİ, Hamdi, Amasya-Kayabaşı/1946, Amasya-Kayabaşı, İlkokul, Emekli.
113. KOCA, Halit, Suluova-Kurnaz/1975, Suluova-Kurnaz, Ortaokul, Çiftçi.
114. KONTUŞ, Aslan, Göynücek-Davutevi/1974, İstanbul, İlkokul, Serbest Meslek.

115. KONTUŞ, Dursun, Göynücek-Davutevi/1954, Göynücek-Davutevi, İlkokul, Emekli Muhtar.
116. KONYA, Bekir, Taşova-Şahinler-Kuşuf/1961, Taşova-Şahinler-Kuşuf, Lise, Emekli.
117. KONYAR, Ali Rıza, Taşova-Hacıbeyköy/1954, Taşova Hacıbeyköy, Ortaokul, Esnaf.
118. KÖSE, Fidan, Göynücek-Gediksaray/1939, Göynücek-Gediksaray, OYD, Ev Hanımı.
119. KÖSE, Hamit, Göynücek-Gediksaray/1977, Göynücek-Gediksaray, Üniversite, Memur.
120. KURŞUN, Yaşar, Gümüşhacıköy-Keçiköy/1941, Gümüşhacıköy-Keçiköy, İlkokul, Çiftçi.
121. KURT, Ramazan, Gümüşhacıköy-Çetmi/1939, Gümüşhacıköy-Çetmi, İlkokul, Çiftçi.
122. KURT, Vedat, Göynücek/1972, Göynücek, Üniversite, Tarih Öğretmeni.
123. OCAK, Çiğdem (Çinka), Samsun/1978, Samsun, Yüksekokul, Ev Hanımı.
124. OCAK, Mehmet, Merzifon-Hırka/1931, Merzifon-Hırka, İlkokul (3 yıl), Çiftçi.
125. OĞLAKÇI, Hüseyin, Taşova-Çakırsu/1951, Taşova-Çakırsu, İlkokul, Çiftçi.
126. ÖKSEL, Halil, Amasya-Başpınar/1945, Amasya-Başpınar, İlkokul, Çiftçi.
127. ÖZAY, Fatma, Taşova-Destek/1964, Taşova-Yayladibi, Okuryazar, Ev Hanımı.
128. ÖZDEMİR, Ahmet, Taşova-Sofualan/1943, Taşova-Sofualan, Okuryazar, Yurtdışından emekli.
129. ÖZDEMİR, Bekir, Amasya/1966, Merzifon-İnalanı, Yüksekokul, İmam.
130. ÖZER, Durmuş, Taşova-Alparslan/1954, Taşova-Alparslan, İlkokul, Belediye Başkanı.
131. ÖZER, Dursun, Amasya-Tencirli/1948, Amasya-Tencirli, İlkokul, Şoför.
132. ÖZEV, Gülabi, Tokat-Zile-Karabahçe/1945, Tokat-Turhal, Ortaokul, Çiftçi.
133. ÖZTAHTALI, Rüştü, Gümüşhacıköy-Gümüş/1929, Gümüş, Köy Enstitüsü, Emekli Öğretmen.

134. ÖZTÜRK, Şerafettin, Taşova-Çalkaya/1947, Taşova-Çalkaya, İlkokul, Emekli.
135. Pehlivan Emine, Amasya-Musaköy/Bilmiyor (70-80?), Amasya-Kapıkaya, İlkokul, Ev hanımı.
136. POLAT, Hamdi, Merzifon-Alıcık/1938, Merzifon-Alıcık, İlkokul, Çiftçi.
137. SAĞIROĞLU, Adnan, Göynücek-Şeyhler/1965, Göynücek Şeyhler, Üniversite, Öğretmen.
138. SAĞIROĞLU, Kemal, Göynücek-Şeyhler/1964, Göynücek Şeyhler, İlkokul, Çiftçi.
139. SAĞIROĞLU, Ömer, Göynücek-Şeyhler/1945, Göynücek Şeyhler, OYD, Rençber.
140. SARI, Zeynep, Suluova-Saygılı/1944, Suluova-Saygılı, OYD, Ev Hanımı.
141. SARIBOĞA, Nezire, Amasya-Kayabaşı/1971, Amasya-Kayabaşı, İlkokul, Ev hanımı.
142. SARINAR, Suriye, Hamamözü-Damladere/1933, Hamamözü-Damladere, İlkokul (OYD), Ev Hanımı.
143. SELVİ, İmdat, Hamamözü-Damladere/1966, Hamamözü-Damladere, Ortaokul, Çiftçi.
144. SELVİ, Mehmet, Göynücek-Damlaçimen/1929, Göynücek-Damlaçimen, İlkokul (3 yıl), Çiftçi.
145. ŞAHİN, Galip, Taşova-Çalkaya/1937, Taşova-Çalkaya, OYD, Çiftçi.
146. ŞAHİN, Hamide, Taşova-Çalkaya/1935, Taşova-Çalkaya, OYD, Ev Hanımı.
147. ŞAHİN, Hatice, Tokat-Erbaa/1957, Taşova-Çalkaya, İlkokul, Ev Hanımı.
148. ŞAHİN, Malike, Amasya-Şeyhsadi/1954, Amasya, İlkokul, Ev Hanımı.
149. TAŞDELEN, Ahmet, Suluova-Saygılı/1961, Suluova-Saygılı, Ortaokul, Çiftçi.
150. TAŞDELEN, Rügzan, Suluova-Saygılı/1963, Suluova-Saygılı, İlkokul, Ev Hanımı.
151. TAŞOVA, Fehmiye, Suluova-Salucu/1930, Suluova-Salucu, OYD, Ev Hanımı.
152. TEKİN, Seher, Vezirköprü/1971, Samsun-Vezirköprü, Amasya, Doktora, Akademisyen.

153. TEMİZ, Ahmet, Amasya-Uygur/1953, Amasya, İlkokul, Serbest Meslek
154. TOKMAK, Hasan, Göynücek/1953, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
155. TOPAL, Mahmut, Suluova-Akören/1965, Suluova-Akören, İlkokul, Çiftçi.
156. TOPÇU, Münevver, Hamamözü-Damladere/1942, Hamamözü-Damladere, İlkokul, Ev Hanımı.
157. TORBALI, Muhsin, Amasya-Kışlacık/1946, Amasya-Karasenir, İlkokul, Türbedar.
158. TORUN, Salice, Taşova-Alparslan (Zuday)/1938, Taşova-Alparslan, İlkokul, Ev Hanımı.
159. TURAN, Yalçın, Merzifon-Say/1935, Merzifon, İlkokul, Çiftçi.
160. TÜRNUKLÜ, İsmail, Gümüşhacıköy-Köseler/1945, Gümüşhacıköy-Köseler, İlkokul, Çiftçi.
161. UYAR, Osman, Taşova-Alparslan/1951, Amasya, İlkokul, Esnaf.
162. UZUN, Mustafa, Göynücek-Pembeli/1949, Göynücek-Pembeli, İlkokul, Çiftçi.
163. ÜÇOK, Cemile, Suluova-Dereköy/1946, Suluova-Dereköy, İlkokul, Ev Hanımı.
164. ÜNAL, Seyit Ahmet, Merzifon-İnalanı/1943, Merzifon-İnalanı, OYD, Çiftçi.
165. ÜNVERDİ, Aslan, Merzifon-Alıcık/1933, Merzifon-Alıcık, İlkokul, Ekmekçi.
166. ÜNVERDİ, Hayriye, Merzifon/1950, Merzifon, Üniversite, Öğretmen.
167. ÜZÜM, Nezaket, Hamamözü-Damladere/1947, Hamamözü-Damladere, İlkokul, Ev Hanımı.
168. YALÇIN, Emine, Taşova-Şahinler-Kuşuf/1948, Taşova-Şahinler-Kuşuf, İlkokul, Ev Hanımı.
169. YARGÜL, Selahattin, Gümüşhacıköy/1953, Gümüşhacıköy, İlkokul, Berber.
170. YILDIRIM, Ramazan, Göynücek-Şeyhler/1964, Göynücek-Şeyhler, İlkokul, Çiftçi.
171. YILDIZ, Kemal, Merzifon-Alıcık/1946, Merzifon-Alıcık, İlkokul, Çiftçi.
172. YILDIZ, Zeynel, Merzifon-Alıcık/1950, Merzifon-Alıcık, İlkokul, Şoför.
173. YILDIZELİ, İsmet, Amasya-İlyas/1968, Amasya-İlyas, İlkokul, Çiftçi.
174. YILMAZ, Ahmet, Amasya-Akyazı/1958, Amasya-Akyazı, Ortaokul, Çiftçi.

- 175.** YILMAZ, Recep, Taşova-Sofualan/1962, Taşova-Sofualan, İlkokul, Muhtar.
- 176.** ZABUN, Bayram, Göynücek-Şarklı/1952, Göynücek, İlkokul, Çiftçi.
- 177.** ZEYTİNLİ, İsmail, Gümüşhacıköy-Kırca/1950, Gümüşhacıköy-Kırca, Öğretmen Okulu, Emekli Öğretmen.

KAYNAKÇA

- Abdizâde Hüseyin Hüsamettin; *Amasya Tarihi*, Cilt I, Amasya Belediyesi, Ankara 1986.
- Absalon, Patrick ve Canard, Frederik, *Ejderhalar İnsanlar Diyarındaki Canavarlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Acıpayamlı, Orhan, *Türkiye’de Doğumla İlgili İnanmaların Etimolojik Etüdü*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.
- Aça, Mehmet, “Kültür-Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Aletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkür Etmiş Bazı Efsaneler”, *Millî Folklor Dergisi*, Sayı: 45, 43-52, 2000.
- Adasal, Rasim, *Medikal Psikoloji*, Minnetoğlu Yayını, İstanbul 1977.
- Akalın, L. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1994.
- Akalın, Şükrü Halûk, *Ebû'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- Akçam, Hâluk, *Batı İnançlarında Cinler ve Cincilik*, 1996.
- Akıncı, Ahmet Cemil, *Cinler Âlemi*, Ailem Yayınları, İstanbul 2008.
- Albayrak, Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Alptekin, Ali Berat, “Malatya Efsanelerinin Türk Kültürü İçindeki Yeri” *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri*, Kuşak Ofset, ss. 34-39, İstanbul 1988.
- , *Taşeli Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- , *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- Alptekin, Coşkun, “Ata” maddesi, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991.
- Alver, Köksal, “Edebiyatın Sosyolojik İmkânı”, *Edebiyat Sosyolojisi* (Ed. Köksal Alver), Hece Yayınları, Ankara 2004.
- Anohin, A.V., *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Kömen Yayınları, Konya 2006.
- Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I (Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1999.
- Araz, Rıfat, *Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- Armutak, Altan, *Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi I. Memeli Hayvanlar*,

- İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 2(28), 411-427, 2002.
- , “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi II. Sürüngenler, Balıklar, Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar”, *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 2(30), 2004, 143-157,
- Arslan, Melih, “Roma Dönemi Pontus-Paphlagonia Bölgesi Şehir Sikkeleri” *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1990 Yılı*, Ankara 1992.
- Arslanoğlu, İbrahim, “Çubuk Yöresi Alevîliğinde Dar Kurbanı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 6, 1998, 11-34,
- Aslan, Ferhat, *Ayasofya Efsaneleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Atalay, Besim, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, TDK Yayınları, Ankara 1998.
- Ateş, Ahmed, “Menâkıp” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C.7, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, 701-702.
- Atnur, Gülhan, *Başkurt Efsaneleri Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması*, Atatürk Üniversitesi SBE (YDT), Erzurum 2002.
- , “Kozı Körpeş ile Bayan Sulu Destanında Geyik Motifi”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Özel Sayısı, S.28, s.213-222, Erzurum 2005.
- , “Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Efsane ve Masal Unsurları”, *Bilig*, Sayı: 51, Güz 2009, 1-12.
- , “Sibirya’daki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları”, *Bilig*, S.55, Güz 2010, 51-70.
- , “Osmanlı Tıp Yazmaları İle Halk Hekimliğinde “Hafakan (Afakan) ve Hazâ ‘İlâc-ı Hafakân Adlı Kitap”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(17), Bahar 2011a, 48-62.
- , “Anadolu, Tatar (Kazan) ve Başkurt Türklerinin Masallarında İnsan Yeme (Yamyamlık) Motifi”, *Karadeniz*, S.9, 2011, 132-151,
- Ayar, Ali Rıza ve Özel, Recep Orhan *Amasya Fetvâları ve İlk Amasya Şehir Tarihi (Belâbil’ür-Râsiyye fî Riyâzı Mesâil’il Amasiyye)*, Amasya Belediyesi, Amasya 2011.
- Aylar, Faruk, *Amasya’nın Genel Coğrafya Özellikleri*, Amasya İl Yıllığı 2007, (Editör. Yavuz Bayram), Amasya 2007, 19-70,

- Balaban, Tuğrul, *Sandıklı Halk İnanışları ve Uygulamaları*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YYT, 2006.
- Balıkçı, Gülsen, *Artvin'in Bazı Yörelerinde Doğumla İlgili Âdet ve Uygulamalar, Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, KB Yayınları, Ankara 1998, 37-98.
- Bascom, William, "Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar." (Çev: Nur Aktaş vd.), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- Başgöz, İlhan, "Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)", *Folkloristik: Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, s. 1-4, Feryal Matbaacılık, Ankara 1996.
- Bayat, Fuzuli, *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Piramit Yayıncılık, Ankara 2004.
- , "Türk Mitolojisinde Dağ Kültü", *Folklor/ Edebiyat*, 12(46), 2006, s.47-60
- , *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007a.
- , *Türk Mitolojik Sistemi 2*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007b.
- , *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, A'nadolu'nun İdari Taksimatı*", Ankara 1988.
- Bayrı, M. Halit, *İstanbul Folkloru*, Eser Yayınları, İstanbul 1972.
- Beydili, Celal, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, (Çev. Eren Ercan), Yurt Kitap-Yayın, Ankara 2004.
- Biray, Nergis, "Terim Dünyamızda Yılan: Kavram, Anlam ve Yapı Bakımından", *Avrasya Terim Dergisi*, 2(1), 2013, 95-113,
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.
- , *Türk Halkbilimi II, 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1984.
- Buch, Wilfried, "Masal ve Efsane Üzerine" (Çev.: Ali Osman Öztürk), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Millî Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- Buckland, Raymond, *İşaretler, Semboller ve Alametler*, (Çev. Derya Engin), Neden Kitap, İstanbul 2011.
- Buluç, Saadetin, "Şaman" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C: XI, MEB Yayınları, Ankara 197, 310-335.
- Cahen, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

- Campbell, Joseph, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (Çev. Sabri Gürses), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2010.
- Campbell, Joseph ve Moyers, Bill, *Mitolojinin Gücü Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine Mitoloji ve Hikâyeler*, (Çev. Zeynep Yaman), İstanbul 2013.
- Çağbayır, Yaşar, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, Cilt 2, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Çatal, Ahmet Caner, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Amasya Şehri'nin Demografik Yapısı ve İskân Siyaseti*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YYT), Niğde 2009.
- Çelik, Ali, *İslâm'ın Kabul ve Reddedtiği Halk İnançları (Hicaz Bölgesi)*, Beyan Yayınları, İstanbul 2013.
- Çığ, Muazzez İlmiye, *Hititler ve Hattuşa, İstar'ın Kaleminden*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.
- Çiftçi, Selcen, "Uşak'ta Atlı Cirit Sporu ve Cirit Kültürü", *Milli Folklor*, S.89, 2011, 87-99.
- Çobanoğlu, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- , "Türk Mitolojisi" *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C. 1, AKM Yayınları, Ankara 2001.
- , *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003a.
- , *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003b.
- Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002.
- Dağlı, Ahmet, *Yapısalcı Açısından Amasya Efsaneleri*, (YDT), Ondokuzmayıs Üniv. SBE (YDT), Samsun 2012.
- Dégh, Linda, *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre (Efsane ve İnanç: Folklor Türlerinin Diyalektiği)*, Indiana University Press, Bloomington 2001.
- , "Halk Anlatısı", (Çev. Zerrin Karagülle), *Halkbilimde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Millî Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- , "Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı", (Çev: Selcan Gürçayır), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. 2*, Geleneksel Yayınları, Ankara 2005.
- Demir, Necati, *Dânişmend-nâme*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

- Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun, *Hazret-i Ali Destanı I*, Destan Yayınları, Ankara 2007.
- Demirel, Hamide, *Türk Destanlarında Güzellik-Destan-Masal ve Din Unsurları İle Yabancı Destanlarda Türk Kahramanları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1995.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1998.
- Dıykanbayeva, Aygerim, *Kırgız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*, (YDT), Ege Üniversitesi SBE, İzmir 2004.
- Doğanbaş, Muzaffer, “İlk Dönemlerden Türk Fethine Kadar Amasya”, *Amasya İl Yıllığı 2007*, Amasya Valiliği, Amasya 2007, 149-156,
- Duvarcı, Ayşe, Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar” *Bilig*, Sayı:32, 2005, 125-144.
- Duymaz, Ali, *Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1989.
- Düzgün, Dilaver, *Erzurum Köy Seyirlik Oyunları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1999.
- , “Dede Korkut Kitabı’nda Alkışlar ve Kargışlar”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C.3, 2002, 806-810.
- , “Türkiye ve Azerbaycan Sahalarında Uygulanan Savaş Geleneğinin Karşılaştırmalı Tahlili”, *Milli Folklor*, S.65, 2005, 24-28.
- , “Divanü Lügati’t-Türk’te Sosyal Normları Karşılayan Kavramlar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.35, Erzurum 2007, 201-215,
- , *Dertli Divanı Karşılaştırmalı Metin*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2011.
- Eberhard, Wolfram, *Çin Simgeleri Sözlüğü, Çin Hayatı ve Düşüncesinde Gizli Simgeler*, (Çev. Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket), Kabalcı, İstanbul 2000.
- Ekici, Metin, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi.” *Milli Folklor*, S. 39, Ankara 1998, 25-34,
- , *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2010.
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- Eliade, Mircea, *Kutsal ve Dindışı*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Kitapları, Ankara

- 1991.
- , *Mitlerin Özellikleri*, (Çev. Sema Rifat), Om Yayınevi, İstanbul 2001.
- , *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), Kabala Yayınları, İstanbul, 2003.
- , *Şamanizm İkel Esrime Teknikleri*, (Çev. İsmet Birkan), İmge Kitabevi, İstanbul 2006.
- Erdoğan, İsmail, *XX. Yüzyıl Amasya Tarihi ve İnanç Coğrafyası*, (YYT), Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ 1996.
- Erdoğan, Ahmet (Editör), *Tarihin Tanığı Amasya*, Amasya Valiliği, Amasya 2006.
- Ergin, Muharrem, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980.
- , *Oğuz Kağan Destanı*, Hülbe Basım ve Yayın, Ankara 1988.
- , *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin Faksimile*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.
- Ergun, Metin, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I, Atatürk Kültür*, Dil Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1997.
- Ergun, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- Eröz, Mehmet, *Türkiye 'de Alevilik Bektâşilik*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.
- Esinoğlu, Birant, *Dinlerin Gizemi Kurban – Yaratılış – Tufan Efsaneleri*, Ceylan Yayınları, İstanbul 1996.
- Etik, Arif, *Farsça-Türkçe Lûgat*, Salah Bilici Kitabevi Yayınları, İstanbul 1968.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1991.
- Evans-Pritchard, Edward, *İlkelerde Din*, (Çev. Hüsen Portakal), Öteki Yayınları, Ankara 1999.
- Dönmez Fedakâr, Pınar, *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, EGE Üniversitesi SBE (YYT), İzmir 2008.
- Feyzioğlu, Nesrin, *Gelin Kaya Efsaneleri ve Taş Kesilme Motifi Üzerine Bir Değerlendirme*, S.9, Gazi Türkiyat 2011, 115-133,
- Frazer, James G., *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri I*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Payel Yayınevi, İstanbul 2004.
- , *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri II*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Payel Y., İstanbul 1992.

- Gaster, Theodor H., *Thespis Eski Yakınoğu'da Ritüel, Mit ve Drama*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Kabalcı, İstanbul 2000.
- Genç, Reşat, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler*, AKM Yayını, Ankara 1999.
- Göde, Halil Altay, *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010.
- Gökbel, Ahmet, *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler*, AKM Yayını, Ankara 1998.
- Gölpınarlı, Abdölbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka, İstanbul 1977.
- Gömeç, Saadettin, *Türk Destanlarına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.
- Gönen, Sinan, "Efsanelerde Kara Renginin Görünümü", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 17, Bahar 2005, 225-236
- Gönüllü, Ali Rıza, "Alanya Halk İnançlarında Su Motifi", *TKAE Türk Kültürü Dergisi*, S. 393, 1996, 47-53.
- Görkem, İsmail, *Elazığ Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Manas Yayınları, Elazığ 2006.
- Gündüz, Şinasi, *Mitoloji ile İnanç Arasında –Ortadoğu Dinsel Gelenekleri Üzerine Yazılar-*, Etüt Yayınları, Samsun 1998.
- , *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1998.
- Güneş, Silvan, *Amasya Folkloru*, Amasya Valiliği, Ankara 2002.
- Güney, Eflatun Cem, *Folklor ve Halk Edebiyatı*, Meb Yayınları, İstanbul 1971.
- Güngör, Harun, "Türk Alevî-Bektaşî İnanışlarında Şamanlığın İzleri", *Milli Bütünlüğümüzün Kaynakları: Asya'dan Anadoluya Taşınanlar*, AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1997.
- Güngör, Harun ve Argunşah, Mustafa, *Gagavuz Türkleri*, Tarih-Dil Folklor ve Halk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları NO: 1300, Ankara 1991.
- Gürtunca, M. Faruk, *Seyit Battal Gazi*, Sağlam Kitabevi, İstanbul 1976.
- Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- Hand, Wayland D., "Status of European and American Legend Study", *Current Anthropology*, Vol. 6, No. 4, Ekim 1965.
- Herodotos, *Herodot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul 1973.
- Honko, Lauri, "Miti Tanıma Problemi", (Çev. Nezir Temür), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2010.
- Hooke, Samuel Henry, *Ortadoğu Mitolojisi Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi*,

- Hristiyan Mitosları*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.
- Hoppál, Mihály, *Avrasya'da Şamanlar*, (Çev. Bülent Bayram ve H. Şevket Çağatay Çapraz), YKY, İstanbul 2012.
- İbrayev, Şakir, *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekân)*, (Çev. Ali Abbas Çınar), AKM, Ankara 1998.
- İnan, Abdülkadir, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntısı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.IV, 1952, 19-30.
- , *Makaleler ve İncelemeler I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.
- , *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- Kalafat, Yaşar, *Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'da Eski Türk Dini İzleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1998.
- , *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, AKM Yayınları, Ankara 1999.
- , *Türk Halk İrfanında Kurt (Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları I)*, Lalezar Kitabevi, Ankara 2007.
- , *Türk Halk Tefekküründe Kurt 2 (Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.
- Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996.
- , *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.
- Karakuzulu, Zerrin ve Atnur, Gülhan, "Kültür Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Tortum, Çıldır ve Tödürge (Demiryurt) Gölleri", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü D.*, Sayı 34, Erzurum 2007, 157-167.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1995.
- Karaman, Kasım, "Rüya Kaynaklı Bireysel Tecrübelerin Toplumsallaşması (Bayat Köyü Dede Örneği)", *Türklük Bilimi Araş.*, Sayı:16, 2004, 143-162.
- Karataş, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001.
- Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1831-1914)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

- Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat'it-Türk Tercümesi I*, (Çev. Besim Atalay), TDK Yayınları, Ankara 1998.
- Kaya, Doğan, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Kaya, Muharrem, *Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.
- Kibar, Osman, *Türk Kültüründe Ad Verme*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Bşk. Yayını, Ankara 1976.
- , *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- , *Anadolu'da İslâmiyet*, Akçağ Y., Ankara 2005a.
- , *Türk Tarih-i Dinîsi*, Akçağ Y., Ankara 2005b.
- Kúnos, İgnác, *Türk Halk Edebiyatı*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- Kutsal Kitap, *Eski ve Yeni Anlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2001.
- Kvdeland, Reimund ve Sehmsdorf, Henning K., *Scandinavian Folk Belief and Legend*, University of Minnesota Press, Mineapolis/London 1999.
- Luthı, Max, "Masalın Efsane, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı." (Çev. Sevgül Sönmez), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- Mackenzie, Donald A., *Çin ve Japon Mitolojisi*, (Çev. Koray Akten), İmge Kitabevi, Ankara 1996.
- Macqueen, J. G., *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, (Çeviren: Esra Davutoğlu), Ankara 2001.
- Malinowski, Bronislaw, *Büyük, Bilim ve Din*, (Çev. Saadet Özkal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1990.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999.
- Memiş, Ekrem, *Eskiçağda Türkler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005.
- Menç, Hüseyin, *Tarih İçinde Amasya*, Net Ofset, Ankara 2000.
- Merçil, Erdoğan, *Ahmed Bin Mahmud, Selçuk-nâme II*, Tercüman, İstanbul 1977.
- Merril, Francis E., "Edebiyat Sosyolojisi", (Çev. Gubse Uzun), *Edebiyat Sosyolojisi*, (Ed.

- Köksal Alver), Hece Yayınları, Ankara 2004.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Babaîler Aleviliğın Tarihsel Altyapısı yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- , *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- , *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.
- , *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- Oğuz, Öcal, *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- Oğuz, M. Öcal ve Ersoy, Petek, *Türkiye'de 2006 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar ve Anlatılar*, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara 2007.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.VI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- , *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010a.
- , *Türk Mitolojisi II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010b.
- Öger, Adem, *Uygur Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)*, EGE Üniversitesi SBE (YYT), İzmir 2008.
- Önal, Mehmet Naci, *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla 2005.
- Önal, Nizam Orçun, *Çin Mitolojisindeki Ejderha Motifinin Çağdaş Seramik Biçimlerde Yorumlanması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YYT), Ankara 2007.
- Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, İş Bankası, Ankara 1977.
- , *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 2000.
- Özarslan, Metin, *Ferhat İle Şirin Mukayeseli Bir Araştırma*, Doğu Kütüphanesi Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Özdemir, Hasan, "Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. C. 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, ss. 305-310, Ankara 1986.

- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayını, Ankara 1995.
- Petikamen, Juha, “Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu”, (Çev.İsmail Görkem), *Halkbilimde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Millî Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- Propp, Vladimir, *Folklor Teori ve Tarih*, (Çev. Necdet Hasgül,Tolga Tanyel), Avesta, İstanbul 1998.
- , *Masalın Biçimbilimi*, (Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011)
- Ramazanoğlu, Muzaffer, *Gilgameş Destanı*, MEB, Ankara 2001.
- Roux, Jean-Paul, *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*, (Çev. Aykut Kazancıgil), Kabcacı, İstanbul 1999.
- , *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2005.
- Röhrich, Lutz, “Halk Anlatısı Araştırmasında Anlam Arayışı”, (Çev. Kürşat M. Korkmaz), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Milli Folklor Yayınları, s. 128-145, Ankara 2003.
- Saintyves, P., *Folklor Elkitabı*, (Çev. Bilal Aziz Yanıkoğlu), Haşet Kitabevi, İstanbul 1951.
- Sakaoğlu, Saim, *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*,KB, Ankara 1980.
- ,
- “Efsane-Menkıbe Bağı”, *V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, ss. 241-246, Ankara 1997.
- , *101 Anadolu Efsanesi*, Akçağ Y., Ankara 2004.
- , *Efsane Araştırmaları*, Kömen Y., Konya 2009.
- Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- Sarıçoban, Mehmet, *Kabağacın Gölgesindeki Köyümüz Hırka Köyü*, Can Yayınları, İstanbul 2010.
- Schimmel, Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1955.
- , *Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2002.
- Seyidoğlu, Bilge, *Erzurum Efsaneleri*, Erzurum Kit., İstanbul 2005.
- , *Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller*, Dergâh Yayınları,

- İstanbul 2009.
- Strabon, *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap: XII-XIII-XIV*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- Sümer, Faruk, *Türkler'de Atçılık ve Binicilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1983
- Şeşen, Ramazan, *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnamesi Tercümesi*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.
- , *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TKAE Yayınları, Ankara 1998.
- Şibli, Abdillâh (İmam), *Cinlerin Esrârı*, (Çev: Muhammed Ferşad), Ferşat Yayınevi, İstanbul 1974.
- Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1968.
- , *Türklerin Dini Tarihçesi*, Türk Kültür Yayını, İstanbul 1978.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- , *Mütercim Asım Efendi Burhân-ı Katı*, (Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs), TDK Yayını, Ankara 2000.
- , *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, 12 Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Thompson, Stith, *Motif Index of Folk Literature*, 6 Vols, Indiana University Press, Bloomington USA 1955-1958.
- , *The Folktale*, The Dryden Press, New York 1951.
- Tietze, Andreras, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, Cilt 1, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2002.
- Tuzcu, Ali, *İlkçağlardan Cumhuriyete Seyahatnamelerde Amasya*, Amasya Belediyesi, Ankara 2007.
- Türkmen, Fikret, *Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin)*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Türktaş, M. Metin, *Denizli Efsaneleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YDT), Denizli 2012.
- Uludağ, Süleyman, "Baba" maddesi, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991.
- , *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002.

- Uraz, Murat, *Türk Mitolojisi*, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul 1994.
- Uyaniker, Nursel, *Eyüp Sultan Efsaneleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (YDT), İstanbul 2011.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, “Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri”, *Belleten*, XXXIX/156, 1975, 659-696.
- Ülken, Hilmi Ziya, *Sosyoloji Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1969.
- Yalçın, Osman, *Amasya ve Karadeniz Bölgesi*, Özyürek Basım ve Yayınevi, İstanbul 1988.
- Yavuz, Kemal ve Saraç, M. A. Yekta, *Âşık Paşazade, Osmanoğulları'nın Tarihi*, K Kitaplığı, İstanbul 2003.
- Yapıcı, Şenay ve Yapıcı, Mehmet, *Eğitim Psikolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2010.
- Yavuz Helimoğlu, Muhsine, *Diyarbakır Efsaneleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2007.
- Yeğin, Abdullah vd., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*, Elif Ofset, İstanbul 1978.
- Yılar, Ömer, *Halk Bilimi ve Eğitim*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2007.
- Yıldırım, Dursun, *Türk Bitiği*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Yıldız, Harun, *Anadolu Aleviliği*, Araştırma Y., İstanbul 2004.
- Yüksel, H. Avni, “Türk Folklorunda Sayılar”, *Milli Kültür*, S.4, Eylül 1981, 46-49.
- Zeyrek, Yunus, *Amasya'nın Altın Tarihi*, Amasya Valiliği, Amasya 2011.
- , “Amasya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Türk Yönetiminin Kurulması (Selçuklular ve Beylikler Dönemi)”, *Amasya İl Yıllığı 2007*, Amasya Valiliği, Amasya 2007, 157-164.
- Ziya Gökalp, Türk Töresi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1976a.
- , *Türk Medeniyeti Tarihi*, (Haz: Afşar İsmail AKA, Kâzım Yaşar Koprıman), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976b.
- Witteck, Paul, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Çev. Güzin Yalter), Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	Doğum Yeri / Tarihi	Samsun / 19.09.1978
	Medeni Durumu	Evli, 2 çocuklu
Öğrenim Durumu	1984-1989, İlkokul	Samsun, 30 Ağustos İlkokulu
	1989-1992, Ortaokul	Denizli, Pamukkale Ortaokulu
	1992-1995, Lise	Samsun, 19 Mayıs Lisesi
	1998-2002, Lisans	Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
	2002-2003, Tezsiz Yüksek Lisans	Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
	2003-2006, Yüksek Lisans	Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
	2008- Doktora	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi
Mesleki Tecrübe	09.09.2003-31.07.2004	Afyonkarahisar, İşçehisar Çok Programlı Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
	31.07.2004-31.07.2005 (Askerlik)	Adıyaman, Çelikhan Çok Programlı Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
	31.07.2005-23.09.2005	Afyonkarahisar, İşçehisar Çok Programlı Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
	23.09.2005-21.01.2008	Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi
	21.01.2008-	Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi